ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיז מתוך ״תהילות מנחם״

א–ב – הללו את הוי׳ כל גוים שבחהו כל האומים.
כי גבר עלינו חסדו ואמת הוי׳ לעולם הללוי׳

״ואמת הוי׳ לעולם״ – בעבודת הנשים

ה. ענין זה (״ואמת הוי׳״ – לאחד עניני עולם עם אלקות) הוא גם בנשי ובנות ישראל: למרות שהם עסוקות בניהול כל עניני הבית, שהם ענינים גשמיים, כמו קניית כל צרכי הבית ולשלם עבורן, וכן לנהל את כל חשבונות הבית שההוצאות יהיו בהתאם להכנסות. והן עסוקות ומוטרדות יותר מהבעל, ומטעם זה הן פטורות מלימוד תורה ומכמה ענינים[1]. הנה עליהם לדעת שבאמיתות הענינים הרי ההתעסקות בכל זאת היא רק ביטוי של ״ואמת הוי׳ **לעולם**״ – לגלות בכל עניני הבית שהבעה״ב האמיתי בו הוא הקב״ה, וכאשר הנהגת הבית היא באופן כזה אזי יש ברכה בעניני הבית.

המשך בעמוד רכח

1) קידושין לד, ב.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט ..... ה

ד) באתי לגני תש״י – אות ט׳..... ו

ה) מאמר ד״ה באתי לגני י׳ שבט ה׳תשל״ט ..... ז

ו) מאמר ד״ה היושבת בגנים
מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י״ג שבט ה׳תשל״ט ..... כ

ז) שיחת שבת פרשת בא, ו׳ שבט ה׳תשכ״ה .....ל

ח) משיחות יום ד׳ פ׳ בא, ג׳ שבט,
וש״פ בא, ו׳ שבט ה׳תשנ״ב .....לה

ט) ״הדרן״ על מסכת מכות
משיחות יו״ד שבט, וש״פ בשלח י״ג שבט, ה׳תשכ״ה.....מז

י) לקוטי-שיחות פרשת בא כרך טז ..... סג

יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... סט

יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא .....עא

יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בא ..... עב

יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא ..... צח

טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בא ..... צט

טז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בא ..... קי

יז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....קיג

שיעורי רמב״ם

יח) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בא.....קטז

יט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא ..... קצא

כ) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא.....רטז

כא) נביאים וכתובים
ירמיה פרק ז, רות פרק ד .....ריט

כב) משניות – מסכת בבא מציעא
ביאור קהתי.....רכא

כג) עין יעקב מסכת מגילה.....רכט

כד) מסכת חולין עם ביאורים
מדף מ עד דף מו ..... רל

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רנח

כו) שולחן ערוך הלכות השכמת הבוקר
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן..... רס

כז) תורה אור ד״ה שיר השירים אשר לשלמה
אדמו״ר הזקן .....רסב

כח) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רסט

כט) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רעא

ל) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רעא

לא) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... ערב

לב) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....רעג

לג) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... עדר

לד) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....ערה

לה) חומש לקריאה בציבור.....רעז

לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רפד

לז) לוח זמנים לשבוע פרשת בא .....רפו

לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש.....רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

סדר מפורט ליום העשירי בשבט

ב״ה, ראש חדש שבט, ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

אל אנ״ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע
הכ״מ, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע״ל, הוא יום היארצייט של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי׳ הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אנ״ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ״ד דכלים ופ״ז דמקואות. אח״כ יאמר המשנה ר׳ חנניא בן עקשיא כו׳ ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד״ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע״ד) בע״פ. ואם אין מי שיחזור בע״פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא״ח - יקרא כל אחד פ״נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ״פ לראות את פני כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ״נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ״נ אח״כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו׳ של תורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי׳ אודות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ״ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע״ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש״י - ובמקומות המתאימים - גם ע״ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ״ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ״ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי״ק שלאחריו.

* * *

והוי׳ יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שְׁבָט, ה'תש"י

ט) **וְהִנֵּה** בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ שֶׁהָיָה הָעֲבוֹדָה לְאַהֲפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[כג] בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים דְּקָרְבָּנוֹת, לָכֵן כְּתִיב "וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים כו' עֹמְדִים", שֶׁנִּקְרָאִים קְרָשִׁים בְּשֵׁם עוֹמְדִים, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁהַמִּצְוֹת נִקְרָאִים עֲמוּדִים[18], דְּתַרְגֵ"ג מִצְוֹת דְּאוֹרַיְיתָא וְשֶׁבַע מִצְוֹת דְּרַבָּנָן הֵם תַּרַ"וְ"ג עַמּוּדֵי אוֹר, וּכְמוֹ הָעַמּוּד חֲרֵי הוּא מְחַבֵּר הַגָּג וְהַרְצָפָה לִהְיוֹתָם כְּאֶחָד מַמָּשׁ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הַמִּצְוֹת הֵם עַמּוּדִים שֶׁהֵם הַמַּמְשִׁיכִים וּמְחַבְּרִים אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁקַּרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הֵם עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהֵם הַמְחַבְּרִים אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב "גְּעַר חַיַּת קָנֶה"[19], וְהִנֵּה קָנֶה הוּא דְּכַר דִּקְלִפָּה[כד], וְחַיַּת קָנֶה הוּא נוּקְבָא דִּקְלִפָּה[כה], וּ"גְעַר חַיַּת קָנֶה" — שֶׁצְּרִיכִים לְהַכְרִית אֶת הַקָּנֶה, שֶׁהוּא הַקָּנֶה דְּקוֹ"ף, וְכַאֲשֶׁר כּוֹרְתִים אֶת הַקָּנֶה שֶׁל הַקּוֹ"ף אָז נַעֲשֶׂה הֵ"א, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ דִּכְתִיב "קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ". וּבְתֵבַת קָנֶה שֶׁמִּקּוֹ"ף נַעֲשָׂה הֵ"א, אָז הוּא תֵּבַת "הִנֵּה", דְּ"הִנֵּה" מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה", וְהַיְנוּ הַגִּלּוּי אוֹר שֶׁיָּאִיר וְיִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד, דְּהַגִּלּוּי דְּלֶעָתִיד הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּעַכְשָׁיו דַּוְקָא, וְלָכֵן עִקַּר גִּלּוּי הַסּוֹבֵב (דְּאִפֵּן הַמְּשָׁכָתוֹ שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה), יִהְיֶה בַּגּוּף דְּלֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁזֶּה בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים דְּעַכְשָׁיו, דְּבָזֶה שֶׁנִּשְׁמָה יוֹרֶדֶת לְמַטָּה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְיֶשְׁנָם כַּמָּה מְנִיעוֹת וְעִכּוּבִים רַחֲמָנָא לִצְלָן עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת וְהָרָע מִתְגַּבֵּר בָּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן, וְעִם כָּל זֶה אֵינוֹ מִתְפַּעֵל מִזֶּה כְּלָל וְעוֹסֵק בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְאַדְּרַבָּא הוּא מִתְחַזֵּק בָּזֶה בְּיִתְרוֹן כֹּחַ בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה וַעֲבוֹדָה רַבָּה (אֲשֶׁר יָדוּעַ שֶׁזֶּה עִקַּר הַנִּצּוּחַ, שֶׁהוּא הַתְּקָף וּזְרִיזוּת בַּעֲבוֹדָה כו'), הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הוּא יִתְרוֹן הָאוֹר הַנַּעֲשֶׂה מִבְּרוּר וְזִכּוּךְ הַחֹשֶׁךְ כו'. וְזֶהוּ דְּעַל זְמַן דְּלֶעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב "וְעָמְדוּ רַגְלָיו", שֶׁהוּא הַקִּימָה בְּב' רַגְלַיִם, דְּאוֹת קוֹ"ף חֲרֵי יֵשׁ לוֹ רַק רֶגֶל אַחַת, וְהוּא הַקָּנֶה שֶׁל הַקּוֹ"ף, דְּקִיּוּמוֹ הוּא בְּחַד סַמְכָא[20כו] וְאֵינוֹ קִיּוּם, וְהוּא דְּשִׁקְרָא לֹא קָאֵי[כז], אֲבָל אוֹת הֵ"א חֲרֵי יֵשׁ לוֹ ב' רַגְלַיִם, שֶׁהוּא מַה דְּקוּשְׁטָא קָאֵי[כח], וְזֶהוּ "וְעָמְדוּ רַגְלָיו" בְּב' רַגְלַיִם, וּבָא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה לַהֲפֹךְ מֵאוֹת קוֹ"ף דִּקְלִפָּה הַנַּעֲשֶׂה מֵרֵי"ש הַנַּ"ל לְהֵ"א דִּקְדֻשָּׁה, וְזֶהוּ הָעֲמִידָה דַּעֲצֵי שִׁטִּים, דַּעֲמִידָה מוֹרֶה עַל הַקִּיּוּם וְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, וְהַיְנוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְגַּלֶּה עִנְיַן "אֲנִי הַוָ"י לֹא שָׁנִיתִי", דְּנִרְאֶה בְּמוּחָשׁ שֶׁהָעוֹלָם וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ חִיּוּתוֹ מֵאֱלוֹקוּת.

קִצּוּר. קְרָשִׁים עוֹמְדִים שֶׁמְּחַבְּרִים אוֹר אֵין סוֹף וְעוֹלָמוֹת. יְבָאֵר דְּעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה כּוֹרְתִים הַקָּנֶה דְּק' וְנַעֲשֶׂה הִנֵּה, גִּלּוּי אוֹר, "אֲנִי הַוָ"י לֹא שָׁנִיתִי".

---

18) בתפילת ר' נחוניא הובאה בפרדס שער ח פרק ג. נתבאר באגרת הקודש סימן כט.

19) ראה בכל זה זוהר חלק ג רנא, סוף עמוד ב. ספר הלקוטים תהלים סח.

20) שבת קד, א. וראה זוהר חלק ג קכז, ב.

כג. להפוך החשך לאור. כד. זכר של הקלפה. כה. נקבה של הקליפה. כו. בעמוד אחד. כז. ששקר אינו מתקיים. כח. שהאמת מתקיימת.

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

הקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל, עם חנוכת המשכן:

בָּאתִי[1] **לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה**[2], **וּמֵבִיא בַּעַל הַהִלּוּלָא** הרבי הריי"צ לגני **שֶׁנָּתַן לְלָמְדוֹ בְּיוֹם (בְּמַאֲמָרוֹ** דיבור־המתחיל 'באתי **הַהִסְתַּלְּקוּת וְהַהִלּוּלָא, יו"ד שְׁבָט** הרבי הריי"צ מסר מאמר זה לפרסום לקראת יו"ד שבט תש"י (לרגל י' שבט – יום ההילולא של זקנתו הרבנית רבקה וי"ג שבט יום ההילולא של אמו הרבנית שטערנא שרה) וביום זה נסתלק) **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ שִׁיר־הַשִּׁירִים**[3], על פסוק זה **"לְגַנִּי" לִגְנוּנִי,** למקום ההתייחדות שלי וה' אומר שעם חנוכת המשכן והשראת השכינה במשכן בעולם הזה, הרי אני חוזר **לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה** למקום שבו הייתה עיקר ההשראה והתגלות השכינה בתחילת בריאת העולם. **דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה**[4], בתחילת הבריאה, עיקר גילוי האלוקות היה בעולם הזה, העולם התחתון, **אֶלָּא שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה הִגָּה עַל־יְדֵי עִנְיָנִים בִּלְתִּי רְצוּיִים,** חטאים ועוונות, החל מחטא עץ הדעת **עָלְתָה הַשְּׁכִינָה** ונסתלקה **מִלְּמַטָּה** מהעולם הזה **לְמַעְלָה** לעולמות עליונים, ועיקר גילוי השכינה לא היה למטה אלא למעלה, עד הרקיע השביעי **וְאַחַר־כַּךְ** בדורות הבאים **הִמְשִׁיכוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** מהרקיע השביעי לרקיע השישי וכן הלאה, **עַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהוּא הַשִּׁבִּיעִי,** לאברהם אבינו שהוריד את השכינה מהרקיע השביעי לרקיע השישי (אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה) **וְכָל הַשִּׁבִּיעִין חֲבִיבִין**[5], לשביעי, בכל עניין, יש חביבות מיוחדת, ובעניינו להורדת השכינה מלמעלה למטה על ידי משה רבנו יש חביבות וחשיבות מיוחדת כי הוא השלים את הירידה למטה, כי משה שבנה את המשכן שבו היתה השראת השכינה **הוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ** והחזיר את המצב כפי שהיה בתחילת הבריאה, לפני חטא עץ הדעת, כאשר 'עיקר שכינה בתחתונים הייתה'.

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

בָּאתִי[1] לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה[2], וּמֵבִיא בַּעַל הַהִלּוּלָא (בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁנָּתַן לְלָמְדוֹ בְּיוֹם הַהִסְתַּלְּקוּת וְהַהִלּוּלָא, יו"ד שְׁבָט) מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ שִׁיר־הַשִּׁירִים[3], "לְגַנִּי" לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה. דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה[4], אֶלָּא שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה הִגָּה עַל־יְדֵי עִנְיָנִים בִּלְתִּי רְצוּיִים, עָלְתָה הַשְּׁכִינָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְאַחַר־כַּךְ הִמְשִׁיכוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהוּא הַשִּׁבִּיעִי, וְכָל הַשִּׁבִּיעִין חֲבִיבִין[5], הוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁלְּאַחֲרֵי־זֶה נִצְטַוָּה מֹשֶׁה "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"[6], וְעַל־יְדֵי פְּעֻלָּתוֹ נַעֲשָׂה הָעִנְיָן (שׁוֹכֵן) (מָרוֹם וְקָדוֹשׁ)[8], בְּחִינַת "אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא"[9], שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי אוֹר בִּבְחִינַת רוֹמְמוּת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בִּלְשׁוֹן אֶסְתַּלֵּק[10] - שֶׁיֶּמְשַׁךְ "לְגַנִּי" לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה, בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, בָּאָרֶץ הַלֵּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, כְּפִי שֶׁהוּא הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ, וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁלְּאַחֲרֵי־זֶה נִצְטַוָּה מֹשֶׁה "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"[6], וְעַל־יְדֵי פְּעֻלָּתוֹ נַעֲשָׂה הָעִנְיָן (שׁוֹכֵן) (מָרוֹם וְקָדוֹשׁ)[8], בְּחִינַת "אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא"[9], שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי אוֹר בִּבְחִינַת רוֹמְמוּת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בִּלְשׁוֹן אֶסְתַּלֵּק[10] - שֶׁיֶּמְשַׁךְ "לְגַנִּי" לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה, בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, כְּפִי

ביאור בדרך אפשר

שזו התגלות בדרך 'רוממות', הרי למרות שמדובר בהמשכה והתגלות מלמעלה למטה, הדבר נקרא בשם 'אסתלק' לשון עלייה — ותוכן ההמשכה הוא **שֶׁיֶּמְשַׁךְ** האור האלוקי הנעלה **"לְגַנִּי" לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה,** למקום שבו הייתה עיקר השכינה בתחילת הבריאה, היינו **בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן,** ובעולם הזה עצמו בחלק התחתון והנחות שבו **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁלְּאַחֲרֵי־זֶה** אחרי תקופת ששת הצדיקים שקדמו לו **נִצְטַוָּה מֹשֶׁה "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"**[6], **וְעַל־יְדֵי פְּעֻלָּתוֹ** בבניית והקמת המשכן **נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּ"יִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ"**[7], נאמר בתהילים "צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה", ולענייננו הפסוק מתפרש לעניין השראת השכינה בעולם, ונדרש **לְהַשְׁכִּין** לגרום השראה והתגלות של **בְּחִינַת (שׁוֹכֵן) "עַד" (מָרוֹם וְקָדוֹשׁ)**[8], בנוסח התפילה אומרים על הקדוש־ברוך־הוא "שוכן עד מרום וקדוש" ומכאן ש"עד" רומז לדרגה נעלית באלוקות ואם כן "ישכנו לעד עליה" מתפרש שבחינת "עד" תשכון ותתגלה ותאיר בארץ, ועניין זה באלוקות, בחינת "עד", נקרא "מרום וקדוש" כי הכוונה לאלוקות שהיא נקראת בזוהר **בְּחִינַת "אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא"**[9], התעלה, 'התרוממ', כבודו של הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי אוֹר בִּבְחִינַת רוֹמְמוּת,** כלומר, בצורה מרוממת, לא בהתלבשות פנימית בהתאם לערכם של הנבראים **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בִּלְשׁוֹן אֶסְתַּלֵּק**[10] ומאחר

---

1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק התשיעי* מד"ה באתי לגני ה'שי"ת. 2) שה"ש ה, א. 3) פ"ה, א. 4) ראה גם ב"ר פי"ט, ז. במדב"ר פי"ג, ב. 5) ויקרא רבה פכ"ט, יא. 6) תרומה כה, ח. 7) תהלים לז, כט. 8) ע"פ נוסח התפילה — שחרית דשבת ויו"ט. ובשהש"ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי' נז, טו). 9) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. 10) תו"א שם.

*) הפרק השייך לשנה זו — ראה לעיל ע' vi. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

בָּאָרֶץ הַלָּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, כְּפִי שֶׁבָּא עניין המשכת האלוקות בעולם הזה **בְּגִלּוּי וּבְפֹעַל מַמָּשׁ עַל־יְדֵי "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ"**, עם בניית המשכן על ידי משה רבנו והשראת השכינה בו וכן על ידי בניית בית המקדש מאוחר יותר **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** על־ידי השראת וגילוי השכינה במשכן ובמקדש **נַעֲשָׂה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל**[11] כמאמר חכמינו ז"ל על פסוק זה שבתחילה נאמר "ועשו לי מקדש" בלשון יחיד ולפי זה הסיום היה צריך להיות "ושכנתי בתוכו" ומכל־מקום נאמר "ושכנתי בתוכם", לשון רבים, ללמד שעל ידי המשכן והמקדש תהיה השראת השכינה בתוך כל אחד ואחד מישראל.

וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ **בַּמַּאֲמָר וּמְבָאֵר בַּאֲרֻכָּה**[12] **אֵיךְ מִתְבַּטֵּא הַדָּבָר** עניין זה של גילוי והשראת השכינה למטה **בְּעִנְיְנֵי הַמִּשְׁכָּן, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּעִקַּר עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן,** בחלק העיקרי והמרכזי של המשכן עצמו (מלבד העניינים של העבודות במשכן) **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר**[13] בתורה לגבי בניית המשכן עצמו **וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים. דְּהִנֵּה, בְּתֵבַת** במילה **"קֶרֶשׁ" יֶשְׁנָן ג' הָאוֹתִיּוֹת ק' ר' ש', שֶׁהֵן אוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת דְּתֵבַת "שָׁקֵר", ש' ק' ר', כִּי "שָׁקֵר" הוּא הֵפֶךְ הָאֱמֶת,** ותוכן העניין של עשיית המשכן (המביאה להשראת השכינה בעולם ובכל אחד מישראל) מ'קרש' אותיות 'שקר' הוא **כִּי "שָׁקֵר" הוּא הֵפֶךְ הָאֱמֶת,** והאמת היא **"תּוֹרַת אֱמֶת" וּמִצְוֹתֶיהָ, עֲלֵיהֶם** על התורה והמצוות **נֶאֱמַר**[14] בתורה **וָחַי בָּהֶם,** וזהו התוכן של ה'קרש' אותיות 'שקר' מצד עצמו, היפך התורה והמצוות והיפך החיות, **אַךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן "יִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ"**, המשכת וגילוי השכינה, בחינת "עד, עליה", על הארץ התחתונה, **הֲרֵי הֵם מְהַפְּכִים אֶת שֶׁקֶר הָעוֹלָם** שמנגד לתורה ומצוות, **וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ** מה'שקר' **קֶרֶשׁ לַמִּשְׁכָּן** היינו דבר ומקום ראוי שיהיה בו גילוי אלוקות.

וְזֶהוּ האמור לעיל שבניית המשכן מ'קרש' הופכת את 'שקר' העולם לקדושה הוא **גַּם** הטעם הפנימי על **מַה שֶׁהַקְּרָשִׁים נַעֲשׂוּ מֵעֲצֵי שִׁטִּים** דווקא ולא עצים מסוג אחר, **כִּי תֵּבַת** המילה **"שִׁטִּים" רוֹמֶזֶת עַל שְׁטוּת כִּפְשׁוּטוֹ,** שטות שלמטה מטעם ודעת, היפך ההיגיון, **שֶׁזֶּהוּ הַשְּׁטוּת דְּעוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ**[15] חכמינו ז"ל בגמרא לגבי הנאמר בתורה באשה סוטה 'כי תשטה' **אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת. הַיְנוּ, שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל** יהודי **מִצַּד־עַצְמוֹ** ללא שנכנסה בו 'רוח שטות' **אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְעִנְיָן שֶׁל עֲבֵרָה, לַעֲבֹר עַל רָצוֹן הָעֶלְיוֹן,** לעשות מעשה שהוא בניגוד לרצון ה', **הֵן** עבירה **עַל מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה, הֵן** עבירה **עַל מִצְוָה דְּרַבָּנָן, וַאֲפִלּוּ** עבירה **עַל מִנְהַג יִשְׂרָאֵל (כֵּיוָן) שֶׁ"תּוֹרָה הוּא"**[16], כי גם מנהג הוא 'תורה' ולכן עבירה על מנהג מופרכת אצל יהודי כמו עבירה על מצווה מן התורה או מצווה מדברי חכמים **אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת** חוץ ממנו, שטות שבאה לו **מֵהָעוֹלָם, מֵהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר** על האלוקות **שֶׁמִּצַּד הָעוֹלָם שֶׁמִּסָּבִיב וּמְחוּצָה לוֹ** וההעלם והסתר משפיע על האדם ומכניס בו רוח שטות. **אַךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** כאשר האדם עובד את ה' **בְּאֹפֶן דְּ"אַהֲנֵיהּ לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסַבָּא"**[17], הועילה לו השטות שלו לאיש הזקן, כמסופר בגמרא אודות האמוראים שהיו משמחים חתן וכלה, רבי יהודה בר עילאי היה נוטל ענף של הדס ומרקד לפני הכלה, ורב שמואל בר רב יצחק היה רוקד לפני הכלה עם שלושה הדסים, וכאשר רב שמואל נפטר מהעולם, הפסיק עמוד של אש בינו לכל הציבור, ואמר רבי זירא שהועילה לו לרב שמואל השטות שעשה, וזו 'שטות' שלמעלה מטעם

---

11) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. 12) פרק ו. 13) תרומה כו, טו. 14) אחרי יח, ה. 15) סוטה ג, א. 16) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב. 17) כתובות יז, א.

ביאור בדרך אפשר

ודעת (היפך ה'שטות' שגורמת לעבור עבירה שהיא שטות שלמטה מטעם ודעת) כי על פי טעם ודעת אין זו ההנהגה הראויה לתלמיד חכם, והחידוש הוא שלא רק שהנהגה כזו היא ראוייה אלא יותר מזה שהועילה לו להגיע לדרגה גבוהה ולכן כאשר נפטר הפסיק עמוד של אש בינו לכל הסובבים אותו, להורות על גודל מעלתו, וכל זה הוא מפני **שֶׁהוּא** עבודה זו **עִנְיַן שְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, נַעֲשָׂה** מרוח שטות של העולם ההיפך הגמור, **"עֲצֵי שִׁטִּים", שֶׁמֵּהֶם עוֹשִׂים קְרָשִׁים** ההיפך מ'שקר' **וּבוֹנִים מִשְׁכָּן לוֹ יִתְבָּרֵךְ,** מקום שבו תהיה השראת השכינה בגלוי **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאַחַת**[18] כמבואר לעיל.

ב) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ **לְבָאֵר בַּפֶּרֶק הַתְּשִׁיעִי** של מאמר 'באתי לגני תש"י, **בְּעִנְיַן הַקְּרָשִׁים (לְאַחֲרֵי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּפְּרָקִים הַקּוֹדְמִים** לפני הפרק התשיעי **בְּנוֹגֵעַ לִפְרָטֵי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמֵּהֶן מֵרְכֶּבֶת תֵּבַת "קֶרֶשׁ"** אותיות ק'ר'ש' שמהפכות את האותיות ש'ק'ר', כמבואר לעיל), **"שֶׁנִּקְרָאִים קְרָשִׁים בְּשֵׁם עוֹמְדִים,** ככתוב 'ועשית את הקרשים למשכן עצי שיטים עומדים' **וְהוּא** ענין זה שקרשי המשכן נקראים 'עומדים' הוא **עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁהַמִּצְוֹת נִקְרָאוֹת עַמּוּדִים, דְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁבַע מִצְוֹת דְּרַבָּנָן הֵם תר"ך עַמּוּדֵי אוֹר, וּכְמוֹ הָעַמּוּד הֲרֵי הוּא מְחַבֵּר הַגַּג וְהָרִצְפָּה לִהְיוֹת כְּאֶחָד מַמָּשׁ, הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן הַמִּצְוֹת הֵן עַמּוּדִים שֶׁהֵם הַמַּמְשִׁיכִים וּמְחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ גַּם־כֵּן מַה שֶּׁקְּרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הֵם "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהֵם הַמְּחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת".**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמו"ר הַזָּקֵן בַּאֲרֻכָּה בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'[19], וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא מְכֻנֶּה וְנִקְרָא בְּפִי חַכְמֵי הָאֱמֶת בְּשֵׁם כֶּתֶר עֶלְיוֹן, וּבוֹ תר"ך עַמּוּדֵי אוֹר וְכוּ', פֵּרוּשׁ: דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ עַמּוּדִים בְּבֵית חוֹמָה גָּדוֹל נִצָּבִים בָּאָרֶץ וְרֹאשָׁם מְחֻבָּר בַּתִּקְרָה, כָּכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כֶּתֶר עֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא כו' (בְּחִינַת הָרָצוֹן) נִתְלַבֵּשׁ בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְשֶׁבַע מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, שֶׁרֻבָּן כְּכֻלָּן הֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְגַם הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר הָא קַיְמָא־לָן דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי מַעֲשֶׂה, וְגַם הַתְּלוּיוֹת בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בַּלֵּב, הֲרֵי הַמִּצְוָה נִתְּנָה לָאָדָם גַּם־כֵּן מַה שֶּׁקְּרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הֵם "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" דַּוְקָא, המשכן נבנה דוקא מעצי שיטים 'עומדים' **לְפִי שֶׁהֵם** קרשי המשכן, בדומה למצוות הנקראות 'עמודים', **הַמְּחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת".**

עד כאן ציטוט קטע מתוך מאמר באתי לגני תש"י.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמו"ר הַזָּקֵן בַּאֲרֻכָּה באריכות **בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'**[19] שבספר התניא, **וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא** עניין הרצון למעלה באלוקות (שבדומה לכוח הרצון בנפש האדם שהוא למעלה מהשכל והרגש, כך הרצון העליון הוא למעלה מהמוחין והמידות העליונות) **מְכֻנֶּה וְנִקְרָא בְּפִי חַכְמֵי הָאֱמֶת** המקובלים **בְּשֵׁם כֶּתֶר עֶלְיוֹן, וּבוֹ תר"ך** שש מאות ועשרים, בגימטריא 'כתר' **עַמּוּדֵי אוֹר**[20] **וְכוּ', פֵּרוּשׁ: דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ עַמּוּדִים בְּבֵית חוֹמָה** בית עשוי אבנים **גָּדוֹל נִצָּבִים בָּאָרֶץ וְרֹאשָׁם** של העמודים **מְחֻבָּר** למעלה **בַּתִּקְרָה** של הבית וחלקם התחתון של העמודים מגיע לרצפת הבית, **כָּכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כֶּתֶר עֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא כו'** (בְּחִינַת הָרָצוֹן האלוקי העליון) ירד מלמעלה למטה **וּנִתְלַבֵּשׁ בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְשֶׁבַע מִצְוֹת דְּרַבָּנָן,** שהם רצון ה' **שֶׁרֻבָּן כְּכֻלָּן הֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** פעולות גשמיות שביצוען הוא בעולם הזה התחתון **וְגַם** המצוות **הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר הָא קַיְמָא־לָן** הרי ידוע לנו **דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו** של האדם המדבר **הֲוֵי** נחשבת **מַעֲשֶׂה,** ואם כן גם מצוות התלויות בדיבור הן בסופו של דבר מצוות מעשיות **וְגַם** המצוות **הַתְּלוּיוֹת בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בַּלֵּב,** שלכאורה אינן מוגדרות כמצוות מעשיות ואם כן במצוות אלו הרצון העליון לא ירד באותה מידה שירד ונתלבש במצוות מעשיות, מכל מקום **הֲרֵי הַמִּצְוָה** גם זו שקיומה הוא במחשבה או בלב **נִתְּנָה לָאָדָם הַגַּשְׁמִי** המאיר למעלה, בדוגמת הגג, **וּמְחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת** שלמטה, בדוגמת הרצפה, כי קיום המצוות ממשיך ומוריד אור אלוקי מלמעלה למטה ובכך מחבר בין אור האין־סוף והעולמות. **וְזֶהוּ**

---

18) ראה במאמר פרק ה. 19) סכ"ט (קמט, סע"ב ואילך). 20) ראה פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פ"ג.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא וְכוּ' ולא בעולמות עליונים רוחניים. **וְנִמְצָא שֶׁהַמִּצְוֹת** כל המצוות **הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעַמּוּדִים הַנִּצָּבִים מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת,** המקום והעניין הגבוה ביותר **הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, עַד הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַחֶמְרִית,** המקום והעניין הנחות ביותר **וְהֵן** המצוות **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעַמּוּדִים חֲלוּלִין** במובן זה שניתן לעלות דרכם והן משמשים כאמצעי למעבר ועלייה ולא כדבר שעוצר וחוסם **שֶׁמַּקִּיפִין וּמַלְבִּישִׁין נִשְׁמַת הָאָדָם אוֹ רוּחוֹ אוֹ נַפְשׁוֹ** 'נשמה', 'רוח' ו'נפש' הן דרגות ובחינות שונות בנשמה שה'עמודים' מאירים עליהן ומתלבשות בהן **כְּשֶׁמְּקַיְּם הַמִּצְוֹת, וְדֶרֶךְ עַמּוּדִים אֵלּוּ** שכאמור יש בהם 'חלל' שניתן לעבור דרכו **עוֹלִין הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ** של האדם המקיים את המצוות **עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת** למקום ולעניין הגבוה והנעלה ביותר **לְצָרוֹר** להתקשר ולהתחבר **בְּצָרוֹר** בקשר **הַחַיִּים אֶת** עם **ה'**[21] שהמצוות הן רצונו. **פֵּרוּשׁ: לִהְיוֹת** הנפש־רוח־נשמה, הם חלקי הנשמה, **צְרוּרוֹת** קשורות ומחוברות **וּמְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹר הַכֶּתֶר הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי לְבוּשׁ זֶה** שהמצוות מלבישות את החלקים השונים של הנשמה **יוּכְלוּ** הנשמות שמקיימות את המצוות **לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה' וְצַחְצָחוֹת וְכוּ'** מושג בחסידות וקבלה (על פי לשון הכתוב בישעיה "ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך") המסמל אור אלוקי נעלה מאד, וב'אגרת הקודש' שם נאמר שהכוונה לאור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא **(כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר לְפָנֵי־זֶה**[22] **עִנְיַן "נֹעַם ה' וְצַחְצָחוֹת", אַף כִּי בְּשׁוּרוֹת מוּעָטוֹת בְּכַמּוּת** ומפרש שהכוונה לבחינות נעלות באלוקות, למעלה מהכתר).

וּמִזֶּה מדברי אדמו"ר הזקן אלו על

ביאור בדרך אפשר

1 הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא וְכוּ'. וְנִמְצָא
2 שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעַמּוּדִים נִצָּבִים
3 מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת, הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, עַד
4 הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַחֶמְרִית, וְהֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ
5 הָעַמּוּדִים חֲלוּלִין שֶׁמַּקִּיפִין וּמַלְבִּישִׁין נִשְׁמַת
6 הָאָדָם אוֹ רוּחוֹ אוֹ נַפְשׁוֹ כְּשֶׁמְּקַיֵּם הַמִּצְוֹת, וְדֶרֶךְ
7 עַמּוּדִים אֵלּוּ עוֹלִין הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ עַד
8 רוּם הַמַּעֲלוֹת לְצָרוֹר בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה'[21].
9 פֵּרוּשׁ: לִהְיוֹת צְרוּרוֹת וּמְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹר הַכֶּתֶר
10 הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי לְבוּשׁ זֶה
11 יוּכְלוּ לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה' וְצַחְצָחוֹת וְכוּ' (כְּפִי
12 שֶׁמְּבָאֵר לְפָנֵי־זֶה[22] עִנְיַן "נֹעַם ה' וְצַחְצָחוֹת", אַף
13 כִּי בְּשׁוּרוֹת מוּעָטוֹת בְּכַמּוּת). וּמִזֶּה מוּבָן גַּם
14 בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה בָּעוֹלָם, שֶׁ"הַמִּצְוֹת הֵן עַמּוּדִים
15 שֶׁהֵם הַמַּמְשִׁיכִים וּמְחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־
16 הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת", הֵן בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת הָאוֹר
17 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁנִּקְרָאִים
18 בְּשֵׁם "עַמּוּדֵי אוֹר"), וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְהַעֲלָאָה
19 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן
20 שֶׁהֵם "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהֵם
21 הַמְחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עִם
22 הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ הָעַמּוּד שֶׁמְּחַבֵּר הַגַּג וְהָרִצְפָּה,
23 עֶלְיוֹן שֶׁאֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ עִם תַּחְתּוֹן שֶׁאֵין
24 לְמַטָּה הֵימֶנּוּ.
25 **אָמְנָם** עַל־פִּי הָאָמוּר, צָרִיךְ לְהָבִין הַטַּעַם
26 שֶׁהַדִּגְמָא לְעִנְיַן הָעַמּוּדִים (דָּקָאֵי עַל
27 הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם) בַּמִּקְדָּשׁ
28 (וּ'מִשְׁכָּן דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ'[23]) הִיא דַּוְקָא בְּעִנְיַן
29 קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן (שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "עוֹמְדִים"),
30 דְּלִכְאוֹרָה, עִקַּר הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת קְשׁוּרָה
31 עִם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְאִלּוּ עִנְיַן הַקְּרָשִׁים לֹא הָיָה

ביאור בדרך אפשר

44 האור שהמצוות מאירות בנשמה, **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה** שנפעלת
45 על ידי המצוות ומתגלית על ידי העמודים **בָּעוֹלָם, שֶׁ"הַמִּצְוֹת הֵן**
46 **עַמּוּדִים שֶׁהֵם הַמַּמְשִׁיכִים וּמְחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־**
47 **הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת", הֵן בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת** וגילוי **הָאוֹר**
48 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (וְעַל־פִּי־זֶה**
49 **מוּבָן מַה שֶּׁנִּקְרָאִים** המצוות
50 **בְּשֵׁם "עַמּוּדֵי אוֹר"** על שם
51 האור המאיר דרכם מלמעלה למטה),
52 **וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה**
53 **לְמַעְלָה** התקרבות האדם לאלוקות
54 על ידי התעלותו מלמטה למעלה שגם
55 היא נעשית על ידי ה'עמודים'.
56 **וְזֶהוּ** כמו עניין ה'עמודים' שעל ידי
57 המצוות **גַּם עִנְיַן קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן**
58 **שֶׁהֵם "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים"**
59 **דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהֵם** קרשי המשכן
60 **הַמְחַבְּרִים אוֹר־אֵין־סוֹף**
61 **בָּרוּךְ־הוּא עִם הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ**
62 **הָעַמּוּד שֶׁמְּחַבֵּר הַגַּג**
63 **וְהָרִצְפָּה,** ויוצר חיבור בין **עֶלְיוֹן**
64 **שֶׁאֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ** הנמשל
65 ל'גג' **עִם תַּחְתּוֹן שֶׁאֵין לְמַטָּה**
66 **הֵימֶנּוּ** הנמשל ל'רצפה'.
67 **אָמְנָם עַל־פִּי הָאָמוּר, צָרִיךְ**
68 **לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁהַדִּגְמָא לְעִנְיַן**
69 **הָעַמּוּדִים (דָּקָאֵי** המכוון **עַל**
70 **הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ** המצוות **כְּלָלוּת**
71 **כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם) בַּמִּקְדָּשׁ**
72 **(וּ'מִשְׁכָּן דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ'**[23],
73 כדברי חכמינו ז"ל בגמרא שמצינו
74 בלשונות הפסוקים שהמשכן נקרא
75 מקדש והמקדש נקרא משכן, כלומר
76 שלפעמים כתוב 'משכן' והכוונה
77 למקדש, ולפעמים כתוב 'מקדש'
78 והכוונה למשכן) **הִיא דַּוְקָא**
79 **בְּעִנְיַן קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן**
80 **(שֶׁנִּקְרָאִים** בתורה **בְּשֵׁם**
81 **"עוֹמְדִים"), דְּלִכְאוֹרָה, עִקַּר**
82 **הָעֲבוֹדָה** של היהודי בעבודת ה'
83 בעולם **צְרִיכָה לִהְיוֹת קְשׁוּרָה**
84 **עִם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְאִלּוּ עִנְיַן**
85 **הַקְּרָשִׁים לֹא הָיָה בְּבֵית**

---

21) ע"פ שמואל־א כה, כט. 22) אגה"ק שם, א ואילך. 23) עירובין ב, א.

ביאור בדרך אפשר

הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא דַּוְקָא בַּמִּשְׁכָּן, עָלָיו על המשכן שהיה דירת ארעי ולא בניין של קבע **נֶאֱמַר**[24] **וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל** ולמה אם כן עניין העמודים שהוא עניין עיקרי ומרכזי בעבודת ה׳ נאמר במשכן ולא במקדש?

ג) וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ[25] **עַל הַפָּסוּק "וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה** לגבי מלאכת המשכן: **"וּרְאֵה וַעֲשֵׂה"**[26], **כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה לְמַעְלָה** ברוחניות, בעולמות עליונים, **כָּךְ עֲשֵׂה לְמַטָּה** בבניית המשכן הגשמי בעולם הזה. **מַה לְּמַעְלָה** ברוחניות, בתיאור המרכבה העליונה בנבואת ישעיה **"שְׂרָפִים עוֹמְדִים"**[27], **אַף לְמַטָּה** במלאכת המשכן **"עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים".**

וּמְבָאֵר בָּזֶה בעניין הקשר הפנימי שבין ׳שרפים עומדים ממעל לו׳ ו׳עצי שטים עומדים׳ **אַדְמוֹ"ר מַהֲרַ"ש**[28], **שֶׁעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הִנֵּה הַשְּׂרָפִים הֵם הַגְּבוֹהִים** בעלי הדרגה הגבוהה ביותר **שֶׁבְּכָל הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֲרֵי עִקַּר וְרֹב הַמַּלְאָכִים הֵם בְּעוֹלָם הַיְצִירָה,** השלישי מבין ארבעת העולמות הכלליים אצילות־בריאה־יצירה־עשייה **וְהַשְּׂרָפִים הֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה**[29], השני מארבעת העולמות, הנעלה יותר מעולם היצירה, **וּכְמוֹ־כֵן לְמַטָּה** בעולם הזה **הָ"עֲצֵי שִׁטִּים"** (שהם **עֲצֵי אֶרֶז**[30]) **הֵם הַגְּבוֹהִים מִכָּל שְׁאַר הָאִילָנוֹת, וְלָכֵן עַל־פִּי פָּשׁוּט** לפי דרך הפשט **נִמְשְׁלוּ הַמַּלְאָכִים הַיּוֹתֵר גְּבוֹהִים (שְׂרָפִים) לַ"עֲצֵי שִׁטִּים"** שהם העצים הגבוהים ביותר.

וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי״צ במאמרו הנזכר **לְבָאֵר עִנְיַן "עֲצֵי שִׁטִּים"**, לפי המשמעות הפנימית של הדברים, **כִּי עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן** והמטרה והתכלית

ביאור בדרך אפשר

1 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא דַּוְקָא בַּמִּשְׁכָּן, עָלָיו נֶאֱמַר[24]
2 וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל.
3 ג) **וְיוּבָן** עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ[25] עַל
4 הַפָּסוּק "וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
5 עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא
6 לְמֹשֶׁה: "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה"[26], כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה
7 לְמַעְלָה, כָּךְ עֲשֵׂה לְמַטָּה. מַה לְּמַעְלָה "שְׂרָפִים
8 עוֹמְדִים"[27], אַף לְמַטָּה "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים".
9 וּמְבָאֵר בָּזֶה אַדְמוֹ"ר מַהֲרַ"ש[28], שֶׁעַל דֶּרֶךְ
10 הַפְּשָׁט הִנֵּה הַשְּׂרָפִים הֵם הַגְּבוֹהִים שֶׁבְּכָל
11 הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֲרֵי עִקַּר וְרֹב הַמַּלְאָכִים הֵם בְּעוֹלָם
12 הַיְצִירָה, וְהַשְּׂרָפִים הֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה[29], וּכְמוֹ־
13 כֵן לְמַטָּה הָ"עֲצֵי שִׁטִּים" (עֲצֵי אֶרֶז[30]) הֵם
14 הַגְּבוֹהִים מִכָּל שְׁאַר הָאִילָנוֹת, וְלָכֵן עַל־פִּי פָּשׁוּט
15 נִמְשְׁלוּ הַמַּלְאָכִים הַיּוֹתֵר גְּבוֹהִים (שְׂרָפִים)
16 לַ"עֲצֵי שִׁטִּים". וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר עִנְיַן "עֲצֵי
17 שִׁטִּים", כִּי עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן הוּא בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה
18 הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי אִתְכַּפְיָא
19 סִטְרָא־אַחֲרָא דַּוְקָא, שֶׁאָז אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא
20 דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין[9], וְלָכֵן הָיוּ
21 הַקְּרָשִׁים מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים" דַּוְקָא, כִּי "שִׁטִּים" הֵם
22 מִלְּשׁוֹן "שְׁטוּת", וְכַד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא זֶהוּ
23 כְּעִנְיַן "אַהֲנִיָּה לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסַבָּא", שֶׁעַל־יְדֵי־
24 זֶה אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ
25 עָלְמִין[31]. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר שַׁיָּכוּת "עֲצֵי
26 שִׁטִּים עוֹמְדִים" לְמַטָּה לְ"שְׂרָפִים עוֹמְדִים"
27 לְמַעְלָה, שֶׁעַל־יְדֵי "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" לְמַטָּה,
שלו **הוּא בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה,** בעולם הזה, כמבואר לעיל, **שֶׁזֶּהוּ** המשכת וגילוי האלוקות מלמעלה למטה היא **עַל־יְדֵי אִתְכַּפְיָא** כפיית והכנעת **סִטְרָא־אַחֲרָא** הצד האחר, ההפוך מצד הקדושה **דַּוְקָא, שֶׁאָז** כאשר האדם מתגבר על יצרו וכופה ומכניע את הרצונות והתאוות שמהצד האחר **אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין**[9], ״מסתלק״ ולא במובן של הסתלקות והעלם, אלא להיפך, עולה ומתגלה כבודו של הקדוש־ברוך־הוא בכל העולמות והגילוי מאיר גם בעולם הזה התחתון **וְלָכֵן הָיוּ הַקְּרָשִׁים** של המשכן **מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים" דַּוְקָא, כִּי "שִׁטִּים" הֵם מִלְּשׁוֹן "שְׁטוּת", וְכַד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא** כאשר כופים ומכניעים את ״שטות״ הסטרא־אחרא **זֶהוּ כְּעִנְיַן** הרי הפעולה והתוצאה של כפיית ה״שטות דלעומת זה״ היא כמו הפעולה והתוצאה של ההנהגה באופן של שטות דקדושה, שטות שלמעלה מטעם ודעת, כמובא לעיל אודות הנהגת רב שמואל לשמח את הכלה **"אַהֲנִיָּה לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסַבָּא", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין**[31] ויש המשכת וגילוי אלקות בכל העולמות, עד לעולם הזה התחתון שכאמור זו הכוונה והמטרה של הקמת המשכן.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר שַׁיָּכוּת "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" לְמַטָּה לְ"שְׂרָפִים עוֹמְדִים" לְמַעְלָה, מלבד המבואר לעיל הן על דרך הפשט (ששרפים המלאכים הנעלים ביותר, ועצי שיטים הם העצים הגבוהים ביותר) והן על פי פנימיות הענין (שדווקא העבודה של אתכפייא, כפיית והכנעת הסטרא־אחרא, היא הממשיכה אלוקות גילוי אלוקות למטה ולכך נועד המשכן) **שֶׁעַל־יְדֵי "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" לְמַטָּה, נַעֲשָׂה**

---

24) שמואל־ב ז, ו. וראה שהש״ר פ״א, טז (ג). 25) שמו״ר פל״ה, ו. 26) תרומה כה, מ. 27) ישעי׳ ו, ב. 28) ד״ה שתי ידות לקרש האחד תר״ל (סה״מ תר״ל ע׳ צד). 29) עץ חיים שער מ (שער פנימיות וחיצוניות) דרוש יג. תניא רפל״ט ובהגהה שם. ובכ״מ. 30) ראה תנחומא תרומה ט. פירש״י תרומה כה, ה. 31) וראה סה״מ תר״ל שם: ״ומ״מ נכון עם מה שהם דוגמת השרפים.. כי השרפים הם ג״כ ממה שנתברר מבחי׳ התהו שנפל, אם כי זהו בדקות מאד.. עכ״ז ה״ז ג״כ מכלל הבירורים, וזהו ג״כ בכלל אתכפיא כו׳״.

ביאור בדרך אפשר

דִּגְמַת עִנְיָן "שְׂרָפִים עוֹמְדִים" לְמַעְלָה (כְּדִלְקַמָּן סוֹף סְעִיף ה).

ד) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב[32] עַל הַפָּסוּק[27] שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ בְּבֵאוּר הָעִנְיָן בָּעֲבוֹדָה כפי שהוא משתקף בעבודת ה' של האדם **בְּנוֹגֵעַ לְגֹדֶל עִנְיַן הָרָצוֹן,** שמפסוק זה יש ללמוד על חשיבות ומעלת ותוקף עניין כוח הרצון בנפש האדם **שֶׁמְּדַיֵּק** הבעל־שם־טוב בלשון הפסוק **מַה שֶּׁכָּתוּב "שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ", דְּקָאֵי** והכוונה בלשון הכתוב "ממעל לו" היא **עַל "הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא" (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי־זֶה[33] וָאֶרְאֶה אֶת אדנ"י יוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא גו')** ואם כן הכתוב אומר שהמלאכים הנקראים 'שרפים' הם, כביכול, ממעל להקדוש־ברוך־הוא ה"יושב על הכסא". **דְּהִנֵּה, מַעֲמָדָם שֶׁל הַשְּׂרָפִים הוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה (לְמַעְלָה מִמַּלְאָכִים סְתָם שֶׁמַּעֲמָדָם בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְכַמְּבֹאָר בְּכִתְבֵי הָאָרִיז"ל[34] פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים בְּנוֹגֵעַ לַשְׂרָפִים, שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד גו'[27], אוֹ אַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת גו'[35],** מה הרמז והסוד במספרים אלה של שש וארבע **וְשַׁיָּכוּתָם לְבְחִינַת "הַכִּסֵּא", שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה[36]. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, עַל־יְדֵי רְצוֹנָם** של השרפים (רצון הבא לידי ביטוי **בַּאֲמִירַת קָדוֹשׁ גו'[37]) לְהִתְעַלּוּת לְמַעְלָה יוֹתֵר,** מעל מדרגתם מצד עצמם שהיא בעולם הבריאה **אֲזַי "שְׂרָפִים עוֹמְדִים" — "עוֹמְדִים" דָּיְקָא,** הכתוב מדייק ואומר שהשרפים "עומדים" ללמד **שֶׁשָּׁם הִיא עֲמִידָתָם בְּתֹקֶף, בְּאֹפֶן דְּ"לֹא שָׁנִיתִי"[38]** והעמידה היא לא בעולם הבריאה בו הם נמצאים מצד מדריגתם אלא מצד תוקף הרצון, למעשה הם עומדים — **מִמַּעַל לוֹ, לְמַעְלָה מֵ'עוֹלָם הַכִּסֵּא',** מעל עולם הבריאה ('תורה' זו של הבעל־שם־טוב היא המקור לפתגמו הידוע של הבעל־שם־טוב — במקום שמחשבתו של אדם, שם הוא נמצא, כי המחשבה והרצון יש להם כוח וחוזק רב).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַטַּעַם שֶׁנִּמְצָא עִנְיָן זֶה המבטא את תוקף הרצון **בַּתּוֹרָה בַּ"שְׂרָפִים" דַּוְקָא, וְלֹא בִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי הָרָצוֹן** והשאיפה **לְהִתְעַלּוּת לְמַעְלָה מֵ'עוֹלָם הַכִּסֵּא' (עוֹלָם הַבְּרִיאָה) שַׁיָּךְ אֵצֶל מַלְאָכִים (אֲבָל בַּמַּלְאָכִים גּוּפָא** עצמם, רצון זה שייך **רַק אֵצֶל מַלְאָכִים שֶׁנִּמְצָאִים בַּמַּעֲלָה הַכִּי נַעֲלִית), שֶׁמַּעֲמָדָם** בו הם נמצאים מצד עצמם ומצד מדריגתם מלכתחילה הוא **בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְרוֹצִים לְהִתְעַלּוּת לְעוֹלָם הָאֲצִילוּת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נִשְׁמוֹת־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִמַּלְאָכִים [כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא אֲמִתִּית הָעִנְיָן שֶׁמְּחִיצָתָן** של נשמות ישראל **לִפְנִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת (שֶׁהֵם מַלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים, וְעַד לַשְׂרָפִים)** והנשמות נמצאות במקום ועניין פנימי יותר באלוקות, כי הם למעלה מהמלאכים **וְעַד שֶׁהֵם** המלאכים שהם למטה מנשמות ישראל

---

32) הובא בלקו"ת לג"פ ג, ג (נדפס באוה"ת בראשית כרך ו תתרכז, ריש ע"ב). סה"מ תר"ל שבהערה 28. המשך מים רבים תרל"ו פקי"ג. כתר שם טוב (קה"ת, תשס"ד) בהוספות סימן מח. וש"נ. וראה גם לקו"ת אמור לא, א ואילך. 33) ישעי' ו, א. 34) ראה עץ חיים שם. 35) יחזקאל א, ו. וראה חגיגה יג, ב. אוה"ת נ"ך כרך א ע' קנט ואילך. 36) ראה פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"ג. עץ חיים שער מו (שער כסא הכבוד) פ"א. פ"ד־ה. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ה. 37) ישעי' ו, ג. 38) מלאכי ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

שׁוֹאֲלִים אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל ״מַה פָּעַל אֵ־ל״[39], הֲרֵי הֵם עוֹמְדִים שָׁם מִצַּד עַצְמָם, גַּם לְלֹא הָרָצוֹן לְהִתְעַלּוֹת מִמַּעֲלָתָם, כִּי נוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַנְּשָׁמוֹת חֲצוּבוֹת מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד[40], שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא בִּבְחִינַת ״אַתָּה בְרָאתָהּ״[41], הֲרֵי לְפִנֵּי־זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן ״נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא״[41] (בְּחִינַת אֲצִילוּת[42]), שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת ״מִמַּעַל לוֹ״ שֶׁשָּׁם מַגִּיעִים הַשְּׂרָפִים עַל־יְדֵי רְצוֹנָם לְהִתְעַלּוֹת לְמַעְלָה מִמַּעֲמָדָם.

אָמְנָם בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל גּוּפָא [שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַשְּׂרָפִים, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר ״שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ״] יֶשְׁנוֹ הַחִלּוּק וְהַחִדּוּשׁ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְגַבֵּי הָאָבוֹת, אַף שֶׁהָאָבוֹת הֵן הַמֶּרְכָּבָה[43], כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[44] מַעֲלַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁדַּוְקָא אֶצְלוֹ הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֵצֶל הָאָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵ־ל שַׁדָּ־י, וּשְׁמִי הַוָּיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, לָכֵן[46] אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הַוָּיָ׳ גּוֹ׳ הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם. וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַיְצִיאָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (שֶׁהוּא עִנְיַן הַמִּצָּרִים וּגְבוּלִים[47], וְעַד לְעִנְיָנִים הָפְכִּיִּים מַמָּשׁ) בָּאוּ לְגִלּוּי שֵׁם הַוָּיָ׳, בְּמַתַּן תּוֹרָה [שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית יְצִיאַת מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[48] בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה], כִּי[49] עֲבוֹדַת הָאָבוֹת הִיא בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ בְּדֶרֶגְמַת עֲבוֹדַת הָעֶבֶד שֶׁשּׁוֹמֵעַ בְּקוֹל רַבּוֹ, וְעוֹשֶׂה צִוּוּיוֹ מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה כוּ׳, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל, וּבִטּוּל

ביאור בדרך אפשר

שׁוֹאֲלִים אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל ״מַה פָּעַל אֵ־ל״[39], הֲרֵי הֵם עוֹמְדִים שָׁם בעולם האצילות שלמעלה מעולם הבריאה מִצַּד עַצְמָם, גַּם לְלֹא הָרָצוֹן והשאיפה החזקה לְהִתְעַלּוֹת מִמַּעֲלָתָם, וממשיך ומבאר כיצד הנשמות שייכות לעולם האצילות מצד עצמן, כִּי נוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַנְּשָׁמוֹת חֲצוּבוֹת מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד[40], הוא עולם הבריאה, עולם הכסא, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא בִּבְחִינַת ״אַתָּה בְרָאתָהּ״[41], כפי הנשמה מושרשת באלוקות המאירה בעולם הבריאה, הֲרֵי לְפִנֵּי־זֶה יֶשְׁנוֹ לנשמה שורש ומקור קדום ונעלה יותר עִנְיָן ״נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא״[41] (בְּחִינַת אֲצִילוּת[42] שלמעלה מבריאה), שֶׁזּוֹהִי השורש העליון והקדום של הנשמה בעולם האצילות בְּחִינַת ״מִמַּעַל לוֹ״ שֶׁשָּׁם מַגִּיעִים הַשְּׂרָפִים עַל־יְדֵי רְצוֹנָם לְהִתְעַלּוֹת לְמַעְלָה מִמַּעֲמָדָם ואילו הנשמות שייכות למדריגה זו ונמצאות בה גם ללא הרצון להתעלות למעלה ממדרגתם, כמבואר לעיל.

אָמְנָם בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל גּוּפָא עצמה [שֶׁהֵם בני ישראל לְמַעְלָה מֵהַשְּׂרָפִים, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר ״שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ״] יֶשְׁנוֹ הַחִלּוּק וְהַחִדּוּשׁ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְגַבֵּי הָאָבוֹת, אַף שֶׁהָאָבוֹת הֵן הַמֶּרְכָּבָה[43], היינו שהביטול שלהם לאלקות הוא ביטול מוחלט כמו המרכבה שאין לה שום רצון אחר מלבד רצונו של הרוכב, מכל־מקום למשה רבינו יש מעלה גם על האבות כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[44] מַעֲלַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁדַּוְקָא אֶצְלוֹ הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֵצֶל הָאָבוֹת הוּא בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, באהבת ה׳, יראת ה׳ וכן הלאה שֶׁזֶּהוּ בְּדֶרֶגְמַת עֲבוֹדַת הָעֶבֶד שֶׁשּׁוֹמֵעַ בְּקוֹל רַבּוֹ האדון שלו, וְעוֹשֶׂה ומקיים צִוּוּיוֹ של האדון מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה כוּ׳, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל

שֶׁדַּוְקָא אֶצְלוֹ הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֵצֶל הָאָבוֹת שלא זכו לגילוי האלוקות במדריגה גבוהה זו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] בתורה שהקדוש־ברוך־הוא אמר למשה רבינו וָאֵרָא נראיתי והתגליתי אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵ־ל שַׁדָּ־י, כפי שהאור האלוקי בא לידי גילוי ונמשך באמצעות השמות הקדושים ״א־ל׳ ושד־י׳ וּשְׁמִי הַוָּיָ׳ אבל כפי שהאור מאיר באמצעות שם הוי׳ שהוא אור נעלה יותר, או בלי גבול, לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, לָכֵן[46] אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הַוָּיָ׳ גּוֹ׳ הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם. וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַיְצִיאָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (שֶׁהוּא עִנְיַן הַמִּצָּרִים וּגְבוּלִים[47], וְעַד לְעִנְיָנִים הָפְכִּיִּים מַמָּשׁ) בָּאוּ לְגִלּוּי שֵׁם הַוָּיָ׳, בְּמַתַּן תּוֹרָה [שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית יְצִיאַת מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[48] בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה], הטעם הפנימי ליתרון של משה רבנו על האבות הוא כִּי[49] עֲבוֹדַת הָאָבוֹת הִיא בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, באהבת ה׳, יראת ה׳ וכן הלאה שֶׁזֶּהוּ בְּדֶרֶגְמַת עֲבוֹדַת הָעֶבֶד שֶׁשּׁוֹמֵעַ בְּקוֹל רַבּוֹ האדון שלו, וְעוֹשֶׂה ומקיים צִוּוּיוֹ של האדון מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה כוּ׳, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל, וּבִטּוּל

---

39) בלק כג, כג. תנחומא בלק יד. במדב״ר פ״כ, כ. פירש״י עה״פ. 40) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ״ז. וראה זח״ג כט, ב. 41) ״אלקי נשמה״ בברכות השחר. 42) סידור האריז״ל במקומו. לקו״ת פ׳ ראה כז, א. 43) ב״ר פמ״ז, ו. פפ״ב, ו. 44) ראה אוה״ת וארא ע׳ קמ. ואתחנן ע׳ עב. וראה גם אוה״ת וארא ע׳ קיט. כרך ז ע׳ ב׳תקנ. ע׳ ב׳תקסד. 45) וארא ו, ג. 46) שם, ו. 47) ראה תו״א שמות מט, סע״ד ואילך. וארא נז, ב ואילך. יתרו עא, ג־ד. 48) שמות ג, יב. 49) ראה גם תו״א נו, א.

ביאור בדרך אפשר

המוחלט של המציאות האישית, **וּבִטּוּל** שאודותיו מדובר כאן **נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַבִּטּוּל שֶׁל עֶבֶד** לגבי אדונו, **לִהְיוֹתוֹ** כיון שביטול זה הוא **בְּאֹפֶן דְּ"מַאן מַלְכֵי רַבָּנָן"**[50], מסופר בגמרא שהאמוראים רב הונא ורב חסדא ישבו ועבר לפניהם חכם אחד ואמר להם 'שלום עליכם, מלכים'. אמרו לו: מנין לך שרבנן נקראו מלכים? אמר להם: כתוב (במשלי) בי [בתורה] מלכים ימלוכו. ולענייננו מפרשים 'מאן מלכי רבנן' שרבנן, וכאן הכוונה למשה רבנו, נקראים 'מלכים' כי הביטול שלו הוא עד כדי כך **שֶׁמְּצִיאוּתוֹ נַעֲשֵׂית** חלק בלתי נפרד של **מְצִיאוּת הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ**[51] פרשת בשלח **"וְנַחְנוּ מָה"** (**כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרֻכָּה בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנַי־זֶה**[52] באריכות המאמר שנאמר במוצאי שבת פרשת וארא שנה זו, תשל"ט).

ה) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר (בְּ'דֶּרֶךְ אֶפְשָׁר' עַל־כָּל־פָּנִים) מַעֲלַת הַמִּשְׁכָּן היתרון המיוחד של **הַמִּשְׁכָּן** אפילו לגבי המקדש, על אף שהמשכן נקרא 'אהל', דירת ארעי והמקדש נקרא בית של קבע (**שֶׁבּוֹ** במשכן, ולא במקדש **נֶאֱמַר וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים) שֶׁנַּעֲשָׂה** המשכן **עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא** כפי שממשיך ומבאר.

וְיוּבָן עַל־פִּי תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד ממעזריטש **בְּ'לִקּוּטֵי אֲמָרִים'**[53] **(וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת**[54]**) דְּאִיתָא בַּזֹּהַר**[55] **מִשְׁכָּן אִיהוּ בְּלֹא רַבְרְבָנוֹהִי** בתרגום מילולי: שרים, נכבדים (כמו בדניאל פרק ו: "וחתמה מלכא בעזקתה ובעזקת רברבנוהי", והמלך חתם אותה בחותמו ובחותם שריו) והכוונה היא שמשה רבנו הקים את המשכן בעצמו [**לְלֹא הִשְׁתַּתְּפוּת שֶׁל אֲחֵרִים, דְּאַף שֶׁעֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו הָיְתָה עַל־יְדֵי הִשְׁתַּתְּפוּת כַּמָּה וְכַמָּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב וְעָשׂוּ גוֹ'**, ורבים היו העושים **מִכָּל־מָקוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה לְבַדּוֹ**[56]], **פְּרוּשׁ** והמשמעות ותוכן העניין הוא: **שֶׁמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה,** בשונה משני בתי המקדש **לֹא שָׁלְטָה בּוֹ יַד אוֹיֵב**[57] **(שֶׁקַּיָּם לָעַד,** כדברי חכמינו ז"ל שנגנז ומעשה ידיו של משה הם נצחיים **וְיִתְגַּלֶּה** המשכן שהקים משה **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ), וּמְבָאֵר**[58]**, שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה גוֹ', שֶׁהֵבִיא הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עָלָיו כּוּ'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה (וְגַם מַעֲלַת הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ הָיְתָה מִצַּד עִנְיַן הָרְאִיָּה דַּוְקָא)**[59]**, וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה בְּאֹפֶן דְּ"לֹא פָּסִיק טַעְמָא" כּוּ'**[60]**, שֶׁגַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה הָיָה בְּאוֹתָהּ הַמַּהוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה**[61]**, לָכֵן הָיָה אֶצְלוֹ עִנְיַן "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה", הַיְנוּ, שֶׁאוֹתוֹ**

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַבִּטּוּל שֶׁל עֶבֶד, לִהְיוֹתוֹ בְּאֹפֶן
2 דְּ"מַאן מַלְכֵי רַבָּנָן"[50], שֶׁמְּצִיאוּתוֹ נַעֲשֵׂית
3 מְצִיאוּת הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת
4 לְעַצְמוֹ כְּלָל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ[51]
5 "וְנַחְנוּ מָה" (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרֻכָּה בַּמַּאֲמָר
6 שֶׁלְּפָנַי־זֶה[52]).

7 ה) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר (בְּ'דֶּרֶךְ אֶפְשָׁר' עַל־
8 כָּל־פָּנִים) מַעֲלַת הַמִּשְׁכָּן (שֶׁבּוֹ
9 נֶאֱמַר וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
10 עוֹמְדִים) שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא. וְיוּבָן
11 עַל־פִּי תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד בְּ'לִקּוּטֵי אֲמָרִים'[53]
12 (וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת[54]) דְּאִיתָא בַּזֹּהַר[55] מִשְׁכָּן אִיהוּ
13 בְּלֹא רַבְרְבָנוֹהִי [לְלֹא הִשְׁתַּתְּפוּת שֶׁל אֲחֵרִים,
14 דְּאַף שֶׁעֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו הָיְתָה עַל־יְדֵי
15 הִשְׁתַּתְּפוּת כַּמָּה וְכַמָּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב וְעָשׂוּ גוֹ',
16 מִכָּל־מָקוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה
17 לְבַדּוֹ[56]], פְּרוּשׁ: שֶׁמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, לֹא
18 שָׁלְטָה בּוֹ יַד אוֹיֵב[57] (שֶׁקַּיָּם לָעַד, וְיִתְגַּלֶּה בְּקָרוֹב
19 מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ), וּמְבָאֵר[58], שֶׁמֹּשֶׁה
20 עָשָׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ עָלָיו, כְּמוֹ
21 שֶׁכָּתוּב[26] וּרְאֵה וַעֲשֵׂה גוֹ', שֶׁהֵבִיא הַשְּׁרָאַת
22 הַשְּׁכִינָה עָלָיו בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ כּוּ'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
23 דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה
24 (וְגַם מַעֲלַת הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ הָיְתָה מִצַּד עִנְיַן הָרְאִיָּה
25 דַּוְקָא)[59], וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה בְּאֹפֶן
26 דְּ"לֹא פָּסִיק טַעְמָא" כּוּ'[60], שֶׁגַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה
27 הָיָה בְּאוֹתָהּ הַמַּהוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה[61], לָכֵן
28 הָיָה אֶצְלוֹ עִנְיַן "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה", הַיְנוּ, שֶׁאוֹתוֹ

39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76

50) ראה גיטין סב, סע"א. 51) בשלח טז, ז. 52) ד"ה וארא דמוצש"ק וארא. 53) סימן כו. 54) אור האמת — "כולל אמרי צדיקים.. מוהר"ר דוב בער המגיד ממעזריטש אשר כתבם תלמידו.. מוה' לוי יצחק מבאַרדיטשוב" (הוסיאַטין, תרנ"ט) יא, א. 55) ראה זח"ב רמא, ב. 56) ראה זהר שם רלד, סע"ב. וראה תנחומא פקודי יא. שמו"ר פנ"ב, ד. 57) סוטה ט, סע"א. 58) ראה גם לקוטי אמרים סימן קכו. אור תורה סימן יא. סימן תט. 59) ראה לקו"ת ואתחנן ג, ג. 60) זח"ג קלח, א (אד"ר). 61) ראה לקו"ת נצבים מט, ב.

ביאור בדרך אפשר

עִנְיָן "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה", הַיְנוּ, שֶׁאוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁהָיָה בָּרְאִיָּה שֶׁלּוֹ שהיא כוח נעלה ביותר מכוחות הנפש **נִמְשָׁךְ בַּעֲשִׂיָּה לְמַטָּה,** על אף שהעשיה היא כוח תחתון וחיצוני **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל (סְעִיף ג) מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, "כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה לְמַעְלָה, כָּךְ עֲשֵׂה לְמַטָּה",**

בְּאוֹתוֹ אֹפֶן מַמָּשׁ מבלי הבדל בין כפי שהדברים הם למעלה לכפי שהדברים הם למטה. **וְזֶהוּ שֶׁעַל־יְדֵי מֹשֶׁה הוּקַם הַמִּשְׁכָּן** שבו היתה התגלות אלוקות למטה בעולם הזה **בְּאֶמְצָעוּת הַקְּרָשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", שֶׁהֵם בְּדֶגְמַת הָעַמּוּדִים שֶׁמְּחַבְּרִים אֶת הַגַּג (מַעְלָה) עִם הָרִצְפָּה (מַטָּה) לִהְיוֹת כְּאֶחָד מַמָּשׁ.** כפי שהיה במשה רבנו עצמו שגם בהיותו למטה היה בדיוק כמו שהוא למעלה, וחיבר ראיה (למעלה) עם עשיה (למטה), כמבואר לעיל.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁהַדֶּגְמָא הֵכִי מַתְאִימָה לַעֲבוֹדַת הַמִּצְוֹת הִיא מֵעִנְיָן הָעַמּוּדִים, כמבואר לעיל שכשם שהעמודים מחברים מעלה ומטה, הגג והרצפה, כך המצוות ממשיכות אלקות מלמעלה למטה לעולם הזה, כיון שאופן החיבור דומה **כִּי הַמִּצְוֹת שֶׁמַּמְשִׁיכוֹת וּמְחַבְּרוֹת אוֹר־אֵין־סוֹף עִם הָעוֹלָמוֹת** ועושות את הלמעלה והלמטה דבר אחד, **הֵם כְּמוֹ הָעַמּוּד שֶׁמְּחַבֵּר הַגַּג וְהָרִצְפָּה בְּאֹפֶן שֶׁנַּעֲשִׂים בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן מַמָּשׁ,** וה'גג' מתחבר עם ה'רצפה' וה'רצפה' מתעלה אל ה'גג' ומתחברת אתו **כֵּיוָן שֶׁעַל־יָדָם** על ידי המצוות **נַעֲשִׂית "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים"**[62], כדברי חכמינו ז"ל במדרש שהקדוש־ברוך־הוא 'נתאוה', כביכול, שתהיה לו יתברך 'דירה' בתחתונים, היינו שהעולם הזה התחתון על אף שהוא עולם גשמי וחומרי, היה מקום ראוי לגילוי אלקות,

ביאור בדרך אפשר

"דִּירָה" דַּיְקָא, והמדרש מדייק ואומר שהעולם יהיה 'דירה' לה' יתברך שהדבר יהיה כמו 'דירה' **שֶׁשָּׁם נִמְצָא הַדָּר בָּהּ בְּכָל עִנְיָנָיו וּבְכָל עַצְמוּתוֹ**[63], לא כמו מקום שבו הוא נמצא לפעמים ורק חלק ממנו וממהות שלו מתגלה שם, **וְעַד בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ**[64] היינו גילוי ללא הסתר וכיסוי בלבושים, כפי שהוא במשל הדירה שזה המקום שבו הדר נמצא לפעמים כשהוא אינו מכוסה בלבושים.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם שַׁיָּכוּת "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" לִ"שְׁרָפִים עוֹמְדִים" (כְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ: מַה לְּמַעְלָה שְׂרָפִים עוֹמְדִים, אַף לְמַטָּה עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים), דִּכְשֵׁם שֶׁהַ"שְׂרָפִים" נַעֲשִׂים מִמַּעַל לוֹ, כָּךְ גַּם עַל־יְדֵי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" מְהַפְּכִים אֶת הַשְּׁטוּת דִּלְעֻמַּת־זֶה שטות שלמטה מטעם ודעת ומעלים אותה, אחרי שמהפכים אותה ל'שטות דקדושה', **לִהְיוֹת "מִמַּעַל לוֹ", עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה", שֶׁעִנְיָנֵי הָעֲשִׂיָּה לְמַטָּה** מתעלים עד אשר **הֵם בְּאוֹתוֹ אֹפֶן כְּמוֹ שֶׁהֵם בִּרְאִיָּה לְמַעְלָה.**

ו) וְהִנֵּה נוֹסָף עַל עִנְיָן הָעַמּוּדִים שֶׁבְּקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "עוֹמְדִים", כלומר, מלבד הדמיון של קרשי המשכן ל'עמודים' (הם המצוות, כמבואר לעיל באריכות) בכך שהם 'עצי שטים עומדים' **יֵשׁ בָּהֶם** בקרשי המשכן **גַּם עִנְיָן הָעֲמִידָה** (שהרי מדובר בעצי שטים **"עוֹמְדִים" כִּפְשׁוּטוֹ), וְעַל זֶה מְבָאֵר בְּסִיּוּם הַפֶּרֶק: "וְזֶהוּ הָעֲמִידָה**

---

62) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. 63) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' תפט (ועם הגהות אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תתקצז. סה"מ תרל"ה ח"ב ריש ע' שנג. המשך תרס"ו ס"ע ג. סה"מ תרס"ט ע' קס. תרע"ח ע' קצג. תרצ"ב ע' יד. 64) ישעי' ל, כ. וראה תניא שם (מו, א).

ביאור בדרך אפשר

הַפֶּרֶק התשיעי של המאמר: **"וְזֶהוּ הָעֲמִידָה דַ"עֲצֵי שִׁטִּים", דַ"עֲמִידָה" מוֹרָה עַל הַקִּיּוּם** במשמעות של דבר שעומד ומתקיים **וְהָעִדֵּר הַשִּׁנּוּי, וְהֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** על ידי קרשי המשכן **מִתְגַּלֶּה עִנְיַן אֲנִי**[38] **הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי כוּ'** עניין התמידיות והעדר השינוי באלוקות" וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא הדיון **בְּ'שַׁעַר הָאֱמוּנָה' לָאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי**[65] **בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַיְשִׁיבָה וְהָעֲמִידָה** מי מהם עדיף ונעלה יותר, **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[66] בתהילים **הֲוָיָ' לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב הֲוָיָ' גּוֹ'**, הרי שמשבחים את הקדוש־ברוך־הוא בעניין הישיבה **וְלִכְאוֹרָה** אכן **יֵשׁ מַעֲלָה דַּוְקָא בְּעִנְיַן הַיְשִׁיבָה** לגבי העמידה, **שֶׁמּוֹרָה** דווקא עניין הישיבה **עַל עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה** כמו האדם שכדי לשבת משפיל את קומתו ויורד למטה **וְעַל עִנְיַן הַהִתְיַשְּׁבוּת** במובן של קביעות ומנוחה. **אַךְ** מצד שני **מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ גַּם עִנְיָן שֶׁל עֲמִידָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[67] בנוסח דומה בישעיה **הֲוָיָ' עוֹמֵד לְרִיב עַמִּים**, וכן בנוסח 'ועל הניסים' של ימי חנוכה **עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם**[68].

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, ליישב את הסתירה לכאורה האם ישיבה עדיפה או עמידה עדיפה **שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ דָּבָר הַמְנַגֵּד וּמַעְלִים וּמַסְתִּיר, וְצָרִיךְ לִלְחֹם עִמּוֹ וּלְנַצְּחוֹ כוּ', אַזַּי צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲמִידָה דַּוְקָא, שֶׁמּוֹרָה עַל הַחֹזֶק וְהַתֹּקֶף** וכשם שכך הוא באדם למטה, כך הוא, כביכול, למעלה שכאשר יש העלם והסתר על ענייני אלוקות יש עמידה למעלה, חוזק ותוקף כדי להתגבר על ההעלם וההסתר ולבטלו. **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם**

ביאור בדרך אפשר

1 דַ"עֲצֵי שִׁטִּים", דַ"עֲמִידָה" מוֹרָה עַל הַקִּיּוּם
2 וְהָעִדֵּר הַשִּׁנּוּי, וְהֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה עִנְיַן
3 אֲנִי[38] הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי כוּ'".
4 **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא
5 בְּ'שַׁעַר הָאֱמוּנָה' לָאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי[65]
6 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַיְשִׁיבָה וְהָעֲמִידָה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[66]
7 הֲוָיָ' לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב הֲוָיָ' גּוֹ', וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ
8 מַעֲלָה דַּוְקָא בְּעִנְיַן הַיְשִׁיבָה, שֶׁמּוֹרָה עַל עִנְיַן
9 הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה וְעַל עִנְיַן הַהִתְיַשְּׁבוּת. אַךְ
10 מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ גַּם עִנְיָן שֶׁל עֲמִידָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ
11 שֶׁכָּתוּב[67] הֲוָיָ' עוֹמֵד לְרִיב עַמִּים, עָמַדְתָּ לָהֶם
12 בְּעֵת צָרָתָם[68]. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ דָּבָר
13 הַמְנַגֵּד וּמַעְלִים וּמַסְתִּיר, וְצָרִיךְ לִלְחֹם עִמּוֹ
14 וּלְנַצְּחוֹ כוּ', אַזַּי צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲמִידָה
15 דַּוְקָא, שֶׁמּוֹרָה עַל הַחֹזֶק וְהַתֹּקֶף. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם
16 בְּנוֹגֵעַ לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים
17 עוֹמְדִים", דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשְׁנוֹ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם,
18 שֶׁקֶר הָעוֹלָם (שֶׁמַּצְרִיכִים לְהָפְכוֹ וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ
19 קֶרֶשׁ לַמִּשְׁכָּן), וּשְׁטוּת דִּלְעֵמַת־זֶה, אַזַּי צְרִיכָה
20 לִהְיוֹת הוֹסָפָה בְּהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ
21 עִנְיַן הָעֲמִידָה, שֶׁמּוֹרָה עַל הַקִּיּוּם וְהָעִדֵּר הַשִּׁנּוּי,
22 שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי דַ"אֲנִי הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי", וּבַעֲבוּרַת
23 הָאָדָם הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁפּוֹעֶלֶת אֶת הַנִּצָּחוֹן,
24 עֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד מִדַּת הַנֶּצַח שֶׁמַּשְׁרֶשֶׁת בְּעֶצֶם
25 הַנֶּפֶשׁ, שֶׁשָּׁם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל שִׁנּוּי ("לֹא
26 שָׁנִיתִי"), כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּ'הֶמְשֵׁךְ הַהִלּוּלָא'[69].
27 **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ
28 תער"ב[70] (וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת[71]) שֶׁהַחִלּוּק
29 בֵּין יְשִׁיבָה לַעֲמִידָה הוּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. הָאֶחָד,
30 שֶׁבַּיְּשִׁיבָה הַגּוּף וְהָרַגְלַיִם אֵינָם בְּמַדְרֵגָה אַחַת,
31 שֶׁהַגּוּף יוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא, וְהָרַגְלַיִם הֵם לְמַטָּה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲמִידָה, הָרֹאשׁ

ביאור בדרך אפשר

43 בְּנוֹגֵעַ לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", ומדגש בהם ענין העמידה, המסמל תוקף וחוזק, דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשְׁנוֹ הֶעְלֵם
44 וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם, שֶׁקֶר הָעוֹלָם (שֶׁמַּצְרִיכִים ההעלם וההסתר
45 והשקר מחייבים לְהָפְכוֹ להפוך הש"ק"ר' וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ קֶרֶשׁ
46 לַמִּשְׁכָּן), וּשְׁטוּת דִּלְעֵמַת־זֶה,
47 אַזַּי במצב שכל אלה מתגברים
48 צְרִיכָה לִהְיוֹת הוֹסָפָה
49 בְּהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה,
50 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲמִידָה, שֶׁמּוֹרָה
51 עַל הַקִּיּוּם וְהָעִדֵּר הַשִּׁנּוּי,
52 כמבואר לעיל שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי
53 דַ"אֲנִי הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי",
54 התגלות האלוקות במדריגה שאין בה
55 שום שינוי או חלישות חס־ושלום
56 וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם ענין התוקף
57 והחוזק למעלה כפי שהוא מתבטא
58 ומשתקף בעבודת ה' של האדם הוּא
59 עִנְיַן הָעֲבוֹדָה עבודת ה' מסוג כזה
60 שֶׁפּוֹעֶלֶת אֶת הַנִּצָּחוֹן על
61 המניעות ועיכובים לעבודת ה',
62 עֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד מִדַּת הַנֶּצַח
63 שבנפש שֶׁמַּשְׁרֶשֶׁת בְּעֶצֶם
64 הַנֶּפֶשׁ, שֶׁשָּׁם בעצם הנפש לֹא
65 שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל שִׁנּוּי ("לֹא
66 שָׁנִיתִי"), כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה
67 בְּ'הֶמְשֵׁךְ הַהִלּוּלָא'[69] בפרקי
68 ה'המשך' שמתחיל בפסוק 'באתי לגני'
69 משנת תש"י, שם מוסבר באריכות עניין
70 הניצחון כפי שהוא בנפש האדם ועניינו
71 בעבודת ה'.
72 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי
73 הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב[70]
74 (וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת[71]) שֶׁהַחִלּוּק
75 ההבדל בֵּין יְשִׁיבָה לַעֲמִידָה
76 הוּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. הָאֶחָד,
77 שֶׁבַּיְּשִׁיבָה הַגּוּף וְהָרַגְלַיִם
78 אֵינָם בְּמַדְרֵגָה אַחַת שווה, אלא
79 שֶׁהַגּוּף יוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא,
80 וְהָרַגְלַיִם הֵם לְמַטָּה, נמוך יותר
81 מהגוף שעל הכסא. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
82

65) פמ"ו (עה, א ואילך). 66) תהלים כט, י. 67) ע"פ ישעי' ג, יג. 68) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה. 69) פי"א. פי"ז. פי"ט. 70) ח"ב פשמ"א (ע' תשא). ח"ג ע' א'רצא ואילך. 71) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' שלח ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 33 ואילך. וראה גם ד"ה ואתה ברחמיך הרבים תשי"ז פ"ב ואילך (סה"מ תשי"ז ע' פח ואילך).

ביאור בדרך אפשר

בַּעֲמִידָה, הָרֹאשׁ הַגּוּף וְהָרַגְלַיִם הֵם בְּמַדְרֵגָה אַחַת וכולם עומדים בשוה מבלי הבדלים ביניהם. **הַשֵּׁנִי, שֶׁבַּיְּשִׁיבָה הָרֹאשׁ נִשְׁפָּל לְמַטָּה** והוא נמוך יותר מכפי שהוא בעמידה, **וּבַעֲמִידָה הָרֹאשׁ מֻגְבָּהּ קוֹמָתוֹ לְמַעְלָה** מהגוף והרגלים. **וְהַשְּׁלִישִׁי, שֶׁבַּיְּשִׁיבָה הָרַגְלַיִם מֻגְבָּהוֹת** מעט **מִן הָאָרֶץ (וְהוּא הַשַּׁרְפְּרַף שֶׁתַּחַת הָרַגְלַיִם**[72] שעל ידו הרגלים גבוהות מהארץ)**, אֲבָל בַּעֲמִידָה הָרַגְלַיִם נוֹגְעוֹת וְעוֹמְדוֹת בָּאָרֶץ.**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעֲמִידָה מוֹרָה עַל הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה למקום נמוך ביותר **(שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁהָרַגְלַיִם נוֹגְעוֹת וְעוֹמְדוֹת בָּאָרֶץ)** וההמשכה עצמה היא חזקה ותקיפה **בְּאֹפֶן שֶׁאֵין בָּהּ שִׁנּוּי (שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַגּוּף וְהָרַגְלַיִם הֵם בְּמַדְרֵגָה אַחַת** היינו שהדרגות התחתונות, רגליים, הם במצב שווה לדרגות העליונות, בתוקף ובחוזק**), וְעַד שֶׁגַּם** אפילו **לְמַטָּה מַטָּה נִמְשֶׁכֶת** דרגה גבוהה ונעלית ביותר **בְּחִינַת מוֹחִין דְּגַדְלוּת, מוֹחִין הָעַצְמִיִּים** כפי שהמוחין באים ונובעים ממקורם בעצם הנפש **(שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהָרֹאשׁ מֻגְבָּהּ קוֹמָתוֹ לְמַעְלָה** כי מדובר על הראש כפי שהוא במצב נעלה מאד**). וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיָן הָעֲמִידָה** החוזק והתוקף **קָשׁוּר גַּם עִם עִנְיָן הָעַמּוּדִים, שֶׁהֲרֵי הָעַמּוּד מְחַבֵּר אֶת הַגַּג וְהָרִצְפָּה (רֹאשׁ וְרֶגֶל) לִהְיוֹת כְּאֶחָד מַמָּשׁ,** כמבואר לעיל בעניין החיבור בין מעלה ומטה על ידי המצוות **שֶׁכְּפִי שֶׁהָאוֹר הוּא לְמַעְלָה, כָּךְ נִמְשָׁךְ** ומאיר **לְמַטָּה** ללא צמצומים והסתרים. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** שהרי הצורך בחוזק ובתוקף הגילוי הוא בגלל שיש מנגדים (העלם והסתר העולם ושקר העולם שמעלים על האור האלוקי וכן עניינים שעל האדם להתגבר עליהם בעבודת ה') וזהו הטעם לגילוי האור בריבוי, בחוזק ובתוקף, באופן של עמידה, כיוון **שֶׁנִּצְחוֹן הַמְּנַגֵּד, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעִנְיָן הָעֲמִידָה, הֲרֵי עוֹמֵד לְרִיב עַמִּים, עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, הוּא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה אוֹתוֹ הָאוֹר כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה, לְלֹא שִׁנּוּי** ואור חזק ותקיף זה מבטל את ההעלם וההסתר וההתנגדות.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר פרט נוסף מתוך **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל (סְעִיף ב) בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹ הָעַמּוּדִים כוּ', שֶׁכַּאֲשֶׁר מְבָאֵר שֶׁ"מִצְוָה נִתְּנָה לָאָדָם הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה דַּוְקָא", מוֹסִיף, "שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה לְהַטּוֹת לְבָבוֹ לְטוֹב וְכוּ'"** כלומר, להיפך הטוב", **שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין זֶה** עיקרון הבחירה החופשית **נוֹגֵעַ (כָּל־כַּךְ) לְפִרּוּשׁ הָעִנְיָן** המדובר בשם ב'אגרת הקודש' ולמה נזכר שם ענין זה?

אַךְ עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל, שגילוי והמשכת האור מלמעלה שיאיר למטה כמו למעלה הוא כדי לנצח את המנגד, **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁפְּעֻלַּת הָעַמּוּד** המחבר למעלה עם למטה **הִיא גַּם** אפילו **אֵצֶל בַּעַל בְּחִירָה שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַפְּכִי (מְנַגֵּד),** וההמשכה וההארה הזו משפיעה עליו **שֶׁיִּבְחַר לְהַטּוֹת לְבָבוֹ לְטוֹב, וְהַיְנוּ, שֶׁמְּנַצֵּל אֶת כֹּחַ הַבְּחִירָה כְּדֵי לַהֲפֹךְ אֶת הָ(אֶפְשָׁרוּת לַ)דָּבָר הַהַפְּכִי בְּאֹפֶן שֶׁעַל־יָדוֹ** דווקא על ידי הדבר ההפכי, או האפשרות שיהיה דבר הפכי, **תִּהְיֶה עֲלִיָּה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר (חִבּוּר מַטָּה וּמַעְלָה).**

---

1 **בַּעֲמִידָה, הָרֹאשׁ הַגּוּף וְהָרַגְלַיִם הֵם בְּמַדְרֵגָה אַחַת.** הַשֵּׁנִי,
2 שֶׁבַּיְּשִׁיבָה הָרֹאשׁ נִשְׁפָּל לְמַטָּה, וּבַעֲמִידָה הָרֹאשׁ
3 מֻגְבָּהּ קוֹמָתוֹ לְמַעְלָה. וְהַשְּׁלִישִׁי, שֶׁבַּיְּשִׁיבָה
4 הָרַגְלַיִם מֻגְבָּהוֹת מִן הָאָרֶץ (וְהוּא הַשַּׁרְפְּרַף
5 שֶׁתַּחַת הָרַגְלַיִם[72]), אֲבָל בַּעֲמִידָה הָרַגְלַיִם
6 נוֹגְעוֹת וְעוֹמְדוֹת בָּאָרֶץ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעֲמִידָה
7 מוֹרָה עַל הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה (שֶׁזֶּהוּ מַה
8 שֶׁהָרַגְלַיִם נוֹגְעוֹת וְעוֹמְדוֹת בָּאָרֶץ) בְּאֹפֶן שֶׁאֵין
9 בָּהּ שִׁנּוּי (שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַגּוּף וְהָרַגְלַיִם הֵם
10 בְּמַדְרֵגָה אַחַת), וְעַד שֶׁגַּם לְמַטָּה מַטָּה נִמְשֶׁכֶת
11 בְּחִינַת מוֹחִין דְּגַדְלוּת, מוֹחִין הָעַצְמִיִּים (שֶׁזֶּהוּ
12 מַה שֶּׁהָרֹאשׁ מֻגְבָּהּ קוֹמָתוֹ לְמַעְלָה). וְנִמְצָא,
13 שֶׁעִנְיַן הָעֲמִידָה קָשׁוּר גַּם עִם עִנְיַן הָעַמּוּדִים,
14 שֶׁהֲרֵי הָעַמּוּד מְחַבֵּר אֶת הַגַּג וְהָרִצְפָּה (רֹאשׁ
15 וְרֶגֶל) לִהְיוֹת כְּאֶחָד מַמָּשׁ, שֶׁכְּפִי שֶׁהָאוֹר הוּא
16 לְמַעְלָה, כָּךְ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁנִּצְחוֹן
17 הַמְּנַגֵּד, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעִנְיַן הָעֲמִידָה,
18 הֲרֵי עוֹמֵד לְרִיב עַמִּים, עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם,
19 הוּא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה אוֹתוֹ הָאוֹר כְּפִי
20 שֶׁהוּא לְמַעְלָה, לְלֹא שִׁנּוּי.
21 **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'אִגֶּרֶת
22 הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל (סְעִיף ב) בְּעִנְיַן
23 הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹ הָעַמּוּדִים כוּ', שֶׁכַּאֲשֶׁר מְבָאֵר
24 שֶׁ"מִצְוָה נִתְּנָה לָאָדָם הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה
25 דַּוְקָא", מוֹסִיף, "שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה לְהַטּוֹת
26 לְבָבוֹ לְטוֹב וְכוּ'", שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין זֶה נוֹגֵעַ
27 (כָּל־כַּךְ) לְפִרּוּשׁ הָעִנְיָן. אַךְ עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל,
28 יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁפְּעֻלַּת הָעַמּוּד הִיא גַּם אֵצֶל בַּעַל
29 בְּחִירָה שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַפְּכִי (מְנַגֵּד), שֶׁיִּבְחַר לְהַטּוֹת לְבָבוֹ לְטוֹב, וְהַיְנוּ,
30 שֶׁמְּנַצֵּל אֶת כֹּחַ הַבְּחִירָה כְּדֵי לַהֲפֹךְ אֶת הָ(אֶפְשָׁרוּת לַ)דָּבָר הַהַפְּכִי בְּאֹפֶן
31 שֶׁעַל־יָדוֹ תִּהְיֶה עֲלִיָּה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר (חִבּוּר מַטָּה וּמַעְלָה).

---

72) ראה סנהדרין לח, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ז) **ומוֹסִיף** הרבי הריי"צ **בְּסוֹף הַפֶּרֶק** התשיעי הנזכר: "וְזֶהוּ דְּעַל זְמַן דִּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב[73] לגבי מלך המשיח **וְעָמְדוּ רַגְלָיו", וְהַיְנוּ, שֶׁבִּזְמַן הַגְּאֻלָּה יִהְיֶה עִנְיַן הָעֲמִידָה, שֶׁמּוֹרָה עַל הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁהָרַגְלַיִם עוֹמְדוֹת עַל הָאָרֶץ** ונוגעות בארץ התחתונה **(וְלֹא כְּמוֹ בִּישִׁיבָה, שֶׁהָרַגְלַיִם מֻגְבָּהוֹת מִן הָאָרֶץ** על ידי שרפרף**), עַל הַקַּרְקַע וְהָרִצְפָּה, וְשָׁם** במקום הנחות ביותר **נִמְשָׁךְ בְּאֹפֶן דְּ"לֹא שָׁנִיתִי"**, היינו בכל החוזק ובכל התוקף ובקיום נצחי, **מִלְּמַעְלָה מַעְלָה, עַד לִבְחִינַת הָרֹאשׁ,** הבחינה הכי עליונה **וּבָזֶה גּוּפָא,** בבחינת הראש עצמו, ההמשכה וההתגלות היא **כְּפִי שֶׁהָרֹאשׁ בַּעֲמִידָה, שֶׁמֻּגְבָּהּ קוֹמָתוֹ לְמַעְלָה.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה למה שיהיה לעתיד לבוא, בזמן הגאולה, שההארה והגילוי יהיו מלמעלה ביותר עד למטה ביותר, כך הוא **גַּם** כעת **בְּסִיּוּם זְמַן הַגָּלוּת** כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה, בְּדֶגְמַת הָרֶגֶל שֶׁבְּגוּף הָאָדָם, וְעַד לַדַּרְגָּא הֲכִי תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּרֶגֶל עַצְמָהּ, שֶׁהוּא הֶעָקֵב, יֵשׁ דוגמתו דברים מקבילים למעלה **גַּם בִּכְלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שיש בו ארבעה עולמות כלליים אצילות־בריאה־יצירה־עשיה, והנמוך מביניהם הוא עולם העשיה ובעולם העשיה עצמו הבחינות התחתונות ביותר, שיש בהם אור אלוקי באופן מאד מצומצם, נקראות **בְּחִינַת עֲקֵבִים דַּעֲשִׂיָּה**[74], **וּכְמוֹ־כֵן גַּם בְּעִנְיַן הַזְּמַן, שֶׁהוּא עִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא**[74] הזמן המאוחר ביותר שנמשל לעקב שהוא החלק התחתון ביותר בגוף ויש בו אך מעט חיות. **וְאָז** דווקא במקום ובזמן זה שהוא הכי נחות והכי ירוד **נַעֲשֶׂה** עִנְיַן "עָמַדְתָּ לָהֶם" (עַל־דֶּרֶךְ "וְעָמְדוּ רַגְלָיו") **בְּעֵת צָרָתָם",** ענין העמידה, תכלית הגילוי מהמקור הכי עליון **בַּמֵּצַר וּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה שֶׁבַּגָּלוּת** חיבור הלמעלה ביותר עם הלמטה ביותר, כמבואר לעיל באריכות.

וּלְהוֹסִיף, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה לִכְאוֹרָה, ולא במצב של "בעת צרתם" חס ושלום, עדיין **הֲרֵי אֵין זֶה מַגִּיעַ לַמֶּרְחָב דִּקְדֻשָּׁה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה לַמֶּרְחָב הָעַצְמִי דִּקְדֻשָּׁה,** המרחב האמיתי, המוחלט, לא מרחב רק באופן יחסי, **בְּחִינַת מֶרְחַב־יָ"ה**[75] וגם אז, לגבי המרחב האמיתי נמצאים במצב שנחשב 'מצר'. **וְהַיְנוּ, שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט שֶׁכְּבָר הִשִּׂיג דְּרָגוֹת בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,** ומצבו ברוחניות הוא מצב של 'מרחב' **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בֵּרְכוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה** בגשמיות **(עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָיָה** קודם לכן **עִנְיַן "הַמְּקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי, שֶׁסּוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר"**[76]), עדיין **אֵין זֶה אֶלָּא הַרְחָבָה שֶׁל זְמַן הַגָּלוּת, וּבַגָּלוּת גּוּפָא — עִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא,** זמן של העלם והסתר על אלקות **וְלָכֵן יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהַבְהָרָה (בַּאֲוָוּאֶרְעַנִיש) מְיֻחֶדֶת לֵידַע שֶׁאֵין זֶה** המצב שלכאורה נראה כמצב נעלה ביותר, לאמתו של דבר אינו **אוֹר כִּי־אִם חֹשֶׁךְ, וּלְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה עִנְיַן "שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר"**[77], שלא יטעו לחשוב שהמצב הגלותי, מצב של חושך הגלות, הוא מצב של אור **אֶלָּא שֶׁמִּצַּד חַסְדֵי ה', רְצוֹנוֹ שֶׁבְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת יוּכְלוּ יוּכְלוּ לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת וְלַעֲסֹק בַּהֲפָצַת**

---

73) זכרי' יד, ד. 74) ראה תניא אגה"ק ס"ט. 75) תהלים קיח, ה. וראה ד"ה מן המיצר אעת"ר. תרצ"ה. תרצ"ז. 76) אבות פ"ד מ"ט. 77) ישעי' ה, כ.

ביאור בדרך אפשר

הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, לְלֹא בִּלְבוּלִים כוּ׳ ללא גזירות והפרעות שהיו בתקופות שונות בעבר. **אֲבָל** עם זאת ויחד עם ההכרה בחסדי ה׳ על כך **צָרִיךְ לֵידַע וּלְהַרְגִּישׁ שֶׁנִּמְצָאִים בְּמֵצַר. וְאָז** כשמבינים שלאמיתו של דבר אין זה מצב של ׳מרחב׳ אמיתי אלא אדרבה נמצאים במצר, **נַעֲשֶׂה עִנְיַן ״עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם״.**

וְעַל־יְדֵי־זֶה בזכות עניין העמידה שמעלתו הגדולה נתבארה לעיל באריכות **הִגִּיעַ עוֹד בִּרְגְעֵי הַגְּלוּת הָאַחֲרוֹנִים נַעֲשָׂה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ״לְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר״**[78] כפי שהיה לפני יציאת מצרים בימים של מכת חושך, למרות שעדיין לא יצאו ממצרים בפועל, והאור הוא — **״תּוֹרָה אוֹר״**[79], **שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּגָלוּי וּבְשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, וּבְאֹפֶן שֶׁיֵּשׁ מִזֶּה כְּבָר עִנְיַן ״לַחֲזוֹת בְּנֹעַם הֲוָיָ״, כַּמְּבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ (וּמְרֻמָּז בְּמַאֲמַר הַהִלּוּלָא) הַנַּ״ל (סְעִיף ב). וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ זוֹכִים לְקִיּוּם הַיִּעוּד ״הֲוָיָ״ יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עוֹלָם״**[80]**, בְּביאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ,** ו׳קוממיות׳ פירושו **בְּקוֹמָה זְקוּפָה**[81]**, בְּאֹפֶן שֶׁל עֲמִידָה, וְזוֹכִים לְקִיּוּם הַיִּעוּד** האמור במשיח **״וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא״, שֶׁלְּמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** במקום הנמוך והנחות ביותר **יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת מִבְּחִינַת ״(עָנְנֵי בַּ)מֶּרְחָב יָ״ה״, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּביאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.**

ביאור בדרך אפשר

(סְעִיף ב) היינו שמעשינו כעת, בזמן הגלות, מכינים ופועלים וגורמים את הגילוי הגדול שיהיה לעתיד לבוא.

וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ זוֹכִים לְקִיּוּם הַיִּעוּד שבנבואת ישעיה על לעתיד לבוא **״הֲוָיָ׳ יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עוֹלָם״**[80]**, בְּביאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ,** ו׳קוממיות׳ פירושו **בְּקוֹמָה זְקוּפָה**[81]**, בְּאֹפֶן שֶׁל עֲמִידָה, וְזוֹכִים לְקִיּוּם הַיִּעוּד** האמור במשיח **״וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא״, שֶׁלְּמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** במקום הנמוך והנחות ביותר **יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת מִבְּחִינַת ״(עָנְנֵי בַּ)מֶּרְחָב יָ״ה״, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּביאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.**

---

78) כמ״ש ביצי״מ — בא י, כג. 79) משלי ו, כג. 80) ישעי׳ ס, כ. 81) ראה תו״כ ופירש״י בחוקותי כו, יג.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שני עמ׳ ב

מחויב בה, ולכן אם חייב חטאת שחיטתו פסולה, כי יאמרו שעכשיו מקדישה ושוחטה לשם חטאת.

שנינו במשנה: **לְשֵׁם תְּמוּרָה** שחיטתו כשירה. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין לוֹ זֶבַח** [–קרבן] **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**, שאז לא יאמרו שעכשיו הוא עושה תמורה כיון שאין לו קרבן להמיר, **אֲבָל** אם **יֵשׁ לוֹ זֶבַח בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** שחיטתו פסולה, **אִימָּא** – כיון שיאמרו, **שְׁאָמוּרֵי אָמִיר בֵּיהּ** – עכשיו הוא ממיר את הקרבן שיש לו בתוך ביתו בבהמה זו, וכששוחטה הרי שוחט קדשים בחוץ. שואלת הגמרא: **וְהָא לֹא קָאָמַר לְשֵׁם תְּמוּרַת זְבָחִי**, שיהיה משמע שממיר בו את הקרבן, אלא אמר לשם תמורה שמשמע שרוצה לנדור תמורה וידעו הרואים שאין ממש בדבריו משום שתמורה אינה באה בנדר או בנדבה אלא רק כשממירו בקרבן אחר. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, רבי אלעזר סבר שבמשנה מדובר **בְּאוֹמֵר לְשֵׁם תְּמוּרַת זְבָחִי**, שמשמע שממיר בו קרבן, ולכן אם יש לו קרבן בביתו שחיטתו פסולה, כי יאמרו שעכשיו ממירו ושוחטו לשם קרבן.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל**, כל דבר שנידר ונידב, השוחט לשמו אסור. שואלת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה המשנה לרבות כששנתה שוב ׳זה הכלל׳, הרי כל דיני כלל זה כבר כתובים קודם לכן במשנה. מתרצת הגמרא: המשנה באה **לְאַתּוּיֵי** – לרבות אם אמר ששוחט לשם **עוֹלַת נָזִיר** שבא בנדר ובנדבה, ששחיטתו פסולה, משום שיאמרו שהוא נזיר ועכשיו מפרישה ושוחטה, ואילו לא היתה שונה המשנה ׳זה הכלל׳ כדי ללמדינו דין זה, לא היינו למדים זאת מהשוחט לשם עולה שכתוב ברישא, **דְּמַהוּ דְּתֵימָא, הָא לֹא נָדַר** – כי שמא תאמר שכיון ששוחט זה, לא נדר נזירות הרי אינו יכול להביא עולת נזיר, וידעו הכל שאין בדבריו כלום ותהיה שחיטתו כשירה, לכן כתבה המשנה ׳זה הכלל׳ לרבות השוחט לשם עולת נזיר ששחיטתו פסולה, משום **דאֲמַר נָדַר בְּצִינְעָא** – כי יאמרו שמא נדר נזירות בצינעא לפני שלושים יום, ובזמן קצר כזה לא היה ניכר לאנשים שהוא נזיר, ויטעו לחשוב שעכשיו הוא מקדיש עולה לנזירותו ושוחטה בחוץ, ויטעו לחשוב שקדשים בחוץ מותרים.

וְכן בסיפא שכללה המשנה כל דבר **שֶׁאֵינוֹ נִידָּר וְנִידָּב**, השוחט לשמו כשר, **לְאַתּוּיֵי** – באה לרבות אם אמר ששוחט לשם **עוֹלַת יוֹלֶדֶת**, ששחיטתו כשירה. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ**, שהשוחט לשם עולת יולדת שחיטתו כשירה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה**, שאז ודאי אינו יכול לנדור עולת יולדת, **אֲבָל יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה**, שחיטתו פסולה **אֵימַר לִשְׁמָהּ הוּא עוֹשֶׂה** – כי יאמרו שבשביל אשתו שילדה הוא מביא עולת יולדת. מקשה הגמרא: **וְהָא לֹא קָאָמַר לְשֵׁם עוֹלַת אִשְׁתִּי**, ואם כן לא יטעו לומר שמקדיש עכשיו לעולת יולדת, ומדוע שחיטתו פסולה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, רבי אלעזר סבר שמדובר במשנה **בְּאוֹמֵר לְשֵׁם עוֹלַת אִשְׁתִּי**, ולכן שחיטתו פסולה כי יאמרו שעכשיו מקדישה ושוחטה לשם עולת אשתו.

הגמרא מקשה מה חידש רבי אלעזר: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה שאם יש לו אשה ששחיטתו פסולה, כיון שמחויב בעולה, כשם שאמר רבי אלעזר לעיל שהאומר ׳לשם תמורת זבחי׳ אם יש לו קרבן בביתו שחיטתו פסולה, ומדוע הוצרך רבי אלעזר להשמיענו גם כאן דבר זה.

בס"ד. מוצאי שבת־קודש פרשת בשלח, י"ג שבט, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **הַיּוֹשֶׁבֶת** בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ
2 הַשְּׁמִיעֵנִי[1], וּמֵבִיא בַּעַל הַהִלּוּלָא
3 בְּהַתְחָלַת הַמַּאֲמָר שֶׁל י"ג שְׁבָט[2] (בְּהֶמְשֵׁךְ
4 לַמַּאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" שֶׁל יוֹ"ד
5 שְׁבָט, שֶׁיָּצָא לָאוֹר עַל־יָדוֹ לְיוֹם הַהִלּוּלָא שֶׁלּוֹ)
6 פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י (עַל־פִּי הַ'מִּדְרָשׁ רַבָּה'[3] וְהַתַּרְגּוּם),
7 "הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים", הקב"ה אוֹמֵר לִכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל:
8 אַתְּ הַנְּפוֹצָה בַּגּוֹלָה וְרוֹעָה בְּגַנִּים שֶׁל אֲחֵרִים,
9 וְיוֹשֶׁבֶת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת [וְהַיְנוּ,
10 שֶׁבְּ"גַנִּים" יֵשׁ שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: הָרִאשׁוֹן, גַּנִּים שֶׁל
11 אֲחֵרִים. וְהַשֵּׁנִי, בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[4]],
12 "חֲבֵרִים", מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁהֵם חֲבֵרֶיךָ, בְּנֵי
13 אֶלֹקִים דֶּגְמָתֵךְ [ומוֹסִיף בַּמַּאֲמָר, וְעוֹד אִיתָא
14 בְּ'מִדְרַשׁ רַבָּה'[5], "חֲבֵרִים" נִקְרָאִים מַלְאֲכֵי
15 הַשָּׁרֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא קִנְאָה וְלֹא שִׂנְאָה
16 וְלֹא תַּחֲרוּת. וּלְהָעִיר, שֶׁנּוֹסָף עַל הַפֵּרוּשׁ
17 שֶׁ"חֲבֵרִים" קָאֵי עַל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת (מִשְּׁנֵי
18 הַטְּעָמִים הַנַּ"ל), יֵשׁ גַּם פֵּרוּשׁ שֶׁ"חֲבֵרִים" קָאֵי
19 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל
20 תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים[6], שֶׁהֲרֵי תַּלְמִיד־חָכָם נִקְרָא גַּם
21 בְּשֵׁם "חָבֵר"[7]], "מַקְשִׁיבִים" וּבָאִים לִשְׁמֹעַ אֶת
22 "קוֹלֵךְ" בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת. וּכְפִי שֶׁמּוֹסִיף מֵהַ'מִּדְרָשׁ
23 רַבָּה', "אֲנִי וּפָמַלְיָא שֶׁלִּי בָּאִים לִשְׁמֹעַ קוֹלֵךְ". וּמְסַיֵּם בַּכָּתוּב[8], בְּרַח דּוֹדִי וְגוֹ'
24 עַל הָרֵי בְשָׂמִים, דְּקָאֵי[9] עַל הַזְּמַן דִּלְעָתִיד־לָבֹא, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז
25 יִהְיֶה גַּם בִּנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, וּבוֹ תִּהְיֶה עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת ("בְּשָׂמִים"). וְעִנְיָן זֶה

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר ב'שיר השירים', שהקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל:
2 **הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְּׁמִיעֵנִי[1], וּמֵבִיא**
3 **בַּעַל־הַהִלּוּלָא** הרבי הריי"צ שנסתלק ביום יו"ד שבט (בשנת תש"י)
4 **בְּהַתְחָלַת הַמַּאֲמָר שֶׁל י"ג שְׁבָט[2]** שהוציא לאור ליום י"ג שבט, יום
5 הסתלקות אמו הרבנית הצדקנית מרת
6 שטערנא שרה (בשנת תש"ב),
7 בקונטרס י'־י"ג שבט תש"י (והמאמר
8 דיבור־המתחיל 'היושבת בגנים' בא
9 **בְּהֶמְשֵׁךְ לַמַּאֲמָר דִּבּוּר־**
10 **הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" שֶׁל**
11 **יוֹ"ד שְׁבָט, שֶׁיָּצָא לָאוֹר עַל־**
12 **יָדוֹ** על־ידי הרבי הריי"צ **לְיוֹם**
13 **הַהִלּוּלָא שֶׁלּוֹ** הרבי הריי"צ מסר
14 מאמר לפרסום ליום יו"ד שבט, לרגל
15 יום ההסתלקות של סבתו הרבנית
16 הצדקנית מרת רבקה (נסתלקה בשנת
17 תרע"ד, ולאחר מכן התברר שביום זה
18 (בשנת תש"י, שנת פרסום קונטרס
19 המאמרים לי'־י"ג שבט) הוא עצמו
20 נסתלק, והמאמר הופיע למעשה ליום
21 הסתלקותו) **פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י** על פסוק
22 זה ב'שיר השירים' **(עַל־פִּי**
23 **הַ'מִּדְרָשׁ רַבָּה'[3] וְהַתַּרְגּוּם** על
24 פסוק זה), **"הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים",**
25 **הקב"ה אוֹמֵר לִכְנֶסֶת־**
26 **יִשְׂרָאֵל: אַתְּ הַנְּפוֹצָה** ומפוזרת
27 **בַּגּוֹלָה וְרוֹעָה** בלית־ברירה, בגלל
28 הגלות **בְּגַנִּים שֶׁל אֲחֵרִים,**
29 **וְיוֹשֶׁבֶת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי**
30 **מִדְרָשׁוֹת [וְהַיְנוּ, שֶׁבְּ"גַנִּים"**
31 **יֵשׁ שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: הָרִאשׁוֹן,**
32 'גנים' במשמעות לא רצויה, **גַּנִּים**
33 **שֶׁל אֲחֵרִים** שבני ישראל נאלצים
34 לרעות בהם. **וְהַשֵּׁנִי,** 'גנים'
35 במשמעות רצויה **בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת**
36 **וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[4]** שבני ישראל
37 נמצאים בהם ועוסקים בתורה
38 ותפילה], **"חֲבֵרִים", מַלְאֲכֵי**
39 **הַשָּׁרֵת שֶׁהֵם חֲבֵרֶיךָ,** המלאכים
40 נקראים 'חברים' של בני ישראל, כי הם

ביאור בדרך אפשר

41 **בְּנֵי אֶלֹקִים דֶּגְמָתֵךְ** בדומה לכנסת ישראל. **[וּמוֹסִיף בַּמַּאֲמָר,** מלבד
42 שמביא את פירוש רש"י על הפסוק, **וְעוֹד אִיתָא** מובא **בְּ'מִדְרַשׁ**
43 **רַבָּה'[5], "חֲבֵרִים" נִקְרָאִים מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם**
44 **לֹא קִנְאָה וְלֹא שִׂנְאָה וְלֹא תַּחֲרוּת** ומאחר שאין ביניהם כלל עניינים
45 של מחלוקת, הרי הם נקראים
46 "חברים". **וּלְהָעִיר, שֶׁנּוֹסָף עַל**
47 **הַפֵּרוּשׁ שֶׁ"חֲבֵרִים" קָאֵי** מכוון
48 **עַל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת (מִשְּׁנֵי**
49 **הַטְּעָמִים הַנַּ"ל** בגלל הדמיון לבני
50 ישראל, ומשום שאין ביניהם
51 מחלוקת), **יֵשׁ גַּם פֵּרוּשׁ**
52 **שֶׁ"חֲבֵרִים" קָאֵי** מכוון **עַל בְּנֵי**
53 **יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַעֲמָד**
54 **וּמַצָּב שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים[6],**
55 **שֶׁהֲרֵי תַּלְמִיד־חָכָם נִקְרָא**
56 בלשון חכמינו ז"ל **גַּם בְּשֵׁם**
57 **"חָבֵר"[7]** וכמו במשנה במסכת דמאי
58 "המקבל עליו להיות חבר"**],**
59 **"מַקְשִׁיבִים" וּבָאִים לִשְׁמֹעַ**
60 **אֶת "קוֹלֵךְ"** קול התפילה והתורה
61 של בני ישראל **בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת.**
62 **וּכְפִי שֶׁמּוֹסִיף** במאמר
63 **מֵהַ'מִּדְרָשׁ רַבָּה',** שהקדוש־ברוך־
64 הוא אומר, **"אֲנִי וּפָמַלְיָא שֶׁלִּי**
65 **בָּאִים לִשְׁמֹעַ קוֹלֵךְ** הקול של בני
66 ישראל". **וּמְסַיֵּם בַּכָּתוּב[8], בְּרַח**
67 **דּוֹדִי וְגוֹ' עַל הָרֵי בְשָׂמִים,**
68 **דְּקָאֵי[9] עַל** דברים אלו מכוונים **עַל**
69 **הַזְּמַן דִּלְעָתִיד־לָבֹא, בְּבִיאַת**
70 **מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז** בימות
71 המשיח **יִהְיֶה גַּם בִּנְיַן בֵּית־**
72 **הַמִּקְדָּשׁ, וּבוֹ** בבית המקדש
73 **תִּהְיֶה עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת**
74 (המרומזת במילה **"בְּשָׂמִים").**

---

1) שה"ש ח, יג. 2) ד"ה היושבת בגנים ה'שי"ת. 3) עה"פ. 4) ראה פירש"י שבת סג, א - ד"ה בגנים. וראה גם רד"ה היושבת בגנים תשל"ח (לעיל ע' רצז). 5) שהש"ר עה"פ. 6) פי' התרגום ("דצייתין לקל ריש מתיבתא"). 7) ראה בבא בתרא עה, א: "ואין חברים אלא תלמידי חכמים, שנאמר היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני". וראה דמאי פ"ב מ"ג, ובפירוש המשניות להרמב"ם שם. 8) שה"ש שם, יד. 9) פירש"י ותרגום עה"פ.

קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁכָּתוּב לִפְנֵי־זֶה[10] ״סֹב גּוֹ׳ דּוֹדִי גּוֹ׳ עַל הָרֵי בָתֶר״, מִלְּשׁוֹן פֵּרוּד כּוּ׳[11], דְּקָאֵי עַל הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ וְנִתְפָּרְדוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים[12], שֶׁהַבְּרוּר שֶׁלָּהֶם נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת, בִּהְיוֹתָהּ ״הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים״, בְּגַנִּים שֶׁל אֲחֵרִים, וּבְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.

ב) וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁ״חֲבֵרִים בָּאִים לִשְׁמֹעַ כּוּ׳, אֲנִי וּפָמַלְיָא שֶׁלִּי בָּאִים לִשְׁמֹעַ״ כּוּ׳, הֲרֵי מָצִינוּ בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁאַף שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, הִנֵּה הַסֵּדֶר הוּא שֶׁכָּל הַתְּפִלּוֹת עוֹלוֹת הַשָּׁמַיְמָה, עַל־יְדֵי אַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, יְרוּשָׁלַיִם, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְקֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים[13], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְפִלַּת שְׁלֹמֹה (כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים) ״וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם״[15]. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[16] (וְהוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא[17]) בְּנוֹגֵעַ לְ״קָלָא דְּאוֹרַיְתָא (וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הַלִּמּוּד הוּא כִּדְבָעֵי) שֶׁסָּלְקָא וּבָקְעָא רְקִיעִין״ כּוּ׳. וְאִם־כֵּן, מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁהקב״ה וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת צְרִיכִים לָבֹא מֵהַמָּקוֹם שֶׁלָּהֶם, לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצֵאת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל (״הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים״, כִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים, ״בַּגַּנִּים שֶׁל אֲחֵרִים״, וּ״בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת״), כְּדֵי לִשְׁמוֹעַ אֶת קוֹל הַתְּפִלָּה וְהַתּוֹרָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יָדוּעַ הַדִּיּוּק בְּנוֹגֵעַ

ביאור בדרך אפשר

וְעִנְיָן זֶה הרמזים שמצאו חכמינו ז״ל בפסוק ״היושבת בגנים...״ לגבי עבודתם ומעשיהם של בני ישראל, כאמור לעיל, **קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁכָּתוּב לִפְנֵי־זֶה**[10] בפסוקים הקודמים ב׳שיר השירים׳ **״סֹב גּוֹ׳ דּוֹדִי גּוֹ׳ עַל הָרֵי בָתֶר״**, ו׳בתר׳ הוא **מִלְּשׁוֹן פֵּרוּד כּוּ׳**[11] כמו ׳בין הבתרים׳ שפירושו בין החלקים שבותרו (נחתכו) והופרדו, **דְּקָאֵי** וענין הפירוד בהקשר זה מכוון **עַל הַנִּצּוֹצוֹת** של הקדושה **שֶׁנָּפְלוּ וְנִתְפָּרְדוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים**[12], כמבואר בחסידות, לפני בריאת העולמות ב׳סדר השתלשלות׳ של ׳עולם התיקון׳, ברא ה׳ את ׳עולם התוהו׳. ׳עולם התיקון׳, היינו אורות הספירות המאירים באופן מדוד ומותאם לכלי המקבלים. ואילו ב׳עולם התוהו׳ האורות מאירים בעוצמה רבה שלא לפי כלי המקבלים, וכיון שב׳עולם התוהו׳ האורות מרובים והכלים מועטים, זה גרם ל׳שבירת הכלים׳, וניצוצות מהאור האלוקי של ׳עולם התוהו׳ ירדו ונפלו למטה ביותר, בדברים הגשמיים. ועבודת האדם בעולם הזה היא ״לברר״ ולגלות את הניצוצות האלוקיים הנעלים שבדברים הגשמיים **שֶׁהַבְּרוּר שֶׁלָּהֶם** הפרדת הטוב שבהם מהרע, והעלאתם בחזרה לקדושה **נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת**, עבודת ה׳ של בני ישראל בזמן הגלות מתקנת ומעלה את הניצוצות שנפלו ב׳שבירת הכלים׳, כאמור, **בִּהְיוֹתָהּ** כנסת־ישראל **״הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים״**, על־פי שני הפירושים האמורים. פירוש אחד **נִפּוֹצָה בַּגּוֹלָה וְרוֹעָה בְּגַנִּים שֶׁל אֲחֵרִים**, ופירוש שני **וְיוֹשֶׁבֶת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת**.

ב) וְיָדוּעַ בתורת החסידות **הַדִּיּוּק בָּזֶה**, השאלה על כך, המבוססת על דיוק בדברים, **דְּצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הָעִנְיָן** והתוכן הפנימי בכך **שֶׁ״חֲבֵרִים** המלאכים או תלמידי החכמים **בָּאִים לִשְׁמֹעַ כּוּ׳, אֲנִי וּפָמַלְיָא שֶׁלִּי בָּאִים לִשְׁמֹעַ כּוּ׳, הֲרֵי מָצִינוּ בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁאַף שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת**, שהם מקום קדוש, **הִנֵּה הַסֵּדֶר הוּא שֶׁכָּל הַתְּפִלּוֹת** שבני ישראל מתפללים למטה **עוֹלוֹת הַשָּׁמַיְמָה**, והעלייה של התפילות מכל המקומות היא **עַל־יְדֵי אַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, יְרוּשָׁלַיִם, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְקֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים**[13], דרכם עוברות ועולות כל התפילות מכל העולם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] על מקום המקדש **וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְפִלַּת שְׁלֹמֹה** המלך בעת חנוכת בית־המקדש הראשון **(כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים) ״וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם״**[15].

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, כמו שמצינו לגבי תפילה שהתפילות עולות מלמטה למעלה, מצינו גם לגבי תורה **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[16] **(וְהוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא**[17]**) בְּנוֹגֵעַ לְ״קָלָא דְּאוֹרַיְתָא** קול (לימוד) התורה **(וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הַלִּמּוּד הוּא כִּדְבָעֵי** עם אהבת ה׳ ויראת ה׳, כמבואר בזוהר ובתניא שם) **שֶׁסָּלְקָא וּבָקְעָא רְקִיעִין״** עולה ובוקעת רקיעים **כּוּ׳. וְאִם־כֵּן,** מאחר שהתפילה והתורה שלמטה אמורים לעלות למעלה, **מַהוּ הָעִנְיָן** התוכן והמשמעות של מאמרי חכמינו ז״ל המובאים לעיל **שֶׁהקב״ה וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת צְרִיכִים לָבֹא מֵהַמָּקוֹם שֶׁלָּהֶם**, למעלה, **לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצֵאת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל (״הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים״, כִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים**, המובאים לעיל, **״בַּגַּנִּים שֶׁל אֲחֵרִים״, וּ״בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת״)**, היינו לדרת למטה **כְּדֵי לִשְׁמוֹעַ אֶת קוֹל הַתְּפִלָּה וְהַתּוֹרָה** של בני ישראל.?

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יָדוּעַ בתורת החסידות **הַדִּיּוּק בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיַן**

---

10) שה״ש ב, יז. 11) ראה תו״א מגילת אסתר קטז, ריש ע״ד. אוה״ת שם ע׳ רנו ואילך. ד״ה היושבת בגנים באוה״ת שה״ש כרך ב, ע׳ תשע ואילך. כרך ג, ס״ע א׳טז ואילך. ד״ה הנ״ל תשל״ח (לעיל ע׳ רחצ). 12) ראה תו״א שם קיז, ב ואילך. אוה״ת שם ע׳ רנח ואילך. 13) ראה ברכות ל, א. רמב״ם הל׳ תפילה פ״ה ה״ג. טושו״ע (ודאדה״ז) או״ח סצ״ד ס״א־ב. 14) ויצא כח, יז. 15) מלכים־א ח, לב; לד; לו; לט; מג. 16) ח״ג קכא, ב. 17) רפ״מ בהגהה.

ביאור בדרך אפשר

מַתַּן־תּוֹרָה[18], דִּכְתִיב בֵּיהּ[19] שכתוב בו, במתן־תורה, וַיֵּרֶד הֲוָיָ׳ עַל הַר סִינַי, דְּלִכְאוֹרָה, אַף שֶׁמַּתַּן־תּוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת לִנְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא, וּבְהַר סִינַי דַּוְקָא, עדיין אין זה הסבר למה היה צורך בירידת ה׳ מלמעלה על הר סיני למטה, הֲרֵי הקב״ה הָיָה יָכוֹל לְהַגְבִּיהַּ וּלְהַעֲלוֹת אֶת הַר סִינַי יַחַד עִם כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל - לְמַעְלָה, וְלָמָּה הֵצְרַךְ לִהְיוֹת בְּאֹפֶן דְּ״וַיֵּרֶד הֲוָיָ׳ עַל הַר סִינַי״, וְעַד כדי כך ירידת ה׳ מלמעלה למטה משמעותית, שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה הִנֵּה הַתּוֹרָה ״לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא״[20], אֶלָּא דַּוְקָא בָּאָרֶץ וכדברי חכמינו ז״ל שגם פסיקת ההלכה היא דווקא בארץ. וּבְזֶה גּוּפָא עצמו לֹא מַסְפִּיק שֶׁיִּשְׁמְעוּ בַשָּׁמַיִם אֶת הַפְּסַק־דִּין ההלכתי שֶׁנִּתַּן בָּאָרֶץ לְאַחֲרֵי שֶׁיַּעֲלֶה הַשָּׁמַיְמָה (עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בתפילת שלמה המלך, כנזכר לעיל, ״וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם״), אֶלָּא כְּפִי שֶׁמִּדַּיֵּק אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳[21] בְּעִנְיַן הַפֶּלֶא והחידוש הַגָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל עַל־יְדֵי בֵּרוּר הַהֲלָכוֹת לְמַטָּה, שֶׁ״לָּכֵן בָּאִים הָעֶלְיוֹנִים לִשְׁמוֹעַ חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה מֵהַתַּחְתּוֹנִים״, הַיְנוּ, שֶׁצְּרִיכִים העליונים לָבֹא וְלִשְׁמֹעַ דברי תורה ופסקי הלכה בְּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת לְמַטָּה דַּוְקָא. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַ(מִצְוָה שֶׁבַּ)תְּפִלָּה בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שיש בה עניין מיוחד שבגללו העליונים באים מלמעלה למטה לשמוע את תפילתם של בני ישראל.

ג) וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ־אֶפְשָׁר הַבֵּאוּר בָּזֶה, בְּהַקְּדִים הַמְּבֹאָר בְּחֵלֶק הַמַּאֲמָר שֶׁל יוֹם הַהִלּוּלָא הַשַּׁיָּךְ לְשָׁנָה זוֹ[22] (פֶּרֶק ט) בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, כְּמוֹ ״שֶׁנִּקְרָאִים עַמּוּדִים״ (״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״), וְהַיְנוּ, שֶׁ״עוֹמְדִים״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״עַמּוּדִים״, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל עַמּוּד הוּא שֶׁ״מְחַבֵּר הַגָּג וְהָרִצְפָּה לְהְיוֹת כְּאֶחָד מַמָּשׁ״, וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְכֵן קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהֵם הַמְּחַבְּרִים אֶת אוֹר־אֵין־סוֹף עִם הָעוֹלָמוֹת. וּבְסִיּוּם הַפֶּרֶק מוֹסִיף לְבָאֵר עִנְיַן הָעַמִּידָה (שֶׁל ״עֲצֵי שִׁטִּים״), ״דַּעֲמִידָה מוֹרָה עַל הַקִּיּוּם וְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה עִנְיָן אֲנִי[23] הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי״. וְהַיְנוּ, שֶׁמְּקַשֵּׁר אֶת

ביאור בדרך אפשר

תש״י מכיל שני מאמרים, דיבור־המתחיל ׳באתי לגני׳ ודיבור־המתחיל ׳היושבת בגנים׳ שבשניהם יחד יש עשרים פרקים, והחל משנת תשי״א הרבי מבאר (באמירת מאמרי ׳באתי לגני׳ ביו״ד שבט) מידי שנה בעיקר פרק אחד מ׳המשך׳ המאמרים, כך שבשנת תש״ל נתבאר פרק כ׳, ובשנת תשל״א החל מחדש ביאור המאמר מפרק א׳. ונמצא שהפרק של שנת תשל״ט, השנה בה נאמר מאמר זה, הוא פרק ט, ובפרק זה מבואר בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן העניין והתוכן הכללי של מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, עבודת ה׳ של בני ישראל, שֶׁ״הַמִּצְוֹת נִקְרָאוֹת עַמּוּדִים״, כְּמוֹ ״שֶׁנִּקְרָאִים הַקְּרָשִׁים של המשכן בְּשֵׁם עוֹמְדִים״ (כלשון הכתוב לגבי מלאכת המשכן ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״), וְהַיְנוּ, שֶׁ״עוֹמְדִים״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״עַמּוּדִים״, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל עַמּוּד בבניין תפקידו ומטרתו של העמוד הוּא שֶׁ״מְחַבֵּר הַגָּג וְהָרִצְפָּה שמצד־עצמם הם רחוקים ונפרדים זה מזה לִהְיוֹת כְּאֶחָד מַמָּשׁ״, וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְכֵן קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהֵם הַמְּחַבְּרִים אֶת אוֹר־אֵין־סוֹף העליון עִם הָעוֹלָמוֹת התחתונים, ועל־ידי המצוות האלוקות באה ונמשכת לעולם.

וּבְסִיּוּם הַפֶּרֶק פרק ט של ׳המשך באתי לגני׳ הנזכר לעיל, מוֹסִיף הרבי הריי״צ בעל המאמר לְבָאֵר עִנְיַן הָעַמִּידָה (שֶׁל ״עֲצֵי שִׁטִּים״), ״דַּעֲמִידָה מוֹרָה עַל הַקִּיּוּם וְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, תוקף ויציבות, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה עבודת ה׳ בקיום המצוות, מִתְגַּלֶּה עִנְיַן אֲנִי[23] הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי״ עניין העדר השינוי, והתוקף שבאלוקות. וְהַיְנוּ, שֶׁמְּקַשֵּׁר במאמר אֶת עִנְיַן הָעַמּוּדִים שבמצוות, היינו עניין חיבור האלוקות שלמעלה עם הנבראים שלמטה, שהמשל לזה הוא

---

18) סה״מ תרנ״ה ע׳ קפח. תרצ״ז ע׳ 283. וש״נ. 19) יתרו יט, כ. 20) נצבים ל, יב. ב״מ נט, ב. 21) סכ״ו (קמד, סע״ב ואילך). 22) ראה לעיל ע׳. וש״נ. 23) מלאכי ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

חיבור הגג והרצפה, **עִם עִנְיַן הָעֲמִידָה,** התוקף והעדר השינוי באלוקות, **אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה חֲרֵי זֶה** עניין העמידה, העדר השינוי, **עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**

ד) וְיוּבָן הקשר והשייכות בין עניין ה׳עמודים׳ (המצוות) ועניין העמידה (התוקף והעדר השינוי באלוקות) **עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[24] במאמר דיבור־המתחיל ׳באתי לגני׳ שנאמר בי״ שבט שנה זו, תשל״ט, **בְּעִנְיַן הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין ׳יְשִׁיבָה׳ לַ׳עֲמִידָה׳,** כפי שהוא באדם (ומזה יובן העניין גם ברוחניות, כדלהלן) **כַּמְּבֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים** (מאמרי חסידות **בְּדְרוּשֵׁי כ״ק אַדְמו״ר (מְהוֹרָשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן**[25] **וּבְדְרוּשֵׁי בַּעַל־הַהִלּוּלָא**[26], הרבי הריי״צ, **וְכֵן בְּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּפָנֵיהֶם,** בדורות שקדמו להם **בְּדְרוּשֵׁי הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ (גַּם הַנִּדְפָּסִים**[27]**)) שֶׁהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם** ההבדל בין ׳ישיבה׳ ל׳עמידה׳ **הוּא בִּשְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים,** כפי שממשיך ומפרט.

עִנְיָן אֶחָד, שֶׁבִּשְׁעַת הָעֲמִידָה הָרֹאשׁ הוּא מֻגְבָּהּ לְמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בִּשְׁעַת הַיְּשִׁיבָה שהרי כשהאדם יושב וקומתו מושפלת למטה, ראשו נמוך יותר מאשר גובה הראש בשעת עמידה. **הָעִנְיָן הַשֵּׁנִי** שבו בא לידי ביטוי ההבדל בין ישיבה לעמידה הוא, **שֶׁהַרַגְלַיִם** בעת עמידה **נוֹגְעוֹת וְעוֹמְדוֹת בָּאָרֶץ (שֶׁלֹּא כְּמוֹ בִּישִׁיבָה, שֶׁהַרַגְלַיִם נוֹגְבָהוֹת מִן הָאָרֶץ** ולא נוגעות בארץ עצמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[28] **הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי,** היינו שבמצב של ישיבה על כסא, הרגליים לא נוגעות בארץ עצמה אלא מונחות על גבי ׳הדום׳ שהוא **כְּמוֹ הַשָּׁרַפְרַף שֶׁמַּעֲמִידִים תַּחַת הָרַגְלַיִם**[29]), דבר שלא עושים בעמידה כאשר הרגליים נוגעות בארץ עצמה.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן הַשְּׁלִישִׁי המאפיין את הישיבה לעומת העמידה, הוא **שֶׁהָרֹאשׁ הַגּוּף וְהָרַגְלַיִם הֵם בְּמַדְרֵגָה אַחַת,** באותו מצב, באותו גובה **הַיְנוּ, שֶׁכָּל הֶמְשֵׁךְ** כל אורך **צִיּוּר קוֹמַת הָאָדָם הוּא בִּתְנוּעָה אַחַת** שווה.

וּמִזֶּה מהאמור לעיל על ההבדלים בין עמידה לישיבה באדם **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַאֲמִתִּית עִנְיַן ׳יְשִׁיבָה׳ וַ׳עֲמִידָה׳ כְּפִי שֶׁהֵם בְּרוּחָנִיּוּת,** למעלה באלוקות **שֶׁהֶעְנְיָנִים בְּגַשְׁמִיּוּת נִשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן**[30] כמבואר בחסידות, שכל העניינים הגשמיים באו ונשתלשלו מהשורש והמקור הרוחני שלהם (וכמבואר בתניא, שבנפש האדם יש עשרה כוחות כנגד עשר הספירות העליונות שמהן השתלשלו עשרת הכוחות) כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַ׳יְשִׁיבָה׳ אֵצֶל הַקָּבָּ״ה, מְצִינוּ בתורה ובדברי חכמינו ז״ל **(לֹא רַק בְּעִנְיָן שֶׁל עֹנֶשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[31] בתהילים **הְוָיָ׳ לַמַּבּוּל יָשָׁב,** כלומר, הקדוש־ברוך־הוא ״שב״ להעניש את אנשי דור המבול **וְלֹא רַק בְּעִנְיָן שֶׁל דִּין, כִּלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ** ז״ל[32] **הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְדָן כּוֹ׳,** כמאמר הגמרא ״שלוש [השעות] הראשונות [של היום] הקדוש־ברוך־הוא יושב ועוסק בתורה, שניות [שלוש שעות שניות של היום, הקדוש־ברוך־הוא] יושב ודן את כל העולם כולו״, הרי שהמושג ״ישיבה״ למעלה נזכר לגבי דין ומשפט, **אֶלָּא** מצינו לשון ״ישיבה״ לגבי הקדוש־ברוך־הוא) **גַּם בְּעִנְיָן שֶׁל חֶסֶד** – כהמשך דברי הגמרא באותו מאמר, שבשלוש השעות השלישיות של היום, הקדוש־ברוך־הוא **יוֹשֵׁב וְזָן** ומפרנס **אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מִקַּרְנֵי רְאֵמִים עַד בֵּיצֵי כִּנִּים**[32], **שֶׁזֶּהוּ חֶסֶד מֻפְלָג.** השפעת מזון ופרנסה לכל סוגי הנבראים הוא **חֶסֶד מֻפְלָג.**

---

24) ד״ה באתי לגני פ״ו ואילך (לעיל ס״ע שכח ואילך). 25) המשך תער״ב ח״ב פשמ״א (ע׳ תשא). ח״ג ע׳ א׳רצא ואילך. סה״מ תרנ״ד ע׳ קסב ואילך. 26) סה״מ תרפ״ט ע׳ 33 ואילך. 27) אוה״ת בהעלותך ע׳ שנט ואילך. ספר החקירה להצ״צ קלז, א. 28) ישעי׳ סו, א. 29) ראה סנהדרין לח, סע״ב. 30) ראה תניא רפ״ג. 31) תהלים כט, י. 32) ע״ז ג, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְיִתֵּרָה מִזֶּה, לא זו בלבד שהמושג ״ישיבה״ נזכר למעלה לא רק לגבי עונש ודין אלא גם לגבי חסד, ואפילו חסד מופלג, אלא יותר מזה, **אֲפִלּוּ בְּנוֹגֵעַ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הַקָּבָּ״ה**, **מָצִינוּ** באותו מאמר חכמינו ז״ל בגמרא **שֶׁ״שָּׁלֹשׁ שָׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** של היום **הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה״**[32], **״יוֹשֵׁב״ דָּיְקָא**, וגם כאן חכמינו ז״ל דייקו ואמרו לשון ישיבה דווקא **וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁ״שָּׁלֹשׁ שָׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת״ גָּדְלָה מַעֲלָתָן מִשְּׁאָר חֲלוּקוֹת ״שָּׁלֹשׁ שָׁעוֹת״ שֶׁנִּמְנוּ שָׁם** (וזה לשון הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב: שתים־עשרה שעות הוי היום. שלש הראשונות הקדוש־ברוך־הוא יושב ועוסק בתורה, שניות יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב העולם כליה, עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו, מקרני ראמים עד ביצי כנים. רביעיות יושב ומשחק עם לויתן, שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו״) **וּבִפְרָט** המעלה המיוחדת של שלוש השעות הללו, בהן הקדוש־ברוך־הוא עוסק בתורה מודגשת במיוחד, **כְּפִי שֶׁנִּכָּר גַּם מֵעֶצֶם הָעִנְיָן שֶׁהַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה** בשעות אלה, **מִכָּל־מָקוֹם** למרות המעלה המיוחדת של שלוש שעות אלה לעומת שעות אחרות, **הֲרֵי זֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּקְרָא** הקדוש־ברוך־הוא באותו מצב **בְּשֵׁם ״יוֹשֵׁב״**. **אַךְ יֶשְׁנוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה יוֹתֵר בֶּאֱלִקוּת שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם ״עַמִּידָה״ (כְּדִלְקַמָּן), שֶׁאָז נִגְבָּהּ הָרֹאשׁ** ויש עילוי ויתרון אצל הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, **לְמַעְלָה יוֹתֵר אֲפִלּוּ מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשָׁעָה שֶׁ״הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה״** שאז הוא נקרא ״יושב״ כאמור, **וְהַיְנוּ, שֶׁהָרֹאשׁ נִגְבָּהּ לְמַעְלָה גַּם** אפילו **מֵהַתּוֹרָה**, שהיא **בְּחִינַת הַחָכְמָה, וּלְמַעְלָה אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר** בחינת ״כתר עליון״ שלמעלה מהחכמה (התחלת עשר הספירות של ״סדר השתלשלות״) אלא היא - **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וְעַד לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**. עצמיות הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, שלמעלה מכל הדרגות כולן. **וְעוֹד זֹאת בְּמַעֲלַת הָ״עַמִּידָה״**, קיים יתרון נוסף ב״עמידה״ לעומת ״ישיבה״ **שֶׁבְּחִינַת הָרֹאשׁ כְּפִי שֶׁהוּא בַּמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה הַנַּ״ל**, בעמידה בגשמיות, במשל, היינו שהראש גבוה יותר מכל חלקי הגוף. ובנמשל ברוחניות, באלוקות, היינו שה״ראש״ גבוה אפילו ממדריגת החכמה, ואפילו ממדריגת הכתר, כמבואר לעיל, וכפי שהוא בדרגה הגבוהה הזו, ה״ראש״ **נִמְשָׁךְ** ויורד ומאיר **לִבְחִינַת הָרֶגֶל** במצב הנמוך של בחינת הרגל **כְּפִי שֶׁעוֹמֵד** הרגל **וְנוֹגֵעַ בָּאָרֶץ** כמבואר לעיל שזהו מצב הרגליים בעת עמידה (**וְלֹא רַק כְּפִי שֶׁמֵּגְבָּהּ** הרגל **מִן הָאָרֶץ**, כמבואר לעיל שזהו מצב הרגל בעת ישיבה), **וְנִמְשָׁךְ** המשכת הראש ברגל במצב של עמידה היא **בְּכָל הַתֹּקֶף וּלְלֹא שִׁנּוּי מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בָּרֹאשׁ** ובעת העמידה ענייני הראש נמשכים לרגל בדיוק כפי שהם בראש עצמו, ללא שינוי.

וְזֶהוּ עניין זה שבזמן עמידה יש המשכה מהראש העליון לרגל התחתונה **גַּם הַקֶּשֶׁר וְשִׁיָּכוּת עִנְיַן הָ״עַמִּידָה״ לְעִנְיַן הָ״עַמּוּדִים״, שֶׁגַּם עִנְיַן הָעַמּוּד הוּא שֶׁמְּחַבֵּר אֶת הַגָּג (רֹאשׁ) וְהָרִצְפָּה (רֶגֶל) לִהְיוֹת ״כְּאֶחָד מַמָּשׁ״** ונמצא שאמנם עניין העמידה ועניין העמודים הם שני עניינים שונים, כמבואר לעיל, מכל־מקום שייכים הם זה לזה, כי בשניהם יש חיבור והתאחדות של העליון והתחתון, ולכן נזכרו באותו הקשר במאמר הנזכר של הרבי הריי״צ.

וְהִנֵּה עִנְיַן הָ״עַמִּידָה״ לְמַעְלָה, הוּא שהקדוש־ברוך־הוא ״עומד״ לצידם של בני ישראל להגן עליהם על־ידי הגבהה של בחינת ה״ראש״ למעלה, והמשכתה למטה לבחינת הרגל התחתונה, כפי שממשיך ומבאר, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[33] בנבואת ישעיה **נִצָּב לָרִיב הָוָי׳ וְעוֹמֵד לְדִין עַמִּים**, ונזכר כאן לשון עמידה, ״ועומד״, לגבי הריב עם העמים וההגנה על בני ישראל, **וּכְמוֹ** שאומרים בנוסח ״ועל הניסים״ בימי החנוכה **״עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם״**[34], וגם כאן ההגנה וההצלה שהקדוש־ברוך־הוא הגן על בני ישראל בימים ההם נקראת בלשון עמידה, ״עמדת להם״, **וְהַיְנוּ**, והמשמעות הפנימית של הדברים היא **שֶׁדַּוְקָא ״בְּעֵת צָרָתָם״ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּגַּעַת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,**

1 בְּנוֹגֵעַ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הַקָּבָּ״ה, מָצִינוּ שֶׁ״שָּׁלֹשׁ
2 שָׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק
3 בַּתּוֹרָה״[32], ״יוֹשֵׁב״ דָּיְקָא, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁ״שָּׁלֹשׁ
4 שָׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת״ גָּדְלָה מַעֲלָתָן מִשְּׁאָר חֲלוּקוֹת
5 ״שָּׁלֹשׁ שָׁעוֹת״ שֶׁנִּמְנוּ שָׁם, וּבִפְרָט כְּפִי שֶׁנִּכָּר גַּם
6 מֵעֶצֶם הָעִנְיָן שֶׁהַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
7 מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם
8 ״יוֹשֵׁב״. אַךְ יֶשְׁנוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה יוֹתֵר
9 בֶּאֱלִקוּת שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם ״עַמִּידָה״ (כְּדִלְקַמָּן), שֶׁאָז
10 נִגְבָּהּ הָרֹאשׁ לְמַעְלָה יוֹתֵר אֲפִלּוּ מִכְּמוֹ שֶׁהוּא
11 בְּשָׁעָה שֶׁ״הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה״, וְהַיְנוּ,
12 שֶׁהָרֹאשׁ נִגְבָּהּ לְמַעְלָה גַּם מֵהַתּוֹרָה, בְּחִינַת
13 הַחָכְמָה, וּלְמַעְלָה אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר - בְּחִינַת
14 פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וְעַד לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.
15 וְעוֹד זֹאת בְּמַעֲלַת הָ״עַמִּידָה״, שֶׁבְּחִינַת הָרֹאשׁ
16 כְּפִי שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה הַנַּ״ל, נִמְשָׁךְ
17 לִבְחִינַת הָרֶגֶל כְּפִי שֶׁעוֹמֵד וְנוֹגֵעַ בָּאָרֶץ (וְלֹא רַק
18 כְּפִי שֶׁמֵּגְבָּהּ מִן הָאָרֶץ), וְנִמְשָׁךְ בְּכָל הַתֹּקֶף
19 וּלְלֹא שִׁנּוּי מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בָּרֹאשׁ. וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר
20 וְשִׁיָּכוּת עִנְיַן הָ״עַמִּידָה״ לְעִנְיַן הָ״עַמּוּדִים״, שֶׁגַּם
21 עִנְיַן הָעַמּוּד הוּא שֶׁמְּחַבֵּר אֶת הַגָּג (רֹאשׁ)
22 וְהָרִצְפָּה (רֶגֶל) לִהְיוֹת ״כְּאֶחָד מַמָּשׁ״.
23 **וְהִנֵּה** עִנְיַן הָ״עַמִּידָה״ לְמַעְלָה, הוּא כְּמוֹ
24 שֶׁכָּתוּב[33] נִצָּב לָרִיב הָוָי׳ וְעוֹמֵד לְדִין
25 עַמִּים, וּכְמוֹ ״עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם״[34], וְהַיְנוּ,
26 שֶׁדַּוְקָא ״בְּעֵת צָרָתָם״ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּגַּעַת

33) ישעי׳ ג, יג. 34) נוסח הודאת ״ועל הנסים״ בחנוכה.

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] במקום אחר בנבואת ישעיה **בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר**, בכל פעם שבני ישראל הם בצרה, חלילה, הדבר גורם שיהיה ״לו״, לקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ״צר״, **הֵן ״בְּעֵת צָרָתָם״** של בני ישראל **בְּגַשְׁמִיּוּת, וְהֵן ״בְּעֵת צָרָתָם״** של בני ישראל **בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁצָּרִיךְ** כאשר צריך הקדוש־ברוך־הוא **״לָרִיב גּוֹ׳ עַמִּים״**, כדי **לְבַטֵּל מַה שֶּׁפָּעֲלוּ** וגרמו בני ישראל **בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַבִּלְתִּי רְצוּיִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נוֹסַף כֹּחַ** וחיות **בַּ׳לְעֲמַת־זֶה׳** הצד שכנגד ולעומת צד הקדושה **(כַּמּוּבָא גַּם בְּ׳שֻׁלְחָן עָרוּךְ׳**[36] וזה לשון אדמו״ר הזקן בהלכות תלמוד תורה: ״וכך אמרו חכמי הקבלה, שכל התורה ומצוות שאדם עושה בעודו רשע, אף שמוסיף כוח בקליפות לפי שעה, מכל־מקום כשיחזור אחר־כך בתשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כמו שכתוב כי לא ידח ממנו נדח, אזי מוציא מהקליפה כל התורה ומצוות וחוזרים לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק [בתורה ומצוות] לעולם״), **אֲזַי** לאחר שבני ישראל גרמו מה שגרמו במעשיהם הלא רצויים, **הָיוּ׳ ״עוֹמֵד״ (״עָמַדְתָּ לָהֶם״), שֶׁאָז** כאשר יש ׳עמידה׳ למעלה, **נַעֲשָׂה הָרֹאשׁ** שלמעלה **מֻגְבָּהּ לְמַעְלָה יוֹתֵר מִדַּרְגַּת הַתּוֹרָה, אֲפִלּוּ כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֵצֶל הַקָּבָּ״ה, אֲבָל בְּאֹפֶן שֶׁ״הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה״, הַיְנוּ, שֶׁדַּרְגַּת הָרֹאשׁ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל יְרִידָה מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ**, כלומר, בעת ׳עמידה׳, הראש שלמעלה גבוה יותר מכפי שהוא בעת שהקדוש־ברוך־הוא עוסק בתורה ב׳ישיבה׳, שזהו אמנם מצב נעלה אבל מכל־מקום נחשב ירידה לגבי כפי שהוא בעצמותו וב׳עמידה׳ **וּמִשָּׁם** מהמצב הכי נעלה של ׳עמידה׳ **נִמְשָׁךְ עַד לִבְחִינַת הָרֶגֶל, וְעַד לַעֲקֵב שֶׁבָּרֶגֶל,** כלומר, ברגל עצמה ההמשכה היא עד לדרגה התחתונה ביותר של הרגל, **שֶׁדֶּגְמָתוֹ בַּזְּמַן** החלק הנחות ביותר בזמן **הוּא עִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא** סוף זמן הגלות, תקופה הנקראת כזמן של ״עקבות המשיח״ (**וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן וּמָקוֹם בְּמַדְרֵגַת הַנֶּפֶשׁ** שגם בהיבט זה המשכת ה׳ראש׳ היא עד לדרגות הנמוכות ביותר בנפש).

ביאור בדרך אפשר

1 בְּעֵצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] בְּכָל צָרָתָם לוֹ
2 צָר, הֵן ״בְּעֵת צָרָתָם״ בְּגַשְׁמִיּוּת, וְהֵן ״בְּעֵת
3 צָרָתָם״ בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁצָּרִיךְ ״לָרִיב גּוֹ׳ עַמִּים״,
4 לְבַטֵּל מַה שֶּׁפָּעֲלוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַבִּלְתִּי רְצוּיִים
5 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נוֹסַף כֹּחַ בַּ׳לְעֲמַת־זֶה׳ (כַּמּוּבָא גַּם
6 בְּ׳שֻׁלְחָן עָרוּךְ׳[36]), אֲזַי הָיוּ׳ ״עוֹמֵד״ (״עָמַדְתָּ
7 לָהֶם״), שֶׁאָז נַעֲשָׂה הָרֹאשׁ מֻגְבָּהּ לְמַעְלָה יוֹתֵר
8 מִדַּרְגַּת הַתּוֹרָה, אֲפִלּוּ כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֵצֶל
9 הַקָּבָּ״ה אֲבָל בְּאֹפֶן שֶׁ״הַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק
10 בַּתּוֹרָה״, הַיְנוּ, שֶׁדַּרְגַּת הָרֹאשׁ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל
11 יְרִידָה מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ עַד
12 לִבְחִינַת הָרֶגֶל, וְעַד לַעֲקֵב שֶׁבָּרֶגֶל, שֶׁדֶּגְמָתוֹ
13 בַּזְּמַן הוּא עִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא (וּמִזֶּה מוּבָן גַּם
14 בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן וּמָקוֹם בְּמַדְרֵגַת הַנֶּפֶשׁ).
15 ה) **וּמִזֶּה** מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן
16 שֶׁנִּקְרָאִים ״עוֹמְדִים״, ״עֲצֵי שִׁטִּים
17 עוֹמְדִים״. דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[37] מַה
18 לְמַעְלָה ״שְׂרָפִים עוֹמְדִים״[38], אַף לְמַטָּה ״עֲצֵי
19 שִׁטִּים עוֹמְדִים״. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁ״עֲצֵי
20 שִׁטִּים עוֹמְדִים״ הֵם בְּדֶגְמַת ״שְׂרָפִים עוֹמְדִים״,
21 מִכָּל־מָקוֹם מְקוֹמָם שֶׁל ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״
22 הוּא (לֹא לְמַעְלָה, כְּמוֹ ״שְׂרָפִים עוֹמְדִים״, אֶלָּא)
23 לְמַטָּה דַּוְקָא, כְּדִיּוּק דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (״תּוֹרַת
24 אֱמֶת״) לְמַטָּה ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״. וְכֵן הוּא
25 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הָעַמּוּדִים (מַה שֶּׁ״עֲצֵי שִׁטִּים
26 עוֹמְדִים״ הָיוּ בְּאֹפֶן שֶׁל עַמּוּדִים), שֶׁאַף שֶׁעִנְיָנָם
27 הוּא לְחַבֵּר הַגֵּג וְהָרִצְפָּה, מַעְלָה וּמַטָּה, לַעֲשׂוֹת
28 אוֹתָם ״כְּאֶחָד מַמָּשׁ״, מִכָּל־מָקוֹם מְקוֹמָם לְמַטָּה
29 דַּוְקָא. וְטַעַם הַדָּבָר, כַּמּוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בִּתְחִלַּת
30 הַמַּאֲמָר שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן הוּא לִפְעֹל עִנְיַן
31 ״בָּאתִי לְגַנִּי, לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקְּרִי
הוּא לִפְעֹל עִנְיַן ״בָּאתִי לְגַנִּי, לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקְּרִי בַּתְּחִלָּה,** למקום ההתייחדות שלי, המקום שבו הייתה עיקר השראת וגילוי

35) ישעי׳ סג, ט. 36) ראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ה״ג. 37) שמו״ר פל״ה, ו. 38) ישעי׳ ו, ב.

ביאור בדרך אפשר

דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה״, לְמַטָּה בעולם הזה הגשמי התחתון **דַּוְקָא, וְלָכֵן הֵצְרְכוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״ לְמַטָּה דַּוְקָא** כי בהם נשלמת הכוונה והתכלית של הבריאה, שתהיה השראת השכינה למטה.

אָמְנָם לְמַטָּה בעולם הזה, שבו הייתה בתחילת הבריאה עיקר השראת השכינה **יֶשְׁנוֹ גַּם שְׁטוּת דִּ׳לְעֵמַת־זֶה׳,** דברים והנהגות של היפך הקדושה, למטה מטעם ודעת **שֶׁצְּרִיכִים לְהָפְכוֹ לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה,** ל׳שטות׳ במובן של למעלה מטעם ודעת, בצד הקדושה, **בִּבְחִינַת אַהֲנִיָּה לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסַבָּא**[39], כמסופר בגמרא שרב שמואל בן רב יצחק, היה רוקד לפני הכלה עם שלושה הדסים (זורק אחד ומקבל אחד), ובתחילה אמרו שבהנהגה זו הוא מזלזל בכבוד תלמידי חכמים, אך כאשר נפטר והפסיק עמוד אש בינו לכל הציבור, אמרו ״אהני ליה שטותיה לסבא״, הועילה לו השטות שלו לזקן, ועל כך אומר הרבי הריי״צ במאמר ״דשטות זו הרי היא למעלה מהדעת, והיא מדרגה גבוהה ונפלאה מאד״, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״עֲצֵי שִׁטִּים״, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר**[40] **שֶׁ״שִׁטִּים״ הוּא מִלְּשׁוֹן שְׁטוּת**[41] דקדושה, שטות למעליותא. **וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן** התוכן הפנימי של **הַקְּרָשִׁים, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר**[42] ״באתי לגני״ הנזכר לעיל **שֶׁבְּתֹבֶת** במילה ״קֶרֶשׁ״ **יֶשְׁנָן אוֹתִיּוֹת ״שֶׁקֶר״, שֶׁמּוֹרֶה עַל הֲפִיכַת שֶׁקֶר הָעוֹלָם** כלומר, עשיית משכן לה׳, בו תהיה השראת השכינה, ב״קרש״, מסמלת את הפיכת ה״שקר״ של העולם, היפך הקדושה, ל״קרש״, היינו לקדושה. **וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא דִּ׳לְעֵמַת־זֶה׳** הפיכת היפך הקדושה לקדושה **דּוֹרֵשׁ הִשְׁתַּדְּלוּת יְתֵרָה,** מאמץ רב **וְעַד לְעִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה כוּ׳** כנגד הסטרא־אחרא והכוחות המנגדים לקדושה, **הִנֵּה גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הַתַּחְתּוֹן** העובד את ה׳ בעולם

ביאור בדרך אפשר

הַתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה״, לְמַטָּה דַּוְקָא, וְלָכֵן הֵצְרְכוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״ לְמַטָּה דַּוְקָא.

אָמְנָם לְמַטָּה יֶשְׁנוֹ גַּם שְׁטוּת דִּ׳לְעֵמַת־זֶה׳, שֶׁצְּרִיכִים לְהָפְכוֹ לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, בִּבְחִינַת אַהֲנִיָּה לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסַבָּא[39]**, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״עֲצֵי שִׁטִּים״, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר**[40] **שֶׁ״שִׁטִּים״ הוּא מִלְּשׁוֹן שְׁטוּת**[41]**. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הַקְּרָשִׁים, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר**[42] **שֶׁבְּתֹבֶת ״קֶרֶשׁ״ יֶשְׁנָן אוֹתִיּוֹת ״שֶׁקֶר״, שֶׁמּוֹרֶה עַל הֲפִיכַת שֶׁקֶר הָעוֹלָם. וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא דִּ׳לְעֵמַת־זֶה׳ דּוֹרֵשׁ הִשְׁתַּדְּלוּת יְתֵרָה, וְעַד לְעִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה כוּ׳, הִנֵּה גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הַתַּחְתּוֹן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲמִידָה (הַגְּבָהַת הָרֹאשׁ), שֶׁלֹּא מַסְפִּיקָה הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם־וָדַעַת, וְלֹא מַסְפִּיקָה הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד חִיצוֹנִיּוּת הָרָצוֹן, כִּי־אִם צָרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה מִצַּד פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן דַּוְקָא, וְעַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, וְעַד לִמְסִירַת כָּל עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ. וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה הֲרֵי הוּא פּוֹעֵל לִהְיוֹת ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״, וַ״עֲמִידָה׳ בְּאֹפֶן שֶׁל ׳עַמּוּדִים׳, שֶׁמְּחַבְּרִים אֶת הַגַּג וְהָרִצְפָּה לִהְיוֹת ״כְּאֶחָד מַמָּשׁ״ - לְמַטָּה דַּוְקָא, ״בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקְּרִי בַּתְּחִלָּה, דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה״.**

וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה הִיא לְמַטָּה דַּוְקָא, וּמִמֵּילָא גַּם הַתַּכְלִית שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי־זֶה בְּסִיּוּם וּשְׁלֵמוּת כָּל עִנְיָן הִיא לְמַטָּה דַּוְקָא, לָכֵן הִנֵּה גַּם הָעֶלְיוֹנִים, הַקָּבָּ״ה וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, בָּאִים לְמַטָּה לִשְׁמֹעַ קוֹלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת

ביאור בדרך אפשר

הוה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָעֲמִידָה (הַגְּבָהַת הָרֹאשׁ המסמלת התעלות מעל השכל שבראש**), וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא מַסְפִּיקָה הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם־וָדַעַת,** עד כמה שהשכל וההיגיון מחייבים, **וְלֹא מַסְפִּיקָה הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד חִיצוֹנִיּוּת הָרָצוֹן,** אף שהרצון הוא כוח נעלה, למעלה מהשכל, **כִּי־אִם צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה מִצַּד פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן דַּוְקָא,** כדי להפוך את השטות של לעומת־זה לשטות לקדושה, ואת השקר של העולם לקרש במשכן, דרושה עבודת ה׳ עם הכוחות העמוקים והפנימיים ביותר של הנפש, פנימיות הרצון **וְעַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ** אפילו **בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, וְעַד לִמְסִירַת כָּל עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ** התמסרות מוחלטת של כל מהותו של האדם העובד את ה׳. **וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שעבודת ה׳ היא מתוך מסירות מוחלטת, כאמור, **הֲרֵי הוּא פּוֹעֵל לִהְיוֹת ״עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים״, וַ״עֲמִידָה׳ בְּאֹפֶן שֶׁל ׳עַמּוּדִים׳, שֶׁמְּחַבְּרִים אֶת הַגַּג וְהָרִצְפָּה לִהְיוֹת ״כְּאֶחָד מַמָּשׁ״** – והחיבור הזה של המעלה (הגג) והמטה (הרצפה) נפעל על־ידי בניית המשכן מקרשים של עצי שיטים, ועל־ידי עבודת האדם להכניע את הסטרא־אחרא ולהפכה לקדושה **לְמַטָּה דַּוְקָא,** בעולם הזה התחתון, **״בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקְּרִי בַּתְּחִלָּה,** בתחילת הבריאה, **דְּעִקַּר** גילוי והשראת **שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים** בעולם הזה **הָיְתָה״.**

וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה הפועלת את השראת השכינה למטה **הִיא לְמַטָּה דַּוְקָא,** כמבואר לעיל, **וּמִמֵּילָא גַּם הַתַּכְלִית** התוצאה, השגת המטרה **שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי־זֶה** העבודה למטה בעולם הזה **בְּסִיּוּם וּשְׁלֵמוּת כָּל עִנְיָן הִיא לְמַטָּה** בעולם הזה **דַּוְקָא, לָכֵן הִנֵּה גַּם הָעֶלְיוֹנִים, הַקָּבָּ״ה וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, בָּאִים לְמַטָּה לִשְׁמֹעַ קוֹלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת (תְּפִלָּה) וּבְבָתֵּי**

---

39) כתובות יז, א. ראה במאמר פרק ה. 40) פרק ג. 41) ראה סנהדרין קו, א. ספרי במדב״ר ותנחומא ס״פ בלק. 42) פ״ו. פ״י.

ביאור בדרך אפשר

מִדְרָשׁוֹת (תּוֹרָה) כמאמרי חכמינו ז״ל המובאים לעיל. וזהו המענה לשאלה שנשאלה לעיל, מאחר שכוונת העבודה היא בירור והעלאה של התחתונים מלמטה למעלה, מדוע יש צורך בירידה של העליונים למטה, והביאור הוא שזהו מפני שדווקא למטה מתבצעת העבודה, ומגיעים לסיומה ותכליתה, כאמור.

וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת (לִמּוּד הַתּוֹרָה) באמור לעיל שהעליונים, היינו הקדוש־ברוך־הוא ומלאכי השרת, באים ׳לשמוע׳ לקול התחתונים בתפילה ובתורה **נִכְלָל גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹת,** שגם בזה העליונים ׳שומעים׳ לתחתונים, היינו עבודת ה׳ של בני ישראל למטה בעולם הזה **שֶׁהֲרֵי גָּדוֹל תַּלְמוּד** תורה שלומדים בבתי מדרשות **שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[43] קיום המצוות **[וּבִפְרָט** הקשר של לימוד תורה, ׳בתי מדרשות׳ לקיום המצוות מודגש יותר לאור העובדה **שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל בֵּית־הַמִּדְרָשׁ הוּא לַאֲסוּקֵי שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא**[44], לבוא לידי מסקנה של הסוגיה לפי ההלכה, כלומר, להסיק הלכה למעשה מתוך כל הדיון בסוגיה תלמודית, **בְּרוּר הַפְּסַק־דִּין וְהַהֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בִּדְבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז״ל**[45] **שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיָה מִתְעוֹרֵר אֵיזֶה סָפֵק** (עוֹד בִּזְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי[46]), הָיוּ בָּאִים לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ, וְשָׁם הָיָה נַעֲשֶׂה פִּתְרוֹן הַסָּפֵק וּבֵרוּר הַהֲלָכָה], שֶׁכְּלוּתָם הוּא עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים[47].

וְנִמְצָא, שֶׁבְּבָתֵּי־כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי־מִדְרָשׁוֹת נִכְלֶלֶת כְּלוּת הָעֲבוֹדָה בִּשְׁלֹשָׁה הָעַמּוּדִים שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[48] **וְהָעוֹלָם קַיָּם**[49], כדברי המדרש על הכתוב ׳אלה תולדות השמים והארץ׳, שבתחילת הבריאה נאמר ׳תולדות׳ מלא (בשני ואוי״ן) להורות שהעולם ׳על מילואו נברא׳, וכך יהיה לעתיד־לבוא שנאמר (במגילת רות) ׳אלה תולדות פרץ׳, תולדות מלא, ומפרץ, בנו של יהודה בן יעקב, נולד דוד המלך, דוד מלכא משיחא, ומוסבר על כך בחסידות, שאמנם אחרי הבריאה היו סיבות לכך שהעולם לא יהיה במילואו, והחטאים גרמו לסילוק השכינה, אבל לעתיד־לבוא יחזור ויהיה עיקר גילוי השכינה כאן למטה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגְּאֻלָּה, שֶׁאָז** בבוא הגאולה **יַעֲמוֹד הָעוֹלָם עַל בְּסִיסוֹ** היסוד שלו **בְּאֹפֶן שֶׁל קִיּוּם,** עמידה חזקה ויציבה **וְקִיּוּם נִצְחִי.**

ו) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[51] בנבואת זכריה, אודות המלך המשיח **וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא** ביום הגאולה **עַל הַר הַזֵּיתִים (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר שֶׁ״עַל זְמַן דִּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב וְעָמְדוּ רַגְלָיו״).**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[52] על־פי חסידות, **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[53] **שֶׁהַזַּיִת** אכילת זית **מְשַׁכֵּחַ תַּלְמוּדוֹ שֶׁל** האדם שלמד במשך **שִׁבְעִים**

ביאור בדרך אפשר

מכון ומשכן להשראת אור־אין־סוף ברוך־הוא שאין לו קיום ומצב לעמוד על כנו אלא על־ידי הצדקה שהיא בחינת כללות המצוות, שהן הן השומרים ומקיימים את האור. ולכן אמרו רבותינו ז״ל כל האומר אין לי אלא תורה כו׳ שהפירוש הפשוט הוא שצריך שיעסוק בתורה ובגמילות חסדים ולא בתורה לבדה. והעניין, כי התורה לבדה הוא אור בלא כלי, ואין לה קיום כי־אם על־ידי גמילות חסדים - כללות המצוות״).

(תְּפִלָּה) וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת (תּוֹרָה). וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת (לִמּוּד הַתּוֹרָה) נִכְלָל גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[43] [וּבִפְרָט שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל בֵּית־הַמִּדְרָשׁ הוּא לַאֲסוּקֵי שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא[44], בְּרוּר הַפְּסַק־דִּין וְהַהֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בִּדְבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז״ל[45] שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיָה מִתְעוֹרֵר אֵיזֶה סָפֵק (עוֹד בִּזְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי[46]), הָיוּ בָּאִים לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ, וְשָׁם הָיָה נַעֲשֶׂה פִּתְרוֹן הַסָּפֵק וּבֵרוּר הַהֲלָכָה], שֶׁכְּלוּתָם הוּא עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים[47].

וְנִמְצָא, שֶׁבְּבָתֵּי־כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי־מִדְרָשׁוֹת נִכְלֶלֶת כְּלוּת הָעֲבוֹדָה בִּשְׁלֹשָׁה הָעַמּוּדִים שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[48] **וְהָעוֹלָם קַיָּם**[49], **וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הָעוֹלָם בְּמִלּוּאוֹ**[50] וּבא לשלמותו, כדברי המדרש על הכתוב ׳אלה תולדות השמים והארץ׳, שבתחילת הבריאה נאמר ׳תולדות׳ מלא (בשני ואוי״ן) להורות שהעולם ׳על מילואו נברא׳, וכך יהיה לעתיד־לבוא שנאמר (במגילת רות) ׳אלה תולדות פרץ׳, תולדות מלא, ומפרץ, בנו של יהודה בן יעקב, נולד דוד המלך, דוד מלכא משיחא, ומוסבר על כך בחסידות, שאמנם אחרי הבריאה היו סיבות לכך שהעולם לא יהיה במילואו, והחטאים גרמו לסילוק השכינה, אבל לעתיד־לבוא יחזור ויהיה עיקר גילוי השכינה כאן למטה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגְּאֻלָּה, שֶׁאָז** בבוא הגאולה **יַעֲמוֹד הָעוֹלָם עַל בְּסִיסוֹ** היסוד שלו **בְּאֹפֶן שֶׁל קִיּוּם,** עמידה חזקה ויציבה **וְקִיּוּם נִצְחִי.**

ו) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[51] בנבואת זכריה, אודות המלך המשיח **וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא** ביום הגאולה **עַל הַר הַזֵּיתִים (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר שֶׁ״עַל זְמַן דִּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב וְעָמְדוּ רַגְלָיו״).**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[52] על־פי חסידות, **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[53] **שֶׁהַזַּיִת** אכילת זית **מְשַׁכֵּחַ תַּלְמוּדוֹ שֶׁל** האדם שלמד במשך **שִׁבְעִים**

---

43) קידושין מ, ב. 44) יומא כו, א. 45) ראה ספרי ופירש״י בהעלותך ט, ו. פינחס כז, ב. 46) אבות רפ״א. 47) ראה לקו״ת פ׳ ראה כג, ג. 48) אבות פ״א מ״ב. 49) שם מי״ח. 50) ראה שמו״ר פ״ל, ג. סה״מ תרנ״ט ע׳ קמז. תש״ד ע׳ 74. 51) זכרי׳ יד, ד. 52) בהבא לקמן - ראה אוה״ת נ״ך עה״פ (כרך א ע׳ תקכא ואילך). ספר החקירה להצ״צ קלו, ב. 53) הוריות יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

שָׁנָה, שֶׁזֶּה עניין השכחה של דברי תורה מוֹרֶה עַל הַשַּׁיָּכוּת של הזית, מצד עצמו, לְעִנְיַן הַקְּלִפָּה כו׳[54] המכסה ומסתירה על האלוקות, אַךְ עַל־יְדֵי כְּתִישַׁת הַזַּיִת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּרוּר והתיקון של הזית, על־ידי הפרדת הטוב מן הרע והעלאתו לקדושה, הֲרֵי הוּא הזית שקודם לכן היה שייך ל׳קליפה׳, מתהפך וכעת הוא נוֹתֵן שַׁמְנוֹ[55], שֶׁמֶן זַיִת, שֶׁמַּחֲזִיר בחזרה תַּלְמוּדוֹ שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה[53], וְעַד שֶׁמֵּאִיר אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כתכונת השמן להאיר. וּמִזֶּה מהאמור לעיל אודות בירור הזית מוּבָן, שֶׁ״הַר הַזֵּיתִים״ מוֹרֶה עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּרוּרִים והתיקון וההעלאה של העולם הגשמי כו׳.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[51] בהמשך לאותה נבואה של ״ועמדו רגליו על הר הזיתים״ וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מֵחֶצְיוֹ מִזְרָחָה וְיָמָּה גוֹ׳, למזרח ולמערב שֶׁהוּא בקיעת וחלוקת ההר לשני חלקים, הוא עִנְיַן בְּרוּר ותיקון והעלאת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁחֶצְיָהּ טוֹב וְחֶצְיָהּ רַע[56], כמבואר בקבלה וחסידות, שיש שלוש קליפות טמאות לגמרי שאין בהן טוב כלל, ויש קליפה רביעית הנקראת קליפת ׳נוגה׳, לשון אור, כי היא עירוב של טוב ורע, וְכֵיוָן שֶׁקְּלִפַּת נֹגַהּ הִיא הַמְמֻצַּעַת כו׳ בין הקליפות מצד אחד, והקדושה מצד שני וְעַל־יָדָהּ הָיְתָה יְכוֹלָה לָבֹא הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה הֵימֶנָּה, וקודם שקליפת נוגה מתבררת, ייתכן שבאמצעותה תבוא השפעה ותוספת חיות מהקדושה אל הקליפה, הֲרֵי לְאַחֲרֵי שֶׁמִּתְבָּרֶרֶת קליפת נוגה בְּבְרוּר וּבֵרוּר הַגָּמוּר הַשָּׁלֵם, ולא נשאר בה רע כלל, ואין לה כל שייכות לקליפות כלל, אֲזַי מִתְבַּטְּלִים בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא כָּל שְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַטָּה הֵימֶנָּה וגם לקליפות הטמאות אין קיום. וְכָל זֶה הבירור המלא והשלם, והתיקון המלא והשלם של כל העולם המלך אומר על עצמו פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי מאמרי החסידות בנושא ״פָּדָה

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַשַּׁיָּכוּת לְעִנְיַן הַקְּלִפָּה כו׳[54], אַךְ
2 עַל־יְדֵי כְּתִישַׁת הַזַּיִת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּרוּר, הֲרֵי
3 הוּא נוֹתֵן שַׁמְנוֹ[55], שֶׁמֶן זַיִת, שֶׁמַּחֲזִיר תַּלְמוּדוֹ
4 שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה[53], וְעַד שֶׁמֵּאִיר אֶת כָּל הָעוֹלָם
5 כֻּלּוֹ. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁ״הַר הַזֵּיתִים״ מוֹרֶה עַל
6 כְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּרוּרִים כו׳. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[51]
7 וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מֵחֶצְיוֹ מִזְרָחָה וְיָמָּה גוֹ׳,
8 שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁחֶצְיָהּ טוֹב וְחֶצְיָהּ
9 רַע[56], וְכֵיוָן שֶׁקְּלִפַּת נֹגַהּ הִיא הַמְמֻצַּעַת כו׳
10 וְעַל־יָדָהּ הָיְתָה יְכוֹלָה לָבֹא הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה
11 הֵימֶנָּה, הֲרֵי לְאַחֲרֵי שֶׁמִּתְבָּרֶרֶת בְּבֵרוּר הַגָּמוּר
12 וּבֵרוּר הַשָּׁלֵם, אֲזַי מִתְבַּטְּלִים בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא כָּל
13 שְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַטָּה הֵימֶנָּה. וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה
14 עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת,
15 עַד לְסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[57] וְהָיָה עֵקֶב
16 תִּשְׁמְעוּן, דְּקָאֵי עַל דָּרָא דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא,
17 שֶׁהוּא (לֹא רַק בִּבְחִינַת רֶגֶל, אֶלָּא גַּם) בִּבְחִינַת
18 עָקֵב (הַחֵלֶק הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן שֶׁבָּרֶגֶל)[58], רַגְלִין
19 בְּרַגְלִין[59], וְעַד לְעִקְבְּתָא דְּעִקְבְּתָא, וּמְבֹאָר
20 בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שֶׁאָז עִקַּר הָעֲבוֹדָה בְּעוֹלָם
21 הָעֲשִׂיָּה עַצְמוֹ הִיא בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה (עֲשִׂיָּה
22 שֶׁבַּעֲשִׂיָּה), שֶׁהוּא עִנְיַן מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה[60],
23 ״וְהִיא[61] שֶׁעִמְּדָה לָנוּ לִפְדּוֹת חַיֵּי נַפְשֵׁנוּ״ כו׳
24 [כּוֹלֵל גַּם מַה שֶּׁבְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת נַעֲשָׂה כְּלָלוּת
25 עִנְיַן הָעֲבוֹדָה (לֹא כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּדּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי־
26 זֶה, אֶלָּא) מִתּוֹךְ מְנוּחָה אֲמִתִּית[62], לְלֹא צַעַר,
27 וּלְלֹא צֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל קָרֵב (מִלְחָמָה), מֵעֵין
28 וְדֶגְמַת מַה שֶּׁכָּתוּב[63] פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב
29 לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי ״פָּדָה

ביאור בדרך אפשר

42 נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, עַד
43 לְסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, שֶׁעַל זֶה על עבודת בני ישראל בסיום הגלות
44 נֶאֱמַר[57] וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, דְּקָאֵי והכוונה היא עַל דָּרָא
45 דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא, הדור דעקבתא דמשיחא שֶׁהוּא דור נחות ביותר
46 (לֹא רַק בִּבְחִינַת רֶגֶל, שגם היא
47 מסמלת נחיתות לעומת הראש אֶלָּא
48 גַּם) בִּבְחִינַת עָקֵב (הַחֵלֶק
49 הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן שֶׁבָּרֶגֶל
50 עצמה)[58], רַגְלִין בְּרַגְלִין[59],
51 כדברי הזוהר, שהמקום שבו ׳מטו
52 רגלין ברגלין׳ - ׳גיעו רגלים ברגלים׳
53 הוא מקום ה׳היכל התחתון׳ וְעַד
54 לְעִקְבְּתָא דְּעִקְבְּתָא, וּמְבֹאָר
55 בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שבספר התניא
56 שֶׁאָז בתקופת ׳עקבתא דמשיחא׳
57 שבסוף הגלות עִקַּר הָעֲבוֹדָה
58 בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה עַצְמוֹ העולם
59 הנחות ביותר מארבעת העולמות
60 הכלליים אצילות־בריאה־יצירה־עשיה
61 הִיא בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה (עֲשִׂיָּה
62 שֶׁבַּעֲשִׂיָּה), שֶׁהוּא עִנְיַן
63 מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה[60], מצוה שקיומה
64 הוא בכוח המעשה, כוח נחות וחיצוני
65 מבין כוחות הנפש, ובלשון אדמו״ר
66 הזקן במקום אחר ב׳אגרת הקודש׳
67 ״וְהִיא[61] מצוות הצדקה שֶׁעִמְּדָה
68 לָנוּ לִפְדּוֹת חַיֵּי נַפְשֵׁנוּ״ כו׳
69 [כּוֹלֵל גַּם ובדברי רבנו הזקן
70 שמצוות הצדקה מביאה לפדיון הנפש,
71 נכלל גם מַה שֶּׁבְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת
72 נַעֲשָׂה כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה
73 שבני ישראל עובדים את ה׳ (לֹא
74 כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּדּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי־
75 זֶה, שהיה צורך במאמץ מיוחד
76 וב׳מלחמה׳ עם ה׳לעומת־זה׳ אֶלָּא)
77 מִתּוֹךְ מְנוּחָה אֲמִתִּית[62], לְלֹא
78 צַעַר, וּלְלֹא צֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל
79 קָרֵב (מִלְחָמָה), מֵעֵין וְדֶגְמַת
80 מַה שֶּׁכָּתוּב[63] בתהילים שדוד
81 פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים
82 הָיוּ עִמָּדִי, כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי מאמרי החסידות בנושא ״פָּדָה

54) ראה תו״א תצוה פא, ג. 55) ע״פ לשון חז״ל - מנחות נג, סע״ב. שמו״ר רפל״ו. 56) ראה תניא ספ״א. פ״ז. 57) עקב ז, יב. 58) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ג ח״ב ע׳ תרעז. אוה״ת עקב ע׳ תעט. ע׳ תצא. 59) ראה זח״ב רנח, א ובמק״מ שם. 60) תניא אגה״ק ס״ט. 61) שם סוס״ד. 62) ראה גם סד״ה באתי לגני דיו״ד שבט (לעיל ע׳ של). 63) תהלים נה, יט.

ביאור בדרך אפשר

בְּשָׁלוֹם" בְּ'שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה'[64] לאדמו"ר האמצעי **דְּקָאֵי** שהפדייה בשלום בה מדובר כאן, מכוונת **עַל הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה הַקְּשׁוּרָה עִם בְּחִינַת 'יְחִידָה'** החלק העמוק והפנימי ביותר **שֶׁבַּנֶּפֶשׁ** (שיש לה חמישה שמות נפש־רוח־נשמה־חיה־יחידה, ו'יחידה' הוא הרובד הכי עמוק והכי פנימי), **שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה אָז** בעת הגאולה **שְׁלֵמוּת עִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם"**, היינו עבודת ה' ללא כל מלחמה כלל, **כְּמוֹ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[65] על תקופת שלמה המלך **כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשָׁלוֹם וְשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל יִשְׂרָאֵל בִּימָיו], וְתַעֲמֹד לָנוּ לָעַד** זכות הצדקה **כוּ', כִּי עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה** לנצח שבאה מממון שהאדם השקיע כוחות רבים כדי להרוויח אותו, והשתמש לשם כך בדברים רבים מענייני העולם, והעלה ותיקן ובירר דברים רבים מענייני העולם, יותר מאשר במצוות אחרות, **נַעֲשָׂה עִקַּר בֵּרוּר וְהַעֲלָאַת וַהֲפִיכַת קְלִפַּת נֹגַהּ, וְלָכֵן גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה**[66] כי במעשה צדקה אחד, מבררים ומעלים דברים וענינים רבים מהעולם.

וְאָז בימות המשיח **יְקוּמוּן הַיְּעוּד** הנזכר לעיל **"וְעָמְדוּ רַגְלָיו גוֹ' עַל הַר הַזֵּיתִים", וְהִינוּ, שֶׁיִּהְיֶה הַגִּלּוּי** של האלוקות **לְמַטָּה בָּאָרֶץ דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הַדִּיּוּק** בלשון הכתוב **"וְעָמְדוּ רַגְלָיו", שֶׁהֲרַגְלַיִם עוֹמְדוֹת וְנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ** היינו יורדות למטה ביותר **(וְלֹא בְּאֹפֶן שֶׁהֲרַגְלַיִם מֻגְבָּהוֹת מֵעַל הַתַּחְתּוֹנִים,** הארץ שהיא החלק הכי תחתון בעולם, והרגלים הם **עַל־גַּבֵּי שְׁרַפְרַף, שֶׁזֶּה** הריחוק של הרגלים מהארץ עצמה **מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַסִּלּוּק** והסתלקות והתרחקות **כִּפְשׁוּטוֹ,**

ביאור בדרך אפשר

אֶלָּא אַדְּרַבָּה סילוק במשמעות של עלייה, **כְּהַלָּשׁוֹן "אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא" כוּ'**[67] עלה כבודו של הקדוש־ברוך־הוא שם הובאו דברי הזוהר ש'אתכפיא' ו'אתהפכא' של הסטרא־אחרא גורמת ל'אסתלק' כבוד ה' **שֶׁהוּא** 'אסתלק' המדובר כאן, אין פירושו הסתלקות במובן של ריחוק והעלם, אלא להיפך **גִּלּוּי הֵכִי עָצוּם, וְעַד לְגִלּוּי הָעֶצֶם), כְּפִי שֶׁ"כְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים מֵעֵין זֶה** מעין מה שיתגלה לעתיד־לבוא **בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה" (כִּלְשׁוֹן אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא**[69]**), שֶׁהָיָה** הגילוי האלוקי במתן־תורה **דַּוְקָא בְּאֹפֶן דְּ"וַיֵּרֶד הְוָיָ' עַל הַר סִינַי"** התגלות אלוקית למטה דווקא **(כנ"ל סְעִיף ב), וְשָׁם** במתן־תורה על הר סיני **דַּוְקָא הָיָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וּבְהֶתְאֵם לְכָךְ, הִגִּיעַ "לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא"**[70], השכר הוא לפי הצער, **שֶׁגַּם תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת בְּעִנְיַן הַשָּׂכָר (לֶעָתִיד־לָבֹא) תִּהְיֶה לְמַטָּה דַּוְקָא** כשם שעיקר העבודה נעשתה דווקא למטה בעולם הזה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב אַחַר־כָּךְ[71] בהמשך לנבואת "ועמדו רגליו על הר הזיתים", **וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא** ביום הגאולה **יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם גוֹ', "מִירוּשָׁלַיִם" דַּוְקָא, וּכְתִיב**[72] בנבואת יואל **וּמַעְיָן מִבֵּית הְוָיָ' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים (שֶׁקָּשׁוּר** "נחל השיטים" **גַּם עִם עִנְיַן הַשִּׁטּוּת**[73] שיש להפוך את השטות דלעומת־זה לשטות דקדושה, כמבואר לעיל), **וְעַד לָאֹפֶן** שהמעיין יהיה שופע עד כדי כך **שֶׁ"כֻּלָּהּ מַשְׁקֶה", כְּתוֹרַת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הַיְדוּעָה**[74], וכמו שכתב אדמו"ר מהר"ש "... שראיתי נרשם

1 בְּשָׁלוֹם" בְּ'שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה'[64] דְּקָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה
2 הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה הַקְּשׁוּרָה עִם בְּחִינַת יְחִידָה
3 שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה אָז שְׁלֵמוּת עִנְיַן "פָּדָה
4 בְשָׁלוֹם", כְּמוֹ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[65] כִּי
5 שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשָׁלוֹם וְשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל יִשְׂרָאֵל
6 בִּימָיו], וְתַעֲמֹד לָנוּ לָעַד כוּ', כִּי עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה
7 נַעֲשָׂה עִקַּר בֵּרוּר וְהַעֲלָאַת וַהֲפִיכַת קְלִפַּת נֹגַהּ,
8 וְלָכֵן גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה[66]. וְאָז
9 יְקוּמוּן הַיְּעוּד "וְעָמְדוּ רַגְלָיו גוֹ' עַל הַר הַזֵּיתִים",
10 וְהַיְנוּ, שֶׁיִּהְיֶה הַגִּלּוּי לְמַטָּה בָּאָרֶץ דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ
11 הַדִּיּוּק "וְעָמְדוּ רַגְלָיו", שֶׁהֲרַגְלַיִם עוֹמְדוֹת
12 וְנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ (וְלֹא בְּאֹפֶן שֶׁהֲרַגְלַיִם מֻגְבָּהוֹת
13 מֵעַל הַתַּחְתּוֹנִים, עַל־גַּבֵּי שְׁרַפְרַף, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל
14 עִנְיַן הַסִּלּוּק כִּפְשׁוּטוֹ, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, כְּהַלָּשׁוֹן
15 "אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא" כוּ'[67]
16 שֶׁבִּתְחִלַּת 'הַמְּשֵׁךְ הַהִלּוּלָא'[68], שֶׁהוּא גִּלּוּי הֵכִי
17 עָצוּם, וְעַד לְגִלּוּי הָעֶצֶם), כְּפִי שֶׁ"כְּבָר הָיָה
18 לְעוֹלָמִים מֵעֵין זֶה בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה" (כִּלְשׁוֹן
19 אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא[69]), שֶׁהָיָה דַּוְקָא בְּאֹפֶן
20 דְּ"וַיֵּרֶד הְוָיָ' עַל הַר סִינַי" (כנ"ל סְעִיף ב), וְשָׁם
21 דַּוְקָא הָיָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ,
22 וּבְהֶתְאֵם לְכָךְ, הִגִּיעַ "לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא"[70], שֶׁגַּם
23 תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת בְּעִנְיַן הַשָּׂכָר (לֶעָתִיד־לָבֹא)
24 תִּהְיֶה לְמַטָּה דַּוְקָא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב אַחַר־
25 כָּךְ[71] וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים
26 מִירוּשָׁלַיִם גוֹ', "מִירוּשָׁלַיִם" דַּוְקָא, וּכְתִיב[72]
27 וּמַעְיָן מִבֵּית הְוָיָ' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים
28 (שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם עִנְיַן הַשִּׁטּוּת[73]), וְעַד לָאֹפֶן
29 שֶׁ"כֻּלָּהּ מַשְׁקֶה", כְּתוֹרַת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן
30 הַיְדוּעָה[74] - "כֵּן תִּהְיֶה לָנוּ" בַּעֲגָלָא דִּידַן, בְּבִיאַת

המשך בעמוד רל

64) לאדמו"ר האמצעי - פי"א (נח, ג ואילך). 65) דברי הימים־א כב, ט. 66) ב"ב י, א. וראה תניא פל"ז (מח, סע"ב ואילך). 67) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. 68) פרק א. 69) פל"ו (מו, א). 70) אבות פ"ה מכ"א. 71) זכרי' יד, ח. 72) יואל ד, יח. 73) ראה קונטרס ומעין מאמר א פרק א. 74) הובא בהמשך וככה תרל"ז רפמ"ו.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ו' שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", "והתרה בו" - שכיון שמכת ארבה היא הראשונה שבה נצטווה משה להתרות בפרעה לאחרי ש"ויחזק ה' את לב פרעה"[1] במכת שחין, הוצרך הקב"ה להסביר לו את התועלת שבהתראה זו: "כי אני הכבדתי את לבו גו' למען שתי גו' ולמען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים", היינו, שהקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס, שהכביד את לבם ולקח מהם את הבחירה (כעונש לפרעה, שהתרברב ואמר[2] "מי ה' אשר אשמע בקולו", ולכן הראו לו שכל עניניו, גם אלו שבדרך כלל יש בהם בחירה, הם רק כפי רצונו של הקב"ה, וכפי שהוכח בהתראה זו, שלמרות שהושפע ממנה, לא היה לו התוקף לעשות כדבר משה ולשלח את בני־ישראל), וביחד עם זה, התרה בהם שאם לא יצייתו, יענשו. וטעם הדבר, כי גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה, עדיין היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. וההוראה מזה, בנוגע לגודל מעלת התשובה, ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה"[3], ואפילו מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[4], "אם דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו"[5], גם למי שמצד הנהגתו גרם לכך שנעשה לבו מטומטם רחמנא־ליצלן, במכל־שכן מפרעה - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ו עמוד 57 ואילך.

ב. ויש להוסיף בהוראה הנ"ל - בפרטיות יותר, בשייכות לכל אחד ואחד:

ובהקדמה - שמצינו בדרושי חסידות דבור־המתחיל להבין ענין טמטום הלב וטמטום המוח[6], ואין זה ענין ששייך למישהו אחר כו', ואילו אצלו הרי זה רק לימוד ענין נוסף בתורת החסידות.. אלא זהו ענין ששייך גם אליו ("דאָס מיינט מען אים אַליין").

וכפי שרואים בפועל, לדאבוננו, שלעתים רבים ("ניט אום שבת גערעדט") ישנו מעמד ומצב של טמטום הלב, והיינו, שתמורת זה שהעבודה צריכה להיות מתוך הרגש הלב, ולבא פליג לכל שייפין[7], נעשה לבו אטום כאבן[8], ואין לו חיות בעבודתו, שאינו מרגיש חיות בתפלה וכו', ועד שיש אצלו גם טמטום המוח, והיינו, שנוסף לכך שלאחרי שסוגר את הספר הרי זה כלא היה, הנה גם הלימוד עצמו הוא באופן ששום דבר לא נקלט אצלו ("עס קלעפּט זיך ניט צו אים").

וכאשר עושה חשבון בנפשו - טוען הוא - אינו מוצא סיבה לכך, ואינו יודע מדוע מגיע לו להיות במעמד ומצב כזה:

בודאי לא עבר היום על דבר איסור חס־ושלום, ונזהר לא רק מגסות הרע, אלא גם מדקות הרע, ואינו מוצא בעצמו איזה חסרון מיוחד, ואדרבה: ישאלו אצל חבירו - טוען הוא - אם יש בו איזה חסרון...

ואף־על־פי־כן, הנה גם בהתחלת היום, עוד לפני שמתחיל לעסוק בעניני העולם, כך, שאין לו ענינים של העלמות והסתרים כו', אלא הכל פתוח כו', וכמבואר בענין "וישכם אברהם בבוקר"[9], שבבוקר הוא זמן של התעוררות כו' - גם אז נמצא הוא במעמד ומצב ששום דבר לא נקלט אצלו כו'.

אכילתו ושתייתו היא מתוך עריבות ("מיט אַ געשמאַק") - "עסן, עסט זיך, טרינקען, טרינקט זיך", "טיי" או "דזשוס" עם עוגי' ("קיכל"), ובאופן ש"מקפיד" על השיעור הראוי... כדי שיוכל לברך (לא רק ברכה ראשונה, אלא גם) ברכה אחרונה, ועל־דרך־זה בנוגע לשינה - "שלאָפן, שלאָפט זיך", גם בשבת אצל השולחן... וכמו־כן כשמדובר אודות ההתעסקות בעניני העולם, מסחר וכו', אזי מתחכם למצוא כל

---

1) וארא ט, יב.
2) שמות ה, ב.
3) ראה לקו"ש שבפנים הערה 54. וש"נ.
4) יומא פה, ב (במשנה).
5) תניא אגה"ת פי"א (ק, ב).
6) במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תפב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חט"ז ע' 243 ואילך. וש"נ.
7) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ריש ע"ב. רכא, ב. רלב, א.
8) ראה גם תניא רפכ"ט.
9) וירא כב, ג. וראה תו"א ס"פ ויצא. המשך תרס"ו ע' קכא. ועוד.

מיני תחבולות וערמומיות (״שווינדלעריי״), והכל יודעים שערמומיותו היא הגדולה ביותר (״ער איז דער גרעסטער שווינדלער פון אלע שווינדלער׳ס״...);

ואילו כאשר מתיישב ופותח את הספר, ללמוד את השיעורים שלו בגמרא, חומש עם פירוש רש״י, תניא וכיוצא בזה - לא נקלט במוחו שום דבר!

וכל זה - לא רק בשעה שמדובר אודות ענין שנוגע לעבודה בפועל, שאז יש ליצר הרע סיבה להפריע לו, אלא גם כאשר מדובר אודות הלימוד כשלעצמו, מצד מצות תלמוד תורה, הנה גם אז נמצא במעמד ומצב שלא נקלט אצלו מאומה!

וכיון שאין זה באשמתו - טוען הוא - אלא הקב״ה הוא ש״הכביד את לבו״, הרי אינו יכול להתווכח (״אַיינקערן זיך״) עם הקב״ה!...

ובכן, טענה זו היא שקר וכזב, ובלשון הכתוב[10]: ״אולת אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו״, כי לאמיתתו של דבר הרי זה באשמתו - שהנהגתו לפני זה לא היתה כדבעי, ובגלל זה נענש בטמטום הלב ועד לטמטום המוח.

ולדוגמא:

בבוא יום השבת־קודש ויש ברצונו (לא לדבר דברים בטלים חס־ושלום, אלא) ללמוד חסידות ולהתפלל באריכות, ואף־על־פי־כן מרגיש שלבו אטום כו׳ - צריך לידע, שישנו כלל ״מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת״[11], וכיון שכן, היה צריך להתכונן לכך בערב שבת, וההתחלה של ״ערב שבת״ היא מיד לאחרי הבדלה של יום השבת־קודש שלפני זה.

ובנוגע לפועל, הרי ידע איניש בנפשיה כיצד היתה אצלו אמירת ״קריאת שמע על המטה״ אתמול, וכיצד היתה אצלו תפלת מנחה, ההתבוננות בתפלה וכו׳.

ואם כן, מהו הפלא שאחר־כך אין לו חיות והרגש בתפלה?! - הרי זה על־דרך המבואר בתניא פרק טו״ב ש״אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את ה׳ בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל כו׳״!...

ועל זה באה ההוראה האמורה, ש״אין לך דבר העומד בפני התשובה״, ובמכל־שכן ממה שכבר היה לעולמים אפילו קודם מתן־תורה, בארץ מצרים, ״ערות הארץ״[12], ואצל פרעה מלך מצרים, שממנו התחילו כל הצרות של בני־ישראל, באמרו ״הבה נתחכמה גו׳״[13], ושעבדם בעבודת פרך, ועד שהיה משקע ילדי ישראל בבנין כו׳[14], ואף־על־פי־כן, הנה גם לאחרי שה׳ הכביד את לבו, היה יכול לשוב בתשובה.

ולכן, הנה גם לאחרי שהענישו אותו מלמעלה שנמצא במעמד ומצב של טמטום הלב כו׳, שזהו מה שנדבק בו בחינת פרעה, עליו לדעת, שרצונו של הקב״ה - שאומר ״נצחוני בני נצחוני״[15] - שידחוק ויתחזק וישוב בתשובה.

ויש לו נתינת־כח שלא להתפעל ממה שנדבק בו בחינת פרעה - בדוגמת הנתינת־כח והזירוז המיוחד של הקב״ה למשה רבינו, שלא יתיירא מהתוקף דקליפת פרעה, ״התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו גו׳״[16]; ועל־דרך־זה בנוגע לכל אחד ואחד מישראל, שיש בחינת משה בנפשו[17], שזוהי נקודת היהדות כו׳, שצריך לגלותה ולהמשיכה בהנהגתו בפועל על־פי התורה, החל מקיצור ׳שולחן ערוך׳, ׳דרך החיים׳ ו׳נתיב החיים׳ וכו׳.

* * *

10) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל״ו בתחלתו.
11) ע״ז ג, סע״א.
12) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה״ר פ״א, ד.
13) שמות א, יו״ד.
14) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו״ש שמות ב, כד (אות קצה).
15) ב״מ נט, ב.
16) יחזקאל כט, ג.
17) ראה תניא פמ״ב.

ג. על־פי האמור לעיל (סעיף א) אודות גודל מעלת התשובה - יש להוסיף ולבאר גם מה שכתב כאן ״בא אל פרעה״, ולא ״לך אל פרעה״:

החילוק בין ב׳ לשונות אלו הוא - ש״לך אל פרעה״ פירושו לילך למקום שבו נמצא פרעה עתה, וכמו ״לך אל פרעה .. המימה .. על שפת היאור״[18]; ואילו ״בא אל פרעה״ פירושו לבוא למקומו הקבוע של פרעה, לביתו.

וכמו שכתב ׳בעל הטורים׳[19]: ״כשהיה אומר לו לבוא לביתו (של פרעה), היה אומר לו בא, וכשהיה אומר לו לילך אליו המימה, היה אומר לו לך״.

ולהעיר, שעל־פי פשוטו של מקרא הרי זה דבר הפשוט, עד כדי כך, שרש״י אינו צריך להבהיר זאת.

ולכאורה אינו מובן: איך הלך משה לביתו של פרעה, בה בשעה שזהו מקום שיש בו תוקף הקליפה ביותר, ״התנים הגדול גו״״?!

והגע עצמך:

משה רבינו לא התפלל בתוך העיר, כפי שפירש רש״י - בפשוטו של מקרא - על הפסוק[20] ״כצאתי את העיר״, ״אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים״. ובהתאם לכך מפרש רש״י מה שכתוב בפרשתנו[21] ״ויאמר ה׳ אל משה גו׳ בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם גו׳״ - שציווי זה נאמר ״חוץ לכרך .. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דיבור חמור כזה לא כל־שכן״.

[וזהו גם הטעם לכך שהגאולה ממצרים היתה צריכה להיות על־ידי הקב״ה בכבודו ובעצמו, כמו שכתוב[22] ״ויוציאנו ה׳ ממצרים״, ״לא על־ידי מלאך ולא על־ידי שרף ולא על־ידי שליח, אלא הקב״ה בכבודו ובעצמו״[23] - כמבואר בכתבי האריז״ל[24] שמצד תוקף קליפת מצרים, עד כדי כך, שבהיותם במצרים היו בני־ישראל שקועים במ״ט שערי טומאה, הנה אילו היה בא לשם מלאך או שליח כו׳, היה הוא עצמו נשקע שם כו׳, ולכן היה מוכרח הקב״ה בכבודו ובעצמו לבוא לשם ולהוציא את בני־ישראל, ואז, הנה ברגע אחד נעשו מציאות חדשה (וכמו בענין התשובה, שברגע אחד נעשים מציאות חדשה)].

ואילו כאן - הולך משה לביתו של פרעה, תוקף הקליפה!

בשלמא בנוגע להליכתו אל פרעה ״המימה .. על שפת היאור״[18] - יש מקום לומר שעל שפת היאור לא היתה שורה טומאה וכישוף כו׳, ועל־דרך שמצינו בנוגע לנבואת יחזקאל ״על נהר כבר״[25] (אף־על־פי ש״משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות כו׳״, ולא היתה הנבואה שורה אלא בארץ ישראל[26]), ״שנדבר עמהם בחוצה לארץ .. במקום טהור של מים״[26]; אבל כיצד היה יכול לילך לביתו של פרעה, מקום תוקף הקליפה?!

אך הענין הוא - שהליכתו לפרעה היתה בשביל ענין התשובה, וכאשר מדובר אודות ענין התשובה, אזי אין שום הגבלות!

ד. בהמשך השיחה[27] דובר בארוכה אודות חלקן של נשי ישראל בהבאת הגאולה,

- הקשורה עם מולד הלבנה, כיון שישראל דומין ללבנה[28] [וכשם שמולד הלבנה הוא באופן ד״כזה ראה וקדש״[29], כך גם בישראל, שתיכף ומיד כשנולד הרי הוא קדוש], ״מונין ללבנה״[30], ו״עתידים להתחדש כמותה״[31] -

---

18) וארא ז, טו.
19) ריש פרשתנו.
20) וארא ט, כט.
21) יב, א־ב.
22) ואתחנן ו, כא.
23) נוסח הגש״פ.
24) סידור האריז״ל בהגש״פ. וראה לקו״ת צו טז, א. ובכ״מ.
25) יחזקאל בתחלתו.
26) מכילתא בתחלתו.
27) מכאן ואילך ר״פ בלבד (המו״ל).
28) ראה סוכה כט, א. ב״ר פ״ו, ג. אוה״ת בראשית ד, סע״ב ואילך. ועוד.
29) פרש״י פרשתנו יב, ב.
30) סוכה שם.
31) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

כפי שהיה ביציאת מצרים, שנוסף לכך ש״אף הן היו באותו הנס״[32], ומה גם שגזרו עליהם גזירות מיוחדות - ״שלא היו מניחים בנות ישראל לטבול כו׳״[33], ועד שגם כאשר שברו את התנגדותו של פרעה לשלח את בני־ישראל ממצרים, באמרו ״לכו עבדו את ה׳ אלקיהם״[34], הוסיף ואמר ״לכו נא הגברים גו׳״[35], ולא הנשים, הנה עוד זאת - ש״בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים״[36], על־ידי־זה שהקימו דור ישרים יבורך כו׳.

וענין זה התחיל על־ידי מרים - כמסופר בגמרא[37] ש״עמרם גדול הדור היה (״ראש סנהדרין באותה שעה״[38], ו״נצטווה .. במצוות יתרות״[39]), כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו[40], אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו כו׳״ (אף שהיתה ילדה קטנה, ומחוייבת בכבוד אביה), ופעלה עליו ש״עמד והחזיר את אשתו״, ״עשה לה מעשה ליקוחין כו׳״, ועל־ידי־זה נולד משה, מושיען של ישראל.

וכן היה גם בפורים ובחנוכה - שנוסף לכך ש״אף הן היו באותו הנס״, נעשה הנס על־ידי אשה: בחנוכה - על־ידי יהודית, ובפורים - על־ידי אסתר[41].

* * *

ה. ישנו מאמר שנמצא בביכל שיצא לאחרונה מן השביה, ולפי צבע הנייר וצורת הכתב נראה שהוא מאדמו״ר הזקן או אדמו״ר האמצעי, אבל יתכן גם שזהו כתב־יד של אחד המעתיקים, וכפי שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר, שהמעתיקים, כל אחד בדורו, היו משתדלים לחקות את צורת הכתב־יד של בעל המאמר, והיו עושים זאת באופן טוב כל־כך עד שלפעמים יש צורך בראיה והוכחה שאין זה גוף כתב־יד קודש, אלא העתקה בלבד[42].

ו. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל להבין כו׳ שהאותיות שבתורה הם כו׳.

* * *

ז. נתבאר פירוש רש״י בסיום פרשתנו, על הפסוק ״ולטוטפות בין עיניך״, ״תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים. ומנחם חברו עם והטף אל דרום[43], אל תטיפו[44], לשון דיבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה[45], שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר בו״ - שהנפקא־מינה בין ב׳ הפירושים (פירוש הא׳, ש״טוטפות״ הוא על שם שהם ארבעה בתים, ופירוש הב׳, שהוא לשון דיבור) היא בנוגע לדור המדבר, אם קיימו מצות תפילין אם לאו, כי[46]:

אצל דור המדבר היו רק שתי הפרשיות ״קדש״ ״והיה כי יביאך״, ולא הפרשיות ״שמע״ ״והיה אם שמוע״, שנאמרו ב״משנה תורה״ לדור שנכנסו לארץ (וכפי שמביא גם רבינו הזקן בתניא[47] ש״צוה משה רבינו עליו־השלום במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע כו׳״).

ועל־פי־זה: לפי הפירוש ש״טוטפות״ הוא על־שם שהם ארבעה בתים, יש צורך בארבע פרשיות (שלכן ישנם ארבעה בתים) כדי לקיים מצות תפילין, ועל כרחך צריך לומר, שדור המדבר, שהיו להם

32) פסחים קח, ריש ע״ב. וש״נ.
33) שמו״ר פ״ט, יו״ד. תנחומא וארא יד. תדבא״ר פ״ז.
34) פרשתנו יו״ד, ח.
35) שם, יא.
36) סוטה יא, ריש ע״ב. שמו״ר פ״א, יב.
37) שם יב, א. שמו״ר שם, יג.
38) שמו״ר שם.
39) רמב״ם הל׳ מלכים פ״ט ה״א.
40) שמות א, כב.
41) ראה תוד״ה היו - פסחים שם.
42) ראה גם אג״ק ח״ט ס״ע לא.
43) יחזקאל כא, ב.
44) מיכה ב, ו.
45) פרשתנו יג, ט.
46) בהבא לקמן - ראה גם לקו״ש ח״ט ע׳ 52. תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 178.
47) ספכ״ה.

ב׳ פרשיות בלבד, לא היו יכולים לקיים מצות תפילין; מה־שאין־כן לפי הפירוש ש״טוטפות״ הוא לשון דיבור, ובמילא אין כאן הכרח שיהיו ארבע פרשיות בארבעה בתים - יכולים שפיר לומר שדור המדבר קיימו מצוות תפילין על־ידי כתיבת ב׳ הפרשיות ״קדש״ ״והיה כי יביאך״ (ולאחרי זה ניתוספו גם הפרשיות ״שמע״ ״והיה אם שמוע״).

ונתבאר גם, שענין זה תלוי בפלוגתא שהביא רש״י על הפסוק[48] ״והיה כי יביאך״: ״יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם״.

ח. ונתבאר גם ה״יינה של תורה״ וההוראה בפועל מב׳ הפירושים הנ״ל:

בנוגע לד׳ הפרשיות שבד׳ הבתים (כפירוש הא׳), ידוע[49] שהפרשיות ״קדש״ ״והיה כי יביאך״ הם כנגד המוחין חכמה ובינה, והפרשיות ״שמע״ ״והיה אם שמוע״ הם כנגד מוח הדעת שכולל חסד וגבורה, והיינו, שלא די בענין המוחין כפי שהם לעצמם (חכמה ובינה), אלא צריך להיות גם פעולת המוחין בהולדת המדות אהבה ויראה כו׳, ועד שיומשך למעשה בפועל.

וכמודגש בפרשיות ״שמע״ ״והיה אם שמוע״ עצמם - שבהמשך לענין ד״שמע גו׳ ה׳ אחד״[50], נאמר גם ״ואהבת גו׳״[51], ועד למצוות מעשיות - ״וקשרתם גו׳ וכתבתם גו׳״[52], כולל גם הזהירות שלא יהיה מעמד ומצב ד״וסרתם ועבדתם גו׳״[53].

וכמו־כן צריך להיות נמשך גם בענין הדיבור (כפירוש הב׳) - שזוהי הפעולה על הזולת, על־ידי הדיבור עמו כו׳, ומה גם שבמצות תפילין מודגשת ביותר הפעולה על הזולת, כפי שדרשו חז״ל[54] על הפסוק[55] ״וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך״, ״אלו תפילין שבראש״, והיינו, שקיום מצות תפילין צריכה להיות באופן שגם הזולת (״כל עמי הארץ״) רואה כו׳, ובלאו־הכי אינו מקיים המצוה כו׳.

וכן הוא בנוגע להאמור לעיל אודות גודל ענין התשובה כו׳ - שלא די בעבודתו בעצמו, בבחינת ״אני את נפשי הצלתי״, אלא צריך לפעול זאת גם על הזולת, ולא לחשוב שהזולת אינו כערכו, ואם כן כיצד ירד ממדריגתו לפעול עליו, אלא כשם שהוא היה רוצה שיוציאו אותו ממ״ט שערי טומאה, ולא ישאירו אותו שם, כך צריך להתנהג גם ביחס לזולת, כמאמר הלל הזקן[56] ״דעלך סני לחברך לא תעביד״.

ועל־ידי־זה פועלים את הגאולה על־ידי משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו, בקרוב ממש.

48) שם, יא.
49) ראה סידור (עם דא״ח) שער התפילין בתחלתו (ו, ג ואילך). סהמ״צ להצ״צ מצות תפילין בתחלתה (דרמ״צ טז, סע״ב ואילך).
50) ואתחנן ו, ד.
51) שם, ה.
52) שם, ח־ט.
53) עקב יא, טז.
54) ברכות ו, א. וש״נ.
55) תבוא כח, יו״ד.
56) שבת לא, א.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שבת קודש עמ׳ ב

1 או לא, אלא יש להטריף את הבהמה, משום שסירכא מעידה על
2 נקב באותו מקום. **וְלֹא אֲמַרָן** [–לא אמרנו] שסירכא שבין האונות
3 מטריפה את הבהמה, **אֶלָּא** באונות **שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן**, כלומר, שאינן
4 סמוכות זו לזו, שהסירכא הגיעה מאונא אחת אל אונא רחוקה
5 ממנה תוך דילוג על אונא אחרת שביניהן, שכיון שאינן סמוכות,
6 הן נעות זו מזו וסופה של הסתימה שעל הנקב לחזור ולהנקב. **אֲבָל**
7 אם אונות אלו שהסירכא ביניהן הן **כְּסִדְרָן**, שהן סמוכות זו לזו,
8 **הַיְינוּ רְבִיתַיְיהוּ** – כך היא דרך גדילתם, כלומר, כיון שהן סמוכות
9 ושוכבות זו על זו, זו מגינה על זו, והנקב שגרם לסירכא חוזר
10 ומבריא.

בס"ד. בס"ד. משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבט וש"פ בא, ו' שבט ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

א. ציווי ה' למשה "בא אל פרעה" הוא התחלת - ושמה[1] - של הפרשה שמדובר בה אודות גאולת בני ישראל בפועל ביציאת מצרים[2], "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים גו' הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם"[3].

מכיון שכל פרשת יציאת מצרים נקראת על־שם "בא אל פרעה" (וכידוע[4] ששם הפרשה מורה על תוכן כל הפרשה), מובן, ש"בא אל פרעה" קשור ונוגע לתוכן גאולת מצרים (בהמשך הפרשה).

כלומר: נוסף לכך שכל פרטי שליחותו של משה אל פרעה הם הכנה לגאולת מצרים, ניתוסף בזה בנוגע ל"בא אל פרעה", בהיותו התחלת ושם פרשת הגאולה, ונוסף לכך התחלה הנאמרת (לא כהקדמה לענין נוסף, אלא) כענין וציווי בפ"ע של הקב"ה למשה ("ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", ותו לא[5]) - ש"בא אל פרעה" הוא הקדמה לגאולה עצמה והתחלתה בפועל[6].

ויתירה מזו: ע"פ הידוע[7] שיציאת מצרים היא התחלת ופתיחת (כל הגאולות, כולל) הגאולה העתידה (עלי' נאמר[8] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"), יש לומר, ש"בא אל פרעה" (התחלת גאולת מצרים) הוא הקדמה גם לגאולה העתידה.

וצריך להבין מהי השייכות ד"בא אל פרעה" לגאולה - דלכאורה תוכנם הפוך: "בא אל פרעה" מורה שפרעה נמצא בתוקפו, ומשה צריך לבוא אליו ("בא") ולהזדקק אליו (עד שפרעה אומר לו לאחר מכן, בהמשך הפרשה[9] (לאחרי מכת חושך) "לך מעלי השמר לך אל תוסף לראות פני כי ביום ראותך פני תמות"), בניגוד גמור מגאולת מצרים שענינה ביטול תוקף פרעה, לנצח אותו, ועי"ז - להשתחרר, לצאת וללכת מ(פרעה מלך) מצרים?!

ב. ויובן בהקדים שאלה כללית בענין "בא אל פרעה":

כל ענין בתורה הוא ענין נצחי[10] ו(במילא) הוראה נצחית לכל הדורות. ועפ"ז מהי ההוראה הנצחית מ"בא אל פרעה", לאחרי שביטלו וניצחו את פרעה (מלך מצרים) בגאולת מצרים, ועאכו"כ לאחרי הגאולה האמיתית והשלימה כש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[11], ולא נשאר שום רושם מפרעה, ומעין ובדוגמת זה - בסוף זמן הגלות, כשנסתיימו כל הבירורים דקליפת פרעה וכיו"ב (כמדובר כמ"פ)?

ויש לומר הביאור בזה ע"פ הידוע שכל ענין בעולם, אפילו דברים שהם היפך הטוב והקדושה, יש להם שורש למעלה בקדושה. וזהו (שרשם בקדושה) אמיתת ענינם[12], אלא לאחר ריבוי השתלשלות, בכמה וכמה מסכים ופרסאות והעלמות והסתרים כו', נשתלשל למטה דבר הפכי[13].

כך גם בנוגע לפרעה: איתא בזהר[14] (עה"פ[15] "והקל נשמע בית פרעה") "בית פרעה דא היא

---

1) כן נקראת ("בא אל פרעה") ברמב"ם סדר תפלות כל השנה (בסוף ספר אהבה), ובאבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות.

2) משא"כ בפ' שמות ובפ' וארא מדובר אודות ההבטחה וההכנה ליצי"מ.

3) פרשתנו יב, מא. נא.

4) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ובכ"מ.

5) ראה לקו"ש ח"ו ע' 57 ואילך. וש"נ.

6) ראה בארוכה שיחת ש"פ בא תנש"א (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 176 ואילך).

7) ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ב (ע' 164).

8) מיכה ז, טו.

9) יו"ד, כח.

10) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.

11) זכרי' יג, ב.

12) ובתורה נאמרים הענינים כפי שהם לאמיתתם בשרשם בקדושה, כמבואר במק"א (ראה לקו"ש ח"כ ע' 341 ואילך. ספר השיחות תשמ"ח ח"א ס"ע 36 ואילך. ועוד) בענין "יעקב ועשו האמורים בפרשה" (ל' רש"י ר"פ תולדות).

13) ראה בארוכה ספר השיחות תשמ"ח שם. וש"נ.

14) ח"א רי, א.

15) ויגש מה, טז.

סימניך לעילא, ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין וכל בוצינין, כל מה דהוה סתים מתמן אתגלי, ובגין כך קב"ה אפיק כל נהורין וכל בוצינין בגין לאנהרא להוא קול דאקרי קל בלא וא"ו". ומפרעה בשרשו דקדושה (הענין דפריעה וגילוי אלקותו ית'[16]), משתלשל פרעה למטה[17], בכל התוקף בלעו"ז.

ג. עפ"ז יובן הענין ד"בא אל פרעה" בשרשו בקדושה:

בזהר פרשתנו[18] מבאר הענין ד"בא אל פרעה" כפי שהוא בפרעה למטה: "מה כתיב בא אל פרעה, לך אל פרעה מבעי לי', מאי בא, אלא דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה תקיפא דכמה דרגין משתלשלין מני', ומאן איהו רזא דתנין הגדול, ומשה דחיל מני' לא קריב אלא לגבי' אינון יאורין ואינון דרגין דילי', אבל לגבי' דחיל ולא קרוב בגין דחמא לי' משתרש בשרשין עלאין, כיון דחמא קב"ה דדחיל משה ושליחן ממנן אחרנין לעילא לא יכלין לקרבא לגבי', אמר קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו[19], וקב"ה אצטריך לאגחא בי' קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמרת אני ה'".

כלומר, שבגלל התוקף דעצם קליפת פרעה ("התנין הגדול") בביתו בארמון המלך (ששרשו "בשרשין עלאין") פחד משה להכנס לשם. ולכן לא אמר לו הקב"ה "לך אל פרעה" (שילך לבד), אלא "בא אל פרעה", שיבוא יחד עם הקב"ה ויכנס לפרעה, הקב"ה מוליך אותו יחד אתו אל הפנימיות העצם ד(קליפת) פרעה (אדרין בתר אדרין, חדרים לפנים מחדרים[20]), בכדי לכבשו לגמרי ("לאגחא בי' קרבא").

לפ"ז צריך להבין מהו הפירוש ד"בא אל פרעה" דקדושה ("דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"): בנוגע לפרעה דקדושה (גילוי אלקות) לא שייך לומר "דחיל משה", שמשה "יפחד" להכנס לשם לבדו, ושיזדקק לכך שהקב"ה יצווה עליו "בא אל פרעה", ויכניסו ("עייל לי' קב"ה")?!

ויש לומר הביאור בזה:

פרעה דקדושה הוא גילוי הכי נעלה דאלקות, הן בעצם הגילוי - א) גילוי כל האורות, כולל האורות והדרגות הכי נעלות באלקות - "כל נהורין וכל בוצינין", עד ל"כל מה דהוה סתים", והן באופן הגילוי - ב) באופן ד"אתפריעו" מלשון פרוע (בלי סדר), היינו למעלה מסדר, מדידה והגבלה.

ויתירה מזו: ה"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'" בא דוקא מעצמותו ומהותו ית' [ובלשון הזהר: "בית פרעה כו' ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו' קב"ה אפיק כל נהורין כו'", שבבית (דירה) נמצא המלך בגילוי בכל עצמותו[21]] - שכן אור מצ"ע הוא מוגדר בגדרו וציורו של גילוי (אור), וכל דרגא והמשכה באור - נמשכת בסדר מסויים בהתאם לציורו וגילויו הפרטי, והגילוי (אור) הוא מצ"ע באופן של גילוי בסדר והדרגה; מובן מזה, שבכדי שיהי' הגילוי ד"כל נהורין כו'" ו"כל מה דהוה סתים" (היפך הגילוי), ועוד באופן של "אתפריעו" (למעלה מסדר והדרגה), ה"ז צריך לבוא מעצמותו ית', שהוא ה"מקור" (כביכול) ד"כל נהורין כו'" [בלשון הזהר בפרשתנו: העצם דפרעה "דכמה דרגין משתלשלין מני'"], ויחד עם זה, "מקור" כזה שלמעלה לגמרי מכל גדר מקור וגדר מאור ואור, ולכן נמצאים ממנו "כל נהורין כו' וכל מה דהוה סתים" ובאופן ד"אתפריעו"[22].

עפ"ז מובן מדוע "משה דחיל מיני' ולא קריב", כי הוא ראה את הגילוי דפרעה (דקדושה) שמושרש "בשרשין עלאין", ולכן חשש להכנס ל"בית פרעה", בו ישנו גילוי העצם דפרעה דקדושה, שכן נברא מוגבל, נשמה בגוף, לא יכול לקבל את הגילויים הנפלאים דעצמותו ית',

16) ראה תו"א ד"ה ויהי מקץ (לא, א). תו"ח שם רפ"א (עד, א). פ"ו (עז, סע"ד ואילך).
17) תו"א שם לא, ג.
18) לד, א.
19) יחזקאל כט, ג.
20) פי' דרך אמת.

21) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ס"ע ג. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז הערה 35.
22) וראה תו"ח שבהערה 16 (עח, סע"א), ש"פרעה" מלשון פריעה וגילוי "הוא בחי' התגלות הפנימית דוקא כי ל' פריעה לא שייך רק לגלות מתוך ההעלם והכיסוי כו'". ועפ"ז מובן עוד יותר שהוא לא בכח האור (שענינו גילוי), כ"א דוקא בכח העצמות.

״דאתפריעו ואתגליין מיני׳ כל נהורין כו׳״; איך ביכלתו של נברא מוגבל לקבל את הגילוי ד״כל נהורין״, ועוד גילוי באופן שלמעלה ממדידה והגבלה (אתפריעו), הבא מהעצמות?!

״אינון יאורין ואינון דרגין דילי׳״, הגילויים דסדר השתלשלות, הם ביכולתו של נברא לקבל, ולכן לא חשש משה לגשת אל פרעה כפי שנמצא בדרגא זו (בביתו, ועאכו״כ מחוץ לביתו[23]). אבל כפי שפרעה מלשון ״אתפריעו כו׳ כל נהורין״ נמצא בביתו בכל התוקף - הגילויים דעצמותו ית׳ - מכך משה חשש, כי נשמה בגוף מצ״ע לא יכולה לקבל זאת!

ויש לומר שזה מרומז גם בהמשך הפרשה: כשפרעה אמר למשה ״לך מעלי השמר לך אל תוסף לראות פני כי ביום ראותך פני תמות״, הסכים לכך משה באמרו ״כן דברת לא אוסיף עוד ראות פניך״[24]. מזה מובן, שלדברי פרעה יש מקום בתורה ובקדושה, אלא כפי שזה בקדושה ה״ז טוב בשלימות. והענין בזה: מכיון שהגילוי דפרעה דקדושה הוא למעלה מכל מדידה והגבלה (״אתפריעו כו׳ כל נהורין״), לכן ״ביום ראותך פני תמות״. מצד דרגת משה (מצ״ע)[25] אין ביכלתו של נברא לקבל את הגילוי ד״ראות פניך״ דפרעה, ולהשאר נשמה בגוף, לראות את הפנימיות (״פניך״) ד״אתפריעו כו׳ כל נהורין״, גילוי שלמעלה מכל מדידה והגבלה; הגילוי ד״ראות פניך״ הוא דוקא כפי שהנשמה היא למעלה ממדידות והגבלות הגוף הגשמי והמוגבל[26].

ד. לכך הוצרך להיות ציווי מיוחד ונתינת כח מיוחדת מהקב״ה למשה - ״ויאמר ה׳ אל משה בא אל פרעה״, ״עייל לי׳ קב״ה אדרין בתר אדרין״: עצמותו ית׳ שלמעלה מ(כל גדר ד)בלי גבול וגבול - מביאה את משה לפרעה, שגם בהיותו נשמה בגוף מוגבל, ביכלתו לקבל את הגילוי ד״אתפריעו כו׳ כל נהורין״ מעצמותו ית׳!

23) ראה שיחת ש״פ בא תנש״א ס״ד (התוועדויות תנש״א ח״ב ע׳ 178 ואילך). וש״נ.

24) פרשתנו יו״ד, כח־כט.

25) ולכן הסכים משה לדברי פרעה ״כן דברת לא אוסיף עוד ראות פניך״, כי לדעתו מצד דרגת משה לא יתכן שאדם נברא, נשמה בגוף, יכיל בתוכו הגילוי דפרעה דקדושה. אבל באמיתית הענין - כן הוא בכח העצמות (״בא אל פרעה״), כדלקמן בפנים.

26) וע״ד ״לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי״ (תשא לג, כ).

והביאור בזה:

פרעה מלשון ״אתפריעו ואתגליין מיני׳ כל נהורין כו׳״ ניתן לפרש בשני אופנים: א) הגילוי דכל האורות (כל נהורין) ובאופן ד״אתפריעו״, למעלה מסדר והדרגה. שזה מורה שהגילוי בא מעצמותו ית׳ שלמעלה מגדר אור ולא מתייחס לאור בגדרו וציורו הוא, שכן מצד דרגת האור (אפילו בהיותו מעין המאור) אין הוא באופן ד״אתפריעו״ (כנ״ל). ב) ״כל נהורין״, דרגת וציור האור היא באופן ד״אתפריעו״ - גילוי שלמעלה ממדידה והגבלה וציור. היינו, שגם הציור, מדידה והגבלה ד״כל נהורין״ הוא באופן דלמעלה ממדידה והגבלה ד״אתפריעו״[27].

וחיבור ההפכים (ד״כל נהורין״ ו״אתפריעו״) הוא דוקא בכח העצמות (כנ״ל ס״ג):

ידוע[28] שהאור (קודם שנתגלה) כלול בעצמות המאור ממש, רק ששם אי״ז בבחי׳ אור, אלא ביכולת העצמות (וקדמון כקדמותו ית׳[29]), שנושא הכל וכל יכול, ו״אתפריעו מיני׳ כל נהורין״. ולכן, גם כשהאור נמשך בגילוי (בציור אור), שקשור בציור והגבלה כלשהי (ומצ״ע אי״ז באופן ד״אתפריעו״), נמשך בו מהעצמות שלימות הגילוי ד״כל נהורין״, ויתירה מזו - שהמדידה והגבלה ד״כל נהורין״ גופא היא באופן ד״אתפריעו״, למעלה ממדידה והגבלה[30].

ומזה משתלשל למטה יותר הכח לחיבור ההפכים דבלי גבול וגבול (באור גופא), ולמטה יותר - החיבור דאור וכלי[31]. עד - החיבור דנשמה וגוף, שגם נשמה בגוף מוגבל יכולה לקבל את האור הבלי גבול עד לגילוי ד״פרעה״, ״אתפריעו כו׳ כל נהורין״ מעצמותו ית׳, ויתירה מזו -

27) ראה תו״ח שם (עז, סע״ד ואילך) ב׳ פירושים ב״פרעה״ מלשון פריעה וגילוי: גילוי החיצוניות, וגילוי הפנימיות (שזהו אמיתית ענינה של פריעה, כנ״ל הערה 22). ושם (בהמשך לפירוש השני ב״אתפריעו״): ״עיקר המכוון שהוא בהשתלשלות העולמות שיהי׳ התגלות הפנימי׳ בחיצוני׳ הכלי דוקא באופן שלא יסתיר הכלי לאור כלל וכמו שהי׳ במ״ת .. וכמו שיהי׳ לע״ל כו׳״.

28) המשך תרס״ו ע׳ קפב ואילך.

29) שם ע׳ קסט.

30) משא״כ מצד זה שעצמותו ית׳ הוא מופשט ולמעלה מכל גדר מאור ואור, הרי האור אינו מתייחס לעצמותו ית׳, והגילוי שלו אינו באופן ד״אתפריעו״ שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו דוקא בכח העצמות.

31) ראה לעיל הערה 27.

שנשמה בגוף תוכל להכנס לשם ("בא אל פרעה"), "אדרין בתר אדרין", בפנימיותו ובתוכיותו[32] ממש.

ה. ביאור הטעם מדוע עשה הקב"ה את החידוש ד"בא אל פרעה", שמשה כנשמה בגוף יוכל לקבל את הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין" - יובן בהקדים ביאור תוכן הענין דגאולת מצרים בכלל (ש"בא אל פרעה" הוא ההקדמה והתחלה לזה, כנ"ל):

הכוונה דגאולת מצרים היא - מתן תורה, כפי שאמר הקב"ה למשה מיד בתחילת שליחותו: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[33]. החידוש דמתן תורה הוא - נתינת התורה והמצוות למטה לבנ"י, נשמות בגופים, בכדי שיוכלו להגשים את תכלית וכוונת בריאת כל העולם: נתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים[34], שבמדידה והגבלה והעלם והסתר דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי העצמות, כמו אדם (כביכול) הנמצא בגילוי בכל עצמותו בדירתו הפרטית[21] (ומכ"ש בנוגע להקב"ה בורא העולם ומנהיגו), כפי שיתמלא בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית והשלימה (ומעין זה הי' במתן תורה), כמ"ש[35] "ולא יכנף עוד מוריך"[36], הוא יהי' בדירתו בגלוי בלי שום לבושים, אפילו בלי הלבושים הכי עליונים (כנף העליון).

וכידוע[37], שקודם מתן תורה, היתה ה"גזירה" בין עליונים ותחתונים, שעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, ובמתן תורה נעשה ביטול הגזירה, הנתינת כח להמשיך בתחתונים הגילוי דעליונים, עד לדרגות הכי נעלות באלקות, עד מעצמות ומהות, כך שהגוף הגשמי בעולם הזה הגשמי נעשה קדוש, עד לדירה לו יתברך - עד ש"ישראל וקוב"ה כולא חד"[38] נמצא בגלוי בכל העולם.

מזה מובן, שבגלות מצרים ויציאת מצרים - המהוים הכנה לגילוי העצמות למטה במתן תורה - מודגשת ההקדמה לביטול הגזירה, המעבר ממצב של פירוד בין עליונים ותחתונים למצב של אחדות ביניהם, כהכנה לשלימות האחדות ביניהם במתן תורה עצמו.

ויש לומר ששלב עיקרי בזה נפעל ע"י ציווי ה' למשה "בא אל פרעה", כדלקמן.

ו. ובהקדים, שעד"ז מצינו בהתחלת שליחותו של משה להוציא את בני ישראל ממצרים:

בביאור טענת משה להקב"ה "לא[39] איש דברים אנכי גו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי", ולכן "שלח[40] נא ביד תשלח"[41] - מבואר בכ"מ[42], שבגלות מצרים "דיבור (משה) הוה בגלותא"[43], ולכן טען משה שעל ידו לא יכולה להיות הגאולה למטה[44].

ובשרש הענינים ה"ז בגלל מעלת משה, שמצ"ע הוא בדרגא שלמעלה מגילוי בדיבור, למעלה אפילו מהגילוי דתורה שבכתב ותושבע"פ למטה ["כבד פה באורייתא דבעל פה וכבד לשון באורייתא שבכתב"[45]], משה[46] הי' "כבד פה" כי "שרשו מתהו ששם היו האורות גדולים ולא היו יכולים להתלבש בכלים, וזהו ענין כבד פה שלא הי' יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה"[47], ולכן אמר "שלח נא ביד תשלח" (משיח צדקנו), "דהיינו מי שהוא מעולם התקון", בו הכלים מרובים להכיל האורות.

וע"ז ענה הקב"ה "מי שם פה לאדם גו' הלא אנכי הוי' גו' ואנכי אהי' עם פיך והוריתך אשר

32) ראה אוה"ת וארא ע' קצו (בפירוש "בא אל פרעה" דלעו"ז).
33) שמות ג, יב.
34) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.
35) ישעי' ל, כ.
36) תניא שם (מו, א).
37) ראה תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.
38) ראה זח"ג עג, א.

39) שמות ד, י.
40) שם, יג.
41) "ביד מן דכשר למשלח" (תרגום אונקלוס עה"פ), "שלח נא ביד אדם מדבר צחות שיהי' כשר וראוי לשליחות נכבדות כזאת כו'" (רמב"ן שם).
42) זח"ב כה, ב. ד"ה ויאמר גו' מי שם פה באוה"ת שמות ע' עה. ד"ה הנ"ל תרכ"ז (ע' עה ואילך). תרנ"ח (ס"ע עו ואילך).
43) לשון הזהר שם.
44) וראה ד"ה ויאמר גו' מי שם פה תרע"ח (ע' קלח), שפליאת משה היתה "איך יכול להיות גילוי אוא"ס עד למטה מטה, וגם ראה הקליפה הקשה דמצרים שמונע ומעכב ביותר כו'". וראה ד"ה זה תרל"ד (ע' קכ).
45) זח"ג כח, רע"א. וראה מקומות שבהערה 42.
46) בהבא לקמן ראה תו"א וארא ד"ה ויאמר גו' מי שם פה (נא, ד ואילך). תו"ח שם (נט, א ואילך).
47) ל' התו"א שם, ב.

תדבר"[48]: מצד עצמותו ית' שהוא כל יכול (והוא מקור לכלי הפה דעולם התיקון והאורות מרובים דתהו), הוא יכול לפעול שגם בגלות מצרים, וגם אצל משה (שמצ"ע הוא למעלה מגילוי בכלים), יהי' הגילוי בדיבור בפה, "ואנכי אהי' עם פיך", "פי', אף שמצד שרשך מתהו אין לך כלים כאלו אבל אנכי הוי' שעשיתי את הכלים דתקון ואת עולם התהו אני יכול להפך הדבר להתערב בחי' תהו ותקון יחד היינו המעלות דשניהם, שיהיו האורות מרובים כמו בתהו כו' וגם בחי' המעלה דתקון שיהיו הכלים מרובים מאד"[49].

אלא שאז - במצרים - "ואנכי אהי' עם פיך" הי' גילוי בדרך נס - שבשעה שמשה דיבר עם פרעה "יהיו דבריו נכונים"[50] [ונוסף לכך גם "אהרן אחיך יהי' נביאך"[51], "ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו גו'"[52], "הוא יהי' לך לפה"[53] - בכדי שהדיבור יתגלה בשלימות, גם בדרך הטבע]. אבל אז הוא לא התרפא[54], שלכן לאח"ז אמר משה "אני ערל שפתים"[55]. וזה נפעל ע"י הגילוי ד"אנכי (אהי' עם פיך)" דמתן תורה (התחלת עשרת הדברות[56]), שלכן בכחו לפעול יציאת מצרים ("אף שהדיבור הוא בבחי' גלות"), "רק בכדי שיהי' גילוי הדיבור לגמרי בכללות העולם צ"ל שבירת קליפת מצרים" ע"י "אנכי אהי' עם פיך", וזה מביא לאח"ז - גילוי הדיבור במתן תורה, "אנכי ה' אלקיך"[56], שאז[57] משה התרפא לגמרי[58].

ז. עפ"ז יובן ג"כ הענין ד"בא אל פרעה" דקדושה בגלל זה ש"משה דחיל מיני'":

משה מצד דרגתו הוא (מצ"ע) - "כבד פה וכבד לשון" (בגלל הריבוי אורות גדולים שלמעלה מכלים) - חשש איך יוכלו הכלים לקבל את האורות הגדולים ד"אתפריעו כו' כל נהורין"; וזהו החידוש בציווי הקב"ה אליו "בא אל פרעה", "עייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין": בזה נתן לו הקב"ה את הכח - כח העצמות - שהכלים דנשמה בגוף יוכלו לקבל בפנימיות את כל הגילויים הנעלים דעצמותו ית', "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[59].

והטעם ע"ז הוא, כי זוהי תכלית ושלימות דכל סדר השתלשלות, של כל האורות, עד לבחי' פרעה, "אתפריעו כו' כל נהורין" - כי "נתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שבמדידה והגבלה דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי העצמות. ולכן הי' "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", שבהיותו נשמה בגוף הוא נכנס אל פרעה דקדושה ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו ית', ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'".

ח. עפ"ז יובן ג"כ מדוע "בא אל פרעה" הוא הקדמה והתחלת הגאולה,

[נוסף לפירוש הפשוט, שע"י "בא אל פרעה" דלעו"ז נעשה ביטול ושבירת קליפת פרעה כפי שהיא בתקפה בארמון המלך[60], שזוהי התחלת הגאולה - ישנו בזה ענין עיקרי]:

השלימות דגאולת מצרים היא - להביא את מתן תורה (למלאות את הכוונה דדירה בתחתונים -) גילוי העצמות ("אנכי") למטה לבנ"י נשמות בגופים, נשמה בריאה בגוף בריא [כידוע[61] שבמ"ת התרפאו כל בנ"י (כולל משה, כנ"ל). וי"ל שזה מרומז גם בציווי הקב"ה לבנ"י קודם מ"ת "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"[62], שגם כפי

48) שמות ד, יא־יב.

49) תו"א שם נב, סע"ב־ג. וראה תו"ח שם בסופו (סח, א): "הלא אנכי כו' כי כל יכול לעשות מתהו תיקון ומתיקון תהו .. יכול לעשות ג"כ היפך האור לכלי והכלי לאור .. ויכול להיות היש בבחי' אין והאין בבחי' יש כו'".

50) שמו"ר פ"ג, טו. הובא בדרושים שבהערה 42.

51) וארא ז, א.

52) שמות שם, טו.

53) שם, טז.

54) ראה דב"ר רפ"א. זח"ב שם. רמב"ן שמות ד, יו"ד. וראה גם שמו"ר שם.

55) וארא ו, יב. ל.

56) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

57) דב"ר וזהר שבהערה 54.

58) סד"ה מי שם פה תרנ"ח (ע' פז).

59) ויש לומר, שזהו הפירוש ב"והקל נשמע בית פרעה", כמבואר בזהר שם (בהמשך לזה ש"בית פרעה" הוא "ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"), "ובג"כ קב"ה אפיק כל נהורין וכל בוצינין בגין לאנהרא להוא קול דאקרי קל בלא וא"ו" שהגילוי דפרעה (שענינו קול ודיבור ראה אוה"ת וישב (כרך ו') ע' תתרצד, ב) מאיר גם בדרגת משה שהוא "כבד פה וכבד לשון" ("קל בלא וא"ו"), לעשותו קול (בוא"ו), שהאור בא בגילוי בכלי הפה.

60) ראה בארוכה ד"ה בא העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תתמא). תש"ד (ע' 127). שיחת ש"פ בא תנש"א (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 176 ואילך). וש"נ.

61) תנחומא יתרו ח. במדב"ר רפ"ז. וראה גם מכילתא (הובא בפרש"י) עה"פ יתרו כ, טו. ובכ"מ.

62) יתרו יט, ו.

שהם "גוי" בעולם הזה הגשמי, הם "קדושים" עד לדרגת "ממלכת כהנים" - "כהנים גדולים"[63], שכהן גדול צריך להיות שלם הן בגופו והן בממונו[64], ואפילו בלבושיו - "לכבוד[65] ולתפארת"[66]], שכפי שבנ"י במציאות של נשמות בגופים הם "כולא חד" עם הקב"ה.

ועד"ז נמשך גם בעולם - החיבור דעליונים ותחתונים שנפעל במ"ת, עד לגילוי העצמות בתחתונים.

והיות שזהו חידוש גדול (שנברא נשמה בגוף מוגבל מתאחד עם בלי גבול עד להעצמות), כפי שמשה התפלא על כך ו"דחיל מיני'" - לכן, כהכנה והקדמה לזה הי' "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", שבהיותו נשמה בגוף (משה), במדידה והגבלה ובמצב שיכולה להיות סכנה (בגלל פרעה דלעו"ז), הוא נכנס בפנימיות לפרעה דקדושה ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו ית', ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"[67].

ועי"ז שהי' כן אצל משה, נמשך הכח לכל בנ"י, שיוכלו לקבל את הגילוי דמתן תורה, כשנפעל החיבור דגבול ובלי גבול, "אתפריעו כל נהורין" ד"נר מצוה ותורה אור"[68], ש"כל נהורין" (גבול) הם באופן ד"אתפריעו" (בלי גבול).

כידוע שתורה ומצוות מצד עצמם הם בעצם למעלה ממדידה והגבלה (חכמתו ורצונו של הקב"ה[69]). והחידוש בזה הוא - ש(לא רק כפי שהם מצד עצמם, אלא) גם כפי שיורדים למטה (במ"ת) במדידה והגבלה, וקיומם ושלימותם תלוי' דוקא במדידה והגבלה - הרי המדידה והגבלה שלהם גופא היא למעלה ממדידה והגבלה: הן בתורה - הן תורה שבכתב שיש לה הגבלה: מספר מסויים של אותיות וכו', והן בתורה שבעל פה שלימודה צריך להיות בשכלו והבנתו המוגבלת של האדם (שדוקא אז אפשר לברך ברכת התורה)[70], ועאכו"כ במצוות, שלכל מצוה יש מדידה והגבלה (ריבוי פרטי הדינים (והידורים) בכל מצוה לפי ענינה) - הרי המדידה והגבלה גופא ד"כל נהורין" ("נר מצוה ותורה אור") באופן ד"אתפריעו" למעלה ממדידה והגבלה [ע"ד "והי' מספר גו' אשר לא ימד ולא יספר מרוב"[71], וע"ד "מקום ארון אינו מן המדה"[72]].

ומזה לומדים גם בעבודתו של יהודי מקבל התורה והמצוות, שגם כפי שהוא נשמה בגוף למטה, עם כל המדידות והגבלות הקשורות בזה, צריך להיות באופן דלמעלה ממדידה והגבלה, לא רק מצד חלק הנשמה שלו ש"נשמה שנתת בי טהורה היא"[73] ולמעלה מהגבלת הגוף, אלא אפילו כפי שנמצא למטה במדידה והגבלה אמיתית (בגופו הגשמי), בו הוא זקוק ל"ואתה משמרה בקרבי"[73] - יכול וצריך להיות אצלו "בא אל פרעה", "דאתפריעו כו' מיני' כל נהורין", שהוא מקבל "כל נהורין", ויתירה מזו - שהגבול שלו עצמו הוא באופן ד"אתפריעו", למעלה ממדידה והגבלה.

והטעם ע"ז הוא, כי "ישראל וקוב"ה כולא חד" - לא רק מצד נשמתו למעלה (או חלק מנשמתו), אלא כל מציאותו - כנשמה בגוף יחד - היא "כולא חד" עם הקב"ה, כביכול, כי העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[74]. וכמובן גם מהפס"ד (וכדעת הרמב"ן[75]) שתכלית שלימות השכר ו(במילא) שלימות כל הענינים הוא דוקא לנשמות בגופים בתחיית המתים (ולא לנשמות בלי גופים,

---

63) בעה"ט עה"פ. וראה אגדת בראשית פע"ט [פ].
64) ראה יומא יח, א. וש"נ. רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ה.
65) תצוה כח, ב.
66) ויש לומר, שבדרגת הספירות, "כבוד" ו"תפארת" (מלכות ותפארת, הכוללות כל הספירות) הם ע"ד בלי גבול וגבול, כידוע שתפארת (ז"א) הוא "קצה אוא"ס", ומלכות (שרגלי' יורדות) הוא מקור לעולמות בי"ע (תו"א תרומה פא, א). ובבגדי כהונה שהם "לכבוד ולתפארת" נעשה חיבור שניהם יחד.
67) וי"ל שמזה נמשך הכח גם ל"בא אל פרעה" כפשוטו, כדי לבטל ולשבור קליפתו, שהרי תוקף הקליפה בא מהקב"ה, שלכן נאמר (בהמשך ל"בא אל פרעה") "כי אני הכבדתי את לבו" (ולכן דחיל ממנו משה), והכוונה פנימית בזה היא כדי לבטל הקליפה ויהי' יתרון האור כו' (סד"ה בא העת"ר), ולכן ע"י "בא אל פרעה" בשרשו בקדושה גילוי "כל נהורין" מעצמותו ית', נעשה גם הכח ל"בא אל פרעה" (יחד עם הקב"ה) להלחם עמו ("לאגחא בי' קרבא") ולבטלו מכל וכל, שזהו רק "ביכלתו ית' שהוא כל יכול" (אוה"ת וארא ע' רלא. ד"ה ראה נתתיך תרל"א, עזר"ת, תשט"ו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך).
68) משלי ו, כג.
69) תניא פ"ד ואילך.

70) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.
71) הושע ב, א.
72) יומא כא, א. וש"נ.
73) נוסח ברכות השחר.
74) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. וש"נ.
75) שער הגמול בסופו. וראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע' קסה הערה 126.

כדעת הרמב"ם[76]). ואדרבה - לע"ל הנשמה ניזונית מן הגוף[77].

ט. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ דברי משה לפרעה בהמשך הפרשה[78] "גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלקינו", ואח"כ ציווי הקב"ה למשה "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם"[79], ולאח"ז חוזרת התורה על כך כשבנ"י קיימו הציווי בפועל: "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים גו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום וינצלו את מצרים"[80] [נוסף על הפעם הראשונה הכתובה בפ' שמות[81]. נמצא, שהתורה חוזרת על זה שלשה פעמים!],

דלכאורה אינו מובן: מדוע נוגע לגאולת מצרים ש"גם אתה תתן בידינו גו'", ושה"וינצלו את מצרים" יהי' דוקא באופן ד"וישאילום", ויתירה מזו - דוקא מתוך חן, עד שהקב"ה עצמו פועל שכך יהי' ("וה' נתן את חן העם בעיני מצרים")? כאשר בנ"י יצאו ממצרים, לאחרי מאות שנות שעבוד, היו צריכים למצוא דרכים לברוח משם מה שיותר מהר, ולא להתעכב כדי... למצוא חן בעיני המצריים?! אפילו אם הי' צריך להיות "וינצלו" (בכדי לקיים את הבטחת ה' לאברהם[82] "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"), מדוע הי' צריך להיות דוקא באופן של שאילה [הם היו יכולים ליטול את הכלים בשעת מכת חושך, וכיו"ב] ודוקא בנשיאת חן[83]?

ויש לומר הביאור בזה: כיון שהכוונה דגאולת מצרים היא כדי לפעול דירה בתחתונים, אם כן, השלימות בזה (לא בדרך שבירה, אלא) דוקא כאשר גשמיות העולם גופא, עד שהמנגד עצמו (המצריים), "מסכים" ברצונו[84] לסייע (עד כמה שאפשרי) לגאולה.

[הן אמת, שבמקום שלא עוזרת דרך אחרת מאשר ביטול ושבירת המנגד - כמו שהי' ע"י מכות מצרים - צריך להיות כך הסדר בלית ברירה כביכול; אבל לאחרי זה, איפוא שרק הדבר אפשרי, מחפשים שיהי' דוקא בדרכי נועם כו']. שזה נעשה הכנה לשלימות הענין דדירה לו יתברך בתחתונים, בגאולה האמיתית והשלימה, כשגם ה"נחש" - "תנין הגדול" (פרעה) - יהי' "שמש גדול"[85] לקדושה[86].

י. אבל בגאולת מצרים לא היתה שלימות בירור התחתון, כמובן מזה שהי' צריך להיות "כי ברח העם"[87], "בחפזון יצאת מארץ מצרים"[88], כי הרע הי' עדיין בתוקף כו'[89] (כמובן גם מזה שלאחר מכן "וירדוף (מצרים) אחרי בני ישראל"[90], ויצי"מ לא נשלמה עד ש"וירא[91] ישראל את מצרים מת על שפת הים"[92]).

שלימות בירור העולם תהי' דוקא בסוף גלות זה האחרון, בגאולה האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שלכן היציאה מהגלות לגאולה תהי' באופן ש"לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון"[93], כי "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ולכן יצאו מהגלות (בזריזות, אבל) באופן דמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, בתכלית השלימות והבריאות - נשמות בגופים, ועוברים מיד (בלי הפסק כלל) לחיים נצחיים של נשמות

---

76) הל' תשובה פ"ח ה"א־ב. פיה"מ סנהדרין פ' חלק ד"ה ועתה אחל.

77) המשך וככה תרל"ז פצ"א־ב. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. וראה גם סה"ש תורת שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.

78) יו"ד, כה.

79) יא, ב־ג.

80) יב, לה־לו.

81) ג, כא־כב.

82) לך לך טו, יד.

83) וראה נחלת יעקב פרשתנו (י, כב), שהנשיאת חן בעיני מצרים נעשתה מזה שהמצריים ראו שבנ"י לא לקחו מעצמם הכלים בעת מכת חושך.

84) וכבר שקו"ט במפרשים בגדר נתינה זו - ראה לקו"ש חכ"א ע' 12 ואילך. חכ"ד ע' 87 ואילך. וש"נ.

85) ראה סנהדרין נט, ב.

86) ומעין זה נעשה ע"י הפיכת התנין למטה, ע"ד אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' (צפני' ג, ט. אוה"ת וארא ע' קצה).

87) בשלח יד, ה.

88) פ' ראה טז, ג.

89) ראה תניא פל"א (מ, ב).

90) בשלח יד, ח.

91) שם, ל.

92) שעד אז היתה אימת מצרים עליהם (שהרי "איקטורין שלח עמהם" פרש"י בשלח יד, ה, ממכילתא עה"פ). וראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' רכו הערה 16.

93) ישעי' נב, יב.

בגופים בגאולה האמיתית והשלימה (תכלית ושלימות השכר, כנ"ל).

יא. ענין הנ"ל שייך גם ליו"ד שבט, יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, המתברך[94] (בשנה זו) משבת פ' בא אל פרעה [וההסתלקות היתה (בשנת ה'שי"ת) בשבת פ' בא עצמה]:

ידוע שביום ההילולא של צדיק עולה נשמתו למעלה יחד עם "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[95], וזה "מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה .. ופועל[96] ישועות בקרב הארץ"[97].

וביאָרצייט בכל שנה ושנה נוספת עלי' שלא בערך בנשמת בעל ההילולא (שזהו הטעם לאמירת קדיש ביום היאָרצייט בכל שנה[98]), ועלי' "בעילוי[99] אחר עילוי"[100].

ובסגנון פרשתנו: ביום יו"ד שבט נעשה אצל בעל ההילולא - משה רבינו שבדורנו (כידוע[101] שאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא[102]) - "בא אל פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין" ("בעילוי אחר עילוי") אל פרעה דקדושה, "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין". ובכל שנה - ועד"ז בשנה זו - נוספת בזה עלי' נעלית יותר, עד - שלא בערך.

והגילוי מ"בא אל פרעה" אצל נשיא הדור - ש"הנשיא הוא הכל"[103] - נמשך ומתגלה למטה ו"פועל ישועות בקרב הארץ", אצל כל אנשי הדור (ובפרט מצד בחי' משה שבכאו"א מישראל[104]), נשמות בגופים דוקא.

ובפרט שדורנו זה - כפי שאמר בעל ההילולא - הוא הדור האחרון לגלות והדור הראשון לגאולה, שדור זה (דעקבתא דמשיחא) הוא גלגול מהדור דיוצאי מצרים[105], כך שמתחזקת יותר ההשוואה של בעל ההילולא נשיא דורנו (משה שבדורנו) למשה שבדורו - כמאחז"ל[106] משה "הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון",

וכמדובר כמ"פ, שלנשיא דורנו יש שייכות מיוחדת לגאולת כלל ישראל (של דור זה וכל הדורות) בגאולה האמיתית והשלימה, כמרומז בשמו "יוסף יצחק": "יוסף על שם שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל .. כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב[107] והי' ביום ההוא יוסיף אדנ"י שנית ידו וגו'"[108], ו"יצחק" - על שם "כל השומע יצחק לי"[109], ששלימות הצחוק והשמחה תהי' בגאולה ("אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה"[110]), כפי שראו בפועל בעבודתו והנהגתו של בעל ההילולא שהצטיינה בכך שהיתה דוקא מתוך שמחה.

והפלא בזה חזק יותר כשיודעים שהי' בעל יסורים גשמיים ל"ע, עד כדי כך שהשפיעו גם על עניניו הרוחניים (כדלקמן).

ומזה מובן עוד יותר, איך ה"אתפריעו כו' כל נהורין" אצל בעל ההילולא (ובפרט ביום ההילולא), כולל בהנהגתו מתוך שמחה, נמשך לכל אחד מבנ"י ולכל בנ"י בדורנו, שכנשמות בגופים יוכלו לקבל את האורות הגדולים.

יב. מבלי הבט על כך שאצל בעל ההילולא, הגילוי בפועל ד"בא אל פרעה" כעת, ה"ה כפי שנמצא נשמה למעלה מהגוף. וע"פ המדובר לעיל בארוכה, מובן, שתכלית השלימות בזה היא דוקא כש"אתפריעו כו' כל נהורין" מתגלה בנשמה בגוף, כפי שיהי' אצל בעל ההילולא תיכף ומיד ממש כש"הקיצו ורננו שוכני עפר"[111].

---

94) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.
95) תניא אגה"ק סי' ז"ך (קמז, א־ב).
96) תהלים עד, יב.
97) אגה"ק סכ"ח (קמח, א).
98) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 329 הערה 15.
99) ל' האגה"ק בביאור לסז"ך (קמז, א).
100) ראה לקו"ש שם ע' 329 ואילך. וש"נ.
101) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד (סג, א). ועוד.
102) ובב"ר פנ"ו, ז: ואין דור שאין בו כמשה.
103) פרש"י חוקת כא, כא.
104) תניא רפמ"ב.

105) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וספר הליקוטים להאריז"ל שמות ג, ד.
106) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.
107) ישעי' יא, יא.
108) שמו"ר פ"א, ז.
109) וירא כא, ו.
110) תהלים קכו, ב.
111) ישעי' כו, יט.

יתירה מזו: גם בחיים חיותו בעלמא דין סבל בעל ההילולא יסורים גשמיים, שפעלו גם על ענינו הרוחניים, כולל - שבשנותיו האחרונות הי' אצלו בדוגמת המצב ד"כבד פה וכבד לשון" אצל משה רבינו... וזה פעל בנוגע לאופן אמירת החסידות והפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה...

ועד כדי כך, שאפילו רופאו (שהי' פרופסור, שזוהי מעלה נוספת לגבי רופא סתם) שאל אותו בטענה - הייתכן שיסוריו התבטאו דוקא בכח הדיבור, באופן כזה שלא יוכל למלאות את שליחותו בעולם כרצונו? ! הוא - בעל ההילולא - זה שמרעיש כה חזק ("קאָכט זיך") בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, הקב"ה הי' צריך איפוא לתת לו את מלוא האפשרות לבצע זאת במידה המירבית, ובמילא הי' צ"ל שיוכל למשול ולשלוט על כח הדבור שלו, שע"י דיבור (בעיקר) מפיצים תורה ויהדות (ע"י אמירת מאמרי חסידות, ונתינת הוראות וכו'). ואדרבה: מכיון שמרעיש כ"כ בעבודה זו, הי' צ"ל אצלו (לא רק שלילת המציאות דמניעות ועיכובים בערך לאחרים, אלא אדרבה -) יותר כחות מאשר לאנשים אחרים!

ואם־כן, הייתכן - שאל הרופא - שמבלי הבט על כל זה, רואים בדיוק ההיפך - שיסורי גופו פעלו בכח הדיבור בגשמיות, שזה השפיע גם בפשטות (כביכול) בדיבור במאמרי חסידות שלו וכיו"ב, שבפשטות הענינים הדבר פעל שיהי' בזה מיעוט (בכמות) מהראוי להיות, הן בהתפשטות הדיבור שלו באמירת מאמרי חסידות, והן בהתפשטות דברי חסידות שלו בכתב (כי אם היו מתווספים יותר מאמרים, הי' מתווסף גם ב"חזרה" של המאמרים, וגם ברשימות שבכתב).

ואע"פ שלא שייך לשאול שאלות על הנהגת הקב"ה בעולמו, ובפרט עם נשיא הדור, ולא שייך לומר "איך הי' צריך להיות", ו"איך לא הי' צריך להיות" - אעפ"כ, קבע הקב"ה את הסדר ש"איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן"[112], שישתדלו להבין בשכל אנושי של כל יהודי "לפי כחן".

ובפרט בנדו"ד - שאין זו רק שאלה ע"פ שכל (של רופא), הייתכן שנשיא הדור לא יכול למלאות את שליחותו כרצונו, אלא שאינו מתאים ע"פ התורה - כמובן מזה שמשה טען להקב"ה "כבד פה וכבד לשון אנכי", "ואני ערל שפתים", ולכן "שלח נא ביד תשלח"[113], ענה לו הקב"ה מיד: "אנכי אהי' עם פיך", ולא הסתפק בזה, אלא גם - ש"אהרן אחיך .. יהי' לך לפה", שע"י אהרן יצאו דברי משה בדיבור גשמי ממש!

ויש לומר, שזה שהי' כך אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, ה"ז ע"ד מה שהי' אצל משה בדורו (כנ"ל ס"ו): מכיון שלא נשלם הבירור, לכן "הדיבור הוא בגלות" (ומשה מצ"ע הוא למעלה מהגילוי בדיבור), והקב"ה לא ריפא אותו, אלא עשה נס ש"אנכי אהי' עם פיך", "יהיו דבריו נכונים";

והתיקון ומילוי הדבר בתכלית השלימות נפעל - בכחו של בעל ההילולא - ע"י הנשמות בגופים, נשמות בריאות בגופים בריאים, של דורנו, הדור התשיעי, שבכוחנו לפעול את תפקידו של "אהרן אחיך יהי' נביאך", ע"י הביטוי בדיבור בפועל (באופן ד"הקול נשמע בית פרעה"), ובשפע רב, הדברי תורה והוראות וכו' דבעל ההילולא, עד שדורנו זה הוא הדור בו יתקיים - ותיכף ומיד ממש - "שלח נא ביד תשלח", שע"י משיח צדקנו מתמלא בשלימות גילוי האורות בכלי הדיבור (כנ"ל ס"ו).

[וי"ל שזה מרומז גם בר"ת של "מי"ד" - משה, ישראל (הבעש"ט), דוד (מלכא משיחא): שלימות עבודתו של משה ועבודת הבעש"ט (הכולל כל רבותינו נשיאינו, עד לנשיא דורנו) נפעלת ע"י דוד מלכא משיחא, "שלח נא ביד תשלח"].

יג. ויש לומר שענין הנ"ל מרומז גם בקביעות יו"ד שבט בשנה זו - ביום הרביעי בשבוע, שבו "נטלו המאורות" אבל בו ביום "נתלו המאורות, נתלו בתי"ו"[114]:

ביום זה היתה הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר (נטלו המאורות). אבל לא באופן שנשאר "נטלו" ח"ו, אלא מה"נטלו" נעשה מיד נתלו "שני המאורות הגדולים"[115] באופן נעלה יותר - כידוע

112) במדב"ר פי"ב, ג.

113) ראה התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 286 ואילך.

114) לקו"ד ח"א מב, סע"א ואילך. וראה ז"ח בלק ד"ה אראנו (נה, ב).

115) בראשית א, טז.

שע"י הסתלקות נעשה עלי' וגילוי נעלה יותר (מבחי' "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין"[116]), ואז הנשמה "אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי"[117]; וע"י חסידיו ותלמידיו המקושרים אליו כנשמות בגופים כאן למטה בדור התשיעי (תשיעי בתי"ו, ע"ד התי"ו ד"נתלו" לגבי הטי"ת ד"נטלו") - נפעלת גם למטה השלימות ד"נתלו המאורות", "אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין" בנשמה בגוף למטה.

מזה מובן החידוש דדורנו - הדור התשיעי - לגבי כל הדורות שלפני זה, עד לדור שלפנ"ז (דור השמיני): מכיון שהגאולה לא באה אז בפועל, ה"בא אל פרעה" (הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין" למטה) לא הי' בתכלית השלימות כנשמה בגוף בריא (היתה הסתלקות הנשמה מן הגוף, וגם הנשמה בגוף היתה במצב ש"הדיבור הוא בגלות" וכו'); משא"כ בדורנו זה - הדור האחרון לגלות ודור ראשון לגאולה - נעשה תומ"י "נתלו המאורות", שלא זו בלבד שלא חסר ח"ו במאורות הגדולים דגילוי תושב"כ ותושבע"פ[118], אלא אדרבה - נוספת שלימות נעלית יותר [לא באופן ד"כבד פה מאורייתא שבע"פ וכבד לשון מאורייתא שבכתב", להיותו למעלה מזה], באופן שכנשמות בגופים מקבלים בפנימיות "אתפריעו כל נהורין" ש"נתלו" עתה, עי"ז שמשיח צדקנו בא מיד, "שלח נא ביד תשלח" וילמד תורה את כל העם כולו[119], עד "תורה חדשה מאתי תצא"[120],

וזה פועל את השלימות והעלי' דכל הדורות שלפנ"ז, עי"ז ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", ובעל ההילולא בראשנו.

חידושו של דורנו לגבי הדורות שלפני זה - רואים בפועל בעבודת הדור: בדורנו זה נוסף, עד שלא בערך, לגבי הדורות שלפנ"ז בעבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, הן בריבוי השפע (הספרים הנדפסים וכו'), והן בעשיית כל העולם, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כלי לקבלת האורות הגדולים, הן בנוגע לבנ"י - ע"י התרי"ג מצוות, והן בנוגע לאוה"ע - ע"י הפצת השבע מצוות בני נח[121], כך שמאירים את כל העולם עם "נר מצוה ותורה אור" באופן ד"אתפריעו כל נהורין", שכל אחד יכול לקבל את האור כנשמה בריאה בגוף בריא,

עד שרואים בפועל (כמדובר כמ"פ לאחרונה) שאומות העולם בכו"כ מדינות מסייעים לבנ"י בעבודתם (ע"ד ויותר מכפי שהי' ביציאת מצרים), עד שגם במדינה ההיא שהיתה סגורה ומסוגרת ריבוי שנים, ולא נתנו ליהודים לצאת ממנה, ולא איפשרו להם לקיים תומ"צ בשלימות וכו' - הרי לאחרונה נשתנתה מן הקצה אל הקצה, וכעת לא זו בלבד שמאפשרים ליהודים להתנהג כרצונם, ומאפשרים להם לצאת משם, אלא גם - מסייעים להם בכך.

עד שרואים כיום בפועל, שנוסף לזה שבנ"י עומדים "הכן כולכם" לגאולה, גם אוה"ע עומדים "הכן כולכם" שבנ"י יצאו כבר מהגלות וילכו לארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, ונשמות בגופים בלי שום הפסק כלל, באים מיד לתכלית השלימות ד"בא אל פרעה" בגאולה האמיתית והשלימה, שלימות הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין", "והי' לך הוי' לאור עולם"[122].

יד. מזה מובן הלימוד עתה מ"בא אל פרעה":

דובר כמ"פ שכבר "כלו כל הקיצין"[123] וסיימו הכל, והגאולה היתה צריכה לבוא כבר מזמן, ומפני טעמים שאינם מובנים כלל וכלל עדיין לא באה.

מזה מובן, שעכ"פ כעת, צריכה הגאולה לבוא תיכף ומיד ממש. ובלשון העולם: זהו הזמן הכי נעלה ("העכסטע צייט") לגאולה האמיתית והשלימה!

ולהעיר, שבלשון "הזמן הכי נעלה" ("העכסטע צייט") מרומז תוכן הגאולה - ש"זמן" הקשור עם

---

116) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב קכח, ב. ועוד). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. וראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"א.

117) זח"ג עא, ב. הובא ונת' באגה"ק סכ"ז וביאורה (קמו, א ואילך).

118) ראה של"ה בהקדמתו טז, סע"א. במס' שבועות שלו קצא, א. וראה לקו"ת שה"ש יא, ד. אוה"ת בראשית יד, א. לו, סע"ב. במדבר ע' מו. מג"א ע' ב'שמא (בהוצאת תש"נ - ע' קמט). נ"ך ע' ריז. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 10 ואילך.

119) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

120) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

121) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

122) ישעי' ס, יט.

123) סנהדרין צז, ב.

מדידה והגבלה (עבר הוה ועתיד), נעשה "(הזמן) הכי נעלה", באופן שאין למעלה הימנו. כלומר, שהגבול (זמן) עצמו נעשה בלי גבול (הכי נעלה), עד שמתאחדים ממש, ע"ד המדובר לעיל בענין "אתפריעו כל נהורין".

ואדרבה: עיקר ההדגשה בזה היא על הגבול של "זמן" גשמי - כי ברוחניות (עד לדרגות "הכי נעלות") יש כבר שלימות הענינים עד לשלימות דגאולה (רוחנית), עיניהם הרוחניות דבנ"י רואים כבר את הגאולה; כעת צריך רק לפתוח את העינים הגשמיות, שגם הם יראו את הגאולה כפי שהיא בגלוי לעיני בשר בזמן הזה.

וכמובן גם בפשטות: עיקר הגעגועים לגאולה הם לא מצד הרוחניות והנשמה, כי מצד רוחניות - הנשמה בשלימות וכל הענינים בשלימות (והגם שיהודי נמצא נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, הרי מצד הנשמה והרוחניות לא מורגש חושך העולם), משא"כ מצד גשמיות הענינים של הגוף, שם בעיקר נרגש ההעלם והסתר, ובמילא - ה"ז מעורר את הגעגועים לגאולה.

והחידוש בגאולה הוא בכך, שהגילוי ד"אתפריעו כל נהורין" יהי' גם בגשמיות העולם הנראה לעיני בשר, במקום וזמן גשמי, שייעשה דירה לו ית' בתחתונים. ואדרבה: בזה מתבטאת השלימות גם ברוחניות (שלכן לע"ל הנשמה ניזונית מן הגוף), משום כך הגאולה בגשמיות תביא גאולה בכל העולמות והדרגות למעלה.

טו. ובנוגע לפועל:

בעמדנו בימי ההכנה ליו"ד שבט, יום ההילולא של נשיא דורנו - כשנוספת עלי' בנשיא הדור כ"ק מו"ח אדמו"ר, ועל ידו - בכל אנשי הדור, נשי הדור וטף הדור - צריך כל יהודי בדורנו, אנשים נשים וטף, לקבל החלטות טובות בנוגע לכל הענינים שתבע בעל ההילולא, החל מ"נר מצוה ותורה אור", לימוד התורה (תושב"כ ותושבע"פ) וקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע להזולת - העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, באופן ד"בא אל פרעה", לעשות כל יהודי לכלי לקבלת "אתפריעו כל נהורין" ד"שני המאורות הגדולים", תושב"כ ותושבע"פ, נגלה דתורה ופנימיות התורה,

כולל ובמיוחד - ע"י ההוספה בלימוד תורתו של בעל ההילולא וקיום הוראותיו.

וכל זה בהדגשה - שכל אחד יקבל על עצמו שהלימוד בתורתו של בעל ההילולא ישלים וימלא גם מה שנחסר בהתפשטות והפצת המעינות בגלל המניעה ועיכוב בכח הדיבור דבעל ההילולא, הן ע"י לימודו הפרטי בדיבור והן בהפצת המעינות חוצה לאחרים.

טז. ובפרטיות יותר - בעל ההילולא התמסר לכל סוג מבנ"י לפי ענינו כפי שראו את הפנים הצהובות ושמחות שהראה בעל ההילולא לכל יהודי, אנשים נשים וטף - אנשים לפי ענינם, נשים - לפי ענינן, וטף - לפי ענינם.

ובזה הוא אחד מחידושיו של נשיא דורנו, שבשנותיו האחרונות בפרט מסר נפשו על הפצת התורה והיהדות - ובמיוחד לימוד התורה וחינוך - דנשי ובנות ישראל ושל טף בישראל (דבר חידוש לנשיא בישראל).

והגם שמצינו דוגמתו בגדולי ישראל בשנים שלפנ"ז [כידוע ממכתביהם וכיו"ב], ה"ז לא התקבל אצל כולם, ואפילו אלו שנתקבל אצלם - ה"ז הי' עם כמה הגבלות; משא"כ פעולותיו של בעל ההילולא בזה התפשטו והגיעו לריבוי מקומות בעולם, והולך ומתפשט, ועי"ז נוסף שלא בערך בלימוד התורה דנשי ובנות וטף בישראל.

מזה ישנה ההוראה - שחיזוק הפעולות בקשר ליו"ד שבט צריך להיות עם כל הסוגים בבנ"י, אנשים נשים וטף, וכל סוג - לפי ענינו. והדגשה מיוחדת על פעולות עם נשי ובנות ישראל וטף, שנוסף לעבודתם בעצמם, נפעלת עי"ז הוספה גם בעבודת כל בני הבית, כולל האנשים:

ייחודם של הטף הוא בכך שמחנכים אותם קמעה קמעה, לפי הכלים שלהם, באופן שיוכלו לקבל. ובלשון הכתוב[124] - שיוסף (ועד"ז יוסף בדורנו) הכין "לחם לפי הטף". ונוסף לזה: טבע הטף לפרר את האוכל[125], שעי"ז יכול המאכל

---

124) ויגש מז, יב.

125) ראה פסחים י, ב. וראה מפרשים עה"פ ויגש שם (לק"ט, רא"ם ושפ"ח לפרש"י), דזהו הדגשת הכתוב "לחם לפי הטף", כי מצד טבעם לפרר, צריך ליתן להם יותר משיעור אכילתם. וראה שיחת ש"פ ויגש תנש"א הערה 47 (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 90).

להגיע גם לאחרים שאינם יכולים לקבל יותר מאשר פירורים קטנים.

ועד״ז בנוגע לנשי ובנות ישראל:

בין המצוות המיוחדות של נשי ובנות ישראל - הדלקת נרות שבת קודש ויום טוב. שזהו גם מחידושי דורנו - שניתוסף ריבוי גדול דנשי ובנות ישראל המדליקות נרות שבת קודש ויו״ט, ועי״ז מאירים את בתיהם והעולם ב״נר מצוה ותורה אור״, עד לאופן ד״אתפריעו כל נהורין״.

כנראה בפשטות, שכאשר מדליקים נר נעשה כל החדר מואר באור הנר. ולהיותו נר קדוש, שבירכו עליו, ה״ה מאיר את כל החדר בקדושה - ע״ד הענין ד״אתפריעו כל נהורין״.

[משא״כ מצוות אחרות, יכולות להיות באופן שמצוה אחת מחולקת מחברתה. וכדיוק לשון חז״ל[126] ״מלאין מצוות כרמון״: הוא אכן מלא מצוות, אבל הם מחולקות זו מזו ומכוסות, בדוגמת הגרעינים ברימון].

ועפ״ז מובן ג״כ, איך ע״י נשי ובנות ישראל מיתווסף בקיום המצוות דכל בני ביתם, גם של הבעל והבנים. וכפשטות הענין: הדלקת נרות שבת היא הפתיחה שמכניסה את כל השבת עבור כל בני הבית, ורק לאח״ז באים תפלות השבת והקידוש של האנשים. ועד״ז בכללות יותר - כמאמר הגמרא[127] שע״י הדלקת נרות שבת קודש, זוכים לבנים תלמידי חכמים, ״דכתיב כי נר מצוה ותורה אור .. ע״י נר מצוה דשבת .. בא אור דתורה״[128].

ויש לומר שזה מרומז גם בגימטריא של ״נר״[129] - רמ״ח מצוות עשה חדורים ומונהגים ע״י שני הקוים דאהבה ויראה.

יז. ובכללות - הלימוד מכך, שעבודתו של יהודי צריכה להיות באופן ד״אתפריעו כל נהורין״, שכל מציאותו חדורה ב״נר מצוה ותורה אור״, ועושה עבודתו עם נשמה בריאה וגוף בריא, בדוגמת כהן גדול שהוא שלם בכל (כנ״ל ס״ח).

ואפילו אם ישנו ח״ו הפסק וירידה ״ברגע קטן עזבתיך״[130], שחסר אב או אם ר״ל (מכיון שהגאולה עדיין לא באה בפועל) - הרי זו ירידה צורך עלי׳, רק כדי להגיע לדרגא נעלית יותר בגילוי ד״בא אל פרעה״, הן בנשמה, ועוד ועיקר - בבני ביתה, הבנים ובעיקר הבנות, שיראו למלאות ולהמשיך לעשות את עבודתה בחיים, ברוח שהחדירה ע״י חינוכם, כי ע״י ״זרעה בחיים״, ״אף היא בחיים״[131].

ובכללות - שעי״ז יתווסף עוד יותר בגילוי הנשמה בבחי׳ שושנה[132], המקבלת מהקב״ה הנקרא שושן, עד שנעשית התאחדות גמורה ד״ישראל וקוב״ה כולא חד״.

יח. ויהי רצון, שע״י עצם קבלת ההחלטות בקשר עם יו״ד שבט - כולל, שכל אחד משתתף בכל הפעולות והמנהגים הקשורים עם יו״ד שבט, החל מהתוועדות שעורכים בכל מקום ביום זה, ובשבתות שלפניו ושלאחריו -

שעוד לפני זה יהי׳ ״הקיצו ורננו שוכני עפר״, ובעל ההילולא בראשנו, ותיכף ומיד ממש, בפירוש הממשי של ״ממש״ - כידוע[133] שצדיקים קמים בתחה״מ מיד, וחוגגים יחד איתו את יום ההילולא,

ותיכף ומיד ממש נעשה ״בשלח פרעה את העם״[134], ״ובני ישראל יוצאים ביד רמה״[90] - שיוצאים מהגלות והולכים לארץ הקודש, וירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי, ולקדש הקדשים,

ה׳ ימלוך לעולם ועד[135].

126) חגיגה בסופה. וש״נ.
127) שבת כג, ב.
128) פרש״י שם.
129) ראה זח״ב קסו, ב. לקו״ת בהעלותך לג, ג. שלח מד, ד. ובכ״מ.

130) ישעי׳ נד, ז.
131) ראה תענית ה, ב.
132) ראה זח״ג קז, א. סה״מ תקס״ח ע׳ צ. וראה ספר הליקוטים דא״ח־צ״צ ערך שושנה. וש״נ.
133) זח״א קמ, א.
134) ר״פ בשלח.
135) שם טו, יח.

בס"ד. "הדרן" על מסכת מכות.

- משיחות יו"ד שבט, וש"פ בשלח י"ג שבט, ה'תשכ"ה* -

בלתי מוגה

...יג. ויש להוסיף בזה:

שריפת "בית הדום רגלי אלקינו" - אינה בגלל חזקם ותקפם של נבוכדנאצר, אספסיינוס או טיטוס, ריבוי חילותיהם עם כל מכונות המלחמה כו'; זוהי "כפירה" לומר כן; גם אם היו מתקבצים כל מלכי מזרח ומערב לא היו יכולים, מצד עצמם, להחריב את בית המקדש ולהגלות את ישראל מעל אדמתם, כיון שאין לאומות העולם שליטה על בני־ישראל,

ובפרט שגם מצד עצמם "אינם יכולים (אומות העולם) לעבור כלל על רצונו יתברך .. שהוא חיותם וקיומם", "אינם משנים תפקידם ופקודתו יתברך שמרה רוחם", וגם אם עובדים עבודה־זרה, "קרו[141] ליה אלקא דאלקייא"[142], ובמילא, גם אם היו יכולים להעמיד צלם בהיכל [כפי שמצינו בהנהגת כמה ממלכי רומי שחפצו שבית המקדש ישאר לעמוד על תלו אלא שיעמידו בו צלם[143]], שענינו שיתוף שם שמים ודבר אחר[144] - לא היו יכולים לשרוף ההיכל, כיון שזהו בסתירה למציאותו יתברך;

אלא הסיבה לכך היא בגלל הנהגתם של בני־ישראל[145] ("מהרסיך[146] ומחריביך ממך יצאו"[147]) - כדאיתא בגמרא[148] "מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו[149] עבודה־זרה וגילוי עריות[150] ושפיכות דמים .. מקדש שני .. מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם" (וזהו הטעם ש"ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם") - שכיון שניתנה להם בחירה חפשית שאין בה הגבלות[151], לכן, ביכלתם לגרום שאומות העולם יציתו אש בהיכל[152] עד שיהיה "בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש".

ועל־דרך־זה בנוגע לניצוצות הקדושה שנכללו ונשרפו באש דלעומת־זה ("משתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים") - שלולי התערבותם של בני־ישראל אין זה בכח הקליפה וסטרא־אחרא מצד עצמה.

ועל־פי־זה יש לבאר דיוק הלשון "ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"[153] - שבזה מרומז שהאפשרות ל"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש" היא ההתערבות מצדם של בני־ישראל - "אנו".

---

141) מנחות בסופה.

142) תניא פכ"ד. וראה בארוכה בדרוש תער השכירה (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תשסז ואילך).

143) ראה (לדוגמא) תענית כו, ריש ע"ב: "והעמיד צלם בהיכל".

144) ובפרט להדעות שב"נ לא נצטוו על השיתוף (ראה רמ"א או"ח סקנ"ו. הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 41 הערה 36).

145) ובלשון הכתוב - שהובא בהמשך הסוגיא (בסיפור הב') - "לכן בגללכם ציון שדה תחרש גו'".

146) ישעי' מט, יז. וראה אג"ק חכ"ג ע' נג.

147) וראה גם סוטה בסופה: "ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה ("שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה", וא' מהם "הביא עמו חייל רומיים" - פרש"י) .. הי' שם זקן אחד .. אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו וכו'".

וכן הי' גם בזמן חזקי' המלך - שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין צד, א) - שהי' אז שבנא, שנתן אחיזה לסנחריב כו', שהי' הלעו"ז של משיח (ראה אוה"ת נח (כרך ו) תתרסה, ריש ע"ב. ועוד).

148) יומא ט, ב.

149) ובהמשך הסוגיא (יומא שם): "לפיכך הביא עליהן ג' גזירות כנגד ג' עבירות שבידם, שנאמר לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהי' והר הבית לבמות יער".

150) ראה גם גיטין נח, סע"א: "ואמרי לה על שתי פתילות בנר אחד" (אשת איש - פרש"י).

151) שעז"נ (בראשית ג, כב) "הן האדם הי' כאחד ממנו", "כלומר הן מין זה של אדם הי' יחיד בעולם .. עושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו כו'" (רמב"ם הל' תשובה רפ"ה), ש"בחירה זו נלקחה מבחי' גבוה מאד .. ע"ד כשעלה ברצונו הפשוט כו' ואין מעכב על ידו, ועד"ז הוא בחי' הבחירה שניתן לאדם עד שאין מי שמעכב על ידו .. אך לפי שבחינה ומעלה הרמה זו ירדה ונתלבשה למטה .. ע"כ יכולה להיות ממשלה זו גם לבחור הרע ח"ו" (לקו"ת אמור לח, ב).

ולהעיר, שאוה"ע (לא זו בלבד שאין אצלם בחירה חפשית, אלא) אין להם השגה במהותה של הבחירה חפשית דבנ"י, שלכן, כשידע הערבי (בשמעו געיית הפרה בפעם הב') שנולד מושיען של ישראל, אמר להיהודי שיכול תיכף ומיד לחזור ולקשור שורו וצמדו (ירושלמי ואיכ"ר שבהערה 22), כי לא עלתה על דעתו שקיימת אפשרות שבנ"י לא יעשו תשובה ויגאלו מיד, משום שאין לו השגה בהענין דבחירה חפשית.

152) ראה תענית כט, א.

153) דלכאורה: תיבת "אנו" מיותרת, ויכולים לומר "ובית כו' שרוף באש".

וזוהי טענתם של רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע - כשהיו "מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי", ש"משתחוים כו' ומקטרים כו' ואנו כו' שרוף באש" - מהי התועלת בטירחא והיגיעה והצער שבהליכה בדרך במעמד ומצב ירוד ביותר?! - טענה שנאמרת מתוך רגש של צער גדול ביותר עד כדי בכיה - "ולא נבכה" (בתמיה).

יד. ועל זה משיב להם רבי עקיבא ("אמר להן") "לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" - שהחידוש בזה הוא, שמכאן רואים שהנהגתו של הקדוש־ברוך־הוא אינה על־פי מדידה והגבלה:

מצד מדידה והגבלה - כהסדר הרגיל ב"מדתו של הקדוש־ברוך־הוא" שהיא "מדה כנגד מדה"[154] - לא יתכן שאומות העולם "עוברי רצונו" (שמתנהגים היפך טבעם ש"אינם יכולים לעבור כלל על רצונו יתברך"), ש"משתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים" [לא רק שלא יתבטלו ממציאותם כיון שפגעו ב"חיותם וקיומם", אלא עוד זאת] יהיו "יושבין בטח והשקט", ויתירה מזה, בתוקף גדול ביותר עד כדי כך ש"שמעו קול המונה של רומי .. ברחוק מאה ועשרים[155] מיל"!

- חורבן בית המקדש הוצרך אמנם להיות באופן ש"הלבנון באדיר (דוקא) יפול"[156], אבל הדבר יכול להתקיים על־ידי מלכות שאינה עוברת על רצונו יתברך בענין הכי חמור של עבודה זרה, ועל־כל־פנים לא באופן ש"מקטרים לעבודת כוכבים".

וכיון שרואים ש"לעוברי רצונו כך", הנהגה שאינה על־פי מדידה והגבלה - "לעושי רצונו על־אחת־כמה־וכמה" שתהיה ההנהגה למעלה ממדידה והגבלה.

ולכן, למרות גודל הירידה שבמצב ההוה עד שגרמו לכך ש"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש", הרי, כשיעשו ישראל תשובה ויגאלו, תהיה הטובה שלהם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, שלא בערך ל"עוברי רצונו".

ולא רק בענינים שדוגמתם ניתן לעוברי רצונו, כמו שמיעת קול המונה של רומי בריחוק ק"כ מיל, ויתירה מזה בירושלים: "וראמה וישבה תחתי'", "ורחבה ונסבה למעלה", שהיא עצמה תתפשט ותתרחב[157] "ג' פרסאות למעלה", "אלף טפף גינואות אלף קפל מגדלים וכו'", "עד שעולה לשמים", "עד כסא הכבוד" - שהרי, ענינים אלה אין להם תפיסת־מקום ביחס לטובתם האמיתית דבני־ישראל, שלהיותם "בנים אתם לה' אלקיכם", ו"ברא כרעא דאבוה"[158], אינם מסתפקים בדברים מוגבלים, אלא רצונם וחפצם בבלי־גבול, ועד לבלי־גבול האמיתי דמהותו ועצמותו יתברך!

אלא מאי, השאלה היא (מצד בית־דין של מעלה) אם מצד עבודתם[159] ראויים הם לכך[160] באופן של "מדה כנגד מדה"[161] - הנה על זה בא הקל־וחומר "אם לעוברי רצונו כך (שההנהגה עמהם אינה על־פי מדידה והגבלה), לעושי רצונו על־אחת־כמה־וכמה" שתהיה ההנהגה עמהם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, עד להבלי־גבול האמיתי דמהותו ועצמותו יתברך.

ועל זה אומר רבי עקיבא "לכך אני משחק":

שחוק (שמחה) - בא בגלל חידוש מפתיע בלתי־צפוי (כמו הפכו, הבכיה, כנזכר לעיל סעיף ט). ולכן, כל ההבטחות ויעודי הגאולה שנתפרשו בדברי הנביאים אינם מביאים אותו לידי שחוק, כיון שהדברים ידועים לכל, שהרי "כל הספרים מלאים בדבר זה".

---

154) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

155) ראה תורת לוי"צ חידושים וביאורים לש"ס (ע' ריא) ש"עשו (ש"מלכות רומי יצא ממנו") יותר על רומ"י במספר ק"כ, הוא מה .. (ש)שמעו קול המונה של רומי ברחוק ק"כ מיל .. שמתפשטת עוד ק"כ, ואז הוא מספר עש"ו".

156) ישעי' יו"ד, לד. וראה גיטין נו, ריש ע"ב.

157) ולא רק שישמע קול המונה בריחוק מקום.

158) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. פרש"י כתובות צב, א - ד"ה כבעל. תוד"ה מקמי - יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ד. רפפ"ב. ע"ח שכ"ג פ"א. עמה"מ שער עולם הבריאה פי"ז. של"ה קנד, א. "התמים" ח"ג ע' כז. ועוד.

159) ש"אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים .. הוא דבר בפני עצמו כו'" (תניא פל"ה).

160) שהרי "שמים לא זכו בעיניו" (איוב טו, טו), ו"במלאכיו ישים תהלה" (שם ד, יח).

161) ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא אגה"ק (ס"ח): "לכאורה זו אינה מן המדה כ"א להשפיע לו חיי העוה"ב לבד כנגד מה שהוא משפיע חיי עוה"ז, אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [א"ס ב"ה] ממש".

אבל, כשראה חידוש מפתיע בהנהגה שאינה על־פי מדידה והגבלה, עד לשמיעת "קול המונה של רומי .. ברחוק ק"כ מיל" אצל "הללו שמשתחוים לעצבים וכו' ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"[162] - היה משחק, באמרו: הן אמת שנמצאים עתה במצב הכי ירוד, אבל אף־על־פי־כן, "לכך (דוקא) אני משחק", כיון שמענין בלתי־רצוי זה גופא למדים[163] חידוש בנוגע להגאולה העתידה, שלא נתפרש ביעודי הגאולה - שההנהגה עם בני־ישראל תהיה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי.

טו. ולאחרי סיום הסיפור הראשון כשהיו "מהלכין בדרך", בא הסיפור השני - "שוב פעם אחת היו עולין לירושלים":

הלשון "שוב פעם אחת" מורה על עבודה מיוחדת בפני עצמה - לא העבודה ד"מהלכין בדרך", בירור והעלאת ניצוצות הקדושה שבעולם, שעל־ידי־זה מבטלים סיבת הגלות ("לא הגלה כו' אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", ניצוצות הקדושה), "סור מרע" - שכבר סיימו עבודה זו (כדלקמן), ולאחריה התחילו עבודה מיוחדת בפני עצמה - "עולין לירושלים", עבודה הקשורה עם בנין ירושלים ובית המקדש, "עשה טוב".

ויש לומר, ש"שוב" הוא גם מלשון שיבה וחזרה, בניגוד ל"מהלכין בדרך" (כמו "הלוך ושוב"), היינו, שלאחרי סיום העבודה (עבודת פרך) ד"מהלכין בדרך", מיד שבו ("שוב") מהליכתם בדרך ו"היו עולין לירושלים".

והענין בזה - שרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא, גדולי הדור, סיימו עבודתם בביטול סיבת הגלות (בירור ניצוצות הקדושה), ומצדם היו מוכנים כבר להגאולה, שלכן "היו עולין לירושלים"; אלא, כנראה שרוב הדור (שנידון אחר רובו[164]) לא היה ראוי לכך[165], או שנתערבו ענינים אחרים מן הצד כו' (על־ידי אלה שניצלו הכח דבחירה חפשית באופן בלתי־רצוי).

[ועל־דרך־זה יש לומר בנוגע לכל הקיצין[166] שנאמרו על־ידי גדולי ישראל בעלי רוח הקודש וכו', כמו: הרס"ג[167], רש"י[168], הרמב"ם[169] וכו', ועד להקיצין שנאמרו על־ידי גדולי ישראל בדורות שלאחרי־זה על השנים האחרונות[170] - דלכאורה איך יתכן שעברו קיצין אלה[171] ומושיען של ישראל עדיין לא בא[172]?! - שהבטחתם של גדולי ישראל היתה אמיתית, משום שמצדם ואופן הנהגתם[173] יכול וצריך היה להיות אותו קץ בעת ההיא ("בעתה"[174]), אלא שמצד סיבות כו' נתארך הזמן].

טז. וכש"היו עולין לירושלים" - "כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין":

הטעם שלא היו בוכין (אף ש"קרעו בגדיהם") כשהגיעו להר הצופים, וגם לא כשהגיעו להר הבית

---

162) שזהו חידוש גם לגבי כללות ההנהגה עם בנ"י בזמן הגלות שאינה ב"מדה כנגד מדה" [דלא כבזמן הבית שראו בגלוי השכר על קיום מצוה, והפכו בעבירה, שע"י עון כרת רח"ל לא הי' אפשר לחיות יותר מנ' או ס' שנה (לפי שנכרת ונפסק חבל ההמשכה כו')], שהרי "נמצאו .. כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים", כיון ש"יכול גם החוטא ופושעי ישראל לקבל חיות .. ואדרבה ביתר שאת .. נוטל חלק בראש כו'" (גם באיכות - שלוה), "וזהו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד מט"ו) אין בידינו לא משלות הרשעים וכו', בידינו דוקא, כלומר, בזמן הגלות אחר החורבן", כמבואר בתניא אגה"ת (פ"ד־ו) - כיון שכאן ניתוסף בזה באופן שלא בערך, העלם אחר העלם, למטה מטה עד אין תכלית.

163) אף שלא מדובר כאן אודות הפיכתו לטוב, שלכן, לא אמרו על זה "עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" (כי־אם בסיפור הב', כדלקמן בארוכה).

164) ראה קידושין מ, ב.

165) ע"ד שמצינו בגלות הראשון של יעקב בהיותו בחוץ לארץ ("ארמי אובד אבי") - שיעקב מצידו הי' מוכן כבר להיעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" שנאמר אודות ימי המשיח (עובדי' בסופו), אלא ש"הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום וגו'" (וישלח לג, יג. וראה תו"א ר"פ וישלח. ובכ"מ).

166) כמה מהם הובאו ונסמנו בהערות הרב מרגליות לשו"ת מן השמים (ירושלים תשי"ז) סי' עא.

167) האמונות והדעות מאמר ח' פ"ג.

168) דניאל ח, יד. סנהדרין צז, ב.

169) אגרת תימן פ"ג (קרוב לסופו).

170) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ס"ע 181 ואילך. וש"נ.

171) ועד שבזמן הש"ס נאמר כבר ש"כלו כל הקיצין" (סנהדרין שם).

172) ויתירה מזה: התינוק, מושיען של ישראל, שנולד ברגע שלאחרי החורבן - שנתפרש (בירושלמי ואיכ"ר שבהערה 22) שמו (מנחם), שם אביו (חזקי'), ומקום לידתו (בירת מלכא דבית לחם יהודה) - כבר ריבוי שנים שאינו בעלמא דין!

173) וע"ד לשון הרמב"ם (הל' דעות פ"ד ה"כ) - בענין אחר - "כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו אני ערב לו כו'".

174) ישעי' ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

(לולי ראיית השועל שיצא כו', אף שראו "הר ציון ששמם"[175]) - יש לומר, משום שבכיה באה בסיבת מאורע לא טוב שמתרחש באופן בלתי־צפוי (כנזכר לעיל סעיף ט), ואילו בנדון דידן, אף שראו החורבן כו' [ולכן "קרעו בגדיהם", "דדינו ליעבד הכי"], לא היה הדבר חידוש אצלם.

ומה גם שהיו חדורים באמונה שלימה שתיכף ומיד תבוא הגאולה - "אחכה לו בכל יום שיבוא"[176], ו"זכו אחישנה"[177], וכפי שהבטיחה תורה שישראל עושין תשובה - בשעתא חדא וברגע חדא[178], על־ידי הרהור תשובה שנעשה צדיק (גמור)[179] - "ומיד הן נגאלין"[180], ולא עוד אלא שאפילו יחיד מישראל, כש"עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה"[181].

ובפרט בידעם שהחורבן אינו אלא בבית המקדש הגשמי, מה־שאין־כן בית המקדש הרוחני שבכל אחד ואחד מישראל[182] בלבו פנימה, ועל־אחת־כמה־וכמה קדש־הקדשים (נקודת היהדות) הוא בשלימות[183], וכיון שאצל בני ישראל, הרוחניות עיקר והגשמיות טפל (נשמתם עיקר וגופם טפל[184]), בודאי ששלימות המקדש הרוחני תביא גם בנין ושלימות המקדש הגשמי.

אבל כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין" - כי, בראיית המאורע ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", שזהו דבר נוסף שאינו מוכרח מצד כללות הענין דחורבן בית המקדש [שהרי גם כש"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש" אין הכרח כלל ששועלים יהלכו בו, ועל־אחת־כמה־וכמה בקדש־הקדשים שבו[185]], נתחדש אצלם עד כמה גדולה וחמורה הירידה דהחורבן והגלות (בגלל גודל וחומר הירידה במעמדם ומצבם של בני־ישראל[186]), ועל זה "התחילו הן בוכין".

יז. וההסברה בזה:

"קדשי הקדשים" - שנוסף על הקדושה ד"הר הבית" כולו[187], הרי בבית המקדש גופא הוא המקום המקודש ביותר (תכלית השלימות ד"עשר קדושות"[188]) - הוא מקום הארון[189], ש"אין[190] בארון רק שני

---

175) כלשון הכתוב שסיומו "שועלים הלכו בו", ואעפ"כ לא נזכר בגמרא, כי "על הר ציון ששמם" לא היו בוכין, עד שראו ש"שועלים הלכו בו".

176) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.

177) סנהדרין שם.

178) זח"א קכט, סע"א.

179) ראה קידושין מט, ב: המקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור), אפילו רשע גמור מקודשת (מספק - רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א), שמא הרהר תשובה", אבל כאשר ודאי שהרהר תשובה, ה"ה ודאי מקודשת.

180) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

181) שם פ"ג ה"ד.

182) כמ"ש (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" (ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד).

183) כשם שגם לאחרי חורבן ביהמ"ק נשארת בו הקדושה - "לפי שקדושת המקדש .. מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר (בחוקותי כו, לא) והשמותי את מקדשיכם, ואמרו חכמים (מגילה כח, סע"א) אע"פ ששמומין בקדושתן הם עומדים" (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו).

184) ראה תניא רפל"ב.

185) ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "ועכשיו שועלים הלכו בו" - דלכאורה תיבת "ועכשיו" מיותרת, והיו יכולים לומר "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת שועלים הלכו בו" (כשם שבסיפור הראשון לא אמרו "ועכשיו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש") - ש"עכשיו" (בזמן הגלות) כשלעצמו (גם לולי ההוספה ד"שועלים הלכו בו") הוא מצב של ירידה בהענין ד"והזר הקרב יומת", כדעת הפוסקים (ראה השגות הראב"ד לרמב"ם שם) שבזמן הגלות יש רק איסור להכנס למקום המקדש, אבל אין העונש ד"והזר הקרב יומת"; ונוסף לזה ישנה גם הירידה ד"שועלים הלכו בו".

186) וכיון שזוהי הוספה שאינה מוכרחת מצד כללות החורבן, מודגשת שייכותה למעמדם ומצבם של בנ"י (שבאה בגללם) יותר מהשייכות דכללות החורבן - שנעשה בפועל ע"י אוה"ע, אלא שזהו כתוצאה מהנהגתם הבלתי־רצוי' של בנ"י (כנ"ל סי"ג).

187) שלכן צ"ל זהירות מיוחדת בכבוד המקום - ש"לא יכנס להר הבית במקלו כו' ובאבק שעל רגליו כו'" (ברכות רפ"ט).

188) ראה כלים פ"א מ"ו־ט: "עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות .. הר הבית מקודש ממנו .. החיל מקודש הימנו .. עזרת נשים .. עזרת ישראל .. עזרת הכהנים .. בין האולם ולמזבח .. ההיכל .. קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה".

ולהעיר, שבקדושת כה"ג ביוהכ"פ בכניסתו לקד"ק גופא ניתוסף בעילוי אחר עילוי*, כדמוכח מזה שנוסף על טבילת הכה"ג קודם הכניסה לקד"ק, הרי בין כניסה לכניסה ביוהכ"פ

---

*) כשם שכל אחד מישראל צריך לילך ("בחוקותי תלכו") מדרגא לדרגא במשך כל ימי חייו עלי אדמות, והיינו, שגם כשמגיע לתכלית הקדושה לפי ערך מעמדו ומצבו היום, אין לו להשאר על עמדו, אלא בכל יום, עד מאה ועשרים שנה, עליו להמשיך לילך בעילוי אחר עילוי, כהפס"ד בגמרא (סוף ברכות) "תלמידי חכמים (ויש גירסא: "צדיקים", והרי "עמך כולם צדיקים") אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר ילכו מחיל אל חיל".

לוחות האבנים"[191], שלימות התורה, חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא, ובזה גופא - פנימיות החכמה, שעליה נאמר[192] "ופני לא יראו", להיותה "שמחת לב ושעשוע המלך הקדוש־ברוך־הוא שמשתעשע בה .. ואהיה אצלו שעשועים[193], אצלו דוקא"[194]; והאפשרות שבני־ישראל יוכלו לקחת דבר קדוש כזה היא - מצד קדש הקדשים שבנפשם, בחינת היחידה, שמתאחדת עם הקדוש־ברוך־הוא על־ידי התאחדותה עם התורה (לאחרי הקדמת התפילה[195], שזהו ענין ד"ברכו[196] בתורה תחילה"[197]) באופן של אותיות החקיקה[198].

ו"את זה לעומת זה עשה האלקים"[199] - "שועל", שהוא "פיקח שבחיות"[200], שלימות החכמה, אבל לא חכמה ד"אדם", "אתם[201] קרויין אדם"[202], על שם "אדמה לעליון"[203], אלא חכמה ד"חיות", היינו, שבין ה"חיות" גופא הרי הוא "פיקח", שאינו מונח כל־כך בתאוות, אכילה ושתיה ודומיהן, אלא בעניני השכלה.

והנה, בזמן הגלות, שהסדר הרגיל הוא "ואספת דגנך גו'"[204], "מלאכתן נעשית על־ידי עצמן"[205], "וברכך[206] ה' אלקיך בכל אשר תעשה"[207] - יש אמנם צורך והכרח להשתמש גם בשכל ("פיקח") בשביל המלאכה[208], אבל כל זה אינו אלא באותו זמן שעל־פי תורה עוסק הוא בעניני העולם - "פיקח שבחיות" (ולא בזמן שבו עוסק בתורה - בהיותו ב"קדש הקדשים").

אבל כאן ראו "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" - שב"קדשי הקדשים" (לא רק בחוץ לארץ, בארץ ישראל, בהר הבית, ואפילו בהיכל, אלא ב"קדשי הקדשים" דוקא) הסתנן וחדר ("האָט זיך אַריינגעכאַפּט") "שועל" (לא בעל־חי אחר, אלא "שועל" דוקא[209]), ולא עוד אלא "שיצא מבית קדשי

גופא צ"ל טבילה נוספת (רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"ב ה"ב), שמורה על הוספה ועילוי בקדושה (שלכן גם הטהור לקודש צריך טבילה לחטאת (חגיגה יח, ב)); אלא שכל דרגות אלה נכללות בקדושה העשירית - "עשר קדושות" - שלימות המספר, שכולל כל המספרים שלאח"ז (ולדוגמא: מספר מאה - עשר פעמים עשר, ואלף - עשר פעמים עשר פעמים עשר, וכיו"ב). וע"ד שמצינו בהלכה שלגבי כמה ענינים אין חילוק בין עשרה מישראל לריבוא וכו'*, ולדוגמא: לענין נוסח ברכת הזימון (טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סקצ"ב ס"א (ס"ג)), לענין פרהסיא (סנהדרין עד, ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1332. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 199. וש"נ).

189) וגם בבית שני שחסרו בו חמשה דברים וביניהם הארון (יומא כא, ב) - נשאר מקום הארון (על האבן שתי' שבקד"ק), ולא עוד אלא שגם הארון עצמו נגנז במקום זה - "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות" (רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד. נתבאר בלקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך).

190) מלכים־א ח, ט. וראה דברי הימים־ב ה, יו"ד.

191) וכן הספר תורה - בתוך הארון או מצד הארון (ראה ב"ב יד, א־ב).

192) תשא לג, כג.

193) משלי ח, ל.

194) תניא קו"א קסא, א.

195) שגם היא שייכת לביהמ"ק וקדה"ק, כמ"ש (ישעי' נו, ז) "כי ביתי בית תפלה יקרא (אפילו) לכל העמים", וכדברי שלמה: "והתפללו אל המקום הזה" (מלכים־א ח, לה), ועד שגם לאחרי החורבן, בזמן הגלות ובחו"ל, צריך המתפלל ש"יחזיר פניו .. ויכוין גם .. כנגד המקדש וכנגד בית ק"ק" (שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס צד) - המקום שעליו נאמר (מלכים־א ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל הימים", שלכן מתאחדים שם התורה והתפילה עם אחדות הפשוטה ד"ה' אחד".

196) נדרים פא, א. וראה לקו"ש חט"ו ע' 3. וש"נ.

197) נוסף על התפילה - כפשוטה - "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד כו'".

198) ראה לקו"ת ר"פ בחוקותי ור"פ חוקת. ובכ"מ.

199) קהלת ז, יד.

200) ברכות סא, ב.

201) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

202) ע"י לימוד התורה (חכמתו של הקב"ה) - "זאת התורה אדם" (חוקת יט, יד), שלכן, כלל זה הוא לאחרי מ"ת דוקא (ראה תוד"ה ואין - נדה ע, ב).

203) ראה עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג. של"ה ג, רע"א. ועוד.

204) עקב יא, יד.

205) ברכות לה, ב.

206) פ' ראה טו, יח.

207) כי "אין סומכין על הנס" (ראה פסחים סד, ב. ועוד), וכיון שזקוק לפרנסה - שהרי מחוייב לזון את אשתו ובני ביתו, ומחוייב ליתן צדקה, ולהחזיק מוסדות תורה וחינוך וכו' - עליו לעשות "כלי" בדרך הטבע שבו תומשך ברכתו של הקב"ה בענין הפרנסה.

208) אף שגם אז מונח השכל בעיקר בתורה ותפלה, וכמ"ש (תהלים קכח, ב) "יגיע כפיך כי תאכל אשריך גו'", שהיגיעה צ"ל ב"כפיך" (כלי המעשה) בלבד, ואילו "ראשך" מונח בתורה ותפלה (ראה תורת מנחם - סה"מ חשון ע' רמו. וש"נ).

209) דאף שכך אירע בפועל, הרי, כיון שתושבע"פ מדגישה ומספרת (גם) פרט זה, מובן, שיש בזה לימוד והוראה.

---

*) אף שלגבי ברכת "חכם הרזים" צ"ל ששים ריבוא מישראל דוקא (טושו"ע או"ח סרכ"ה ס"ה). וכן הוא בנוגע ללימוד והבנה והשגה בתורה – שהרי אמרו רז"ל (מכות יו"ד, א. וש"נ) "ומתלמידי יותר מכולם", ומזה מובן, שככל שיגדל מספר התלמידים, תגדל יותר מעלת ההבנה וההשגה אצל הרב.

הקדשים", דבר המורה על מצב של ניצול "קדשי הקדשים" גופא (שזוהי ירידה גדולה יותר מאשר החורבן דקדש־הקדשים) לענינים השייכים ל"פיקח שבחיות".

יח. ויש להוסיף ביאור בתוכן הענין ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" - על־פי המסופר במסכת ברכות[200] אודות ה"שועל" ביחס להנהגתם של בני ישראל בלימוד התורה בזמן הגלות:

"פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו, אי אתה מתיירא מפני מלכות.. אמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום (רצים לכאן ולכאן[210]), אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם, אמרו לו, אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות, לא פקח אתה אלא טפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראין, במקום מיתתנו על־אחת־כמה־וכמה. אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה[211] כי הוא חייך ואורך ימיך, כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה, על־אחת־כמה־וכמה".

כלומר: השועל יודע ומבין שמקומם של הדגים הוא במים, אבל טענתו היא, שכאשר רואים שבהיותם במים הם במצב של העדר המנוחה ("רצים לכאן ולכאן", ו"בורחים .. מפני רשתות כו'"), יש לתלות את סיבת הדבר (לא בדגים, אלא) במים, ולכן מציע להם לצאת מן המים ולעלות ליבשה, ושם ידורו במנוחה כמותו. ודוגמתו בהנמשל: בודאי צריכים בני ישראל (שנמשלו לדגים[212]) לעסוק בתורה (שנמשלה למים[213]), אבל כשנמצאים בזמן הגלות, בשעבוד מלכיות, במעמד ומצב של ריבוי דאגות וטרדות הפרנסה כו'[214] ("רצים לכאן ולכאן") - טוען השועל שהסיבה לכך היא [לא משום שזהו חלק בלתי נפרד מכללות המעמד ומצב ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו", אלא] משום שבחרו להיות באהלה של תורה (מים), ששם אין כסף לשלם למורים, והילדים גדלים ומתחנכים באופן שאין בידם אומנות המפרנסת את בעליה בכבוד וכו', ואם רק יצאו מאהלה של תורה - מסיים את השועל דבריו (שבהשקפה ראשונה אינם דברי שטות, אלא דברי פיקחות) - אזי יוכלו לחיות (כמותו) חיי מנוחה ושלוה, שזהו דבר טוב וחיובי על־פי תורה שציוותה "ונשמרתם גו' לנפשותיכם"[215].

[ועל זה משיבים הדגים להשועל: "אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות?! לא פקח אתה אלא טפש אתה" - שגם ביחס ל"חיות" טפש הוא - כי ה"מים" (העסק בתורה) הם "מקום חיותנו" ("חייך ואורך ימיך"),

ולא רק בנוגע לענינים של רוחניות וקדושה, אלא גם החיים הגשמיים כפשוטם נמשכים על־ידי העסק בתורה, ולולי העסק בתורה לא יתכן אצל יהודי מעמד ומצב ד"שלום יהיה לי"[216] (גם אם הוא במעמד ומצב ש"התברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך"[217], כיון שהשפעת החיות ליהודי מסטרא דקליפה (כמו שאר בעלי־חיים), אינה אלא לפי שעה, ובהכרח שתופסק ההשפעה[218], וכיון שהתורה היא "חיותנו", צריכים אנו להתאים את עצמנו אל התורה - ללמדה ולהתנהג על־פי הוראותיה, שעל־ידי־זה נהיה כלים לקבל "חיותנו" (ולא להיפך, להתאים את החיות אלינו), ובודאי תמצא הדרך להנצל מהגזירות וכו']

ונמצא, שענינו של השועל הוא שמנצל את התורה (קדשי הקדשים) גופא לענין שהוא היפך התורה, באמרו שהשהות באהלה של תורה (במים) היא הסיבה לקושי הגלות, ולכן צריכים לצאת מאהלה של

---

210) כ"ה בע"י שם.
211) ס"פ נצבים.
212) ע"ז ג, סע"ב.
213) תענית ז, סע"א.
214) ראה תו"א ר"פ נח. ובכ"מ.
215) ואתחנן ד, טו. וראה שבת לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א.
216) נצבים כט, יח.
217) כלומר: לא יתכן שיהודי ישן במנוחה ("שלאָפן רואיק"), בה בשעה שאינו מתנהג ע"פ תורה; הוא יכול ליטול "גלולה" ("אַ פּיל"), או לשתות משקה המשכר ("ישתה וישכח ראשו"), כדי לבלבל ולהרדים את עצמו שלא ירגיש את הכאב, אבל סוכ"ס יתעורר מהתרדמה, ויווכח במעמדו ומצבו, ואז יצטער בלבבו כו'. - אצל כאו"א מישראל ללא יוצא מן הכלל, ישנו "חלק אלקה ממעל ממש" (כדברי רבינו הזקן - תניא רפ"ב), ובודאי שה"חלק אלקה ממעל ממש" לא יסכים לכך שיהודי יצא מ"קודש הקדשים" וילך למקום שראוי לחי' ולא לבן־אדם!
218) ראה בארוכה קונטרס ומעין סוף מאמר ו' (פ"ג) ואילך.

תורה (לצאת מן המים) - "שועל ש(רוצה לפעול ש)יצא מבית קדשי הקדשים"[219] - לצאת חס־ושלום מבית קדשי הקדשים, ולהתנהג כ"שועל", "פיקח שבחיות" (אף שלאמיתתו של דבר אינו אלא טפש).

יט. ולכן, כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין":

כל זמן שהאמינו וידעו ש"קדש הקדשים" שבבית המקדש הפנימי שבכל אחד ואחד מישראל הוא בשלימות, היתה תקוותם חזקה ששלימות המקדש הרוחני תביא בקרוב גם בנין ושלימות המקדש הגשמי; אבל כשראו שה"שועל" נגע ב"בית קדשי הקדשים" (פנימיות הנפש, נקודת היהדות, הקשורה עם נקודת התפילה והתורה ואחדות הפשוטה של הקדוש־ברוך־הוא), ולא עוד אלא שמנצל זה באופן הפכי - "התחילו הן בוכין".

"אמר להם (רבי עקיבא) מפני מה אתם בוכים"[220] - מהי התועלת בבכיה?! במקום לבכות, צאו לרחוב ותפעלו על יהודי הנמצא בחוץ עד שתשיבוהו ותכניסוהו לבית קדשי הקדשים!

"אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה" (בתמיה): מהי התועלת בפעולתנו להשיב יהודי ל"קדשי הקדשים" - בה בשעה שנעשה שינוי, רחמנא־ליצלן, במקום דקדשי הקדשים, שתמורת היותו "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת" (שאסור לזר להכנס בו, ולא עוד אלא שענשו הכי חמור), הנה "עכשיו שועלים הלכו בו", ולא רק דבר חד־פעמי שאירע באקראי ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים"), אלא ש"(שועלים) הלכו בו", שנעשה - לדאבוננו ולמגנת לבנו - דבר הרגיל, ואיך לא נבכה.

"אמר להם (רבי עקיבא) לכך אני משחק" - כי, היא הנותנת:

כל זמן שלא נוגעים בנקודת היהדות, יכולה להכנס אצל יהודי "רוח שטות"[221] ("טפש אתה") לעבור עבירה, ולדמות לעצמו "שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל"[222], וכך, יכול לילך ולהתמשך חס־ושלום מעמד ומצב הגלות "מפני חטאינו";

אבל כשנוגעים בנקודת היהדות - כשאינו יכול לרמות את עצמו ש"עודנו ביהדותו" - הרי אפילו אצל קל שבקלים "ניעורה (נקודת היהדות) משנתה ופועלת פעולתה .. להתגבר על הקליפות .. ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו"[223]. כלומר, דוקא תכלית הירידה למטה ביותר, עד לנגיעה בנקודת היהדות - היא זו שמעוררת ומביאה את העליה, התיקון והשלימות.

ועל־דרך־זה - אומר רבי עקיבא - בנדון דידן: עד עכשיו היו יכולים כמה מבני ישראל לדמות לעצמם שסיבת הגלות היא מפני ש"אתם המעט מכל העמים"[224], "מי יקום יעקב כי קטן הוא"[225], ולכן נוצחו על־ידי מלכות רומי מצד כחם ועוצם ידם; אבל עכשיו, שרואים "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת .. שועלים הלכו בו" - דבר שאינו שייך כלל לפעולת מלכות רומי - בודאי יכירו ויודו כולם ש"יד ה' עשתה זאת", וכתוצאה מזה יתעוררו מנקודת פנימיות נפשם לשוב בתשובה, ואז תבוא הגאולה. ו"לכך אני משחק" - כיון שדוקא תכלית הירידה למטה ביותר בענין החורבן היא זו שתביא את הגאולה ובנין בית המקדש.

וענין זה שייך לרבי עקיבא דוקא - להיותו בן גרים:

במסכת סנהדרין[226] (שהמשכה וסיומה מסכת מכות, כנזכר לעיל סעיף ה) איתא: "חזון עובדי' כה אמר ה' אלקים לאדום וגו'[227], מאי שנא עובדיה לאדום .. עובדיה גר אדומי היה, והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא" (מעצמו של יער (אבא) יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקצצו בו את היער, וכן עובדיה לאדום).

---

219) ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", ולא "נכנס" או "מהלך" (כלשון הכתוב "שועלים הלכו בו").

220) להעיר שכאן (בסיפור השני) לא נאמר (כבסיפור הראשון) "ואתם מפני מה אתם בוכים" - כיון שאין זה מענה על דבריהם "מפני מה אתה משחק" (שעל זה נופל הלשון לאידך גיסא - "ואתם מפני מה אתם בוכים"), אלא שאלה לפשר בכייתם כשלעצמה (גם אם הוא לא הי' משחק), כדלקמן בפנים.

221) סוטה ג, א.

222) תניא פי"ד.

223) שם פי"ט.

224) ואתחנן ז, ז.

225) עמוס ז, ב. ה.

226) לט, ב (ובפרש"י).

227) עובדי' בתחלתו.

ועל־דרך־זה אומר רבי עקיבא - בן גרים - אודות הירידה הכי גדולה בחורבן ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים") - שממנה גופא ("מיניה וביה") תבוא הגאולה ובנין בית המקדש.

וממשיך רבי עקיבא, "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים .. משנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת" - שהחידוש בנבואה זו דוקא ("ואעידה לי עדים נאמנים גו'", "תלה הכתוב כו'") לגבי שאר נבואות הגאולה, הוא, שקיום נבואת הגאולה תלויה בקיום נבואת החורבן, ובתכלית הירידה דוקא ("ציון שדה תחרש"), שמזה דוקא תצמח הגאולה, כדלקמן.

כ. וביאור הענין:

הנבואה "בגללכם ציון שדה תחרש וגו'" - אף שנאמרה על־ידי אוריה שהיה במקדש ראשון, לא נתקיימה בחורבן מקדש ראשון, אלא בחורבן מקדש שני דוקא (דביה עסקינן) - כדאיתא בירושלמי[228] "אבותינו (בחטאם) העבירו את התקרה (שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של בית המקדש, והשאיר היסודות, שנאמר[229]) ויגל את מסך[230] יהודה, אבל אנו (גרם עוונותינו ש)פעפענו את הכתלים (שבחורבן בית שני החריבו גם היסודות, כדכתיב[231]) האומרים ערו ערו עד היסוד בה"[232].

[ולהעיר, שבבית ראשון נשארו לא רק היסודות, אלא גם הכתלים (שהרי רק בבית שני "פעפענו את הכתלים"), ולא עוד אלא שגם אפר הפרה שהיה בתוך הכתלים ("קילולות של אבן היו קבועין בכותל .. ובתוכן אפר מכל פרה ופרה"[233]) נשאר בשלימות ובטהרתו, ועל ידו נטהרו "כשעלו מן הגולה"[233] (כי, "כשהחריב נבוכדנצר לא החריב אלא התקרה אבל הכתלים הניח"[234])].

ואף שבחורבן בית שני היתה ירידה גדולה יותר (שהחריבו גם היסודות) - הרי, כיון שהירידה היא לצורך עליה, מובן, שגודל הירידה ביותר, מביאה ופועלת עליה גדולה יותר.

ויש לבאר זה על־פי דברי המדרש[235] בפירוש הפסוק[236] "מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך", "לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף .. כך אמרו לאסף, הקדוש־ברוך־הוא החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר?! אמר להם, מזמר אני ששפך הקדוש־ברוך־הוא חמתו ("כלה ה' את חמתו"[237]) על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל", היינו, שחורבן בית המקדש היה הצלה לבני ישראל שעל־ידי־זה נשארו בקיומם[238] (ואז יכולים הם לפעול גם בנין בית המקדש מחדש[239]).

ויש לומר, שבחורבן בית ראשון שחרבה רק התקרה, לא שפך כל חמתו על העצים ועל האבנים, וכיון שנשארה עדיין חימה, יש אפשרות שתשפך על ישראל חס־ושלום (ולכן חסר גם בשלימות הגאולה ובית המקדש[240]); מה־שאין־כן בחורבן בית שני ששפך כל חמתו על העצים ועל האבנים עד שחרבו גם הכתלים

---

228) יומא פ"א ה"א (ד, ב), ובקה"ע ופ"מ. וראה גם גיטין נז, ב. שמו"ר פל"ה, ה.

229) ישעי' כב, ח.

230) "מלשון סכך ותקרה" (פ"מ שם).

231) תהלים קלז, ז.

232) אם החריבו גם היסודות או רק עד היסודות - ראה הדעות בשמו"ר שם. איכ"ר רפ"ה. זח"ג פט, א.

233) תוספתא פרה פ"ג מ"ג - הובא בפי' הר"ש פרה שם.

234) פי' הר"ש פרה שם.

235) איכ"ר פ"ד, יד.

236) תהלים עט, א.

237) איכה ד, יא.

238) ופשוט, שענין זה אינו גורע מאומה מגודל העונש על אוה"ע שפעולתם בחורבן ביהמ"ק היתה מצד גודל רשעותם (כשם שנענש פרעה על שיעבוד בנ"י, אע"פ שהיתה הגזירה "ועבדום וענו אותם" (לך לך טו, יג), כיון שהוסיף בזה מצד רשעותו - ראה השגות הראב"ד הל' תשובה ספ"ו. רמב"ן לך לך טו, יד).

239) ולהעיר מסיפור הגמרא (גיטין נו, ב) ע"ד בקשת ריב"ז מאספסיינוס "תן לי יבנה וחכמי'" (שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמי') - שע"י קיומה של יבנה וחכמי' (שיעסקו בתורה), יפעלו התוקף ד"אדיר" דקדושה שיבטל את ה"אדיר" דלעו"ז (עליו נאמר "והלבנון באדיר יפול").

240) שחסרו בו חמשה דברים (כנ"ל הערה 189). וכן הגאולה היא ע"ד גאולת פורים ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן", שלכן אין אומרים עלי' הלל (מגילה יד, א).

והיסודות - כלתה **חמתו** ("כלה ה' את חמתו"), **ובמילא נשללה האפשרות דשפיכת חימה על בני ישראל, ואז יכולה לבוא שלימות הגאולה**[241].

ועל־פי־זה יש לבאר מה שכתוב בתוספתא ברכות[242]: **"לפי שהוא אומר**[243] **על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני, יכול אף עכשיו הרי היא בחימה, תלמוד־לומר ההר חמד אלקים לשבתו**[244]**, הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכיפר לה חורבתה, שאין שכינה חוזרת עד שתעשה הר .. מאימתי משנעקרו יסודותיה .. ערו ערו עד היסוד בה"**[245] - **שדוקא** "משנעקרו יסודותיה" (**בחורבן בית שני**) "כיפר לה חורבתה", **ומאז "הרי היא** בחמדה ובתאוה".

וענין זה מודגש ביותר בנבואתו של אוריה - "ציון שדה תחרש":

"**שדה** תחרש" - **מורה על החורבן בתכלית, שלא נשאר מאומה מבנין בית המקדש** ("**ציון**"[246]), **על־דרך "ערו ערו עד היסוד בה", ויתירה מזה, שפגע (לא רק בהעצים והאבנים שנעשו לעיים, אלא) גם** במקום ("**שדה**") **שבו עמד בית המקדש וקדש־הקדשים - שנעשית בו חרישה**[247] ("**תחרש**") "**דמרפי ארעא**"[248]**, שמורה על ביטול המציאות הקודמת דהשדה - "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים".**

ולאידך גיסא - "שדה (**דייקא**) **תחרש**" (**ולא "עיין תהיה"**[249]**, "כמו עיים .. גלי אבנים"**[250]**), שחרישה** בשדה, **היא הכנה** לזריעה[251] (**שאינה אלא בשדה, ולא על גבי אבן או סלע צחיח**), **שעל ידה תבוא** הצמיחה[252] **כמה פעמים ככה** ("**כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין**"[89]), **ועל־דרך־זה בנדון דידן, שחורבן בית המקדש באופן ד"שדה תחרש" מהוה הכנה והתחלה** (**זריעה**[253]) **דבנין בית המקדש השלישי** (**על דרך "סותר על מנת לבנות"**[254]) **שיהיה** נעלה יותר באין־ערוך ("**גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון**"[255]), "**מקדש אדנ־י כוננו ידיך**"[256], "**בנינא דקודשא־בריך־הוא**"[257], **בית נצחי** (**שאין אחריו חורבן**).

ונמצא, שבנבואה זו כשלעצמה מודגש שהענין הבלתי־רצוי דהחורבן מתהפך לטוב - **שהחורבן עצמו הוא הכנה והתחלת בנין בית המקדש השלישי.**

כא. וענין זה מודגש גם בנבואת זכריה - "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". **ובהקדמה:**

---

241) ולהעיר גם ממארז"ל (איכ"ר ספ"ד) "נטלו ישראל איפוכי (הנחה וקורת רוח) שלימה על עוונותיהם ביום שחרב בית המקדש, הה"ד (איכה ד, כב) תם עונך בת ציון" (נתבאר באוה"ת נ"ך איכה עה"פ (כרך ב' ע' א'פב ואילך) - ושם: "ויש להעיר ממ"ש כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת כו', שנאה כבושה היתה כו' (ויק"ר רפ"ז) .. בחורבן ביהמ"ק עם שבחיצוניות הי' גילוי הגבורה והדין והרוגז, מ"מ, בפנימיותו מחמת זה נתבטלה השנאה הכבושה הנ"ל ונתעוררה האהבה והרחמים". ובהמשך הענין, שמזה דוקא באים להגאולה העתידה, שלכן, בו ביום נולד מנחם כו').

242) ספ"א.

243) ירמי' לב, לא.

244) תהלים סח, יז.

245) וראה צפע"נ להרגצ'ובי (הובא במפענח צפונות ע' קמא) שדוקא עי"ז שהחורבן הי' באופן ד"ערו ערו עד היסוד בה" - "נשאר המקום בקדושתו"*.

246) להעיר שקד"ק נקרא "ציון" (זח"ג רצו, ב).

247) וע"ד שמצינו בעונש המבול שנימוחו גם ג' טפחים דעובי המחרישה (ב"ר פל"א, ז. פרש"י נח ו, יג).

248) פרש"י שבת עג, ב (ד"ה משום חורש).

249) כהמשך הכתוב ("וירושלים עיין תהי'") - שלא הובא בגמרא כאן**.

250) מצו"ד עה"פ.

251) ראה חדא"ג מהרש"א שבת קלט, א: "ציון שדה תחרש ויהי' ראוי לזריעה".

252) לאחרי הקדמת רקבון הגרעין, ובלשון הכתוב (תהלים קכו, ה) "הזורעים בדמעה ("בוכין") - ברנה ("משחק") יקצורו".

253) להעיר, שכללות ענין הגלות נמשל לזריעה, כמ"ש (הושע ב, כה) "וזרעתי' לי בארץ", שהיא בשביל הצמיחה כמ"פ ככה (תו"א ריש פרשתנו (בשלח). ובכ"מ).

254) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 12 ואילך. וש"נ.

255) חגי ב, ט. - וכפי' הזהר (ח"א כח, א) שקאי על ביהמ"ק השלישי.

256) בשלח טו, יז.

257) זח"ג רכא, א.

---

*) אף שבנוגע לה"חילול" – "באו בה פריצים וחללוה" (יחזקאל ז, כב. וראה לקו"ש חכ"א ע' 253 ובהערות ושוה"ג), כש"באו" בלבד, עוד לפני שהחריבו ביהמ"ק.

**) אבל הובא בע"י, ספרי וילקוט.

לעתיד לבוא, כשיקויים היעוד[258] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[259], יתבטל ענין המיתה בעולם[260], כמו שכתוב[261] "בלע המות לנצח", ויהיו חיים נצחיים. ומזה מובן שלא יהיה גם ענין של חלישות מצד הזקנה[262], כי ההכרח דטבע החלישות הוא מצד הכליון דמיתה, שלא בא בבת אחת אלא לאט לאט (ועל־דרך מאמר הבחיי[263] "התינוק מיום הולדו מתחיל להתייבש"), וכיון שיבטל הכליון דמיתה, תבטל גם החלישות דזקנה.

אמנם, בנוגע לתחיית המתים אומר זכריה בנבואתו[264] ש"ישבו זקנים וזקנות* .. ואיש משענתו בידו מרוב ימים" (שלכן "יהיו צריכים למשענת בידם"[265]) - שלא יקומו מיד כ"בחורים" (כמו בתחילת הבריאה, "כבני עשרים שנה נבראו"[266]), כי־אם "זקנים וזקנות" ש"יהיו צריכים למשענת בידם", ואף־על־פי־כן "ישבו ברחובות ירושלים", ש"לא ישיגם החולשה לשבת בית־כי־אם ברחובות ישבו כדרך הבחורים"[267].

[ועל־דרך המבואר במסכת סנהדרין[268] ש"עומדין במומן ומתרפאין .. אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא[269], אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי ואני ארפא" (שלאחר כן מתרפא). ועל־דרך־זה במדרש[270]: "כשם שאדם הולך הוא בא. הולך עור ובא עור, חרש ובא חרש, אלם ובא אלם. כשם שהוא הולך לבוש בא לבוש כו'", ומוסיף לבאר טעם הדבר - "ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא בא" - "שלא יאמרו, כשהם חיים לא ריפאן, משמתו ריפאן הקב"ה ואחר־כך הביאן (בתמיה), דומה שאינן אותן לא אלו אחרים הם, אמר הקב"ה אם כן יעמדו כמו שהלכו ואחר־כך אני מרפא אותן"].

ויש להוסיף בביאור המעלה והחידוש[271] בכך ש"עוד ישבו זקנים וזקנות (דוקא) ברחובות ירושלים"[272] - דלכאורה: מצד השלימות דלעתיד לבוא (שאז יהיו כל הענינים בתכלית השלימות) מתאים יותר שענין התחיה (שעיקרו בשביל נצחיות השכר) יהיה באופן שיקומו לכתחילה במצב של שלימות כבחורים[273] - כי, בזה שיקומו "זקנים וזקנות" ואף־על־פי־כן "ישבו (באופן של קביעות, "אין ישיבה אלא לשון עכבה"[274]) ברחובות ירושלים", "כדרך הבחורים" - מודגש בתמידות (לא רק באופן חד־פעמי) העילוי

*) ומה שכתוב "ונשיהם לבד" (זכריה יב, יב. וראה סוכה נב, ריש עמוד א - היינו קודם תחיית המתים (וכמו שנאמר (זכריה שם) "וספדה") מה־שאין־כן קרא ד"ישבו זקנים וזקנות" - לאחר תחיית המתים.
(מרשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א)

258) זכרי' יג, ב.
259) ולכן "ישבו זקנים (וגם) זקנות ברחובות ירושלים" - אף ש"כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד), והישיבה ברחובות היא היפך הצניעות - משום שלעתיד לבוא לא תהי' שליטה ליצה"ר*.
260) כמו לפני חטא עה"ד - שרק בגלל זה נקנסה מיתה.
261) ישעי' כה, ח. וראה משנה סוף מו"ק.
262) כשם שבתחילת הבריאה (גם לאחרי חטא עה"ד) לא הי' זקנה (חלישות) בעולם (ראה ב"מ פז, א. ב"ר פס"ה, ט).
263) "אולי הכוונה למ"ש בפי' עה"ת בראשית א, כח" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תשי"א ע' 142).
264) כפי' התוס' (לעיל הערה 44) שקאי בתחיית המתים.
265) כפירוש רש"י עה"פ. - וגם לפי' התוס' "גמרינן משענת .. ממשענת דאלישע .. אף כאן תחיית המתים", הרי, "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. וש"נ), שיקומו לתחי' זקנים וזקנות ויצטרכו למשענת.
266) ב"ר פי"ד, ז.
267) מצו"ד עה"פ.
268) צא, ב.
269) האזינו לב, לט.
270) ב"ר פצ"ה, א. זח"ג צא, א. וראה זח"ב קצט, ב.
271) נוסף על הצורך שבדבר מפני "שלא יאמרו כו'".
272) כמודגש גם בלשון הכתוב "עוד ישבו גו'" (שגם תיבה זו - "עוד" - הובאה בגמרא כאן), שמורה על הוספה וחידוש.
273) ומה גם שאין בכך "טירחא" (כביכול) גדולה יותר ביחס לכללות ענין התחי'.
274) מגילה כא, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת תזריע יב, ד. עקב ט, ט. ועוד.

*) ומטעם זה "ישמע גו' (לעתיד לבוא) בערי יהודה ובחוצות ירושלים גו' קול חתן (וגם) קול כלה" (ירמי' לג, יו"ד־יא) [ואז יהי' "משמח חתן עם הכלה", "שעל ידי הכלה הוא משמח את החתן", שתתעלה למעלה מהחתן, "נקבה תסובב גבר", "אשת חיל עטרת בעלה" (ראה תו"א ס"פ ויגש)], דלא כבזמן הזה שאסור לשמוע "קול כלה" ("קול באשה ערוה" – ברכות כד, א), ועד שכאשר "אנשים ונשים בחדר א' אין אומרים שהשמחה במענו דאין שמחה כשיצה"ר שולט" (ב"ח וב"ש אה"ע סס"ב סקי"א).

דאתהפכא. ומזה מובן גם בנוגע לשאר יעודי הגאולה שיהיו באופן של אתהפכא, שהענין הבלתי־רצוי דהחורבן והגלות (לא רק יתבטל, אלא גם) יתהפך לטוב.

וכיון שכל עניני העולם תלויים בעבודתם של ישראל (על־דרך ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"[275], שכל עניני העולם ישנם תחילה בתורה) - הנה כאשר עבודתם של ישראל היא באופן של אתהפכא, שתמורת זה ש"בגללכם ציון שדה תחרש", נעשה הענין ד"הזורעים בדמעה (ועל־ידי־זה) ברנה יקצורו"[252], אזי נעשים גם יעודי הגאולה, ועד להענין דתחיית המתים (ושלימות השכר באלף השביעי[276]) באופן של אתהפכא.

כב. על־פי־זה יש לבאר תוכן דברי רבי עקיבא - "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה .. ואת זכריה .. תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה":

החידוש בנבואה זו לגבי כל ריבוי הנבואות של ישעיה אודות הגאולה, הוא, שאוריה וזכריה - שהיו בזמנים שונים והתנבאו נבואות שונות והפכיות זה מזה, נבואת אוריה על תכלית הירידה[277] דהחורבן, ונבואת זכריה על תכלית העליה[277] דהגאולה - הם כמו שני עדים (גופים נפרדים) שעדותם מצטרפת ונעשית מציאות אחת של הגדת עדות[278], שתוכנה, שתכלית העליה דהגאולה תלויה בהקדמת תכלית הירידה דהחורבן, כי החורבן אינו ענין בפני עצמו (שצריך להתבטל לגמרי, ולאחריו בא הפכו, הגאולה), אלא הוא ענין אחד עם הגאולה, להיותו הכשר והכנה, ועד להתחלת הגאולה.

וכיון שהא בהא תליא, שתכלית העליה תלויה בהקדמת תכלית הירידה, לכן, "עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה (בנוגע לתכלית הירידה דהחורבן) הייתי מתיירא שלא תתקיים[279] נבואתו של זכריה" (בנוגע לתכלית העליה דהגאולה).

ואף ש"כל דבר טוב שיגזור הא־ל אפילו על תנאי אינו חוזר" - הרי, נוסף לכך שיש אופנים שאפשר שלא יתקיים הדבר הטוב, וכדאיתא בשבת[280] "מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה, חוץ מדבר זה .. (משום) שהיה בידם למחות ולא מיחו" [ועל־דרך־זה מצינו[281] ש"לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר[282] היו שריה כאילים לא מצאו מרעה, מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה"], יש לומר, שבנדון דידן אין זה "תנאי", שמצד עצמו הוא ענין צדדי, ונצטרף לגזירה על דבר טוב שמצד עצמו יכול להתקיים גם ללא התנאי, כי־אם ענין אחד שנחלק לב' פרטים התלויים זה בזה, כיון שגודל הירידה דהחורבן ("ציון שדה תחרש") הוא (בדוגמת חרישה שמהוה הכנה לזריעה בשביל הצמיחה) התחלת גודל העליה דהגאולה באופן של הפיכת הענינים הבלתי־רצויים[283] (כמודגש בענין האתהפכא שבתחיית המתים - "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים"), ואי אפשר להפריד ביניהם[284].

ורק "עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת" - דכיון ששתי נבואות אלה הן עדות אחת, נמצא, שקיום נבואת אוריה מהוה גם התחלת קיום נבואת זכריה, וכיון שהותחל קיומה,

---

275) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

276) תניא פל"ו בהגהה.

277) דבר נוסף שאינו מוכרח בהחורבן והגאולה כשלעצמם, שהרי, גם אם החורבן הוכרח להיות באופן ד"ערו ערו עד היסוד בה", אין הכרח שתהי' הירידה גדולה יותר עד לאופן ד"ציון שדה תחרש". ועד"ז בנוגע לתחה"מ - שאין הכרח בהחידוש ש"ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" (באופן דאתהפכא), אלא יכול להיות באופן שיקומו לכתחילה כבחורים, כנ"ל.

278) ע"ד הענין ד"עדים זוממין" שבהתחלת המסכת, ש"אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין" (מכות ה, ב - במשנה).

279) ועאכו"כ שאין לצפות לקיומה מיד (ע"ד פי' ענף יוסף לע"י: "כל זמן שלא נתקיימה נבואתו של אורי' אין תוחלת שתתקיים נבואתו של זכרי' שעדיין לא הגיע זמנה").

280) נה, א. - והאריכו המפרשים בהשקו"ט שבדבר (ראה חדא"ג מהרש"א לברכות ד, א. לח"מ לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד. ועוד). ואכ"מ.

281) שבת קיט, ב.

282) איכה א, ו.

283) בדוגמת הפיכת החורבן עצמו שנעשה התחלת הבנין דהגאולה.

284) וכמו בהנבואה "ציון שדה תחרש" גופא - שאי אפשר שיתקיים הדבר הטוב שבזה (מעלת הצמיחה) ללא הקדמת הדבר הבלתי־רצוי שבזה (הביטול דהחרישה), וכל זמן שלא נתקיים הדבר הבלתי־רצוי, לא יתקיים הדבר הטוב שבזה, ועאכו"כ כשנתבטלה נבואה זו ע"י התשובה (שלכן הוצרך אורי' לחזור ולנבא אותה נבואה שנבא מיכה - ראה פי' ענף יוסף לע"י), שבטל גם הדבר הטוב שבזה, אף ש"כל דבר טוב .. אינו חוזר".

בידוע שמתקיימת בשלימותה, על־דרך שמצינו[285] בכמה נבואות שבהם נצטווה הנביא לעשות פעולה גשמית להבטיח את קיומה של הנבואה בפועל ממש (לא רק ברוחניות), שפעולה זו היא כמו התחלת קיום הנבואה, ואז בידוע שתתקיים בשלימותה.

כג. ולאחרי דברי רבי עקיבא הנ"ל - "בלשון הזה אמרו לו, עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו":

"נחמה" ("ניחמתנו") - לאמיתתה ובשלימותה - היא כאשר הענין הבלתי־רצוי נהפך לטוב, עד שאומרים "אודך ה' כי אנפת בי" (כנ"ל ס"ו). ולכן, כשרבי עקיבא אמר להם "לכך אני משחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים .. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת", שתוכן הדברים הוא שהחורבן עצמו נהפך לטוב (כנ"ל בארוכה) - אזי "אמרו לו עקיבא ניחמתנו", נחמה שענינה הפיכת הצער לשחוק; מה־שאין־כן בסיפור הראשון שלא מצינו בדברי רבי עקיבא ("אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על־אחת־כמה־וכמה") הענין דהפיכה לטוב (שהרי לא נזכר מאומה אודות הפיכת "המונה של רומי", כי־אם שמזה למדים אודות הטובה לישראל), לא היה שם ענין של נחמה (ולכן לא אמרו לו ניחמתנו).

ומדייק הש"ס "בלשון הזה אמרו לו" - כי, מהחילוקים שבין תורה שבכתב לתורה שבעל־פה, שההדגשה על דיוק הלשון ביותר עיקרה בתורה שבכתב, ולא כל־כך בתורה שבעל־פה, שבה העיקר הוא תוכן הענין[286], ולכן, כשנוגע ביותר הדגשת לשון מסויים דוקא, אומרת הגמרא: "בלשון הזה אמרו לו" - שלשון זה הוא לעיכובא.

והלשון הוא "עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו" - ובכפל לשון, שהכפל כשלעצמו מדגיש שענין זה הוא לעיכובא, על־דרך "שנה הכתוב עליו לעכב"[287], והוא גם "לשון חבה"[288], ויש לומר שהא בהא תליא, שמצד החביבות הרי זה לעיכובא.

ובפרטיות יותר - הכפל הוא בשתים, הן בנוגע להשם ("עקיבא"), והן בנוגע לענין הנחמה ("ניחמתנו"):

"ניחמתנו .. ניחמתנו" - נחמה בכפליים, על־דרך מה שכתוב[51] "נחמו נחמו עמי", וכדאיתא במדרש[289] "חטאו בכפליים .. לקו בכפליים .. ומתנחמים בכפליים", שהפירוש ב"מתנחמים בכפליים" הוא לא רק ב' פעמים ככה, כנגד זה ש"לקו בכפליים", "מדה כנגד מדה" - ד'מאי קא־משמע־לן' - אלא "כפליים" מלשון ריבוי מופלג עד בלי גבול[290], באופן שבאין־ערוך לגמרי, שאז דוקא הנחמה היא בשלימותה.

וההקדמה לזה - "עקיבא (ניחמתנו) עקיבא (ניחמתנו)" - כאמור לעיל (סי"ט) שהפיכת הענין הבלתי־רצוי לטוב (ענין הנחמה), "מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא", שייכת לרבי עקיבא דוקא, להיותו בן גרים, ולכן, כשמדובר אודות הפיכת דבר בלתי־רצוי בתכלית הירידה ביותר ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים"), שלזה צריך תוספת־כח ביותר, אזי חוזרים וכופלים "עקיבא .. עקיבא".

כד. ויש להוסיף ולהמתיק דיוק הלשון "עקיבא .. עקיבא" (ב' פעמים) - שמצינו בזה ג' אופנים:

א) במסכת ראש השנה[291] במשנה, כשחלק רבי יהושע על רבן גמליאל בנוגע לקידוש החודש, "שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך, הלך

---

285) ראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש לרקנטי לך לך שם. דרשות הר"ן דרוש ב'.

286) ולכן השכלה אחת, בדיבור התוספות היא באותיות ותיבות אלו, ובהרא"ש והר"ן השכלה זו עצמה היא באותיות ותיבות אחרים (לקו"ת פ' ראה כד, ד. וראה סה"מ תש"י ע' 36 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם).

287) יומא נא, ב. וש"נ.

288) ראה תו"כ ר"פ ויקרא: "כל הקריאות היו משה משה .. משה משה, אברהם אברהם .. לשון חבה". ובנדו"ד, ישנו גם הכפל בקריאת שם - "עקיבא .. עקיבא".

289) איכ"ר ספ"א.

290) ע"ד הפירוש "כפלים לתושי'" שנאמר בנחמה על שבירת הלוחות - "אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד (או "חמשה חומשי תורה וספר יהושע" - נדרים כב, ב), ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הה"ד (איוב יא, ו) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי'" (שמו"ר רפמ"ו) - שבלוחות שניות ניתוסף הריבוי דתושבע"פ שהוא בלי גבול ("עלמות אין מספר כו' אלו ההלכות דלית לון חושבנא" - תניא אגה"ק סכ"ט (קנא, א). וראה לקו"ש חכ"ט ע' 111. וש"נ).

291) שבהערה 10.

ומצאו רבי עקיבא (לרבי יהושע) מיצר (על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים), אמר לו, יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר[292] אלה מועדי ה׳ מקראי קדש אשר תקראו אתם (בקריאת בית־דין תלאו הכתוב), בין בזמנן בין שלא בזמנן" - שכאן לא נזכר שרבי יהושע אמר לו "עקיבא ניחמתני" (אף שקיבל את דבריו).

ב) בגמרא שם: "תניא הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר, אמר לו [רבי] מפני מה אתה מיצר, אמר לו (רבי) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה זו, אמר לו רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני, אמר לו אמור, אמר לו הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג׳ פעמים (שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם .. וקרי ביה תקראו אתם), אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין, בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (עקיבא פעם אחת).

ג) בסוגיין: "בלשון הזה אמרו לו: עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו" (עקיבא ב׳ פעמים).

וההסברה בזה - על־פי האמור לעיל:

החילוק בדברי רבי עקיבא בענין קידוש החודש בין המשנה לגמרא - שבמשנה נתפרש עיקר הדין שקידוש החודש תלוי (לא בחשבון, אלא) בקריאת בית־דין, "בין בזמנן בין שלא בזמנן", ובגמרא ניתוסף גם האפשרות לענין בלתי־רצוי אצל בית־דין (שקידשו שלא בזמנן) - "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין כו׳", שגם "השוגגין צריכים כפרה"[293], לפי ש"השגגות הן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה"[294] (בגלל שהיה מושקע בגשמיות וחומריות), ואילו היה מתנהג כדבעי, לא היה בא לידי שוגג, שהרי "לא יאונה לצדיק כל און"[295], ועל־אחת־כמה־וכמה "מזידין" - ענין בלתי־רצוי שלא שייך אצל יהודי מצד נפשו האלקית[296] [כי־אם מצד העלם והסתר שעל־ידי ההתלבשות בגוף ונפש הבהמית, "הגוי אשר בקרבך"[297], שלהיותה מקליפת נוגה שיש בה תערובות טוב ורע, יכול להיות גם התגברות הרע (כמו שכתוב[298] "ולאום מלאום יאמץ")], ולכן לא נזכר במשנה שהיא "דבר ברור"[299] (על־דרך שעולם הבא נקרא "עולם ברור"[300]), כי־אם בגמרא, עליה נאמר[301] "במחשכים הושיבני", שעל־ידה נעשה מ"מחשכים" - "תורה אור"[302].

וענין זה "אפילו שוגגין כו׳ אפילו מזידין כו׳" אומר רבי עקיבא לרבי יהושע - כי, להיותו "בן גרים" יכול הוא לראות ולהבחין אצל הזולת ענין בלתי־רצוי שבא מה"גוי אשר בקרבך" (בגלל שגם אצלו[303]

---

292) אמור כג, ד.

293) פרש"י ד"ה תולה - ריש שבועות.

294) תניא אגה"ק סו"ס כח.

295) משלי יב, כא.

296) שיראה ומפחדת בטבעה מדבר שהוא היפך רצון הבורא, כשם שטבע הגוף (גם דבהמה) שירא מדבר המזיק, כמו אש ומים כו׳ (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע׳ 114. וש"נ).

297) ע"פ לשון הכתוב - תבוא כח, מג. וראה לקו"ת תבוא מב, ב. דרושי שמע"צ צ, ד. ובכ"מ.

298) תולדות כה, כג.

299) ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ד"ה אח"כ ראה להסתפק).

300) פסחים נ, א. וש"נ.

301) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.

302) וכמשנ"ת בהתוועדות שלפנ"ז ממאמר של רבינו הזקן (מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע׳ רכה) בענין "פלפולא דאורייתא" ש"נהג בה משה טובת עין ונתנה לישראל" (נדרים לח, א), שעי"ז באים לעומק ההלכה, ונעשה הבירור לא רק בין קודש לחול, אלא באופן שמבררים גם את החושך כו׳.

303) כתורת הבעש"ט (ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט בהוספות סקע"ה ואילך. וש"נ) שראיית דבר בלתי־רצוי אצל הזולת היא כמשל האדם המביט בתוך מראה, שכאשר רואה לכלוך ה"ז משום שפניו מלוכלכין, היינו, שגם אצלו יש ענין זה, בדקות או בדקות דדקות עכ"פ, ואילו אצלו לא הי׳ אפילו אפס קצהו, אזי לא הי׳ רואה זאת אצל הזולת, כיון שענין זה אינו קיים במציאות בעולמו.

ולהעיר מהסיפור אודות אדמו"ר האמצעי (וסיפור דומה אודות הצ"צ - ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע שעט ואילך. וש"נ), שנכנס אליו א׳ לבקש תיקון על ענין בזוי ומאוס, היפך התורה והיפך האנושיות לגמרי כו׳, שלא הי׳ יכול למצוא בעצמו מעין זה גם בדקות דדקות, וסו"ס מצא איזה ענין בקשר לצורת מטבע*, שזה הי׳ בדקות דדקות מענין הנ"ל (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע שפה ואילך).

---

*) ויש לומר, שהמדובר הוא (לא אודות מטבע שצורתה בלתי־רצוי, אלא) בנוגע לכללות הענין של "צורתא דזוזא", אפילו "מטבע של ירושלים, דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר" (ב"ק צז, ב) – שלפי־ערך גודל מעלתו של אדמו"ר האמצעי, "בנן של קדושים" שמימיו "לא הסתכל בצורתא דזוזא" (ראה פסחים קד, א), נחשב גם זה לענין בלתי־רצוי, עד כדי כך, שזהו בדקות דדקות מענין שהוא היפך התורה והיפך האנושיות כו׳.

היה מעמד ומצב שלפני הגירות[304]), מה־שאין־כן רבי יהושע שהיה צדיק מעיקרו, ועליו נאמר[305] "אשרי יולדתו" (היפך לגמרי מגר), ולא עוד אלא שהיה משבט לוי[82], על־שם "ילוה אישי אלי"[306] - אינו רואה גם אצל הזולת ענין בלתי־רצוי[307].

ועל זה אומר רבי עקיבא "הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין" - שגם מעמד ומצב בלתי־רצוי ד"שוגגין .. מזידין כו'" יכולים להפוך ולעשות מזה פסק־דין בתורה אשר על פיו תהיה קביעות המועדים[308] לכל בני ישראל (וגם בנוגע להקב"ה ובית־דין של מעלה)[309].

וכיון שמדובר כאן אודות הפיכת ענין בלתי־רצוי - לכן "בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (מה־שאין־כן במשנה, שגם רבי עקיבא, בן גרים, אינו מזכיר אודות ענין בלתי־רצוי).

אמנם, בענין זה מדובר אודות הפיכת שוגג ואפילו מזיד של בני־ישראל, אשר "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו יתברך"[310], וכפסק דין הרמב"ם[311] שבשעת מעשה "הוא רוצה להיות מישראל .. להתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו", ונמצא, שמעשה העבירה אינו "מלאכת מחשבת", ובמילא אין זו עבירה אמיתית[312], ולא עוד אלא שאפילו בשעה שנהנה מהחטא, לבו נוקפו[313], בידעו שעושה עוולה כו'[314]. ולכן, כדי להפוך ("נחמתני") שוגג או אפילו מזיד של יהודי - מספיק "עקיבא" (בן גרים) פעם אחת.

מה־שאין־כן כשצריכים להפוך ענין בלתי־רצוי שבעולם, ב"המונה של רומי", ועד לתכלית הירידה למטה ביותר ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים") - לא מספיק הכח של "עקיבא" פעם אחת (שבכחו להפוך ענין בלתי־רצוי של בני ישראל), אלא יש צורך בתוספת־כח יתירה - "בלשון הזה (דוקא) אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" (ב' פעמים)[315].

כה. וכל זה מהוה הוראה בנוגע למעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות לכל אחד ואחד מישראל[316]:

נוסף לכך שכללות ישראל נחלקים לד' הסוגים דכהן לוי ישראל וגר (שמיוצגים על־ידי רבן גמליאל רבי אלעזר בן עזריה רבי יהושע ורבי עקיבא, כנזכר לעיל סעיף ו), הרי, מצד ענין ההתכללות שבישראל יש אצל כל אחד (לא רק ה"ישראל" שבו, אלא) גם ה"כהן" שבו - שהרי כל ישראל נקראים "ממלכת כהנים"[317]; ה"לוי" שבו - כפסק דין הרמב"ם[318] "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש כו'"; וגם ה"גר" שבו - עניני אכילה ושתיה ודומיהן, מהדברים שבהם "דומים לבהמה"[319], "נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"[320], וצריך "לגיירם", לפעול שגם הם יהיו חדורים ביהדות, ועד שיהיו ראויים ל"ממלכת כהנים" (ולדוגמא: שאכילתו נעשית על־דרך ובדוגמת אכילת הכהנים בקדשים[321]).

---

304) להעיר מברכות כז, סע"ב: "ר' עקיבא .. לית לי' זכות אבות".

305) אבות פ"ב מ"ט.

306) ויצא כט, לד. וראה תו"א ר"פ ויחי. לקו"ת ר"פ שמיני. ובכ"מ.

307) ואף שר"י עצמו אמר דין זה (שהרי ר"ע אומר לו "תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני") - ה"ז כפי שהוא בתורה.

308) ועד ל"יום הקדוש" (יוה"כ).

309) ראה שמו"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב, יד.

310) תניא ספכ"ד.

311) הל' גירושין ספ"ב.

312) אף שגם בזה צריך למרק ולהעביר הלכלוך והפגם, ע"י העונש כו'.

313) ראה ברכות ז, ב. נדה ג, ב. וש"נ.

314) ורק אצל גוי - עמלק, נמרוד וכיו"ב - יכול להיות מעמד ומצב שיודע את רבונו ומכוין למרוד בו (תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. וראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ).

315) ויש לומר, שהדיוק (בר"ה) "בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" כולל גם שלילת הכפל ד"עקיבא עקיבא", כי בענין דקידוש החודש אין לערב ענינים השייכים לבירור העולם (וע"ד שמצינו בפרשה הקודמת, שאמירת פרשת קידוש החודש למשה ("החודש הזה לכם", "כזה ראה וקדש") בארץ מצרים לא היתה יכולה להיות בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, אלא חוץ לכרך (מכילתא ופרש"י בא יב, א) - דאף שלכאורה מה איכפת להקב"ה ומשה (שמדברים ביניהם) מה נעשה בארץ מצרים, ומה תופס מקום אצלם אם ארץ מצרים מלאה גילולים או לא, בה בשעה ש"אין עוד מלבדו", מ"מ, אומרת התורה, שבשעה שמדובר אודות קידוש החודש, הרי זה צריך להיות מחוץ לכרך דוקא).

316) ההוראה בנוגע לעבודת נשי ישראל ממש"נ "עוד ישבו .. זקנות גו'" - נדפסה בשיחת יו"ד שבט סי"ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 171 ואילך).

317) יתרו יט, ו.

318) הל' שמיטה ויובל בסופן.

319) ראה לעיל הערה 107.

320) תניא פמ"ט (ע, רע"א).

321) להעיר מחגיגה כז, רע"א: "שולחנו של אדם מכפר עליו", בדוגמת המזבח.

וכיון שעיקר העבודה בזמן הגלות היא בבירור העולם, צריך כל אחד מישראל לקבץ כל כחות נפשו ("בכל לבבך ובכל נפשך גו'"[322]), הכהן הלוי הישראל והגר שבו, שכולם יחדיו יהיו "מהלכין בדרך", למלא שליחותו של הקדוש־ברוך־הוא[323] בחלקו בעולם (כולל גם "רומי" שבחלקו בעולם), עד שיהיו "עולין לירושלים", החל מהגאולה הפרטית דכל אחד ואחד מישראל [בעת התפלה[324] - שבה מברכים בשם ומלכות "גואל ישראל"[325], כיון ש"אין כאן שום ספק כלל"[326], ובפרט כשתפלתו היא "עד מיצוי הנפש"[327]], ובצירוף עוד כמה וכמה מישראל נעשית גם הגאולה הכללית דכל בני ישראל.

ונקודת ההוראה משני הסיפורים - שאין להתפעל ובודאי שלא להתייאש חס־ושלום מזה ששומעים "קול המונה של רומי", ואפילו כשרואים את גודל הירידה אצל כמה וכמה מבני ישראל עד למעמד ומצב ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", שכן, אף שישנו וצריך להיות רגש הצער עד כדי בכיה ("התחילו בוכין"), הרי זה באופן ש"בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא"[328] ("רבי עקיבא משחק"), שכן, דוקא גודל הירידה ביותר מעוררת ופועלת, ועד שנעשית כבר התחלה לעליה גדולה ביותר, בדוגמת הביטול שבחרישה וזריעה שמביא לידי צמיחה ("ציון שדה תחרש"), ובאופן שלא זו בלבד שמבטלים הענינים הבלתי־רצויים, אלא אדרבה, שמהפכים אותם לטוב ("ניחמתנו") - על־ידי התשובה[329] (שפועלת את הגאולה), שגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים[330], כיון שעבודתם היא באופן של אתהפכא חשוכא לנהורא, "זדונות נעשו לו כזכיות"[331], "אותן[332] מצעות שהציעה לו באיסור[333] הציעה לו בהיתר"[334], "גם אויביו ישלים אתו"[335], "זה[336] הנחש"[337] (לא רק כמו דוד שאמר[338] "ולבי חלל בקרבי", שאין לו יצר הרע, לפי שהרגו בתענית[339], אלא כמו אברהם, ש"עשה יצר־הרע טוב, דכתיב[340] ומצאת את לבבו נאמן לפניך"[341], כמו שכתוב[322] "בכל לבבך", "בשני יצריך"[342]).

---

322) ואתחנן ו, ה.

323) שצ"ל באופן ד"שלוחו של אדם כמותו" (ברכות לד, ב. וש"נ), ולכן, כשם שהקב"ה נמצא (יחד עם בנ"י) בגלות בכל מציאותו, כך צ"ל עבודתו של יהודי בגלות בכל מציאותו ובכל כחות נפשו.

324) ראה תניא אגה"ק ס"ד: "כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשבי' לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית כו'".

325) "אע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד .. כיון דשם גאולה עלה" (פרש"י ד"ה אתחלתא - מגילה יז, ב).

326) תניא אגה"ת פי"א. - ולהעיר מאוה"ת ענינים ע' קכב: "ואף שבגשמיות .. אינו נתקיים ואיך תקנו אנשי כנסת הגדולה שיהי' ח"ו ברכה לבטלה, אך הענין הוא שמכל תפילות ישראל מעוררים וממשיכים למעלה בודאי הכל, אך .. יוכל להיות נשאר' ההמשכה למעלה בהעלם .. ונק' מתן בסת"ר פי' שהמתנה נשארה בסתר והוא כמו למשל שנותנים צדקה אך שנותנים אותה בכלי סגור, והנה אף שהמתנה היא בשלימות בהכלי, אך הכלי היא סגור ומסוגר ואינו מתגלה לו מהעלם לגילוי, אבל המתנה היא יש בהכלי בשלימות כו'".

327) ספרי ואתחנן שם.

328) זח"ג עה, א. תניא ספל"ד. אגה"ת רפי"א.

329) שגם היא באופן של בכי' מסטרא דא וחדוא מסטרא דא - כמבואר בארוכה בכ"מ (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 47. וש"נ), שאפילו מצות התשובה, שהיא באופן ד"הן בוכין", "הזורעים בדמעה", צריכה להיות מתוך שמחה גדולה ביותר, כי למרות שהי' מרוחק כו', ובלשון רבינו הזקן בתניא (פכ"ט): "רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל", ניתן לו הכח לשוב בתשובה שלימה לאביו שבשמים, ולהיות מרוצה וחביב לפני ית' כקודם החטא, ועוד יותר כו'.

330) כדעת ר' אבהו - ברכות לד, ב (אף שבמחלוקת שנוי' שם, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן "פליגא דר' אבהו". - ראה בארוכה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה. לקו"ש חי"ד ע' 361 ואילך).

ונפק"מ לדינא: המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה (כנ"ל הערה 179) - הרי, מצד זה שבעל־תשובה גדול מצדיק, חשיב כמו הטעה לשבח שאינה מקודשת (קידושין מח, ב מט, א), אלא, שבענין זה הולכים אחר לשון בני אדם (כמו בנדרים) שאינם מקפידים בחילוק שבין צדיק לבע"ת, והעיקר אצלם הוא השלילה דהיפך הצדיק שישנו גם בבע"ת [וע"ד "על מנת שאני ת"ח אין אומרים כשמעון בן עזאי כו' אלא כל ששואלים אותו כו'" (שם מט, ב)], אבל, לולי הטעם שאין מקפידים, הי' הדין כמו בהטעה לשבח שאינה מקודשת (ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 186. וש"נ).

331) יומא פו, ב.

332) מנחות מד, א.

333) להעיר מיומא שם: "היכי דמי בעל תשובה .. כגון שבאת לידו דבר עבירה .. וניצל הימנה .. באותה אשה באותו פרק באותו מקום". ויתירה מזה בנדו"ד - שאותן מצעות הציעה לו בהיתר.

334) אף שהסדר הרגיל הוא ש"אין קטיגור נעשה סניגור" (ברכות נט, רע"א. וש"נ).

335) משלי טז, ז.

336) ב"ר רפנ"ד.

337) לא "נחש הנחושת" שריפא את בנ"י (חוקת כא, ח־ט), אלא "נחש הקדמוני", שהוא "אויביו", ואעפ"כ, "ישלים אתו".

338) תהלים קט, כב.

339) תניא פ"א (ה, ב).

340) נחמי' ט, ח.

341) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.

342) ספרי ופרש"י עה"פ (ואתחנן ו, ה).

ועניין זה נעשה בכחו של "בן גרים" (רבי עקיבא) - שבידעו שאצלו גופא היו בעבר עניני חול ("גוי'שע ענינים") ש"נתגיירו" ונתעלו לקדושה, בכחו וביכלתו ("מיניה וביה כו'") לפעול על אלה שבהוה יש אצלם ענינים שאינם של קדושה ("גוי'שע ענינים") - שיתהפכו לקדושה.

אמנם, סדר העבודה (גם אצל רבי עקיבא) הוא שלכל־לראש צריך להיות חדור בעצמו בעניני קדושה, וכאשר נעשים חדורים בתורה עד שהשקפת עולמם היא השקפת התורה, אזי יכולים וצריכים לצאת לעולם כדי להפוך הענינים הבלתי־רצויים שבעולם - כמרומז בכך שלכל־לראש באה הסוגיא בראש השנה אודות דברי רבי עקיבא בענין קידוש החודש, שמורה על העבודה בעניני קדושה[343], "עשה טוב" [ובזה נכלל גם השלב הנוסף דשלילת והפיכת הענינים הבלתי־רצויים ("סור מרע") אצל בני ישראל, "שוגגין כו' מזידין כו'", "עקיבא (פעם אחת) נחמתני נחמתני"], ולאחרי זה באה הסוגיא דמכות אודות עבודתו של רבי עקיבא להפוך את הענינים הבלתי־רצויים שבעולם, "המונה של רומי", "שועל שיצא כו'" - "עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" (ב' פעמים עקיבא).

ועל ידי זה נעשה הענין דאתהפכא גם אצלו - שהענינים שהיו אצלו באופן של חלישות ("זקנים וזקנות"), נעשים בכל התוקף - "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים".

המשך השיחה יודפס בדבר מלכות לפרשת בשלח

343) ענינו העיקרי של רבי עקיבא התנא - ש"כולהו אליבא דרע"ק" (כנ"ל ס"ח).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מכ"ה טבת. בו כותבת אודות מצב רוחה ובכלל.

בכגון זה ידועה עצה היעוצה להיות חקוק במוח זכרונה עניני השגחה פרטית, שהוא מיסודי אמונתנו ותורתנו הק' תורת חיים, ובפרט ע"פ המבואר בארוכה בתורת חסידות חב"ד איך שהשגחה פרטית היא על כל אחד ואחת ועד לפרטי פרטים, והרי הקב"ה הוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב ובמילא זהו שולל האפשרית של דאגות ועצבות, שהרי בלשון נעים זמירות ישראל, ה' לי לא איירא, ה' רועי לא אחסר, ובפרט אשר ראתה ורואה חסדי השי"ת בפועל, שברכה השי"ת בבעל ובילדים נחמדים וכו', ועוד זאת וזכתה והצליחה שיש לה חלק ומשתתפת בחינוך על טהרת הקדש לקרב את לבן של בני ישראל לאבינו שבשמים, וידוע פתגם הבעש"ט אשר אהבת הקב"ה לכל אחד מבני ובנות ישראל, הוא יותר באין ערוך מאהבת הורים זקנים לבן יחידם שנולד להם לעת זקנותם.

ומאחר שעל האדם לעשות בדרך הטבע התלוי בו ויש מקום לומר שמצב רוח קשור ג"כ במצב חלישות בריאותה - בכלל, מהנכון שתשאל רופא עד"ז ותמלא הוראתו.

בברכת הצלחה בעבודתה בקדש האמורה וגם הנהגת הבית שגם זה עבודתה בקדש ותלוי בעיקר בהאשה עקרת הבית ולבשו"ט מתוך שמחה וטוב לבב.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

לקוטי־שיחות פרשת בא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.
דברי הרמב״ם על חישוב לוח־השנה לפי החמה ולפי הלבנה

בתחילת הלכות קידוש החודש, אומר הרמב״ם: ״חדשי השנה הם חדשי הלבנה, שנאמר[1] עולת חדש בחדשו ונאמר[2] החודש הזה לכם ראש חדשים... והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר[3] שמור את חודש האביב״.

ההסבר לכך הוא: ״חדש הלבנה״ הוא בערך עשרים ותשעה ימים וחצי[4], שזהו משך הזמן של מחזור הלבנה. ״שנת חמה״ היא כשלוש מאות ושישים וחמישה ימים ורבע[5], שזהו משך זמן המחזור השנתי של החמה.

בהלכה הנ״ל קובע הרמב״ם שתי הלכות[6]:

א) ש״חדשי השנה״ נקבעים לפי מחזור הלבנה. כלומר, חודש — איננו אחד מתוך שנים־עשר חלקי שנת החמה, כפי שנהוג אצל רוב האומות, אשר שנת מהלך החמה נחלקת לשנים־עשר חלקים־חדשים, אלא ״חדשי הלבנה״.

ב) למרות זאת, כיוון שפסח צריך לחול באביב[7], ועונות השנה מתאימות לשנת חמה, הארוכה בכאחד־עשר יום משנת־לבנה[8], מחשבים את השנים לפי מחזור החמה, ולפיכך מעבר בית־הדין את השנה אחת לשתיים־שלוש שנים ״כדי שיהיה הפסח בזמן האביב״[9].

בפרקים שבהמשך אומר הרמב״ם, שגם החשבון שלפיו אנו נוהגים כיום [שנסדר על־ידי רבי הלל הנשיא[10]] קבוע באופן כזה, שבכל מחזור של תשע־עשרה שנים משתוות שנות החמה לשנות הלבנה, עד אשר ״לא יישאר ממנין ימי החמה בכל תשע־עשרה שנה חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמישה חלקים״[11].

על כך שואל בעל ה״פירוש״[12], ואומר ש״אחר שנים רבות״, כאשר תצטבר כמות גדולה של העודפים של שעה ותפ״ה חלקים, לא תצא עונת האביב בניסן, אלא בחודש אייר, ועונה: ״יבוא מורה צדק ויודיענו״.

[ולהעיר: שעד לשנה האחרונה של ״שית אלפי שנין דהוה עלמא״ עדיין[13] יחול האביב בחודש ניסן[14]].

יש להבין: ההלכה של ״שמור את חודש האביב״, איננה קובעת רק שניסן יחול באביב, אלא שפסח יחול באביב, כפסק־דין הרמב״ם, כאמור לעיל, שכאשר חישב בית־דין ומצא שעונת האביב תחול ״בששה עשר בניסן״ היו מעברים את השנה ״כדי שיהיה הפסח בזמן האביב״. ואינו מובן: לפי הצטברות של עודפי המחזור (שעה ותפ״ה חלקים) עד עתה, ואפילו בזמן הרמב״ם ולפניו, כבר החלה עונת האביב פעמים רבות[15] מספר ימים לאחר ט״ו ניסן[16], וכיצד מותאם הדבר להלכה של ״שמור את חודש האביב״, שפסח צריך לחול באביב?

ב.
ההסבר לכך, לכאורה, והקושי עליו

לכאורה ניתן היה לתרץ זאת בדברי הרמב״ם בהמשך[17], שהעודף של שעה ותפ״ה חלקים בכל מחזור

---

1) פנחס כח, יד.
2) פרשתנו יב, ב.
3) ראה טז, א.
4) במהלכם האמצעי תשעה ועשרים יום י״ב שעות .. תשצ״ג חלקים (רמב״ם שם פ״ו ה״ג).
5) ראה רמב״ם שם רפ״י. לקמן בפנים השיחה.
6) ראה ב״פירוש״ לרמב״ם הל׳ קדה״ח בתחלתו. וראה ראב״ע פרשתנו שם ובכ״מ.
7) ר״ה כא, א. סנהדרין יג, ב. רמב״ם שם רפ״ד.
8) רמב״ם שם פ״א ה״ב.
9) לשון הרמב״ם שם פ״ד ה״ב.
10) ראה בעל המאור ר״ה (כ, ב). רמב״ן גיטין לו, א. השגות הרמב״ן לסהמ״צ מ״ע קנג. חי׳ הר״ן סנהדרין יא, א־ב. חינוך מצוה ד׳. ובכ״מ. וצע״ק שברמב״ם בהל׳ קדה״ח אינו. וראה שם פ״ה ה״ג. הי״ג. סהמ״צ שם. וראה סה״ד ד״א קי״ח. ועוד. תו״ש בא חי״ג פ״ב ואילך, וש״נ.
11) רמב״ם שם פ״ו ה״י.
12) בפ״ט ה״ג שם.
13) ראה ספר עתים לבינה מאמר יב.
14) ראה בעתים לבינה שם שמפרש שזוהי הכוונה בתירוץ ה״פירוש״ ״יבוא מורה צדק ויודיענו״.
15) בהשנים שבאמצע המחזור, כבהערה הבאה.
16) ראה בספר העבור לראב״ח הנשיא (מאמר ג׳ שער ה׳) דבזמנו (״אשר חי בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושלש ליצירה״ — נוסח השער), ״מועד הפסח כולו נופל בתקופת טבת כגון שנה חמישית ושנת שלשה עשרה ושנת י״ו שאתה מוצא בכולם תקופת ניסן נופלת אחר כ״ב יום מניסן כו׳״. וראה גם ספר העבור להראב״ע (סוד העבור ״העד האחד״ ושם בסופו ״העד השביעי״). יד רמ״ה לסנהדרין (יג, ב ד״ה ואיכא דקשיא). יסוד עולם מאמר ד׳ (פ״ב, פי״ד ועוד). ובכמה מפרשים וספרי חשבון העיבור.
17) רפ״ט שם.

הוא רק לפי החישוב (הנקרא "תקופת שמואל") הקובע ששנת החמה היא "שס"ה יום ורביע יום", ואילו לפי החישוב ("תקופת רב אדא") הקובע ששנת חמה היא שס"ה יום ו"פחות מרביע יום", יוצא ש"לא תמצא תוספת במחזור של י"ט כלל".

לפי זה מותאם חשבון השנים, שלפיו אנו מחשבים כיום, להלכה של "שמור את חודש האביב", כי אין מחשבים לפי "תקופת שמואל" אלא לפי "תקופת רב אדא" ש"חשבון זה הוא האמת יותר מהראשון"[18], כמצוין על־ידי מספר מה"ראשונים"[19], שלפי חשבון זה חל פסח תמיד בעונת האביב.

אך עדיין לא מובן: הסיבה לכך שצריך להשוות את שנות הלבנה לשנות החמה היא משום "שמור את חודש האביב", וכיוון שלפי החישוב של "תקופת שמואל" עדיין נותר בכל מחזור עודף, מדוע אומר הרמב"ם[20] "ולמה סמכנו על מנין זה .. (כי) לא ישאר ממנין ימי החמה .. חוץ משעה אחת...": כיצד ייתכן לסמוך על "מנין" זה, בעוד אשר ההשתוות איננה מותאמת לגמרי להלכה של "שמור את חודש האביב"?

ג.
השנים הן שנות חמה, גם לפי חישוב "תקופת שמואל"

יש לומר שההסבר לכך הוא: מלשון הרמב"ם "והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר שמור את חודש האביב" מובן, שמ"שמור את חודש האביב" אין ללמוד רק שפסח צריך לחול באביב, אלא שתמיד צריך פסח לחול באותו חלק של שנת החמה[21].

ובהלכה של "שמור את חודש האביב" המתייחסת לשנים, די "שיהיה חדש זה (ניסן) בזמן האביב"[22], שחלק מחודש ניסן יחול באביב[23]. ולכן די לפי הלכה זו בכך, שעונת האביב תחול בחודש ניסן, אפילו כאשר היא חלה בסוף החודש.

לפי זה יוצא, שגם לפי החישוב של "תקופת שמואל", שבכל מחזור נותר עודף קטן, הרי על־ידי השוואת שנות המחזור דואגים לכך שההלכה של "שמור את חודש האביב" המתייחסת לענין השנים תתקיים, כיוון שגם לפי חישוב זה לא יתחיל האביב לעולם אחרי חודש ניסן.

בכך מובנים גם דברי הרמב"ם, שהסיבה לכך ש"סמכנו על מנין זה" (של שנות המחזור) מפני שלפיו "לא יישאר ממנין ימי החמה חוץ משעה אחת...", כך: "סמכנו על מנין זה" (של שנות המחזור) מפני שעל־ידי "מנין זה" מקויימת ההלכה שהשנים צריכות להיות "שני החמה"[24], ולצורך הלכה זו מספיק החישוב ש"לא ישאר... חוץ משעה אחת..." כדי ש"סמכנו על מנין זה", כנ"ל.

ד.
גם "תקופת שמואל" מותאמת להלכה

אך יש להבין: לצורך ההלכה של "שמור את חודש האביב" בהתייחסה לפסח, הכרח להזדקק לחשבון

---

18) לשון הרמב"ם שם פ"י ה"ו.

19) שנסמנו בהערה 16. ועוד.

20) בפ"ו ה"י שם.

21) ועפ"ז יובן מ"ש הרמב"ם (שם פ"ד סה"א) "מפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב כדי שיהא הפסח באותו זמן .. ולולא הוספת החודש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים" – ולכאורה א"מ: (א) מה מוסיף הרמב"ם במ"ש "ולולא הוספת החודש הזה כו'", על מה שכתב לפנ"ז "מוסיפין חודש זה מפני זמן האביב"? (ב) מהו אומרו "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים", שמלשון זה משמע שהדיוק הוא לא – בזמן האביב, כ"א – שלא יהי' "פעמים בימות החמה פעמים בימות הגשמים"?

וי"ל שב' לשונות אלו הם ב' דינים: "ומפני מה מוסיפין כו'" הוא דין בשנה שתקופת ניסן מתאחרת אחרי ט"ו ניסן; ו"ולולא הוספת החדש הזה כו'" הוא דין בנוגע כללות השנים, שמזמן לזמן צריך לעבר את השנה בכדי שהפסח שבכל השנים יהי' בזמן אחד (ושלא יהי' "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים").

22) לשון הרמב"ם שם פ"ד ה"א. וראה הערה הבאה.

23) ויש לומר, דמה שמעברין על התקופה, היא "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב" (רמב"ם שם פ"ד ה"ב), משא"כ מה שמעברין על האביב ועל פירות האילן הוא "כדי שיהיו השנים שני החמה" (רמב"ם שם סוף ה"ד*). ועפ"ז יובן גם מ"ש הרמב"ם שם ה"ג "כדי שיהי' האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן" – דלכאורה: הרי מה שמעברין על כל ג' הסימנים הוא מצד "שמור את חודש האביב" שנוגע לפסח, ולמה אומר "כדי שיהי'... להקריב ממנו עומר"? וי"ל בזה, כי אלולי טעם זה (כדי שיהי' כו' להקריב ממנו עומר) הי' מספיק גם כשהאביב הוא בסוף חודש ניסן (מכיון שגם אז היא שנת החמה, כבפנים).

ויש לומר, שב' הלשונות שברמב"ם שם ה"א "שיהא הפסח באותו זמן", "שיהי' חודש זה בזמן האביב" – הם הקדמה ל(ב' הענינים שב)ב' הלכות שלאח"ז: עיבור מפני התקופה (שבהלכה ב') – הוא "כדי שיהי' הפסח באותו זמן" (אביב); מפני האביב ופירות האילן (שבהלכה ג') הוא כדי "שיהי' חודש זה בזמן האביב".

24) להעיר מחמרא וחיי סנהדרין שם בשם הרא"ש.

---

*) ומזה שבהלכה זו (ה"ד) מביא הרמב"ם רק ב' הסימנים דאביב ופירות האילן – משמע קצת, שכוונתו ב"ואלו הן הדברים" היא (בעיקר) לענין ב' סימנים אלו. משא"כ מה שמעברין על התקופה הוא לא רק "כדי שיהיו השנים שני החמה" אלא גם "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב".

האמיתי, של "תקופת[25] רב אדא"[26] שרק לפיו "לא תמצא תוספת במחזור כלל". אם כך, לשם מה צריך הרמב"ם לומר שבהתייחס לענין של "שנה" מתאים להלכה גם החישוב של "תקופת שמואל", שאיננו כפי האמת?

תמצית ההסבר לכך היא:

מעצם הענין, שהרמב"ם מביא גם את "תקופת שמואל" בהלכות קידוש החודש, רואים, שגם חישוב זה איננו רק דיעה ב"תורת אמת", אלא גם מותאם לפסק ההלכה, שהיא "אמת לאמיתו"[27].

[וכך נרמז בלשון הרמב"ם[28] "שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון". כלומר, גם החשבון "הראשון" – תקופת שמואל – הוא אמת, אך "חשבון זה" – תקופת רב אדא – הוא "אמת יותר"][29].

ההוכחה לכך שגם החשיבות של "תקופת שמואל" מתקבל להלכה היא: במספר הלכות הקשורות לחישוב תקופת החמה מתחשבים רק ב"תקופת שמואל". כגון: ברכת החמה, הברכה שמברכים כאשר רואים את החמה ביום של עונת ניסן בתחילת כל מחזור גדול (עשרים ושמונה שנים) כאשר התקופה היא "בתחילת ליל רביעי"[30], שאז החישוב הוא לפי תקופת שמואל ולא לפי תקופת רב אדא[31].

[כך גם בענין שאלת גשמים[32], והזהירות בשתיית מים בשעת התקופה[33], שבהלכות אלו מתחשבים רק ב"תקופת שמואל"][34].

ה.
כיצד ייתכן שראש חודש יהיה ביום שלא בו מולד הלבנה

הדברים יובנו על־ידי הסבר על ענין נוסף בקידוש החודש שאיננו מובן, לכאורה: "בית דין[35] שקדשו את החודש, בין שוגגים בין מוטעין בין אנוסים (לפי גירסה אחרת[36]: מזידין) הרי זה מקודש וחייבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו".

ולכאורה, הענין של ראש־חודש (מלשון חידוש) קשור לחידוש הלבנה (המולד), וכיצד ייתכן, איפוא, שהיום שבו לא היה מולד יהיה ראש חודש, מפני שבית־דין קדשוהו?

הרמב"ם[37] מסביר, שהטעם להלכה זו, ש"חייבין הכל לתקן המועדות על היום כשקדשו בו" הוא, מפני ש"מי שציוה לשמור המועדות הוא צוה לסמוך עליהם". אך זהו טעם מספיק לכך שצריך לסמוך על קידוש החודש שעל־ידי בית־דין, אך עדיין לא מובן עצם הענין: כיצד נעשה יום זה לראש חודש "אם המולד הוא ביום אחר?"

ו.
ראש חודש - לפי מולד הלבנה שלמעלה.

ההסבר האפשרי לכך הוא:

חמה ולבנה ועניניהם כאן למטה נגרמים ו"משתלשלים", ככל הענינים שלמטה, מבחינת "חמה" ו"לבנה" שלמעלה, ולכן, הענין שיום מולד הלבנה נקבע לראש־חודש, תלוי בעיקר במולד הלבנה שלמעלה.

---

25) ביד רמ"ה (סנהדרין שם ד"ה ואיכא) מקשה שגם לפי תקופת רב אדא נופלת (לפעמים) תקופת ניסן (בשנת ט"ד למחזור) ביום ט"ז*. אבל עפמ"ש הרמב"ם שם ספ"י: וחשבון שתי התקופות האלו שביארנו (דשמואל ורב אדא) דרכם הכל בקירוב הוא ובמהלך השמש האמצעי לא במקומה האמיתי, אבל במקום השמש האמתי תהי' תקופת ניסן בזמן אלו בכמו שני ימים קודם שתי התקופות, נמצא לכאורה דחגה"פ הוא לאחר התקופה** (ראה יסוד עולם שם. הון עשיר לערכין פ"ב מ"ב. ועוד) וראה הערה הבאה.

26) או י"ל, מדלא הזכיר הרמב"ם בפירוש דסמכינן על חשבון תקופת ר"א בנוגע לפסח*** (והזכיר רק ש"סמכנו על מנין זה"), דס"ל כהדיעות דעכשיו אין חוששין להדין דפסח יהי' אחר התקופה דוקא (ראה פנ"י ר"ה כא, א ד"ה "בתוס' בד"ה עברה". פי' ר"ח שם. חמרא וחיי שם בשם הרא"ש).

27) ראה המשך תרס"ו ע' תלא ואילך.

28) בפ"י ה"ו.

29) ובפרט להפי' ברמב"ם (פ"ה ה"ב, וראה ספר המצות שם) ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא כו' ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה (המבואר בפ"ו שם) שגם החשבון עצמו הוא הלל"מ – וידוע השקו"ט בזה.

30) ברכות נט, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"ח. טושו"ע או"ח סי' רכט ס"ב.

31) ראה שו"ת משאת בנימין סי' קא. שיירי כה"ג לטור שם. שו"ת חת"ס או"ח סנ"ו.

32) תענית י, א. טושו"ע או"ח (ואדה"ז) סי' קיז ס"א.

33) ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו־טז. סר"ו סי"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ.

34) ראה יסוד עולם מאמר ד' פי"ב בסופו ועוד. תשובת התוי"ט (בשו"ת הצ"צ (הישן) סי"ד). וראה ספר העבור להראב"ע שם והעד השביעי (הובא בט"ז יו"ד שם). וראה בכל הנ"ל ישועות יעקב או"ח סי' קי"ז בתשובה לנכד המחבר.

35) רמב"ם ספ"ב שם. מתו"כ אמור כג, ד. ר"ה כה, א.

36) ר"ה שם, וראה הגהות מיימונית שם.

37) ספ"ב שם.

---

*) ביד רמ"ה שם מתרץ דמש"כ בגמרא (ר"ה כא, א) כד חזיא דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה, היינו "נד אורתא דשיתסר נגהי שיבסר". אבל ברמב"ם מפורש שם (ה"ב) "אם תהי' תקופת ניסן בששה עשר".

**) והאיחור דתקופת תשרי בנוגע לזג, אולי ס"ל להרמב"ם דלא איכפת ולא מעברין בשביל זה, מדלא הביאו ברפ"ד שם. וראה צפנ"נ שם ה"ב (וראה שם ה"ג). מנ"ח מצוה ד' סק"ו. ערוך לנר סנהדרין יג, א ד"ה רבי יוסי. ועוד.

***) ולכאורה דוחק לומר דסמיך עמ"ש בפ"י ה"ו. וראה הון עשיר שם.

אך כיוון שהבנתנו וידיעתנו בענינים שלמעלה נעשות על־ידי התבטאותם כאן למטה, הורתה לנו התורה שנקבע את ראש חודש לפי מולד הלבנה שלמטה (על־ידי הראיה או על־ידי חישוב), כי מזה אנו יודעים שאז חל מולד הלבנה שלמעלה.

אבל במקרה שבית־דין קבע את ראש חודש ביום אחר, והתורה ציוותנו "לסמוך עליהם", הרי זאת הוכחה, שדוקא ביום זה, ש"תורת אמת" קבעה אותו כ"ראש חודש", חל מולד הלבנה שלמעלה.

[ולמטה חל מולד הלבנה ביום אחר, מפני שהעולם התחתון אינו ראוי[38] אז[29] מסיבות שונות, שההשפעה של "בחינת לבנה שלמעלה" תתבטא בלבנה שלמטה באותו זמן].

כך הוא הדבר לגבי ההלכות הנ"ל הקשורות לתקופת החמה (ברכת החמה וכדומה): ההלכות של "תורת אמת" קשורות, בעיקר, לתקופת החמה שלמעלה. לכן אין שום קושי בכך שבהלכות אלו מתחשבים בחישוב של "תקופת שמואל", למרות שהחישוב האמיתי לתקופה שלמטה הוא לפי "תקופת רב אדא", מפני שכאשר "תורת אמת" קובעת, שפעם בעשרים ושמונה שנה ההלכה היא כך וכך, והיא קשורה לתקופה זו, הרי זאת הוכחה לכך, שזמן זה הוא בהתאם לתקופה שלמעלה, אך מסיבות שונות מתבטאת תקופה זו למטה בזמן אחר (ל"תקופת רב אדא")[40].

ז.

"אין מקרא יוצא מידי פשוטו".

לאחר כל הדברים הללו עדיין נדרש הסבר:

בכל הענינים שבתורה ובמיוחד באלה הקשורים להלכה במעשה בפועל, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וצריך לקיים את ההלכה כפשוטה, למרות שכל ענין בעולם ובתורה נובע משורש רוחני למעלה.

וזאת לא רק לגבי קיום המצוות, שרק על־ידי קיומן כפשוטן "זוכים לקבל" את הענינים הרוחניים שבמצוות (כגון מצוות תפילין, שרק על־ידי קיומה כפשוטה מורידים לעולם את השפע של דרגת ד' מוחין וכו'), אלא גם לגבי כל הענינים הנאמרים בתורה, אין מקרא יוצא מידי פשוטו[41].

לפי זה קשה להבין: בענין של "הרואה חמה בתקופתה" הכוונה היא לתקופת החמה בגשמיות, וכיצד ייתכן לברך את ברכת "עושה מעשה בראשית"[42] על התקופה שלמעלה, כאשר כאן למטה אין בזמן זה שינוי בתקופת חמה (בגשמיות)[43]?

ח.

ההבדל בין ענין ראש־חודש לברכת החמה

למרות שגם בקידוש החודש הכרחי לומר (כדלעיל בסעיף ו') שקביעת ראש־חודש איננה תלויה במולד הלבנה שלמטה, בכל זאת יש הבדל בין הענין של ראש־חודש לבין תקופת החמה.

אמנם ראש־חודש תלוי במולד הלבנה, אך בכל זאת עצם מהותו של ראש־חודש איננו מציאות של העולם, אלא מציאות של התורה[44], שזהו יום קדוש, שיש בו קרבנות ראש־חודש וכו', שבית־דין קידש אותו[45] או "קדשוהו שמים"[46]. לפיכך נקל להבין שמציאותו של ראש־חודש תלויה במולד שלמעלה, גם כאשר המולד שלמטה הוא בזמן אחר.

ואילו "חמה בתקופתה" היא מציאות שאיננה נוצרת

---

38) להעיר מהשייך לנדו"ד, לכאורה, ונת' באופן אחר לגמרי (בנוגע החילוק בזמנים ומועדים שישנו תמיד) – שו"ע אדה"ז מהד"ת ס"א ס"ח. תורת חיים (לאדהאמ"צ) שמות שמט, ב ואילך. – וי"ל.

39) עד"ז מצינו (ויתירה מזה): ויהי הגשם גו' הורידן ברחמים כו' גשמי ברכה כשלא חזרו היו למבול (ז"ח נח כב, א. רש"י נח ז, יב).

40) להעיר מספר הזכרונות (להרה"צ ר' צדוק הכהן) קונטרס משיב הטענה על חשבון העיבור והתקופה. ספר העבור לראב"ע שם בסופו.

41) ולכן כאשר חכמי האומות אומרים ע"ד מאורע וענין בעולם שהוא שונה ממש"נ בתורה – אא"פ לתרץ שבתורה מדובר רק ברוחניות הענינים. וכמדובר כמ"פ ההכרח לזה מסיפור הש"ס (בכורות ח, ב) שגם כאשר אמרו חכמי אוה"ע שהבחינו שנחש מתעבר לתלת שנה, ענה להם ר"י בוודאות שאינו, והביא הוכחה מפסוק וק"ו שהוא "לשב שני" (והמדובר הי' בעיבור דנחש כפשוטו).

42) ב' גי' בהברכה – הובאו באנצקלופדי' תלמודית בערכו. וראה לקו"ש ח"י ע' 187.

43) ראה שו"ת חת"ס שם דנשאר בצע"ג דדברי הרמב"ם סתרי אהדדי. (ועיי"ש שכתב "איך נברך וע"פ אמת אין כאן שום תקופה").

44) בפרט לביאור הרגצובי בנוגע למולד הלבנה (צפע"נ לרמב"ם ריש הל' קדה"ח) שמדגיש הרמב"ם "במראה הנבואה".

45) ולדעת הרמב"ם אמירת ב"ד מקודש – מעכב – שם פ"ב ה"ח (ושם "שאין הראי' קובעת אלא ב"ד שאמרו מקודש הם שקובעין"). וראה ספהמ"צ שם. (וראה השגות הרמב"ן שם. ולהעיר שגם לדעת הרמב"ן שם שאין קידוש ב"ד מעכב, הרי צריכים ב"ד עכ"פ לחשוב בהן ולהסכים בהן).

"וזה שאנו מחשבין בזמן הזה כו' אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא, וקביעות בני ארץ ישראל אותו הוא שיהי' ר"ח או יו"ט לא מפני החשבון שאנו מחשבין" (שם ספ"ה). ובאריכות יותר בספר המצות שם "אבל מפני שב"ד הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ר"ח או יו"ט ומפני אמרם כו' כמו שבא בפירוש אלה מועדי ה' .. שיאמרו הם כו'".

46) ר"ה כד, א. (במשנה). סנה' יוד, ב, בחודש שלא נראה בזמנו, וכ"ה דעת הרמב"ם שם פ"ב ה"ח. ראה פירוש שם. וראה צפע"נ הל' קדה"ח שם. פ"ב ה"ח. פ"ה ה"א. מכתבי תורה מכ' סג.

על־ידי דיני התורה, התלויים בה, אלא על־ידי מהלך החמה, ונקבעת על־ידי־זה שהחמה נמצאת בזמן זה באותו מקום שבו היתה בעת בריאתה.

וצריך להבין: בדין תורה עצמו קובעת המציאות שלמטה (כדלעיל בסעיף ז'), וכיצד ייתכן, איפוא, לבצע את ברכת החמה על החמה בתקופתה שלמעלה?

והקושיה גדולה יותר: ההלכה על ברכת החמה חלה כאשר הוא "רואה חמה בתקופתה", וכאשר אין רואים את החמה הגשמית, אסור לברך את הברכה[47]:

האם תלויה הברכה בראיית החמה הגשמית, למרות שהיא איננה בתקופתה, ומברכים על כך שהחמה הרוחנית היא בתקופתה[48]?

ט.

חישוב התקופות מתבסס על "שנת תוהו"

כדי להבין זאת יש להקדים ולומר, שחישוב התקופות, הן לפי תקופת שמואל והן לפי תקופת רב אדא, איננו מתחיל בתקופה הראשונה שלאחר בריאת העולם, אלא מהתקופה של "שנת תוהו" שלפני בריאת העולם[49].

ההסבר לכך הוא:

לגבי המחלוקת[50] בין רבי אליעזר ורבי יהושע, אם העולם נברא בתשרי או בניסן, מוסבר[51] במספר מקומות (ויש גורסין[52] כך ב"תוספות"[53]), ששתי הדעות הן אמת: בניסן עלה במחשבה לברוא את העולם, והבריאה בפועל היתה בתשרי.

לגבי תקופות אנו סוברים כרבי יהושע, שבניסן נברא העולם, ולכן מחשבין את תקופת ניסן של "שנת תוהו" (שלפני תשרי) כאשר עלה במחשבה לברוא.

לפיכך לגבי ברכת החמה, מתחשבים בתקופה שלמעלה, למרות שה"תקופה" בגשמיות היא בזמן אחר.

וכך מובן גם לגבי שאר ההלכות הקשורות לתקופה, שהן רק לפי "תקופת שמואל", התקופה שלמעלה, מפני שההתחלה והיסוד לכל חישוב התקופות הוא ענין של תקופת תוהו[54], של עלה במחשבה[55] לברוא, ולכן אין הכרח שגם התקופה שבמעשה תהיה באותו זמן.

מצד שני מובן, שהתקופה שלמעלה משפיעה, ברוחניות, גם על החמה שלמטה, ולכן כרוכה ברכת החמה בראיית החמה הגשמית.

י.

התקופה שלמעלה שווה לתקופה שלמטה בעניני התורה

לפי האמור לעיל, צריך להבין את הצד השני: אם התקופה שלמעלה היא רק לפי החישוב של "תקופת שמואל", ולא לפי "תקופת רב אדא", שחישובו הוא רק לגבי התקופה שלמטה,

כיצד ייתכן לומר, שציווי התורה שפסח יחול דוקא באביב (דבר המתאפשר רק לפי "תקופת רב אדא" ולא לפי "תקופת שמואל, כבסעיף ד') קשור רק בתקופה שלמטה?

ההסבר לכך הוא:

הסיבה לכך שהתקופה שלמטה היא בזמן שונה מן התקופה שלמעלה, היא מפני שהעולם אינו ראוי אז לקבל את השפעת התקופה שלמעלה, הנעלית מן העולם בזמניה.

דברים אלו אמורים כאשר מדובר במציאות של העולם. אך הענין של פסח ("שיהיה הפסח בזמן האביב") הוא מציאות של התורה, ולכן נקבעת התקופה שלמטה באותו זמן שהיא למעלה, כלומר, פסח הוא באביב תמיד גם לפי התקופה שלמעלה.

לא כך הדבר לגבי עניני העולם, שבהם השפעת התקופה שלמעלה שונה לפי "תקופת שמואל".

---

47) ראה שו"ת חת"ס שם בתחלתו. שע"ת או"ח שם סק"ג. שד"ח אס"ד מערכת ברכות ס"ב אות יח. פאת השדה סל"ג.

48) להעיר מהסברא ד"ת"ח אחד" בשו"ת חת"ס שם לברך אפילו לא תראה החמה. וראה שד"ח שם. בשו"ת כתב סופר (או"ח סל"ד) פוסק כהפמ"א (הובא בשד"ח שם). וראה קונטרס תקופת החמה וברכתה (להרי"מ טוקצינסקי) ס"ד וה'.

49) ראה תוד"ה לתקופות (ר"ה ח, א ואילך), פירוש להרמב"ם הל' קדה"ח פ"ט ה"ג. ופ"י. ועוד.

50) ר"ה י, ב.

51) ראה נהר שלום סדר כוונת ר"ה קרוב לסופו.

52) הובא בשו"ת בני ציון ח"א סי"ד אות טז.

53) ד"ה כמאן (ר"ה כז, א). ולפנינו הגי' להיפוך. וראה לקמן ע' 518 (ס"ד) ובהערות שם.

54) משא"כ חשבון המולדות והשנים אף שג"ז מונין ממולד תהו – בהר"ד (רמב"ם שם פ"ו ה"ח. תוס' שם. ובכ"מ). הרי זהו בעיקר כיון שיום אחד בשנה חשוב שנה, וכ"ש חמשה ימים (ראה תוס' שם. פירוש לרמב"ם שם. ובכ"מ. נסמנו באנציקלופדי' תלמודית ערך בהר"ד), היינו מצד מציאות הבריאה והמולד בפועל. ועוד ועיקר: הרי בזה אין נפק"מ בפועל לחשבון המולדות, משא"כ בנוגע חשבון התקופות. עיי' תוס' שם. וראה בפירוש שם (פ"ט ה"ג. פ"י ה"א) יסוד עולם שם (פי"ד). ועוד.

55) כו"כ מצוות דינים ופס"ד תלוים במחשבה דוקא.

יא.
כך יובנו דברי הרמב"ם

לפי זה יובנו דברי הרמב"ם ש"סמכנו על מנין זה" לגבי הדין שהשנה צריכה להיות כזו שחודשה יחול באביב – גם לפי החישוב של "תקופת שמואל" שלגבי הדין המתייחס לפסח (שפסח יחול באביב) הכרחי להזדקק לחישוב של "תקופת רב אדא".

כיוון שבעניני העולם, השפעות התקופה שלמעלה הן לפי "תקופת שמואל", הרי ההלכה בקשר ל"שנה", מציאות בעולם, צריכה להיות מותאמת גם לפי תקופת שמואל.

(משיחת אחש"פ תשי"ג)

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' ב

שהתחיל בו את הִשְׁחִיטָה מעט בְּתוּרְבַּץ הַוּשֵׁט, וְגָמַר את רוב השחיטה בְּוֵוֶשֶׁט עצמו. אָמַר רָבָא, רִמִּינָא עֲלֵיהּ חוּמְרֵי דְּרַב וְחוּמְרֵי דִּשְׁמוּאֵל וְטָרְפִינָא לֵיהּ – מטילים אנו על שור זה חומרתו של רב וחומרתו של שמואל ומטריפים את השור. ומבאר רבא את דבריו: מטילים אנו עליו את חוּמְרֵי דְּרַב, דְּאָמַר רַב, נקב בתורבץ הושט עושה את הבהמה טריפה אפילו בְּנקב מַשֶּׁהוּ, ואם תשאל מדוע הבהמה טרפה, וְהָאָמַר רַב, הטעם שנקב מטריף אפילו במשהו הוא משום שתורבץ הושט מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא, ואם כן חיתוך התורבץ הלא הוא חלק ממעשה השחיטה, וכיון שמקום שחיטה הוא, הרי שחיטה כשרה היא, שהרי בשחיטה זו לא היה נקב בלבד, אלא שחט את כל הושט ורק החל בתורבץ הושט. עונה רבא, משום שלגבי מקום שחיטה אנו מחמירים כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שמקום תורבץ הושט לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא, ואם כן חיתוך במקום זה, אין שם שחיטה עליו אלא סתם נקב, ולכן עושה את הבהמה טריפה. ואם תשאל שוב, אי מחמיר אתה כִּשְׁמוּאֵל, הָאָמַר שאין נקב מטריף בתורבץ הושט אלא אם נחתך בְּרוּבּוֹ, ובמקרה זה הרי חתך בתורבץ הושט רק משהו, שהרי את רוב השחיטה עשה בושט עצמה, ומדוע הבהמה טרפה. עונה רבא, שבדין זה אנו מחמירים כְּרַב, דְּאָמַר שנקובתו בְּמַשֶּׁהוּ, ונמצא שמחמירים מצד אחד כרב שנקב במשהו, ומצד שני כשמואל שאינו מקום שחיטה, ולכן הבהמה טרפה.

מביאה הגמרא שהאמוראים תמהו על פסק זה של רבא. מספרת הגמרא: אִינַּלְגַּל מִילְּתָא מִבַּי מִדְרָשָׁא לְקַמֵּיהּ – התגלגל הדבר [פסק דין זה של רבא], והגיע לפני דְּרַבִּי אַבָּא, אָמַר לְהוּ, תּוֹרָא [–השור] בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל, שָׁרֵי – מותר באכילה, שהרי לרב הסובר שנקובתו במשהו הוא משום שמקום שחיטה הוא, ואם כן יש להכשיר, ולשמואל שתורת נקב עליו ומשום שאינו מקום שחיטה, אינו טרף אלא אם נחתך ברובו. זִילוּ אִמְרוּ לֵיהּ לְבַרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף כַּר חָמָא – לכו אמרו לו לבנו של רבי יוסף בן חמא [שהוא רבא], דִּלְשַׁלֵּים דְּמֵי תּוֹרָא לְמָרֵיהּ – שישלם את דמי השור לבעליו, משום שהטריף אותו שלא כדין, שברייתא מפורשת היא שלא עושים כחומרתו של דעה אחת ומצד שני כחומרתו של הדעה החולקת.

הגמרא מביאה עוד אמורא שהקשה על רבא: אָמַר מַר בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַבִּינָא, מוֹתְבִינָא תְּיוּבְתָּא כְּלַפֵּי סָנְאֵיהּ דְּרָבָא – מקשה אני קושיא כלפי שונאו של רבא [הייינו כלפי רבא עצמו, רק אמר זאת בלשון רכה ונקיה], שכך שנינו בברייתא, לְעוֹלָם בכל מקום שנחלקו בית שמאי ובית הלל הִלְכָתָא [–ההלכה היא] כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, עוֹשֶׂה, והרוצה לעשות כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, עוֹשֶׂה. אבל אם עושה מִקּוּלֵּי – כקולת בֵּית שַׁמַּאי, ומצד שני, באותו ענין, לגבי דין אחר, עושה מִקּוּלֵּי – כקולת בֵּית הִלֵּל, הרי הוא רָשָׁע.

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' ב

[–שאין החוט] יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי כָּבְדוֹ, שנעשה עבה וכבד, אך לא מפני שנתרכך המוח, מַאי – מהו הדין בזה, האם נטרפת גם באופן זה, שחולי הוא זה שמכבידו, או שאינה נטרפת בכך אלא אם אינו יכול לעמוד מפני שנימוח בלבד.

מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד בעיא זו בספק, שלא נפשטה.

דין נוסף: בֵּי רַב אָמְרֵי – בבית מדרשו של רב אמרו, אם נִתְמַסְמֵס פָּסוּל, ואילו אם נִתְמַזְמֵז – נתרוקן מקצת המוח מאליו, כָּשֵׁר.

הגמרא דנה בדין זה: מֵיתִיבֵי – הקשו על כך בני הישיבה מברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כְּהֵמָּה שֶׁנִּתְמַזְמֵז מוֹחָהּ, טְרֵפָה. והרי זה שלא כדברי בי רב שאמרו שכשירה. דוחה הגמרא: הַהִיא – המבואר שם בברייתא שנתמזמז כשר, 'נִתְמַסְמֵס' אִיתְּמַר [–נאמר] ולא 'נתמזמז', וכך אמר רבי שמעון בן אלעזר 'בהמה שנתמסמס מוחה טריפה', ואם נתמזמז אינה נטרפת, וכדברי בי רב.

הגמרא דנה האם אכן אינה נטרפת בנתמזמז מוחה. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם נכון הדבר שאם נתמזמז מוחה אינה נטרפת, וְהָא [–והלא] לֵוִי הָוָה יָתִיב בֵּי מַפּוּתָא – היה יושב במרחץ, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּטַרְיֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ – ראה את אותו אדם שהיה שם שהכה והטיח ראשו בכותל, אָמַר לוי מתוך דאגתו לאיש, אוי לו שנִתְמַזְמֵז מוֹחֵיהּ דְּדֵין [–מוחו של זה]. לָאו דְּלֵא חָיֵי – האם אין כוונת דבריו שאיש זה לא יחיה, ומוכח שנטרפת אם נתמזמז מוחה. דוחה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לֵא זו כוונתו, אלא שבא לוֹמַר שכיון שנתמזמז מוחו יש ללמוד שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד, ולעולם אינה נטרפת.

הגמרא מבארת היכן סופו של חוט השדרה. מבררת הגמרא: עַד הֵיכָן הוא חוּט הַשִּׁדְרָה שאם יפסק תהיה טריפה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, עַד בֵּין הַפָּרְשׁוֹת, שאם נפסק עד שם, טריפה, ואילו מכאן ואילך פחתה חשיבותו של החוט, ואם נפסק שם, כשירה.

הגמרא מביאה מעשים אודות בחינת מקום זה: רַב דִּימִי בַּר יִצְחָק הֲוָה קָא בָּעֵי לְמֵיזַל לְבֵי חוֹזָאֵי – חפץ ללכת לחוזאי. קודם הליכתו חפץ לידע איה הוא מקום בין הפרשות. אֲתָא [–בא] רב דימי בר יצחק לְקַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לֵיהּ לרב יהודה, לִיחַוִּי לִי מַר – יראה לי אדוני בֵּין הַפָּרְשׁוֹת שמשם ואילך אין פסיקת החוט מטריפה, הֵיכָא [–היכן] הוא. אָמַר לֵיהּ רב יהודה לרב דימי בר יצחק, זִיל אַיְיתֵי לִי גְּדִי וַאֲחַוִּי לָךְ – לך והבא גדי, וארא. אַיְיתֵי לֵיהּ – הביא לו רבה בר יצחק גְּדִי שְׁמֵינָה שחוט ומופשט. לפי שלא היתה לו שהות להתעכב עד שיקרע את בשר הגדי, חפץ רב דימי בר יצחק שיראנו את בין הפרשות מבחוץ. אָמַר לֵיהּ רב יהודה, באופן זה שאיננו קורעים את בשרו, לא תוכל לראות את בין הפרשות, לפי שמפני שומנו בְּלִיעָה טָפֵי וְלֵא יָדֵיעַ – בלוע החוט בגוף הרבה, ואי אפשר באופן זה לצמצם ולומר לך את גבולותיו במדוייק. אַיְיתֵי לֵיהּ – שוב הביא לו גדי כָּחוּשׁ, וסבר שבו יוכל להראותו את בין הפרשות עקב כחישותו. אָמַר לֵיהּ רב יהודה, אף כאן לא תוכל לראות את בין הפרשות במדוייק, לפי שבְּלִיטָן טְפֵי – בולטות הן, עצמותיו, ביותר, וְלֵא יָדֵיעַ – ואין ידוע החוט, לפי שהבוקא דאטמא דוחק את הבשר ואת מוח החוט המתפצל מעליו, עד שנעשה דק ואינו ניכר. כאשר ראה רב יהודה שלא מסתייע בידו להראות לרב דימי את מקום בין הפרשות, אָמַר לֵיהּ, תָּא אֵגַמְרָךְ גְּמָרָא – הבה ואלמדך מה שקיבלתי מרבותי, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל, כל מקום שיפסק החוט מן הצואר וְעַד 'בין הפרשות' הָאַחַת [–הראשון], טְרֵפָה. ואם נפסק החוט ב'בין הפרשות' הַשְּׁלִישִׁית, כְּשֵׁרָה. ואילו אם נפסק ב'בין הפרשות' הַשְּׁנִיָּה, אֵינִי יוֹדֵעַ אם הוא מכלל הטריפה, או מכלל הכשירה, והדבר בספק.

הגמרא מביאה מספר ספיקות בדינו של שמואל: בָּעֵי [–נסתפק] רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,

בראשית לז, ב - אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם

ביאור ד"יוסף" בחי' יסוד תלוי במדת התפארת "יעקב", בסוד "אלה תולדות יעקב יוסף", ותפארת תלוי בחסד בחי' "אברהם", ומבאר התפלה "הטוב כי לא כלו רחמיך, המרחם כי לא תמו חסדיך", טו"ב בגי' י"ז בחי' "יסוד" - "יוסף בן שבע עשרה שנה"

כתיב בן שבע עשרה שנה מספר[1] טו"ב, הוא יסוד שנקרא[2] טוב, כמ"ש[3] אמרו צדיק כי טוב, ויוסף[4] בחי' יסוד.

ויסוד תלוי[5] בתפארת כי נמשך ממנו, תולדות[6] יעקב[7] יוסף.

והנה כתיב[8] הטוב כי לא כלו רחמיך המרחם כי לא תמו חסדיך, וכתיב[9] חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיך, ובהטוב[10] כי לא כלו רחמיך כו' חיבר יחד טוב עם רחמיך, ומרחם עם חסדיך.

יש לפרש:

הטוב - יסוד.

כי לא כלו רחמיך - דתפארת, וטוב תלוי ברחמיך דתפארת.

ורחמים דתפארת תלוי בחסד[11] דאברהם, כי הרי אברהם נקרא אב[12] דיעקב כמ"ש בפרשת ויצא[13] אני ה' אלקי אברהם אביך (משא"כ על יצחק[14] גבורה לא כתיב שם אביך).

זהו המרחם - תפארת - כי לא תמו חסדיך, חסד דאברהם.

והוא הסוף[15] והאמצע והראשית דז"א.

---

1) ראה גם אור התורה פרשת ויחי עמוד שצג. תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ חלק ד' עמוד 48 ואילך. לקמן סימן יד.

2) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי נביאים וכתובים עמוד קסו ואילך וז"ל: ידוע שבחי' יסוד שנק' צדיק עליון נק' טוב כמ"ש אמרו צדיק כי טוב וכן האור נק' טוב כמ"ש וירא אלקי' את האור כי טוב וגם החסד נק' טוב כמ"ש כי טוב חסדך אך טוב וחסד כו', וכ"ז מטעם א' והוא לפי שכל בחי' השפלה וירידת עצמו מגבוה לנמוך נק' טוב כמו שמטבע הטוב מפני שהוא טוב בעצם יחפוץ בטובות לזולתו שיומשך ריבוי טוב לזולתו והיינו ענין טבע הטוב להטיב יותר מכפי המדה... ע"ש.

ראה מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב' עמוד תרפט ובהנסמן שם. לקוטי שיחות חלק לט, ביאורים על לקוטי לוי יצחק אגרת התשובה עמוד 51 ואילך בביאור מ"ש "מדת חסדו וטובו" ע"ש. לקמן סוף סימן יד. לז.

3) ישעי' ג, י. וראה יומא דף ל"ח ע"ב: אפילו בזכות צדיק אחד העולם נברא שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב.

4) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש.

5) ראה מאורי אור מע' ו. והביאור: כידוע מ"ש (בראשית לז, א) "אלה תולדות יעקב יוסף", דיעקב הוא מדת התפארת "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון" (ב"מ פד.) - רחמים, ובתיקוני זהר בהקדמה (יז, ב), פתח אליהו - "תפארת גופא", "ויסוד סיומא דגופא אות ברית קודש", דיסוד נמשך מתפארת, וזהו שיוסף ברית הוא ג"כ הדרא (יופי) דגופא, דגוף וברית (יסוד) כחד חשבינן (ראה זוהר פ' פנחס דף רלה ע"ב. תורת מנחם - ספר המאמרים ה'תשי"ז [ד"ה באתי לגני] עמוד קיד ואילך).

6) ראה ספר המאמרים תרנ"ד עמוד קז וז"ל: מ"ש אלה תולדות יעקב יוסף, שלכאורה הי' צ"ל אלה תולדות יעקב ראובן, שהרי ראובן הי' הבכור. אך הענין שבכאן אינו מחשב סדר תולדותיו כ"א סדר עבודתו, ואמר שתולדות יעקב היינו בחי' הגילוי מעבודתו, שהי' בריח התיכון מהבריח מן הקצה אל הקצה מבחי' קצה העליון עד קצה התחתון זהו ע"י יוסף. ע"ש.

7) יעקב בחי' תפארת: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן עמוד ה, ב. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי כט, ג. (שם)

8) בתפלת מודים.

9) איכה ג, כב.

10) פירוש: בהתפלה יש שני חלקים: א) "הטוב כי לא כלו רחמיך", ב) "המרחם כל לא תמו חסדיך", ומדייק דכשנקט "הטוב" בחי' יסוד מפרש אחריו "רחמיך" בחי' תפארת, וכשנקט "המרחם" - תפארת, מפרש אחריו "חסדיך", נמצא "יסוד" מקבל מ"תפארת" ו"תפארת" מקבל מ"חסד", והם בחי' יוסף (יסוד), יעקב (תפארת), חסד (אברהם). ראה הערות 15. 17.

11) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהר ח"א בראשית דף מז, ב. תניא - אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

12) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קלב וז"ל: יעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש (ויצא כח, יג) אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, שעל אברהם - חסד, אמר אביך דיעקב - תפארת, ולא על יצחק - גבורה, כי תפארת נוטה ומתייחס לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתיב (ישעי' כט, כב) ליעקב אשר פדה את אברהם, א"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד. ע"ש.

13) בראשית כח, יג.

14) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

15) פירוש: אברהם הוא מדת החסד - ראשית השישה מדות (ז"א), יעקב הוא תפארת - האמצע, יוסף הוא יסוד - הסוף, דבכל השפעה

הסוף - יסוד, סיומא[16] דגופא.

האמצע - תפארת.

הראשית - חסד.

ומספרם[17] דיוסף יעקב אברהם שופ"ר, כי הם ממתיקין השופר דאילו[18] של יצחק בחי'[19] גבורות. ושופר[20] הוא שמות[21] אלקים במלוי יודי"ן וברבוע ופשוט, הנה[22] הם שהם בחי' חסדים ורחמים ממתיקין אותו.

וכן אברהם[23] יעק"ב הוא מספר ה' פעמים אלקים להורות שממתיקין הה' גבורות[24] דיצחק, וד"ל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד ריז

יש ג' בחי': א) עצם הרצון והאהבה להשפיע -חסד, ב) אופן ושיעור ההשפעה (כמה להשפיע וכו') - בחי' תפארת, ג) ההשפעה בפועל - יסוד. (ראה עד"ז בתורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות עמוד פו).

16) הקדמת תקו"ז (יז, ב) פתח אליהו. כנ"ל הערה 5.

17) פירוש: דלפי המבואר התחלת ההשפעה "חסד" בחי' אברהם, האמצע כח ההשפעה "תפארת" בחי' יעקב, וסיום ההשפעה "יסוד" בחי' יוסף, וכ"ז נק' טוב, והוא היפך מדת הגבורה שהוא צמצום וסילוק ההשפעה, וע"ז מרמז דהגימטריא דג' שמות אלו יוס"ף (156), + יעק"ב (182), + אברה"ם (248) = 586, הוא כמספר "שופר", דהם ממתיקים הגבורות דהשופר - הבא מאילו של יצחק. ראה לקמן סימן נב הקשר לכ"ז לראש השנה.

18) ראש השנה טז. "למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור להם עקידת יצחק בן אברהם". שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תקפו סעיף ב. [ועיין פרקי דר"א פרק לא]. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קמ. קמב.

19) מבאר ומרמז ד"שופר" הו"ע גבורות (שצריכים להמתיקו), והוא רמז בשני ענינים: א) השופר של איל לומדים מאילו של יצחק בחי' "גבורה", ב) שופר בגי' שמות "אלקים" בחי' גבורות. ראה הערה 20. 23.

20) פירוש: בתיבת "שופר" מרומז ב' קצוות, מצד אחד הוא בגי' "אברהם יעקב יוסף" בחי' חסדים ורחמים, ומצד שני הוא בגי' שמות "אלקים", (אלקים בחי' גבורה כידוע), ומבאר דהוא מרמז, דאברהם יעקב ויוסף - החסד רחמים ויסוד, ממתיקין הגבורות דיצחק.

21) פירוש:

"אלקי"ם במילוי יודי"ן" הוא כך: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד (74) + ה"י (15) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 300, זהו אות "ש".

"אלקים בריבוע" הוא כך: א' (1) + א"ל (31) + אל"ה (36) + אלק"י (46) + אלקי"ם (86) = 200, זהו אות "ר".

"אלקים בפשוט" בגי' 86, וזהו אותיות "פו".

והיינו אלקים במילוי יודי"ן אות "ש", אלקים בריבוע אות "ר", אלקים בפשוט אותיות "פו", ביחד "שופר".

22) פירוש: "הם" קאי על אברהם יעקב ויוסף.

23) פירוש: אברהם (248) + יעקב (182) = 430, וכן ה' פעמים אלקים (5 x 86 = 430). ראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד ריא וז"ל: "כי הגבורות צ"ל בין ב' בחי' חסדים שיתמתקו, וזהו שמדת הגבורה יצחק, הוא, בין אברהם - חסד, ויעקב תפארת הנוטה לחסד, ע"ש.

נמצא דמבאר, דהן "שופר" יש ב' קצוות (כנ"ל הערה 20), מצד אחד הוא בגי' שמות אלקים "גבורות", ומצד שני הוא בגי' "אברהם יעקב יוסף" בחי' חסדים רחמים ויסוד - השפעות טובות, וכן בשמות "אברהם ויעקב" יש ג"כ הב' קצוות, מצד א' הם בגי' ה' פעמים אלקים (גבורות), ומצד שני הם בחי' "חסד ורחמים" (תפארת), דכ"ז מרמז דהחסד ורחמים ממתיקים הבחי' דגבורות וד"ל.

24) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת נח וז"ל: הה' גבורות הם הה' אותיות אלקים ע"ש. וראה תניא שער היחוד והאמונה פרק ד.

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

1 הבהמה **כְּסִימָנִים**, שמשכם בכח, **וְשָׁחַט** במקום זה שהיה קודם לכן
2 בין כנפי ריאה, **פְּסוּלָה**. ודין נוסף אמרו, **נִיקַּב הַקָּנָה לְמַטָּה מִן הֶחָזֶה**,
3 הוא המקום שאינו ראוי לשחיטה, **נִידּוֹן כְּרִיאָה**, שנקב משהו
4 מטריף במקום זה, כפי שהוא מטריף בריאה, שאילו ניקב למעלה
5 ממקום זה, אינו מטריף אלא כאשר נפסקה הגרגרת ברובה,
6 כאמור לעיל.
7 הגמרא מביאה ברייתא בענין חזה הבהמה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא,
8 **אֵיזֶהוּ חָזֶה** הניתן לכהנים מקרבן שלמים, **זֶה** החלק בבהמה **הָרוֹאֶה**
9 **אֶת הַקַּרְקַע** כאשר היא עומדת על רגליה, שאינו צריך לשבור מן
10 הצלעות בגובה שבצדדים, אלא נותן לו את השומן התחתון כפי
11 שהוא נפרד מהסחוס שבראשי הצלעות. ושיעור אורך החזה הוא,
12 **לְמַטָּה** בבהמה [כאשר היא תלויה ורגליה למעלה] **עַד הַצַּוָּאר**,
13 **לְמַעְלָה עַד הַכֶּרֶס. וחוֹתֵךְ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִשְׁתֵּי דְּפָנוֹת** [-צידי הבהמה]
14 **אֵילָךְ וְאֵילָךְ** [-דופן זו ודופן זו], צלע מכאן וצלע מכאן, ומצרפן
15 לחזה. **וְזֶהוּ הַחָזֶה הַנִּיתָּן לַכֹּהֲנִים** מהקרבת קרבן שלמים.
16 שנינו במשנה בדברים המטריפים את הבהמה, **נִיקַּב קָרוּם שֶׁל מוֹחַ.**
17 הגמרא מביאה מחלוקת באיזה קרום מדובר: **רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי**
18 **תַּרְוַיְיהוּ** [-שאמרו שניהם], שהכוונה **לְקַרְמָא עִילָּאָה** - הקרום
19 העליון המחובר לעצם הגולגולת מבפנים, שאם ניקב קרום זה,
20 נטרפת, **וְאַף עַל גַּב דְּלָא אִינְּקִיב תַּתָּאָה** - שלא ניקב הקרום התחתון
21 הדבוק במוח עצמו. **וְאָמְרֵי לָהּ** - יש שאמרו דעה אחרת, שאינה
22 נטרפת **עַד דְּאִינְּקִיב תַּתָּאָה** - עד שינקב גם הקרום התחתון.

23 הגמרא מלמדת איזהו הקרום התחתון: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי,**
24 **וְסִימָנֵיהּ** לידע איזהו הקרום התחתון, דומה הוא הקרום התחתון
25 **לְחַיְיתָא דְּמִתְּנַח בֵּיהּ מוֹחָא** - שק שמונח בו המוח. **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר**
26 **חָנָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, לפי שהקרום דק מאוד ואינו ניכר כל
27 כך ונראה כמוח עצמו, על כן סימנך הוא **שֶׁכְּנֶגְדּוֹ** [-קרום דומה
28 לקרום זה] הנמצא **בְּבֵיצִים** של זכר, הוא **נִיכָּר** לכל, שגם להם שני
29 קרומים [מלבד העור החיצון שהוא הכיס], והאחד חיצוני והאחר
30 פנימי שבו מונחות הביצים, וממנו תוכל ללמוד את צורתו של
31 הקרום התחתון שבמוח.
32 הגמרא דנה עד היכן הוא המוח: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, אָמַר רַבִּי**
33 **יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא**, מוֹחַ עד היכן הוא, שאם יש בו נקב
34 תטרף בכך, הכלל בזה הוא **שִׁכְּל מַה שֶּׁמַּקְדִּירָה** [-בתוך עצם
35 הגולגולת], שעדיין הוא בפנים ואינו מחוצה לה, **נִידּוֹן כְּמוֹחַ,**
36 ונטרפת כאשר ניקב בנקב כל דהו, ואילו מה **שֶׁהִתְחִיל לְמַשּׁוֹךְ**
37 [-להמשך] מתוך הקדירה אל מחוץ לקדירה, והוא חוט השדרה
38 הממשיך את המוח, **נִידּוֹן כְּחוּט הַשִּׁדְרָה** ונטרפת רק אם נפסק רובו,
39 ונקב אינו מטריף בו כלל.
40 הגמרא מבארת היכן תחילתו של החוט. מבררת הגמרא: **וּמֵהֵיכָן**
41 **מַתְחִיל** חוט השדרה **לִימָּשֵׁךְ** מן הקדירה לכיוון החוץ. אומרת
42 הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ**
43 [-נתפרש לי ממנו] **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי** את שיעור הדבר, **שִׁבְמִין שְׁנֵי**

יב, כב – ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזת מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אזוב. איתא במכילתא ר"ש אומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל שמשקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזוב מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה[1], ובזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משעה שנולד[2]. רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

1) בראשית טו, יג.

2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש הארוך ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך יתכן חשבון זה של הר"ח, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הר"ח (ועיין לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מצאתי דעה זו שהוזכרה בשום מקום (והחכם שי"ר באספו את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטו, וגם בת"ש לא מצאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמלידת יצחק לא היו אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי' גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה שנודע לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"נ, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש[3] לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש[4], חשוב ימים ולילות[5] ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"נ שנה[6], וכתיב: ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים[7], וכתיב אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה[8].

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגזרנו לנו[9], כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך.

רבינו חננאל, מובא ברבינו בחיי

3) אחד מן המלאכים (רש"י).

4) דניאל ח, יג-יד.

5) היינו "ערב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

7) שם יב, יא.

8) שם יב.

9) יחזקאל לז, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחיי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו חננאל דברים יקרים מחזקים לב בגאולה העתידה.

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' א

1 **אִיקְּפוּלֵי הָתָם דְּאַפְּרוּק אַפְּרוּקֵי** – שמואל שהכשיר כשנעקרו
2 ברובם הוא באופן שנקלף הושט מהלחי ברובו ונשאר מיעוט
3 מחובר במקום אחד, ומה שהטריף שמואל בסימנים שנדלדלו
4 ברובם, זה באופן שנעקרו מעט כאן ומעט כאן עד שרובו נעקר,
5 כעין דבר הנעקר על ידי משיכה בכח, נמצא שהמיעוט שמחובר
6 אינו במקום אחד אלא מפוזר מעט מעט, ואין זה נחשב לחיבור,
7 משום שלא יחזור ויבריא לעולם, והרי הוא כנעקר כולו, ולכן היא
8 טריפה.

9 שנינו במשנה בדברים המטריפים את הבהמה: **וּפְסוּקַת** [–חתוכת]
10 **הַגַּרְגֶּרֶת.**
11 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשיעור החיתוך בגרגרת שעושה
12 את הבהמה טריפה: **תְּנָא** בברייתא, **כַּמָּה** הוא שיעור **פְּסוּקַת**
13 **הַגַּרְגֶּרֶת.** מבארת הברייתא: כדי שתיפסק **רֻבָּהּ.**
14 הגמרא מבארת את דברי הברייתא. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא
15 **רֻבָּהּ,** כלומר כיצד יש לשער רוב זה. מבארת הגמרא: **רַב אָמַר,**

◆ יום ראשון כ"ט טבת ◆

י (א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ:**

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקָּרִית יָת לִבֵּהּ וְיָת לִבָּא דְּעַבְדּוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן:

רש"י ◄**וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה** • וְהַתְרֵה בּוֹ. **שִׁתִּי** • שִׂימִי, שֶׁאָשִׁית אֲנִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 65)

וְהַתְרֵה בּוֹ (רש"י י, א) מְבֹאָר בַּ'תַּנְיָא', שֶׁאַף מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁ"אֵין מַסִּפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה", הִנֵּה "אִם דָּחַק וְנִתְחַזֵּק . . וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". וְאַף כָּאן, גַּם לְאַחַר שֶׁהִכְבִּיד ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה, עֲדַיִן הָיְתָה בְּיָדוֹ הַבְּחִירָה לְהִתְחַזֵּק וְלָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. זֶהוּ **וְהַתְרֵה בּוֹ** – הַקָּבָּ"ה הִכְבִּיד אֶת לֵב פַּרְעֹה כְּדֵי **לִשְׁלֹל** מִמֶּנּוּ אֶת הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁל תְּשׁוּבָה; אַף רַשִּׁ"י מְגַלֶּה שֶׁעֲדַיִן הָיָה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּטָּרָה שֶׁל הַתְרָאָה הִיא, בְּדֶרֶךְ כְּלָל, שֶׁהָאָדָם **יְקַבֵּל** אוֹתָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת בא פרשת תש"מ – מתוך 'התקשרות')

בֹּא אֶל פַּרְעֹה (י, א)

מַדּוּעַ נוֹקֵט הַכָּתוּב לְשׁוֹן 'בֹּא' וְלֹא כְּפִי שֶׁלִּכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר – 'לֵךְ'?

הַהֶסְבֵּר הוּא, שֶׁפַּרְשָׁתֵנוּ מְסַפֶּרֶת עַל הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם, וְעַל כָּךְ רוֹמֵז הַכָּתוּב כִּי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא בְּאֹפֶן שֶׁל 'בֹּא' – מְקָרֶבֶת אֶת הַגְּאוּלָה.

כַּאֲשֶׁר אָדָם קוֹבֵעַ עִתִּים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, יִתָּכֵן שֶׁאָמְנָם הוּא 'הוֹלֵךְ' אֶל הַלִּמּוּד וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, אַךְ הַלִּמּוּד אֵינוֹ פּוֹעֵל וּמַשְׁפִּיעַ עָלָיו, וְהוּא וְהָעִנְיָן הַנִּלְמָד נִשְׁאָרִים שְׁנֵי דְּבָרִים נִפְרָדִים. עַל כָּךְ נֶאֱמַר בֹּא – עַל הָאָדָם 'לְבוֹא' אֶל הַלִּמּוּד, שֶׁהַתֹּכֶן הַנִּלְמָד 'יָבוֹא' וְיִכָּנֵס בִּפְנִימִיּוּתוֹ, וְהָעִנְיָן יַשְׁפִּיעַ עָלָיו וְיִתְאַחֵד עִמּוֹ בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה. זוֹ גַּם צְרִיכָה לִהְיוֹת הַשְּׁאִיפָה בְּכָל עִנְיְנֵי עֲבוֹדַת ה' – הִתְאַחֲדוּת וְהִתְקַשְּׁרוּת פְּנִימִית בֵּין הָעוֹבֵד לָעֲבוֹדָה.

עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת ה' בִּבְחִינַת בֹּא, מְחִישִׁים אֶת בּוֹא הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח – מתוך 'התקשרות')

כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ (י, א)

גְּזֵרוֹת פַּרְעֹה וְקֹשִׁי גְּלוּת מִצְרַיִם לֹא בָּאוּ מֵרְצוֹנוֹ הַחָפְשִׁי שֶׁל **פַּרְעֹה** אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה הִכְבִּיד אֶת לִבּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּלּוּ נִסֵּי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו.

כְּשֶׁיְּהוּדִי נִתְקָל בְּ'מֵיצָר' – בִּדְבָרִים הַמּוֹנְעִים אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, יִתֵּן אֶל לִבּוֹ שֶׁמְּקוֹר הַמְּנִיעוּת הוּא לְמַעֲשֶׂה הַקָּבָּ"ה עַצְמוֹ, הַמְבַקֵּשׁ לְנַסּוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּגַלֶּה אֶת כֹּחוֹת נִשְׁמָתוֹ.

(ב) **וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה:**

ב וּבְדִיל דְּתִשְׁתְּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר בְּרָךְ יָת נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת אַתְוָתַי דִּי שַׁוֵּיתִי בְּהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ:

בעל הטורים

ו (א) **בֹּא אֶל פַּרְעֹה.** כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר לוֹ לָבֹא לְבֵיתוֹ הָיָה אוֹמֵר לוֹ 'בֹּא', וּכְשֶׁהָיָה אוֹמֵר לוֹ לֵילֵךְ אֵלָיו הַמַּיְמָה הָיָה אוֹמֵר לוֹ 'לֵךְ'.

בֹּא. עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא **ג'.** רָמַז לוֹ, ג' מַכּוֹת יָבִיא עוֹד עָלָיו.

שִׁתִּי. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "שִׁיתִי כַלַּיִל צִלֵּךְ" (יְשַׁעְיָה טז, ג), "שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה" (יִרְמְיָה לא, כ). מְלַמֵּד שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרָה בּוֹ בְּפֵירוּשׁ עַל מַכַּת הַחֹשֶׁךְ, רְמָזָהּ לוֹ. וְזֶהוּ "שִׁיתִי כַלַּיִל צִלֵּךְ". וּלְיִשְׂרָאֵל אָמַר "שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה", שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָם לַדֶּרֶךְ וִיחַפְּשׂוּ בְּבָתֵּי הַמִּצְרִים בִּימֵי הַחֹשֶׁךְ לִרְאוֹת כְּלֵיהֶם, שֶׁיִּשְׁאָלוּ מֵהֶם כְּלֵיהֶם כְּשֶׁיֵּלְכוּ. **לְמַעַן שִׁתִּי.** כְּתִיב חָסֵר, קְרֵי בֵּיהּ: **שִׁתֵּי.** רָמַז לִשְׁתֵּי מַכּוֹת, חוּץ מִמַּכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁכְּבָר רְמָזָהּ לוֹ בִּ"וְהִנֵּה לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כֹּה" (לְעֵיל ז, טז). תורה ב

(ב) **בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן בִּנְךָ.** שֶׁעַד כָּאן רַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן. אִי נַמִּי, כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם. תורה ג

רש"י◄ **הִתְעַלַּלְתִּי •** שִׁחַקְתִּי, כְּמוֹ: (במדבר כב) "כִּי הִתְעַלַּלְתָּ בִּי", (שמואל א ו) "הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם", הָאָמוּר בְּמִצְרַיִם. וְאֵינוֹ לָשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלָלִים – שֶׁאִם כֵּן, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב עוֹלַלְתִּי – כְּמוֹ: (איכה א) "וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִי", "אֲשֶׁר עוֹלַל לִי".

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:

ג וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמָרוּ לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי עַד אִמָּתַי מְסָרֵב אַתְּ לְאִתְכְּנָעָא מִן קֳדָמָי שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

רש"י◄ **לֵעָנֹת •** כְּתַרְגּוּמוֹ: לְאִתְכְּנָעָא, וְהוּא מִגִּזְרַת עָנִי, מֵאַנְתָּ לִהְיוֹת עָנִי וְשָׁפָל מִפָּנַי.

(ד) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ:

ד אֲרֵי אִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַיְתִי מְחָר גּוֹבָא בִּתְחוּמָךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּכָל מִצָּב יְכוֹלִים לְשׁוּב בִּתְשׁוּבָה

בִּתְחִלַּת פֶּרֶשָׁתֵנוּ הוּבְאוּ דִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶל פַּרְעֹה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת עַמִּי, הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ" (י, ד).

וידועָה הַקּוּשְׁיָא, דַּהֲרֵי כָּתוּב לִפְנֵי זֶה "אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ", שֶׁהַטַּעַם שֶׁמֵּאֵן פַּרְעֹה לְשַׁלֵּחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה חִזֵּק אֶת לִבּוֹ, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ נֶעֱנַשׁ בָּאַרְבֶּה מִטַּעַם שֶׁמֵּאֵן לְשַׁלֵּחַ, הֲרֵי זֶה לֹא הָיָה בִּבְחִירָתוֹ?

וְיֵשׁ לְתָרֵץ עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּ'אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה' (פרק יא) שֶׁאַף מִי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה" (יומא פה, ב במשנה), הִנֵּה "אִם דָּחַק וְנִתְחַזֵּק וְנִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". דְּהַיְנוּ, דְּאַף מִי שֶׁמִּלְּמַעְלָה מַכְבִּידִים עָלָיו הַתְּשׁוּבָה, מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן יֵשׁ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה "לְהִדָּחֵק" וְלָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לְפַרְעֹה, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁ"הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ" הוּא שֶׁמִּלְּמַעְלָה הִקְשׁוּ עָלָיו לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, אֲבָל לֹא לָקְחוּ מִמֶּנּוּ אֶת מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה, וַעֲדַיִן הָיָה יָכוֹל "לְהִדָּחֵק" וְלָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וּלְשַׁלֵּחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה הוּא נֶעֱנַשׁ.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה נִפְלָאָה אֵלֵינוּ, שֶׁאִם בְּנוֹגֵעַ לְפַרְעֹה שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּמוּר, אוֹמֶרֶת לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁהָיָה בְּכֹחוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשָׁמָה קְדוֹשָׁה שֶׁ"אֲפִילוּ בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאֶמְנָה אִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ" (תניא סוף פרק כד) שֶׁבְּכָל מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, בִּיכָלְתּוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וּלְהִתְקָרֵב לַהַקָּבָּ"ה.

(ה) וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:

ה וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּאַרְעָא וְלָא יִכּוּל לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא וְיֵכוּל יָת שְׁאָר שַׁזְבְּתָא דְּאִשְׁתָּאַר לְכוֹן מִן בַּרְדָּא וְיֵכוּל יָת כָּל אִילָנָא דְּאַצְמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא:

רש"י◄ **אֶת עֵין הָאָרֶץ •** אֶת מַרְאֵה הָאָרֶץ. **וְלֹא יוּכַל וְגוֹ' •** הָרוֹאֶה לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלָשׁוֹן קְצָרָה דִּבֵּר.

(ו) וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה:

ו וְיִמְלְאוּן בָּתָּיךְ וּבָתֵּי כָל עַבְדָּיךְ וּבָתֵּי כָל מִצְרָיִם דִּי לָא חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ מִיּוֹמָא דְּמֶהֱוֵיהוֹן עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין וְיִתְפְּנִי וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָּנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם:

ז וַאֲמָרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵהּ עַד אִמָּתַי יְהֵי דֵּין לָנָא לְתַקָּלָא שַׁלַּח יָת גֻּבְרַיָּא וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי אֲבֵדַת מִצְרָיִם:

רש"י ◄ הֲטֶרֶם תֵּדַע • הֲעוֹד לֹא יָדַעְתָּ כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם?.

(ח) וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים:

ח וְאִתּוֹתַב יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אֱזִילוּ פְּלְחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן מָן וּמָן דְּאָזְלִין:

רש"י ◄ וַיּוּשַׁב • הוּשְׁבוּ עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ שֶׁשָּׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהֵשִׁיבוּם אֶל פַּרְעֹה.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּלֵמָנָא וּבְסָבָנָא נֵזֵיל בְּבָנָנָא וּבִבְנָתָנָא בְּעָנָנָא וּבְתוֹרָנָא נֵזֵיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא:

(י) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם:

י וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְּאַתּוּן סְבִירִין לְמֶעְבַּד לְקֳבֵל אַפֵּיכוֹן לְאִסְתַּחֲרָא:

רש"י ◄ כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגוֹ' • אַף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה שָׁמַעְתִּי: כּוֹכָב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ רָעָה, אָמַר לָהֶם פַּרְעֹה: רוֹאֶה אֲנִי בָּאִיצְטַגְּנִינוּת שֶׁלִּי, אוֹתוֹ כּוֹכָב עוֹלֶה לִקְרַאתְכֶם בַּמִּדְבָּר, וְהוּא סִימַן דָּם וַהֲרִיגָה. וּכְשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבִקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהָרְגָם, אָמַר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ: (לקמן לב) "לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם"? זוֹ הִיא שֶׁאָמַר לָהֶם: "רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם", מִיָּד: "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה" וְהָפַךְ אֶת הַדָּם לְדַם מִילָה שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה) "הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם", שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אָנוּ רוֹאִין עֲלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר.

(יא) לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֵשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה: ס

יא לָא כֵן אֱזִילוּ כְּעַן גֻּבְרַיָּא וּפְלְחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתַהּ אַתּוּן בָּעָן וְתָרִיךְ יָתְהוֹן מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

רש"י ◄ לֹא כֵן • כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְהוֹלִיךְ הַטַּף עִמָּכֶם, אֶלָּא לְכוּ הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה'. כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים • (אוֹתָהּ עֲבוֹדָה) בִּקַּשְׁתֶּם עַד הֵנָּה: נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ, וְאֵין דֶּרֶךְ הַטַּף לִזְבֹּחַ. וַיְגָרֵשׁ אֹתָם • הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קָצָר, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הַמְגָרֵשׁ.

בעל הטורים

(ז) **עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ. זֶה** הַיְינוּ **מִשֶּׁה,** כְּדִכְתִיב (לְהִלָּן לב, א) "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ". **שַׁלַּח אֶת הָאֲנָשִׁים. הָאֲנָשִׁים** בְּגִימַטְרִיָּא: **גְּדֹלִים עִם קְטַנִּים.** תורה ח

(ח) **מִי וָמִי הַהֹלְכִים.** אָמַר פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה: מָה אַתֶּם מְבַקְּשִׁים כָּל כָּךְ לָלֶכֶת, וְכִי אַתֶּם סְבוּרִים לִיכָּנֵס לָאָרֶץ? מִי וָמִי הַהוֹלְכִים? כִּי כֻּלָּם יָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, חוּץ מִיהוֹשֻׁע וְכָלֵב. **מִי וָמִי הַהֹלְכִים. כֶּלֶב וּבֶן נוּן.** וֶהֱשִׁיבוֹ מֹשֶׁה, **בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ,** כִּי לֹא נִגְזְרָה גְּזֵירָה לֹא עַל פָּחוֹת מִבֶּן כ' וְלֹא עַל יָתֵר מִבֶּן ס'. תורה ט

(ט) **כִּי חַג ה'.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "חַג ה' לָנוּ", "בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה'" (וַיִּקְרָא כג, לט), "הִנֵּה חַג ה' בְּשִׁלוֹ" (שופטים כא, יט), "מָה תַּעֲשׂוּ לְיוֹם מוֹעֵד וּלְיוֹם חַג ה'" (הושע ט, ה). שֶׁאָמְרוּ לוֹ: כִּי חַג ה' לָנוּ, וּצְרִיכִין אָנוּ לֶאֱסוֹף כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לָנוּ, תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ וְהַנְּשִׁים לָחוּל בְּמְחוֹלוֹת, וְלֹא יִשָּׁאֵר דָּבָר, הַכֹּל אַתָּה צָרִיךְ לִשְׁלוֹחַ. וְאִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ, תִּרְאֶה מַה תַּעֲשֶׂה לְיוֹם חַג ה'. תורה י

(י) **רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **הַדָּם.** שְׁרָאָה כּוֹכָב שֶׁל דָּם עוֹלֶה לִקְרָאתָם. תורה יא

◆ יום שני א׳ שבט ◆

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וְיֵתֵי גוֹבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וְיֵכוּל יָת כָּל עִסְבָּא דְאַרְעָא יָת כָּל דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא׃

רש״י◄ בָּאַרְבֶּה • בִּשְׁבִיל מַכַּת הָאַרְבֶּה.

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃

יג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַיְיָ דַּבַּר רוּחַ קִדּוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה וְרוּחַ קִדּוּמָא נְטַל יָת גּוֹבָא׃

רש״י◄ וְרוּחַ הַקָּדִים • רוּחַ מִזְרָחִית נָשָׂא אֶת הָאַרְבֶּה, לְפִי שֶׁבָּא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁמִּצְרַיִם בִּדְרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר.

(יד) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃

יד וּסְלִיק גּוֹבָא עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וּשְׁרָא בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם תַּקִּיף לַחֲדָא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵן גּוֹבָא דִּכְוָתֵהּ וּבַתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵן׃

רש״י◄ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן • וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ב) ״כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם״, לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה כָּבֵד מִשֶּׁל מֹשֶׁה, [כִּי שֶׁל יוֹאֵל הָיָה] עַל־יְדֵי מִינִין הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ יַחַד: אַרְבֶּה, יֶלֶק, חָסִיל, גָּזָם, אֲבָל שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיָה אֶלָּא שֶׁל מִין אֶחָד (כָּךְ גִּרְסַת רַבִּי אֵלִיָּהוּ מִזְרָחִי), וְכָמוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.

(טו) וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

טו וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְכָל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יָת כָּל עִסְבָּא דְאַרְעָא וְיָת כָּל פֵּירֵי אִילָנָא דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא וְלָא אִשְׁתָּאַר כָּל יָרוֹקָא בְּאִילָנָא וּבְעִסְבָּא דְחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש״י◄ כָּל יֶרֶק • עָלֶה יָרֹק, וירדור״א בְּלַעַ״ז.

בעל הטורים

(יב) **וְיֹאכַל.** ה׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְיֹאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂב״, ״יָקָם אָבִי וְיֹאכַל״ (בראשית כז, לא), ״קְרָאן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם״ (לעיל ב, כ), ״וְיֹאכַל״ (מלכים א׳ יג, יח) גַּבֵּי נְבִיא הַשֶּׁקֶר שֶׁהֶחֱזִיר לְאִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה. ״וְיֹאכַל פְּרִי מִגָּדָיו״ (שיר השירים ד, טז). מְלַמֵּד שֶׁהָאַרְבֶּה אָכַל כָּל פְּרִי הַמִּגְדִּים. וְיִתְרוֹ שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ עֵצָה וּבִשְׁבִיל שֶׁבָּרַח וְהֶאֱכִיל לְמֹשֶׁה נִיצוֹל הֵימֶנָּה. וְכֵן אוֹתוֹ נְבִיא הַשֶּׁקֶר בִּשְׁבִיל שֶׁהֶאֱכִיל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים זָכָה שֶׁדִּיבֵּר עִמּוֹ ה׳. וְכֵן עֵשָׂו בִּשְׁבִיל שֶׁבָּא לְהַאֲכִיל אֶת אָבִיו זָכָה וְנִתְבָּרֵךְ. (״וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ (לְהִלָּן כ, יא). מְלַמֵּד שֶׁנָּח הָאַרְבֶּה בְּשַׁבָּת.

דָּבָר אַחֵר:

רָמָז לְהָא דְאִיתָא בְּתַעֲנִיּוֹת (יט, א) מַתְרִיעִין וּמִתְעַנִּין עַל הָאַרְבֶּה בְּחוֹל אֲבָל לֹא בְּשַׁבָּת. וְזֶהוּ ״וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם״, אֲפִילוּ אִם נָח הָאַרְבֶּה בְּכָל הַגְּבוּל, אַף עַל פִּי כֵן ״וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״. תורה יג

(טו) **כָּעֵץ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: ״וְלֹא נוֹתַר כָּל יֶרֶק בָּעֵץ״, וְאִידָךְ: ״וּנְעָרִים בָּעֵץ כִּשְׁלוֹ״ (איכה ה, יג). בִּשְׁבִיל הַנְּעָרִים שֶׁלֹּא רָצָה לִשְׁלוֹחַ, שֶׁאָמַר: ״וְכִי דֶּרֶךְ הַטַּף לִזְבּוֹחַ״?! כְּשֵׁל בָּעֵץ, שֶׁלֹּא נוֹתַר כָּל יֶרֶק בָּעֵץ. תורה טז

(טז) וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

טז וְאוֹחִי פַּרְעֹה לְמִקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר חָבִית קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְכוֹן:

(יז) וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה:

יז וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבִי בְּרַם זִמְנָא הָדָא וְצַלּוֹ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיַעְדֵּי מִנִּי לְחוֹד יָת מוֹתָא הָדֵין:

(יח) וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה:

יח וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ:

(יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם:

יט וַהֲפַךְ יְיָ רוּחָא מַעַרְבָּא תַּקִּיף לַחֲדָא וּנְטַל יָת גּוֹבָא וּרְמָהִי לְיַמָּא דְסוּף לָא אִשְׁתְּאַר גּוֹבָא חַד בְּכֹל תְּחוּם מִצְרָיִם:

רש״י◄ רוּחַ יָם • רוּחַ מַעֲרָבִי. יָמָּה סוּף • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁיַּם סוּף הָיָה מִקְּצָתוֹ בַּמַּעֲרָב כְּנֶגֶד כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית וְגַם בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, רוּחַ יָם תְּקָעוֹ לָאַרְבֶּה בְּיָמָּה סוּף כְּנֶגְדּוֹ. וְכֵן מָצִינוּ לְעִנְיַן תְּחוּמִין, שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן כג) ״מִיַּם סוּף

וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים״, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, שֶׁיַּם פְּלִשְׁתִּים בַּמַּעֲרָב הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְלִשְׁתִּים: (צפניה ב) ״יוֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם, גּוֹי כְּרֵתִים״. לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד • אַף הַמְּלוּחִים שֶׁמָּלְחוּ מֵהֶם (שמות רבה).

(כ) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ וְאַתְקֵף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ:

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי חֲשׁוֹכָא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם בָּתַר דְּיֶעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא:

רש״י◄ וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ • וְיַחֲשִׁיךְ עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מֵחֶשְׁכּוֹ שֶׁל לַיְלָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יַאֲמִישׁ וְיַחֲשִׁיךְ עוֹד. וְיָמֵשׁ • כְּמוֹ וְיַאֲמֵשׁ. יֵשׁ לָנוּ תֵּבוֹת הַרְבֵּה חֲסֵרוֹת אָלֶ״ף, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרַת הָאָלֶ״ף נִכֶּרֶת כָּל־כָּךְ, אֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל חֶסְרוֹנָהּ, כְּגוֹן: (ישעיה יג) ״לֹא יָהֵל שָׁם עֲרָבִי״ — כְּמוֹ לֹא יַאֲהֵל, — לֹא יִטֶּה אָהֳלוֹ, וְכֵן: (שמואל ב כב) ״וַתַּזְרֵנִי חַיִל״, כְּמוֹ וַתְּאַזְּרֵנִי.

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ לֹא יָמִישׁ, בָּתַר דְּיֶעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא, כְּשֶׁיִּגִּיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אֲבָל אֵין הַדִּבּוּר מְיֻשָּׁב עַל הַוָּי״ו שֶׁל ״וְיָמֵשׁ״, לְפִי שֶׁהוּא כָּתוּב אַחַר ״וִיהִי חֹשֶׁךְ״. וּ״מִדְרַשׁ אַגָּדָה״ פּוֹתְרוֹ, לְשׁוֹן (דברים כח) ״מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם״, שֶׁהָיָה כָּפוּל וּמְכֻפָּל וָעָב עַד שֶׁהָיָה בּוֹ מַמָּשׁ.

(כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כב וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה חֲשׁוֹךְ קְבַל בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם תְּלָתָא יוֹמִין:

רש״י◄ וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה וְגוֹ׳ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֹפֶל, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו אוֹתָן ג׳ יָמִים

(בשמות רבה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אֲחֵרִים חֹשֶׁךְ מְכֻפָּל עַל זֶה שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד,

בעל הטורים

(יז) **וְיָסֵר.** ג׳ בַּמָּסוֹרָה. ״וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה״, ״וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים״ (לעיל ח, ד), ״וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת הַנָּחָשׁ״ (במדבר כא, ז). מְלַמֵּד שֶׁעִם הַצְפַרְדֵּעַ וְעִם הָאַרְבֶּה הָיוּ נְחָשִׁים, וְהָיוּ מְמִיתִים בָּהֶם. עַל כֵּן אָמַר: ״וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת הַמָּוֶת

וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לֵישֵׁב (שמות רבה. עיי״ש). **וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת, וּמֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמַפַּלְתָּם וְיֹאמְרוּ: אַף הֵם לוֹקִין כָּמוֹנוּ. וְעוֹד שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין מֵהֶן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רְאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שֶׁל יָמִים, טרציינ״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן שִׁבְעַת יָמִים בְּכָל מָקוֹם, שטיינ״א שֶׁל יָמִים.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ׳ 3)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת (רש״י י, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל: הֲרֵי בְּגָלוּת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה, וְלַמְרוֹת זֹאת נִגְאֲלוּ, וּמַדּוּעַ דַּוְקָא אֵלּוּ שֶׁסֵּרְבוּ לָצֵאת לֹא זָכוּ לַגְּאֻלָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּרֵי יוֹם כִּפּוּר, אֵין יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עָלָיו. וּבְטַעַם הַדָּבָר מְבֹאָר, שֶׁיּוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ הוּא בְּגֶדֶר גּוֹרֵם לְחֵטְא זֶה, וְאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּגוֹר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כָּאן: גְּאֻלַּת מִצְרַיִם נָבְעָה מֵהַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי הַקַּיָּם בֵּין הַקָּבָּ״ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרִבּוֹת הָרָשָׁע; אַךְ מִי שֶׁסֵּרֵב לָצֵאת הִתְנַגֵּד לְעֶצֶם הַקֶּשֶׁר – וְשׁוּב לֹא יִתְּכֵן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש כרך ה עמ׳ 80 ואילך. כרך לא עמ׳ 48 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע

וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם (י, כב) וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ . . שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם וּכְשֶׁיָּצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רְאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רַשִׁ״י).

מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י ״שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל״ מַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ מְפָרֵשׁ כְּפֵרוּשׁ שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פרשתנו ג׳) שֶׁ״הָיָה מֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל וּמַרְאֶה לָהֶן כָּל כְּלֵי כֶסֶף וְזָהָב וְכוּ׳״, דִּמְפָרֵשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְחַפֵּשׂ אֶת כְּלֵי הַזָּהָב וְכוּ׳, וְצָרִיךְ בִּיאוּר טַעַם הַשִּׁנּוּי. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה דְּהִנֵּה צִוּוּיֵי הַקָּבָּ״ה נִתְּנוּ ״לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת״, וְלָכֵן הַדִּין דְּצִוּוּיֵי הַקָּבָּ״ה צָרִיךְ לְקַיֵּם בִּדְבָרִים טִבְעִיִּים וְלֹא בְּמַעֲשֶׂה נִסִּים, בִּכְדֵי שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵם מִגְּדְרֵי הָעוֹלָם (ראה מצפה איתן על תוד״ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ׳ ויקהל לה, כז־כח).

וְעַל־פִּי־זֶה גַּם הַצִּוּוּי דְּ״וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם״, הָיוּ צְרִיכִים לְקַיֵּם בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י שֶׁכְּדֵי שֶׁקִּיּוּם הַצִּוּוּי לֹא יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ נֵס, הִנֵּה לֹא רַק עֶצֶם קִיּוּם הַמִּצְוָה (וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם) הָיָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, אֶלָּא גַּם הַהֲכָנָה לְקִיּוּם הַמִּצְוָה (חִפּוּשׂ כְּלֵי הַזָּהָב שֶׁל הַמִּצְרִיִּים) הָיָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּאֹפֶן נִסִּי.

(כג) **לֹא־רָאֻוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:**

כג **לֹא חֲזוֹ אֱנָשׁ יָת אֲחוֹהִי וְלָא קָמוּ אֱנָשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן:**

◆ יום שלישי ב׳ שבט ◆

(כד) **וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם:**

רש״י◄ **יֻצָּג** • יְהֵא מֻצָּג בִּמְקוֹמוֹ.

כד **וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֲזִילוּ פְּלָחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד עָנְכוֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוּ אַף טַפְלְכוֹן יֵזֵיל עִמְּכוֹן:**

(כה) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:**

רש״י◄ **גַּם אַתָּה תִּתֵּן** • לֹא דַּיֶּךָ שֶׁמִּקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ, אֶלָּא גַּם אַתָּה תִּתֵּן.

כה **וַאֲמַר מֹשֶׁה אַף אַתְּ תִּמְסַר בִּידָנָא נִכְסַת קֻדְשִׁין וַעֲלָוָן וְנַעְבֵּד קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא:**

בעל הטורים

הַזֶּה״. תורה יח

(כה) **זְבָחִים וְעֹלֹת.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וַיָּבֹאוּ לַעֲשׂוֹת זְבָחִים וְעֹלוֹת״ (מְלָכִים ב׳ י, כד) גִּבְּיֵי יֵהוּא, כְּשֶׁהָרַג נְבִיאֵי הַבַּעַל. מַה הָתָם עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וּבֵאלֹהֵיהֶם, שֶׁנָּתַץ מַצֶּבֶת הַבַּעַל וְהָרָגָם, אַף הָכָא נַמִּי עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וּבֵאלֹהֵיהֶם. תורה כו

(כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:

כו וְאַף בְּעִירָנָא יֵזֵיל עִמָּנָא לָא תִשְׁתָּאַר מִדַּעַם אֲרֵי מִנַּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וַאֲנַחְנָא לֵית אֲנַחְנָא יָדְעִין מָה נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתְנָא תַּמָּן:

רש״י◄ פַּרְסָה • פַּרְסַת רֶגֶל, פלנט״א בְּלַעַ״ז. לֹא נֵדַע מַה נַּעֲבֹד • כַּמָּה תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה. שֶׁמָּא יִשְׁאַל יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ.

(כז) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

כז וְאַתְקֵף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא אָבָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן:

(כח) וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת:

כח וַאֲמַר לֵהּ פַּרְעֹה אֲזַיל מִעִלָּוֵי אִסְתַּמַּר לָךְ לָא תּוֹסִיף לְמֶחֱזֵי אַפַּי אֲרֵי בְּיוֹמָא דְתֶחֱזֵי אַפַּי תְּמוּת:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסִיף עוֹד לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ:

רש״י◄ כֵּן דִּבַּרְתָּ • יָפֶה דִּבַּרְתָּ, וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ. אֱמֶת, שֶׁלֹּא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ (שמות רבה).

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אֵיתִי עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵהּ גְּמֵירָא תָּרָכָא יְתָרֵיךְ יָתְכוֹן מִכָּא:

רש״י◄ כָּלָה • ״גְּמֵירָא״. ״כָּלָה״, כָּלִיל. כֻּלְּכֶם יְשַׁלַּח.

(ב) דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ ׀ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב:

ב מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וּשְׁאֵילוּ גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְאִתְּתָא מִן חַבְרָתַהּ מָנִין דְּכְסַף וּמָנִין דְּדָהָב:

רש״י◄ דַּבֶּר־נָא • (ברכות ז) אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, הַזְהִירֵם עַל כָּךְ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אוֹתוֹ צַדִּיק, אַבְרָהָם: ״וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם״ קַיֵּם בָּהֶם, ״וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל״ לֹא קַיֵּם בָּהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש כרך כא עמ׳ 12 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

רְכוּשׁ גָּדוֹל כְּמַתָּנָה אוֹ כְּתַשְׁלוּם

דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְגו׳ . . וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וגו׳ וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: (פרשתנו יא, ב ואילך)

וְיֵשׁ לְעַיֵּן, דְּאִם הַכַּוָּנָה בְּ״וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם״ הָיְתָה כְּדֵי לְקַיֵּם הַהַבְטָחָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁ״וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל״, לָמָּה עָשָׂה הַקָּבָ״ה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְקַבְּלוּ אֶת הָרְכוּשׁ גָּדוֹל עַל־יְדֵי שְׁאִילָה וּבַקָּשָׁה מֵהַמִּצְרִיִּים, דְּלִכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר אִם הַמִּצְרִיִּים הָיוּ

בעל הטורים

(כח) לֵךְ מֵעָלָי. מֵעָלַי בְּגִימַטְרִיָּא: בְּפֶסַח. רָמֵז שֶׁבְּפֶסַח יְצָאוּ. אַל תֹּסֵף. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״אַל תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי״, ״אַל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה״ (דברים ג, כו). אַל תְּהִי קִלְלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ. כִּי בִּשְׁבִיל שֶׁאָמַר לוֹ: ״אַל תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאוֹתְךָ פָנַי תָּמוּת״, אָמַר לוֹ ה׳ בְּעֵת מוֹתוֹ: ״אַל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה״. תורה כט (כט) לֹא אֹסֵף עוֹד. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וְלֹא אֹסֵף עוֹד לְהַכּוֹת״ (בראשית ח, כא). שֶׁרָמַז לוֹ שֶׁכְּבָר כָּלוּ כָּל הַמַּכּוֹת וְלֹא יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא מַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁהָיְתָה עַל יְדֵי ה׳ לְבַדּוֹ, וְזֶהוּ ״לֹא אֹסֵף עוֹד לְהַכּוֹת״. תורה א

נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה בְּדָרֶךְ כָּבוֹד עַל־יְדֵי נְתִינַת מַתָּנָה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְלָמָּה הִצְרִכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ וְלִשְׁאֹל אֶת הָרְכוּשׁ מֵהַמִּצְרִיִּים?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל פִּי מַה דְּאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין (צא, א) "פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי מִצְרַיִם . . אָמְרוּ . . תְּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁנִּטַּלְתֶּם מִמָּנּוּ, אָמַר גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא . . תְּנוּ לָנוּ שְׂכַר עֲבוֹדָה שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁשִּׁעְבַּדְתֶּם בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה . . וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה", וְהַיְנוּ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הָרְכוּשׁ כְּתַשְׁלוּם שָׂכָר עַל שִׁעְבּוּדָם לְמִצְרַיִם. וְעַל־פִּי־זֶה אִם הַמִּצְרִיִּים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה מִצַּד עַצְמָם, הָיוּ יְכוֹלִים לַחְשֹׁב שֶׁזֶּה הָיָה רַק בְּדָרֶךְ מַתָּנָה וְלֹא כְּתַשְׁלוּם שָׂכָר (שֶׁחַיָּבִים לְשַׁלֵּם לָהֶם), וְלָכֵן עָשָׂה הַקָּבָּ"ה שֶׁהַמִּצְרִיִּים יִתְּנוּ אֶת הָרְכוּשׁ רַק כְּתוֹצָאָה מֵהַשְּׁאֵלָה וְהַ"תְּבִיעָה" שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁמַּגִּיעַ לָהֶם שָׂכָר, מִצַּד הַדִּין) וְאָז רָאוּ הַכֹּל, שֶׁזֶּה הִגִּיעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיוּ רְאוּיִים וְזַכָּאִים לָזֶה כְּתַשְׁלוּם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה. וק"ל.

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: ס

ג וַיהַב יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָיִם אַף גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲדָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַמָּא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ׳ 239)

וַיִּתֵּן ה׳ אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם (יא, ג) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשֵּׁבֶט לֵוִי, שֶׁלֹּא הָיָה בְּשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם, לֹא הָיָה בִּכְלָל נְתִינַת הַחֵן וְלֹא קִבֵּל מִבִּזַּת מִצְרַיִם. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י לְהַלָּן (יג, יג): שֶׁאֵין לְךָ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּמִזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם.

◆ יום רביעי ג׳ שבט ◆

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם:

ד וַאֲמַר מֹשֶׁה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּפַלְגוּת לֵילְיָא אֲנָא מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה׳** • בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה נֶאֱמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁיָּצָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. **כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה** • כְּהֵחָלֵק הַלַּיְלָה. כַּחֲצוֹת, כְּמוֹ: (מלכים א יט) "כַּעֲלוֹת", (תהלים קכד) "בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לְיַשְׁבוֹ עַל אָפְנָיו, שֶׁאֵין 'חֲצוֹת' שֵׁם דָּבָר שֶׁל חֵצִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (ברכות ד) כְּמוֹ כְּבַחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וְאָמְרוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: 'כַּחֲצוֹת', דְּמַשְׁמַע סָמוּךְ לוֹ, אוֹ לְפָנָיו אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת, שֶׁמָּא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְיֹאמְרוּ מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, אָמַר: 'בַּחֲצוֹת'.

(ה) וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחַיִם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

ה וִימוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דְּעָתִיד לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא דְאַמְתָא דִּי בָּתַר רֵיחָיָא וְכֹל בּוּכְרָא דְבְעִירָא:

רש"י◄ **עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי** • לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִים? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאָתָם תָּבְעָה עֶלְבּוֹנָם, וְהֵבִיאָה פֻּרְעָנוּת עַל מִצְרַיִם. **מִבְּכוֹר פַּרְעֹה וְגוֹ׳ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה** • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פַּרְעֹה וַחֲשׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשִּׁפְחָה הָיוּ בִּכְלָל, וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשִּׁפָּחוֹת? שֶׁאַף הֵם הָיוּ מְשַׁעְבְּדִים בָּהֶם וּשְׂמֵחִים בְּצָרָתָם. **וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה** • לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מִן הָאֵמָּה, נִפְרָע מֵאֱלֹהֶיהָ (מכילתא)◆

בעל הטורים

(ג) **גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **הַשֵּׁם.** בְּהִפּוּךְ **מֹשֶׁה.** רֶמֶז שֶׁנִּכְפְּלָה גְּדֻלָּתוֹ. תורה ד

(ה) **וּמֵת כָּל בְּכוֹר.** שָׁלֹשׁ פְּעָמִים 'בְּכוֹר' בַּפָּסוּק, כְּנֶגֶד בְּכוֹר לָאָב וּבְכוֹר לָאֵם וּגְדוֹל הַבַּיִת. תורה ו

(ו) וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃

ו וּתְהֵי צְוָחָתָא רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם דִּכְוָתֵהּ לָא הֲוַת וְדִכְוָתֵהּ לָא תּוֹסֵף׃

(ז) וּלְכֹל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃

ז וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַזִּיק כַּלְבָּא לִישָׁנֵהּ לְמִנְבַּח לְמַאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְּעוּן דִּיפְרֵישׁ יְיָ בֵּין מִצְרָיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לָשׁוֹן שִׁנּוּן: לֹא יְשַׁנֵּן, וְכֵן (יהושע י) ״לֹא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ״, לֹא שִׁנֵּן. (שמואל ב ה) ״אָז תֶּחֱרַץ״, תִּשְׁתַּנֵּן. (ישעיה מא) ״לְמוֹרַג חָרוּץ״, שָׁנוּן. (משלי כא) ״מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ״, אָדָם חָרִיף וְשָׁנוּן, (שמואל א י) ״וַיַּד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר״, חֲרִיפִים, סוֹחֲרִים שְׁנוּנִים. אֲשֶׁר יַפְלֶה • יַבְדִּיל.

(ח) וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף׃ ס

ח וְיֵחֲתוּן כָּל עַבְדָּיךְ אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוֹן מִנִּי לְמֵימַר פּוּק אַתְּ וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ וּבָתַר כֵּן אֶפּוֹק וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה בִּתְקוֹף רְגָז׃

רש״י◄ וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ • חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁהֲרֵי בַּסּוֹף, יָרַד פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בַּלַּיְלָה וְאָמַר: ״קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי״, וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְּחִלָּה: וְיָרַדְתָּ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי (זבחים קב). אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ • הַהוֹלְכִים אַחַר עֲצָתְךָ וְהִלּוּכְךָ. וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא • עִם כָּל הָעָם מֵאַרְצְךָ. וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה • כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו, יָצָא מִלְּפָנָיו. בָּחֳרִי־אָף. • עַל שֶׁאָמַר לוֹ: ״אַל תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי״.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה מֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש״י◄ לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי • מוֹפְתַי, שְׁנַיִם. רְבוֹת, שְׁלֹשָׁה: מַכַּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יַם־סוּף וּלְנַעֵר אֶת מִצְרָיִם.

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ס

י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יָת כָּל מוֹפְתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם פַּרְעֹה וְאַתְּקֵיף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ׃

רש״י◄ וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגוֹ׳ • כְּבָר כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שְׁנָאָהּ כָּאן אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְסָמְכָהּ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ.

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם לְמֵימַר׃

בעל הטורים

(ו) **וְכָמֹהוּ.** ב׳ בַּמָּסוֹרָה. ״וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף״, ״וְכָמֹהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו וגו׳ וְאַחֲרָיו לֹא קָם כָּמֹהוּ״ (מלכים ב׳ כג, כה) גַּבֵּי יֹאשִׁיָּהוּ. לוֹמַר, שֶׁגַּם אַחֲרָיו לֹא קָם כָּמוֹהוּ, כְּדִכְתִיב הָכָא: ״וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף״, וְגַם הָכָא לְפָנָיו [לֹא] הָיָה צְעָקָה זֹאת, כְּתִיב ״כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה״. תורה ז

(א–ב) **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה.** לוֹמַר שֶׁרֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר מְקוּדָּשׁ.

דָּבָר אַחֵר:

אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן, הַחֹדֶשׁ. לוֹמַר שֶׁעֵדוּת הַחֹדֶשׁ כְּשֵׁרָה בִּקְרוֹבִים כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. תורה ג

רש״י◄ **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • בִּשְׁבִיל** שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בַּמּוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חָלַק לוֹ כָּבוֹד זֶה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁכְּלָלוֹ עִם מֹשֶׁה בַּדִּבּוּר. **בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם •** (מכילתא) חוּץ לַכְּרָךְ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר וְגוֹ׳״, וּמַה תְּפִלָּה קַלָּה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דָּבָר חָמוּר כָּזֶה, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?.

(ב) **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:**

ב יַרְחָא הָדֵין לְכוֹן רֵישׁ יַרְחִין קַדְמָאי הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא:

רש״י◄ **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה •** (מכילתא. שמות רבה) הֶרְאָהוּ לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ, וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁהַיָּרֵחַ מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לְךָ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִיסָן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנְיַן הַחֳדָשִׁים, שֶׁיְּהֵא אִיָּר קָרוּי שֵׁנִי, סִיוָן - שְׁלִישִׁי. **הַזֶּה •** נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְּבָנָה, בְּאֵיזוֹ שִׁעוּר תֵּרָאֶה וְתִהְיֶה רְאוּיָה לְקַדֵּשׁ, וְהֶרְאָה לוֹ בְּאֶצְבַּע אֶת הַלְּבָנָה בָּרְקִיעַ וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ. וְכֵיצַד הֶרְאָהוּ, וַהֲלֹא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) ״וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה׳״, (ויקרא ז) ״בְּיוֹם צַוּוֹתוֹ״, (במדבר טו) ״מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וָהָלְאָה״? אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה נֶאֱמְרָה לוֹ פָּרָשָׁה זוֹ, וְהֶרְאָהוּ עִם חֲשֵׁכָה.

(ג) **דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת:**

ג מַלִּילוּ עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן לְהוֹן גְּבַר אִמַּר לְבֵית אַבָּא אִמַּר לְבֵיתָא:

רש״י◄ **דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת •** (מכילתא) וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״אַתָּה תְּדַבֵּר״? — אֶלָּא חוֹלְקִין כָּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לַמְּדֵנִי, וְהַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. **דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ •** (מכילתא) דַּבְּרוּ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁיִּקָּחוּהוּ בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ. **הַזֶּה •** פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְּחוֹ בֶּעָשֹׂר וְלֹא פֶּסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). **שֶׂה לְבֵית אָבֹת •** (שם) לְמִשְׁפָּחָה אַחַת. הֲרֵי שֶׁהָיוּ מְרֻבִּין, יָכוֹל שֶׂה אֶחָד לְכֻלָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״שֶׂה לַבָּיִת״.

(ד) **וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה:**

ד וְאִם יִזְעִיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמְנָאָה עַל אִמְּרָא וְיִסַּב הוּא וְשֵׁיכְבֵהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵהּ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ תִּתְמְנוּן עַל אִמְּרָא:

רש״י◄ **וְאִם יִמְעַט הַבַּית מִהְיוֹת מִשֶּׂה •** וְאִם יִהְיוּ מוּעָטִין מִהְיוֹת מִשֶּׂה אֶחָד, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לֶאֱכֹלוֹ וְיָבֹא לִידֵי נוֹתָר, ״וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ וְגוֹ׳״, זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְרָשׁ לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו, יְכוֹלִין לְהִתְמַעֵט וְלִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם הֵימֶנּוּ וּלְהִמָּנוֹת עַל שֶׂה אַחֵר, אַף אִם בָּאוּ לִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם וּלְהִתְמַעֵט ״מִהְיוֹת מִשֶּׂה״, יִתְמַעֲטוּ בְּעוֹד הַשֶּׂה קַיָּם, בִּהְיוֹתוֹ בַּחַיִּים וְלֹא מִשֶּׁנִּשְׁחַט (פסחים פט). **בְּמִכְסַת •** חֶשְׁבּוֹן, וְכֵן: ״מִכְסַת הָעֲרֵכְךָ״. **לְפִי אָכְלוֹ •** הָרָאוּי לַאֲכִילָה, פָּרָט לְחוֹלֶה וְזָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת (מכילתא). **תָּכֻסּוּ •** תִּתְמְנוּן.

בעל הטורים

(ג) **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם.** הַפָּסוּק מְשֻׁלָּשׁ: יֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים ׳חֹדֶשׁ׳, וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁלֹשׁ תֵּיבוֹת. לוֹמַר, דְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים וְלֶחֳדָשִׁים, וְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ בִּשְׁלֹשָׁה. **חֹדֶשׁ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **לִרְגָלִים.** **לָכֶם.** אוֹתִיּוֹת **מֶלֶךְ.** **נִיסָן** בְּגִימַטְרִיָּא: **לִמְלָכִים.** מַתְחִילִים עִיבּוּר הַחֹדֶשׁ בִּשְׁלֹשָׁה, לָכֵן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים ׳חֹדֶשׁ׳ בַּפָּסוּק. וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּחֲמִשָּׁה, לְפִי שֶׁאֵלּוּ הַשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים ׳חֹדֶשׁ׳, שְׁנַיִם מֵהֶם ׳חֹדְשֵׁי׳ ׳חֲדָשִׁים׳, שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה. וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה, שֶׁאַרְבַּע פְּעָמִים כְּתִיב עוֹד ׳חֹדֶשׁ׳ בַּפָּרָשָׁה, וּכְשֶׁתְּסִיר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים ׳חֹדֶשׁ׳ שֶׁבַּפָּסוּק יִשְׁאֲרוּ שִׁבְעָה תֵּיבוֹת, דְּשִׁבְעָה עוֹלִים לְעִיבּוּר הַשָּׁנָה. **רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **דַּבְּרוּ,** שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל. **לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה״, ״עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה״ (בְּמִדְבַּר כח, יד). מִכָּאן דָּרְשׁוּ (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ז, א) חֹדֶשׁ וְהָבֵא קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה, דְּהַיְינוּ ״רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה״, וְהוּא נִיסָן. תורה ד

(ד) **אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ.** בְּגִימַטְרִיָּא **אָכַל**

(ה) שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ:

ה אִמְּרַיָּא וּמִן עִזַּיָּא תִּסְּבוּן:

רש״י◄ **תָּמִים** • בְּלֹא מוּם. **בֶּן שָׁנָה** • כָּל שִׁנָּתוֹ קָרוּי בֶּן שָׁנָה, כְּלוֹמַר שֶׁנּוֹלַד בְּשָׁנָה זוֹ. **מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים** • אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה, שֶׁאַף עֵז קָרוּי שֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יד) ״וְשֵׂה עִזִּים״.

(ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם:

ו וִיהֵי לְכוֹן לְמַטְרָא עַד אַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִכְּסוּן יָתֵהּ כֹּל קְהָלָא כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל בֵּין שִׁמְשַׁיָּא:

רש״י◄ **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת** • זֶהוּ לְשׁוֹן בִּקּוּר, שֶׁטָּעוּן בִּקּוּר מִמּוּם אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מַה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים, מַה שֶּׁלֹּא צִוָּה כֵּן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת? הָיָה רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל טז) ״וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים״, הִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שֶׁאֶגְאַל אֶת בָּנָיו, וְלֹא הָיוּ בְּיָדָם מִצְוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדֵי שֶׁיִּגָּאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה״, וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצְוֹת: דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה שֶׁמָּלוּ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ״, בִּשְׁנֵי דָּמִים, וְאוֹמֵר: (זכריה ט) ״גַּם־אַתְּ בְּדַם־בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ״, וְשֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בַּעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, אָמַר לָהֶם: ״מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם״, ״מִשְׁכוּ״ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים ״וּקְחוּ לָכֶם״ צֹאן שֶׁל מִצְוָה. **וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ וְגוֹ׳** • וְכִי כֻּלָּן שׁוֹחֲטִין? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא). **קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל** • קָהָל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: פִּסְחֵי צִבּוּר נִשְׁחָטִין בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת, זוֹ אַחַר זוֹ. נִכְנָסָה כַּת רִאשׁוֹנָה, נִנְעֲלוּ דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בִּ׳פְּסָחִים׳ (דף סד). **בֵּין הָעַרְבָּיִם** • מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה קָרוּי בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטָה לְבֵית מְבוֹאוֹ לַעֲרֹב, וּלְשׁוֹן ״בֵּין הָעַרְבַּיִם״ נִרְאֶה בְּעֵינַי, אוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁבֵּין עֲרִיבַת הַיּוֹם לַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בִּתְחִלַּת שֶׁבַע שָׁעוֹת מִכִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עָרֶב, וַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה. ׳עֶרֶב׳, לְשׁוֹן נָשֶׁף וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ: (ישעיה כד) ״עָרְבָה כָּל־שִׂמְחָה״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ׳ 114)

וּמִפְּנֵי מַה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים (רש״י יב, ו) אַרְבָּעָה יָמִים הֵם מָשָׁךְ הַזְּמַן הַנִּדְרָשׁ לְאָדָם לְקַבֵּל הַחְלָטָה מִתּוֹךְ מְתִינוּת וְיִשּׁוּב הַדַּעַת. וּכְפִי שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י לְגַבֵּי הָעֲקֵדָה, שֶׁהַקָּבָּ״ה הֶרְאָה לְאַבְרָהָם אֶת הַר הַמּוֹרִיָּה רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמַסָּעוֹ (שֶׁהוּא הַיּוֹם **הָרְבִיעִי** מֵאָז הַצִּוּוּי עַל הָעֲקֵדָה) ״כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, הֲמָמוֹ וְעֵרְבָבוֹ פִּתְאוֹם וְטָרַד דַּעְתּוֹ״. וְאַף כָּאן: מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁטוּפִים בֶּאֱלִילִים, לֹא הָיָה דַּי בִּפְעֻלָּה חַד־פְּעָמִית כְּדֵי לְנַתֵּק אוֹתָם מֵעֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא הָיָה צָרֵךְ בְּאַרְבָּעָה יָמִים שֶׁל יִשּׁוּב הַדַּעַת לִפְנֵי פְּעֻלָּה זוֹ.

(ז) וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:

ז וְיִסְּבוּן מִן דְּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרֵין סִפָּיָא וְעַל שַׁקְפָא עַל בָּתַּיָּא דְּיֵכְלוּן יָתֵהּ בְּהוֹן:

רש״י◄ **וְלָקְחוּ מִן הַדָּם** • זוֹ קַבָּלַת הַדָּם. יָכוֹל בַּיָּד? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר בַּסַּף״. **הַמְּזוּזֹת** • הֵם הַזִּקּוּפוֹת אַחַת מִכָּאן לַפֶּתַח וְאַחַת מִכָּאן. **הַמַּשְׁקוֹף** • הוּא הָעֶלְיוֹן שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו כְּשֶׁסּוֹגְרִין אוֹתוֹ, לינט״ל בְּלַעַ״ז. וּלְשׁוֹן שְׁקִיפָה — חֲבָטָה, כְּמוֹ: (ויקרא כו) ״קוֹל עָלֶה נִדָּף״ טַרְפָּא דְּשָׁקֵיף, ״חַבּוּרָה״ מַשְׁקוּפֵי. **עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם** • וְלֹא עַל מַשְׁקוֹף וּמְזוּזוֹת שֶׁבְּבֵית הַתֶּבֶן וּבְבֵית הַבָּקָר שֶׁאֵין דָּרִין בְּתוֹכָן.

בעל הטורים

כַּזַּיִת. לוֹמַר לְךָ שֶׁאִם אָכַל כַּזַּיִת יָצָא. **תָּכֹסוּ עַל הַשֶּׂה. שֶׂה תָּמִים.** שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי שֶׂיִּים, אֶחָד לְפֶסַח וְאֶחָד לַחֲגִיגָה. שִׁשָּׁה פְּעָמִים ׳שֶׂה׳ בַּפָּרָשָׁה, כְּשֶׁתִּצְרֵף עִמָּהֶם ״מִן הַכְּבָשִׂים״. רְמֹז שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים מְבֻקָּרִים. תורה ה

(ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃

ח וְיֵכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הַהוּא טְוִי נוּר וּפַטִּיר עַל מְרָרִין יֵכְלֻנֵּהּ׃

רש״י◄ **אֶת הַבָּשָׂר** • וְלֹא גִּידִים וַעֲצָמוֹת (מכילתא. פסחים פג)• **עַל מְרֹרִים** • כָּל עֵשֶׂב מַר נִקְרָא מָרוֹר, וְצִוָּם לֶאֱכֹל מָרוֹר, זֵכֶר לְ״וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם״.

(ט) אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ׃

ט לָא תֵּיכְלוּן מִנֵּהּ כַּד חַי וְאַף לָא בַשָּׁלָא מְבֻשָּׁל בְּמַיָּא אֶלָּהֵן טְוִי נוּר רֵישֵׁהּ עַל כְּרָעוֹהִי וְעַל גַּוֵּהּ׃

רש״י◄ **אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא** • שֶׁאֵינוֹ צָלוּי כָּל צָרְכּוֹ, קוֹרְאוֹ ׳נָא׳ בְּלָשׁוֹן עַרְבִּי. **וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל** • כָּל זֶה בְּאַזְהָרַת ״לֹא תֹאכְלוּ״ (שם פא)• **בַּמָּיִם** • מְנַיִן לִשְׁאָר מַשְׁקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל״, מִכָּל־מָקוֹם (שם)• **כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ** • לְמַעְלָה, גָּזַר עָלָיו בְּ׳מִצּוֹת עֲשֵׂה׳, וְכָאן הוֹסִיף עָלָיו ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳, ״אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי־אִם צְלִי אֵשׁ״. **רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו** • צוֹלֵהוּ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרָעָיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְנֵי מֵעָיו נוֹתֵן לְתוֹכוֹ אַחַר הֲדָחָתָן (שם עד). וּלְשׁוֹן ״עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ״, כִּלְשׁוֹן (לקמן יג) ״עַל צְבָאוֹתָם״, כְּמוֹ בְּצִבְאוֹתָם — כְּמוֹת שֶׁהֵן, אַף זֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא, כָּל בְּשָׂרוֹ מֻשְׁלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממכתב כללי לחג הפסח י״א ניסן תשכ״ז. אגרות מלך כרך ב, עמ׳ נד – מתוך ׳התקשרות׳)

רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)

קָרְבַּן הַפֶּסַח הָיָה שֶׁה – הָאֵיל שֶׁל מִצְרַיִם. בִּשְׁחִיטָתוֹ בָּא לִידֵי בִּטּוּי בִּטּוּלָהּ הַמֻּחְלָט שֶׁל הָעֲבוֹדָה־זָרָה וּפּוּלְחַן הָאֵילִים.

גַּם כַּיּוֹם יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁל שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּבִטּוּל ׳אֵילִים׳, וּבִשְׁלֹשֶׁת הַפְּרָטִים שֶׁל ׳רֹאשׁוֹ׳, ׳כְּרָעָיו׳ וְ׳קִרְבּוֹ׳.

רֹאשׁוֹ: אָסוּר לָאָדָם לַעֲשׂוֹת אֶת רֹאשׁוֹ – שִׁכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ הַמְּגֻבָּלִים – ׳אֵלִיל׳, וּלְקָבְעוֹ לַסַּמְכוּת הֵכִי עֶלְיוֹנָה, אֶלָּא עָלָיו לִהְיוֹת בָּטֵל לָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן.

כְּרָעָיו: אָסוּר לָאָדָם לַעֲשׂוֹת אֵלִיל מֵהַתַּאֲוָה לְכֹחַ וְעָצְמָה (תַּאֲוַת הַשִּׁלְטוֹן), לִמְשׁוֹל וּלְהִתְבַּעֵ אֶת כָּל הַנִּמְצָא סְבִיבוֹ.

קִרְבּוֹ: הָאָדָם אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת אֵלִיל מִצְּרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים, עַד שֶׁאֵינוֹ נִרְתָּע מִכְּלוּם וְכָל הָאֶמְצָעִים כְּשֵׁרִים כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֶת פַּרְנָסָתוֹ.

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃

י וְלָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וּדְיִשְׁתָּאַר מִנֵּהּ עַד צַפְרָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוּן׃

רש״י◄ **וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״עַד בֹּקֶר״ פַּעַם שְׁנִיָּה, לִיתֵּן בֹּקֶר עַל בֹּקֶר, שֶׁהַבֹּקֶר מַשְׁמָעוֹ מִשְׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה, וּבָא הַכָּתוּב לְהַקְדִּים שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר, זֶהוּ לְפִי מַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד מִדְּרָשׁ אַחֵר: לְמַד שֶׁאֵינוֹ נִשְׂרָף בְּיוֹם טוֹב׳ אֶלָּא מִמָּחֳרָת, וְכָךְ תִּדְרְשֵׁנוּ: וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן, עַד בֹּקֶר שֵׁנִי תַּעֲמֹד וְתִשְׂרְפֶנּוּ.

(יא) וְכֻכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה׃

יא וּכְדֵין תֵּיכְלוּן יָתֵהּ חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסָנֵיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן וְחַטְרֵיכוֹן בִּידֵיכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בִּבְהִילוּ פִּסְחָא הוּא קֳדָם יְיָ׃

בעל הטורים

(ח–ט) **וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר.** הַפָּסוּק מַתְחִיל וּמְסַיֵּים בַּאֲכִילָה, ״עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ״. רֶמֶז שֶׁצְּרִיךְ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת, אֲכִילַת פֶּסַח וַאֲכִילַת חֲגִיגָה. **יֹאכְלֻהוּ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ: אַל תֹּאכְלוּ. לוֹמַר שֶׁיֹּאכְלוּהוּ דַּוְקָא לְשֵׁם פֶּסַח וְלֹא לְשֵׁם אֲכִילָה גַּסָּה. **יֹאכְלֻהוּ.** ד׳ פְּעָמִים בַּמְּסוֹרָה. ב׳ בְּעִנְיְנֵי דְּפֶסַח (הָכָא וּבְבַמִּדְבָּר ט, יא), וְאִידָךְ: ״אַהֲרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ״ (וַיִּקְרָא ח, לא) בְּעִנְיָנָא דְּמִלּוּאִים. מַה הָתָם נִצְטַוּוּ ״וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ״ (שם ח, לג), הָכָא נַמִּי ״וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ״ (פסוק כב). וְאִידָךְ: ״כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ״ (יְשַׁעְיָה סב, ט), דְּאִיתְתַּקַּשׁ גְּאוּלָּה אַחֲרוֹנָה לִגְאוּלָּה רִאשׁוֹנָה. **מְבֻשָּׁל.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל״, ״וְלֹא יִקַּח מִמְּךָ בָּשָׂר מְבֻשָּׁל כִּי אִם חָי״ (שְׁמוּאֵל א׳ ב, טו) גַּבֵּי חָפְנִי וּפִנְחָס. לוֹמַר שֶׁהָיוּ מְחַלְּלִין קָדְשֵׁי הַשֵּׁם בְּכָל דָּבָר, אַף לְבַשֵּׁל הַפֶּסַח, כִּי אָכְלוּ אוֹתָם בְּכָל אֲשֶׁר חָפֵץ לִבָּם. תורה י

(י) **וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. עַד בֹּקֶר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הוּא הַשֵּׁנִי**, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל לִיתֵּן בֹּקֶר שֵׁנִי

רש״י◄ **מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים • מְזֻמָּנִים לַדֶּרֶךְ. בְּחִפָּזוֹן • לְשׁוֹן בֶּהָלָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ:** (שמואל א כג) ״וַיְהִי דָוִד נֶחְפָּז לָלֶכֶת״, (מלכים ב ז) ״אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם״. **פֶּסַח הוּא לַה׳ • הַקָּרְבָּן הוּא קָרוּי פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדִּלּוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְדַלֵּג בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בָּתֵּי מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרֵי לְמִצְרֵי, וְיִשְׂרָאֵל אֶמְצָעִי נִמְלָט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתָיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. (דָּבָר אַחֵר) דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה, זֵכֶר לְשְׁמוֹ שֶׁקָּרוּי פֶּסַח, וְגַם פסק״א לְשׁוֹן פְּסִיעָה.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־רשיחות כרך יב עמ׳ 161 ואילך – מתוך ׳התקשרות׳)

פֶּסַח הוּא לַה׳ (יב, יא) פֶּסַח הוּא לַה׳: הַקָּרְבָּן הוּא קָרוּי פֶּסַח עַל שֵׁם הַדִּלּוּג... וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתָיו... דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה (רש״י). מַה הַצֹּרֶךְ בְּ׳דִּלּוּג׳ בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם? בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה דּוֹרוֹת בְּמִצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה ״עֶרְוַת הָאָרֶץ״. מִשָּׁעָה שֶׁהִשְׁתַּחְרְרוּ מֵעַבְדוּת זוֹ וְעַד שֶׁעָמְדוּ לְיַד הַר־סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה – עָבַר זְמַן קָצָר בְּיוֹתֵר (אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יָמִים). מַעֲבָר חַד שֶׁכָּזֶה אִי־אֶפְשָׁר לְבַצֵּעַ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ שֶׁל ׳דִּלּוּג וּקְפִיצָה׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מכתב־כללי י״א בניסן תשמ״ו – מתוך ׳התקשרות׳)

וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ, מָתְנֵיכֶם חֲגוּרִים, נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם, וּמַקֵּלְכֶם בְּיָדְכֶם (יב, יא)

חַיָּיו שֶׁל אָדָם מִתְחַלְּקִים, בְּדֶרֶךְ כְּלָל, לִשְׁלוֹשָׁה סוּגִים: הָאָדָם עַצְמוֹ, קְשָׁרָיו עִם סְבִיבָתוֹ הַקְּרוֹבָה, קְשָׁרָיו עִם הַסְּבִיבָה הָרְחוֹקָה.

שְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים אֵלּוּ נִרְמָזִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַפְּרָטִים הָאֲמוּרִים – ״מָתְנֵיכֶם״, ״נַעֲלֵיכֶם״, ״מַקֵּלְכֶם״:

״**מָתְנֵיכֶם**״ – אָדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְחֵרוּת בְּכָל הַקְּשׁוּר בּוֹ־עַצְמוֹ. חֵרוּת זוֹ נִרְמֶזֶת בְּ״מָתְנֵיכֶם״, שֶׁכֵּן ״הַמָּתְנַיִם הֵם דָּבָר הַמַּעֲמִיד אֶת כָּל הַגּוּף עִם הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם״.

״**נַעֲלֵיכֶם**״ – עַל הָאָדָם לַעֲזוֹר וּלְסַיֵּעַ לַאֲנָשִׁים שֶׁאִתָּם הוּא בָּא בְּמַגָּע. וּבְאֹפֶן כְּלָלִי יוֹתֵר – לְהַכְנִיס אֱלֹקוּת וּקְדֻשָּׁה בְּכָל סְבִיבָתוֹ. עִנְיָן זֶה נִרְמָז בְּ״נַעֲלַיִם״, שֶׁהֵרֵי עַל־יְדֵי הָרֶגֶל בָּא הָאָדָם בְּמַגָּע עִם הָאֲדָמָה.

״**מַקֵּלְכֶם**״ – אָדָם חַיָּב לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַחֵלֶק בָּעוֹלָם שֶׁרְחוֹק מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵינוֹ מִסְגָּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֵרֵי ״חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם״. דָּבָר זֶה נִרְמָז בְּ׳מַקֵּל׳, שֶׁכֵּן אָדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַקֵּל כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו בְּיָדוֹ.

(יב) **וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:**

יב **וְאִתְגְּלֵי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת מִצְרַיִם אֶעְבֵּד דִּינִין אֲנָא יְיָ:**

רש״י◄ **וְעָבַרְתִּי • כְּמֶלֶךְ הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרֶגַע אֶחָד כֻּלָּן לוֹקִין** (מכילתא)**. כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • אַף בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנַּיִן אַף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר:** (תהלים קלו) ״לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם״. **מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה • מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, מִמֶּנּוּ מַתְחֶלֶת הַפֻּרְעָנוּת. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם • שֶׁל עֵץ נִרְקֶבֶת, וְשֶׁל מַתֶּכֶת נִמֶּסֶת וְנִתֶּכֶת לָאָרֶץ. אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה׳ • אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ.**

בעל הטורים

לִשְׁרֵיפָתוֹ. תורה יא

(יא) **וְכָכָה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ״, ״וְכָכָה יִהְיֶה נָעוּר״ (נְחֶמְיָה ה, יג) גַּבֵּי עֶזְרָא, כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ לִבְנֵי הַגּוֹלָה לַעֲזוֹב הַמַּשָּׂא. דְּאִיתְקַשׁ בִּיאָה שְׁנִיָּה לְבִיאָה רִאשׁוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (בְּרָכוֹת ד, א) רְאוּיִים הָיוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בִּימֵי עֶזְרָא כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בִּימֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא.

חֲגֻרִים. ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים״, וְאִידָךְ בְּעִנְיַן פֶּסֶל מִיכָה: ״וְשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ חֲגוּרִים״ (שופטים יח, טז). וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (סַנְהֶדְרִין קג, ב) שֶׁפֶּסֶל מִיכָה עָבַר עִמָּהֶם בַּיָּם, שֶׁאַף כְּשֶׁהָיוּ חֲגוּרִים לֵילֵךְ הָיָה הַפֶּסֶל עִמָּהֶם. וְאִידָךְ בְּדָנִיֵּאל (י, ה) ״וְהִנֵּה אִישׁ אֶחָד לָבוּשׁ בַּדִּים וּמָתְנָיו חֲגֻרִים״, לוֹמַר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ בָהֶם רְשָׁעִים, צַדִּיקִים שֶׁבָּהֶם דּוֹמִין לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת.

בְּחִפָּזוֹן. ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״ (דְּבָרִים טז, ג). ״כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ״ (יְשַׁעְיָה נב, יב). וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת ט, א) דְּלֵאו חִפָּזוֹן דְּיִשְׂרָאֵל הָיָה, כִּדְכְתִיב ״כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ״, אֶלָּא חִפָּזוֹן דְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ״. תורה יב

(יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

יג ויהי דמא לכון לאת על בתיא די אתון תמן ואחזי ית דמא ואיחוס עליכון ולא יהי בכון מותא למבלא במקטלי במארעא דמצרים:

רש״י◄ **וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת•** ״לָכֶם לְאוֹת״ וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת. מִכָּאן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבִּפְנִים. **וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם•** הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינַי לִרְאוֹת שֶׁאַתֶּם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי, וּפוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם. **וּפָסַחְתִּי•** וְחָמַלְתִּי, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה לא) ״פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט״. וַאֲנִי אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דִּלּוּג וּקְפִיצָה: וּפָסַחְתִּי, מִדַּלֵּג הָיָה מִבָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְבָתֵּי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׁרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) ״פִּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים״, וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן ״פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט״, מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְּטוֹ מִבֵּין הַמּוּמָתִים. **וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף•** אֲבָל הוֹוֶה הוּא בְּמִצְרַיִם. (מכילתא). הֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל יִמָּלֵט? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף״, אֲבָל הוֹוֶה בְּמִצְרִי שֶׁבְּבָתֵּיכֶם. הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקֶה כְּמוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ כרך לו, עמוד 50 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

קרוב כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא

בְּנוֹגֵעַ לְדַם הַפֶּסַח שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לָתֵת עַל הַמַּשְׁקוֹף, כָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ ״וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכּוֹתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם״ (יב, יג). וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י ״הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקֶה כְּמוֹתוֹ, תַּלְמוּד־לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף״.

וְיֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ בְּדֶרֶךְ קָרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דְּהִנֵּה יֶשְׁנָם הָאוֹמְרִים, דְּאַף שֶׁמּוּכָנִים הֵם לַעֲסֹק בְּקָרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, גַּם אִם הֵם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים בְּיוֹתֵר, הִנֵּה זֶהוּ רַק אִם לְכָל־הַפָּחוֹת יַגִּיעוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאָז יִתְעַסְּקוּ בְּקָרוּבָם. אַךְ עִם אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵינָם מַגִּיעִים מִצַּד־עַצְמָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אֵינָם רוֹצִים לְהִתְעַסֵּק. שֶׁהֲרֵי לְזֶה צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֶת הַלִּמּוּד, וְ״לָרֶדֶת״ לִמְקוֹמוֹת בָּהֶם נִמְצָאִים אֲנָשִׁים אֵלּוּ.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִלֵּיל הַפֶּסַח:

דְּהִנֵּה יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַמִּצְרִי בַּלַּיְלָה הַזֶּה, מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ בְּרוּחָנִיּוּת נָמוּךְ מְאוֹד. דְּלְאַחַר כָּל מַה שֶׁעָשׂוּ לָהֶם הַמִּצְרִים, וּלְאַחֲרֵי הַמַּכּוֹת שֶׁקִּבְּלוּ הַמִּצְרִים, וּלְאַחֲרֵי שֶׁהִזְהִירוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּלַּיְלָה זֶה ״לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר״ (שם, כב), עֲדַיִן נִמְצָא הוּא בְּבֵית שֶׁל מִצְרִי!

וְעִם כָּל זֶה, ״יָרַד״ הַקָּבָּ״ה ״בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ״ (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאנו), עַד לְבֵיתוֹ שֶׁל הַמִּצְרִי, לְהַצִּיל גַּם יְהוּדִי זֶה וּלְהוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם, וְהוּא מִצַּד חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה לוֹמְדִים גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁ״דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיִּהְא כְּרַבּוֹ״ (ברכות נח, ב. ועוד). דִּכְשֶׁם שֶׁהַקָּבָּ״ה יָרַד ״בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ״ עַד לְבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי לְקָרֵב בֶּן יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד לְקָרֵב כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא, לְדַרְכֵּי וַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, גַּם אִם לְזֶה צָרִיךְ ״לָרֶדֶת״ מִמַּעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ הַנַּעֲלֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ כרך ה, עמוד 175 ואילך, ועוד – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לְהַרְגִּישׁ כְּאִילּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם?

שָׁנוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָתָם ״בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ גו׳״ (פסחים קטז, ב במשנה).

וְלִכְאוֹרָה תְּמוּהַּ הַדָּבָר, אֵיךְ יָכוֹל הָאָדָם לְהַרְגִּישׁ ״כְּאִילּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם״, בְּעוֹד שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה בִּשְׁנַת ב׳תמ״ח, וּמֵאָז וְעַד עַתָּה עָבְרוּ אַלְפֵי שָׁנִים?

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים עַל־פִּי מַה שֶׁבֵּאֵר הַמַּהַר״ל מִפְּרָאג בְּסִפְרוֹ גְּבוּרוֹת־ה׳ (פס״א, וראה שם פנ״ב), שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּפֹעַל, הֲרֵי אָז נִפְעַל שֶׁנִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין בְּעֶצֶם, וּבִלְשׁוֹנוֹ ״כִּי אַחַר שֶׁהוֹצִיא הַקָּבָּ״ה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְנָתַן אוֹתָם בְּנֵי חוֹרִין כוּ׳, זֶה הַשֵּׁם הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם, וְהַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוּת שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה לֹא נִתְבַּטֵּל בְּגָלוּתָם״.

וְנִמְצָא, שֶׁמֵּאָז יְצִיאַת מִצְרַיִם אִי־אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי

בעל הטורים

(יג) **וְהָיָה הַדָּם לָכֶם. לָכֶם** בְּגִימַטְרִיָּא **הַמִּילָה**, שֶׁבְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה מָלוּ.
לְאֹת. כְּתִיב חָסֵר ו׳, לוֹמַר לְךָ שֶׁמִּמִּילַת יִצְחָק עַד מִילַת מִצְרַיִם הָיוּ **א״ת** שָׁנָה. תורה יד

יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר "עֲבָדִים", וְגַם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּגָלוּת הֲרֵי הֵם "בְּנֵי חוֹרִין".

וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (שער היחוד והאמונה פ"ב) שֶׁדָּבָר שֶׁהוּא נֶגֶד הַטֶּבַע, הִנֵּה כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם הַדָּבָר וְלֹא יִתְבַּטֵּל, יֵשׁ צֹרֶךְ שֶׁיְּחַדֵּשׁ הַקָּבָּ"ה וְיַפְעֵל אֶת הַנֵּס בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע, וְאִם יַפְסִיק הַקָּבָּ"ה לְחַדְּשׁוֹ לְרֶגַע אֶחָד, יִתְבַּטֵּל הַנֵּס וְיַחֲזְרוּ הַדְּבָרִים לִטִּבְעָם.

וְעַל־פִּי־זֶה, מִכָּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי חוֹרִין בְּעֶצֶם וְאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֲבָדִים, הוּא גַּם שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע לְגַמְרֵי, הֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם זֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל רֶגַע, וּבְכָל רֶגַע וָרֶגַע הַקָּבָּ"ה מוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם, וּפוֹעֵל בָּנוּ לִהְיוֹת 'בְּנֵי חוֹרִין'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז, עמ' 114 – מתוך 'לקראת שבת')

לְהַשְׁרִישׁ בַּלֵּב אֶת הַמִּיאוּס בָּרַע

וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגֶף (יב, יג. ובפרש"י)

יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ כְּ"עֲשֵׂה טוֹב", וְקָרְבַּן פֶּסַח כְּ"סוּר מֵרָע". קָרְבַּן פֶּסַח הָיָה שֶׁה, שֶׁנִּבְחַר עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה בִּגְלַל שֶׁנֶּחְשַׁב בְּעֵינֵי הַמִּצְרִים כָּעֲבוֹדָה־זָרָה. לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִצְטַוּוּ לִשְׁחֹטוֹ לַמְרוֹת חֲמָתָם שֶׁל הַמִּצְרִים, אֶלָּא אַף נִדְרְשׁוּ לְהַחְזִיקוֹ בַּבַּיִת ד' יָמִים כְּדֵי שֶׁהַמִּיאוּס וְהַהִפְּרֵדוּת מֵהָרַע יַחְדְּרוּ וְיִשְׁרְשׁוּ בְּלִבָּם.

(יד) **וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחָגֻּהוּ:**

יד וְיִהֵי יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן לְדוּכְרָנָא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם תְּחַגֵּנֵהּ:

רש"י◄ **לְזִכָּרוֹן • לְדוֹרוֹת. וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ •** (מכילתא) יוֹם שֶׁהוּא לְךָ לְזִכָּרוֹן אַתָּה חוֹגְגוֹ, וְעַדַּיִן לֹא שָׁמַעְנוּ אֵי זֶהוּ יוֹם הַזִּכָּרוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם", לָמַדְנוּ שֶׁיּוֹם הַיְצִיאָה הוּא יוֹם שֶׁל זִכָּרוֹן. וְאֵיזֶה יוֹם יָצָאוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר לג) "מִמִּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ", הֲוֵי אוֹמֵר יוֹם ט"ו בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב', שֶׁהֲרֵי לֵיל ט"ו אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח וְלַבֹּקֶר יָצְאוּ (מכילתא). **לְדֹרֹתֵיכֶם וְגוֹ'** • שׁוֹמֵעַ אֲנִי, מְעוּט "דּוֹרוֹת", שְׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ" (מכילתא).

(טו) **שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי:**

טו שִׁבְעַת יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִיעַ מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה:

רש"י◄ **שִׁבְעַת יָמִים •** שטיינ"א שֶׁל יָמִים. **שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ •** וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים טז) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת". (פסחים קכ) לְמֵד עַל שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לֶאֱכֹל מַצָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל חָמֵץ. מִנַּיִן אַף שִׁשָּׁה רִשּׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁבְעַת יָמִים", זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה: דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ בִּלְבַד יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא: מַה שְׁבִיעֵי רִשּׁוּת, אַף שִׁשָּׁה רִשּׁוּת. יָכוֹל אַף לַיְלָה הָרִאשׁוֹן רִשּׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת", הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה (שם כח). **אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר •** מֵעֶרֶב "יוֹם טוֹב", וְקָרוּי "רִאשׁוֹן" לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשִּׁבְעָה. וּמָצִינוּ מֵקֶדֶם קָרוּי "רִאשׁוֹן", כְּמוֹ (איוב טו) "הָרִאשׁוֹן אָדָם תּוֹלָד"? הֲלִפְנֵי אָדָם נוֹלַדְתָּ? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ", לֹא תִּשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם (מכילתא). **הַנֶּפֶשׁ הַהִוא •** כְּשֶׁהִיא בְּנַפְשָׁהּ וּבְדַעְתָּהּ, פְּרָט לְאָנוּס. **מִיִּשְׂרָאֵל •** שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִּכָּרֵת מִיִּשְׂרָאֵל וְתֵלֵךְ לָהּ לְעַם אַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלְּפָנַי", בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

בעל הטורים

(טו) **אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ. אַךְ** בְּגִימַטְרִיָּא **חוֹבָה**, שֶׁאֵין חוֹבָה אֶלָּא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן. תורה טז

(טז) **וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃**

טז **וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִיבִידָא לָא יִתְעֲבֵד בְּהוֹן בְּרַם דִּי מִתְּאֲכֵל לְכָל נְפַשׁ הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבֵד לְכוֹן׃**

רש״י◄ **מִקְרָא קֹדֶשׁ •** ״מִקְרָא״, שֵׁם דָּבָר. קְרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּכְסוּת (מכילתא)◆. **לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם •** אֲפִלּוּ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים. **הוּא לְבַדּוֹ •** (יָכוֹל אַף לַכְּנַעֲנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם״, לָכֶם וְלֹא לַכְּנַעֲנִים), הוּא וְלֹא מַכְשִׁירָיו, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם־טוֹב. **לְכָל נֶפֶשׁ •** אֲפִלּוּ לִבְהֵמָה. יָכוֹל אַף לַכְּנַעֲנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לָכֶם״ (נִסְחָה אַחֶרֶת: תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״, חַלֵּק)

(ביצה כ״ח, ב״ר.)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת יום ב׳ דחג הסוכות ושבת חול־המועד סוכות ה׳תשכ״ח)

מִזֶּה שֶׁהַתּוֹרָה **הִתִּירָה** מְלָאכוֹת הָאֲסוּרוֹת בְּיוֹם־טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילַת יוֹם־טוֹב, נִרְאֶה עַד כַּמָּה שִׂמְחַת יוֹם־טוֹב הוּא עִנְיָן עִיקָּרִי בַּמּוֹעֲדִים, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה".

וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּהָאָרַת הַמּוֹעֲדִים מְאִירָה בְּכָל יוֹם. וְעַל־פִּי הַנַּ״ל דְּהַשִּׂמְחָה הוּא עִנְיָן עִיקָּרִי בְּיוֹם־טוֹב, מוּבָן שֶׁגַּם שִׂמְחַת יוֹם־טוֹב צָרִיךְ הָאָדָם לְהַרְגִּישָׁהּ בְּכָל הַשָּׁנָה.

זֹאת אוֹמֶרֶת, דְּנוֹסָף עַל שִׂמְחַת הָאָדָם **בְּעֵת** קִיּוּם הַמִּצְוָה - "שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה", פּוֹעֶלֶת הָאָרַת הַמּוֹעֲדִים שֶׁיַּרְגִּישׁ שִׂמְחָה זוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם.

(יז) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃**

יז **וְתִטְרוּן יָת פַּטִירָא אֲרֵי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְתִטְרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃**

רש״י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת •** שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי חִמּוּץ, מִכָּאן אָמְרוּ: תָּפַח, תִּלְטֹשׁ בְּצוֹנֵן. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא ״אֶת הַמַּצּוֹת״, אֶלָּא ״אֵת הַמִּצְוֹת״, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת, כָּךְ אֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמִּצְוֹת, אֶלָּא אִם בָּאָה לְיָדְךָ, עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיָּד. **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה •** מִמְּלָאכָה. **לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם •** לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר ״דּוֹרוֹת״ וְ״חֻקַּת עוֹלָם״ עַל הַמְּלָאכָה, אֶלָּא עַל הַחֲגִיגָה, לְכָךְ חָזַר וּשְׁנָאוֹ כָּאן, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: אַזְהָרַת ״כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה״, לֹא לְדוֹרוֹת נֶאֱמְרָה, אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

(יח) **בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃**

יח **בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא תֵּיכְלוּן פַּטִירָא עַד יוֹמָא עֶסְרִין וְחַד לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא׃**

רש״י◄ **עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים •** לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״שִׁבְעַת יָמִים״? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״יָמִים״, לֵילוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עַד יוֹם הָאֶחָד וְגוֹ׳״◆.

(יט) **שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃**

יט **שִׁבְעַת יוֹמִין חֲמִיר לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל מַחְמְעָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא וּבְיַצִּיבָא דְאַרְעָא׃**

רש״י◄ **לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם •** מִנַּיִן לְגְבוּלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּכָל גְּבוּלֶךָ״. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״בְּבָתֵּיכֶם״? — מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ, אַף גְּבוּלְךָ שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ, יָצָא חֲמֵצוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל

בעל הטורים

(יח) **בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת.** חָסֵר ו׳, שֶׁו׳ יָמִים רְשׁוּת לֶאֱכוֹל מַצָּה. **בָּרִאשֹׁן.** חָסֵר ו׳, עַד ו׳ שָׁעוֹת מוּתָּר לְהַשְׁהוֹת חָמֵץ. תורה יט

עָלָיו אַחֲרָיוּת. **כִּי כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת** • לַעֲנֹשׁ כָּרֵת עַל הַשְּׁאוֹר. וַהֲלֹא כְּבָר עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ? אֶלָּא שֶׁלֹּא תֹּאמַר: חָמֵץ שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה עָנַשׁ עָלָיו, שְׁאוֹר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו. וְאִם עָנַשׁ עַל הַשְּׁאוֹר וְלֹא עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ, הָיִיתִי אוֹמֵר: שְׁאוֹר שֶׁהוּא מְחַמֵּץ אֲחֵרִים, עָנַשׁ עָלָיו, חָמֵץ שֶׁאֵינוֹ מְחַמֵּץ אֲחֵרִים, לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם (מכילתא). **בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ** • לְפִי שֶׁהַגֵּס נַעֲשָׂה לְיִשְׂרָאֵל, הֵצְרַךְ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים.

(כ) **כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ**

כ כָּל מַחְמֶעָא לָא תֵּיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא:

רש״י◄ **מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ** • אַזְהָרָה עַל אֲכִילַת שְׁאוֹר. **כָּל מַחְמֶצֶת** • לְהָבִיא אֶת תַּעֲרֹבְתּוֹ. **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת** • זֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, פְּרָט לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְחַלּוֹת תּוֹדָה (מכילתא עיין שם) (שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהֵאָכֵל בְּכָל מוֹשָׁבוֹת, אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם).

◆ יום חמישי ד׳ שבט ◆

(כא) **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח:**

כא וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִתְנַגִּידוּ וְסִיבוּ לְכוֹן (מִן בְּנֵי) עָנָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן וְכוּסוּ פִּסְחָא:

רש״י◄ **מְשְׁכוּ** • מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צֹאן, יִמְשֹׁךְ מִשֶּׁלּוֹ. **וּקְחוּ** • מִי שֶׁאֵין לוֹ, יִקַּח מִן הַשּׁוּק. **לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם** • שֶׁה לְבֵית אָבוֹת.

(כב) **וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִנַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:**

כב וְתִסְּבוּן אֲסָרַת אֵזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן בִּדְמָא דִּבְמָנָא וְתַדּוּן לְשַׁקְפָא וְלִתְרֵין סִפָּיָא מִן דְּמָא דִּבְמָנָא וְאַתּוּן לָא תִּפְּקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵהּ עַד צַפְרָא:

רש״י◄ **אֵזוֹב** • מִין יָרָק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּבְעוֹלִין. **אֲגֻדַּת אֵזוֹב** • ג׳ קְלָחִין קְרוּיִין אֲגֻדָּה. **אֲשֶׁר בַּסַּף** • בִּכְלִי, כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף. **מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף** • לָמָּה חָזַר וּשְׁנָאוֹ? שֶׁלֹּא תֹּאמַר: טְבִילָה אַחַת לִשְׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר עוֹד "אֲשֶׁר בַּסָּף", שֶׁתְּהֵא כָּל נְתִינָה וּנְתִינָה "מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף": עַל כָּל הַגָּעָה, טְבִילָה. **וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ וְגוֹ׳** • מַגִּיד שֶׁמֵּאַחַר שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, וְלֵילָה רְשׁוּת לַמְּחַבְּלִים הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר" (תהלים קד) (מכילתא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 78)

טְבִילָה אַחַת לִשְׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת (רש״י יב, כב) לִזְרִיקַת הַדָּם עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף הָיָה גֶּדֶר שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּדְאִיתָא בַּמְּכִילְתָּא: "שְׁלֹשָׁה מִזְבְּחוֹת הָיוּ לָהֶם בְּמִצְרַיִם, הַמַּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת". וְכֵן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י כָּאן: "לִשְׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת". וְכֵן כָּתַב לְעֵיל (פָּסוּק ז): זוֹ קַבָּלַת הַדָּם. וְכָתַב הַחִיד״א (סֵפֶר דְּבָרִים אֲחֲדִים דְּרוּשׁ ד) שֶׁ"קַבָּלַת הַדָּם בַּסַּף וּנְתִינָתוֹ עַל הַמַּשְׁקוֹף וְהַמְּזוּזוֹת . . בְּוַדַּאי דִּינוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּכֹּהֲנִים, דַּהֲווּ בְּכוֹרוֹת בּוֹ בַּפֶּרֶק".

בעל הטורים

(כא) **מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן.** רֶמֶז לִבְהֵמָה דַּקָּה שֶׁנִּקְנִית בִּמְשִׁיכָה. **מְשְׁכוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **מִן עֵבְרָה,** שֶׁלֹּא יָבִיאוּ מִן הַגָּזֵל. תורה כב

(כב) **וְהִנַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת.** וּבִנְתִינָה כְּתִיב (לְעֵיל פָּסוּק ז) "וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף", הִקְדִּים מְזוּזָה לְמַשְׁקוֹף, לוֹמַר שֶׁאִם שִׁינָּה הַסֵּדֶר יָצָא. **מִן הַדָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **דְּמֵי מִילָה.** תורה כג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אור־התורה שמות כרך א עמ׳ שכה – מתוך ׳התקשרות׳)

וּטְבַלְתָּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף (יב, כב)
בַּמִּדְרָשׁ כָּאן אָמְרוּ, שֶׁ׳דַּם׳ רוֹמֵז לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.
וְסִימָנְךָ: ׳סַף׳ רוֹמֵז לְ״שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת״, **שִׁשִּׁים** מַסֶּכְתּוֹת, ״וּשְׁמוֹנִים פִּילַגְשִׁים״ – **שְׁמוֹנִים** בְּרַיְיתוֹת (ראה במדב״ר פי״ח).

(כג) **וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֶּיכֶם לִנְגֹּף:**

כג וְיִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת מִצְרָיִם וְיֶחֱזֵי יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָא וְעַל תְּרֵין סִפָּיָא וְיֶחוֹס יְיָ עַל תַּרְעָא וְלָא יִשְׁבּוֹק לְחַבָּלָא לְמֵיעַל לְבָתֵּיכוֹן לְמִמְחֵי:

רש״י◄ **וּפָסַח** • וְחָמַל, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ וְדִלֵּג. **וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית** • וְלֹא יִתֵּן לוֹ יְכֹלֶת לָבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) ״וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי״.

(כד) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם:**

כד וְתִטְרוּן יָת פִּתְגָמָא הָדֵין לִקְיָם לָךְ וְלִבְנָיךְ עַד עָלָם:

(כה) **וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:**

כה וִיהֵי אֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִּיתֵּן יְיָ לְכוֹן כְּמָא די מַלִּיל וְתִטְרוּן יָת פֻּלְחָנָא הָדֵין:

רש״י◄ **וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ** • תָּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל־פִּי הַדִּבּוּר. **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • וְהֵיכָן דִּבֵּר? (לעיל ו) ״וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ׳״.

(כו) **וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:**

כו וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מָה פֻּלְחָנָא הָדֵין לְכוֹן:

(כז) **וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:**

כז וְתֵימְרוּן דַּבַּח חֲיָס הוּא קֳדָם יְיָ די חָס עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כַּד חֲוָה מָחֵי יָת מִצְרָאֵי וְיָת בָּתָּנָא שֵׁזִיב וּכְרַע עַמָּא וּסְגִידוּ:

רש״י◄ **וַיִּקֹּד הָעָם** • עַל בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה וּבִיאַת הָאָרֶץ, וּבְשׂוֹרַת הַבָּנִים שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם.

(כח) **וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס**

כח וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

רש״י◄ **וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגוֹ׳** • וְכִי כְּבָר עָשׂוּ? וַהֲלֹא מֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֶלָּא מִכָּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשׂוּ (מכילתא). **וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ** • אַף הַהֲלִיכָה מָנָה הַכָּתוּב, לִיתֵּן שָׂכָר לַהֲלִיכָה וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה. **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמַהוּ ״כֵּן עָשׂוּ״? אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ.

בעל הטורים

(כג) **וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה״ (וַיִּקְרָא ה, יא) גַּבֵּי חַטָּאת. לוֹמַר שֶׁבִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת נִצּוֹלוּ מִמִּצְרַיִם. וְאִידָךְ גַּבֵּי סוֹטָה: ״וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה״ (בְּמִדְבַּר ה, טו). שֶׁבִּזְכוּת נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת יָצְאוּ מִשָּׁם, וְזוֹ שֶׁלֹּא עָשְׂתָה כְּמַעֲשֵׂיהֶם לְפִיכָךְ לֹא יִתְהַדֵּר קָרְבָּנָהּ. תורה כד

(כח) **וַיַּעֲשׂוּ. כֵּן עָשׂוּ.** שְׁתֵּי עֲשִׂיּוֹת, אַחַת לְפֶסַח וְאַחַת לְמִילָה. תורה כט

◆ יום שישי ה׳ שבט ◆

(כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

כט וַהֲוָה בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְּפַרְעֹה דְּעָתִיד לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא דְּשַׁבְיָא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכֹל בּוּכְרָא דִּבְעִירָא:

רש״י◄ **וַה׳** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה׳, הוּא וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהָיוּ״ו לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. **הִכָּה כָל בְּכוֹר** • אַף שֶׁל אֵמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם. **מִבְּכוֹר פַּרְעֹה** • אַף פַּרְעֹה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּיֵּר מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: (לעיל ט) ״בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ, בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי״, בְּיַם סוּף. **עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי** • שֶׁהָיוּ שְׁמֵחִין לְאֵידָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאָתֵנוּ הֵבִיאָה זוּ הַפֶּרְעָנוּת. וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה בִּכְלָל הָיָה, שֶׁהֲרֵי מָנָה מִן הֶחָשׁוּב שֶׁבְּכֻלָּן עַד הַפָּחוּת, וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה חָשׁוּב מִבְּכוֹר הַשְּׁבִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת י״א ניסן תשד״מ)

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה (יב, כט) הַתְחָלַת הַגְּאֻלָּה הָיְתָה בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְהַגְּאֻלָּה בְּפֹעַל הָיְתָה בַּחֲצִי הַיּוֹם („בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה׳ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"). **חֲצִי הַלַּיְלָה** – הָרֶגַע הֶחָשׁוּף בְּיוֹתֵר בַּיְמָמָה, מְסֻמָּל מַצָּב שֶׁבּוֹ הָאָדָם שָׁקוּעַ בְּחֶשְׁכַּת הָעוֹלָם; וְגַם אָדָם זֶה **בְּכֹחוֹ** 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלְעֲלוֹת בַּדֶּרֶךְ הַמּוֹבִילָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה. **חֲצִי הַיּוֹם** - הָרֶגַע הַמּוּאָר בְּיוֹתֵר בַּיְמָמָה, מְסֻמָּל מַצָּב שֶׁבּוֹ הָאָדָם מָקֵף בְּאוֹר הַתּוֹרָה; וְגַם אָדָם זֶה **חַיָּב** 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלָחוּשׁ שֶׁמַּצָּבוֹ הַנּוֹכְחִי נָחְשָׁב כְּ'מִצְרַיִם' בְּיַחַס לִדְרָגוֹת גְּבוֹהוֹת יוֹתֵר.

(ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת:

ל וְקָם פַּרְעֹה לֵילְיָא הוּא וְכָל עַבְדּוֹהִי וְכָל מִצְרַיִם וַהֲוַת צְוָחְתָּא רַבְּתָא בְּמִצְרַיִם אֲרֵי לֵית בֵּיתָא דִּי לֵית הֲוָה בֵּהּ תַּמָּן מֵתָא:

רש״י◄ **וַיָּקָם פַּרְעֹה** • מִמִּטָּתוֹ. **לַיְלָה** • וְלֹא כְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. **הוּא** • תִּחְלָה, וְאַחַר־כָּךְ עֲבָדָיו, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הוּא מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי עֲבָדָיו וּמַעֲמִידָן. **כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת** • יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר, מֵת. אֵין שָׁם בְּכוֹר, גָּדוֹל שֶׁבַּבַּיִת קָרוּי בְּכוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) ״אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ״. דָּבָר אַחֵר: מִצְרִיּוֹת מְזַנּוֹת תַּחַת בַּעֲלֵיהֶם וְיוֹלְדוֹת מֵרֻוָּקִים פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה. פְּעָמִים, חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו.

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּדַּבֶּרְכֶם:

לא וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילְיָא וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אַף אַתּוּן אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲזִילוּ פְּלָחוּ קֳדָם יְיָ כְּמָא דִּהֲוֵיתוּן אָמְרִין:

רש״י◄ **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה** • מַגִּיד שֶׁהָיָה מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵי הָעִיר, וְצוֹעֵק: הֵיכָן מֹשֶׁה שָׁרוּי? הֵיכָן אַהֲרֹן שָׁרוּי?. **גַּם אַתֶּם** • הַגְּבָרִים. **גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • הַטַּף. **וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה׳ כִּדַּבֶּרְכֶם** • הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתֶּם וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי אֲנִי, בָּטֵל ״לֹא אֲשַׁלֵּחַ״, בָּטֵל ״מִי וָמִי הַהוֹלְכִים״, בָּטֵל ״רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג״.

בעל הטורים

(כט) **בַּחֲצִי הַלַּיְלָה.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ״ (רות ג, ח) גַּבֵּי בֹּעַז, לוֹמַר שֶׁגַּם בְּכָאן חָרְדוּ חֲרָדָה גְּדוֹלָה, וְאִידָךְ גַּבֵּי שִׁמְשׁוֹן: ״וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה״ (שופטים טז, ג) בְּעִנְיָנָא דְּעַזָּה. לוֹמַר לְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה נֵס לַצַּדִּיקִים בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. תורה ל

(לא) **קוּמוּ צְאוּ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי״, ״קוּמוּ צְאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה״ (בְּרֵאשִׁית יט, יד) גַּבֵּי לוֹט. מַה הָתָם הוֹצִיאוּם הַמַּלְאָכִים בְּעַל כָּרְחָם, אַף כָּאן נַמִּי. תורה לב

(לב) גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃

לב אַף עָנְכוֹן אַף תּוֹרְכוֹן דְּבָרוּ כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן וֶאֱזִילוּ וְצַלּוּ אַף עָלַי׃

רש״י◄ גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקַרְכֶם קְחוּ • וּמַהוּ ״כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם״? (לעיל י) ״גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת״. וּבֵרַכְתֶּם גַּם אוֹתִי • הִתְפַּלְּלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת, שֶׁאֲנִי בְּכוֹר (מכילתא).

(לג) וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃

לג וּתְקֵיפַת מִצְרַיִם עַל עַמָּא לְאוֹחָאָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן מִן אַרְעָא אֲרֵי אֲמָרוּ כֻּלָּנָא מָיְתִין׃

רש״י◄ כֻּלָּנוּ מֵתִים • אָמְרוּ: לֹא כִּגְזֵרַת מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהֲרֵי אָמַר: ״וּמֵת כָּל בְּכוֹר״, וְכָאן אַף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה בְּבַיִת אֶחָד (מכילתא).

(לד) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם׃

לד וּנְטַל עַמָּא יָת לַיְשִׁיהוֹן עַד לָא חֲמָע מוֹתַר אַצְוָתְהוֹן צְרִיר בִּלְבָשֵׁיהוֹן עַל כַּתְפֵּיהוֹן׃

רש״י◄ טֶרֶם יֶחְמָץ • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לִשְׁהוֹת כְּדֵי חִמּוּץ. מִשְׁאֲרֹתָם • שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר (מכילתא). עַל שִׁכְמָם • אַף־עַל־פִּי שֶׁבְּהֵמוֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכוּ עִמָּהֶם, מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצְוֹת (מכילתא).

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃

לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וּשְׁאִילוּ מִמִּצְרַיִם מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין׃

רש״י◄ כִּדְבַר מֹשֶׁה • שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) ״וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ״. וּשְׂמָלֹת • אַף הֵן הָיוּ חֲשׁוּבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהַמְאֻחָר בַּפָּסוּק - חָשׁוּב (מכילתא).

(לו) וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם׃ פ

לו וַיְיָ יְהַב יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וּשְׁאֵילוּנוּן וְרוֹקִינוּ יָת מִצְרַיִם׃

רש״י◄ וַיַּשְׁאִלוּם • אַף מַה שֶּׁלֹּא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אַתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טֹל שְׁנַיִם וְלֵךְ. וַיְנַצְּלוּ • וְרוֹקִינוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כא, עמ׳ 80 – מתוך ׳התקשרות׳)

וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם (יב, לו)

בְּכָל דָּבָר בָּעוֹלָם יֵשׁ נִיצוּץ אֱלוֹקִי הַמְחַיֵּהוּ וּמְקַיְּמוֹ. מֵאַחַר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ אֶת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה מִמִּצְרַיִם, הָיְתָה מִצְרַיִם צְרִיכָה לְהִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי! כֵּיצַד אֵפוֹא הִיא מוֹסִיפָה לְהִתְקַיֵּם?

אֶלָּא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בֵּרְרוּ רַק אֶת הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְבָרֵר, אַךְ לֹא אֶת הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְמִצְרַיִם לְצֹרֶךְ עֶצֶם קִיּוּמָהּ.

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃

לז וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת כְּשִׁתְּ מְאָה אַלְפִין רִגְלָאִין גֻּבְרַיָּא בַּר מִטַּפְלָא׃

בעל הטורים

(לג) **לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: ״לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן הָאָרֶץ״, ״וְכִצְבָאִים עַל הֶהָרִים לְמַהֵר״ (דִּבְרֵי הַיָּמִים א׳ יב, ח), ״לְמַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז״ (יְשַׁעְיָה ח, א). שֶׁהַמִּצְרִים הָיוּ מְמַהֲרִים לְשַׁלְּחָם כִּצְבָאִים, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מְמַהֲרִים לִשְׁלוֹל שָׁלָל וְלָבוּז בַּז. תורה לד

(לד) **צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם״, ״צְרֻרוֹת וגו׳ אַלְמָנוּת״ (שְׁמוּאֵל ב׳ כ, ג). רָמֵז לָאַלְמָנוֹת שֶׁיְּכַסּוּ פְּנֵיהֶן בְּשִׂמְלָה. תורה לה

(לו) **וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **עֲשָׂאוּהָ כִּמְצוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן.** תורה לז

(לז) **סֻכֹּתָה.** ב׳ חֲסֵרִים. ״מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה״, ״וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה״ (בְּרֵאשִׁית לג, יז). לוֹמַר שֶׁבִּזְכוּת יַעֲקֹב יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם. תורה לח

רש״י◄ **מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה** • מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) ״וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״. **הַגְּבָרִים** • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה.

(לח) **וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד:**

לח וְאַף נוּכְרָאִין סַגִּיאִין סְלִיקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרִין בְּעִירָא סַגִּי לַחֲדָא:

רש״י◄ **עֵרֶב רַב** • תַּעֲרוֹבוֹת אֻמּוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) **וַיֹּאפוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:**

לט וַאֲפוּ יָת לֵישָׁא דִּי אַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן פַּטִירָן אֲרֵי לָא חֲמֵע אֲרֵי אִתְּרָכוּ מִמִּצְרַיִם וְלָא יְכִילוּ לְאִתְעַכָּבָא וְאַף זְוָדִין לָא עֲבָדוּ לְהוֹן:

רש״י◄ **עֻגֹת מַצּוֹת** • חֲרָרָה שֶׁל מַצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הֶחֱמִיץ קָרוּי מַצָּה. **וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם** • לַדֶּרֶךְ. מַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּר בְּלֹא צֵדָה? אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ. הוּא שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: (ירמיה ב) ״זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ, לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה״. וּמַה שָּׁכָר מְפֹרָשׁ אַחֲרָיו? ״קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה׳ וְגוֹ׳״ (מכילתא).

(מ) **וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:**

מ וּמוֹתַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ בְּמִצְרָיִם אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין:

רש״י◄ **אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם** • אַחַר שֶׁאָר הַיְשִׁיבוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ גֵּרִים, ״בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם״. **שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** • בֵּין הַכֹּל, מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד עַכְשָׁו הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשֶּׁהָיָה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם: ״כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״, וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשֶּׁנִּגְזְרָה גְּזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ, שֶׁהֲרֵי קֶהָת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֵא וַחֲשֹׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמְרָם בְּנוֹ וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִּמְצָאֵם כָּל־כָּךְ. וְעַל־כָּרְחֲךָ הַרְבֵּה שָׁנִים הָיוּ לְקֶהָת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְמִצְרַיִם, וְהַרְבֵּה מִשְׁנוֹת עַמְרָם נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת קֶהָת, וְהַרְבֵּה מִשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת עַמְרָם. חֲרֵי, שֶׁלֹּא תִּמְצָא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת מִצְרַיִם, וְהֵזְקַקְתָּ לוֹמַר עַל כָּרְחֲךָ, שֶׁאַף שְׁאָר הַיְשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵּרוּת וַאֲפִלּוּ בְּחֶבְרוֹן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לה) ״אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק״, וְאוֹמֵר: (לעיל ו) ״אֶת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ״. לְפִיכָךְ אַתָּה צָרִיךְ לוֹמַר ״כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״, מִשֶּׁהָיָה לוֹ זֶרַע. וּכְשֶׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק, תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן ר״י שָׁנָה, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁנּוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ.

(מא) **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

מא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וַהֲוָה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין נְפָקוּ כָּל חֵילַיָּא דַיְיָ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י◄ **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה** וְגוֹ׳, **וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה** • מַגִּיד שֶׁכִּיוָּן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ, לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן. בְּט״ו בְּנִיסָן בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל אַבְרָהָם לְבַשְּׂרוֹ, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק, וּבְט״ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְּזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים (מכילתא).

(מב) **לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ**

מב לֵילֵי נְטִיר הוּא קֳדָם יְיָ לְאַפָּקוּתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם הוּא לֵילְיָא הָדֵין קֳדָם יְיָ נְטִירִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָרֵיהוֹן:

רש״י◄ **לֵיל שִׁמֻּרִים** • שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹמֵר וּמְצַפֶּה לוֹ לְקַיֵּם הַבְטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה׳** • הוּא הַלַּיְלָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם, בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ. **שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם** • מְשֻׁמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית וְגוֹ׳״.

(מג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃**

מג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן דָּא גְּזֵירַת פִּסְחָא כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד לָא יֵכוּל בֵּהּ׃

רש״י◄ **זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח** • בְּי״ד בְּנִיסָן נֶאֱמְרָה לָהֶם פָּרָשָׁה זוֹ. **כָּל בֶּן־נֵכָר** • שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְאֶחָד עוֹבֵד־כּוֹכָבִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר בְּמַשְׁמַע (מכילתא).

(מד) **וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ׃**

מד וְכָל עֶבֶד גְּבַר זְבִינֵי כַּסְפָּא וְתִגְזַר יָתֵהּ בְּכֵן יֵכוּל בֵּהּ׃

רש״י◄ **וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ** • רַבּוֹ. (יבמות עא) מַגִּיד שֶׁמִּילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מִילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח. אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אָז יֹאכַל בּוֹ״? הָעֶבֶד.

(מה) **תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃**

מה תּוֹתָבָא וַאֲגִירָא לָא יֵכוּל בֵּהּ׃

רש״י◄ **תּוֹשָׁב** • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. **וְשָׂכִיר** • זֶה הָעוֹבֵד־כּוֹכָבִים. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא עֲרֵלִים הֵם, וְנֶאֱמַר ״וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ״? אֶלָּא כְּגוֹן עַרְבִי מָהוּל וְגִבְעוֹנִי מָהוּל, וְהוּא תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר.

(מו) **בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃**

מו בַּחֲבוּרָא חֲדָא יִתְאֲכֵל לָא תַפִּיק מִן בֵּיתָא מִן בִּסְרָא לְבָרָא וְגַרְמָא לָא תִתְבְּרוּן בֵּהּ׃

רש״י◄ **בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל** • (מכילתא) בַּחֲבוּרָה אַחַת, שֶׁלֹּא יֵעָשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וְיִחַלְקוּהוּ. אַתָּה אוֹמֵר בַּחֲבוּרָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבַיִת אֶחָד כְּמַשְׁמָעוֹ, וּלְלַמֵּד שֶׁאִם הִתְחִילוּ וְהָיוּ אוֹכְלִים בֶּחָצֵר וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם״, מִכָּאן שֶׁהָאוֹכֵל, אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. **לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת** • מִן הַחֲבוּרָה. **וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ** • הָרָאוּי לַאֲכִילָה, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם. אֵין עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר אוֹ מֹחַ, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם.

(מז) **כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃**

מז כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃

רש״י◄ **כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ** • לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם: ״שָׁה לְבֵית אָבוֹת״, שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת, יָכוֹל אַף ׳פֶּסַח דּוֹרוֹת׳ כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ״.

(מח) **וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃**

מח וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ מִגְּזַר לֵהּ כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵהּ וִיהֵי כְּיַצִּיבָא דְּאַרְעָא וְכָל עַרְלָא לָא יֵכוּל בֵּהּ׃

בעל הטורים

(מב) **שִׁמֻּרִים.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״לֵיל שִׁמֻּרִים״, ״שִׁמֻּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. שֶׁחָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵיל ט״ו לִשְׁנַיִם, חֶצְיוֹ לִיצִיאַת מִצְרַיִם וְחֶצְיוֹ הַשֵּׁנִי לִגְאוּלָּה לָעָתִיד לָבֹא. תורה מג

(מו) **חוּצָה.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״מִן הַבָּשָׂר חוּצָה״, ״הֵן אֶרְאֶלֶם צָעֲקוּ חָצָה״ (יְשַׁעְיָה לג, ז), ״כִּי מְגֹרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה״ (מְלָכִים א׳ ו, ו). פֵּירוּשׁ, חוּץ לַבָּתִּים הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגָרְעָם וְהוֹרֵג בְּכוֹרֵיהֶם, עַל כֵּן צָעֲקוּ חוּצָה, אֲבָל בַּבַּיִת לֹא נָתַן הַמַּשְׁחִית לָבֹא, עַל כֵּן לֹא תוֹצִיאוּ מִן הַבָּשָׂר חוּצָה, שֶׁלֹּא לָצֵאת לַחוּץ. תורה מז

(מח) **וְאָז.** ד׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, ״וְאָז

רש״י◄ **וְעָשָׂה פֶּסַח** • יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ״. מָה אֶזְרָח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף גֵּר בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. **וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ** • לְהָבִיא אֶת שֶׁמִּתּוֹ אֶחָיו מַחֲמַת מִילָה, שֶׁאֵינוֹ מוּמָר לַעֲרֵלוּת, וְאֵינוֹ נִלְמָד מִ״בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ״.

(מט) **תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:**

מט אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵא לְצַיְבָא וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:

רש״י◄ **תּוֹרָה אַחַת וְגוֹ׳** • לְהַשְׁוּוֹת גֵּר לְאֶזְרָח אַף לִשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה (מכילתא).

(נ) **וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס**

נ וַעֲבָדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

(נא) **וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ**

נא וַהֲוָה בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן:

◆ שבת קודש ו׳ שבט ◆

יג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:**

ב אַקְדֵּשׁ קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פָּתַח כָּל וַלְדָּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא דִּילִי הוּא:

רש״י◄ **פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם** • שֶׁפָּתַח אֶת הָרֶחֶם תְּחִלָּה, כְּמוֹ (משלי יז) ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן״, וְכֵן (תהלים כב) ״יַפְטִירוּ בְשָׂפָה״, יִפְתְּחוּ שְׂפָתַיִם. **לִי הוּא** • לְעַצְמִי קְנִיתִים עַל־יְדֵי שֶׁהִכִּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

(ג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ:**

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֲווֹ דְּכִירִין יָת יוֹמָא הָדֵין דִּי נְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא אֲרֵי בִּתְקוֹף יְדָא אַפִּיק יְיָ יָתְכוֹן מִכָּא וְלָא יִתְאֲכֵל חֲמִיעַ:

רש״י◄ **זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה** • לִמֵּד שֶׁמַּזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

(ד) **הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:**

ד יוֹמָא דֵין אַתּוּן נָפְקִין בְּיַרְחָא דְּאַבִּיבָא:

רש״י◄ **בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב** • וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ יָצְאוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֶסֶד שֶׁגָּמַלְכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה וְלֹא גְשָׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) ״מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת״, חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת.

בעל הטורים

תַּשְׁכִּיל״ (יְהוֹשֻׁעַ א, ח), ״וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם״ (וַיִּקְרָא כו, מא), ״וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרִים עַל יְרוּשָׁלָיִם (יִרְמְיָה לב, ב). לוֹמַר: וְאָז, כְּשֶׁיִּקְרַב לְהַקְרִיב קָרְבָּן, אָז יַצְלִיחַ וְיִשְׂכִּיל. וְכֵן וְאָז, כְּשֶׁחֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם. **וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ ״תּוֹרָה אַחַת״. רֶמֶז לְקַל וָחֹמֶר שֶׁנִּשָּׂא מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל: וּמַה פֶּסַח שֶׁהוּא מִצְוָה אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה ״וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ״, כָּל הַתּוֹרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק ׳רַבִּי עֲקִיבָא׳. תורה מט

(ה) **וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה:**

ה ויהי ארי יעלנך ייי לארעא דכנענאה וחתאי ואמוראי וחויאי ויבוסאי די קיים לאבהתך למתן לך ארעא עבדא חלב ודבש ותפלח ית פולחנא הדא בירחא הדין:

רש״י ◄ **אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׳** • וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה עֲמָמִין, כָּל שִׁבְעָה גּוֹיִים בְּמַשְׁמַע, שֶׁכֻּלָּן בִּכְלַל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמִּשְׁפַּחַת כְּנַעַן הָיְתָה שֶׁלֹּא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֶלָּא כְּנַעֲנִי (תנחומא). **נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְגוֹ׳** • בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו) ״בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם וְגוֹ׳״, וּבְיִצְחָק הוּא אוֹמֵר: (שם כ) ״גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ׳״, וּבְיַעֲקֹב הוּא אוֹמֵר: (שם כט) ״הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגוֹ׳״. **זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** • חָלָב זָב מִן הָעִזִּים, וְהַדְּבַשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו). **אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת** • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה: ״וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ׳״, וְלָמָּה חָזַר וּשְׁנָאָהּ? בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) ״וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם״, בְּבֵן רָשָׁע הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל. וְכָאן: ״וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ״, בְּבֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַכָּתוּב מְלַמֵּדְךָ שֶׁתִּפְתַּח לוֹ אַתָּה בְּדִבְרֵי אַגָּדָה הַמּוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב.

(ו) **שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה:**

ו שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה חַגָּא קֳדָם יְיָ:

(ז) **מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ:**

ז פַּטִּיר יִתְאֲכֵל יָת שִׁבְעַת יוֹמִין וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ:

(ח) **וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:**

ח וּתְחַוִּי לִבְנָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בְּדִיל דֵּין עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְּקִי מִמִּצְרָיִם:

רש״י ◄ **בַּעֲבוּר זֶה** • בַּעֲבוּר שֶׁאֲקַיֵּם מִצְוֹתָיו, כְּגוֹן: פֶּסַח, מַצָּה וּמָרוֹר הַלָּלוּ. **עָשָׂה ה׳ לִי** • רָמַז תְּשׁוּבָה לְבֵן רָשָׁע, לוֹמַר: ״עָשָׂה ה׳ לִי״ וְלֹא לְךָ, שֶׁאִלּוּ הָיִיתָ שָׁם, לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לְהִגָּאֵל (מכילתא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 187)

לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לִיגָּאֵל (יג, ח) וְאִלּוּ בַּמְּכִילְתָּא נֶאֱמַר ״לֹא הָיָה נִגְאָל״. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הָרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ **לָצֵאת מִמִּצְרַיִם** מֵתוּ בְּעֵת מַכַּת חֹשֶׁךְ וְלֹא נִגְאֲלוּ (רש״י לעיל י, כב). מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁ׳בֵּן רָשָׁע׳ זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל רַק לְגַבֵּי **קָרְבַּן פֶּסַח** (מַצָּה וּמָרוֹר), אוּלָם הוּא מוֹדֶה שֶׁהוּא שַׁיָּךְ לִיצִיאַת מִצְרַיִם. לָכֵן אוֹמֵר לוֹ הַכָּתוּב: לוּ הָיִיתָ שָׁם הָיִיתָ נִגְאָל (כְּמוֹ שֶׁאָר הָרְשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם), אֲבָל לֹא הָיִיתָ כְּדַאי וְרָאוּי לְכָךְ.

(ט) **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:**

ט ויהי לך לאת על ידך ולזכרנא בין עינך בדיל תהי אורייתא דייי בפומך ארי בידא תקיפא אפקך ייי ממצרים:

בעל הטורים

(ט) **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זְרֹעַ שְׁמֹאל.** **תּוֹרַת ה׳ בְּפִיךָ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶהוּ קְרִיאַת שְׁמַע.** **הוֹצִאֲךָ.** חָסֵר י׳. שֶׁבְּמַכָּה עֶשִׂירִית הוֹצִיאָךְ. תורה י

רש״י◄ **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת** • יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת. **עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ** • רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁתִּכְתֹּב פָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ. **עַל יָדְךָ** • עַל יַד שְׁמֹאל. לְפִיכָךְ, ״יָדְכָה״ מָלֵא בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה (לקמן פסוק טז), לִדְרֹשׁ בָּהּ, יַד שֶׁהִיא כֵּהָה (מכילתא. מנחות לז).

(י) **וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: פ**

י וְתִטַּר יָת קְיָמָא הָדָא לְזִמְנַהּ מִזְּמַן לִזְמָן׃

רש״י◄ **מִיָּמִים יָמִימָה** • מִשָּׁנָה לְשָׁנָה (מנחות לו).

(יא) **וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ:**

יא וִיהֵי אֲרֵי יָעֲלִנָּךְ יְיָ לְאַרְעָא דִכְנַעֲנָאֵי כְּמָא די קַיִּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ׃

רש״י◄ **וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ** • יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת הַנּוֹלָדִים בַּמִּדְבָּר. וְהָאוֹמֵר שֶׁקָּדְשׁוּ, מְפָרֵשׁ בִּיאָה זוֹ לוֹמַר: אִם תִּקַּיְּמוּהוּ בַּמִּדְבָּר, תִּזְכּוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּתְקַיְּמוּהוּ שָׁם (מכילתא).

נִשְׁבַּע לְךָ • וְהֵיכָן נִשְׁבַּע לְךָ? (לעיל ו) ״וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי וְגוֹ׳״. **וּנְתָנָהּ לָךְ** • (מכילתא) תְּהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ נִתְּנָהּ לְךָ בּוֹ בַּיּוֹם, וְאַל תְּהִי בְּעֵינֶיךָ כִּירֵשַׁת אָבוֹת.

(יב) **וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה:**

יב וְתַעְבַּר כָּל פָּתַח וַלְדָּא קֳדָם יְיָ וְכָל פָּתַח וְלַד בְּעִירָא די יְהֵי לָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ׃

רש״י◄ **וְהַעֲבַרְתָּ** • אֵין ״וְהַעֲבַרְתָּ״ אֶלָּא לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ״. **שֶׁגֶר בְּהֵמָה** • נֵפֶל שֶׁשִּׁגְּרַתּוּ אִמּוֹ וְשִׁלְּחַתּוּ בְּלֹא עִתּוֹ, וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לִפְטֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאַף שֶׁאֵינוֹ נֵפֶל, קָרוּי שֶׁגֶר, כְּמוֹ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ, אֲבָל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֵּפֶל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר כָּתַב: ״כָּל פֶּטֶר רֶחֶם״. וְאִם תֹּאמַר: אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמַשְׁמַע, בָּא וּפְרֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: ״בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ״. לָשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֵשׁ: ״וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם״, בִּבְכוֹר אָדָם - הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יג) **וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה:**

יג וְכָל פָּתַח (בּוּכְרָא) דַּחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתִנְקְפֵהּ וְכָל בּוּכְרָא דַּאֲנָשָׁא בִּבְנָיךָ תִּפְרוֹק׃

רש״י◄ **פֶּטֶר חֲמֹר** • וְלֹא פֶּטֶר שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה, גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לַחֲמוֹרִים. וְעוֹד, שֶׁסִּיְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאֵין לְךָ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים) טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּמִזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם. **תִּפְדֶּה בְשֶׂה** • נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן, וּפֶטֶר חֲמוֹר מֵתָר בַּהֲנָאָה וְהַשֶּׂה חֻלִּין בְּיַד כֹּהֵן. **וַעֲרַפְתּוֹ** • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחוֹרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יַפְסִיד מָמוֹנוֹ (מכילתא). **וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה** • חָמֵשׁ סְלָעִים, פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר.

בעל הטורים

(י) **לְמוֹעֲדָהּ.** מָלֵא ו׳. לוֹמַר לְךָ, כִּי שִׁשָּׁה יָמִים בַּשָּׁבוּעַ חַיָּיב בִּתְפִלִּין. וְיֵשׁ שִׁשָּׁה יָמִים מוֹעֵד שֶׁאֵין בָּהֶם תְּפִלִּין, וְהֵם: **פֶּסַח, עֲצֶרֶת, רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם הַכִּפּוּרִים, סְכוֹת שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.** **פְּאֵרֵךְ חֲבוּשׁ** (יְחֶזְקֵאל כד, יז) בְּגִימַטְרִיָּא: **אֵלּוּ תְּפִלִּין.**

מִיָּמִים יָמִימָה. ה׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״מִיָּמִים יָמִימָה תֵּלַכְנָה״ (שופטים יא, מ) גַּבֵּי בַּת יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי. ״חַג ה׳ בְּשִׁלוֹ מִיָּמִים יָמִימָה״ (שופטים כא, יט), ״וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה״ (שמואל א׳ א, ג) גַּבֵּי אֶלְקָנָה. ״וְהַעֲלָתָה לוֹ מִיָּמִים יָמִימָה״ (שם ב, יט) גַּבֵּי שְׁמוּאֵל. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (עירובין צו, א) ׳מִיָּמִים׳ וְלֹא כָּל יָמִים, לְמַעוֹטֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״יָמִימָה״ גַּבֵּי חַג ה׳. וְכֵן גַּבֵּי אֶלְקָנָה וּשְׁמוּאֵל שֶׁהָיוּ עוֹלִים לָרֶגֶל. וְכֵן ״מִיָּמִים יָמִימָה״ דִּכְתִיב גַּבֵּי בַּת יִפְתָּח, דְּנָשִׁים נַמִּי פְּטוּרוֹת מִן הַתְּפִלִּין. תורה יא

(יא) **וּנְתָנָהּ לָךְ.** ג׳ תַּגִּין עַל הַהֵ״א. לוֹמַר לְךָ: אִם תִּשְׁמוֹר ה׳ חֻמְשֵׁי תוֹרָה, יִתְּנֶנָּה לָךְ. תורה יב

(יג) **וְכָל פֶּטֶר.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה״, ״וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה״ (פסוק יב). כִּדְאִיתָא בִּבְכוֹרוֹת (ה, ב)

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

יד וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּנָךְ מְחָר לְמֵימַר מָא דָא וְתֵימַר לֵהּ בִּתְקוֹף יְדָא אַפִּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

רש״י◄ **כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר** • יֵשׁ ׳מָחָר׳ שֶׁהוּא עַכְשָׁו וְיֵשׁ ׳מָחָר׳ שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יהושע כב) ״מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ״ דִּבְנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן. **מַה זֹּאת** • זֶה תִּינוֹק טִפֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתֵם וְשׁוֹאֵל: ״מַה זֹּאת״. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים ו) ״מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגוֹ׳״, הֲרֵי זֹאת שְׁאֵלַת בֵּן חָכָם. דִּבְרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חָכְמָה.

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה:

טו וַהֲוָה אֲרֵי אַקְשֵׁי פַּרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא וּקְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דִבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָבַח קֳדָם יְיָ כָּל פָּתַח וַלְדָּא דִכְרִין וְכָל בּוּכְרָא דִבְנַי אֶפְרוֹק:

(טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם: ססס

טז וִיהֵי לְאָת עַל יָדָךְ וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינָיְךָ אֲרֵי בִּתְקוֹף יְדָא אַפִּקָנָא יְיָ מִמִּצְרָיִם:

רש״י◄ **וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ** • תְּפִלִּין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אַרְבָּעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטָפוֹת, ׳טֹ׳ בְּכִתְפֵי שְׁתַּיִם, ׳פָּ׳ בְּאַפְרִיקֵי שְׁתַּיִם. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם ״וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם״, ״אַל תַּטִּיפוּ״, לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ ״וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ״, הָאֲמוּרָה בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהֲרוֹאֶה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֹּר הַנֵּס וִידַבֵּר בּוֹ:

ק״ה פסוקים, ימנ״ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רפב - רפד

בעל הטורים

פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר וַחֲמוֹר כְּמִין סוּס – פְּטוּרִים מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳פֶּטֶר חֲמוֹר׳ ׳פֶּטֶר שֶׁגֶּר בְּהֵמָה׳ ב׳ פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַמּוֹלִיד וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. תורה יד

(טו) **הִקְשָׁה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ״, וְאִידָךְ: ״מִי הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם״ (איוב ט, ד). שֶׁדּוֹרֵשׁ בַּמִּדְרָשׁ (שמות רבה ח, יד) זֶה הַפָּסוּק עַל פַּרְעֹה. תורה טז

(טז) **וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה.** חֲמִשָּׁה תַּגִּין עַל הַהֵ״א כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה פְּרָקִים עַד הַפֶּרֶק שֶׁמְּנִיחִין בּוֹ תְּפִלִּין. **וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **אֵלּוּ אַרְבָּעָה בָּתִּים.**

המשך ביאור למס׳ חולין ליום רביעי עמ׳ א

1 אליו, רָוִיח – הוושט מתרחב, נִמְדָּא לֵיהּ וּפָשְׁטָה לֵיהּ – ומכווצת
2 אותו ומותחת אותו, ומחמת זאת זִמְנִין דְּמִיהַנְּדִּין בַּחֲדֵי חֲדָדֵי –
3 פעמים שיזדמנו הנקבים להיות מכוונים זה כנגד זה, ומטעם זה יש
4 לחשוש לניקבו זה שלא כנגד זה שעושה את הבהמה טריפה, אבל
5 בקוּרְקְבָן דְּמִינַּהּ נָיֵיחַ כִּרְקָאי קָאי – בקורקבן שתמיד נח במצב אחד
6 ועומד על מקומו בלי להמתח ולהתכווץ, אף שישנם שני נקבים,
7 מכל מקום שני הנקבים במקומם עומדים ולעולם הרי הם זה שלא
8 כנגד זה, ומטעם זה יש להכשירה, ומדוע אמר רב פפא היפך
9 הסברא.
10 מחמת טענה זו חוזרת בה הגמרא ומתקנת את השמועה בשם רב
11 פפא. מבארת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב אַשִׁי,
12 הָכִי אַמְרִינָן – כך נאמרו הדברים מִשְּׁמֵיהּ דְּמַר זוּטְרָא דְּאָמַר מִשְּׁמֵיהּ
13 דְּרַב פַּפָּא, כְּוָותֵיךְ – כדבריך, שבוושט פסול ובקורקבן כשר.
14 הגמרא דנה בניקב הוושט ואחר כך נסתם: וְאָמַר רַבָּה, קְרוּם שֶׁעָלָה
15 מֵחֲמַת מַכָּה וסותם את הנקב שבְּוּוּשְׁטָא, אֵינוֹ קְרוּם – אין קרום זה
16 נחשב כסתימה להכשירה ואפילו שהקרום עבה, משום שאינו
17 מתקיים.
18 הגמרא דנה אם יש בדיקה לוושט: וְאָמַר רַבָּה, וּוּשְׁטָא אֵין לוֹ בְּדִיקָה
19 מִבַּחוּץ – אי אפשר להכשירו על ידי בדיקה בעור החיצון לראות
20 שלא ניקב, משום שהעור אדום ואין ניכר בו טיפת דם, אֶלָּא רק
21 בְּפָנִים שהעור לבן ניכר בו דם ואפשר לבודקו.
22 שואלת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ – איזה דין יוצא מחילוק זה
23 שבאופני בדיקת הוושט.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ	**יום רביעי - ג' שבט** מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' שבט פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	**יום חמישי - ד' שבט** מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז	**יום שישי - ה' שבט** מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' שבט פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, פרק טו ובזה... עד עמ' 40, ולבו חלל בקרבו.

פֶּרֶק טוּ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר־הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני" לוחמת ב"רע" של הנפש הבהמית, ואינה נותנת ל"רע" להתפשט, ולתאוה להתממש, במחשבה, דיבור או במעשה. **וּבְזֶה** - במה שלמדנו על ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני", **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב**[1]: **"וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ"**, - הגמרא[2] שואלת על פסוק זה: היינו "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו", כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן "רשע" ו"אשר לא עבדו" הם דבר אחד, ומהי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"? והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרווייהו צדיקי גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד". כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים **ואחד**. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק את הקושיא "היינו רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו צדיק, היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק" ל"בינוני" – יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן: **שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צַדִּיק" הוּא, שֶׁ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הֹוֶה,** - הוא עובד **עכשיו** את הקב"ה, **שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִיא הַמִּלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר הָרָע, לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְגָרְשׁוֹ מֵהָ"עִיר קְטַנָּה"**, - מהגוף, הנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליה, נאבקים היצר־הטוב והיצר־הרע, **שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף,** - שיצר־הרע לא יתלבש באברי הגוף, כלומר, שלא יעשה, שלא ידבר ושלא יחשוב משהו רע. **"עבודה"** זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצר־טוב ביצר־הרע, **שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת עֲבוֹדָה וְעָמָל גָּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תָּמִיד, וְהֵינוּ הַבֵּינוֹנִי;** - על ה"בינוני" ללחום **תמיד** ביצר־הרע. שכן, בו עלול היצר־הרע לעורר תאוה לתענוגי העולם־הזה, ועל ה"בינוני" ללחום ביצר־הרע ולהשתלט על התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" – "עובד אלקים" – הוא עסוק **עתה** בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של המאבק ביצר־הרע. **אֲבָל הַצַּדִּיק נִקְרָא "עֶבֶד ה'"** - "עבד" ולא "עובד", **בְּשֵׁם הַתֹּאַר,** - המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו – הוא נמצא כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: **כְּמוֹ שֵׁם חָכָם אוֹ מֶלֶךְ, שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה חָכָם אוֹ מֶלֶךְ, כָּךְ זֶה** - ה"צדיק" שנקרא **"עבד ה'"**, **כְּבָר עָבַד וְגָמַר לְגַמְרֵי עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה עִם הָרַע, עַד כִּי וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ, וְלִבּוֹ חָלָל בְּקִרְבּוֹ.** - מקומו של היצר־הרע בלבו – ריק, אחרי שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא נקרא בשם התואר **"עבד ה'"**, כי הוא סיים כבר את המלחמה ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו אותה מדריגה כמו "צדיק": "עובד אלקים" הכוונה למדריגת ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים..."). להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת הגמרא שאין הוא רשע:

ליקוטי אמרים

פרק טו ובזה יובן מ"ש ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו שההפרש בין עובד אלהים לצדיק הוא שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה שהיא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו ולגרשו מהעיר קטנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני. אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשהו וילך לו ולבו חלל בקרבו.

יום שני א' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, ובבינוני יש... עד עמ' כא, יותר מרגילותו.

וּכַבֵּינוֹנִי יֵשׁ גַּם־כֵּן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים", וַ"אֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ" - אין הוא עמל ויגע בעבודת ה'. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** - זה "אשר לא עבדו", **אֵינוֹ רָשָׁע,** - למרות שנעדר ממנו

ליקוטי אמרים

ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא

---

1. מלאכי ג, יח. 2. חגיגה ט, ב.

המאבק עם היצר־הרע, **כִּי לֹא עָבַר מִימָיו שׁוּם עֲבֵרָה קַלָּה,** - וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. – זהו ביחס למצוות־לא־תעשה; **וְגַם קִיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָן,** - מצוות־עשה, **וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם,** - אף שעוון ביטול תורה הוא אחד העוונות שקשה מאד להינצל ממנו, **וְלֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא.** - לא פסק פיו מללמוד תורה. אך, מדוע, אם כך, הוא נקרא "לא עבדו"? **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם מִלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר לְנַצְּחוֹ, עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ הַשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב כְּנִזְכָּר לְעֵיל[3],** - שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצר־הרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצר־הרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין יִצְרוֹ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ כְּלָל לְבַטְּלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לִלְחֹם עִמּוֹ** - עם היצר־הרע, **כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁהוּא מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ מִתּוֹלַדְתּוֹ עַל־יְדֵי תִּגְבֹּרֶת הַ"מָּרָה שְׁחֹרָה",** - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, **אין** הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם – יש בו הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצר־הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. **וְכֵן אֵין לוֹ מִלְחָמָה מִתַּאֲוֹת נָשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻנָּן בְּטִבְעוֹ,** - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, **וְכֵן בִּשְׁאָר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה** - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי **הוּא מְחֻסַּר הֶרְגֵּשׁ הַנָּאָה בְּטִבְעוֹ. וְלָכֵן אֵין צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן כָּל־כָּךְ בִּגְדֻלַּת ה',** - כדי, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת **ה' בְּמֹחוֹ,** - ועל־ידי־זה, **לְהִשָּׁמֵר שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה,** - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר על־ידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה' כדי לעורר **וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ,** - וכתוצאה מאהבה זו, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן,** - ועל־ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולן, אין הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. **אֶלָּא** דַּי לוֹ - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, **בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת אֲשֶׁר בְּלֵב בְּלְלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרְאוּ[4] "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ".** - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר־הרע כדי לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר בתוכו רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות־לא־תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה – כדי להתאחד עם הקב"ה. רגש־אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעל־ידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר־הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעות מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. **וְלָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹבֵד" כְּלָל,** - אינו נקרא "עובד אלקים", **כִּי אַהֲבָה זוֹ הַמְסֻתֶּרֶת** - על־ידה הוא מקיים תורה ומצוות, **אֵינָהּ פְּעֻלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ כְּלָל,** - אינה נובעת מעבודתו העצמית, **אֶלָּא הִיא** - האהבה המסותרת, **יְרֻשָּׁתֵנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ לְכָלַל יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5].** - כיצד אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. על־כל־פנים, מאחר שלא הוא – מתוך עבודתו – יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור אצלו ב"עבודה" – הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. **וְכֵן אַף מִי שֶׁאֵינוֹ מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ, רַק שֶׁהִרְגִּיל עַצְמוֹ לִלְמֹד בְּהַתְמָדָה גְּדוֹלָה, וְנַעֲשָׂה הֶהְרְגֵּל לוֹ טֶבַע שֵׁנִי** - כפי שנזכר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" – ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, **דַּי לוֹ** - כעת, **בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת זוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן רוֹצֶה לִלְמֹד יוֹתֵר מֵרְגִילוּתוֹ.** - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדרי הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

ליקוטי אמרים

עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצות שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמוח השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאות נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן כל כך בגדולת ה' להוליד מביניתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה' בלבו לדבקה בו בקיום המצות ות"ת כנגד כולן אלא די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא ירושתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

---

3. פרק יב. **4.** תהלים סט, לז. **5.** פרק יח, יט ומד.

יום שלישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כא, ובזה יובן... עד עמ' 42, עבודתו כלל:

וּבְזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[6], דְּ"עוֹבֵד אֱלֹהִים" הֵינוּ מִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים וְאֶחָד, וְ"לֹא עֲבָדוֹ" - הֵינוּ מִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים לְבַד. – שלכאורה: מדוע יש בפעם המאה **ואחת** להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים – שאם הוא לומד מאה פעמים בלבד, **אין** הוא נקרא "עובד אלקים", ובגלל הפעם **האחת** הנוספת על המאה – הוא כבר נקרא "עובד אלקים"? אלא – כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם היצר־הרע, יובן הדבר היטב, וכפי שה"תניא" ממשיך: **וְהֵינוּ, מִשּׁוּם שֶׁבִּימֵיהֶם** – בימי חכמי התלמוד והגמרא, **הָיָה הָרְגִילוּת לִשְׁנוֹת כָּל פֶּרֶק מֵאָה פְּעָמִים,** – ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם **אחת** נוספת, על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" – ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". **כִּדְאִיתָא הָתָם בַּגְּמָרָא** – כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: **מָשָׁל מִשּׁוּק שֶׁל חַמָּרִים שֶׁנִּשְׁכָּרִים לְעָשֶׂר פַּרְסֵי בְּזוּזָא** – המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, **וּלְאַחַד עָשָׂר פַּרְסֵי בִּתְרֵי זוּזֵי,** – בשני זוזים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** – שהפרסא הנוספת, **יוֹתֵר מֵרְגִילוּתָם,** – לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת – זוז נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים **ואחת** – שכן, זהו יותר מכפי רגילותו, **וְלָכֵן זֹאת הַפַּעַם הַמֵּאָה וְאַחַת,** – פעם אחת ויחידה זו, **הַיְתֵרָה עַל הָרְגִילוּת שֶׁהֲרַגַּל מִנְּעוּרָיו** - **שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן** – במעלתה, **כְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז, לִהְיוֹת נִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹהִים";** – וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁכְּדֵי לְשַׁנּוֹת טֶבַע הָרְגִילוּת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה לַה', עַל־יְדֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' בְּמֹחוֹ,** – והתבוננות זו מביאה אותו **לִשְׁלֹט עַל הַטֶּבַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, **הַמְּלֵא דַּם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִיפָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא הַטֶּבַע** – ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה מההתבוננות בגדולת הקב"ה. **וְזוֹ** – ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה על־ידי ההתבוננות, **הִיא עֲבוֹדָה תַּמָּה** – עבודה מלאה ושלימה, **לַבֵּינוֹנִי. אוֹ** – דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": **לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ,** – שלא תישאר מוסתרת בלבו, אלא לעוררה ולגלותה, **לְמָשָׁל עַל־יָדָהּ עַל הַטֶּבַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי,** – שבלב, **שֶׁזּוֹ נִקְרָא גַּם־כֵּן עֲבוֹדָה, לְהִלָּחֵם עִם הַטֶּבַע וְהַיֵּצֶר, עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ.** – אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵין לוֹ מִלְחָמָה כְּלָל** – גם לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, כי הוא לומד רק עד כמה שהתמדתו **הטבעית** מכתיבה לו; ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המסותרת (שכן, בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא אוהב יותר את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה **אֵין אַהֲבָה זוֹ מִצַּד עַצְמָהּ נִקְרֵאת עֲבוֹדָתוֹ כְּלָל:** – וממילא הוא נקרא "לא עבדו". כדי שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על־ידי אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, על־כל־פנים, על־ידי הבאת האהבה המסותרת שלו לידי גילוי.

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כדאיתא התם בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי בזוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית שמהקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה לבינוני. או לעורר את האהבה המסותרת שבלבו למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר האהבה המסותרת בלבו משא"כ כשאין לו מלחמה כלל אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל:

---

6. חגיגה ט, ב.

יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: – ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה על־ידה עולים למעלה), "ופנה לסובב" – והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא לו לקרן דרומית" – נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" – נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" – על־ידי־זה מאירים גם את היצר־הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" – עושים מהיצר־הרע – טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממרירו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

יום רביעי ג' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 42, פרק טז וזה כלל... עד עמ' 44, לקמן באריכות:

פֶּרֶק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגל־הטבע של הנפש הבהמית, על־ידי **עבודה**: – התעוררות והתגלות האהבה להקב"ה על־ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – וזו נקראת "עבודה תמה", עבודה שלימה; – התעוררות האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה – אהבה זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן: בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול", והוא – לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להיות סור מרע דאורייתא ודרבנן ואפילו איסור קל של דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרבנן ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לבו שיהיה לבו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות

וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה' לַבֵּינוֹנִים: הָעִקָּר הוּא לִמְשֹׁל וְלִשְׁלֹט עַל הַטֶּבַע שֶׁבַּחֲלָל הַשְּׂמָאלִי, – שבלב, היינו הטבע של הנפש הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שבלב, **עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחָהּ,** – ועל־ידי־כך, **וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב,** – כדי שה"בינוני" **יוכל** לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסויימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה – וגם עזרה זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, על־ידי התעמקותו בגדולת הקב"ה, **כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמֹחוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ** – מהבנתו בגדולת הקב"ה, **רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' בְּמֹחוֹ,** – יראה זו משפיעה עליו, **לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע"** – מאיסורי **דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, וַאֲפִלּוּ אִסּוּר קַל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם חַס־וְשָׁלוֹם,** – מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר על־ידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: **וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ בֶּחָלָל הַיְמָנִי** – מקומה של האהבה של הנפש האלקית, **כַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם** – על־ידי קיום, **הַמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, וְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁכְּנֶגֶד כֻּלָּן.** – שכנגד כל המצוות, שהרי על־ידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) – הרי יש לו, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של קיום מצוות־העשה ושל שמירת מצוות הלא־תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף־על־פי־כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא להן "תבונה" – במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על־ידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. **וְיֶתֶר עַל כֵּן, צָרִיךְ לֵידַע כְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדָה לַבֵּינוֹנִים, שֶׁגַּם אִם אֵין יַד** – אין כוח, **שִׂכְלוֹ וְרוּחַ בִּינָתוֹ מַשֶּׂגֶת** – עד לידי כך, שיוכל **לְהוֹלִיד אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ בוֹעֵר כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְחָפֵץ בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה מָרְגֶּשֶׁת בַּלֵּב** – שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, **לְדָבְקָה בּוֹ,** – בהקב"ה. כך אכן צריך להיות, שהלב **ירגיש** באהבה להקב"ה. ואילו אצלו – אין הדבר כך, אלא: **רַק הָאַהֲבָה** – הנוצרת מהתבוננותו, **מְסֻתֶּרֶת בְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ,** – הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו בהתגלות בלב, אינה מפני שחסר משהו בהתבוננותו, אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש נשמתו: *(**וְהַסִּבָּה לָזֶה הִיא, מִפְּנֵי הֱיוֹת הַמֹּחִין שֶׁלּוֹ וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ מִבְּחִינַת עִבּוּר וְהֶעְלֵם תּוֹךְ הַתְּבוּנָה, וְלֹא מִבְּחִינַת לֵידָה וְהִתְגַּלּוּת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן**): – ליודעי תורת

ליקוטי אמרים

הגהה

(והסיבה לזה היא מפני היות המוחין שלו ונר"נ שלו מבחי' עיבור והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה והתגלות כידוע לי"ח):

לבו* דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינ' שבמוחו גדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב ממש אשר על כן יאתה לו יתב' שתכלה אליו נפש כל חי לידבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות הנה בתוך הגוף וצרורות בו כאלמנות חיות ולית מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן להבקו בכל לב ונפש ומאד דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה ובדבור ובמחשבה שהיא השגת וידיעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומוחו ופיו ולבו שוין שמקיים כן בפיו כפי אשר נגמר בתבונת לבו ומוחו דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה בפיו וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לבו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם

הקבלה. בסדר התהוותן של ה"מדות" מה"שכל" באדם – למשל: על־ידי הבנתו גדלות הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת האהבה להקב"ה – יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב, ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת בשכל בלבד נטיה לדבר המובן – במגמה של אהבה או של יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות שלמעלה – ישנן נשמות שהן ממדת החסד, ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנם גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי שכבר **התגלו** – ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" – בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם – כמו שהדבר בשורש נשמתם. על־כל־פנים הרי מובן, שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, דְּהַיְנוּ שֶׁהַלֵּב מֵבִין בְּרוּחַ חָכְמָה וּבִינָה שֶׁבְּמוֹחוֹ – צריך אמנם להיות, שהלב ירגיש ויוחדר בהתפעלות של אהבה; אלא שאצלו המצב הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה בלבד בגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ, – כלפי הקב"ה נחשב הכל – לכלום ממש. אֲשֶׁר עַל כֵּן יָאֵתָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּכְלֶה אֵלָיו נֶפֶשׁ כָּל חַי לְדַבֵּק וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ; וְגַם נַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ[1] אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ כָּךְ יָאֵתָה לָהֶן – ראוי להן, לִהְיוֹת כְּלוֹת אֵלָיו – להקב"ה, בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה, לָצֵאת מִנַּרְתִּקָן, הוּא הַגּוּף, – הגוף הוא כמו נרתיק המחזיק בתוכו את הנשמה, לְדָבְקָה בּוֹ, – כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה להקב"ה עד ל"כלות הנפש", רַק שֶׁבְּעַל־כָּרְחָן חָיוֹת הֵנָּה בְּתוֹךְ הַגּוּף וּצְרוּרוֹת בּוֹ כְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת; – שאין להן היתר להינשא, מפני שבעליהן שעזבו אותן, חיים עדיין. כלומר, בעצם היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה, וההישארות בגוף תהיה אצלה כדבר כפוי; וְלֵית מַחֲשָׁבָה דִּילְהוֹן תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, – המחשבה של נפשם ורוחם (בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג את הקב"ה, כִּי־אִם כַּאֲשֶׁר – מחשבתן, תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ, – כשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות, הוא "תופס" ומשיג את רצונו וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. כְּמְשַׁל הַמְחַבֵּק אֶת הַמֶּלֶךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל; – אף שהמלך לבוש בלבושיו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של חיבוק המלך; כך גם בענינו: אף שהתורה והמצוות מלובשות בענינים גשמיים, אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במוחו, ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב – וזה יוצר בו את ההחלטה: וְאִי לְזֹאת, – ולכן, יָאֵתָה לָהֶן – ראוי לנפשו ולרוחו, לְחַבְּקוֹ – את הקב"ה, בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹד, – בשלשת הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דְּהַיְנוּ קִיּוּם הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר וּבְמַחֲשָׁבָה, שֶׁהִיא – "ובמחשבה", הַשָּׂגַת וִידִיעַת הַתּוֹרָה – את ההבנה בתורה מקבלים בלבוש המחשבה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – בפרקים הקודמים, שעל־ידי לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי, שמההתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות להתדבק בהקב"ה – ושאי־אפשר להגיע לכך אלא על־ידי קיום מצוות ולימוד תורה – נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה על־ידי קיום התורה והמצוות. הִנֵּה, כְּשֶׁמַּעֲמִיק בְּעִנְיָן זֶה בְּהִתְעַלְּמוּת תְּבוּנוֹת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, וּפִיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, – ההחלטה הנוצרת בלבו, באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור, שֶׁמְּקַיֵּם כֵּן בְּפִיו כְּפִי אֲשֶׁר נִגְמַר – הוחלט, בְּתְבוּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה בְּפִיו, וְכֵן הַיָּדַיִם וּשְׁאָר אֵבָרִים מְקַיְּמִים הַמִּצְוֹת כְּפִי מַה שֶׁנִּגְמַר בִּתְבוּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ – הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, הֲרֵי תְּבוּנָה זוֹ – כלומר, האהבה והיראה **השכליות**, שאי־אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה – כִּי־אִם "תבונה", מִתְלַבֶּשֶׁת בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה

1. מדריגת נשמה אינה נזכרת כאן, כי מדריגה עליונה זו, כבר צויינה לעיל - במלים: "האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו".

הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, לִהְיוֹת לָהֶם בְּחִינַת מוֹחִין וְחַיּוּת – שה"תבונה" תשמש להם כמוחין וחיות, וְגַדְּפִין לְפָרְחָא לְעֵילָא, – כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שהרי כך נאמר ב"זוהר"[2], ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" – תורה בלי יראה ואהבה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה" מייצגת אהבה ויראה לבביות אמיתיות, **כְּאִלּוּ עָסֵק בָּהֶם** – בתורה ובמצוות, **בְּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ואהבה, **מַמָּשׁ אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ [בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה מֻרְגֶּשֶׁת בְּלִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ הִצְמְאָה לַה', מִפְּנֵי רִשְׁפֵּי אֵשׁ אַהֲבָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל]** – כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות לחיות ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? **הוֹאִיל וּתְבוּנָה זוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הִיא הַמְּבִיאָתוֹ לַעֲסֹק בָּהֶם,** – בתורה ובמצוות, **וְלוּלֵי שֶׁהָיָה מִתְבּוֹנֵן בִּתְבוּנָה זוֹ לֹא הָיָה עוֹסֵק בָּהֶם כְּלָל, אֶלָּא** – היה עסוק **בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ לְבַד** – כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכיו הוא, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" – ה"חיות" וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. **[וְגַם אִם הוּא מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ,** – ולכאורה היה לומד תורה גם בלי ה"תבונה", **אַף־עַל־פִּי־כֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּטִבְעוֹ].** – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה – בענינו, "במוחו ותעלומות לבו" – משפיעה עליו, להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא, אומרים בפרק **זה** (בו מדובר אודות זה **שעובד** כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו – הרי זה מהאהבה **המסותרת** בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן **שום** עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מה"תבונה" – אהבה המתעוררת בו על־ידי התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".

ליקוטי אמרים

בחי' מוחין וחיות וגדפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלבו ונפשו הצמאה לה' מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסוק בהם ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו] וזה רמזו רז"ל באמרם מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה והוה ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפרחא לעילא כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול להתלבש בהם להיות להם גדפין להעלותם. אך

וְזֶה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, **רָמְזוּ רַז"ל בְּאָמְרָם[3]: "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה"**, – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, **וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר:** – היה עליהם לומר: **"מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ".** – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? **אֶלָּא הָעִנְיָן,** – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, **כִּי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, הֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְהַחֲיוֹתָם לְפָרְחָא לְעֵילָא,** – להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – **כִּי הַלֵּב הוּא גַּם־כֵּן חָמְרִי, כִּשְׁאָר אֵבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה,** – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: **אֲלָא שֶׁהוּא** – הלב, **פְּנִימִי וְחִיּוּת לָהֶם,** – לשאר האברים, **וְלָכֵן יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם** – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת־הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, **לִהְיוֹת לָהֶם גַּדְּפִין** – כנפיים, **לְהַעֲלוֹתָם.** – להעלות

---

2. תיקוני זהר תיקון יו"ד. **3.** קדושין מ, ב.

את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. **אַךְ הַדְּחִילוּ וְרִחִימוּ** – היראה והאהבה, **שֶׁבִּתְבוּנוֹת מֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל - גָּבְהוּ דַּרְכֵיהֶם לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם** – לאהבה ויראה ה"שכליות", **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת לִהְיוֹת לָהֶם** – למצוות, **בְּחִינוֹת מֹחִין וְחַיּוּת לְהַעֲלוֹתָן לְפַרְחָא לְעֵילָא,** – להעלותן ("לפרוח") למעלה. שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחדיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל־ידי־זה להעלות את המצוות, **אִם לֹא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצַרְפָן וּמְחַבְּרָן לִבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה;** – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; **וְהֵן** – אותן אהבה ויראה שבמוח, **נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה",** – הן רק "**מחשבה** טובה", **כִּי אֵינָן דְּחִילוּ וְרִחִימוּ** – יראה ואהבה, **מַמָּשׁ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, כִּי־אִם בְּתִבוּנַת מֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – ומפני שהן מתבטאות **במוח**, הן נקראות "**מחשבה** טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה "**מצרפה** למעשה" – למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגהה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם: *(וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר 'עֵץ חַיִּים', דְּ"תְבוּנָה" **אוֹתִיּוֹת "בֵּן וּבַת",** שֶׁהֵן – "בן" ו"בת" בעבודה, הם: **דְּחִילוּ וְרִחִימוּ.** – יראה ואהבה. **וְלִפְעָמִים הַתְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לִהְיוֹת מֹחִין בְּנוּקְבָא** דְּ"זְעֵיר **אַנְפִּין",** שֶׁהֵן **אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** – ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך מ"תבונה" להימשך ל"זעיר אניפין" (המושג הקבלי ל"מדות") – כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות – ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר הוא, שמ"בינה" נמשך ישר ל"מלכות" (בלי אמצעות ההעברה דרך "זעיר אנפין"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. **וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין):** – ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם **הבריאה** – הוא עולם **ההשגה** – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות **והשגה** בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם **היצירה** – על־ידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. **אַךְ צֵרוּף זֶה** – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, **מְצָרֵף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעֶסֶק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", **עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִיַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וְרִחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ מַמָּשׁ. אֲבָל בְּלָאוּ־הָכִי** – בלעדי זאת, **נָמִי** – גם כן, **עוֹלִים** – התורה והמצוות, **לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ טִבְעִיִּים** – אהבה ויראה טבעיות, **הַמְסֻתָּרִים בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם,** – לכל יהודי יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות המצוות לעולם היצירה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בַּאֲרִיכוּת:** – כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על־כל־פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על־ידן, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה

ליקוטי אמרים

הדחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלומות לבו הנ"ל גבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחי' המעשה ואי אפשר להם להתלבש בבחי' מעשה המצות להיות להם בחי' מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא אם לא שהקב"ה מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה טובה כי אינן דחילו ורחימו ממש בהתגלות לבו כי אם בתבונת מוחו ותעלומות לבו כנ"ל * אך צירוף זה מצרף הקב"ה כדי להעלות מעשה המצות ועסק התורה הנעשים על ידי מחשבה טובה הנ"ל עד עולם הבריאה מקום עליית התורה והמצות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר' ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

הגהה

(וכמ"ש בזוהר וע"ח דתבונה אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו ורחימו ולפעמים התבונה יורדת להיות מוחין בנוק' דזעיר אנפין שהן אותיות התורה והמצות והמשכיל יבין):

למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב.

בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי שהאהוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אהוביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

יום חמישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 44, פרק יז ובזה יובן... עד עמ' כג, מצותיו ותורתו.

פֶּרֶק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על־ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר־הרע. היראה תמנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר, על־ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות[1] במוחו ובלבו – גם אז בכוחן, להחזיק אותו במדריגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובזה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית] שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתי היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לכם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה

וְזֶה – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על־ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחן להביאו לזהירות ולשלימות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב**[1]: **"כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**. – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושיו: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפיך" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דְּלִכְאוֹרָה, הוּא - "בִּלְבָבְךָ"** – רגשות הלב באהבה ויראה, **נֶגֶד הַחוּשׁ שֶׁלָּנוּ** – לפיו לא כל־כך קל להגיע לאהבה ולירא מהקב"ה, **[וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית],** – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שֶׁאֵין "קָרוֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהַפֵּךְ לִבּוֹ מִתַּאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה' בֶּאֱמֶת,** – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטיה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם־הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם־הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"[2] שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם־הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל־כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא**[3]: **"אַטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא"?** – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו[4]: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי־אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל־שֶׁכֵּן אַהֲבָה.** – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל־כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראיה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל־כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אָמְרוּ רַז"ל**[5] **דְּ"צַדִּיקִים - דַּוְקָא - לְכֶם בִּרְשׁוּתָם".** – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב כו', אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם־הזה לאהבת ה'? והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? **אֶלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ"**, – המלה "לעשותו"

---

1. דברים ל, יד. 2. פתיחה לשער האהבה. 3. ברכות לג, ב. מגילה כה, א. 4. דברים י, יב. 5. בראשית רבה לד, י.

יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" – איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" – דיבור, וממשיך "בלבבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. **רוֹצֶה לוֹמַר, הָאַהֲבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת בְּלִבַּד,** – הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שֶׁהִיא "רְעוּתָא דְּלִבָּא"** – רצון הלב, **שֶׁבְּתַעֲלוּמוֹת לֵב, גַּם כִּי אֵינָהּ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ.** – ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. **וְדָבָר זֶה** – לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, **"קָרוֹב מְאֹד" וְנָקֵל לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מֹחַ בְּקָדְקָדוֹ, כִּי מֹחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,** – גם אם אין לבו ברשותו, **וְיָכוֹל לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ** – במוחו, **כְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וּכְשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בּוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא - מִמֵּילָא יוֹלִיד, בְּמֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים,** – אם לא בלבו, **הָאַהֲבָה לַה' לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **בְּקִיּוּם** – על־ידי קיום, **מִצְוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ.**

ליקוטי אמרים

המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצותיו ותורתו

יום שישי ה' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, וזה כל האדם.. עד עמ' כג, ובפי' הרמ"ז שם].

וְזֶה – העיקר והתכלית של **כָּל הָאָדָם,** – לקיים מצוות וללמוד תורה, **כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב**[6], – המצוות ניתנו לעשותן "היום", **שֶׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא**[7] – "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם־**הזה**, האהבה להקב"ה כשלעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן **המעשי** של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם", **"וּלְמָחָר** – כלומר לעתיד לבוא, **כו'",** – יקבלו את השכר, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת **כעת**, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו **במוח**, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי שיוסבר להלן: **וְהַמֹּחַ שַׁלִּיט בְּטִבְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חֶלֶל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** – מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, **וְעַל פִּיו, וְעַל כָּל הָאֵבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה.** – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, על־כל־פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

אִם לֹא מִי שֶׁהוּא רָשָׁע בֶּאֱמֶת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על הלב", אלא אדרבה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[8] **שֶׁ"הָרְשָׁעִים הֵם בִּרְשׁוּת לִבָּם",** – אין באפשרותם לשלוט על עצמם,

ליקוטי אמרים

וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה אם לא מי שהוא רשע באמת כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על

---

6. דברים ז, יא. 7. עירובין כב, א. 8. בראשית רבה לד, יא.

כשמתעוררת תאוה בלבם, **וְאֵין לִבָּם בִּרְשׁוּתָם כְּלָל,** – אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה, מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק", אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם **כלל**" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן: **וְזֶה עֹנֶשׁ עַל גֹּדֶל וְעֹצֶם עֲוֹנָם.** – כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר **בהם** שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? – והתשובה היא: **וְלֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה בַּמֵּתִים - אֵלּוּ שֶׁכְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִם מֵתִים.** – אין התורה – בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים" שבחייהם נקראים מתים. **כ"ק רבינו העיר כאן:** "והנה עפהנ"ל [דהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהורי"ר אפי' לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם] א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב **ותוקפו**) ע"י שבירת **לבם** כו'". **כִּי בֶּאֱמֶת, אִי אֶפְשָׁר לִרְשָׁעִים לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה'** – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה ויראה, **בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִפּוֹת, שֶׁהֵם** – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, **מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,** – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? – **עַל־יְדֵי שְׁבִירַת לִבּוֹ וּמְרִירַת נַפְשׁוֹ עַל חֲטָאָיו,** – המרירות ושברון הלב – שוברים את הקליפות. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"[9],** – קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – **שֶׁעַל־יְדֵי לֵב נִשְׁבָּר - נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה דְּסִטְרָא־אָחֳרָא** [עַיֵּן שָׁם פְּרָשַׁת פִּינְחָס דַּף רמ וּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא דַּף ח וְדַף ה עַמּוּד א וּבְפֵרוּשׁ הָרמ"ז שָׁם]. – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? – שבירת רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים – רוח נשברה". הרי, על־כל־פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם.

ליקוטי אמרים

גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם קרוים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על חטאיו כמ"ש בזהר על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפי' הרמ"ז שם]

יום שבת קודש ו' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, והיא בחי' תשובה תתאה... עד עמ' 46, כמ"ש במ"א:

וְהִיא – שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר, הם **בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה,** – תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי' – שתי הה"ן: ה' עילאה (העליונה), הה' הראשונה שאחרי היו"ד – וה' תתאה, הה' שאחרי הוא"ו. – "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה' עילאה ליו"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן – היא תשובה תתאה: **לְהַעֲלוֹת ה' תַּתָּאָה,** – של שם הוי', **לַהֲקִימָהּ מִנְּפִילָתָהּ שֶׁנָּפְלָה אֶל** – הקליפות, הנקראות **הַחִיצוֹנִים, שֶׁהוּא** – נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, **סוֹד גָּלוּת**

ליקוטי אמרים

והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא סוד גלות השכינה כמארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם

---

9. תהלים נא, יח.

ליקוטי אמרים

דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו המלובשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלת בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו' היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

1 **הַשְּׁכִינָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[10]**: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם - שְׁכִינָה עִמָּהֶם",**
2 – בתוך הגלות, **דְּהַיְנוּ** – בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה:
3 **כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה "אֱדוֹם"** – נכשל בעבירות רחמנא־
4 ליצלן, **מוֹרִיד וּמַמְשִׁיךְ לְשָׁם** – בתוך הקליפות, **בְּחִינַת**
5 **וְנִיצוּץ אֱלֹהוּת הַמְחַיֶּה**
6 **אֶת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה**
7 **שֶׁלּוֹ,** – "גלות השכינה"
8 – הניצוץ האלקי שבו
9 הוא בגלות; הגלות
10 מתבטאת בכך שהניצוץ
11 האלקי הרי מחיה את
12 נפשו, רוחו ונשמתו,
13 **הַמְלֻבָּשִׁים בּוֹ בְּנֶפֶשׁ**
14 **הַבְּהֵמִית מְהַקְלִיפָּה,**
15 **שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁבֶּחָלָל**
16 **הַשְּׂמָאלִי, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ** – הנפש הבהמית והקליפה שולטות
17 בו, **בְּעוֹדוֹ רָשָׁע,** – לפני שחזר בתשובה, **וּמוֹשֶׁלֶת בְּ"עִיר**
18 **קְטַנָּה"** – הגוף, **שֶׁלּוֹ,** – הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות
19 בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועל־ידן נמצא בגלות גם
20 הניצוץ האלקי המחיה אותן, **וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה כְּבוּשִׁים**
21 **בַּגּוֹלָה אֶצְלָהּ.** – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד
22 שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות – מצב של שבי.
23 השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו **הוא,** אלא
24 גם כופים עליו לעשות פעולותיו של **השונא** שבידיו הוא שבוי.
25 ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות – נעדרת
26 השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש
27 בהן, ועל־ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. **וּכְשֶׁנִּשְׁבָּר לִבּוֹ**
28 **בְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא, וַיִּתְפָּרְדוּ –**
29 כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", **כו'** - **הִיא** – האות ה'
30 תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, **קָמָה מִנְּפִילָתָהּ וְגַם**
31 **נִצְּבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** – הרי, שעל־ידי
32 תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי
33 שבאדם מתחיל להשפיע
34 בנפשו ובגופו, ורק אז,
35 הוא יכול להתחיל
36 בעבודת ה'. כך הדבר
37 ב"רשע". ואילו במי שאינו
38 רשע, מוחו "שליט על
39 הלב", ולכן אומר הפסוק
40 (שמדבר באלה שאינם
41 רשעים): "כי קרוב אליך
42 הדבר מאד" – קל מאד
43 ליהודי לקיים תורה
44 ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.
45 בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל־ידי
46 הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו
47 להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:
48 הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל
49 רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
50 הרבי נשמתו־עדן ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר
51 ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח
52 מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי
53 שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך
54 מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה,
55 או לכל־הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך
56 שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

---

10. ראה מגילה כט, א.

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' א

1 שנינו במשנה (מב.) בדברים המטריפים את הבהמה, **הָרֵיאָה שֶׁנִּיקְּבָה**
2 **או שחסרה.**
3 כוונת המשנה לנקב שבקרומי הריאה. הגמרא דנה בפרטי דין זה
4 ומביאה מחלוקת בדבר: **רַב** ו**שְׁמוּאֵל** **וְרַב אַסִּי דְּאָמְרֵי** [–שאמרו],
5 המדובר במשנה הוא שניקב **קַרְמָא עִילָּאָה** [–הקרום העליון].
6 **וְאָמְרֵי לָהּ** [–ויש שאמרו] שהמדובר שניקב **קַרְמָא תַּתָּאָה** [–הקרום
7 התחתון].
8 רב נחמן סובר כדעה השניה ומניח בה סימן: **אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר**
9 **מַנְיוּמֵי אָמַר רַב נַחְמָן, וְסִימָנֵיהּ** לידע איזהו הקרום שאם ניקב
10 נטרפת הבהמה, **כֵּיתוּנָא דְּוַרְדָּא דְּמַנְחָא בֵּיהּ רֵיאָה** – מלבוש אדום
11 שמונחת בו הריאה, שהוא הקרום התחתון.
12 הגמרא דנה בדבר, איזהו קרום המטריף את הבהמה כאשר ניקב:
13 **פְּשִׁיטָא** – פשוט הוא **שֶׁאִי אִינְּקִיב עִילָּאָה וְלֹא אִינְּקִיב תַּתָּאָה** – שאם
14 ניקב הקרום העליון ולא ניקב הקרום התחתון, שאינה נטרפת, לפי
15 **שֶׁתַּתָּאָה מָגֵין** – הקרום התחתון עדיין מגן על הריאה, שלא יצא
16 האויר ממנה, **וּכְדַרְבָּה** [–כדברי רבה], **דְּאָמַר רַבָּה, הַאי רֵיאָה**
17 **דְּאִנְּלִיד** – שניטל קרום העליון שלה

יום ראשון

יום רביעי — **כט טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: פרק טו, ובזה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אֲנָן פּוֹעֲלֵי דִּימָמָא אֲנָן [=אָנוּ, פּוֹעֲלֵי יוֹם אָנוּ]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוֹדָתֵנוּ הִיא עֲבוֹדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלְּבַד כִּי צְרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעֲמָד וּמַצָּב טוֹב, בְּעֶזְרַת ה', בְּעַצְמוֹ - לִהְיוֹת בְּעַצְמוֹ כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ - הִנֵּה כָּל הָעֲבוֹדָה הִיא לִזְכּוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוֹדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וְדַעְתָּם אֶל הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית. שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לִמּוּד תּוֹרָה הַנִּגְלֵית וְחִבּוּב הַקֹּדֶשׁ בִּשְׁמִירַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צְרִיכִים גַּם עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב.

יום שני

יום חמישי — **א שבט, ר"ח** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אֲמִירַת תְּהִלִּים הָאָמוּר (בְּכָל יוֹם אַחַר הַתְּפִלָּה) אֵין בָּזֶה שׁוּם הֶפְרֵשׁ בֵּין בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל אַנ"ש [אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] שֶׁיִּחְיוּ, אוֹ מִתְּפִלְּלֵי נֶסַח אַשְׁכְּנַז אוֹ נֶסַח פּוֹלִין, ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ. וּמִצַּד אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרָט לְגֹדֶל הָעִנְיָן שֶׁל אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוּר וְכַוָּנָתָהּ הַפְּנִימִית, הַנּוֹגֵעַ לְכָלַל יִשְׂרָאֵל מַמָּשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנָא, וּבְרוּחָנִיּוּת... עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הִשְׁתַּדְּלוּת אֲשֶׁר יִקְבַּע בְּכָל בָּתֵּי הַכְּנֶסֶת מֵאֵיזֶה נֶסַח שֶׁיִּהְיֶה.

יום שלישי

יום ששי — **ב שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] סִפֵּר: הַדְּרוּשׁ "וָאֵרָא גוֹ' וּשְׁמִי ה'" גוֹ', הַמְדַבֵּר בְּעִנְיָן "כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (אֵינוֹ הַנִּדְפָּס בְּ"תּוֹרָה אוֹר"), קָנָה לוֹ שֵׁם "דער פרומער וָאֵרָא", [="וָאֵרָא" הַ"יֵרָא שָׁמַיִם"]. וְהָיָה רָגִיל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לַחֲזֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פַּעַם וּפַעַם כִּמְעַט שֶׁהָיָה אוֹמֵר אוֹתוֹ כִּלְשׁוֹנוֹ. וְאָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק": בְּכָל פַּעַם הָיָה זֶה אוֹר חָדָשׁ. הֵגִיב אַבָּא: 'אוֹר' הוּא תָּמִיד זֶהֶה, אַךְ 'מָאוֹר' הוּא בְּכָל פַּעַם כִּדְבָר חָדָשׁ.

יום רביעי

שבת — ג שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

״תּוֹרָה אוֹר״ נִדְפַּס לְרִאשׁוֹנָה בִּשְׁנַת תקצ״ז בְּקָאפּוּסְט (בְּלִי הַהוֹסָפוֹת) . הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּמִכְתָּבוֹ מִיּוֹם ג שְׁבָט תקצ״ז כּוֹתֵב: סֵפֶר ״תּוֹרָה אוֹר״ הַנִּדְפָּס עַתָּה... בּוֹ מַאֲמָרִים רֹב הַדְּרוּשִׁים שֶׁמִּשְּׁנַת תקנ״ו עַד סוֹף תקע״ב, אֲשֶׁר הִרְבֵּה מֵהֶם שָׁם רַבֵּנוּ זַ״ל בְּעַצְמוֹ עֵין עֵינוֹ עֲלֵיהֶם וְהִגִּיהָם, וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ הַקְּדוֹשָׁה לַהֲבִיאָם לְבֵית הַדְּפוּס. וְהַסֵּפֶר כּוֹלֵל שְׁנֵי חֲלָקִים, חֵלֶק הָרִאשׁוֹן עַל שְׁנֵי חֲמִשֵּׁי הַתּוֹרָה וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, גַּם כַּמָּה דְּרוּשִׁים לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ, וּקְצָת לְפֶסַח בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל. וְחֵלֶק הַשֵּׁנִי אִם יִרְצֶה ה׳ עַל ג׳ חֲמִשֵּׁי הַתּוֹרָה וְשִׁיר הַשִּׁירִים וּמוֹעֲדִים וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר... וְשֵׁם הַמְחַבֵּר נָאֶה לוֹ: שְׁנִיאוֹר, כְּמוֹ ״וְאָהַבְתָּ״ בְּגִימַטְרִיָּא ב׳ פְּעָמִים אוֹר. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ –

לֹא הִסְפִּיקוּ לְהַדְפִּיס רַק חֵלֶק הָרִאשׁוֹן, כִּי עַל יְדֵי מַלְשִׁינוּת סָגְרָה הַמֶּמְשָׁלָה כַּמָּה מִבָּתֵּי הַדְּפוּס הָעִבְרִים בְּרוּסְיָה, וּבֵינֵיהֶם גַּם בֵּית הַדְּפוּס בְּקָאפּוּסְט אֲשֶׁר שָׁם הִדְפִּיסוּ הַ״תּוֹרָה אוֹר״. בִּשְׁנַת תר״ח נִדְפַּס חֵלֶק ב׳ בְּזִיטאָמִיר וּבְשִׁנּוּי הַשֵּׁם ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״.

יום חמישי

יום ראשון — ד שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מִצְרַיִם הוּא לְשׁוֹן מֵצַר וּגְבוּל. גְּלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, הוּא מַה שֶּׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַגְבֶּלֶת וּמַסְתֶּרֶת עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, עַד שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְצַמְצֶמֶת כָּל כָּךְ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּקַטְנוּת וְהֶעְלֵם. וִיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא הֲסָרַת הַמֵּצַר וְהַגְּבוּל. וְהַיְנוּ דְּהַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמֹּחַ מֵאִיר בַּלֵּב בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ.

יום שישי

יום שני — ה שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: וזה כל . . . הרמ״ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר׳ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילוים.

הָאָדָם צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בַּאֲמִירַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה (לוֹמַר תְּהִלִּים, לְשַׁנֵּן מִשְׁנָיוֹת) מָתַי וְהֵיכָן שֶׁיָּכוֹל, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת קִיּוּם הָעוֹלָם, בִּכְדֵי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וְכַף הַקֶּלַע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגִּלּוּיִים הַנַּעֲלִים בְּיוֹתֵר.

שבת קודש יום שלישי **ו שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] כּוֹתֵב שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, שֶׁכָּל הַמְחַבְּרִים עַד הַטַּ"ז וְהַשַּׁ"ךְ [=הַ"טּוּרֵי זָהָב" וְהַ"שְּׁפָתֵי כֹהֵן", בֵּאוּרִים עַל הַ"שֻׁלְחָן עָרוּךְ"], וְהֵם בִּכְלָל, עָשׂוּ הַחִבּוּרִים שֶׁלָּהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעִנְיַן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אִיתָא בְּקָרְבַּן הָעֵדָה סוֹף פֶּרֶק ג' דִּשְׁקָלִים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּגַלִּים לוֹ רָזֵי תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ מִבְּחִינַת הֶעְלֵם דְּחָכְמָה.

אגרות קודש

ב"ה, ראש חודש שבט, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

אל הגבאים והמתפללים דבית הכנסת

מרכז חב"ד תל אביב

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נצטערתי להשמועות אשר לא בכל יום יש מנין להתפלל בציבור בביהכ"נ שלהם, ולא עוד אלא שבאיזה ימים בית הכנסת אפילו סגור לגמרי.

בודאי למותר להעיר אשר אם בכל הזמנים ובכל המקומות היו בתי כנסיות ובתי מדרשות - "מקדש מעט", שמהם תצא תורה לכל הסביבה, על אחת כמה וכמה שההכרח בזה גדול פי כמה בזמנינו זה ובפרט בארצנו הקדושה, תבנה ותכונן על ידי משיח צדקנו, אשר עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

ובימים אלו דחודש שבט, בו יום ההילולא של נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובשבתות שלפניו ושלאחריו עת רצון היא וימי סגולה להתחזק ולמצוא דרכים המתאימים לתקן את הנ"ל באופן אשר מכאן ולהבא יהי' בית הכנסת ובית מדרש פתוח בכל יום ובכל לילה, מקום תפלה ותורה, תורה ברבים, בתורת הנגלה ותורת החסידות.

וידוע מסורת רבינו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר) והשלחן ערוך (פוסק בנגלה) אשר "בגלל המסירת נפש הלזו על תורת החסידות פסקו בבי"ד של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה" (קצורים והערות לספר לקוטי אמרים, סוף עמ' קכ"ב).

בברכת הצלחה בענין הנ"ל הוא מקדש מעט ובפעולותיהם בקדש בכלל.

המחכה לבשורות טובות.

תקנת חכמים יכולה להפקיע דין תורה? יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ט

הלכות תרומות פרק ט, הלכה י: אִם מָכַר הַכֹּהֵן פָּרָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְלָקַח הַדָּמִים - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ הַלּוֹקֵחַ, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהַאֲכִילָהּ תְּרוּמָה; שֶׁדִּין תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת.

אף שמדין תורה מעות קונות, תיקנו חכמים שמטלטלין נקנים בהגבהה או במשיכה (הל' מכירה פ"ג ה"א).

ולדעת הרמב"ם, כאשר יש חשש איסור, התקנה לא מפקיעה את דין התורה, וכיון שמן התורה הפרה נמכרה על ידי קנין כסף, שוב אינו 'קנין כספו' של הכהן ואסור להאכילה תרומה.

והנה, בהלכות איסורי מזבח (פ"ד הי"ג), כתב הרמב"ם שהאיסור להקריב אתנן זונה למזבח הוא רק כאשר נעשה בו קנין, ולכן, אם נתן טלה לישראלית ובא עליה, אף שהביאה נחשבת כתשלום כסף, כיון שמדרבנן מעות אינן קונות, אין זה אתנן, ומותר להקריבו. ואם לשיטת הרמב"ם כשיש חשש איסור אין תקנת חכמים יכולה להפקיע את דין התורה, למה לא נחשב הטלה אתנן?

ויש לחלק:

כהן שמכר את פרתו וקיבל מעות, כיון שחכמים ביטלו קנין זה והצריכו קנין אחר, עליו להחזיר את הכסף לקונה אם לא יעשו קנין אחר, ולכן, כשבא לפנינו ספק איסור תורה (האכלת תרומה לפרת ישראל), חוששים לקנין שחל על פי דין תורה בכסף שביד המוכר, ואם כך, הפרה כבר אינה קנין כספו של הכהן המוכר. מה שאין כן באתנן, שהתשלום הוא הביאה, הרי אין בידו שום דבר להחזיר לאישה, אם לא יעשה קנין אחר, ואם כן על מה יחול הקנין? וכיון שאין מקום להחלת הקנין מן התורה, אין כאן 'אתנן' (יד המלך, הל' מכירה פ"ג ה"א).

וה'אבני נזר' (חו"מ סי' לה) **מיישב:**

אמנם חכמים ביטלו את דין התורה שמעות קונות, אבל כאשר נעשה אחר כך קנין משיכה, הקנין חל למפרע משעת נתינת הכסף, ולכן אסור להאכילה תרומה לאחר שהשואל לקח את הכסף, כי אם יעשו אח"כ קנין משיכה יוברר למפרע שמשעת נתינת הכסף היתה הפרה קנויה לישראל, אך על הטלה שנקנה על ידי הביאה (שהיא כסף הקנין) לא חל שם 'אתנן', כי גם אם יעשה אחר כך קנין המועיל מתקנת חכמים, הרי בשעת ביאה לא היה מבורר שהטלה יהיה שלה (כי שמא יחזור בו), ו'אתנן' צריך שיהיה מבורר בשעת ביאה (תוס' ע"ז סג, א ד"ה כגון).

מהי 'אכילה' לענין תרומה? יום שני א' שבט ה'תשע"ט

הלכות תרומות פרק י, הלכה יא: הַמַּאֲכִיל אֶת בָּנָיו הַקְּטַנִּים... וְנָזִיר שֶׁשָּׁגַג וְשָׁתָה יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה... כָּל אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינָן מְשַׁלְּמִין אֶת הַחֹמֶשׁ.

ובטעם הדבר שהנזיר אינו משלם חומש, כתב ה'כסף משנה' שהוא משום שהיין, גם אם של הוא חולין, אסור עליו מצד הנזירות. ולכן אין שתייתו נחשבת 'שתיה' לענין תרומה (ואת הקרן עליו לשלם משום הפסד הכהן).

וב'קרית ספר' (להמבי"ט, כאן) **ביאר:**

דין זה שזר שאכל תרומה בשגגה משלם קרן וחומש נלמד מהכתוב "ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו" (ויקרא כב, יד), ומשמע שאין באכילה זו אלא איסור קודש (תרומה), מה־שאין־כן ביין לנזיר שחל עליו איסור אחר.

והקשו אחרונים (תוס' רע"א פסחים פ"ב אות ז. מנ"ח מ' רפא ועוד):

לעיל (ה"ז) כתב הרמב"ם שהאוכל תרומה ביום הכיפורים בשוגג משלם קרן וחומש. ומדוע לא נאמר שמכיון שמצד דיני יום הכיפורים אין זו 'אכילה' שהרי גם ללא איסור תרומה אסורה האכילה ביום הכיפורים?

ומיישב ה'כלי חמדה' (אחרי סוף אות ב):

איסור אכילה ושתיה ביום הכפורים נובע מהכתוב 'תענו את נפשותיכם', וציווי התורה להימנע מאכילה ושתיה אינו מוציאם מתורת 'אוכל' ו'משקה', כי כיון ששורש האיסור הוא עינוי הגוף, נכלל בזה שהם בגדר 'אוכל' ו'משקה' שחייבים להימנע מהם.

וב'דברי מלכיאל' (או"ח סי' כז) **מבאר:**

אכילת איסור בשוגג אינה נחשבת 'אכילה', ולכן המוכר לחבירו דבר האסור באכילה מן התורה ואכלו בשוגג, צריך המוכר להחזיר לקונה את הדמים (הל' מכירה פט"ז הי"ד) כי אף שהאכילה היתה בשוגג, נפשו קצה ממנה ומצערת אותו על שעבר על איסור מן התורה (סמ"ע חו"מ סי' רלד סק"ד).

ונראה שהלכה זו נאמרה רק באיסור ממש ('חפצא דאיסורא'), אבל במאכל שמותר באכילה אלא שאכלו בזמן שהאכילה אסורה בו, כגון שהטעוהו ואכל ביום הכפורים, יהא חייב לשלם כי כאן לא נאמר נפשו של אדם קצה מהאוכל שאכל.

ולכן, אכילת תרומה ביום הכפורים נחשבת 'אכילה' כי האיסור אינו בעצם המאכל, אבל בנזיר ששתה יין של תרומה, הרי לגביו היין עצמו אסור ונפשו קצה ממנו, ולכן אינה נחשבת 'שתיה'.

תרומה שנפלה לתוך אחת משתי קופות של חולין יום שלישי ב' שבט ה'תשע"ט

הלכות תרומות פרק יד, הלכה ה: שְׁתֵּי קֻפּוֹת אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְבְּלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַמְּגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה... וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּחָצֵר אַחֶרֶת - לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן בְּבַיִת אֶחָד.

וכתב הרדב"ז: מבואר בירושלמי ששתי קופות (סלים) שבכל אחת מהן חמישים סאה של חולין מצטרפות זו עם זו כדי לבטל סאה של תרומה שנפלה לתוך אחת מהן, אפילו הן בשני בתים מפני ש"דרכן להתפנות". כלומר, מיטלטלות ממקום למקום ויכולות להתערבב בשעת הטלטול (פיה"מ להרמב"ם תרומות פ"ד מי"ב), אבל שתי מגורות (מגורה - אסם שאוגרים בו את התבואה) הקבועות במקומן, מצטרפות רק בבית אחד.

והוסיף: כתב הר"ש שלפי טעם זה שתי קופות בשני בתים מצטרפות רק אם שתיהן של אדם אחד "שדרכן להתפנות ולהתערב", אבל של שני בני אדם אינן מצטרפות, אבל הרמב"ם אינו סובר כן שהרי סתם ולא פירש ששתי הקופות צריכות להיות של אדם אחד, ואפשר לומר שגם בשל שני בני אדם לפעמים מוכרים זה לזה או יתכן שישתתפו ויערבבו את שתי הקופות.

וגם ה'משנה ראשונה' (תרומות שם) נקט בדעת הרמב"ם ששתי הקופות מצטרפות גם בשל שני בני אדם. וביאר, כי מן התורה תרומה בטלה ברוב כשאר איסורים (תוס' ב"מ נג א ד"ה ועולה. תויו"ט תרומות פ"ד מ"ז) וחכמים החמירו בתרומה כי היא דומה לדבר שיש לו מתירין (כי אפשר לבטל את הפרשת התרומה ע"י שאלה לחכם), וכדי שלא יבואו לזלזל ולבטל ברוב דבר שיש לו מתירין, עשו חכמים היכר והחמירו בה יותר משאר איסורים ואמרו שמתבטלת רק באחד ומאה.

ואם כן, שתי קופות מצטרפות כדי לבטל את התרומה באחד ומאה אף אם הן נמצאות בשני בתים (וכן שתי מגורות בבית אחד) לא משום שעומדות להתערב אלא כיון שדין ביטול תרומה במאה הוא משום היכר וגם אם נצרף את שתי הקופות יש בזה היכר. ולפי זה שתי הקופות של שני בני אדם יכולות להצטרף, כי בכך שביטול התרומה הוא במאה יש היכר.

זכות הכהן במתנות כהונה לפני הנתינה

יום רביעי ג' שבט ה'תשע"ט

הלכות מעשר פרק א, הלכה ה: הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו טְבָלִין, וְכֵן לֵוִי שֶׁאָכַל הַמַּעֲשֵׂר בְּטִבְלוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתָה לַשָּׁמַיִם, אֵינָן מְשַׁלְּמִין הַמַּתָּנוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'", אֵין לְךָ כֹּהֵן כְּלוּם עַד שֶׁיָּרִימוּ אוֹתָן.

והקשה ה'לב אריה':

מדברי הרמב"ם "אין לך בהן כלום עד שירימו אותן" משמע שאם אכל את הפירות לאחר ההרמה (הפרשה), יש לכהן או ללוי זכות בהם, ועליו לשלם תמורתם. ולכאורה, הרי זה בסתירה להלכה שהמזיק או אכל מתנות כהונה (אחר שהופרשו ולפני שניתנו לכהן) פטור משום שזהו 'ממון שאין לו תובעים', כי כל כהן שיתבענו יוכל לדחותו ולומר לו "לכהן אחר אני נותנם ולא לך" (חולין קל, ב). והרי הרמב"ם (הל' בכורים פ"ט הי"ד) הביא גם הלכה זו!

ותירץ:

לשון הרמב"ם (שם) הוא "עבר ואכלן או הזיקן או מכרן, אינו חייב לשלם מפני שהוא ממון שאין לו תובע". וכתב ה'כסף משנה' שהרמב"ם שינה מלשון הגמרא, "המזיק מתנות כהונה פטור", להדגיש שאינו חייב לשלם בדיני אדם כי תרומה (קודם הנתינה לכהן) היא ממון שאין לו תובע, אבל צריך לשלם לצאת ידי שמים (וזו גם דעת התוספות חולין שם, ד"ה ואב"א). אך כאן, באכילת טבל קודם ההפרשה, כתב הרמב"ם "אין משלמין המתנות", היינו אפילו לא לצאת ידי שמים, כי קודם ההפרשה אין לכהן שום זכות ממונית במתנות".

ובזה מבואר דיוק נוסף בדברי הרמב"ם:

לשון ההלכה הוא: "האוכל פירותיו טבלים... אף על פי שהן חייבין מיתה לשמים אינן משלמין המתנות לבעליהן". ומשמעות הדברים היא שחיוב מיתה הוא סיבה לשלם את המתנות לכהן, ומלמדנו הפסוק שמכל־מקום אין משלמים. ואינו מובן: הרי אדרבא, חיוב מיתה הוא סיבה לפטור מתשלומים לדעה אחת (מצד 'קים ליה בדרבה מיניה'?

ולפי הנ"ל הדבר מובן:

חיוב מיתה לשמים מורה שאכילת הטבל היא איסור חמור והיה מקום לומר שהאוכל חייב לשלם (מדין שמים) כדי שלא יהא חוטא נשכר, ועל כך כתב הרמב"ם שמאחר וקודם ההפרשה אין לכהן כל זכות במתנות, אין צריך לשלם כלל.

(לב אריה, חולין קלא, א)

יום־טוב קובע למעשר?

יום חמישי ד' שבט ה'תשע"ט

הלכות מעשר פרק ה, הלכה כ: פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, וְחָשְׁכָה עֲלֵיהֶן לֵילֵי שַׁבָּת - נִקְבָּעוּ; וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, עַד שֶׁיַּעֲשַׂר.

שבת קובעת למעשר ואסור לאכול פירות בשבת, אפילו אכילת עראי, קודם שיעשרם. הדבר נלמד מהפסוק "וקראת לשבת עונג" (ישעיה נ, יג). וכיון שאכילת שבת נקראת עונג, קבעה שאין בה עוד שם עראי אלא שם קבע (רש"י ביצה לד, ב).

וכתב הצל"ח (ביצה לה, א ד"ה ונתתי לב) שדווקא שבת קובעת למעשר אבל יום־טוב אינו קובע למעשר, ואף שיש בו חיוב שמחה, הרי השמחה היא בבשר שלמים, שאין בו תרומות ומעשרות.

אך ה'שער המלך' (מעשר פ"ה הכ"ב) סובר שגם יום טוב קובע למעשר, שהרי כתב הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ו הט"ז) "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר 'לקדוש ה' מכובד', וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש". וכיון שגם אכילת יום טוב נקראת 'עונג' הרי היא נחשבת אכילת קבע לענין מעשר כמו אכילת שבת.

והגר"א קלצקין הביא ראיה לכך מהמסופר בגמרא (פסחים קה, א) שכמה אמוראים האריכו סעודתם בערב שבת, ובכניסת השבת ביקשו להפסיק סעודתם ולקבעה מחדש לשם שבת, כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת, ואמר להם רב המנונא סבא שכדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת אין

צורך להפסיק את הסעודה אלא די לפרוס מפה ולקדש כי "כשם שהשבת קובעת למעשר, כך שבת קובעת לקידוש". ופירש רש"י: "כשם שאכילת ארעי בערב שבת חשובה קבע למעשר – כך קובעת לקידוש, שאסור לטעום עד שיקדש". ולכן "משחשיכה היא חשובה סעודת שבת מאליה".

וכיון שגם אם האריכו בסעודתם בעת כניסת יום־טוב הלכה היא ש"פורס מפה ומקדש" – מוכח שגם יום־טוב קובע למעשר, שהרי הגדרת הסעודה כסעודת קבע המחייבת בקידוש תלויה בהיותה כאכילת קבע המחייבת במעשר (אבן הראשה סי' י"ג).

זכיית תרומה לכהן שלא בנוכחותו — יום שישי ה' שבט ה'תשע"ט

הלכות מעשר פרק ז, הלכה ו: כֵּיצַד מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן? מַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִפֵּרוֹתָיו, וּמְזַכֶּה בָּהֶן עַל יְדֵי אַחֵר לְאוֹתוֹ הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי.

"התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים – לא קנה" (גיטין יא ב). כלומר, החייב כסף לכמה אנשים ואין בידו לפרוע לכולם, אין אדם יכול לתפוס ממנו את דמי החוב עבור אחד מהנושים, מאחר ובכך הוא גורם הפסד לאחרים שלא יוכלו לגבות את חובם.

ולפי זה יש לתמוה על המבואר כאן שאדם יכול להקנות לכהן או ללוי את התרומות והמעשרות שלא בנוכחותם, באמצעות מסירתם לאדם שלישי הזוכה בהם בעבורם, כיצד יכול הלה לזכות בשבילם כאשר בכך הוא גורם הפסד לשאר הכהנים והלויים שלא יזכו במתנות אלו?

וכתב ה'קצות החושן' (סי' קה, ג) כי מכאן ראיה לדעת הרמב"ם (הלכות מלוה ולווה פ"כ, ה"ב) שאע"פ שהשליח אינו יכול לתפוס את הכסף מהלווה על חשבון אחרים, הלווה עצמו כן יכול למסור זאת לאדם אחר עבור אחד מבעלי החוב, למרות שבכך נמנעת מהאחרים האפשרות לגבות את חובם. ולכן יכול הנותן גם להקנות לכהן או ללוי את המתנות על יד אחר, למרות שבכך מפסידים שאר הכהנים והלוויים.

ויש שביארו כי דווקא לגבי חוב נחשבת התפיסה כגרימת נזק לאחרים, כי בעלי החובות האחרים היו זכאים לגבות את חובם בעל כורחו של הלווה וכשגובה את הכסף עבור אחד מהם ומונע אותו מהאחרים, הרי הוא גורם להם נזק, אך במתנות כהונה אין אחד מהכהנים רשאי לתפוס את התרומה בעל כורחו של הבעלים, ונמצא שזכיית התרומה עבור אחד מהם אינה נחשבת כגרימת נזק לאחרים כי בלאו־הכי היה יכול בעל הבית למנוע אותה מהם (שיעורי רבי שמואל גיטין ריג).

אין אדם חוטא ולא לו — שבת קודש ו' שבט ה'תשע"ט

הלכות מעשר פרק יב, הלכות א־ב: הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת... אִם אָמַר לוֹ אֶחָד שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן: 'מְעֻשָּׂרִין הֵן' - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת... אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת - חֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר... שֶׁלֹּא הֵקֵלּוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אוֹתָהּ שַׁבָּת.

הקשה ה'בית יוסף' (יו"ד סי' קיט. כסף משנה הל' עדות פי"א ה"ח):

להלן (הי"ז) פסק הרמב"ם: "חשוד שהעיד על אחרים נאמן, חזקה אין אדם חוטא ולא לו"(אם אין לו רווח מכך). וכן בהל' עדות (פי"א ה"ח): "החשוד על דבר יש לו לדון בו ולהעיד בו לאחרים, חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים... נאמן עם הארץ לומר פירות פלוני מעושרין". ואם כן, מדוע כאשר מי שאינו נאמן העיד על פירות חברו שמעושרים הם "לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת"?

ותירץ ה'לחם משנה' (הל' עדות שם):

החשוד לעבור על איסור נאמן להעיד על אחרים ולכן אם "אמר אלו פירות מתוקנין - בשל אחרים נאמן" (להלן הי"ז), אך כאן שחברו מכר פירות הרי הוא מניח שלא היה מכשיל את הקונה ומוכר לו פירות אם לא היה מעשרם וכיון שיש עמי הארץ המעשרים ויש שאינם מעשרים ויתכן שהמעיד הוא מאלו המעשרים וסבור שגם חברו מעשר ובאמת אינו מעשר, אינו נאמן להעיד על חברו, ובמוצאי שבת אין סומכים על דבריו (בשבת התירו על פיו משום כבוד השבת, ראה מהר"י קורקוס כאן).

וה'חתם סופר' (חולין ה, ב. ד"ה אינו) מיישב:

לדעת רבי מאיר, החשוד לעבור על איסור אינו נאמן גם כשמעיד על של חברו, ולדעת רבי שמעון בן גמליאל נאמן להעיד על של חברו. ויש לומר: הכלל ש'אין אדם חוטא ולא לו' נאמר ברוב האנשים, אך יש מיעוט החוטא גם 'לא לו' ורבי מאיר חושש למיעוט וסובר שהחשוד לא יהא נאמן להעיד על של חברו, אך להלכה נאמן להעיד על חבירו, כי 'כל דפריש מרובא פריש' והוא מהרוב ש'אינו חוטא ולא לו'.

אך לענין דמאי, אף ש'רוב עמי הארץ מעשרים' (שבת יג, א) חששו חכמים למיעוט, לא כמו בכל התורה שהולכים אחר הרוב (ראה תוס' שבת שם ד"ה רבא), ולכן חששו גם למיעוט ה'חוטא ולא לו' ולא האמינו חשוד המעיד על חברו שפירותיו מעושרים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ט טבת־ו' שבט תשע"ט

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם הטמאין אוכלים בתרומה עד שיעריב שמשן. ודין רוכבי גמלים ומשמשת שלא נתהפכה. ותרומת חוצה לארץ אם היא אסורה באכילה. כהן ערל או משוך ונשיהן ועבדיהן. ואנדרוגינוס שנבעל. פצוע דכא וכרות שפכה וחרש שוטה וקטן שקנו להם עבדים. בת ישראל שנישאת לכהן והכניסה לו עבדים.

1 **א. כֹּהֵן טָמֵא אָסוּר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין**
2 **טְהוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ**
3 **אוֹ זָב, בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל - אֵי זֶהוּ קֹדֶשׁ שֶׁאוֹכְלִין**
4 **אוֹתוֹ כָּל זֶרַע אַהֲרֹן, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[2]? הֲֵוי אוֹמֵר: זוֹ**
5 **תְּרוּמָה. אֶלָּא שֶׁכָּל טָמֵא הָאוֹכֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה -**
6 **חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[3], וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
7 **וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא. וְטָמֵא**
8 **שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּלַאו - אֵינוֹ**
9 **לוֹקֶה[5], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ קֹדֶשׁ[6].**

2) פרט לקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ובגמרא שם הוסיפו שתרומה נאכלת גם לחוזרת, היינו בת כהן שנישאת לישראל ומת, פרט לחזה ושוק, שאינה חוזרת אליהם. 3) שנאמר "ומתו בו כי יחללוהו". 4) שכל חייבי מיתות בידי שמים, לוקים. 5) אבל איסור יש לאכול תרומה טמאה, ועיין ביבמות עג: הא איסורא איכא ופירש רש"י לאכול תרומה טמאה. ודורשים זה מהפסוק "בשעריך תאכלנו", לזה ולא לאחר, ולאו הבא מכלל עשה, עשה. 6) שנאמר "ומתו בו כי יחללוהו", פרט לזו שמחוללת ועומדת.

10 **ב. אֵין הַטְּמֵאִים אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשָׁן**
11 **וְיֵצְאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים[7] אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה[8];**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר - עַד שֶׁיִּטְהַר הָרָקִיעַ מִן**
13 **הָאוֹר[9], וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשם, ויצאו שלושה כוכבים אחר שקיעת החמה.. כו'".

ומקור ההלכה הוא בגמרא בברכות ש"מאימתי קורין את שמע בערבית" משמעו הוא "טהר יומא" ולא "טהר גברא", היינו שטהרתו של הטמא תלויה בהערב שמש. ויש לבאר זאת בפנימיות העניינים: כדאיתא בזהר, ש'תרומה' אותיות תורה מ', התורה שניתנה לארבעים יום. ואכילת תרומה משמעה שהתורה נעשית מאכלו של כל אחד ואחד מישראל, שהרי היא "לחם ומזון הנפש... כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף.... להיות דם ובשר כבשרו". 'כוכבים' קאי על עם ישראל, כמובא בירושלמי שכל יהודי נקרא בשם כוכב, ושלושה כוכבים הם שלושת בחינותיהם של האבות שישנם בכל אחד ואחד מישראל, ושלושה כוכבים בינוניים מרמזים על דרגת ה"בינוני" שהיא "מדת כל אדם, ואחריה כל אדם ימשוך". ונפסק להלכה, שכאשר ישנם שלושה כוכבים בינוניים, יכולים הכהנים לאכול בתרומה עוד לפני ש"טהר גברא", ובכל מעמד ומצב יש בכחו של יהודי ללמוד תורה באופן שנעשית דם ובשר כבשרו, ומכיון שיש אצלו ג' כוכבים בינוניים אינו צריך להמתין לעבודה מיוחדת (טהרה וכו') אלא יכול לאכול בתרומה תיכף ומיד. ועל־ידי־זה בא לשלימות העבודה, שאז יכול לאכול גם קדשים ממש, ועד לקדשי־קדשים, חטאת וכו' הקשורים עם שלימות הטהרה והקדושה מי חטאת - שלימות הטהרה והקדושה - "וזרקתי עליכם מים טהורים".

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ט"ו)

7) בגמרא שם נאמר: "צאת הכוכבים" ובשבת לה: אמרו: "כוכב אחד יום, שני כוכבים בין השמשות, שלושה לילה". ושם אמר ר' יוסי: "לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא בלילה, אלא בינונים". 8) וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה. 9) בברכות שם: "מאי וטהר טהר יומא, כדאמרי אינשי איערב שימשא ואדכי יומא". וברש"י שם: "אדכי לשון עבר, נתפנה העולם מן השמש".

14 **ג. כֹּהֵן טָהוֹר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵינוֹ לוֹקֶה,**
15 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַחַר יֹאכַל מִן**
16 **הַקֳּדָשִׁים - מִדָּבָר שֶׁהוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ הוּא שֶׁיֹּאכַל**
17 **כְּשֶׁיִּטְהַר, אֲבָל דָּבָר טָמֵא לֹא יֹאכַל אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁיִּטְהַר; וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא.**

10) כלומר, מפני שאין בו לאו אלא עשה.

19 **ד. מִי שֶׁהָיָה אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּזְדַּעְזְעוּ**
20 **אֵיבָרָיו[11] לְהוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע - אוֹחֵז בָּאַמָּה[12] וּבוֹלֵעַ**
21 **אֶת הַתְּרוּמָה.**

11) שנעקר זרע מגופו. 12) "שלא יצא הזרע עד שיבלע את התרומה שבפיו, דתנן: הזב ובעל קרי אין מטמאים עד שתצא טומאתן לחוץ".

22 **ה. הַחֵרֵשׁ וְהַשּׁוֹטֶה - מַטְבִּילִין אוֹתָן וּמַאֲכִילִין אוֹתָן**
23 **תְּרוּמָה אַחַר שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן. וּמְשַׁמְּרִין אוֹתָן שֶׁלֹּא**
24 **יִישְׁנוּ אַחַר הַטְּבִילָה; שֶׁאִם יִשְׁנוּ - טְמֵאִים, אֶלָּא אִם**
25 **כֵּן עָשׂוּ לָהֶם כִּיס שֶׁל נְחֹשֶׁת[13], שֶׁמָּא יִרְאוּ קֶרִי.**

13) וכשירצו להאכילו תרומה יבדקו בכיס. ומדוע של נחושת? מפני שאינו בולע, וכשיראה קרי יהיה ניכר בכיס.

ו. רוֹכְבֵי גְּמַלִּים אֲסוּרִין לֶאֱכֹל בַּתְּרוּמָה עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ וְיַעֲרִיב שִׁמְשָׁן; שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה מִפְּנֵי הַחֲמוּם, שֶׁהָרְכִיבָה עַל עוֹר הַגָּמָל[14] מוֹצִיא טִפָּה שֶׁל שִׁכְבַת זֶרַע.

14) כלומר, בלא אוכף.

ז. הַמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ, אִם לֹא נִתְהַפְּכָה בִּשְׁעַת הַשְׁמִישׁ[15] - טוֹבֶלֶת וְאוֹכֶלֶת בַּתְּרוּמָה לָעֶרֶב; וְאִם נִתְהַפְּכָה בִּשְׁעַת הַשְׁמִישׁ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בַּתְּרוּמָה כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים[16]; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תִּפָּלֵט וְתִהְיֶה טְמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[17].

15) הראב"ד השיג ממה שאמרו שם בגמרא: והוא שהטבילוה במטה שלא זזה ממקומה, אבל אם הלכה לטבילה, חוששין שמא נשתייר ממנו ופלטה. ונראה שרבינו גורס בגמרא "אלא לא קשיא כאן במתהפכת כאן בשאינה מתהפכת", ואם כן חזרו ממה שאמרו קודם, ולפי זה אין צורך להטבילה במטה. 16) לא ג' ימים שלמים אלא עד היום השלישי. 17) ושם כתב שאינה מטמאה אלא שלוש עונות, ועונה היא יום או לילה, ואם שמשה בליל שבת היא מטמאה ביום השבת, בליל יום א וביום א, ולא יותר.

ח. תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ, הוֹאִיל וְעִקָּרָהּ מִדִּבְרֵיהֶן - אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה אֶלָּא לְכֹהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, וְהֵן: בַּעֲלֵי קְרִיין וְזָבִין וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת. וְכֻלָּן שֶׁטָּבְלוּ - מֻתָּרִין לַאֲכִילָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן[18]. אֲבָל טְמֵאֵי מַגַּע טֻמְאוֹת[19] - בֵּין שֶׁנָּגַע בְּמֵת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָנוּ הַיּוֹם לִטָּהֵר מִמֶּנּוּ[20], בֵּין שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְבֹּל לִתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ.

18) אף על פי שלתרומה של ארץ ישראל אינו ראוי אלא לאחר הערב שמש - לעניין תרומה של חוצה לארץ הוא ראוי לאחר טבילה, שכיוון שטבל טהר מטומאה היוצאת מגופו, וחלה עליו טומאה קלה של טבול יום, שאינו אלא שני לטומאה, ואינה אלא כטמא מגע בלבד שאוכל בתרומת חוצה לארץ. 19) שאין טומאה יוצאה מגופן. 20) שאין לנו היום אפר פרה, להזות שלישי ושביעי.

ט. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן קָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי וּקְטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאֲתָה דַּם נִדָּה - אוֹכְלִין אוֹתָהּ תָּמִיד בְּלֹא בְּדִיקָה[21], שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁלֹּא יָצְאָה טֻמְאָה עֲדַיִן עֲלֵיהֶם. וְהַמְצֹרָע - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ[22]. וְהוּא שֶׁיְּטַמֵּא אוֹתוֹ כֹּהֵן מְיֻחָס[23]; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיְּטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן - טָהוֹר הוּא.

21) אבל גדול הוא בחזקת טומאה עד שיטבול. 22) כן נראה בפסחים סז: שמצורע הרי הוא כזב לעניין זה. 23) ולא כהן מוחזק. ו"איזהו כהן מיוחס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן ששימש על גבי המזבח". ו"מי שהעידו עליו שני עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה הרי זה מיוחס".

י. כֹּהֵן עָרֵל אָסוּר לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה מִדִּין תּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר בִּתְרוּמָה, וְנֶאֱמַר תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר בְּפֶסַח; מַה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח - עָרֵל אָסוּר בּוֹ, אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בִּתְרוּמָה - עָרֵל אָסוּר בּוֹ. וְאִם אָכַל - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[24]. מָשׁוּךְ[25] מֻתָּר לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֶה כְּעָרֵל. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיָּמוֹל[26] כַּעַם שְׁנָיָה עַד שֶׁיֵּרָאֶה מָהוּל.

24) שאף על פי שדבר הנלמד מגזירה שווה, אינו מן התורה לדעת רבינו (ספר המצוות שורש ב) - מצאנו לחכמים שאמרו שאיסור אכילת תרומה לערל הוא מן התורה ולפיכך מנאו רבינו ללא תעשה. 25) שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה. 26) מלשון רבינו נראה שלא אסרוהו חכמים לאכול בתרומה, אלא הטילו עליו חובת מילה, כדי שייראה כמהול.

יא. הַנּוֹלַד מָהוּל - אוֹכֵל בִּתְרוּמָה[27]. וְהַטֻּמְטוּם - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק עָרֵל. וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - מָל וְאוֹכֵל[28].

27) [ואף על פי שצריך להטיף ממנו דם ברית - כיון שאין כאן חיוב למול כבכל ערלה, אלא להטיף דם ברית בלבד, ובזה יוצא ידי חובה - אינו נקרא ערל אף לפני הטפת דם ברית]. 28) מל הזכרות שבו ואוכל בתרומה, ממה נפשך: בין שהוא איש בין שהוא אשה בין שהוא בריה בפני עצמה, זרעו של כהן הוא.

יב. הֶעָרֵל וְכָל הַטְּמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה - נְשֵׁיהֶן וְעַבְדֵיהֶן אוֹכְלִין[29].

29) שאף על פי שהם אסורים בתרומה - יש בהם קדושת כהונה.

יג. פְּצוּעַ דַּכָּא[30] וּכְרוּת שָׁפְכָה[31] - הֵם וְעַבְדֵיהֶן אוֹכְלִין, וּנְשֵׁיהֶן לֹא יֹאכְלוּ[32]. וְאִם לֹא יָדַע[33] אֶת אִשְׁתּוֹ מִשֶּׁנַּעֲשָׂה פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה[34] - הֲרֵי אֵלּוּ יֹאכְלוּ. וְכֵן אִם נָשָׂא בַּת גֵּרִים - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת[35].

30) שנפצעו הביצים שלו. 31) שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע, אלא שופך ושותת, ואינו מוליד. ושניהם אסורים לבוא בקהל. 32) שהן נעשות חללות בביאתם מכיוון שנבעלות לפסול להן. 33) לא בא עליה, מלשון "והאדם ידע את חוה אשתו". 34) כן היא לשון המשנה ומשמע שהייתה נשואה לו קודם לכן, וכן פירש רש"י שם. ולכך היא אוכלת בתרומה, אף על פי שהיא משתמרת, כלומר עומדת, לביאה פסולה, מאחר שכבר אכלה. אבל אם נישאה והוא פצוע דכא, אפילו לא ידעה, אינה אוכלת, מאחר שהיא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא.

35) שאין בהם איסור נישואין כלל, לא משום "לא יבוא פצוע דכא בקהל ה'" - שגיורת אינה בכלל קהל ה'. ולא משום זונה לכהן - שפצוע דכא אינו בקדושת כהונה ואינו אסור בה.

1 **יד. פְּצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת כֹּהֵן - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת[36].**
2 **סְרִיס חַמָּה[37] - הוּא וְאִשְׁתּוֹ וַעֲבָדָיו אוֹכְלִין[38]. טֻמְטוּם**
3 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - עַבְדֵיהֶן אוֹכְלִין, אֲבָל לֹא נְשׁוֹתֵיהֶן[39].**

36) כיוון שמשתמרת לביאה פסולה, נתחללה ופסולה מלאכול אפילו בתרומת בית אביה, ואפילו אם רק קידש אותה, ולא ידעה משנעשה פצוע דכא. ומה שמותרת לאכול בתרומה אם נישאה קודם שנעשה פצוע דכא, משום שהייתה אוכלת קודם, אין זה אלא שתחילת אכילתה הייתה על ידי נישואין אלו שהיו כשרים אז, ואף על פי שעכשיו נעשה פצוע דכא, כיוון שאותם הנישואין שהכשירוה לאכילה קיימים עוד, אוכלת גם עכשיו, מאחר שכבר אכלה. אבל כאן מה שאכלה מבית אביה, נפקע לגמרי על ידי הקידושין, שאז יצאה מרשות אביה. 37) שנולד סריס מבטן אמו והוא על ידי שנתחממה אמו ביום הצהריים וחום התנור ששתתה משקה חזק. 38) שסריס חמה שלא נסתרס בידי אדם, אלא בידי שמים, אינו אסור לבוא בקהל. 39) שמא נקבה הוא ואין קידושיו קידושין. ואנדרוגינוס שהוא ברייה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ולפיכך אינו מאכיל בתרומה על ידי קידושיו.

4 **טו. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁקָּנוּ לָהֶן עֲבָדִים - אֵינָן**
5 **אוֹכְלִין[40]. אֲבָל אִם קָנוּ לָהֶם בֵּית דִּין אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**
6 **אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לָהֶן בִּירֻשָּׁה[41] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין.**

40) מפני שאין לחרש שוטה וקטן קניין אלא על ידי בית דין או אפוטרופוס. ואין אני קורא בו "קניין כספו הוא יאכל בו". 41) שקטן נוחל.

7 **טז. אַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁנִּבְעַל לְפָסוּל מִן הַתְּרוּמָה, בֵּין**
8 **דֶּרֶךְ זַכְרוּתוֹ בֵּין דֶּרֶךְ נַקְבוּתוֹ - נִפְסָל מִלֶּאֱכֹל**
9 **בִּתְרוּמָה, כְּנָשִׁים[42]. וְאֵין עַבָדָיו אוֹכְלִין[43]. וְכֵן אִם**
10 **נִבְעַל לְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אַחֵר שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּבִיאָתוֹ**
11 **לְאִשָּׁה[44] - נִפְסָל, וְאֵינוֹ אוֹכֵל וְלֹא מַאֲכִיל עֲבָדָיו.**
12 **וְהוּא שֶׁיִּבְעַל אוֹתוֹ דֶּרֶךְ נַקְבוּתוֹ[45]; אֲבָל דֶּרֶךְ זַכְרוּתוֹ**
13 **- אֵין זָכָר פּוֹסֵל זָכָר מִן הַכְּהֻנָּה.**

42) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה ו "נבעל (האנדרוגינוס) נפסל מן התרומה כנשים", פירוש אם נבעל לפסול מן התרומה. שאם היה כשר לתרומה, אינו פוסלו, ממה נפשך: מצד דין נקבות של שניהם, אין כאן ביאה כלל. מצד דין זכרות של שניהם - אין זכר פוסל זכר. ומצד שהבועל זכר והנבעל נקבה, בוודאי שאינו פוסלה, שהרי ביאה כשרה היא. ומכיוון שאמר "כנשים", נראה שנפסל בין בדרך נקבותו ובין בדרך זכרותו, שהרי האשה נפסלת בין בכדרכה ובין שלא כדרכה. 43) שהרי נתחלל מן הכהונה. 44) שאם הוא כשר - אינו פוסל. 45) ירושלמי שם: "רבי ניחא ברבי סבא ר' יונה בשם רב המנונה, אפילו מין במינו (=אנדרוגינוס שבעל אנדרוגינוס) כל שהוא (= בין שבעלו דרך נקבותו בין שבעלו דרך זכרותו), וקשיא אם זכר הוא (=כלומר, אם אנדרוגינוס דינו כזכר, ואם כן שניהם דין אחד להם) אין זכר פוסל זכר, אם נקבה היא (= כלומר, לשניהם דין נקבה) אין נקבה פוסלת נקבה, צד זכרותו של זה פוסלת צד נקיבתו של זה". ולדעת רבינו היינו אם בעלו בדרך נקבותו, הוא פוסלו, מפני שצד זכרותו של זה פוסלת צד נקבתו של זה. שאז אנו דנים את הבועל כזכר ואת הנבעל כנקבה. אבל אם בעלו בדרך זכרותו אומרים ממה נפשך: אם זה זכר אף זה זכר, ואין זכר פוסל זכר, ואם שניהם נקבות - אין ביאתו ביאה כלל.

14 **יז. עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן אֵינוֹ**
15 **מַאֲכִיל[46] - הֲרֵי זֶה הָעֶבֶד אָסוּר לֶאֱכֹל[47]. וְכָל**
16 **הַמַּאֲכִיל בִּתְרוּמָה - מַאֲכִיל בְּחָזֶה וָשׁוֹק.**

46) [כלומר, כל השותפין היו כהנים כשרים, שאוכלים תרומה ומאכילים לעבדיהם, ואחד מהם היה פסול שאינו מאכיל עבדו בתרומה]. 47) בירושלמי שם: "מניין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות, אפילו אחד ממאה בו, שאינו מאכילו בתרומה תלמוד לומר וכהן כי יקנה" משמע שכולו קנוי לכהן המאכיל.

17 **יח. בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן וְהִכְנִיסָה לוֹ בֵּין עַבְדֵי**
18 **מְלוֹג[48] בֵּין עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל[49] - הֲרֵי אֵלּוּ יֹאכְלוּ[50].**
19 **וְכֵן עַבְדֵי כֹּהֵן שֶׁקָּנוּ עֲבָדִים וְעַבְדֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁקָּנוּ**
20 **עֲבָדִים - יֹאכְלוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ**
21 **- אֲפִלּוּ קִנְיַן הַקִּנְיָן[51]. וְקִנְיַן הָאוֹכֵל - מַאֲכִיל**
22 **(אֲחֵרִים), וְקִנְיַן שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל[52] - אֵינוֹ מַאֲכִיל.**

48) שהבעל משתמש בעבודתם כאכילת פירות. 49) שהכניסה בנדוניא והבעל קיבל אחריותם עליו. 50) עבדי צאן ברזל יאכלו לפי שהם ברשותו. ועבדי מלוג ששייכים לה יאכלו, שזהו כקניינו שקנה קניין. והמדובר כשהקנו להם העבדים והתנו עמהם שאינם קנויים להם אלא לכך וכך, שבאופן זה אינם קנויים לאדון כלל. 51) עבדים שקנו עבדים וקניין קניינו של הקניין (=עבדי אשתו שקנו עבדים). 52) כגון אלמנה לכהן גדול שאינה אוכלת בתרומה, שהרי היא חללה.

23 **יט. בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל וְהִכְנִיסָה לוֹ בֵּין עַבְדֵי**
24 **מְלוֹג בֵּין עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ[53].**

53) עבדי צאן ברזל לא יאכלו, מפני שהם של הבעל. ועבדי מלוג, לפי שהם שלה, ואף היא נפסלה מן התרומה על ידי נישואיה עם הישראל.

25 **כ. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל[54], גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה[55] לְכֹהֵן**
26 **הֶדְיוֹט, בֵּין כֹּהֶנֶת[56] בֵּין יִשְׂרְאֵלִית, וְכֵן שְׁאָר חַיָּבֵי**
27 **לָאוִין[57], וְהִכְנִיסָה לוֹ עַבְדֵי מְלוֹג וְעַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל -**
28 **עַבְדֵי מְלוֹג לֹא יֹאכְלוּ[58], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב**
29 **בִּמְזוֹנוֹתָם; וְעַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל יֹאכְלוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֶׁל**
30 **בַּעַל[59]. נָשָׁא שְׁנַיָּה[60] - הִיא אוֹכֶלֶת[61], וְעַבְדֵי מְלוֹג**
31 **שֶׁלָּהּ לֹא יֹאכְלוּ[62].**

54) [והיינו בנישואין, שהרי מדובר כאן גם בבת ישראל,

שאף בנישואין כשרים אינה אוכלת אלא לאחר נישואין]. 55) גרושה או חלוצה, ששתיהן אסורות לכהן. [ואף על פי שחלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן, ואינה נעשית זונה, כיוון שהיא מאיסורי כהונה היא נעשית חללה על ידו]. 56) שאפילו בת כהן האוכלת בתרומת אביה, נתחללה ונפסלה מתרומה בנישואי איסור. 57) נישואי איסור שיש בהם לאו, שאף על ידם נעשית זונה ואסורה בתרומה. ונקט חייבי לאוין, לפי שבחייבי כריתות, אין קידושין תופסין כלל. 58) מפני שהם שלה וקניין שאינו אוכל אינו מאכיל, והיא עצמה פסולה בתרומה, שנעשית זונה או חללה. 59) הכהן, לפי שהם באחריותו. 60) שנייה לעריות, האסורה מדרבנן. ומכיוון שאמר "נשא", וודאי המדובר בבת ישראל שאינה אוכלת מן האירוסין אלא מן הנישואין. 61) ביבמות פה. "שניות מדברי סופרים - היא כשרה וולדה כשר". שאינה נעשית זונה, כיוון שאינה אסורה עליו מן התורה. ואינה נעשית חללה, כיוון שאינה מאיסורי כהונה. 62) ירושלמי שם. ושם: "עבדי שניות - היא אוכלת ועבדיה אינם אוכלים" ומפרשה רבינו בניחותא, ולא בתמיהה, כמו שפירשו המפרשים שם. ולא נתברר למה אינם אוכלים, הרי היא אוכלת, וקניין האוכל - מאכיל. ועבדי צאן ברזל אוכלים, שהם של הבעל.

1 **כא. כֹּהֶנֶת אַלְמָנָה[63] שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אוֹ**
2 **גְּרוּשָׁה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט[64], הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁמְּרוֹת[65] לְבִיאָה**
3 **פְּסוּלָה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ. וְכֵן אִם**
4 **נִכְנְסוּ לַחֻפָּה בְּלֹא אֵרוּסִין - אֵינָן אוֹכְלוֹת, שֶׁהַחֻפָּה[66]**
5 **פּוֹסַלְתָּן[67] מִלֶּאֱכֹל. נִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ: מִן**
6 **הָאֵרוּסִין - חָזְרוּ לְהֶכְשֵׁרָן[68] וְאוֹכְלוֹת; מִן הַנִּשּׂוּאִין**
7 **- לֹא יֹאכְלוּ, שֶׁכְּבָר נִתְחַלְּלוּ[69].**

63) וכתב "כהנת" לפי שהמדובר כאן בנתארסה, ובת ישראל לכהן אינה אוכלת אלא אם כן נישאה. 64) במשנה שם נזכרה גם "חלוצה" אבל אין זו אלא "שיגרא דלישנא" אגב גרושה, שהרי חלוצה אינה פסולה אלא מדרבנן, ולפיכך השמיטה כאן רבינו, וכתב להלן (הלכה כג) שמותרת. 65) מצפות, כלומר עומדות לכך. 66) בלא קידושין. 67) אף על פי שחופה אינה קונה - כיוון שנכנסה לחופה לשם ביאה, הרי היא משתמרת לביאה פסולה. 68) שהרי לא נבעלו, ומעתה אינן משמרות עוד לביאה פסולה. 69) מכיוון שנבעלו לפסול, אבל אם נכנסו לחופה ולא נבעלו, אף על פי שדינן כבעולות - לא נתחללו מן התרומה, שהרי כן אמרו בפצוע דכא, שאם לא ידע את אשתו לאחר שנעשה פצוע דכא, הרי אלו יאכלו. [וכל שכן שאם נכנסו לחופה בלא אירוסין, שכל פסולה אינו אלא מפני שמשתמרת לביאה פסולה, שוודאי לא נתחללו].

8 **כב. כֹּהֶנֶת[70] שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ כֹּהֵן וְנָפְלָה לִפְנֵי יְבָמִים**
9 **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חָלָל - לֹא תֹּאכַל מִפְּנֵי זִקַּת הֶחָלָל[71].**
10 **וַאֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן הַכְּשֵׁרִים מַאֲמָר[72], שֶׁאֵין**
11 **הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בִּיבָמָה קִנְיָן גָּמוּר.**

70) בת כהן ואשת כהן. 71) שזקוקה גם לו, כשם שזקוקה לכל האחים, לייבום או לחליצה. 72) הוא קידושי כסף שהיבם מקדשה.

12 **כג. כֹּהֵן שֶׁנָּתַן גֵּט לִיבִמְתּוֹ הַכֹּהֶנֶת, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסְרָה**
13 **עָלָיו וַעֲדַיִן זִקָּתוֹ עָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה[73],**
14 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶן,**
15 **שֶׁאֵין הַגֵּט פּוֹסֵל הַיְבָמָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן כֹּהֶנֶת[74]**
16 **חֲלוּצָה אוֹ שְׁנִיָּה שֶׁנִּתְאָרְסָה[75] לְכֹהֵן - אוֹכֶלֶת[76]. כֹּהֵן**
17 **הֶדְיוֹט שֶׁנָּשָׂא אַיְלוֹנִית[77] - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה.**

73) היינו בתרומת בית אביה, שהרי היא כהנת, אבל בת ישראל אינה אוכלת, בשביל היבם שהוא כהן. 74) לפי שהמדובר באירוסין נקט "כהנת" שהרי בת ישראל אינה אוכלת באירוסין. 75) שהן משתמרות לביאה פסולה מדרבנן. 76) בתרומת בית אביה, שהמשתמרת לביאה פסולה מדרבנן אינה נפסלת. אבל חלוצה שנישאת - נתחללה. ושנייה שנישאת היא אוכלת, אבל עבדי מלוג שלה אינם אוכלים, ובנתארסה גם עבדיה אוכלים. 77) משנה ביבמות סא. ודלא כר' יהודה שאמר שכיוון שאינה לפריה ורביה הרי היא כזונה. ונקט "כהן הדיוט" לפי שלר' יהודה אסורה גם לכהן הדיוט, אבל להלכה הוא הדין בכהן גדול.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שהעובר והיבם והאירוסין והחרש ובן תשע שנים ויום אחד פוסלין ולא מאכילין. מי שנישאת לכהן שוטה או שאנס ופיתה אותה. אשת איש שהעידו עליה עדי קינוי ועדי סתירה, ואשת כהן שאמרה טמאה אני.

18 **א. הָעֵבֶר וְהַיָּבָם[2] וְהָאֵרוּסִין וְהַחֵרֵשׁ[3] וּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים**
19 **וְיוֹם אֶחָד - פּוֹסְלִין וְלֹא מַאֲכִילִין.**

2) לשון המשנה ביבמות סז: והולך ומפרש אותם בהלכות הבאות. 3) שאינו שומע ואינו מדבר (ראה למעלה בפ"ד הלכה ב, ובפ"ב מהלכות אישות הלכה כו).

20 **ב. הָעֵבֶר כֵּיצַד? בַּת יִשְׂרָאֵל[4] הַמְעֻבֶּרֶת מִכֹּהֵן[5] - לֹא**
21 **תֹּאכַל[6] בִּשְׁבִיל הָעֵבֶר. וּבַת כֹּהֵן[7] הַמְעֻבֶּרֶת מִיִּשְׂרָאֵל[8]**
22 **- אֲסוּרָה לֶאֱכֹל[9] מִפְּנֵי הָעֵבֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבָה אֶל**
23 **בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ - פְּרָט לִמְעֻבֶּרֶת[10].**

4) גמרא שם. 5) ומת הבעל. 6) בגמרא שם: "ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל". שנאמר (ויקרא כב, יא): "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" - "קרי ביה יאכילו בלחמו" (נדה מד. וספרא פר' אמור פרשה ה הלכה ה), הרי שרק ילוד מאכיל (רש"י שם). 7) גמרא שם. 8) ומת הישראל. 9) מתרומת בית אביה. 10) שאינה דומה לנעוריה (רש"י שם).

24 **ג. בַּת כֹּהֵן[11] שֶׁבָּא עָלֶיהָ יִשְׂרָאֵל[12] - אֵין חוֹשְׁשִׁין**
25 **שֶׁמָּא נִתְעַבְּרָה, אֶלָּא טוֹבֶלֶת[13] וְאוֹכֶלֶת לָעֶרֶב[14]. הָיְתָה**
26 **נְשׂוּאָה[15] לְיִשְׂרָאֵל וּמֵת בַּעְלָהּ - טוֹבֶלֶת וְאוֹכֶלֶת**
27 **בִּתְרוּמָה לָעֶרֶב עַד אַרְבָּעִים יוֹם[16]. וְאִם הֵבֵר עֻבָּרָהּ[17]**
28 **- הֲרֵי זוֹ מְקַלְקֶלֶת לְמַפְרֵעַ[18] עַד אַרְבָּעִים יוֹם[19]. שֶׁכָּל**

הָאַרְבָּעִים יוֹם אֵינוֹ עֵבֶר, אֶלָּא מַיִם בָּעוֹלָם[20] הוּא חָשׁוּב.

11) משנה יבמות סט. 12) לשם זנות. 13) שם: לענין נישואין, ראה להלן. משום שנאמר (שם טו, יח): "ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב" (רש"י שם). 14) ואין חוששים שמא נתעברה, שהרי אשה זונה מתהפכת, שלא תתעבר (יבמות לה. ופי"ג מהלכות גירושין הלכה כב). ואפילו לאחר ארבעים יום אינה חוששת, ראה להלן. 15) בברייתא שם סט: 16) ויום הארבעים בכלל היתר, ראה להלן. שאף אם נתעברה - עד ארבעים יום אינו עובר כלל, ראה להלן. אבל לאחר ארבעים יום - אסורה לאכול מספק, שמא נתעברה. 17) ברייתא שם. וראה להלן. 18) היינו לענין שתהא אסורה בתרומה מודאי, ותהא חייבת לשלם קרן וחומש, כדין זר האוכל תרומה (רש"י שם). 19) כלומר, לאחר ארבעים יום (שם). 20) כלשון הגמרא שם.

ד. בַּת יִשְׂרָאֵל[21] שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, וּמֵת[22] וְהִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת - לֹא יֹאכְלוּ עֲבָדֶיהָ[23] בִּתְרוּמָה בִּשְׁבִיל הָעֻבָּר; שֶׁהַיָּלוּד הוּא שֶׁמַּאֲכִיל, שֶׁאֵינוֹ יָלוּד - אֵינוֹ מַאֲכִיל[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם הָיָה הָעֻבָּר חָלָל - אֵינוֹ פּוֹסֵל הָעֲבָדִים[26], אֶלָּא אוֹכְלִין בִּגְלַל אֶחָיו הַכְּשֵׁרִים, עַד שֶׁיִּוָּלֵד זֶה הֶחָלָל וְיֵאָסְרוּ הָעֲבָדִים מִלֶּאֱכֹל.

21) שם סז. 22) בלי בנים, ושאר הקרובים הם חללים (חזון איש). 23) (בין עבדי צאן ברזל ובין עבדי מלוג, שכיון שגם היא אינה אוכלת (למעלה הלכה ב) - גם עבדי מלוג שלה אינם אוכלים. ולכן נקט רבינו "בת ישראל", שאילו בת כהן, שהיא עצמה אוכלת - גם עבדי מלוג שלה אוכלים). 24) כדעת חכמים שם, שאין קנין לעובר. ואף־על־פי שבמתנה אמרו: "דעתו של אדם קרובה אצל בנו", וקנה העובר (פכ"ב מהלכות מכירה, הלכה י) - בירושה שאין שם דעת אחרת המקנה לו - לא קנה (עיין רדב"ז). 25) כלומר, לפי שאין לעובר קנין, כנ"ל. 26) נדה מד.

ה. הַיָּבָם כֵּיצַד?[27] בַּת יִשְׂרָאֵל[28] הַזִּקּוּקָה לְיָבָם[29] כֹּהֵן - לֹא תֹּאכַל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ, וְזֶה עֲדַיִן לֹא קְנָאָהּ[30]. וּבַת כֹּהֵן הַזִּקּוּקָה לְיִשְׂרָאֵל - אֲסוּרָה[31] מִפְּנֵי יִבְמָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ - פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[32].

27) הוא פוסל ולא מאכיל, ראה למעלה הלכה א. 28) יבמות סז: 29) זקוקה להתייבם, שאין לה בנים. ואפילו אם היבם עודנו קטן, שלא הגיע לתשע שנים ויום אחד (שם סח.). 30) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי קנין דאחיו הוא". 31) בתרומות בית אביה. 32) היינו הזקוקה ליבם, שאינה ברשותה לשוב, שהרי היא קשורה ביבם (רש"י שם).

ו. יָבָם כֹּהֵן[33] שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ[34] בְּאֹנֶס אוֹ בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁהֶעֱרָה בָּהּ[35] וְלֹא גָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁקְּנָאָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת יִבּוּם[36] - אֵינוֹ מַאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה[37] עַד שֶׁיִּבְעַל בְּעִילָה גְּמוּרָה בְּרָצוֹן[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְאַלְּמְנָה מִן הָאֵרוּסִין; אֲבָל[39] מִן הַנִּשּׂוּאִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה אוֹכֶלֶת - תֹּאכַל בְּבִיאָה זוֹ[40].

33) שם נו. 34) בת ישראל. 35) שהכניס ראש העטרה בלבד. (שם נה: ופ"א מהלכות איסורי ביאה, הלכה י). 36) פ"ב הלכה ג. 37) לפי הלשון השני שם, אין חולק בזה, ולפי הלשון הראשון זהו כשמואל, וראה להלן. 38) ביבמות שם אמרו: "כי רבי רחמנא [ביאת שוגג] לאוקמי במקום בעל, לאולמי מבעל לא". כלומר: לא ריבתה התורה ביאת שוגג ביבם שקונה יבמתו (= יבמה יבוא עליה, בין בשוגג בין במזיד - שם נד.) אלא להעמידו במקום הבעל, אבל להעדיפו לא שמענו. ולפי שגם הבעל אינו מאכיל ארוסתו (בהלכה הסמוכה) גם היבם הזה, שבא על יבמתו בשוגג, אינו מאכיל. וכל זה אינו אלא מדרבנן, שהרי מן התורה ארוסה אוכלת בתרומה (למעלה פ"ו הלכה ג). ואף־על־פי שלא אמרו כן אלא על ביאת שוגג, שלא נתרבתה אלא ביבום בלבד, כתבה רבינו גם לענין העראה, וכן הוא בירושלמי שם, וכן נראה מדברי הרי"ף (כסף־משנה). [ואף־על־פי שהעראה קונה גם באיש ואשה (ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה ה והערה כז) - כיון שעיקר היבום הוא להקים שם (דברים כה, ז), לא היה מן הדין שהעראה, שאינה ראויה להקים שם, תהא מועילה ביבום, אם לא שריבתה התורה, והרי זה כמו ביאה בשוגג, שהחמירו בה שלא יהא אלא עומד במקום אחיו ולא עדיף ממנו, ועיין מאירי. ולפי זה, גם בביאה שלא כדרכה, אף־על־פי שקנה אותה, כמבואר בהלכות יבום שם, כיון שאינה ראויה להקמת שם אינה אוכלת בתרומה, כנ"ל]. 39) שגם הבעל אינו מאכיל את ארוסתו בתרומה, כנ"ל. 40) אף־על־פי שהיא ביאה גרועה, שמעמידה היא את היבם במקום הבעל (יבמות שם, לפי הלשון הראשון לדברי הכל, ולפי הלשון השני כרב, ולא כשמואל, שהקשו עליו מברייתא).

ז. הָאֵרוּסִין כֵּיצַד?[41] בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּתְאָרְסָה לְיִשְׂרָאֵל - אֲסוּרָה לֶאֱכֹל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ בָּהּ קִנְיָן[42]. וּבַת יִשְׂרָאֵל[43] שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן - לֹא תֹּאכַל עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה; שֶׁמָּא תַּאֲכִיל לִבְנֵי בֵּית אָבִיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[44].

41) פוסלים ולא מאכילים, למעלה הלכה א. 42) בגמרא שם: "בת כהן לישראל - פסיל לה, דהא קנייה בהויה", ופירש"י "משעת הויה איפסלה, כדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר". ועיין תוספות שם. 43) שם סח. 44) למעלה פ"ו הלכה ג.

ח. יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְכֹהֶנֶת: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[45] - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת בַּתְּרוּמָה כָּל הַשְּׁלֹשִׁים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְאָרְסָה. וְאִם אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[46] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל מִיָּד[47]. וְכֵן שְׁאָר הַתְּנָאִים[48] כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

45) שאינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות הלכה י, ומשנה בקידושין נח:). 46) שספק הוא בידינו אם זה תנאי, ולכשיעברו שלשים יום היא מקודשת למפרע. או שזוהי חזרה, ואינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (שם הלכה יב). 47) מספק, שמא זהו תנאי ונמצאת מאורסת לישראל לאחר שלשים יום ומעכשיו למפרע. 48) כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו בדינר זה, אם אתן לך מאתים זוז, ולאחר זמן נתן לה מאתים זוז, שהרי היא מקודשת לו למפרע משעת הקידושין (שם פ"ו הלכה טז).

ט. חֵרֵשׁ כֵּיצַד?[49] כֹּהֶנֶת[50] שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל[51] חֵרֵשׁ - לֹא תֹּאכַל; שֶׁהֲרֵי קוֹנֶה בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שֶׁתִּקְּנוּ לוֹ נְשׂוּאִין[52]. וּבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן חֵרֵשׁ - לֹא תֹּאכַל; שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה מִן הַתּוֹרָה[53], שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת.

49) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א). 50) יבמות סח. 51) [בבת כהן לישראל (למעלה הלכה ז) כתב "שנתארסה", וכאן כתב "שנשאת". ויתכן כי "נישואין" תיקנו חכמים בחרש, אבל "אירוסין" לחוד לא תיקנו, ואינם קונים אפילו מדרבנן). 52) שם קיב: ופ"ד מהלכות אישות הלכה ט. 53) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי לאו בר קנין הוא".

י. נִתְאָרְסָה[54] לְכֹהֵן פִּקֵּחַ[55], וְלֹא הִסְפִּיק לְכָנְסָהּ[56] עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת[57]. מֵת[58] וְנָפְלָה לִפְנֵי יָבָם חֵרֵשׁ[59] וְיִבְּמָהּ - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת[60]. אֲבָל אִם נִשְׂאָהּ כְּשֶׁהוּא פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת[61]. מֵת[62] וְנָפְלָה לִפְנֵי יָבָם חֵרֵשׁ וְיִבְּמָהּ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת, הוֹאִיל וְהָיְתָה אוֹכֶלֶת בַּתְּחִלָּה[63]. וְאִשֶּׁת חֵרֵשׁ שֶׁיָּלְדָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת בִּשְׁבִיל בְּנָהּ[64].

54) שם נו. 55) שהוא שלם בדעתו, ואינו לא חרש ולא שוטה (שם פ"ב הלכה כו). 56) לחופה בתורת נישואין. 57) שארוסה אינה אוכלת בתרומה, ונישואי חרש אינם אלא מדרבנן, ואינם מאכילים בתרומה, כמבואר למעלה. 58) זה שנתחרש. 59) שאף־על־פי שאין נישואיו אלא מדרבנן - לענין יבום, ביאתו ביאה מן התורה (פ"ו מהלכות יבום וחליצה הלכה ג). 60) שאף־על־פי שביאתו ביאה מן התורה - אינה טובה יותר מביאה בשוגג, שאינה מאכילה בתרומה אם לא אכלה עוד בחיי בעלה, כמבואר למעלה הלכה ו (יבמות שם). 61) שהרי הנישואין היו בפקחותו. 62) זה שנתחרש. 63) שביאת יבם חרש קונה לאוקמי היבם כבעל, וכל שהבעל האכיל, גם היבם מאכיל (גמרא שם). 64) שם.

יא. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כֵּיצַד?[65] מִי שֶׁנִּבְעֲלָהּ[66] לְאָסוּר לָהּ וְהוּא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוֹאִיל וּבִיאָתוֹ בִּיאָה - נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה וַאֲסוּרָה מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית זוֹנָה אוֹ חֲלָלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[67]. אֲפִלּוּ הָיָה שָׁחוּף[68]. וּבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁבִּיאָתוֹ בִּיאָה - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּשְׁבִיל הַקָּטָן, לְפִי שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה עַד שֶׁיַּגְדִּיל[69]. סָפֵק שֶׁהוּא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[70] סָפֵק שֶׁאֵינוֹ; נִשֵּׂאת לְבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד[71], סָפֵק שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָפֵק שֶׁלֹּא הֵבִיא[72] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל.

65) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א). 66) כלומר, בת כהן. שם סח. 67) למעלה בפ"ו הלכה ז. 68) סוטה כו: "הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד" (פ"א מהלכות סוטה הלכה א, ועיין שם בהערה ח). 69) שקטן אינו בן דעת, ואפילו חכמים לא תיקנו לו נישואין (יבמות קיב:). 70) משנה שם סז: כלומר, זה האסור לה (שם סח.). 71) משנה שם. והנה רש"י שם פירש, שהמדובר בבת כהן שנתארסה לישראל שפוסלה בתרומה מספק. אבל רבינו שכתב "נשאת" ולא כתב "נתארסה", כנראה שמפרשה בבת ישראל לכהן, שאילו היה ברור שהביא שתי שערות, היה מאכילה, כדין בת ישראל שנישאת לכהן, ועכשיו שספק הוא - אינו מאכילה. ש"חזקה דרבא" ש"כל קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנים" (נדה מו.), אינה אלא לחומרא (פי"א מהלכות גירושין הלכה ד), אבל לא לקולא. 72) והרי הוא כקטן (פ"ב מהלכות אישות הלכה יא).

יב. כָּל אֵלּוּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַאֲכִילִין בִּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה, כָּךְ אֵין מַאֲכִילִין בִּתְרוּמָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַאֲכִילוּ בְּשֶׁל תּוֹרָה[73].

73) יבמות קיג.

יג. וְאֵלּוּ לֹא פּוֹסְלִין[74] וְלֹא מַאֲכִילִין[75]: הָאוֹנֵס, וְהַמְפַתֶּה[76], וְהַשּׁוֹטֶה שֶׁנָּשָׂא[77] אִשָּׁה. אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אֲסוּרָה[78] לָהֶן, שֶׁהֵן פּוֹסְלִין אוֹתָהּ בְּבִיאָתָם, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית זוֹנָה וַחֲלָלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

74) את בת כהן מתרומת בית אביה, אם הם ישראלים. 75) את בת ישראל, אם הם כהנים. 76) כיון שבעלו לשם זנות, ולא לשם אישות. 77) שלשוטה לא תיקנו נישואין (שם קיב:). 78) משנה שם סט. 79) למעלה פ"ו הלכה ז.

יד. מִי שֶׁנִּשֵּׂאת[80] לְכֹהֵן שׁוֹטֶה, אוֹ שֶׁאָנַס אוֹתָהּ אוֹ שֶׁפִּתָּה אוֹתָהּ כֹּהֵן, וְיָלְדָה - אוֹכֶלֶת בִּשְׁבִיל בְּנָהּ[81]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק, הוֹאִיל וּבְלֹא קִדּוּשִׁין הִיא, שֶׁמָּא מֵאַחֵר נִתְעַבְּרָה - הֲרֵי הַוָּלָד בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁבָּא עָלֶיהָ. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא עָלֶיהָ קוֹל[82] עִם אַחֵר, אֶלָּא הַכֹּל מְרַגְּנִין אַחֲרֶיהָ בְּזֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כֹּהֶנֶת[83] שֶׁבָּא עָלֶיהָ יִשְׂרָאֵל שׁוֹטֶה אוֹ שֶׁאָנְסָהּ אוֹ פִּתָּה אוֹתָהּ וְנִתְעַבְּרָה - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת מִפְּנֵי הָעֻבָּר[84]. נִתְחַתֵּךְ הָעֻבָּר[85] - הֲרֵי זוֹ תֹּאכַל.

80) משנה שם: 81) שהוא כהן. 82) שם, כרבא ולפי הלשון הראשון. 83) משנה שם. 84) שעובר פוסל, כמבואר למעלה בהלכה ב. 85) משנה שם.

טו. אִשֶּׁת אִישׁ[86] שֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ עֵדֵי קִנּוּי[87] וְעֵדֵי

סְתִירָה[88] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה מֵי הַמָּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק זוֹנָה. מֵת בַּעְלָהּ[89] קֹדֶם שֶׁיַּשְׁקֶנָּה, אוֹ שֶׁהָיְתָה מִן הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן שׁוֹתוֹת[90] וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה לְעוֹלָם[91]. וְכָל אִשֶּׁת כֹּהֵן שֶׁאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי[92] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה[93].

86) משנה בסוטה ו: "ואלו אסורות מלאכול בתרומה - והאומרת איני שותה". 87) היינו שהעידו שאמר לה הבעל בפני עדים, אל תסתרי עם איש פלוני (פ"א מהלכות סוטה הלכה א). 88) שהעידו שנסתרה עם אותו האיש שאמר לה אל תסתרי עמו בפני שני עדים (שם הלכה ב). 89) שאינה שותה (משנה שם כד. כדעת בית הלל, וכן הוא שם בפ"ב הלכה ז). 90) חמש עשרה הן במספר, ומנויות שם הלכה ב. 91) שהן ספק זונה (רדב"ז). 92) זניתי תחתך. 93) אף־על־פי שלאוסרה לבעלה אינה נאמנת, שמא עיניה נתנה באחר (נדרים צ: ופכ"ד מהלכות אישות הלכה כג) - לענין תרומה נאמנת. וכדעת רבא שם. והמדובר בלא קינוי וסתירה (כסף־משנה), שאילו היה קינוי וסתירה, משנה מפורשת בסוטה ו. "ואילו אסורות מלאכול בתרומה - האומרת טמאה אני לך" וראה בתוספות שם ד"ה האומרת.

טז. קְטַנָּה בַּת יִשְׂרָאֵל[94] שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן שֶׁלֹּא מִדַּעַת אָבִיהָ, בֵּין בִּפְנֵי אָבִיהָ בֵּין שֶׁלֹּא בִּפָּנָיו[95], אַף עַל פִּי שֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ[96] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה; שֶׁאִם מִחָה - תֵּעָשֶׂה זָרָה לְמַפְרֵעַ[97], וְזֶה שֶׁרוֹאֶה וְשׁוֹתֵק - כּוֹעֵס הוּא, לְפִי שֶׁנִּשֵּׂאת שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ[98].

94) קידושין מה: 95) כגון שהלך אחרי הקידושין למדינת הים. 96) וכל־שכן אם גם הקידושין היו שלא לדעת - שאינה אוכלת, ראה להלן. 97) מפני שבטלו הנישואין והאירוסין. 98) בגמרא שם שלש פלוגתות: א. נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים, ועמדה ונישאה, לרב - אוכלת, ולרב אסי - אינה אוכלת שמא יבוא אביה וימחה. והיתה עובדה, וחש רב לדעת רב אסי, ולפיכך הלכה כרב אסי. ב. נתקדשה לדעת אביה, ואביה כאן ונישאת שלא לדעתו, לרב ירמיה בר אבא - אוכלת, ולרב הונא - אינה אוכלת, ואף־על־פי שהיה כאן ושתק - כועס הוא, ולפיכך הוא שותק, והלכה כרב הונא, שהוא רבו של רב ירמיה בר אבא. ג. נתקדשה שלא מדעת האב ונישאת שלא מדעתו והוא כאן, לרב הונא - אוכלת, שכל כך (שגם נתקדשה שלא מדעתו) לא היה שותק מתוך כעס, אלא ודאי הסכים לכך. ולרב ירמיה בר אבא - איה אוכלת, ולפי שאמר עולא נראין דברי תלמיד (= רב ירמיה בר אבא) - הלכה כדבריו, ועיין כסף־משנה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר האשה שעשתה שליח לקבל גיטה אם אוכלת בתרומה. עיר שהקיפוה כרכום וספינה הנטרפת בים. מי שהניחה בעלה גוסס במדינה אחרת. ואם אחד אומר מת ואחד אומר לא מת. מי שנגמר דינו בבית דין. המשחרר את עבדו. וישראל ששכר בהמה מכהן אם מאכילה תרומה. כהן שמכר פרתו לישראל ולקח הדמים ולא משך.

א. הָאִשָּׁה[2] אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה[3] עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ אוֹ לְיַד שְׁלוּחָהּ שֶׁעָשְׂתָה לְקַבָּלָה[4]. וְכֹל שֶׁהִיא סְפֵק גְּרוּשָׁה[5] - הֲרֵי זוֹ לֹא תֹּאכַל[6]. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל לָהּ גִּטָּהּ - אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד[7]. וְאִם אָמְרָה: קַבֵּל לִי גִּטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינָהּ אֲסוּרָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ שָׁלִיחַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם[8]. שָׁלְחָה שָׁלִיחַ לְהָבִיא[9] לָהּ גִּטָּהּ[10] - אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ[11]: הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם לְמִיתָתִי - אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד[12].

2) בת ישראל שנישאת לכהן. 3) משנה, גיטין סה, א. 4) שמשיגיע הגט לידו, מיד היא מתגרשת (פ"ו מהל' גירושין ה"א). 5) כגון שזרק לה הבעל הגט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה (שם פ"ה הי"ג). או כגון שעשתה שליח לקבלה, שאסורה לאכול בתרומה מיד, שמא קיבל הגט מיד, כדלהלן. 6) אף־על־פי שבעלה חייב במזונותיה (פי"ח מהל' אישות הכ"ה) - באכילת תרומה אסורה, שמא גרושה היא. 7) חזקה שליח עושה שליחותו, ושמא כבר קיבל השליח את הגט (גיטין, שם). ומובן שהיינו מעת שתהיה לו שהות לקבל הגט. 8) כחכמים של רבי אליעזר (משנה, שם), שאם קיבל במקום אחר אינה מגורשת, שהאשה מקפידה שיקבל הגט דוקא באותו מקום. 9) זהו "שליח להבאה". 10) שאינה מתגרשת אלא כשהגיע גט לידה (פ"ו מהל' גירושין ה"ד־ה). 11) שם כח, א. 12) שעל כל שעה ושעה, יש ספק שמא זו היא השעה הסמוכה למותו, שאף־על־פי ששמא מת לא חששו (ראה בהלכה הסמוכה) - שמא ימות, חששו (גמרא שם).

ב. עִיר[13] שֶׁהִקִּיפוּהָ[14] כַּרְקוֹם[15], וּסְפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת בַּיָּם[16], וְהַיּוֹצֵא לְדוּן[17] - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת קַיָּמִין[18]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְפָרֵשׁ[19] וְיוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא[20]. אֲבָל עִיר שֶׁכְּבָשׁוּהָ כַּרְכּוֹם, וּסְפִינָה שֶׁאָבְדָה בַּיָּם, וְהַיּוֹצֵא לֵהָרֵג מִבָּתֵּי דִינֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[21], וּמִי שֶׁגְּרָרָתוּ חַיָּה[22] אוֹ נָפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת אוֹ שְׁטָפוֹ נָהָר - נוֹתְנִין לוֹ חֲמָרֵי מֵתִים וְחֲמָרֵי חַיִּים. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ נְשׁוֹתֵיהֶן בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל אוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ[23]. אֲבָל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין[24] וְהִנִּיחוּהוּ בְּבֵית הַסְּקִילָה[25] לֵהָרֵג - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מֵת[26], וְלֹא תֹּאכַל אִשְׁתּוֹ[27].

13) משנה, שם, ב. 14) אבל לא כבשוה. 15) "מצור" (דברים כ, כ) תרגם אונקלוס "כרקומין" (רש"י גיטין, שם). 16) ועדיין לא טבעה (שם). 17) בדיני נפשות (שם). 18) ואם היו כהנים - נשותיהם אוכלות בתרומה. 19) לים. 20) למדברות. ששניהם (= המפרש לים והיוצא בשיירה) אינם כל־כך בסכנה ככל הנ"ל. 21) שמקבלים שוחד, ושמא השאירוהו בחיים, אבל היוצא ליהרג בבתי דינים של ישראל - הרי הוא בחזקת מת (גמרא שם, לפי הלשון השני של רב יוסף), וראה להלן. 22) "ירושלמי" גיטין פ"ג ה"ד.

23) בבת כהן לישראל, שמא הוא חי ולא תאכל בתרומת אביה, ובת ישראל לכהן שמא הוא מת. 24) של ישראל. 25) בגמרא שם, לא הזכירו אלא "גמר דין". אבל סבור רבינו שעד שלא הניחוהו בבית הסקילה, אפשר הדבר שימצאו לו זכות (כסף־משנה). ועיי"ש דף כט, א – ב'תוספות' ד"ה אבל. 26) ודאי ולא מצד חומרא (כסף־משנה). 27) אם הוא כהן והיא בת ישראל, ואם היא בת כהן והוא ישראל - אוכלת בתרומה (שם).

1 **ג. הִנִּיחָהּ[28] בַּעְלָהּ גּוֹסֵס[29] בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, בֵּין**
2 **שֶׁהָיְתָה כֹּהֶנֶת אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוֹ יִשְׂרְאֵלִית אֵשֶׁת כֹּהֵן**
3 **- לֹא תֹּאכַל[30]; שֶׁרֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה. אֶחָד אוֹמֵר**
4 **מֵת[31], וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא מֵת - הֲרֵי זוֹ לֹא תֹּאכַל.**

28) גיטין כח, א. מימרא של רבא. 29) עומד למות. וראה בפ"ה מהל' גירושין הכ"ח והערה צב. 30) כהנת אשת ישראל - שמא הוא מן המיעוט, ולא מת. וישראלית אשת כהן, שמא הוא מן הרוב, ומת. 31) משנה, יבמות קיז, ב: "עד אומר מת, ועד אומר לא מת - הרי זו לא תנשא". והוא־הדין שאסורה בתרומה מספק (כסף־משנה).

5 **ד. אָמְרָה לָהּ צָרָתָהּ[32], אוֹ אַחַת מֵהֶחָמֵשׁ נָשִׁים[33]**
6 **שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לְהַעִידָהּ, שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, הוֹאִיל וְאֵינָהּ**
7 **נִשֵּׂאת עַל פִּיהֶן - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה[34] בְּחֶזְקַת**
8 **שֶׁבַּעְלָהּ קַיָּם, עַד שֶׁיָּעִיד לָהּ מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן**
9 **לְהַשִּׂיאָהּ עַל פִּיו.**

32) אשה שניה של בעלה. משנה, שם קיח, א. 33) כלומר, או אחרת מחמש הנשים, שהרי גם הצרה היא בכלל החמש. חמש הנשים האלו מנויות במשנה (שם קיז): חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה. וראה בפי"ב מהל' גירושין הט"ז. 34) כרבי טרפון במשנה, שם. לפי שרב יהודה בשם שמואל, פסק שם הלכה כמותו, ועי' ראב"ד וכסף־משנה.

10 **ה. הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ[35] - מְשֻׁיְּזָכֶה לוֹ[36] בְּגֵט שִׁחְרוּר**
11 **פְּסָלוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה[37]. וְכָל עֶבֶד שֶׁיָּצָא לַחֵרוּת**
12 **וַעֲדַיִן הוּא מְעֻכָּב גֵּט שִׁחְרוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
13 **עֲבָדִים[38] - אַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי הוּא אָסוּר לֶאֱכֹל**
14 **בִּתְרוּמָה[39].**

35) והאדון כהן. 36) על־ידי שליח. 37) משנה, גיטין יא, ב. וכדעת חכמים ש"זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות", ולפיכך משהגיע הגט ליד הזוכה - נשתחרר העבד. וראה בפ"ו מהל' עבדים ה"א. 38) פ"ז ה"ז, ופ"ח מהלכה יג ואילך. 39) בעיא היא שם מב, ב - אם אינו אוכל בתרומה לפי שאינו קנין כספו, או שמא מכיון שעודנו זקוק לגט שחרור, הרי הוא כקנין כספו, ולא נפשטה הבעיא, ולפיכך פסק רבינו לחומרא. ומה שאמרו בכריתות כד, ב - לדעת ריש לקיש, שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה - אין הלכה כן. ועי' 'תוספות' גיטין שם, ד"ה מעוכב.

15 **ו. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְאַחֵר[40] וְזָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[41],**
16 **וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים, וְשָׁתַק זֶה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ וְאַחַר כָּךְ צָוַח**
17 **- הֲרֵי זֶה סָפֵק[42], אִם זֶה שֶׁצָּוַח הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל**
18 **תְּחִלָּתוֹ[43] וַעֲדַיִן לֹא יָצְאוּ מֵרְשׁוּת רִאשׁוֹן, אוֹ זֶה**
19 **שֶׁצָּוַח אַחַר שֶׁשָּׁתַק חָזַר בּוֹ[44]. לְפִיכָךְ אֵין אוֹכְלִין**
20 **בִּתְרוּמָה[45], בֵּין שֶׁהָיָה רַבּוֹ שֵׁנִי יִשְׂרָאֵל וְהָרִאשׁוֹן כֹּהֵן**
21 **בֵּין שֶׁהָיָה רַבּוֹ רִאשׁוֹן יִשְׂרָאֵל וְהַשֵּׁנִי כֹּהֵן.**

40) ברייתא בבבא־בתרא קלח, א. וחולין לט, ב. 41) גמרא שם, שאם הקנה לו לעצמו - ודאי קנה, כיון ששתק, אף־על־פי שלבסוף צווח (שם, ושם). 42) כן פסק רבינו גם בפ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ג. ומקור דבריו שם ושם, שלא הכריעו חכמים בדבר זה. 43) שלא רצה במתנה זו, ומה ששתק בתחילה אין זה אות להסכמה, כי מה לו לצווח כל זמן שלא באה לידו (שם, ושם). 44) וחזרה בדברים אינה מועילה, כיון שקנה כבר מתחילה כששתק. ומדובר כשלא היה בדבריו לשון של הפקר, ראה שם ה"א. 45) מספק, שאינו ידוע למי העבדים שייכים, לרבם הראשון או לרבם השני.

22 **ז. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂכַר[46] בְּהֵמָה מִכֹּהֵן - מַאֲכִילָהּ**
23 **תְּרוּמָה[47]; וְכֹהֵן שֶׁשָּׂכַר בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי**
24 **שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ - לֹא יַאֲכִילֶנָּה תְּרוּמָה, מִפְּנֵי**
25 **שֶׁאֵינָהּ קִנְיַן כַּסְפּוֹ[48].**

46) תרומות פי"א מ"ט. 47) לפי שהיא קנין כספו של כהן, והנה במשנה שם: "מאכילה כרשיני תרומה". וכתב שם הר"ש, שאין מאכילין אותה אלא כרשינין, שהם אוכל בהמה, אבל אוכל אדם אין מאכילין אותה, וראה למעלה פ"ו ה"א. 48) של כהן, ששכירות אינה קנין (עבודה זרה טו.).

26 **ח. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂם פֵּרָה מִכֹּהֵן לְפַטְּמָהּ[49] וְלִהְיוֹת**
27 **הַשֶּׁבַח בֵּינֵיהֶן - לֹא יַאֲכִילֶנָּה בִּתְרוּמָה, אַף עַל פִּי**
28 **שֶׁיֵּשׁ לַכֹּהֵן חֵלֶק בְּשִׁבְחָהּ[50]. אֲבָל כֹּהֵן[51] שֶׁשָּׂם פָּרָה**
29 **מִיִּשְׂרָאֵל לְפַטְּמָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק**
30 **בַּשֶּׁבַח, הוֹאִיל וְגוּפָהּ לַכֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי שָׂמָהּ עַל עַצְמוֹ**
31 **- הֲרֵי זֶה מַאֲכִילָהּ תְּרוּמָה[52].**

49) תרומות, שם. היינו "שיקנה אותה הישראל מן הכהן בדמים ידועים, ויתנה עמו שיטפל במזונותיה (הישראלי) עד זמן ידוע, ואחר־כך ימכרו הפרה, וכל מה שירויחו - שיחלקו אותו בשוה, כמו שהוא מותר לעשותו מן הדין - מצד הריבית - ולפי שזה הישראלי קנאה מכהן, אף־על־פי שנשאר לכהן חלקו בריוח, לא תאכל בתרומה לפי שאינה קנין כספו" ('פירוש המשניות' שם). ונראה מדבריו, שאפילו אם אחריות יוקר וזול ואונס אחר על הבעלים, שבאופן זה אינו אסור משום ריבית, כמבואר בפ"ח מהל' מלוה ולווה הי"ב - גם כן נקרא קנינו של המקבל, וראה ב'משנה ראשונה' שם. 50) שהגוף קנוי לישראל, כנ"ל. 51) משנה, שם. 52) לפי שגופה קנויה לו, כנ"ל.

32 **ט. פָּרָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּלְדָה בְּכוֹר[53] - מַאֲכִילוֹ**
33 **תְּרוּמָה, שֶׁהַבְּכוֹר לַכֹּהֲנִים. וְאוֹצֵר אָדָם[54] כַּרְשִׁינֵי**
34 **תְּרוּמָה לְתוֹךְ שׁוֹבָכוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יָבוֹאוּ**
35 **הַיּוֹנִים שֶׁלּוֹ[55] וְיֹאכְלוּ אוֹתָן.**

53) תוספתא תרומות פ"י (כסף־משנה). 54) [תוספתא שם, ושם: "נותן אדם". ושינה רבינו, וכתב "ואוצר", להורות כי לא נתנם שם למאכל היונים אלא לאוצר, ראה להלן]. 55) [שלא הותר לכהן להאכיל אלא לבהמה, לחיה ולתרנגולים (משנה, שם), משום שמזונותיהם עליו, אבל לעופות לא הותר, שאין מזונותם עליו (תוספת אנשי שם, שם). וכן נראה בלשון המשנה שם: "וכהן ששכר פרה מישראל, אף־על־פי שמזונותיה עליו - לא יאכילנה וכו'", הרי "שמזונותיה עליו" הוא גורם להתיר לו להאכילה תרומה. ויוני שובך שאין מזונותיהם עליו (ביצה כד.), אסור להאכילם תרומה, ואף־על־פי־כן אוצר אדם כרשינים לתוך שובכו ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו ויאכלו, לפי שכוונתו לאוצר, ועל מה שהיונים אוכלים מאליהם - אינו מצווה. וכן מצינו גם בפירות שביעית, שאין מאכילים אותם לבהמה (פ"ה מהל' שמיטה ה"ה), ואף־על־פי־כן אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה, אין מחייבים אותו להחזירה (שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם].

1 **י. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם מָכַר הַכֹּהֵן פָּרָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְלָקַח**
2 **הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי**
3 **זֶה אָסוּר לְהַאֲכִילָהּ תְּרוּמָה; שֶׁדִּין תּוֹרָה מָעוֹת**
4 **קוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקָּח וּמִמְכָּר[56]. וְאִם**
5 **מָכַר יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים - לֹא**
6 **תֹּאכַל בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ[57].**

56) פ"ג ה"א. 57) שחכמים תקנו שלא יקנה עד שימשוך (הלכות מכירה, שם).

יום שני א' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר זר שאכל תרומה בשגגה וכמה יאכל ויהיה חייב. אם אכל וחזר ואכל אם מצטרף. ותרומה ותרומת מעשר אם מצטרפות. האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג או במזיד, טהורה או טמאה. המאכיל לפועלים או לאורחים או לבניו הקטנים, והמשלם את הקרן ולא את החומש. האשה שהייתה אוכלת תרומה ואמרו לה מת בעלך. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לאחת מהן. האוכל חומש בשגגה. ובת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נישאת לכהן. האוכל תרומה ממה משלם. ואם גזל תרומה או גנבה ולא אכלה.

7 **א. זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה[2] בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[3].**
8 **אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהִיא תְּרוּמָה וְשֶׁהוּא מֻזְהָר עָלֶיהָ,**
9 **אֲבָל לֹא יָדַע אִם חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה[4] אִם לָאו - הֲרֵי זוֹ**
10 **שְׁגָגָה וּמְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.**

2) תרומות פרק ו משנה א. שנאמר: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו". [וקודש זה אינו קדשי המקדש (=הקרבנות), אלא קדשי הגבול (=תרומה), שהרי כל הפרשה כולה מדברת שם בתרומה, שנאמר: "ובא השמש וטהר", והיינו תרומה הנאכלת אחר הערב שמש. ובספרא למדו זאת בגזירה שווה "קודש - קודש", נאמר להלן "בערתי הקודש מן הבית" - "מה קודש האמור להלן בקדשי הגבול (=מעשר שני) הכתוב מדבר (ולא בקדשי המקדש), אף קודש האמור כאן, בקדשי הגבול (=תרומה) הכתוב מדבר"]. 3) מלבר (=מחוץ), כלומר, אם אכל שווה ארבעה משלם שווה חמישה, מפירות חולין מתוקנים. [ואינו משלם אלא דמי תרומה, שהם פחותים מדמי חולין, שאם אכל סאה של תרומה, אינו משלם סאה שלימה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי. 4) בידי שמים. וכרבי יוחנן ששגגת כרת הרי היא שגגה לחייבו קרבן. וכרבא ששגגת מיתה בידי שמים, מחייבתו חומש, כשם ששגגת כרת, מחייבתו קרבן.

11 **ב. אֶחָד הָאוֹכֵל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל[5], וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה[6]**
12 **דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאֶחָד הַסָּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - לְרַבּוֹת**
14 **אֶת הַסָּךְ. וְאֶחָד הָאוֹכֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה אוֹ טְמֵאָה[7]**
15 **בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. וְאֵינוֹ חַיָּב בְּחֹמֶשׁ עַד**
16 **שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְאֵין**
17 **אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת. וּכְשֵׁם שֶׁאֲכִילַת תְּרוּמָה**
18 **בִּכְזַיִת, כָּךְ שְׁתִיָּה בִּכְזַיִת[9].**

5) שאז נקראת אכילה, ובאין דרכו לא חשוב אכילה. [ומקור דבריו בתוספתא תרומות תחילת פרק ז: "הסך יין של תרומה שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש", לפי שיין אין דרכו לסיכה. 6) ששתייה בכלל אכילה. 7) [ומפשטות הלשון נראה, שכשם שבתרומה טהורה משלם דמים שלמים, כמו כן בתרומה טמאה משלם דמים שלמים, ולא דמי עצים בלבד, ורק להלן בהלכה ה גבי מזיד כתב, שאינו משלם אלא דמי עצים, מפני שאינה ראוייה אלא להסקה - לפי שבמזיד אין התשלומין תרומה, אבל בשוגג שהתשלומים תרומה, אם ישלם כשיווי דמי עצים בלבד, כשאחר כך ייעשו תרומה, לא ישוו אפילו דמי עצים של התרומה, צריך הוא לשלם מן החולין כשיווי כזה, שלאחר התשלומין כשייעשו תרומה, יהיו שווים לדמי עצים של התרומה. ומסתבר שהוא הדין למשלם חולין טהורים, שכשם שתשלומין של תרומה טהורה נעשים כמותה (=תרומה טהורה), כמו כן תשלומי תרומה טמאה, ואף אם משלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה. אולם בהלכה הקודמת כתבנו בדעת רבינו לעניין אוכל תרומה טהורה בשוגג, שאינו משלם אלא בשיווי של התרומה, ואף שאחרי שייעשו תרומה יהיו שווים פחות, וצריך עיון]. 8) ואין צריך שיהא בו שווה פרוטה. 9) ואף על פי שלעניין נזיר כתב רבינו "נזיר שאכל כזית ענבים וכו' ושתה רביעית יין וכו' הרי זה לוקה", הרי ששתייה ברביעית ולא בכזית - אין זה אלא בנזיר שנאמר בו במפורש: "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה", אבל בתרומה שלא נאמרה בה שתייה במפורש, אלא היא בכלל אכילה - שיעורה כאכילה. וכיצד משער משקין בכזית? - מביא כוס מלא יין ומביא זית ונותן לתוכו ושופע (=נשפך ממנו), אם שתה כיוצא בו חייב.

19 **ג. אָכַל וְחָזַר וְאָכַל, שָׁתָה וְחָזַר וְשָׁתָה, אִם יֵשׁ**
20 **מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי**

אֲכִילַת פְּרָס[10], וּמִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִּיַּת רְבִיעִית[11] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת.

10) פרס הוא חצי, והכוונה לחצי כיכר של שש ביצים, דהיינו שלוש ביצים. 11) ומה שאמרו בכריתות יג. שאף בשתייה בעינן בכדי אכילת פרס, וכן פסק רבינו בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה יא - אין הדברים אמורים אלא בשתייה ששיעורה ברביעית, אבל שתייה ששיעורה בפחות מזה, מצטרפת בכדי שתיית רביעית.

ד. הַתְּרוּמָה[12] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, בֵּין שֶׁל דְּמַאי בֵּין שֶׁל וַדַּאי, וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת לְחַיֵּב עֲלֵיהֶן מִיתָה[13] וָחֹמֶשׁ, שֶׁכֻּלָּן נִקְרָאוּ תְּרוּמָה[14]. וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁאֵין חַיָּבִין חֹמֶשׁ עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי, שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל מַעֲשֵׂר [שֵׁנִי] שֶׁלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אִם לֹא יִתְחַיֵּב עָלֶיהָ[15] חֹמֶשׁ - יְזַלְזְלוּ בָּהּ[16].

12) תרומה גדולה. 13) פשוט הוא שאין זה מוסב על תרומת דמאי שאינה אלא מדרבנן, ואין בה מיתה. 14) בחלה נאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ובביכורים נאמר: "ותרומת ידך" וקבלו חז"ל שהכוונה לביכורים. 15) על התרומה. 16) ולא חששו אלא לתרומה בלבד, שוודאה במיתה ולא למעשר שני, שוודאו אינו במיתה.

ה. אָכַל תְּרוּמָה בְּמֵזִיד [וְהִתְרוּ בּוֹ - לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם; לֹא הִתְרוּ בּוֹ]: אִם הָיְתָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ[17]; וְאִם הָיְתָה טְמֵאָה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֵצִים[18], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה אֶלָּא לְהַסָּקָה. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל תְּרוּמַת תּוּתִים וְרִמּוֹנִים[19] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם[20] שֶׁנִּטְמְאוּ - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, שֶׁהֲרֵי אֵינָם רְאוּיִין לְהַסָּקָה.

17) ש"לא חייב השם יתברך בחומש אלא למי שאכל בשגגה, והוא אמרו: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", אבל במזיד אין חייב חומש, כי עוונו גדול מנשוא, ולא יתכפר בתשלומים". 18) תוספתא תרומות. [ומפשטות דברי התוספתא שם נראה, שהמדובר גם בשוגג, וכן כתב בתוספתא כפשוטה שם. ורבינו העתיק דין זה באוכל במזיד, אף על פי שבשניהם אינו משלם אלא דמי עצים בלבד, לפי שבשוגג צריך הוא לשלם לפי שוויה האמיתי אלא שהתשלומים ייעשו כתרומה טמאה, ויהיו אחר כך לדמי עצים, ואילו במזיד, שאין התשלומין נעשים תרומה, אינו משלם לכתחילה אלא דמי עצים בלבד]. 19) שם הגירסא "תותים וענבים", שגם ענבים אינם ראויים לכלום, שהרי אסור לזלף ביין את הבית, גזירה שמא יבואו לשתותו. 20) שאר פירות, שאין המשקה שלהם ראוי להדלקה.

ו. הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בְּפֶסַח, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[21], בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. אֲפִלּוּ הִפְרִישָׁהּ מַצָּה וְהֶחְמִיצָה[22] - פָּטוּר. וַאֲפִלּוּ דְּמֵי עֵצִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְהַסָּקָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, אֵין לָהּ דָּמִים.

21) כרבי עקיבא שם, הסובר שכשהוא משלם, משלם הוא לפי דמים, כלומר, לפי שוויה של התורה. 22) ורוצה לומר: לא רק אם גזל תרומת חמץ בפסח מכהן ואכלה, אינו חייב לשלם, אלא אף אם הפרישה מצה והחמיצה אצלו, שגרם לה להפסד, אינו משלם כלום.

ז. אֲבָל הַשּׁוֹגֵג שֶׁאָכַל תְּרוּמָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[23] אוֹ שֶׁאָכַל תְּרוּמָה נְקוּרָה[24], וְהַשּׁוֹתֶה יֵין תְּרוּמָה שֶׁנִּתְגַּלָּה[25], וְהַסָּךְ יַיִן וָשֶׁמֶן כְּאֶחָד[26], אוֹ שֶׁשָּׁתָה שֶׁמֶן וָחֹמֶץ[27] כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁכָּסַס[28] אֶת הַחִטִּים[29] אוֹ גָּמַע אֶת הַחֹמֶץ[30] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.

23) והיינו שהיה שוגג גם על התרומה וגם על יום הכיפורים, שאם התרו בו באחד מהם - הרי זה לוקה ואינו משלם. 24) שאסורה באכילה, שמא ניקרה הנחש. ואף על פי כן משלם, שכיוון שאכלה ולא הוזק, הוברר הדבר למפרע שלא ניקרה הנחש, והוא הדין ליין מגולה שבסמוך. 25) שאסור בשתייה, שמא שתה ממנו נחש. 26) [בתוספתא שם לפי כתב־יד עהרפורט "הסך יין וחומץ משלם קרן וחומש" ונראה שרבינו גרס שם "הסך יין ושמן כאחד משלם קרן וחומש", שהרי מפורש בתוספתא שם סוף פרק ט, שיין וחומץ אין דרכם בסיכה]. 27) שאף על פי שהשותה שמן לבד אינו חייב חומש - אם שתהו ביחד עם חומץ - דרכו בכך. 28) שדרך אכילה הוא, שהרי מברכים עליהם בורא פרי האדמה. 29) כשהן בלתי מבושלות. וכל שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו הרי הוא "כוסס". 30) ירושלמי שם: "רבי אבהו בשם ר' יוחנן המגמע חומץ של תרומה לוקה". והוא הדין שמשלם קרן וחומש אם אכלו בשוגג.

ח. הָיָה שָׁבֵעַ[31] וְקָץ בִּמְזוֹנוֹ וְהוֹסִיף עַל שָׂבְעוֹ בַּאֲכִילַת תְּרוּמָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יֹאכַל - לֹא שֶׁיַּזִּיק אֶת עַצְמוֹ[32]. וְכֵן הַכּוֹסֵס אֶת הַשְּׂעוֹרִים - פָּטוּר מִן הַחֹמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִזִּיק עַצְמוֹ.

31) ביומא פ: "אמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש זר שאכל תרומה אכילה גסה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, כי יאכל, פרט למזיק". 32) וברש"י שם פירש: "פרט למזיק את התרומה".

ט. זָר שֶׁבָּלַע[33] שְׁזָפִין שֶׁל תְּרוּמָה וֶהֱקִיאָן, וּבָא אַחֵר וַאֲכָלָן גַּם הוּא בִּשְׁגָגָה - הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[34], וְהַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֵצִים לָרִאשׁוֹן[35].

33) בלא כסיסה. שאם כסס ובלעם וחזר והקיאם, אינם ראויים אפילו להסקה, ואין השני חייב כלום. 34) שאף בליעה היא דרך אכילה. 35) שכיוון שבלעה הראשון, נתחללה, והרי זה ככהן שסך תרומה, שבן בתו ישראל מתעגל עליה. ואינו משלם אלא כמזיק ממון חבירו.

י. הַמַּאֲכִיל הַפּוֹעֲלִים[36] וְאֶת הָאוֹרְחִים[37] תְּרוּמָה - הֵם

מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[38], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּשׁוֹגְגִין, וְהוּא מְשַׁלֵּם לָהֶם דְּמֵי סְעֻדָּתָן[39]; שֶׁדְּמֵי הַחֻלִּין יְתֵרִין מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁאָכְלוּ[40], שֶׁדָּבָר הָאָסוּר נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם חוֹתֶה מִמֶּנּוּ[41].

36) שפסק עמהם להאכילם חולין. 37) שנתחייב לתת להם סעודה של חולין. 38) ולא המאכיל. 39) כלומר, מעות כשיווי סעודה של חולין, כמו שנתחייב להם. 40) שהם שילמו פירות חולין כפי השווי של התרומה בלבד, כלומר: אם אכלו סאה תרומה, לא שלמו סאה שלמה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי של התרומה. ואילו הוא, מחזיר להם דמי סאה של חולין. והיינו כתנא קמא במשנה שם ולא כרבי מאיר שאמר שהוא משלם את הקרן בדמי תרומה לכהן, והם משלמים את החומש. 41) כלומר: "נפשו של אדם קצה באכילת איסור אף על פי שאינו יודע בדבר, שליבו נוקפו, ואינה נחשבת לו אכילה".

יא. הַמַּאֲכִיל[42] אֶת בָּנָיו הַקְּטַנִּים[43] וְאֶת עֲבָדָיו[44] בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, וְהָאוֹכֵל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ[45], וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה פָּחוֹת מִכְּזַיִת[46], וְנָזִיר שֶׁשָּׁגַג[47] וְשָׁתָה יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, וְהַשּׁוֹתֶה שֶׁמֶן[48] וְהַסָּךְ אֶת הַיַּיִן - כָּל אֵלּוּ מְשַׁלְּמִים אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הַחֹמֶשׁ.

42) זר. 43) שאינם בני חיוב. 44) הכנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם, ואין להם מה לשלם. 45) שאינה אלא מדרבנן. 46) במשנה שם נזכרה רק "אכילה" ורבינו כתב גם שתייה, שאף היא בכזית. 47) והטעם הוא, שכיוון שחוץ מאיסור תרומה אסור עליו היין מצד שהוא נזיר - שתיית איסור אינה שתייה לעניין זה. ואף על פי שהאוכל בשוגג תרומה ביום הכיפורים, משלם קרן וחומש - אין זה אלא ביום הכיפורים שאינו אלא "איסור גברא", אבל נזיר הוא "איסור חפצא". [אבל עדיין לא מיושב מה בין נזיר ששתה יין להאוכל תרומת הקדש, שאף היא אסורה מטעם הקדש חוץ מאיסור תרומה, ואף על פי כן חייבים עליה חומש]. 48) שמזיקו.

יב. בַּת כֹּהֵן שֶׁהָיְתָה נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל[49] אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה[50] וְאַחַר כָּךְ אָכְלָה תְּרוּמָה - מְשַׁלֶּמֶת אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הַחֹמֶשׁ. הָאִשָּׁה[51] שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה וְאָמְרוּ לָהּ: מֵת בַּעֲלִיךְ אוֹ גֵרַשְׁךָ[52]; וְכֵן הָעֶבֶד[53] שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְאָמְרוּ לוֹ: מֵת רַבְּךָ וְהִנִּיחַ יוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכִיל[54], אוֹ שֶׁמְּכָרְךָ לְיִשְׂרָאֵל אוֹ נָתְנְךָ לוֹ, אוֹ שֶׁחֲרָרְךָ[55]; וְכֵן כֹּהֵן שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה[56] אוֹ בֶּן חֲלוּצָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין הַקֶּרֶן בִּלְבַד[57]. וְאִם הָיְתָה תְּרוּמַת חָמֵץ וְהָיָה עֶרֶב הַפֶּסַח - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם[58]; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ בָּהוּל[59], נֶחְפְּזוּ לֶאֱכֹל וְלֹא בָּדְקוּ. וְכֵלֶן שֶׁהָיְתָה לָהֶן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ פִּיהֶן כְּשֶׁיָּדְעוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין לֶאֱכֹל - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְלֹטוּ[60].

49) ואף על פי שנפסלה מלאכול בתרומה - אינה משלמת את החומש, הואיל ולא הייתה זרה מתחילתה. אבל הקרן משלמת כדין גוזל חברו. 50) כגון שנבעלה לפסול לה. 51) בת ישראל הנשואה לכהן. 52) וכגון שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני, שאינה אסורה בתרומה עד שיגיע השליח לאותו מקום והיא לא ידעה שכבר הגיע השליח לאותו מקום. 53) עבד כנעני של כהן שאכל בתרומה. 54) כגון בן בתו שנישאת לישראל. 55) על ידי אחרים, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. 56) הרי הוא חלל, ואסור לאכול בתרומה. 57) ולא חומש. האשה והעבד - לפי שאכלו מקודם, ואינם זרים בתחילה. ובן גרושה הואיל ואם עבד במקדש, עבודתו כשרה בדיעבד, אינו זר גם לעניין תרומה, שאף היא כעבודה, ולכך פטור מן החומש. וקרן חייב לשלם, כיוון שאינו ראוי לאכול תרומה. 58) אפילו קרן. 59) והרי זה אונס ופטור מלשלם אף קרן. 60) יוציאו מפיהם, מאחר שאסורים בה. ואין אנו חוששים להפסד.

יג. הָיָה אוֹכֵל וְאָמְרוּ לוֹ: נִטְמֵאתָ אוֹ נִטְמֵאת הַתְּרוּמָה, טָמֵא הָיִיתָ[61] אוֹ טְמֵאָה הָיְתָה הַתְּרוּמָה; אוֹ נוֹדַע שֶׁהוּא טֶבֶל, אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ; אוֹ שֶׁטָּעַם טַעַם פִּשְׁפֵּשׁ[62] לְתוֹךְ פִּיו[63] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְלֹטוּ[64].

61) ואכלת תחילה באיסור. 62) מין תולעים אדומים כצורת העדשים. 63) היינו בעת שאוכל התרומה הרגיש גם טעם פשפש בפיו. וזה מונע אותו מלאכול גם התרומה, מפני הטינוף והמיאוס. 64) גם התרומה, אף על פי שמאבד אוכלי תרומה.

יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין, וְנָפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ נָפְלָה - הֲרֵינִי אוֹמֵר: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[65]. אֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה, אָכַל זָר אַחַת מֵהֶן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[66], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, וְהַשְּׁנִיָּה נוֹהֵג בָּהּ כִּתְרוּמָה. אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - אַף הוּא פָּטוּר. אָכַל אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶן - מְשַׁלֵּם כַּקְּטַנָּה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[67]; אִם מַזִּיד - קֶרֶן, וְאִם שׁוֹגֵג - קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.

65) ותולין לקולא כדי להתיר שניהם. ואף על פי שאם היו שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו, כתב רבינו שאין אנו אומרים "חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך התרומה", אלא בתרומה דרבנן. ואילו בתרומה של תורה לא הותר אלא אם רבו החולין על התרומה, באופן שמן התורה אין כאן איסור אפילו אם נפלה תרומה לתוך חולין, לפי שבטלה ברוב - כאן לא חילק רבינו בזה, ומשמע שאפילו בתרומה של תורה, ואפילו אם לא רבו החולין על התרומה, אנו תולין להקל, לפי שכאן, שלא נפלה אלא סאה אחת אנו מעמידים את החולין בחזקתם, אבל בשנפלו שתי סאים, שגם בחולין נפלה איזו סאה, כבר נתערערה חזקתם. 66) והיינו מן החומש, שהרי הקרן חייב לתת לכהן ממנה, ממה נפשך: אם השנייה היא התרומה, הרי היא לכהן, ואם הראשונה הייתה תרומה,

והשנייה חולין, נותנה לכהן בתשלומין עבור התרומה. 67) שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

טו. הָאוֹכֵל אֶת הַחֹמֶשׁ בִּשְׁגֻגָה - חֲרֵי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֻמְשׁוֹ[68], שֶׁהַחֹמֶשׁ כְּקֶרֶן[69] לְכָל דָּבָר. וְכֵן מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ לְעוֹלָם[70]. כָּל הַמְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ - חֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין כִּתְרוּמָה לְכָל דָּבָר[71], אֶלָּא שֶׁאִם נִזְרְעוּ - גִּדּוּלֵיהֶן חֻלִּין[72]. וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לִמְחֹל - אֵינוֹ מוֹחֵל[73]. וְכָל הַמְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן בִּלְבַד - חֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין חֻלִּין, וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לִמְחֹל - מוֹחֵל.

68) "וזה הוא עניין מה שאמר בו השם ית' בזולת זה המקום וחמישיתו יוסף עליו. ואמרו: מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש". 69) דינו ודין התרומה שווה. 70) שהתורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת. 71) שאף על פי שהם חולין מתוקנים, הם נעשים תרומה. 72) ירושלמי שם: "אמר ר' זירא בשם ר' חנינא: תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגידוליהן חולין". שאף על פי שגזרו חכמים על גידולי תרומה ואסרום לזרים - לא גזרו כן על תשלומי תרומה. 73) שאינו ממון אלא כפרה, שהרי אפילו אוכל תרומת עצמו, שלא גזל כלום, משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. והא ראייה: שהחולין של התשלומים נעשים תרומה.

טז. בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה[74] וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת לְכֹהֵן[75]: אִם תְּרוּמָה שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן[76] אָכְלָה - מְשַׁלֶּמֶת קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לְעַצְמָהּ[77]; וְאִם תְּרוּמָה שֶׁזָּכָה בָּהּ כֹּהֵן אָכְלָה - מְשַׁלֶּמֶת קֶרֶן לַבְּעָלִים[78], וְחֹמֶשׁ לְעַצְמָהּ. שֶׁכָּל הַמְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[79] - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן לַבְּעָלִים, וְהַחֹמֶשׁ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

74) שהפרישה משל עצמה. 75) והרי היא מותרת באכילת תרומה. 76) שלא נתנה עוד לכהן. 77) לאכלם בתורת תרומה. שאילו הייתה התרומה בעין לא הייתה מחוייבת עתה ליתן לכהן, שהרי נעשתה כהנת בנישואיה. 78) לכהן שזכה בה. 79) כלומר, באכילת תרומה, וכן הוא במשנה שם: "מפני שאמרו האוכל תרומה בשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה".

יז. לֹא הִסְפִּיקָה לְשַׁלֵּם[80] עַד שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[81] אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת לְעַצְמָהּ, וַחֲרֵי הִיא כְּמִי שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת לְכֹהֵן מֵעוֹלָם.

80) כלומר, לא הפרישה עוד את התשלומין, שאילו הפרישה בעודה תחת בעלה הרי הן כבר שלה. 81) בין שזכה בה הכהן ובין שלא זכה בה הכהן.

יח. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, בֵּין בִּשְׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[82] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִן הַחֻלִּין הַמְתֻקָּנִים שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶן תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת[83]. וּמְשַׁלְּמִין מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה וּמִן הַהֶפְקֵר[84], וּמִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[85], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִטְּלָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִם הִקְדִּים הַמַּעֲשֵׂר לִתְרוּמָה[86]. וּמְשַׁלְּמִין מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְדּוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה[87], וּמִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[88]. אֲבָל לֹא מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ - כַּקֹּדֶשׁ שֶׁאָכַל.

82) [בפרק ז שם משנה א אמרו, שהאוכל במזיד תשלומיו חולין, ומתוך זה למד רבינו שהתשלומים הם פירות הראויים להיות קודש, ולא מעות, שאם משלם מעות מה שייך לומר "התשלומין חולין" ואיזה חידוש הוא, והיה לו לתנא לומר "התשלומין מעות"]. 83) שנאמר: "ונתן לכהן את הקודש" - "דבר הראוי להיות קודש", כלומר, דבר הראוי להיות אחר כך קודש, ולא שיש בו עכשיו קודש. והוא הדין לחומש, שנלמד מן הפסוק "ויסף חמישיתו עליו" - עליו, שהוא כמו הקרן. 84) שכולם פטורים מתרומה ומעשר, והרי הם כחולין מתוקנים. 85) תרומת מעשר. 86) כלומר, שהקדימו בשיבולים שהוא פטור מתרומה גדולה. אבל לא ניטלה תרומה כלל אין משלמין, שאינו מתוקן. 87) היינו: שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, שבדיעבד הוא פדוי. אבל רבינו בפירוש המשניות שם כתב: מעשר שני שנפדה על ידי אסימון וההקדש שנפדה על הקרקע. וצריך עיון שהרי באופנים אלו אינם פדויים אפילו בדיעבד. 88) חדש של שנה זו וישן של השנה שעברה.

יט. הָאוֹכֵל קִשּׁוּאִין שֶׁל עֵרֶב שְׁבִיעִית[89] - יַמְתִּין לַקִּשּׁוּאִין שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וִישַׁלֵּם מֵהֶן; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁלֵּם חוֹבוֹ מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

89) ואכלם בשביעית, שאז אינם מצויים קישואים של שישית.

כ. אָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה - מְשַׁלֵּם חֻלִּין בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין[90]. אָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם חֻלִּין טְהוֹרִין[91]. וְאִם שִׁלֵּם חֻלִּין טְמֵאִין, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[92] - תַּשְׁלוּמָיו תַּשְׁלוּמִין[93], וְיַחֲזֹר וִישַׁלֵּם מִן הַטְּהוֹרִין[94].

90) [לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ב, שבאוכל תרומה טמאה בשוגג, אף חולין טהורים נעשים תרומה טמאה, מוסברים הדברים היטב מה שמשלם בין חולין טהורים ובין חולין טמאים, שהרי שניהם יהיו תרומה טמאה]. 91) כמו התרומה שאכל. 92) ולדעת ריב"ן הכוונה לשוגג ומזיד בעת האכילה, ולפיכך שאלו שם על רבי מאיר שאמר: "במזיד אין תשלומיו תשלומין" - "תבוא עליו ברכה, שאכל ממנו תרומה שאינה ראוייה לו בימי טומאתו, ומשלם לו חולין טמאים שהם ראויים לו בימי טומאתו", שלדעת המפרשים שהמדובר באכילת שוגג, אלא שהיה מזיד בעת ששילם, קשה מאוד הלא התשלומין הם תרומה, ואם כן אינם ראויים עוד בימי טומאתו, אבל אם נפרש שהמדובר במזיד בעת האכילה, לא קשה כלל, שהרי במזיד אין תשלומיו תרומה. 93) ומשמע שבשוגג והם נעשים תרומה טמאה. 94) להשלים הפסדו של כהן.

כא. אָכַל תְּרוּמַת חָבֵר[95] - מְשַׁלֵּם לוֹ. אָכַל תְּרוּמַת

עַם הָאָרֶץ - מְשַׁלֵּם לְחָבֵר, וְנוֹטֵל דָּמֶיהָ מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן לְעַם הָאָרֶץ[96] שֶׁאָכַל תְּרוּמָתוֹ; שֶׁאֵין מוֹסְרִין טְהָרוֹת[97] לְעַם הָאָרֶץ.

95) כהן חבר. 96) לפייסו. 97) [אף על פי שכתבנו למעלה, שהאוכל תרומה טמאה בשוגג ומשלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה, ואם כן גם כאן כשמשלם עבור תרומת עם הארץ, שהיא תרומה טמאה, התשלומין כמותה, והרי תרומה טמאה מוסרים לעם הארץ? - ייתכן כי חששו שמא לא הייתה התרומה טמאה ביד עם הארץ, ואם כן התשלומין הם תרומה טהורה, ועכשיו ייטמאו בידו].

כב. גָּזַל תְּרוּמָה מֵאֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אֲבִי אִמּוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לְעַצְמוֹ[98], אֶלָּא לְיוֹרֵשׁ אַחֵר מִשְּׁאָר הַשֵּׁבֶט. וְכֵן אִם נָפְלָה לוֹ תְּרוּמָה מֵאֲבִי אִמּוֹ וַאֲכָלָהּ, וּבַעַל חוֹב שֶׁגָּבָה תְּרוּמָה בְּחוֹבוֹ וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ וַאֲכָלוּהָ - מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לְכֹהֵן חָבֵר, וְהֶחָבֵר[99] נוֹתֵן לָהֶם דָּמִים[100] שֶׁהָיוּ מוֹכְרִין בָּהּ[101] אוֹתָהּ הַתְּרוּמָה כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ.

98) כרבי יוחנן שם, שצריך להוציא הגזילה מתחת ידו. 99) הכהן. 100) דמי הקרן. 101) שהיורש את התרומה רשאי למכור את התרומה, וכן הבעל־חוב והאשה שגבו בחובם, הואיל וממונם הוא. והיינו משום שבהיתר באה לידם, אבל בגזל תרומה מאבי אמו כהן לא אמרו כן, מפני שבאיסור באה לידו.

כג. הַגּוֹנֵב תְּרוּמָה וְלֹא אֲכָלָהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים[102]. וְיֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם מִדְּמֵי תְּרוּמָה[103]. גְּנֻבָה וַאֲכָלָהּ - מְשַׁלֵּם שְׁנֵי קְרָנִין וָחֹמֶשׁ; קֶרֶן וָחֹמֶשׁ - מִן הַחֻלִּין[104], וְקֶרֶן[105] - אֲפִלּוּ מִדְּמֵי תְּרוּמָה[106].

102) ואין התרומה דומה להקדש שאין לו בעלים, ולפיכך אין בו תשלומי כפל. 103) כלומר, משלם מעות בשיווי התרומה ואינו צריך לשלם פירות הראויים להיות קודש. ואין כאן חידוש שמשלם רק בשיווי התרומה, שזה נוהג גם באוכל תרומה, אלא עיקר החידוש הוא שמשלם מעות ולא פירות. 104) מה שהוא חייב בה אפילו לא הייתה גנובה, ולפיכך אינו משלם תרומה אלא חולין. 105) כפל. 106) מעות בשיווי התרומה.

כד. הָיְתָה הַתְּרוּמָה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת[107] וּגְנֻבָה וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁאֵין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בַּהֶקְדֵּשׁ[108], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל מְשַׁלֵּם קֶרֶן וּשְׁנֵי חֲמָשִׁים[109]: חֹמֶשׁ מִשּׁוּם אֹכֶל תְּרוּמָה, וְחֹמֶשׁ מִשּׁוּם שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ[110]. וּלְמִי מְשַׁלֵּם? אִם הָיָה בָּהּ כְּזַיִת וְאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְשַׁלֵּם לַכֹּהֲנִים[111]; וְאִם יֵשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּזַיִת[112] בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ כְּזַיִת[113] - מְשַׁלֵּם לְהֶקְדֵּשׁ.

107) שהפרישה כהן שהיא ברשותו לבדק הבית. 108) "כמאמר השם יתברך: ישלם שניים לרעהו, לרעהו ולא להקדש". 109) כלומר, ייתכן שיהא כן, אם יש בו גם כזית וגם שווה פרוטה. 110) "כי העיקר אצלנו הנהנה מן ההקדש בשווה פרוטה מעל, ומשלם מה שהפסיד מן ההקדש בשעה שנהנה ממנו, בתוספת חומש. 111) חומש משום אכילת תרומה, שבתרומה אין צורך בפרוטה, אבל משום שנהנה מן ההקדש אין כאן, משום שאין בו שווה פרוטה. 112) ומשלם שני חומשים, אחד משום אכילת תרומה ואחד משום הנאת הקדש. 113) ומשלם חומש אחד משום הנאת הקדש לבד.

כה. וּמִפְּנֵי מָה חָל אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר הַתְּרוּמָה[114]? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּרוּמָה אֲסוּרָה לְזָר וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֵן, הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסְרָה עַל הַכֹּהֵן, לְפִיכָךְ נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַף עַל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת וְאִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.

114) הרי אין איסור חל על איסור.

כו. הַגּוֹזֵל תְּרוּמָה וַאֲכָלָהּ[115] - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ אֶחָד, שֶׁהַחֹמֶשׁ שֶׁחַיָּב בּוֹ מִשּׁוּם תְּרוּמָה יָצָא בּוֹ יְדֵי גְּזֵלוֹ[116]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בַּחֹמֶשׁ שֶׁל קֹדֶשׁ בִּלְבַד[117]. גְּזֵלָהּ וְהֶאֱכִילָהּ לְאַחֵר[118] - הָאוֹכֵל מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ, אִם אָכַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם שָׁוֶה חֲמִשָּׁה[119] מִמִּין שֶׁאָכַל[120]. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וּשְׁנֵי חֲמָשִׁין, אָכַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ מְשַׁלֵּם שְׁנֵי קְרָנִין וְחֹמֶשׁ אֶחָד, אָכַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי תִּשְׁעָה[121]. וּלְעוֹלָם[122] אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְפִי דָּמִים שֶׁהָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת אֲכִילָה[123], בֵּין שֶׁהוּזְלָה בִּשְׁעַת תַּשְׁלוּמִין בֵּין שֶׁהוּקְרָה.

115) והיינו כשגזל תרומה ונשבע ואחר כך הודה, שחייב לשלם חומש. 116) יוצא בו משום חומש בשביל הגזל. 117) של תרומה ולא דבר אחר. 118) והאחר היה שוגג. 119) היינו חומש מלבר. 120) שכשם שאין משלמין את הקרן ממין אחר, כן אינו משלם את החומש ממין אחר. 121) שהחומש אינו משתלם אלא מקרן אחד. 122) אפילו אם אכל תרומה בשוגג. 123) הואיל ובשוגג אכל את התרומה, אינו גזלן משעה שלקח את התרומה, אלא משעת אכילה הוא כגזלן, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שהתרומה ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה. מהו שמן שריפה. ואם משנים פירות התרומה מברייתן. אם מבשלין יין של תרומה והאוכל כזית תרומה אפילו פירות אם צריך נטילה. ודין קטן פחות משבעה אם חשוב ערל. כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אם חופפת הישראלית אחריה. ודין עוקצי תאנים של תרומה וגרעיני אתרוג או זיתים והסובין וכיוצא אם מותר לזרים. אם מדליקין שמן שריפה בבתי כנסיות. גידולי תרומה או גידולי גידולין. והזורע תרומה מה דינו.

א. הַתְּרוּמָה נִתֶּנֶת[2] לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וּלְסִיכָה[3]; שֶׁהַסִּיכָה הִיא כִּשְׁתִּיָּה[4], שֶׁנֶּאֱמַר[5]: וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו, וְהַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה[6]. לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל[7], וְלִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, וְלָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. לֹא יָסוּךְ יַיִן וְחֹמֶץ[8]; אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן הַטָּהוֹר, וּמַדְלִיק אֶת הַטַּמֵּא[9]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שֶׁמֶן שְׂרֵפָה[10] בְּכָל מָקוֹם.

2) שביעית פ"ח משנה ב (ותוספתא תרומות פרק ט, הוצאת ליברמן עמ' 851 54). 3) בלבד, אבל להדלקה אסור בתרומה טהורה (משנה בשביעית שם). 4) משנה בשבת פו. 5) שם נוסף: "אע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר". 6) יומא עו. 7) ראה הערה א. אבל דבר שאין דרכו לאכול אסור, שאין זו אכילה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה, הלכה ג. 8) שאין דרכם בסיכה (תוספתא שם). 9) אבל לא הטהור, כמו שביארנו למעלה. ולהדליק בטמא שמותר, למדו בשבת כה. מן הפסוק "ואני נתתי לך" - "שלך תהא, להסיקה תחת תבשילך". 10) תרומות פי"א משנה י, ושבת כד: ועוד.

ב. תְּמָרִים שֶׁל תְּרוּמָה - מֻתָּר לְחַבְּצָן[11] וּלְקַבְּצָן כְּעִגּוּל הַדְּבֵלָה[12], וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת מֵהֶם שֵׁכָר[13]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבַשׁ[14], וְלֹא תַּפּוּחִים יַיִן, וְלֹא פֵּרוֹת הַסְּתָו[15] חֹמֶץ. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן בַּתְּרוּמָה, חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד[16]. עָבַר וְעָשָׂה הָאֹכֶל מַשְׁקֶה - הֲרֵי זֶה שׁוֹתֶהוּ[17]. וְזָר[18] שֶׁאָכַל דְּבַשׁ תְּמָרִים וְיֵין תַּפּוּחִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[19]. וְאִם אָכַל בְּמֵזִיד - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].

11) להדקם ולהקשותם כמו חביצי גבינה. 12) שאינו משנה אותם מברייתם (ברכות לח.). 13) שאין משנים פירות תרומה מברייתן (שם). 14) תרומות פי"א משנה ג. שאסור להחזיר האוכל משקה (פירוש המשנה שם). 15) פירות החורף. 16) משנה שם. "למאמר השי"ת (במדבר יח, יב) "כל חלב יצהר, וכל חלב תירוש ודגן", ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית כמו שקרא הביכורים ראשית, וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה" (פירוש המשנה שם). 17) שאסור להפסיד תרומה ולאבדה. 18) שם משנה ב. 19) לפי שאינם משקה אלא זיעה בעלמא (ברכות שם). והנה בתרומות שם: "ר' יהושע פוטר", ופירש רבינו שם "פטור מן החומש", ומשמע שקרן חייב לשלם, לא יהא אלא גזל, כמו שכתב הראב"ד. 20) אבל מלקות מן התורה אין כאן, לפי שאינו משקה אלא זיעה בעלמא, כנ"ל.

ג. אֵין נוֹתְנִין דְּבֵלָה[21] וּגְרוֹגָרוֹת לְתוֹךְ הַמּוּרְיָס[22], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאַבְּדָן[23]; אֲבָל נוֹתְנִין אֶת הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמּוּרְיָס[24]. וְאֵין מְפַטְּמִין אֶת הַשֶּׁמֶן[25], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹצִיאוֹ מִכְּלַל מַאֲכָלוֹת וְעוֹשֵׂהוּ שֶׁמֶן מִשְׁחָה[26]; אֲבָל מְעָרְבִין יַיִן וּדְבַשׁ וּפִלְפְּלִין[27] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ לְאָכְלָן.

21) שם משנה א. 22) ציר דגים מלוחים (ר"ש שם). 23) שהדרך לסוחטן להוציא מימיהן ואחר־כך להשליכן (שם ע"פ התוספתא פ"ט). 24) למתק את המורייס ולהשביח טעמו. 25) כלומר, אין מרקחין שמן של תרומה בדברים שריחם טוב. 26) "שאלו הדברים משנים טעם השמן ומוציאים אותו מתכונתו ומחזירים אותו במדרגת השמנים שעושים הרופאים שאינם ראויים לאכילה" (פירוש המשנה שם). 27) זהו "ינומלין" שבמשנה שם, ובשבת קמ. קראוהו ופירשוהו כדברי רבינו, "אנומלין" (ובפירוש המשנה כתב רבינו, שהוא מעורב משמן יין ודבש ופלפלין". וראה בכסף־משנה שהביא נוסחת ספרים בדברי רבינו כאן: "אבל מערבין יין ושמן ודבש").

ד. אֵין מְבַשְּׁלִין[28] יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֲטוֹ[29]. אֵין כּוֹבְשִׁין בְּצָלִים[30] שֶׁל תְּרוּמָה בְּחֹמֶץ שֶׁל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד הַחֹמֶץ[31]. אֵין מְעָרְבִין תְּבוּאָה[32] בִּקְטָנִיּוֹת. וְכָל דָּבָר שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ זֶה מִזֶּה כְּשֶׁכּוֹבְרִין[33] אוֹתוֹ - מְעָרְבִין[34]. וּמִשֶּׁחָרְבָה יְהוּדָה[35] הִתְחִילוּ לְעָרֵב תְּבוּאָה בִּתְבוּאָה[36] וְקִטְנִית בְּקִטְנִית, אֲבָל לֹא תְּבוּאָה בְּקִטְנִית.

28) כחכמים, במשנה שם. 29) כי היין כשנתבשל, חסר בבישולו (פירוש המשנה שם). ובר"ש שם בשם הירושלמי, מביא פירוש אחר מפני שממעיטו משותיו, שאין כל אדם שותה יין מבושל כיין חי, שמבושל חזק יותר. 30) תוספתא תרומות פ"ט (הוצאת ליברמן עמ' 551 41). 31) שהבצל פוגם את החומץ (רדב"ז). 32) תוספתא שם פ"י (שם עמ' 361 05). והיינו משום שהתבואה החשובה מתבטל בקטניות, שאינם חשובים כל כך (רדב"ז). 33) כששמים בכברה ומנפים אותו. 34) שיכול להפריד שני המינים, תוספתא שם. 35) והתבואה היתה מעט, ולא הקפידו באכילת תערובת. 36) היינו חיטים בשעורים, וכיון שנהגו כן בחולין, מותר לעשות כך גם בתרומה (רדב"ז). [שכדרך שנוהג בחולין, כך נוהג בתרומה, כמבואר בהלכה הסמוכה].

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּרַקְּדִין[37] אֶת הַקֶּמַח בְּחֵלִין, כָּךְ נוֹהֵג הַכֹּהֵן בִּתְרוּמָה[38]: מְרַקֵּד לֶאֱכֹל וּמַשְׁלִיךְ אֶת הַמִּרְסָן[39]. הֲרֵי שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת סֹלֶת[40] מְנַפֶּה בְּנָפִיּוֹת הַרְבֵּה, עַד שֶׁיּוֹצִיא קַב אוֹ קַבַּיִם מִן הַסְּאָה - לֹא יַשְׁלִיךְ אֶת הַשְּׁאָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה, אֶלָּא יַנִּיחֵהוּ בְּמָקוֹם מֻצְנָע.

37) בנפה. 38) תרומות פי"א משנה א. 39) הם הסובין הגסים. 40) שם.

ו. שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה[41] - אֵין חוֹסְמִין[42] בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאֵין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל[43]. וְלֹא יָסוּךְ רַגְלוֹ וְהִיא בְּתוֹךְ מִנְעָל וְסַנְדָּל[44]. אֲבָל סָךְ אֶת רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמִּנְעָל אוֹ הַסַּנְדָּל, וְסָךְ כָּל גּוּפוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קָטוֹבַלְיָא[45] חֲדָשָׁה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִסּוֹכִין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[46]. אֲבָל לֹא יִתֵּן[47] שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי טַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ[48] לְהִתְעַגֵּל עָלֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁמְּאַבְּדוֹ[49].

41) תוספתא תרומות פ"י (שם עמ' 361 88). 42) כלומר, אין מחזקים, שדרך למשוח אותם בשמן בעודם חדשים כדי לחזקם (כסף־משנה). שלא ניתן שמן של תרומה אלא לסיכת גופו של כהן, ולא לסיכת כליו (רדב"ז). 43) תוספתא שם. שהמנעל והעור מושחים אותם בעודם חדשים לרככם וליפותם (כסף־משנה). 44) מפני שהשמן נופל גם על המנעל והסנדל. 45) עור ששוכבים או יושבים עליו, ומושחים אותו בעודו חדש (כסף־משנה). 46) תוספתא שם. והיינו משום שכבר נתחללה התרומה, ונתבטלה קדושתה, כמבואר להלן בהלכה ח. 47) תוספתא שם, כחכמים ולא כר' שמעון. 48) על גבי טבלא של עור, בוודאי אסור. אבל על גבי טבלא של שיש, שאינה בולעת, ישנה סברא להתיר (וכן סובר ר' שמעון שם), ואף־על־פי־כן אסור, שאי־אפשר שלא יבוא קצת לידי הפסד (כסף־משנה). 49) שוודאי נשאר מעט בטבלא, האיל ואי־אפשר לקנח הכל בגופו (שם).

1 **ז. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, אֲפִלּוּ פֵּרוֹת[50] - צָרִיךְ נְטִילַת**
2 **יָדַיִם[51], אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
3 **בִּמְקוֹמוֹ[52]. וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת עִם הַזָּר[53] עַל הַשֻּׁלְחָן,**
4 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה. וּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ -**
5 **נֶאֱכֶלֶת[54] עִם הַזָּר עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאֵינָהּ צְרִיכָה נְטִילַת**
6 **יָדַיִם, כְּחֻלִּין[55]. וְאֵין סָכִין תְּרוּמָה בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[56].**
7 **נָפַל עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְּשְׁפוֹ בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[57]. אֲבָל**
8 **סָכִין אֶת הַקָּטָן[58] בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה[59],**
9 **שֶׁהַנּוֹלָד כָּל שִׁבְעָה אֵינוֹ חָשׁוּב עָרֵל[60].**

50) שבחולין אינם צריכים נטילת ידים, ואדרבה, "הנוטל ידיו לפירות - הרי זה מגסי הרוח" (שם, ופ"ו מהלכות ברכות הלכה ג). 51) חלה פ"א משנה ט, וחגיגה יח: 52) פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ח. 53) כן נראה מן המשנה בחלה פ"ד משנה ה (הובא בסמוך), שתרומת חו"ל נאכלת עם הזר, מכאן שתרומת א"י אסורה (רדב"ז). 54) משנה שם. 55) לפירות (כסף־משנה) [שהרי היא טמאה, ראה להלן פי"ב הלכה א]. 56) כלומר, בלי נטילת ידים, שהידים האלו פוסלות את התרומה. תוספתא תרומות פרק י. 57) כלומר, משפשפו וסך, שכבר נתחללה בשעה שנפל על בשרו ובטלה קדושתה. 58) בעיא היא ביבמות עא. ולא נפשטה, אבל פשוטה היא בירושלמי שם פ"א הלכה א (הגרע"א). 59) ללידתו עד שלא נימול אף־על־פי שהוא ערל, וערל אסור בתרומה. 60) לענין איסור אכילת תרומה וקדשים, ירושלמי שם.

10 **ח. סָךְ הוּא הַכֹּהֵן[61] עַצְמוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וּמֵבִיא**
11 **בֶּן בִּתּוֹ יִשְׂרָאֵל[62] וּמַעֲגִילוֹ עַל גַּבָּיו[63]. וְאִם סָךְ עַצְמוֹ**
12 **בְּשֶׁמֶן וְנִכְנַס לַמֶּרְחָץ[64] - מֻתָּר לְזָר לְמָשְׁחוֹ[65] בַּמֶּרְחָץ**
13 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִסּוּךְ מִמֶּנּוּ[66].**

61) תוספתא שם. וכן הוא בבבלי כריתות ז. 62) הוא־הדין ישראל אחר, ונקט בן בתו משום שרגיל ומצוי אצלו (רש"י שם). 63) שנאמר בתרומה (ויקרא כב, ט): "ומתו בו כי יחללוהו", וזו כבר נתחללה ובטלה קדושתה (כריתות שם). 64) יתכן כי במרחץ עצמו אסור לסוך, משום בזיון, כמו שכתב רבינו לענין פירות שביעית, בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה ו (משנה־למלך). 65) כתב הכסף־משנה: "ט"ס הוא, וצריך להגיה "למשמשו". ואם נפשך לקיים הגירסא, תפרש למשחו למדדו כלשון ארמי, והוא מה שנוהגים למשמש איברי האדם במרחץ ליישבם ולתקנם". 66) והיינו משום שכבר נתחללה התרומה כשסך עצמו, עיין רדב"ז.

14 **ט. כֹּהֶנֶת שֶׁחָפְפָה[67] רֹאשָׁהּ בְּתִלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה - אֵין**
15 **הַיִּשְׂרְאֵלִית מֵתֶרֶת לָחוֹף אַחֲרֶיהָ[68]. אֲבָל מְעַגֶּלֶת שְׂעָרָהּ**
16 **בִּשְׂעָרָהּ[69]. וּמִפְּנֵי מָה הֶתִּירוּ הַכֹּהֲנִים לָחוֹף[70] שְׂעָרָן**
17 **בְּתִלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמַאֲכַל**
18 **אָדָם[71].**

67) תוספתא תרומות שם (הוצאת ליברמן עמ' 061 21). 68) מהתלתן הנשאר. 69) שהתלתן שבשער הכהנת, כבר נתחלל ובטלה קדושתו, כנ"ל. 70) הרי התרומה ניתנת רק לאכילה ולשתיה ולסיכה (למעלה הלכה א). 71) אלא על ידי הדחק, שאם לא היה מאכל אדם כלל, לא היה חייב בתרומה (כסף־משנה). והואיל ואינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, הותרו להשתמש בו לצרכים אחרים, כמו חפיפה ורחיצה הדומות לסיכה. וראה להלן פי"ב הלכה ז, ולמעלה פ"ב הלכה ח.

19 **י. עֵקְצֵי תְּאֵנִים[72] וּגְרוֹגְרוֹת[73], וְהַכְּלִיסִים[74] וְהֶחָרוּבִין,**
20 **וּמְעֵי אֲבַטִּיחַ[75] וּקְלִפֵּי אֲבַטִּיחַ[76], וְאֶתְרוֹג וּמְלָפְפוֹן[77],**
21 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אֹכֶל[78], וּקְנִיבַת יָרָק[79]**
22 **שֶׁמַּשְׁלִיכִין בַּעֲלֵי בָּתִּים[80] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים לְזָרִים.**
23 **אֲבָל קְנִיבַת יָרָק שֶׁמְּקַנְּבִים הַגַּנָּנִין[81] - מֻתֶּרֶת לְזָרִים.**
24 **קְלִפֵּי פּוֹלִין[82] וְשֶׁמְּשִׁמִּין: אִם יֵשׁ בָּהֶן אֹכֶל -**
25 **אֲסוּרִין; אֵין בָּהֶן אֹכֶל - מֻתָּרִין.**

72) תרומות פי"א משנה ד. עוקץ הוא העץ הקטן הדבק בבדי האילן ובעיקר הפרי (פירוש המשנה שם). 73) תאנים יבשים. 74) מין ממיני התאנים (שם). 75) הזרע והרוטב שבתוכו (פירוש המשניות לעדיות, פ"ג משנה ג). ופסק כחכמים ולא כר' דוסא שם. 76) תוספתא תרומות פי" (עמ' 061 5), כחכמים ולא כר' דוסא. 77) תוספתא שם. 78) שכיון שהם מובלעים באוכל, כלומר, דבוקים בו, הם חשובים כאוכל (רדב"ז בשם הירושלמי, ועיין 'תוספות יום־טוב'). 79) כחכמים, במשנה ותוספתא שם. וקניבת ירק היינו הקצוות שחותכים ומשליכים מן היירק, כשמחתכים אותו לבשל (פירוש המשנה שם). 80) להלן בפי"א מהלכות מעשר הלכה יא, מבואר שאין הדברים אמורים אלא בהשליכום בבית, אבל אם השליכום לאשפה - מותרים לזרים. 81) שאינם מקנבים אלא העלים המעופשים ביותר, ונראה שכן גרס רבינו בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד (כסף־משנה). 82) תוספתא תחלת פי".

26 **יא. גַּרְעִינֵי אֶתְרוֹג - מֻתָּרִים[83]. גַּרְעִינֵי זֵיתִים**
27 **וּתְמָרִים[84] וְחָרוּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כְּנָסָן הַכֹּהֵן[85] -**
28 **הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְזָרִים[86]. וּשְׁאָר הַגַּרְעִינִין: בִּזְמַן**

83) תוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 061 21). 84) מהתלתן הנשאר. 69) שהתלתן שבשער הכהנת, כבר נתחלל ובטלה קדושתו, כנ"ל. 70) הרי התרומה ניתנת רק לאכילה ולשתיה ולסיכה (למעלה הלכה א). 71) אלא על ידי הדחק, שאם לא היה מאכל אדם כלל, לא היה חייב בתרומה (כסף־משנה). והואיל ואינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, הותרו להשתמש בו לצרכים אחרים, כמו חפיפה ורחיצה הדומות לסיכה. וראה להלן פי"ב הלכה ז, ולמעלה פ"ב הלכה ח.

שֶׁכְּנָסָן[87] וְיֵשׁ בָּהֶן לַחְלוּחִית[88] לִמְצֹץ אוֹתָן - אֲסוּרִין לְזָר; וְאִם הִשְׁלִיכָן - מֻתָּרוֹת[89].

83) שם. כי הם מרים ואינם ראויים לאכילה (רדב"ז). 84) תוספתא שם. 85) שאינו מכנס אותן, ואין דעתו עליהם. 86) כשיש עליהם קצת אוכל. 87) ודעתו עליהן, תרומות פי"א משנה ה. 88) ירושלמי שם. 89) שכיון שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, אין עליו דין תרומה מן התורה אלא מדרבנן, שמא ייחלף באוכל, וכיון שהשליכן, לא יבוא להחליף ולא גזרו עליו (משנה ראשונה).

יב. הַסֻּבִּין שֶׁל חִטִּים[90] חֲדָשׁוֹת - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם[91]; וְשֶׁל יְשָׁנוֹת - מֻתָּר. וְעַד מָתַי נִקְרְאוּ חֲדָשׁוֹת? כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם רְגִילִין לַחְבֹּט בֵּין הַגְּרָנוֹת[92].

90) תרומות שם. 91) לפי שהן לחות ואינן נטחנות היטב, ונשאר הרבה קמח מעורב בסובין (רע"ב). 92) כתנא־קמא, בירושלמי שם ובתוספתא שם.

יג. הַנִּצּוֹלוֹת[93] וְהָרַקְבָּנִיּוֹת[94] שֶׁל תְּרוּמָה - אֲסוּרוֹת[95]; וְאִם הֶעֱלוּ אָבָק - מֻתָּרוֹת[96]. שְׁמָרִים שֶׁל תְּרוּמָה[97] שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם[98] - הָרִאשׁוֹן[99] וְהַשֵּׁנִי אָסוּר לְזָרִים[100], וְהַשְּׁלִישִׁי מֻתָּר[101]. וְאִם לֹא נָתַן[102] עֲלֵיהֶם מַיִם, אֶלָּא מְסַנֵּן הַיַּיִן מֵעַל הַשְּׁמָרִים בִּלְבַד[103] - אַף הַשְּׁלִישִׁי[104] אָסוּר לְזָרִים[105].

93) תוספתא שם (עמ' 160 9) כנוסחת כ"י ווין. ופירוש נצולות, כמו שאמרו בבראשית רבה (פס"ז) על ויצל אלהים - מן הנצולות, ופירוש הערוך שהם החוסכים, כלומר, גרועים ודקים (כסף־משנה). [וראה בפ"ב דאהלות משנה א: "וכזית נצל". ופירש רבינו, "שהוא הבשר שנימוח ונעשה ליחה סרוחה כאשר התחיל הבשר להתעפש"]. 94) רקובים קצת. 95) עדיין שם תרומה עליהן. 96) שכבר נתקלקלו, ובטל שם תרומה מהן. 97) תוספתא שם (עמ' 163 42), וברייתא בבבלי בבא בתרא צז. 98) ושנה ושילש. 99) מים ראשונים שהכניסן והוציאן משם (רשב"ם שם). 100) המדובר כשמצא כדי מדתו ולא יותר, ואף־על־פי שבשמרים של טבל לא חייבו אלא אם נתן שלשה ומצא ארבעה (שם, ופ"ב מהלכות מעשר הלכה ז) - בשמרים של תרומה החמירו יותר, ועיין רשב"ם שם שכתב, שחומרא דרבנן היא, ועיין שם בתוספות ד"ה שמרים. 101) אף אם יש בו טעם יין (רשב"ם שם). 102) ירושלמי פי"א הלכה ד. 103) על ידי שהוא נותן עליהם יין של חולין (ר"ש שירליאו שם). 104) הסינון השלישי. 105) שהשמרים מחזקים את היין (שם).

יד. מְגֻרָה[106] שֶׁפִּנָּה מִמֶּנָּה חִטֵּי תְּרוּמָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְלַקֵּט אַחַת אַחַת וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכָהּ חֻלִּין, אֶלָּא מְכַבֵּד כְּדַרְכּוֹ[107] וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין[108]. וְכֵן חָבִית[109] שֶׁל שֶׁמֶן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְטַפֵּחַ[110], אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ כְּדַרְכּוֹ שֶׁנּוֹהֵג בְּחֻלִּין[111].

106) אוצר שאוגרים בו תבואה, תרומות פי"א משנה ו. 107) "ר"ל שיכבד כדרך שבני אדם מכבדין האוצרות, כשמפנים אותם מן הדברים שהצניעו בהם" (פירוש המשנה שם). 108) ואינו בכלל "מבטל איסור לכתחלה", שאסור (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כה) - הואיל ואינו מכוין לבטל ('תוספות יום־טוב' בשם רבינו אליהו מלונדריש. ועיין בפסקיו לסדר זרעים סימן י). 109) משנה שם. 110) "נגזר מן טפח, עניינו שלא נחייב אותו לדקדק בלקיטת השמן מן הקרקע עד שלא יניח שום לחלוחית" (פירוש המשנה שם). 111) ילקט כמו שהיה מלקט אילו נשברה שם חבית של שמן חולין (שם).

טו. הַמְּעָרֶה כַּד שֶׁל שֶׁמֶן[112] תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה מְעָרֶה עַד שֶׁיִּפְסֹק הָעַמּוּד וַיַּתְחִיל הַשֶּׁמֶן לִנְטֹף מְעַט מְעַט, וְכֵיוָן שֶׁנָּטְפוּ שָׁלֹשׁ טִפִּים זוֹ אַחַר זוֹ - דַּיּוֹ[113], וּמֻתָּר לִתֵּן בַּכַּד שֶׁמֶן חֻלִּין. הֲרֵי שֶׁלֹּא נָתַן[114], אֶלָּא הִנִּיחַ הַכַּד[115] עַד שֶׁנִּתְמַצִּית[116] - אוֹתָהּ הַתַּמְצִית תְּרוּמָה[117].

112) לכד שני. שם משנה ח. 113) "ואין מחייבין אותו לקנח הכד עד שלא ישאר שם לחלוחית" (פירוש המשנה שם). 114) בו חולין אחר שעירה אותו (שם). 115) "הטהו על צדו" (שם). 116) "ונתכנס בו שום שארית" (שם). 117) "ואין אומרים כיון שיצא ממנו כל מה שיש בו, טיפה אחר טיפה שלש טיפין, כל מה שנמצא ממנו אחר־כך חולין לפי שהסיח דעתו ממנו" (שם). שכשקרא שם תרומה על אותה מדה, גמר בדעתו שתהיה כולה תרומה עם המיצוי (תוספות בבא בתרא פז: ד"ה והתנן). ומה שהתירו לתת עליו חולין, היינו משום שאינו מכוין לבטל האיסור ('תוספות יום־טוב' בשם רבנו אליהו מלונדריש).

טז. מְמַלֵּא הַכֹּהֵן[118] נֵר שֶׁמֶן שְׂרֵפָה[119] וְנוֹתְנוֹ לְיִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת בּוֹ לָעֲלִיָּה וּלְהִכָּנֵס לַחֶדֶר לַעֲשׂוֹת צָרְכֵי הַכֹּהֵן, אֲבָל לֹא צָרְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיָה שֵׁתֶף[120] עִמּוֹ - מֻתָּר[121].

118) תוספתא תרומות פ"י. 119) שמן תרומה טמאה שמותר בהדלקה. 120) שם. 121) כיון שיש גם לכהן הנאה מזה (רדב"ז).

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹרֵחַ[122] אֵצֶל כֹּהֵן וְהִדְלִיק לוֹ שֶׁמֶן שְׂרֵפָה, וְעָמַד הַכֹּהֵן וְהָלַךְ לוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְכַבּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּכְבֶּה מֵאֵלָיו. וְטוֹבֵל הַיִּשְׂרָאֵל פְּתִילָה[123] בְּנֵר הַכֹּהֵן וּמַדְלִיק לֵילֵךְ בָּהּ[124].

122) תוספתא שם. 123) שם. 124) דעת רבינו, שהנאה של כילוי בתרומה לזר אינה אסורה אלא מדרבנן, ולצורך כזה שלא ילך באפילה לא גזרו, עיין משנה־למלך.

יח. בְּקָרוֹ שֶׁל כֹּהֵן[125] שֶׁהָיָה עוֹמֵד אֵצֶל בְּקָרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכִלְיוֹ שֶׁל כֹּהֵן שֶׁהָיָה נֵאֱרָג אֵצֶל כִּלְיוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מַדְלִיק עֲלֵיהֶן שֶׁמֶן שְׂרֵפָה[126] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת הַכֹּהֵן. וְכֵן מַדְלִיקִין שֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּבַמְּבוֹאוֹת הָאֲפֵלִים[127] שֶׁלֹּא

בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[128]. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ חֵלִין לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה[129] - מַדְלִיק שֶׁמֶן שְׁרֻפָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת הַכֹּהֵן. מַדְלִיקִין שֶׁמֶן שְׁרֻפָה עַל גַּבֵּי הַחֵלִין[130] בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[131].

125) תוספתא שם. 126) שגם הכהן נהנה מאורו, ונר לאחד נר למאה. 127) שכל אלו מצוה, ובמקום מצוה לא גזרו, כנ"ל. 128) כיון שהיא מצוה דרבים. ירושלמי תרומות פי"א הלכה ה. 129) שם. מפני שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועיין מראה הפנים שם. [ונראה שאף בערב שבת מותר להדליקו, שלא אמרו אין מדליקין בשמן שריפה, אלא ביום־טוב שחל להיות בערב שבת, כמפורש בשבת כג: ודברי הרדב"ז צ"ע). 130) לצורך חולים ישראל. 131) במאמרו ומצוותו שירשה לנו זה (פירוש המשנה שם). שכיון שאינה אלא מצוה דיחיד, אסורה בלי רשות מהכהן.

יט. בַּת יִשְׂרָאֵל[132] שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן וְהִיא לְמוּדָה[133] אֲצֶל אָבִיהָ - מַדְלִיק בִּרְשׁוּתָהּ[134]. מֻתָּר לְכֹהֵן לְהַדְלִיק שֶׁמֶן שְׁרֻפָה אֲפִלּוּ בְּבֵית הָאֵבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה[135] שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵרְבּוּב[136], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה[137]; בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה - שֶׁמִּפְּנֵי נִקְיוֹן כְּלֵיהֶם[138] אֵין נוֹגְעִין בּוֹ, וּבְבֵית הָאֵבֶל - מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי מִפְּנֵי הָאֵבֶל[139].

132) תרומות פי"א משנה י. 133) רגילה. 134) (ב"ברשות כהן" שלמעלה, נחלקו רבותינו: לדעת הר"ש, היינו כשהכהן נמצא שם. ולדעת רבינו, היינו במאמרו ובמצוותו (ראה למעלה). ואין צורך שהכהן יהיה שם, שבמקום מצוה התירו חכמים איסור דרבנן של הנאת כילוי לזרים מתרומה (ראה למעלה), אבל "ברשותה" כאן, שאין כאן מצוה, צריך לומר גם לדעת רבינו, שכל ההיתר אינו אלא כשהיא בבית). 135) כר' שמעון, במשנה שם. 136) של הרבה אנשים, והיה מקום לחשוש שמא יקחו ממנה לאכילה, אף־על־פי שבלי ערבוב לא חששו לכך, שהרי נותנו בכלי מאוס (להלן פי"ב הלכה יב). 137) כלומר, יאכלו ממנו. 138) הכלים שהם אוכלים ושותים בהם בבית המשתה (פירוש המשנה שם). 139) ואין מתעסקים בשום דבר.

כ. הַזּוֹרֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה[140]: בְּשׁוּגֵג[141] - יְהַפֵּךְ[142], בְּמֵזִיד - יְקַיֵּם[143]. הֵבִיאָהּ שְׁלִישׁ[144], בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּשׁוּגֵג - יְקַיֵּם. וְאִם הָיָה פִּשְׁתָּן[145], אֲפִלּוּ הֵבִיאָהּ שְׁלִישׁ[146] וַאֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - יְהַפֵּךְ[147]; קְנָס קָנְסוּ בּוֹ[148], שֶׁלֹּא יִזְרַע וְיִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת בְּעֵצָיו[149].

140) תרומות פ"ט משנה א. 141) וכשנודע לו מתחרט על זה, שהרי כל הגידולין יהיו תרומה (בהלכה הסמוכה) הנמכרת בזול. 142) מותר לו להפך הארץ, אף־על־פי שיפסד הזרע אשר זרע (פיה"מ שם). שכיון שהוא שוגג לא קנסוהו חכמים לקיים. [ואין כאן איסור של מפסיד תרומה, שכיון שזרעה, שוב אינה ראויה לאכילה]. 143) "עניינו שהוא חייב להניחה, כדי שיצמחו ויהיה הדבר הצומח תרומה, בלי ספק" (שם). שכיון שעבר וזרע התרומה, קנסוהו חכמים שלא יהא רשאי להפוך, ותצמח שדהו גידולי תרומה, האסורים לזרים, ודמיהם פחותים מדמי חולין. 144) שכבר היא ראויה לאכילה (ראה להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג־ה) ואינו רשאי להפוך, שהרי הם גידולי תרומה שהם כתרומה (ראה בהלכה הסמוכה), ואסור לאבדם, ועיין ר"ש. 145) שאסר לזרעו מפני שמאבד תרומה, אבל גידוליה חולין (להלן הלכה כב), וראה להלן. 146) כן נראה במשנה שם: "הזורע תרומה שוגג וכו' אם הביאה שליש וכו' ובפשתן מזיד יהפך", הרי שבפשתן מדובר אפילו אם הביאה שליש, שאפילו הביאה שליש אינה תרומה, שהרי גידוליה חולין (להלן הלכה כב). 147) כן מפרש רבינו את המשנה שם "ובפשתן מזיד יהפך", היינו: אפילו מזיד. פירוש: לא מיבעי שוגג שאין לקונסו, כנ"ל, שוודאי יהפך, כלומר, רשאי להפך ולזרוע דבר אחר, אלא אפילו במזיד - יהפך, כלומר, חייב להפך. אלא שהשינוי הזה בין שוגג למזיד - דחוק, ועיין תוספתא כפשוטה. 148) ירושלמי שם. 149) [כלומר: לא קנסוהו חכמים, כבכל זורע תרומה, לקיים, ולשם כך לאסור גידוליה (וראה להלן הלכה כב), שהרי כל עיקרה של פשתן אינה לאכילת הזרע אלא לעצים (ראה בבא בתרא צג.), אלא אדרבה, קנסוהו להפך, ואם כן אין צורך לאסור הגידולין, ולפיכך הם מותרים לזרים, ראה להלן שם. ועיין באור־שמח].

כא. גִּדּוּלֵי תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן כְּחֵלִין[150] לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֲסוּרִים לְזָרִים. גָּזְרוּ חֲכָמִים עֲלֵיהֶן[151] שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין לְזָרִים כִּתְרוּמָה, מִשּׁוּם תְּרוּמָה טְמֵאָה[152] שֶׁבְּיַד הַכֹּהֵן, שֶׁלֹּא יַשְׁהֶנָּה אֶצְלוֹ כְּדֵי שֶׁיִּזְרָעֶנָּה וְתֵצֵא לְחֵלִין, וְנִמְצָא בָּא בָּה לִידֵי תַּקָּלָה. לְפִיכָךְ[153] מֻתָּר[154] לֶאֱכֹל הַגִּדּוּלִין בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת[155], וּמֻתָּר לִטְבּוֹל יוֹם[156], כְּחֵלִין.

150) ירושלמי תרומות פ"ו הלכה א. והיינו לחייבם בלקט שכחה ופאה ותרומה ומעשרות (להלן הלכה כז), ומה שאמרו בפי"א דתרומות משנה ד "גידולי תרומה תרומה", היינו לאסור לזרים (ר"ש שם). 151) בי"ח דבר שגזרו (פירוש המשנה שם). והוא בשבת יז: 152) שם. 153) הואיל והן חולין. 154) תוספתא תרומות פרק ח. 155) כלומר, בלי נטילת ידים, והמדובר בפירות. וראה למעלה הלכה ז, שפירות של תרומה צריכים נטילת ידים. 156) שבתרומה הוא אסור (למעלה פ"ז הלכה ב).

כב. גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין[157] - חֵלִין לְכָל דָּבָר[158]. וַאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, אִם רַבּוּ הַגִּדּוּלִין עַל הָעִקָּר[159] בְּגִדּוּלֵי הַגִּדּוּלִין - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין הַשְּׁנִיִּים מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר[160], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים. וְכֵן תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ[161] וְהַמְּדֻמָּע[162] וְתוֹסֶפֶת תְּרוּמָה[163] וְזַרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָם נֶאֱכָלִים[164], כְּגוֹן זֶרַע לֶפֶת וְצִנּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ לֶפֶת וּצְנוֹן תְּרוּמָה - גִּדּוּלֵיהֶן מֻתָּרִין, וַהֲרֵי הֵן חֵלִין לְכָל דָּבָר. וְכֵן הַזּוֹרֵעַ פִּשְׁתָּן[165] שֶׁל תְּרוּמָה - הַגִּדּוּלִין מֻתָּרִין לְזָרִים.

157) תרומות פ"ט משנה ד. היינו אם זרע גידולי תרומה. 158) ואפילו לאכילה לזרים (כסף־משנה). 159) על הזרע. 160) נדרים נט: 161) משנה בתרומות שם. היינו שגם הגידולים עצמם מותרים לזרים, שלא גזרו בה, מפני שאינה מצויה, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים (ירושלמי). 162) משנה שם, והיא תרומה שנתערבה בפחות ממאה חולין. ומפני שרובו חולין, גידוליו חולין (ירושלמי). 163) תוספתא תרומות תחילת פרק ח. והיינו כשתרם ועלה בידו אחד משש ואחד, שהרי זה תרומה ויחזור ויתרום (למעלה פ"ג הלכה ו). 164) במעשרות פ"ה משנה ח: "זרעוני גינה שאינם נאכלים וכו' שאף־על־פי שאביהם תרומה, הרי אלו יאכלו". ופירשה רבינו שם בגידולי תרומה, וזו לשונו: "שאין אומרים גידולי תרומה, אלא כשהזרע הזרוע ראוי לאכילה, אבל אלו שאינם ראויים לאכילה, מותר לאכול גידוליהן, אף־על־פי שעיקר זרעם הוא תרומה". 165) שאף הוא מזרעוני גינה, ולרוב אינו נאכל, כמבואר בבבא בתרא צג. וראה בפ"א מהלכות כלאים הלכות ח־ט. ועיין בהשגת הראב"ד ובכסף־משנה.

1 **כג. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה טְמֵאָה[166], אַף עַל פִּי שֶׁהַגִּדּוּלִים**
2 **טְהוֹרִין[167] - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה[168]. הוֹאִיל**
3 **וְהַתְּרוּמָה שֶׁנִּזְרְעָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה הָיְתָה, כְּבָר**
4 **נִדְּחוּ[169].**

166) תרומות פ"ט משנה ז. 167) בספרא פ' שמיני (פרק יא הלכה ב): "מנין לזרעים טמאים שזרען טהרו, תלמוד־לומר אשר יזרע טהור". 168) אף לכהנים. 169) כן הוא בירושלמי שם. והוא כמו שאמרו בפסחים לד. משום היסח הדעת והוא פסול הגוף, ולא משום טומאה. אבל בפירושו למשנה תרומות שם כתב רבינו, שאסורים באכילה משום אין זריעה להקדש, וכמסקנת הגמרא בפסחים שם.

5 **כד. חָתַךְ אֶת הָעָלִין[170] שֶׁצָּמְחוּ, וְיָצְאוּ עָלִין שְׁנִיִּין**
6 **וַחֲתָכָן - הֲרֵי אֹכֶל שֶׁיָּצָא אַחַר כָּךְ[171] מֻתָּר**
7 **בַּאֲכִילָה[172].**

170) תרומות שם. 171) כרבי יהודה במשנה שם: "עד שיגום וישנה". וכן נראה בירושלמי שם (כסף־משנה). 172) לכהן, שאין בו עוד משום טומאה, אבל לישראל אסור משום גידולי תרומה (ראב"ד), שאין זה כגידולי גידולין שמותרים באכילה לישראל (משנה ראשונה שם).

8 **כה. שְׁתִילֵי[173] חֵלִין[174] שֶׁנִּטְמְאוּ וּזְרָעָן וַעֲשָׂאָן**
9 **תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁהֲרֵי טָהֲרוּ בִּזְרִיעָה[175],**
10 **וְלֹא נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין.**

173) בדפוס רומי: "שחלים". אבל בכסף־משנה וברדב"ז, כבדפוסים שלנו. 174) ירושלמי שם הלכה ג, עיין בפני־משה. 175) ראה למעלה הלכה כג.

11 **כו. שִׁבֹּלֶת[176] שֶׁהָיְתָה[177] בְּתוֹךְ הַכְּרִי, וּמֵרַח הַכְּרִי[178]**
12 **כֻּלּוֹ - הֲרֵי אוֹתָהּ הַשִּׁבֹּלֶת טֵבֶל, הוֹאִיל וְנִמְרְחָה בְּתוֹךְ**
13 **הַכְּרִי. שְׁתָלָהּ וְאַחַר כָּךְ קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם וַעֲשָׂאָהּ**
14 **תְּרוּמָה[179] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק[180] תְּרוּמָה, הוֹאִיל וּזְרָעָהּ,**
15 **שֶׁמָּא פָּרַח הַטֶּבֶל מִמֶּנָּה[181] וְנַעֲשֵׂית כַּפֵּרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא**
16 **נִגְמְרוּ[182]. אֲבָל אִם עֲשָׂאָהּ תְּרוּמָה קֹדֶם שֶׁיִּזְרָעֶנָּה -**
17 **הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה. לְפִיכָךְ, אִם תָּלַשׁ מִמֶּנָּה וְאָכַל בְּמֵזִיד**
18 **- חַיָּב מִיתָה[183], בְּשׁוֹגֵג - מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. וְאִם**
19 **גָּחַן[184] וְאָכַל בְּפִיו מִן הָאָרֶץ - בָּטְלָה דַעְתּוֹ אֵצֶל כָּל**
20 **אָדָם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם בְּכָךְ[185]; לְפִיכָךְ פָּטוּר מִן**
21 **הַמִּיתָה וּמִן הַחֹמֶשׁ אִם הָיָה שׁוֹגֵג.**

176) תלושה מן הקרקע. 177) מנחות ע. 178) שהשווה אותה ברחת, שזוהי קביעותה למעשר (רש"י שם). 179) על פירות אחרים. 180) בעיא היא במנחות שם. 181) ולא להתירה באכילה, שהרי גידולי טבל - טבל (תרומות פ"ט משנה ו, וראה להלן פ"ו מהלכות מעשר הלכה ו), אלא לענין זה שאין הפרשתו הפרשה (ראה בשיטה־מקובצת שם). 182) כלומר, לא נגמרה מלאכתן, ונשתלו, שוודאי אין הפרשתו הפרשה. [ויתכן עוד כי הכוונה ללא נגמר בישולם, כלומר, לא הגיעו לעונת המעשרות (המבוארת להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה), שאז אינם חייבים במעשרות כלל (שם הלכה ג). ומה שאמרו (תרומות פרק ט משנה ו): גידולי טבל - טבל, אין זה אלא לאחר שתלשום מן המחובר, אבל כל זמן שהם מחוברים, אפשר שהם כאילו לא הגיעו לעונת המעשרות. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשר הלכה ב]. ובמנחות שם, סיימו גם הצד השני של הספק: שמא כיון שמרחה בתלוש וחלה עליה חובת הפרשה - לא נפקעה חובתה ממנה גם כשנשתלה, וכעין זה בפאה פ"א משנה ו. 183) מנחות שם. 184) התכופף, שם. 185) ובטלה דעתו אצל כל אדם (רש"י שם).

22 **כז. שָׁדֶה שֶׁל גִּדּוּלֵי תְּרוּמָה[186] - חַיֶּבֶת בְּלֶקֶט[187]**
23 **שִׁכְחָה וּפֵאָה וּבִתְרוּמָה[188] וּמַעַשְׂרוֹת[189] וּבְמַעְשַׂר עָנִי.**
24 **וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל וַעֲנִיֵּי כֹהֲנִים נוֹטְלִים מִמֶּנָּה מַתָּנוֹת**
25 **אֵלּוּ; עֲנִיֵּי כֹהֲנִים אוֹכְלִין אֶת שֶׁלָּהֶם, וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל**
26 **מוֹכְרִין אֶת שֶׁלָּהֶם לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה, וְהַדְּמִים**
27 **שֶׁל עֲנִיִּים. וְכֵן בֶּן לֵוִי מוֹכֵר הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ[190]**
28 **לַכֹּהֲנִים.**

186) תרומות פ"ט משניות ב־ג. 187) שמן התורה הגידולין חולין, אלא שגזירת חכמים היא לאסור אותם לזרים, כמו שמבואר למעלה הלכה כא. (ואילו היתה תרומה מן התורה, היתה פטורה מכל אלו לפי שהיא קודש, ומטעם זה היא פטורה מן החלה (חלה פ"א משנה ד. וראה בכסף־משנה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד, בשם הספרי). וראה במשנה ראשונה בתרומות שם). 188) במשנה ג שם: "וחייבת במעשרות ובמעשר עני" והוא־הדין לתרומה גדולה (ר"ש ורע"ב). 189) מעשר ראשון ומעשר שני. וראה להלן. 190) מעשר ראשון, אבל מעשר שני אסור למכור (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז), אלא נותנו במתנה לכהן (רדב"ז ו'תוספות יום־טוב' שם, בשם רבינו אליהו מלונדריש).

29 **כח. הַחוֹבֵט[191] גִּדּוּלִין אֵלּוּ - מְשֻׁבָּח[192]. וְהַדָּשׁ**

1 בְּבְהֵמָה כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלֶה כְּפִיפוֹת[193] בְּצַוְּארֵי
2 בְּהֵמָה וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מְאוּתוֹ הַמִּין[194]. נִמְצָא לֹא
3 זוֹמֵם[195] אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא מַאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה[196].

191) מכה במקלות לשם דישה. 192) תרומות שם. שעל־ידי־זה הוא מונע עצמו מלהכנס לאיסור של חסימת פרה בשעת דישה, ראה להלן. 193) קופות. 194) אם הוא דש חיטים - חיטים, אם הוא דש שעורים - שעורים, כדי שתאכל מהם בעת הדישה וידוש (פירוש המשנה שם). 195) לשון המשנה שם. וזומם הוא מלשון "זממו אל תפק" (תהלים קמ, ט). ועניינו שלא ישים המתג בפיה בעת האכילה, לפי שאסור לו לקשור פי הבהמה בשעת הדישה, שהכתוב אומר: לא תחסום שור בדישו (דברים כה, ד - פירוש המשנה שם). 196) שאסור לו להכניסה בזרע התרומה, לפי שהיא אוכלת ממנו, אלא אם היתה בהמת כהן (שם). היינו כרשינים, שאינם מיוחדים לאדם, אבל דבר המיוחד לאדם אין מאכילים לבהמה (משנה ראשונה שם). וראה למעלה פ"ט הלכה ז.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שאסור לטמא תרומה. תרומה שנטמאת בספק וחבית שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה. ודין כרשינין ותלתן של תרומה אם מותר לעשות מעשיהן בטומאה. ודין אם עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה. וישראל שעושה פירותיו בטומאה. זיתים וענבים שנטמאו או פת או שמן של תרומה. תרומה שנתגלתה. ואם יטול הכהן תרומה ומתנות עד שיפרישום הבעלים. כהן שנתנו לו תרומה ומצא שם דברים אחרים. אם יסייע הכהן לישראל בבית הגרנות. ועשרה שאין חולקים להם תרומה בגרנות.

4 א. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה[2] שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
5 כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים[3], וְלֹא יְבִיאֶנָּה לִידֵי טֻמְאָה[4], וְלֹא
6 יַפְסִידֶנָּה; אֶלָּא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה וּמַדְלִיק הַטְּמֵאָה.
7 וּמֻתָּר לְטַמֵּא תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ[5] בְּטֻמְאוֹת שֶׁל
8 תּוֹרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים,
9 שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[6], מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם.
10 לְפִיכָךְ[7], נִדָּה קוֹצָה לָהּ חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ; שֶׁאֵינָהּ
11 מֻזְהֶרֶת אֶלָּא לְאָכְלָהּ, לֹא לִגַּע בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

2) תרומות פ"ח מי"א. ועוד בכמה מקומות. 3) [לפי שבקדשים נאמר (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע" (ראה בזבחים לג: שהכוונה לקדשים), ומכאן שטמא אסור ליגע בקדשים, ותרומה נלמדה מקדשים, עי' יבמות עה, א. ו'תוספות' שם ד"ה נגיעה]. 4) כלומר, לא יגרום לה טומאה, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לכם את משמרת תרומותי" - עשה לה שימור שלא תיטמא (בכורות לד.). 5) שם כז, א. 6) שבת טו, א. ונמצא מוסיפין לה טומאה מן התורה. 7) בכורות, שם.

12 ב. תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת בְּסָפֵק[8] - לֹא אוֹכְלִים[9] וְלֹא
13 שׁוֹרְפִין[10], אֶלָּא תִּהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁתִּטְמֵא טֻמְאָה
14 וַדָּאִית וְתִשָּׂרֵף[11]. וְיֵשׁ שָׁם[12] סְפֵקוֹת שֶׁשּׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן
15 אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[13].

8) כגון שתי חביות של תרומה ברשות היחיד, ונגע שרץ באחת מהן, ולא ידוע באיזה מהן (ר"ש ור"ב בתרומות פ"ח מ"ח, ועיי"ש בתוי"ט). 9) שמא היא טמאה. 10) שמא אינה טמאה. 11) כרבן גמליאל בתרומות שם, וראה בהלכה הסמוכה. 12) על המלה "שם" הנזכרת כמה פעמים בדברי רבינו, ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ומהר"י אבוהב כתב, שנראה לו שצריך להיות "ששה" (הג"ה בגליון הרמב"ם). וכן הוא בשבת טו, ב - מהמשנה בטהרות פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו בפי"ג מהל' אבות הטומאות הי"ג. 13) בהלכות אבות הטומאות, שם.

16 ג. חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד לָהּ סְפֵק טֻמְאָה - חֲרֵי
17 זֶה לֹא יְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר[14]: לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ[15] וְלֹא
18 יְגַלְּגֶנָּה[16], אֶלָּא יַנִּיחֶנָּה[17] עַד שֶׁתִּטְמֵא וַדַּאי וְתִשָּׂרֵף;
19 וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תֵּאָכֵל[18].

14) כרבן גמליאל בתרומות, שם. 15) להצניעה, ודלא כרבי אליעזר, שם. שכיון שאינה ראויה לאכילה, אינו מצווה לשמרה (רדב"ז). 16) דלא כרבי יהושע, שם. שעל־ידי גילוי תיפסל לגמרי, מפני סכנת נפשות (להלן הי"ג). 17) מותר להניחה. 18) ואילו רבי יהושע שם חושש שמא תאכל, ולכך אמר "שאם היתה מכוסה יגלנה".

20 ד. חָבִית[19] שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הָעֶלְיוֹנָה[20], וְהַתַּחְתּוֹנָה
21 טְמֵאָה[21]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטָהֳרָה[22]
22 - יַצִּיל[23]; וְאִם לַאו[24] - יַצִּיל בְּיָדָיו[25] בְּלֹא נְטִילַת
23 יָדַיִם וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטַמְּאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן
24 טְהָרוֹת[26].

19) של תרומה טהורה (שם מ"ט, ו'פירוש המשניות' שם). 20) מקום שעוצרים בו היין (ר"ש, שם). 21) בבור שלפני הגת יש חולין טמאים, ואם תפול התרומה לתוכה יהיה מדומע טמא, שאינו ראוי אף לכהן (שם). 22) שיהיו הידים והכלים טהורים (פירוש המשנה, שם). 23) ואף־על־פי שבתוך כך, שיחזור אחר כלים טהורים, תרד התרומה למטה ותפסיד החולין שבגת התחתונה - אסור לו להציל בידים שאינן נטולות, כיון שיכול להציל רביעית יין בטהרה. 24) שאינו יכול להציל אלא פחות מרביעית (שם). 25) כרבי יהושע, בברייתא פסחים כ, ב. ותרומות פ"ח מי"א. 26) פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח.

25 ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[27] בְּחָבִית שֶׁל יַיִן, וְהוּא
26 שֶׁיִּהְיֶה בַּגַּת הַתַּחְתּוֹנָה פָּחוֹת מִמֶּנָּה, שֶׁחֲרֵי יִדְמַע
27 הַכֹּל[28] וְיִפָּסֵל; אֲבָל אִם הָיָה בַּתַּחְתּוֹנָה מֵאָה בְּזוֹ
28 הֶחָבִית, שֶׁהֲרֵי הִיא עוֹלָה בְּאַחַת וּמֵאָה[29], אוֹ שֶׁהָיְתָה
29 חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[30] - תֵּרֵד וְתִטְמָא, וְאַל יְטַמְּאֶנָּה
30 בְּיָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַכֹּל רָאוּי לְהַדְלָקָה[31], וְאֵין שָׁם הֶפְסֵד
31 מְרֻבֶּה. וְכֵן חָבִית שֶׁמֶן שֶׁנִּשְׁפְּכָה[32]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל
32 רְבִיעִית בְּטָהֳרָה - יַצִּיל, וְאִם לַאו - יַצִּיל בְּטֻמְאָה[33];
33 שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הֶחָבִית - אֵינוֹ מֻזְהָר[34] שֶׁלֹּא לְהַצִּיל
34 בְּטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהוּל[35].

27) פסחים כא, א. 28) ויש הפסד מרובה. 29) להלן פי"ג ה"א. ואין כאן אלא הפסד מועט. 30) ואין בתחתונה מאה כנגד זו. 31) כלומר, השמן (פסחים כ:). 32) על הארץ, וכולה הולכת לאיבוד. תרומות פ"ח מ"י. 33) למעלה כתב רבינו "יציל בידיו בלא נטילת ידים", שכיון שהדבר נוגע רק להפסד החולין שלמטה, שהרי התרומה בין כך ובין כך אינה ראויה לכלום, לכן לא התירו אלא טומאת ידים דרבנן, אבל כאן כשהדבר נוגע להצלת התרומה עצמה, התירו גם טומאה דאורייתא ('אור שמח' ע"פ הגמרא במנחות מח.). 34) תרומות שם, מי"א. 35) פירוש, שהדבר בהול, שאי־אפשר להציל אלא בטומאה ('אור שמח').

1 **ו. הָיָה עוֹבֵר[36] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְיָדוֹ כִּכָּרוֹת שֶׁל**
2 **תְּרוּמָה, אָמַר לוֹ הַנָּכְרִי[37]: תֵּן לִי אַחַת מֵהֶן, וְאִם**
3 **לַאו, הֲרֵינִי נוֹגֵעַ בְּכֻלָּן וּמְטַמְּאָן - יַנִּיחַ לְפָנָיו אַחַת**
4 **עַל הַסֶּלַע וְאַל יִתְּנֶנָּה לְתוֹךְ יָדוֹ[38], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְטַמֵּא**
5 **הַתְּרוּמָה בַּיָּדַיִם[39].**

36) תרומות, שם. 37) הגוי. 38) אף־על־פי שטומאת גוי אינה אלא מדרבנן (פ"א מהל' טומאת מת, הלכות יג־יד). 39) [ואין זה דומה לחבית שנשפכה שלא הוזהר עליה (בהלכה הקודמת), שנעשתה פעולת ההפסד בגוף התרומה, אבל כאן לא נעשתה עוד שום פעולת הפסד בגוף התרומה].

6 **ז. הַתִּלְתָּן וְהַכַּרְשִׁינִין[40] שֶׁל תְּרוּמָה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ**
7 **מַאֲכַל אָדָם[41] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשֵׂיהֶן**
8 **בְּטֻמְאָה[42]. וְאֵינוֹ נִזְהָר אֶלָּא בְּעֵת שְׂרִיָּתָן בְּמַיִם, שֶׁאִם**
9 **שָׂרָה אוֹתָם בְּטֻמְאָה הֲרֵי טִמֵּא אוֹתָם בַּיָּדַיִם[43]; אֲבָל**
10 **אַחַר הַשְּׂרִיָּה - אֵינוֹ נִזְהָר[44], לֹא בְּעֵת שֶׁשָּׁף**
11 **הַכַּרְשִׁינִין[45] וְלֹא בְּעֵת שֶׁמַּאֲכִילָן לִבְהֵמָה. לְפִיכָךְ[46]**
12 **נוֹתְנִין תְּרוּמַת תִּלְתָּן וְכַרְשִׁינִין לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ[47].**

40) מעשר שני פ"ב מ"ג־ד. 41) אלא על־ידי הדחק, ראה למעלה פי"א ה"ט, ופ"ב ה"ח. ואין אדם מצווה (=מוזהר) לטמא אוכלי בהמתו (כסף־משנה בשם 'ירושלמי' חלה פ"ד סוף ה"ד). 42) כבית־הלל במשנה, שם. רצה לומר: "שיסתפק מהם בטומאה איזו הסתפקות שירצה אף־על־פי שיביא אותה לשריפה, לפי שאינה מאכל שנקפיד על שריפתה" (פירוש המשנה, שם). 43) ואף־על־פי שאין איסור לטמאה, כנ"ל - עשו לה היכר זה, שידעו שהוא תרומה (רע"ב). 44) [שלא החמירו אלא בעת השרייה, שיש עליה מים, ורואים שהיא מוכשרת לקבלת טומאה]. 45) שכותש אותם להסיר קליפתן, מלשון (דברים ט, כא) "ואכות אותו", ותרגומו "שפית" (ר"ש שם). 46) כיון שאין צריכין שימור בטהרה. 47) חלה פ"ד מ"ט, כדעת רבי עקיבא (וראה ב'פירוש המשניות' שם, וצ"ע). וראה למעלה פ"ו ה"ב.

13 **ח. אֵין מַפְקִידִין תְּרוּמָה[48] אֵצֶל כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ, מִפְּנֵי**
14 **שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ לְאָכְלָהּ[49]. אֲבָל מַפְקִידִין אוֹתָהּ אֵצֶל**
15 **יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ בִּכְלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[50];**
16 **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ פֵּרוֹת מֻכְשָׁרִין, גְּזֵרָה שֶׁלֹּא תְּסִיטֵם**
17 **אִשְׁתּוֹ נִדָּה[51].**

48) גיטין סא, ב. 49) ואף־על־פי שהיא מוקפת צמיד פתיל ולא הוכשרה לקבל טומאה (ראה להלן), חששו שמא ישבור את הכלי ויקחנה בידים לחות ויאכלנה בטומאה (רדב"ז). 50) שאינו יכול לנגוע בו. 51) ומטמאה בהיסט גם כלי חרס המוקף צמיד פתיל (פ"ח מהל' מטמאי משכב ה"ב־ג). ואף־על־פי שלא הוכשרו, צריך גם "צמיד פתיל", שמא יקחהו לאכלו בידים רטובות וייטמאו, ועי' ראב"ד וכסף־משנה.

18 **ט. אֵין עוֹשִׂין לְעַם הָאָרֶץ תְּרוּמַת זֵיתָיו בְּטָהֲרָה[52];**
19 **אֲבָל עוֹשִׂין לוֹ זֵיתֵי חֵלִין בְּטָהֲרָה[53], מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו**
20 **שֶׁל בַּדָּד[54] (לְבַד). וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? נוֹטֵל כַּדֵּי הַתְּרוּמָה**
21 **וּמַנִּיחָהּ בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלִי**
22 **אֲבָנִים[55], וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ לִטֹּל הַחֵלִין וְהַתְּרוּמָה**
23 **- אוֹמְרִין לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁמָּא תִּגַּע בַּתְּרוּמָה[56], שֶׁלֹּא**
24 **תַּחֲזֹר לְטִבְלָהּ[57].**

52) גיטין סב, א. ופירש רש"י שם: "לאחר שהפך זיתים לתתן לבית הבד, אין מפרישים בדדים חברים תרומה מהן לעשותם בטהרה, לפי שכבר הוכשרו במעטן (כלומר, הוכשרו לקבל טומאה על־ידי השמן) ונטמאו, והכהן סומך עליהם וסובר שהם טהורים". 53) [שעם־הארץ אומר שלא הוכשרו, והוא נאמן על כך, כמפורש בפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ב]. 54) עושה השמן בבית הבד. 55) גיטין, שם. 56) ותטמא אותה. 57) והוא אינו חשוד לאכול טבל שלא נתרם ממנו תרומה גדולה (פ"ט מהל' מעשר ה"א). ואף־על־פי שאין האמת כן, שאינה חוזרת לטבלה - אין זה אלא איום, ופתי יאמין לכל דבר. ראה ברדב"ז לפ"ח מהל' מתנות עניים הי"ב.

25 **י. יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹתָיו בְּטֻמְאָה[58] - אֵין בּוֹצְרִין**
26 **עִמּוֹ[59], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין דּוֹרְכִין עִמּוֹ[60], מִפְּנֵי**
27 **הַתְּרוּמָה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּטֻמְאָה; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ**
28 **חָבִיּוֹת[61] לַגַּת, וּמְבִיאִין מִן הַגַּת[62].**

58) עבודה זרה נה, א. 59) משום שהוא מסייעו לדבר עבירה, שהרי אסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה (שם). [ואף־על־פי שלא הוכשרו עוד לקבל טומאה - גזירת חכמים היא, שענבים הנבצרים לגת מקבלים טומאה אף בלי הכשר - שבת יז, א. ופי"א מהל' טומאת אוכלין ה"א]. 60) שהרי אז הם מוכשרים על־ידי היין ומקבלים טומאה מן התורה. 61) ריקות. 62) שהרי כבר נטמאו, בלי סיועו.

29 **יא. זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ - סוֹחֲטָן וְעוֹשֶׂה אוֹתָן**
30 **תְּרוּמָה[63]. וְאִם נִטְמְאוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּרוּמָה,**
31 **וְסוֹחֲטָן[64] פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[65] - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה**
32 **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה לַכֹּהֲנִים. וַאֲפִלּוּ לִנְסָכִים**
33 **הָיָה רָאוּי. שֶׁהַמַּשְׁקֶה כְּאִלּוּ הוּא מֻפְקָד בְּתוֹךְ**
34 **הָאֹכֶל[66]. וְלֹא אָמְרוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[67], אֶלָּא**
35 **גְּזֵרָה[68] שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה, וְנִמְצָא הַמַּשְׁקֶה**

1 מִתְּטַמֵּא בִּכְבִיצָה. וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת אֵלּוּ שְׁלִישִׁי
2 לְטֻמְאָה[69] - דּוֹרְכָן בַּגַּת וּבְבֵית הַבַּד, וְהַמַּשְׁקֶה
3 תְּרוּמָה טְהוֹרָה; שֶׁאֵין שְׁלִישִׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בִּתְרוּמָה,
4 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טְהָרוֹת[70].

63) מדובר כשנטמאו מחמת נגיעה בראשון לטומאה, שהזיתים והענבים נעשו שני לטומאה, והמשקים שבפנים לא נטמאו על־ידי נגיעה זו, שהמשקה כאילו הוא מופקד בתוך האוכל, כמו שכתב רבינו להלן, ומכיון שבשעת סחיטה היו המשקין חולין, לא נטמאו בעת הסחיטה על־ידי מגע הזיתים והענבים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (פי"א מהל' אבות הטומאות ה"ב) - ר"י קורקוס וכסף־משנה. 64) צ"ל: "סוחטן" ('מעשה רוקח'). 65) שאינו מטמא המשקין היוצאים. אבל ביותר מכביצה נטמאו המשקין, שהם תרומה, שהרי בתרומה אמרו "שני עושה שלישי" (שם ה"ג). 66) פסחים לג, ב. ודף לד, ב. 67) ולא אמרו בכביצה מכוונת, שגם היא אינה מטמאה המשקין היוצאים מהם, שכיון שיצא טיפה, שוב אין בה כביצה (שם). 68) שם. 69) כגון שנגעו באוכל שהוא שני לטומאה. 70) הל' אבות הטומאות, שם.

5 יב. פַּת תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת - מַשְׁלִיכָהּ לְבֵית הָעֵצִים[71]
6 עַד שֶׁיִּשְׂרְפֶנָּה. וְכֵן שֶׁמֶן שֶׁנִּטְמָא - נוֹתְנוֹ בִּכְלִי
7 מָאוּס[72] עַד שֶׁיַּדְלִיק, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תְּקָלָה לַאֲחֵרִים
8 וְיֹאכְלוּהוּ. וְחִטִּים שֶׁנִּטְמְאוּ - שׁוֹלְקָן[73] וּמַנִּיחָן בִּכְלִי
9 מָאוּס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְאַחַר כָּךְ
10 יַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְכִירַיִם[74]. וּמַשְׁקִין שֶׁאֵין רְאוּיִין
11 לְהַדְלָקָה[75] שֶׁנִּטְמְאוּ, כְּגוֹן הַיַּיִן - קוֹבְרִין אוֹתָן[76].

71) שם לג, ב. 72) שם. 73) בישול ולא בישול, ראה להלן פ"ה מהל' מעשר הי"ד. 74) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 75) משנה, תמורה לג, ב: "ותרומה טמאה וכו' את שדרכן לשרוף ישרוף, ואת שדרכן להקבר יקבר". 76) ואף־על־פי שהיין ראוי לזילוף - חששו לתקלה, שמא יבואו לשתותו. ואף־על־פי שלדעת בית הלל, אין חוששים לתקלה (פסחים כ: ובבא־קמא קטו:) - סמך רבינו על מה שאמרו בגמרא כמה פעמים שחוששין לתקלה, ואם כן על כרחנו שאין הלכה כבית־הלל בענין זה (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). ועי' 'תוספות' בבא־קמא שם ד"ה אתי.

12 יג. יֵין תְּרוּמָה[77] שֶׁנִּתְגַּלָּה[78], הוֹאִיל וְאָסוּר בִּשְׁתִיָּה[79]
13 - יִשְׁפֵּךְ[80]. וְכֵן תְּאֵנִים[81] וַעֲנָבִים וְקִשּׁוּאִים וּדְלוּעִין
14 וַאֲבַטִּיחִין וּמְלָפְפוֹנוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּמְצְאוּ מְנֻקָּרוֹת
15 - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[82]. מַה
16 יַּעֲשֶׂה בָּהֶן? יַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ יִקְבְּרוּ.

77) תרומות פ"ח מ"ד. 78) שנשאר בלי כיסוי שיעור זמן שייצא הרחש (= הנחש הזוחל) מתחת אוזן הכלי, וישתה ויחזור למקומו (פי"א מהל' רוצח הי"א). 79) "שמא שתה ממנו נחש או אפעה או זולתם מבעלי הארס, ויסתכן השותה אותם וימות" ('פירוש המשניות' שם). 80) ואין לחוש שהוא מאבד את התרומה, לפי שאינו ראוי לשתיה. 81) שם, מ"ו. 82) שמא ניקרן הנחש.

17 יד. עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה[83] בְּמַיִם מְגֻלִּים, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא
18 תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[84].

83) תוספתא תרומות פ"ז. 84) ואפילו נאפתה הפת - אסורה (הל' רוצח שם הט"ז), ודלא כרבי נחמיה בתוספתא שם, שאמר: "ארס של נחש, כלה באור".

19 טו. אָסוּר לְכֹהֵן לִטֹּל תְּרוּמָה אוֹ שְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁלּוֹ
20 עַד שֶׁיַּפְרִישׁוּ אוֹתָם הַבְּעָלִים. שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁיתָם
21 אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַיְיָ לְךָ נְתַתִּים[85]; וְנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי
22 יִשְׂרָאֵל לַיְיָ נָתַתִּי לְךָ - עַד שֶׁיָּרִימוּ[86] וְאַחַר כָּךְ יִזְכֶּה
23 בָּהֶם. וְלֹא יִטְּלֵם אַחַר שֶׁהוּרְמוּ אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלִים,
24 שֶׁהֲרֵי הֵם שֶׁל בְּעָלִים לִתְּנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצוּ;
25 שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ[87]. וְאִם לָקַח שֶׁלֹּא
26 מִדַּעַת בְּעָלִים - זָכָה בָּהֶן[88]; שֶׁאֵין לַבְּעָלִים מֵהֶן אֶלָּא
27 טוֹבַת הְנָאָה[89], וְטוֹבַת הְנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן[90].

85) [כן הוא ב'ספרי' זוטא פ' קרח (הובא ב'ילקוט שמעוני' סי' תשנה) "ראשית אשר יתנו לך, ממה שיפרישו ויתנו לך, ולא מה שתטול לך". וב'ספרי' שם: "כל חלב יצהר וכו' זו תרומת מעשר. ראשיתם, זו ראשית הגז. אשר יתנו, זה הזרוע והלחיים והקיבה". הרי שגם מתנות וגם תרומה, אין להם אלא ממה שנותנים להם]. 86) חולין קל, ב. [עי' רדב"ז. וראה להלן פ"ו מהל' מעשרות הכ"א]. 87) 'ספרי' פרשת נשא. ובמתנות כהונה נאמר (דברים יח, ג): "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה", ודרשו חכמים (שם קלג.) "ונתן, ולא שיטול מעצמו". וראה להלן פ"ט מהל' ביכורים הכ"ב. 88) שהרי אפילו ספק בכור שתקפו כהן, אין מוציאין מידו (בבא־מציעא ו, ב. ופ"ה מהל' בכורות ה"ג, ועי' ב'תוספות' שם ד"ה והא, ו'תוספות' חולין קלא, א - ד"ה יש בו. 89) שיש לו הזכות ליתנה לכל כהן שירצה. 90) נדרים פה, א. ועי' בפ"ה מהל' אישות ה"ו. ונראה שלא רק עצם המתנות אין מוציאין מידו, אלא אפילו דמי טובת הנאה, אינו יכול לתבוע, שכל זכות זו אינה אלא כשהתרומה בידו.

28 טז. כֹּהֵן שֶׁנָּתְנוּ לוֹ[91] תְּרוּמָה וּמָצָא בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים
29 - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם גְּזֵל, שֶׁמָּא אֲחֵרִים הִנִּיחוּם
30 שָׁם[92] עַד שֶׁיִּטְּלוּם.

91) תוספתא תרומות פ"י. 92) [ומה שאמרו בבבא־מציעא כו, ב: "שילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו" (וכן הוא בפט"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ו) - אינו אלא בלוקח מן התגר, שאינו ידוע ממי קנה, או אפילו מבעל הבית, אם דש על־ידי פועלים אחרים, שלא ידעו מי הוא בעל האבידה, אבל תרומה שאינה מופרשת אלא על־ידי הבעלים עצמם, או על־ידי שלוחם, או בני ביתם, ידוע מי הוא בעל האבידה. ועוד שאין זו אבידה כלל, אלא דרך הינוח, וכמו שאמרו בתוספתא שם "שהכל משליכין לבית הדמע", כלומר, מניחים חפצים לשמירה בתוך התרומה, שהכל יראים לגשת אליה פן יטמאוה, ועי' 'תוספתא כפשוטה']

31 יז. אֵין יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין[93] לְהִטַּפֵּל בַּתְּרוּמָה וְלַהֲבִיאָהּ

מִן הַגֹּרֶן לָעִיר וּמִן הַמִּדְבָּר לַיִּשּׁוּב, אֶלָּא כֹּהֲנִים יוֹצְאִין לַגְּרָנוֹת וְיִשְׂרָאֵל נוֹתְנִים לָהֶם חֶלְקָן שָׁם. וְאִם לֹא יָצְאוּ - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ וּמַנִּיחָהּ בַּגֹּרֶן. וְאִם הָיְתָה חַיָּה[94] אוֹ בְּהֵמָה אוֹכַלְתָּהּ שָׁם וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת שָׁם מֵהֶם - הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁיִּטַּפֵּל בָּהּ וִיבִיאֶנָּה לָעִיר וְיִטֹּל שְׂכַר הֲבָאָתָהּ מִכֹּהֵן[95]; שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ וְהִנִּיחָהּ לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה - הֲרֵי זֶה חִלּוּל הַשֵּׁם[96].

93) חולין קלד, ב. ותוספתא תרומות, שם. 94) תוספתא, שם. 95) כיון שהישראל אינו חייב לטפל בה. 96) שהתרומה נקראת קודש (רדב"ז).

יח. אָסוּר לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם[97] לְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת כְּדֵי לִטֹּל מַתְּנוֹתֵיהֶן[98]. וְכָל הַמְסַיֵּעַ - חִלֵּל קֹדֶשׁ הַשֵּׁם, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: שִׂחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[99] לְהַנִּיחוֹ שֶׁיְּסַיְּעֵהוּ, אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם חֶלְקָן בְּכָבוֹד.

97) בכורות כו, א. 98) תרומות ומעשרות ומתנות כהונה. ודווקא באלו החייבות מן התורה, אבל תרומת חוצה־לארץ וחלת חוצה־לארץ, שאינן אלא מדרבנן, אין בהם איסור זה של "כהן המסייע בבית הגרנות" (שם כז. וכן מפורש בדברי רבינו בפ"ה מהל' בכורים הי"ב, לפי נוסחת הכסף־משנה שם, ועי' כסף־משנה ומשנה־למלך כאן). 99) בכורות שם, לגבי בכור. וכן הוא בפ"א מהל' בכורות הי"ד.

יט. נָתַן תְּרוּמָה לְכֹהֵן[100] עַל מְנָת לְהַחֲזִירָהּ - יָצָא יְדֵי נְתִינָה[101]. וְאָסוּר[102] לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא כְּמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת[103]. וְכֵן אָסוּר לָהֵן שֶׁיַּחְטְפוּ[104] תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, וַאֲפִלּוּ לִשְׁאֹל חֶלְקָן בְּפִיהֶן[105] - אָסוּר, אֶלָּא נוֹטְלִין בְּכָבוֹד. שֶׁעַל שֻׁלְחַן הַמָּקוֹם הֵם אוֹכְלִין, וְעַל שֻׁלְחָנוֹ הֵם שׁוֹתִים, וּמַתָּנוֹת אֵלּוּ לַשֵּׁם הֵם, וְהוּא זִכָּה לָהֶן[106]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי[107].

100) קידושין ו, ב. 101) לכהן, והכהן יחזירנה לו, והוא ימכור את התרומה לכהנים אחרים והדמים שלו (רש"י). 102) גמרא, שם. 103) שבשכר זה יתן לו שאר תרומות (רש"י). 104) חולין קלג, א. 105) שם. 106) כלומר, אינן מ"שולחן גבוה" כקדשים קלים (קידושין נב:), או כמעשר שני (סוכה לה.) שאינם ממון בעלים (שם ושם), אלא ממון כהן הוא, במפורש בביכורים פ"ב מ"א. 107) ולפיכך צריך לנהוג בהן כבוד (רדב"ז).

כ. לֹא יִתֵּן אָדָם[108] תְּרוּמָה לְשׁוֹמֵר גִּתּוֹ, וְלֹא בְּכוֹר לְשׁוֹמֵר עֶדְרוֹ, וְלֹא מַתָּנוֹת לְרוֹעֶה בְּהֶמְתּוֹ. וְאִם נָתַן - חִלֵּל[109], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהֶם שְׂכַר[110] שְׁמִירָתָן תְּחִלָּה. וְרַשַּׁאי יִשְׂרָאֵל[111] לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר: הֵא לְךָ סֶלַע זוּ, וְתֵן תְּרוּמָה אוֹ בְּכוֹר[112] אוֹ שְׁאָר מַתָּנוֹת לִכְּלוֹנִי הַכֹּהֵן, בֶּן בִּתִּי אוֹ בֶּן אֲחוֹתִי[113], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

108) תוספתא דמאי פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' ..90). 109) כלומר, ביזה אותם. והמקור בבכורות כו, ב: "הכהנים והלויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות כו' אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן חיללו, ועליהן הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. ואומר: ואת קדשי בני ישראל לא תחללו". והנה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות שלפניה, נראה שהטעם הוא משום "כהן המסייע בבית הגרנות", ועל כרחנו שמדובר כשנותן להם לבסוף שכרם משלם, אלא שיש חשש שמא יפחיתו לו בשביל זה משכרם. ורק "אם נתן להם שכר שמירתם תחילה", באופן ששוב אין שום חשש של הפחתה בשכר - התירו ('תוספתא כפשוטה'). 110) תוספתא שם. 111) שם, ודווקא ישראל, אבל כהן אינו רשאי לעשות כן, שהרי הוא כמסייע בבית הגרנות (רדב"ז בהלכה הסמוכה). 112) כן הוא בתוספתא שם, וכן במשנה ערכין כח, ב. ומה שנראה בבכורות כז, א - שרק בתרומה התירו ולא במתנות כהונה, נראה שרבינו פירש סוגיא זו כפירוש רגמ"ה ('תוספתא כפשוטה'). 113) וזוהי טובת ההנאה של הבעלים (בכורות, שם).

כא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים רוֹצִים לִתֵּן אוֹתָם לְאֶחָד מִשְּׁנֵי כֹּהֲנִים אֵלּוּ אוֹ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי לְוִיִּים אֵלּוּ בְּחִנָּם, וְאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ וְתֵן לָזֶה; אֲבָל הַבְּעָלִים שֶׁאָמְרוּ לְכֹהֵן אוֹ לְלֵוִי: הֵא לְךָ חֵלֶק זֶה בְּטוֹבַת הֲנָאָה[114] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[115]. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּתְרוּמוֹת[116], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֵחַ מִכֹּהֵן וּמוֹכֵר לְכֹהֵן[117].

114) היינו שהכהן יתן לבעלים הכסף בשכר טובת הנאה שלו. 115) מפני שהוא כמסייע בבית הגרנות ('ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב). 116) שביעית פ"ז מ"ג. 117) שאין כאן שום חשש של סיוע בבית הגרנות.

כב. עֲשָׂרָה אֵין חוֹלְקִין לָהֶן[118] תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אוֹתָהּ[119] אוֹ מַאֲכִילִין אוֹתָהּ. וְאֵלּוּ הֵן: הַחֵרֵשׁ וְהַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִפְרֹשׂ חֵקוֹ[120], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּאֵלּוּ דַּעַת[121]. וְהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָן[122]. וְהָעֶבֶד, שֶׁמָּא יִרְאוּהוּ הָעוֹבְרִים בַּשָּׂדֶה וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁהוּא כֹּהֵן[123]. וְהָעָרֵל וְהַטָּמֵא[124], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְאוּסִין. וְהָאִשָּׁה, שֶׁמָּא תִּתְגָּרֵשׁ[125], וּמִפְּנֵי הַיִּחוּד[126]. וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ[127] - קָנְסוּ אוֹתוֹ[128] שֶׁלֹּא יַחֲלֹק בְּבֵית הַגְּרָנוֹת עַד שֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה. וְכֻלָּן מְשַׁלְּחִין לָהֶן לְבָתֵּיהֶן[129] וְחוֹלְקִין לָהֶן[130] כִּשְׁאָר קָדְשֵׁי הַגְּבוּל[131]; חוּץ מִן הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ[132] וְהַטָּמֵא וְהָעָרֵל[133], שֶׁאֵין מְשַׁלְּחִין לָהֶן כְּלָל.

118) יבמות צט, ב. 119) לקנין כספם. 120) תוספתא חגיגה פ"א. והיינו שיודע לישא כפיו (כסף־משנה), ואף־על־פי שאין הכהן נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו (פט"ו מהל' תפלה ה"ד) - אין זה אלא ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו גם בעודו קטן ('תוספות' מגילה כד. ד"ה ואין). ובדפוס רומי וכת"י 'מעשה רוקח': "לפרוש חיקו", וכן הוא בכת"י עהרפורט בתוספתא שם, והיינו לפרוש בגדו

לקבל התרומה ('תוספתא כפשוטה'). 121) וזילותא דתרומה לחלק להם בגורן לעין כל (רש"י יבמות, שם). 122) שם. וזו היא זילותא דתרומה (רש"י). 123) ויעלוהו מתרומה ליוחסין להשיאו אשה (שם ק.). 124) שאף־על־פי שהם אינם אוכלים בתרומה - מאכילים הם את נשיהם ועבדיהם (למעלה פ"ז הי"ב). 125) בת ישראל שנישאת לכהן, והיא זרה. והיינו משום שלאחר הגירושין אסורה היא בתרומה, ובלא יודעין ימשיכו לחלק לה תרומה (רש"י שם). ואף בבת כהן שלא שייך טעם זה, גזרו משום בת ישראל (משנה־למלך). 126) שבשבילי השדות אין מצויים עוברי דרכים, והאשה תתייחד עם הגברים ההולכים לבית הגרנות. והנה ביבמות שם, מביאה הסוגיא שתי דיעות. אחת אומרת משום גרושה, והשניה אומרת משום ייחוד, ורבינו פסק כשתיהן יחד. ואם בית הגרנות סמוך לעיר, שאין חשש שמא תתגרש ולא ידעו, ובאופן שבשבילי השדות מצויים הרבה אנשים שאין חשש יחוד - חולקים לזה תרומה בבית הגרנות (שם). 127) כלומר, פסולה לכהונה (רש"י שם). 128) יבמות, שם. 129) שאין איש רואה שנותנים להם תרומה. 130) בביתם. 131) [היינו תרומת מעשר וחלה. ורוצה לומר: כשם שתרומת מעשר וחלה, שאין הדרך לחלקם בגרנות, מותר לחלקם בביתם, כן מותר לחלק להם תרומה גדולה בביתם, אף־על־פי שהדרך לחלקה בבית הגרנות. וכן מפרש בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 20 57) "קדשי הגבול קטנים חולקין בהן". וכן הוא באנדרוגינוס בבכורים פ"ב (שם עמ' 31 290) לפי נוסחת בה"ג: "וחולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים". ומשמע שגם תרומה גדולה בכלל, ועל כרחנו שהיינו בבית. ועי' בר"ש, ביכורים, שם]. 132) שקנסוהו. 133) ביבמות ק, א - אמרו: "וכולן משגרין להן לבתיהן, חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו, אבל ערל משגרינן ליה, מאי טעמא משום דאניס. טמא נמי הא אניס? האי נפיש אונסיה, והאי לא נפיש אונסיה". ואם כוונת רבינו, לערל שאפשר לו למול ולא מל שאינו אנוס כלל (ראה ב'מאירי' שם), למה השמיט דין ערל שמתו אחיו מחמת מילה, שהוא אנוס ומשגרין לו, ועי' ב'כסף משנה'.

יום שלישי ב' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהתרומה עולה באחד ומאה. ואם הוא מין בשאינו מינו בנותן טעם. ודין סאה תרומה שנפלה למאה והגביה סאה מהכל ונפלה למקום אחר. סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת וכו'. לוג יין של תרומה צלול שנפל למאה לוגין עכורין. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ואין ידוע איזו היא. שתי סאין אחת חולין ואחת תרומה ונפלו אלו לתוך אלו. היו לפניו שני כריים וסאה אחת ואמר הרי זו תרומה על אחד מן הכריים.

1 **א. הַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה[2]. כֵּיצַד? סְאָה**
2 **תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל**
3 **- מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל סְאָה אַחַת וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[3], וְהַשְּׁאָר**
4 **מֻתָּר לְזָרִים[4]. וְכָל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין**
5 **עָלֶיהָ[5], כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין וְהֶחָרוּבִין וְהַשְּׁעוֹרִים**
6 **שֶׁל אֲדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ; הוֹאִיל וְנָפְלָה**
7 **בְּמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, וְהַכֹּל מֻתָּר לַזָּרִים.**

2) ולמה סמכו על שיעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש הכל, שנאמר את מקדשו ממנו, אמרו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. 3) משום גזל השבט, שתרומה ממון כהנים. 4) שסאה תרומה שנפלה, בטלה בתערובת. 5) ואין כאן גזל השבט.

8 **ב. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל**
9 **מְדֻמָּע[6], וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[7], חוּץ**
10 **מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּתְעָרֵב**
11 **מִין בְּמִינוֹ[9]; אֲבָל מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[10]:**
12 **אִם יֵשׁ בַּכֹּל טַעַם תְּרוּמָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע,**
13 **וְיִמָּכֵר לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁבּוֹ; וְאִם טַעַם**
14 **הַכֹּל טַעַם חֻלִּין - הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.**

6) מעורב (= חולין עם תרומה). 7) בזול, כיוון שהכל אסור לזרים. 8) מפני שהיא תרומה והיא של כהן. 9) שבכל האיסורים בטל ברוב ובתרומה בטל במאה. 10) השיעור של ביטול.

15 **ג. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְהִגְבִּיהַּ סְאָה[11] מִן**
16 **הַכֹּל, וְנָפְלָה הַסְּאָה שֶׁהִגְבִּיהַּ לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ**
17 **מְדַמַּעַת[12] אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן[13]. וְכֵן סְאָה תְּרוּמָה**
18 **שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה וְנַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְנָפַל מִן**
19 **הַמְּדֻמָּע לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ מְדַמֵּעַ אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן.**
20 **כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ עֶשֶׂר סְאִין שֶׁל תְּרוּמָה לְתִשְׁעִים**
21 **סְאָה חֻלִּין וְנִדַּמְּעוּ הַכֹּל: אִם נָפַל מִמְּדֻמָּע זֶה עֶשֶׂר**
22 **סְאִין לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין - נִדַּמְּעוּ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בְּעֶשֶׂר**
23 **שֶׁל מְדֻמָּע סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה; נָפַל לְתוֹכָן פָּחוֹת**
24 **מֵעֶשֶׂר סְאִין - אֵינָן מְדַמְּעוֹת.**

11) שצריך להרים סאה. 12) אוסרת בתערובת. 13) כי סאה תרומה שנפלה למאה והגביהה נחשב אותה שאין בה מתרומה וודאית אלא חלק מק' בסאה, לפי שהיא במאה סאה נתערבה. ואם נפלה למקום אחר עם סאה אחת בלבד אינה מדמעת שאנחנו אומרים חלק מק' בסאה נפל בסאה ואינו מדמע, אבל תעלה באחד ומאה, ואם נפלה בפחות מסאה אז הכל מדומע.

25 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל,**
26 **כְּגוֹן חִטִּים לְחִטִּים[14] אוֹ קֶמַח לְקֶמַח; אֲבָל דַּרְכּוֹ**
27 **לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן שֶׁמֶן תְּרוּמָה לְשֶׁמֶן חֻלִּין אוֹ יַיִן תְּרוּמָה**
28 **לְיַיִן חֻלִּין - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב תְּרוּמָה - הֲרֵי**
29 **זֶה מְדַמֵּעַ כִּתְרוּמָה; וְאִם רֹב חֻלִּין - הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין**
30 **וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל אֲסוּרִים לְזָרִים[15].**

14) שאינן נבללות, וכל אחת ניכרת בפני עצמה. 15) כלומר, ובכל זאת, אם נפל מן התערובת למקום אחר -

אין התערובת הזאת, שרובה חולין, מדמעת את התערובת השנייה.

ה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, הִגְבִּיהָהּ וְנָפְלָה אַחֶרֶת, הִגְבִּיהָהּ וְנָפְלָה אַחֶרֶת - חֲרֵי הַחֻלִּין מַתָּרִין[16], עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עֲלֵיהֶן; שֶׁאִם נָפְלוּ לְתוֹךְ הַמֵּאָה חֻלִּין מֵאָה סְאָה וְעוֹד[17] שֶׁל תְּרוּמָה סְאָה אַחַר סְאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

16) ואין מצטרפות הסאין של תרומה זו עם זו לאסור, כיוון שכבר הראשונה בטלה, ונמצא שנגד כל סאה יש מאה סאין חולין, ותרומה עולה באחד ומאה. 17) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "עד שתרבה תרומה על החולין". והראב"ד מפרשה בנפילת חמישים ואחת סאים של תרומה, סאה אחר סאה למאה סאה חולין, שמא הגביה החולין, והתרומה נשארת שם, והרי יש באותו הכרי חמישים ואחת של תרומה וחמישים של חולין. ודעת רבינו שאין אומרים שמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת, אלא ראשון ראשון [=וכפי שהיה הרבי מורה להוסיף למשקה שהוא היה נותן. המו"ל] מתבטל והכל חולין.

ו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַגְבִּיהָהּ עַד שֶׁנָּפְלָה סְאָה אַחֶרֶת, אִם יָדַע בָּרִאשׁוֹנָה קֹדֶם שֶׁתִּפֹּל הַשְּׁנִיָּה - לֹא נִדְּמְעוּ, אֶלָּא מַפְרִישׁ סָאתַיִם וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; הוֹאִיל וְהָיָה לָהּ לַעֲלוֹת, חֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ עָלְתָה. וְאִם לֹא יָדַע בִּסְאָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא אַחַר שֶׁנָּפְלָה הַשְּׁנִיָּה - חֲרֵי זֶה מְדֻמָּע, וּכְאִלּוּ נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.

ז. אֵין פְּסֹלֶת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִמָּהּ לֶאֱסֹר הַחֻלִּין, אֲבָל פְּסֹלֶת הַחֻלִּין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֻלִּין לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְטָחַן הַכֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֹּרֶסֶן שֶׁל חֻלִּין מְרֻבִּין וְשֶׁל תְּרוּמָה מוּעָט, וַהֲרֵי קֶמַח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֻלִּין - חֲרֵי זֶה עוֹלֶה; וּמְשַׁעֲרִין בַּקֶּמַח עִם הַמֹּרֶסֶן, שֶׁהוּא מֵאָה וְאֶחָד. אֲבָל אִם נָפְלָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְטָחַן הַכֹּל, וַהֲרֵי הַקֶּמַח שֶׁל תְּרוּמָה אֶחָד מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֻלִּין - חֲרֵי זֶה עוֹלֶה בְּמֵאָה וְאֶחָד; שֶׁהֲרֵי הוֹתִירוּ הַחֻלִּין, וּפָחֲתָה הַתְּרוּמָה.

ח. לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנָּפַל לְמֵאָה לֹג עֲכוּרִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבָּהֶם[18], אֶלָּא מַעֲלִין אֶת הַלֹּג[19]. וְכֵן אִם נָפַל לֹג עָכוּר לְמֵאָה לֹג צָלוּלִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבּוֹ[20].

18) כלומר, אינו חייב להוציא את השמרים מתוך היין, כדי להרים אחר כך לוג יין צלול לכהן כמו שנפל. 19) כמו שהוא מעורב עם השמרים. 20) שגם בשמרים יש איסור תרומה.

ט. לֹג מַיִם שֶׁנָּפַל לְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה לֹג יַיִן, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹךְ הַכֹּל לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְּמַע הַכֹּל, שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלֶה אֶת הַיַּיִן[21].

21) כלומר, אין המים והיין מצטרפים להעלות את התרומה, לפי שאין שיעוריה שווים, שהמים ביין בנותן טעם ויין במים שיעורו במאה, וכיוון שאין שיעוריהם שווין לביטול התרומה - אין מצטרפין.

י. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין, וְנָפְלוּ חֻלִּין אֲחֵרִים עַד שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מֵאָה: אִם בְּשׁוֹגֵג[22] - חֲרֵי זוֹ עוֹלָה בְּמֵאָה וְאֶחָד; וְאִם בְּמֵזִיד[23] - חֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּרֵי תּוֹרָה[24] לְכַתְּחִלָּה.

22) הוסיף. 23) הוסיף עד מאה כדי לבטל את התרומה. 24) כלומר, תרומה, שעיקר איסורה מן התורה, אבל תערובתה במאה אינה אלא מדרבנן.

יא. תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר לְבַטְּלָהּ בְּרֹב, וְאוֹכְלָהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה לוֹ יַיִן שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹג אֶחָד וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לֹגִין חֻלִּין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלִשָׁה; וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל מִיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה לֹג וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַשְּׁלִשָׁה[25], וּמַגְבִּיהַּ מֵאַרְבַּעְתָּן לֹג וְשׁוֹתֶה; וְחוֹזֵר וּמַשְׁלִיךְ לְתוֹכָן לֹג אַחֵר, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל לֹג וְשׁוֹתֶה. וְכֵן נוֹתֵן לֹג תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹג מִן הַתַּעֲרֹבֶת, עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה. וְנִמְצָא שֶׁנָּטַל כַּמָּה לֹגִין בִּשְׁנֵי לֹגִין שֶׁל חֻלִּין.

25) לפנינו שם: "רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלי דתרומה ושקיל חד". וזוהי נוסחת הראב"ד. ולפי זה ייתכן כי לתת עוד לוג של תרומה לתוך השלושה אסור, כי מעתה יהיו מחצה על מחצה (=שנים חולין ושניים תרומה). אבל נוסחת רבינו שם הייתה כנראה: "רמי תרי נטלין דחולין וחדא נטלי דתרומה [ורמי תו חד נטלי דתרומה] ושקיל חד". ומכיוון שקמא קמא בטיל, אין כאן מחצה על מחצה.

יב. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה בְּצַד הַחֻלִּין וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶהוּ זֶרַע תְּרוּמָה, אֲפִלּוּ הָיָה מֵאָה לִגְנָה[26] שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל חֻלִּין - כֻּלָּן מַתָּרִין[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָר שֶׁזַּרְעוֹ כֻּלָּה בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן הַחִטִּים וְהַשְּׁעוֹרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ נִפְסָד בָּאָרֶץ, כְּגוֹן הַשּׁוּם[28] וְהַבְּצָלִים, אֲפִלּוּ מֵאָה לִגְנָה שֶׁל חֻלִּין וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה תַּעֲרֹבֶת בֵּינֵיהֶן - חֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע[29]. וְאִם נִתְלַשׁ[30] הַכֹּל - תַּעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּמֵאָה וְאֶחָד. וְלֹא יִתְלֹשׁ לְכַתְּחִלָּה[31].

26) "שם למקום זרוע מן הארץ" והיינו ערוגה. 27) קל הוא שהקילו בגידולי תרומה, שערוגה אחת של חולין מתרת מאה ערוגות. וראה למעלה פרק י"א הלכה כ"ב שעוד הקלו, שגידולי מדומע - הם חולין. 28) שהשומים הם דבר שאין זרעו כלה. 29) שאין קרקע עולה באחד ומאה. ובפירוש המשנה כתב רבינו: "לפי שהתרומה מופרשת היא

ולא נתערבה בחולין". 30) ממקום חבורו. 31) משום שאין מבטלין איסור לכתחילה.

יג. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, אוֹ שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת[32] מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה אַחַת מִשְּׁתֵּי הַקֻּפּוֹת[33] לְתוֹךְ הַחֻלִּין - אֵינָהּ מְדַמַּעְתָּן[34]. וְכֵן אִם זָרַע אַחַת מֵהֶם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין לְכָל דָּבָר. וְהַשְּׁנִיָּה - נוֹהֵג בָּהּ כִּתְרוּמָה[35]. נָפְלָה הַקֻּפָּה הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְדַמַּעַת. וְכֵן אִם זָרַע אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין. נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְמָקוֹם אֶחָד - מְדַמַּעַת כַּקְּטַנָּה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[36]. זָרַע אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶם: בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין, וּבְדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין מְדַמֵּעַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה[37]; אֲבָל קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ זָרַע אֶת הַשְּׁנִיָּה, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין; שֶׁאֵין תָּלוּשׁ וּמְחֻבָּרִין נַעֲשִׂין חוֹבָה זֶה לָזֶה[38].

32) הכוונה לשתי קופות של חולין, ונפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן. וגם זה בכלל מה שאמרו במשנה שם: "אין ידוע איזו היא של תרומה וכו'". 33) שאחת מהן תרומה ואחת מהן חולין, או אחת מהן מדומעת ואחת מהן חולין. 34) שמא הייתה אותה של חולין. 35) מספק. 36) "אם יהיה באחת על דרך הדמיון סאה ובשנייה סאתיים ונפלו השלוש סאין בחולין צריכים אנו לדעת שיעור אותן חולין ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהן והיא קטנה שבשתיהן ואם היה באותן חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע". 37) ושתיהן מחוברים והרי זה כזורע שתיהן יחד. 38) בדפוס רומי: "נעשין הונח זה לזה". ובירושלמי שם: "אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח". כלומר, הבא ראייה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל, דכל חדא באנפי נפשיה הוא ואין כאן איסור מוחזק דהוו להו כשני מינין.

יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סְאִין, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - מֻתָּרִין; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חֻלִּין לְתוֹךְ חֻלִּין נָפְלוּ, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ הַתְּרוּמָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רַבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם; אֲבָל בִּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - עַד שֶׁיִּרְבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה.

טו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַכְּרִי[39], וְאָמַר[40]: תְּרוּמַת הַכְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ - בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה אוֹתָהּ סְאָה שָׁם נִסְתַּיְּמָה[41] תְּרוּמַת הַכְּרִי, וְנִדַּמַּע הַכֹּל[42] בַּתְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּבִתְרוּמַת הַכְּרִי. אָמַר: תְּרוּמַת הַכְּרִי בִּצְפוֹנוֹ - חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם, וְהַחֲצִי שֶׁבַּצָּפוֹן - לִשְׁנַיִם, וְנִמְצָא רְבִיעַ הַכְּרִי, שֶׁהוּא צְפוֹן צְפוֹנִי, הוּא הַמְדַמֵּעַ.

39) של טבל, והיה שם מאה כנגד התרומה ודינה שתעלה ואינה עושה הכרי מדומע. 40) אחרי כן. 41) נקבעה במקום מסויים אצל הסאה שנפלה. 42) שעכשיו נתרבתה התרומה ועושה הכל מדומע [ואף על פי שלמעלה (הלכה ו) כתב רבינו שסאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת, אם ידע בראשונה קודם שתיפול השנייה, לא נדמעו - כאן כיוון שנתחברו שתי הסאין ביחד, מצטרפות הן ומדמעות].

43) שאין אנו יודעים באיזה מהם התרומה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ג' תאנים שחורות וג' לבנות ונפלה לתוכן תאנה תרומה. ודין עיגולי דבילה גדולים וקטנים שנפל עיגול דבילה לתוכן ואין ידוע אם היה גדול או קטן. סאה של חטין שנפלה על פי מגורה של חטים, וכל ספק תרומה. סאה תרומה טמאה או טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין. שתי קופות שנפלה סאה תרומה לאחת מהן, ואח"כ נפלה אחרת ולא נודע לאיזו נפלה.

א. חֲמִשִּׁים תְּאֵנוֹת[2] שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת שֶׁנָּפְלָה לְתוֹכָן תְּאֵנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה: הָיְתָה לְבָנָה - הַשְּׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מְדֻמָּעוֹת[3]; הָיְתָה שְׁחוֹרָה - הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת. וְאִם אֵין יָדוּעַ[4] אִם שְׁחוֹרָה הָיְתָה וְאִם לְבָנָה - עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל[5]. יָדַע מָה הָיְתָה[6] אַחַר שֶׁנָּפְלָה וְשָׁכַח - הֲרֵי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשים תאנות שחורות וחמשים לבנות שנפלה לתוכן תאנה אחת של תרומה, היתה לבנה השחורות מותרות כו'".

ומקורו במשנה, מסכת תרומות: לפי רבי יהושע, השחורות מעלות את הלבנות, והלבנות מעלות את השחורות. רבי אליעזר אוסר, היינו שאם שחורה נפלה, השחורות אסורות. ואם לבנה נפלה, הלבנות אסורות. ורבי עקיבא אומר: בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות זו את זו, וכשאינו ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו, ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא.

טעמו של ר"א האוסר מובן בפשטות, שהרי במציאות לא התערבה התרומה אלא בחמשים הלבנות, ובוודאי שאין מאה מהמין שנפל. בטעמו של רבי יהושע, כתבו המפרשים, שכיון שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל

ביחד, כולן מצטרפין לבטלה. ובטעמו של רבי עקיבא שמחלק בין ידוע מה שנפל ואינו ידוע, כתבו - שבידוע איזו תאנה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות, כיון שיכול לאכול האחרות, וכיון שמותרות הן אינן מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע איזו נפלה, כולן בספק איסור, ולכן מעלות זו את זו.

וצריך להבין: א. בדעת רבי יהושע, הרי מה בכך שאם רצה לדורסן מערב את כולן, והרי לפועל לא דרסן ואיך מעלות זו את זו.

ב. בדעת רבי עקיבא, מה בכך שאינו יודע איזו נפלה, הרי כל הספק הוא בידיעתו, אבל במציאות לא התערבה התרומה במאה ואין כאן תערובת של אחד במאה.

ויש לומר שר"א ור"ע חולקים בכללות גדר תערובת יבש ביבש שאינה כתערובת לח בלח, כי כל דבר בתערובת זו נשאר ועומד נפרד בפני עצמו, אלא שהאדם אינו יודע איפה נמצא האיסור, האם גדר יבש ביבש שונה מתערובת לח בלח בזה שאינו תערובת ב'חפצא' אלא מצד ה'גברא', היינו בידיעת האדם וגם זה מספיק כדי לבטל האיסור, או שגם גדר תערובת יבש ביבש הוא ב'חפצא' כמו בתערובת לח בלח, כי גם בו אי אפשר להבחין בין ההיתר והאיסור. ר"א סובר שגם תערובת יבש ביבש צריכה להיות ב'חפצא', ולכן אין הלבנות יכולות להעלות את השחורות כי אין כאן תערובת במציאות. אבל ר"י ור"ע סוברים שתערובת יבש ביבש מספיק שתהיה רק מצד ה'גברא'.

ועל־פי־זה תובן גם דעתו של ר"י שכולן מצטרפין לבטלה, כיון שאילו היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כי לשיטתו גדר התערובת הוא גם בדעתו של האדם, ולכן נוגעת כאן גם מחשבתו ורצונו לתערובת של הכל יחד.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ט"ז)

2) תרומות פ"ד משנה ט. 3) שיש בהם פחות ממאה. ואין השחורות מעלות ומסייעות ללבנות לבטל את הסאה־תרומה שנפלה, מכיון שמותרות הם (פי' הרא"ש שם). 4) שם משנה ח, כרבי עקיבא. והמדובר שאי־אפשר לברר על ידי מנין התאנים השחורות והלבנות, כגון שנאבדו מקצתן (מעשה רוקח). 5) שכיון שכולם בספק איסור - מעלות זו את זו (פירוש הרא"ש שם). 6) ירושלמי שם לדעת רב עקיבא. 7) שכיון שנאסרו - נאסרו (ר"ש שירליאו). [אבל צריך עיון: הרי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאה, ושוב נפלו שם חולין בשוגג - מצטרפים לבטל התרומה (תרומות פ"ה משנה ט), וגם כאן על ידי השכחה, נמצא שנתערבו כל התאנות, ולמה לא יבטלו את התרומה?].

1 **ב. וְכֵן עִגּוּלֵי דְּבֵלָה וּמַלְבְּנִים שֶׁל דְּבֵלָה[8] שֶׁנָּפַל עִגּוּל**
2 **אוֹ מַלְבֵּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מַלְבֵּן**
3 **הָיָה אוֹ עִגּוּל - הֲרֵי הָעִגּוּלִין מִצְטָרְפִין לַמַּלְבְּנִים[9]**
4 **וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל. עִגּוּלֵי דְּבֵלָה**
5 **גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים[10] שֶׁנָּפַל עִגּוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין**
6 **יָדוּעַ אִם גָּדוֹל הָיָה אִם קָטָן - הֲרֵי הֵן מַעֲלִין בֵּין**
7 **בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָל[11]. כֵּיצַד? נָפַל עִגּוּל לְמֵאָה עִגּוּלִין**
8 **גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל[12], וּמַגְבִּיהַּ**
9 **אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים. נָפַל עִגּוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עִגּוּלִים,**
10 **מֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין,**
11 **וּמֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד לִטְרָא, הוֹאִיל**
12 **וּמִשְׁקַל הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן**
13 **נָפַל, וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים.**

8) שם משניות ח־ט. "בני אדם עושים מדבלת התאנים כמו ככרות עגולות, ועושין מהן גם כן כמין דבלות מרובעות, נקראות מלבנים לפי שהן דומות לאותם הדפוסים שעושים בהם הלבנים, ולפיכך דעתי שהיא עברי ממש, החזיקי מלבן" (נחום ג, יד - פירוש המשניות). 9) כיון שאין ידוע, וכולן אסורות בין עגולים בין מלבנים - מעלות זו את זו. 10) במשנה שם. 11) ירושלמי שם. 12) ויש כאן מאה ואחד של חולין.

14 **ג. וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת[13] - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת**
15 **הַתְּרוּמָה.**

13) תוספתא תרומות פ"ו, כחכמים. ואף־על־פי שהם מעורבים - הרי אפשר לרקד ולברר זה מתוך זה. והיינו דוקא אם ידע מה נפל, קמח או סולת, אבל אם לא ידע מה נפל - מצטרפים, כמו עיגולים ותאנים למעלה (תוספתא כפשוטה).

16 **ד. סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנָּפְלָה[14] עַל פִּי מְגוּרָה[15] שֶׁל**
17 **חִטִּים - אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ בְּאֶחָד וּמֵאָה[16]; שֶׁאֵין**
18 **מְשַׁעֲרִין אֶלָּא אִם נִבְלְלָה[17] תְּרוּמָה עִם הַחֵלִין, אוֹ**
19 **אִם אֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם נָפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכֵיצַד**
20 **יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלּוּ הִיא חִטִּים עַל גַּבֵּי**
21 **שְׂעוֹרִים[18], וּמַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ שֶׁנָּפְלָה עַל גַּבֵּי**
22 **הַמְּגוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֵלִין שֶׁנָּפְלָה עֲלֵיהֶן, כְּמִי**
23 **שֶׁמְּאַסֵּף חִטִּים מֵעַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִין.**

14) תרומות פ"ד משנה יא. 15) הוא המקום שאוצרים בו (פירוש המשנה). 16) בתחתונות שבמגורה. 17) משנה שם, כדעת רבי יהושע. 18) תוספתא שם פ"ה.

24 **ה. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[19] אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה**
25 **לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן**
26 **נָפְלָה: אִם הָיוּ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת בְּבֵית אֶחָד[20] - הֲרֵי אֵלּוּ**
27 **מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל כְּאִלּוּ הָיוּ**
28 **שְׁתֵּיהֶן מְגוּרָה אַחַת. וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת וַאֲפִלּוּ הָיְתָה**
29 **קֻפָּה בְּבֵית זֶה וְקֻפָּה בְּבֵית אַחֵר, לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר**
30 **לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן[21] בְּבֵית אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקֻּפּוֹת**
31 **בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.**

19) תרומות פ"ד משנה יב, כחכמים. 20) ברייתא בירושלמי שם וכתנא־קמא. 21) שם (הלכה ח): קופות דרכן להתפנות, מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות, לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום, וכיון

שמטלטלות ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול (פירוש המשנה שם).

ו. וְכֵיצַד מַעֲלֶה סְאָה שֶׁנָּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹת[22] מֵאֶחָד מִשְּׁתֵּיהֶן - מַעֲלֶה, וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֶצְיָהּ מִזּוֹ וְחֶצְיָהּ מִזּוֹ - מַעֲלֶה. כַּדִּים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל חֻלִּין[23], שֶׁדָּרַס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַּד אֶחָד[24] מֵהֶם, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא: אִם הָיוּ שָׁם מֵאָה כַּד וָכַד - הֲרֵי זוֹ תַּעֲלֶה, וְלוֹקֵחַ כַּד אֶחָד מֵהֶם וּמוֹכְרָהּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָא, וְהַשְּׁאָר מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמֵּאָה - הַפְּמִין כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת, וְהַשּׁוּלַיִם מֻתָּרִין[25].

22) ירושלמי שם. 23) תרומות שם משנה יא, וכרבי יהושע. 24) כמו שכתב למעלה, שאם רצה להעלות אחד מהם - מעלה. 25) ולפיכך אין התחתונות מסייעות לבטל, וצריך שיהיו מאה פומין.

ז. וְכֵן אִם דְּרָסָהּ[26] עַל פִּי כַּוֶּרֶת אוֹ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא. דְּרָסָהּ עַל פִּי הָעִגּוּל[27] וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ[28] וְלֹא אֵי זֶה עִגּוּל הוּא[29] - רוֹאִין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם פְּרוּדוֹת[30], וְתַעֲלֶה לְפִי הַמִּשְׁקָל; אִם יֵשׁ בְּכָל הָעִגּוּלִין מֵאָה לִיטְרִין - תַּעֲלֶה. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עִגּוּל[31] מֵהֶן יָתֵר עַל שְׁנֵי לִיטְרִין[32], כְּדֵי שֶׁתִּבְטַל הַתְּרוּמָה בָּרֹב; שֶׁסְּפֵק הַתְּרוּמָה בָּטֵל בְּרֹב הַחֻלִּין.

26) מוסב על האמור בהלכה הקודמת, שאם יש שם מאה פומין יעלו, ואם פחות ממאה פומין לא יעלו, שהוא־הדין בדרס על פי כוורת או על פי עיגול (מראה הפנים בירושלמי הלכה ז ד"ה וצריך). 27) זו היא בבא בפני עצמה, מראה הפנים שם. 28) ביצה ד. 29) כלומר: נתעלמו ממנו שני דברים: אינו יודע באיזה עיגול דרס, וגם אינו יודע באיזה מקום בעיגול. 30) כלומר: כאילו פומין מעורבים בשל שולים, וכולם בספק דימוע, ומצטרפות התחתונות להעלות את הליטרא שעל הפה (רש"י שם). 31) ירושלמי שם. כיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפני עצמו, צריך שיהא בכל עיגול כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן התורה, ואז מצטרפין להעלותה באחד ומאה (מראה הפנים שם). 32) (בירושלמי שם: "שני ליטרין וכל שהוא", הרי שאין צורך ב"חד בתרי" ממש. ועיין מהרש"א לפסחים מד. ד"ה איתיביה. וב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן קט סעיף א בש"ך, בפלתי ובפתחי תשובה).

ח. הַתְּרוּמָה - וַדָּאָהּ אוֹסֵר בְּמֵאָה, וּסְפֵקָהּ אוֹסֵר בַּחֲמִשִּׁים[33], וְאֵין לָהּ הֶתֵּר אֶלָּא בְּרֹב; וְאִם הָיָה בְּיוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים - אֵינָהּ צְרִיכָה רֹב. כֵּיצַד? תְּאֵנָה אַחַת תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעִים וְתֵשַׁע, וַהֲרֵי הַמֵּאָה קַיָּמִין[34] - הַכֹּל אָסוּר לְזָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35].

33) ירושלמי שם פ"ד ה"ז. 34) ויש כאן בוודאי תרומה. 35) למעלה הלכה א.

ט. נָפְלָה אַחַת[36] מֵחֲמִשִּׁים[37] וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל, שֶׁמָּא אַחַת מִן הַחֻלִּין הִיא שֶׁאָבְדָה אוֹ הָאַחַת שֶׁנָּפְלָה הִיא שֶׁאָבְדָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן חֻלִּין מִמָּקוֹם אַחֵר[38] וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים וְאַחַת יוֹתֵר עַל הַכֹּל. וְאִם נָפְלָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ חֲמִשִּׁים וְאַחַת וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל - הֻתַּר הַשְּׁאָר לְזָרִים[39].

36) המשך של ההלכה הקודמת. 37) בכ"י אברבנאל: "לתוך חמשים". ועיין מראה הפנים שם. 38) כמפורש בירושלמי: "עד חמשים צריכה רוב". אף־על־פי שבתרומה ודאי שנפלה לפחות ממאה, אסור להוסיף ולהרבות, לפי שאין מבטלין איסור לכתחילה. 39) שם. שכיון שיש כאן ספק שמא אותה של תרומה היא שאבדה, לפיכך די בחמשים ואחד.

י. סְאָה תְּרוּמָה[40] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[41] אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְנִדְמַע הַכֹּל: אִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה - יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים[42] חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּמִדְּמֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ; וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ נָפְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ[43] וְיִמָּכְרוּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה.

40) תרומות פ"ה משנה א. 41) תרומת מעשר. 42) שהדמוע אסור לזרים. 43) ויהיו חולין.

יא. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[44] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ הֻקְדַּשׁ, בֵּין טְמֵאִין[45] בֵּין טְהוֹרִים, הוֹאִיל וְנִדְמַע הַכֹּל - הֲרֵי הַכֹּל כִּתְרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה לַכֹּל, וַהֲרֵי הַכֹּל אָסוּר לְעוֹלָם, וּמַנִּיחִים אוֹתָן עַד שֶׁיִּרָקְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[46] בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי - לֹא יַנִּיחֵן, שֶׁמָּא יִתְּקַל בָּהֶם וְיֹאכַל מֵהֶן; אֶלָּא יַדְלִיק הַכֹּל כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּדְלִיקִין תְּרוּמָה טְמֵאָה[47].

44) משנה שם. 45) כלומר, אותם חולין, או מעשר או הקדש. 46) ירושלמי על המשנה, כגירסתו שם (כסף־משנה). 47) שנותנים בכלי מאוס כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, כמבואר בפי"ב הלכה יב.

יב. סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה[48] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין[49] טְמֵאִין - יִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה. וְהַכֹּהֵן אוֹכֵל מְדֻמָּע זֶה קְלָיוֹת[50], אוֹ יָלוּשׁ אוֹתוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ מִן הַחֻלִּין הַטְּמֵאִין. אוֹ יָלוּשׁ מְדֻמָּע זֶה פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[52], שֶׁאֵין אֹכֶל טָמֵא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר[53] עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּבֵיצָה. אוֹ יִתְחַלֵּק מְדֻמָּע זֶה פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בְּכָל עֹשֶׂה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ.

48) משנה שם. 49) שהכל מדומע. 50) קלוי באש. שלא יפול עליהם משקה המכשיר לטומאה, שלא תיטמא בתרומה, לפי שאוכלין אינם מקבלים טומאה, אלא אם נפלו עליהם שבעה משקין המכשירים לטומאה, כמבואר בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכות א־ב. 51) לטומאה, כמבואר שם הלכה ג. 52) במשנה שם: "יאכלו נקודים". ונקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות, תהיה כל אחת כחצי ביצה (פירוש המשניות שם. ועיין שם בר"ש). 53) אבל לקבלת טומאה אין צריך כביצה, שגם בפחות מכביצה מקבל טומאה (שם פ"ד הלכה א). 54) לעיסות אחרות שיהיה פחות מכביצה והמדומע בכל עיסה.

1 **יג. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[55] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין**
2 **טְהוֹרִין[56], וְכֵן סְאָה[57] תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה**
3 **חֻלִּין טְמֵאִין - תַּעֲלֶה[58] בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְתֹאכַל קְלָיוֹת[59]**
4 **אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה; שֶׁאֵין הַסְּאָה**
5 **שֶׁנָּפְלָה הִיא הַסְּאָה עַצְמָהּ שֶׁעָלְתָה[60].**

55) תרומות שם משנה ב, כדעת חכמים. 56) שלא הוכשרו ולא טימאתם התרומה בנפילתה (ר"ש). 57) שם משנה ג, לדברי הכל. 58) כחכמים שם. 59) שלא תטמא התרומה הטהורה. 60) ולכן תעלה ותאכל. ולא כר' אליעזר (שם משנה ב), שאם נפלה סאה תרומה טמאה לתוך מאה חולין טהורים - תעלה התרומה ותישרף, שהיא שנפלה היא שעלתה, אלא כדעת חכמים שם.

6 **יד. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[61] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל**
7 **תְּרוּמָה טְהוֹרָה - בָּטְלָה בְּמִעוּט[62] וְאוֹכְלִין הַכֹּל**
8 **בְּטָהֳרָה[63]. וְאִם נָפְלָה[64] לְפָחוֹת מִמֵּאָה - יַנִּיחַ הַכֹּל**
9 **עַד שֶׁיֵּרָקֵב.**

61) שם משנה ד. 62) כחכמים שם. ולא תעלה (פירוש המשניות שם), שהרי הכל תרומה. 63) בכורות כב: וכג. 64) שם משנה א, והובא למעלה הלכה יא.

10 **טו. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[65] שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת**
11 **מֵהֶן וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה**
12 **שְׁנִיָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אוֹמְרִים:**
13 **לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה רִאשׁוֹנָה נָפְלָה שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁתּוֹלִין**
14 **אֶת הַקַּלְקָלָה בַּמְּקַלְקֵל[66]. נָפְלָה סְאָה[67] רִאשׁוֹנָה לְתוֹךְ**
15 **אַחַת מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ**
16 **נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אֵין**
17 **אוֹמְרִים: לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה שְׁנִיָּה נָפְלָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא**
18 **שְׁתֵּיהֶן מְקַלְקָלוֹת.**

65) תוספתא תרומות פ"ז, וירושלמי שם פ"ד הלכה ח. והמדובר כשאין באף אחת מהן מאה ואחת נגד התרומה, באופן שזו שנפלה הסאה תרומה לתוכה - נדמעה, או שיש בכל אחת ואחת מאה ואחת, וזו שהסאה נפלה אל תוכה חייבת בהרמת סאה לכהן (רדב"ז). 66) שהראשונה נדמעה או נתחייבה בהרמה. ראה למעלה. והשנייה מותרת. וראה למעלה פ"י הלכה יד. 67) תוספתא וירושלמי שם.

19 **טז. הָיוּ שְׁתֵּי קֻפּוֹת[68], אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה[69],**
20 **וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵי**
21 **זוֹ הִיא - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ הַטְּמֵאָה נָפְלָה.**

68) תוספתא שם, וירושלמי שם פ"ז הלכה ג. 69) בתוספתא שם: "אחת של תרומה טמאה, ואחת של תרומה טהורה". ולדעת רבינו, הוא־הדין אם שניהם של חולין (כסף־משנה), שכל שהוא מקולקל יותר, תולין בו הקלקלה.

22 **יז. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[70], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת שֶׁל**
23 **חֻלִּין טְמֵאִין[71]: נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ**
24 **אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[72],**
25 **וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה[73].**

70) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך תרומה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וראה למעלה הלכה יב, שלדעת רבינו, היינו פחות מכביצה. ועיין להלן. 71) כן הוא בירושלמי שם, וכן הוא ברמב"ם כ"י שהיה לפני הר"י קורקוס. אבל בשו"ת ר"י הנגיד העתיק "חולין טהורים". וכן הגיה הכסף־משנה, בכדי ליישב קושיית הראב"ד. וראה להלן הלכה יח, והלכה כא והערה עז. 72) והחולין מותרים. ראה למעלה פ"י הלכה יד. 73) שלא אמרו "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא במקום שיש הפסד (= איסור החולין באכילה), אבל לענין זה, להזהר בטהרה, שאין כאן הפסד - חששו שמא נפלה התרומה לתוך החולין, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף (מהר"י קורקוס). (וראה להלן הלכה כא, והערה עח). ובירושלמי שם אמרו: "והחולין יאכלו נקודים", היינו פחות פחות מכביצה, שלא יטמאו את התרומה.

26 **יח. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן -**
27 **אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[74], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ**
28 **קְלָיוֹת (בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה.**

74) הלכה זו צריכה עיון: הלא בין אם נפלה לתוך התרומה, ובין אם נפלה לתוך החולין, היא אוסרת, ולמה תלו שתרומה לתוך תרומה נפלה לאסור את התרומה ולהתיר את החולין. וכן מפורש בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה, ואחת של חולין טמאין וכו' נפלה סאה תרומה טמאה, שתיהן אסורות, מה־נפשך, אי לתוך תרומה נפלה אסור, אי לתוך של חולין נפלה אסור" (ועיין עוד להלן, הלכה כא והערה עז).

29 **יט. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן -**
30 **אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ**
31 **קְלָיוֹת)[75] אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת[76].**

75) כל המוקף, ליתא בדפוס רומי ובדפוס קושטא וברמב"ם כ"י שלפני הר"י קורקוס, ובעוד כמה כתבי־יד (תוספתא כפשוטה). ואמנם הדברים כפולים. 76) הראב"ד השיג על זה "שלא יתכן לומר תאכל קליות או תלוש במי פירות, שהרי כבר נטמאה התרומה ונטמאו החולין, אלא

כשהוכשרו עסקינן". ומתוך זה הגיה הכסף־משנה בהלכה הקודמת "ואחת של חולין טהורין", ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, שהמדובר בחולין טהורים שעוד לא הוכשרו לקבל טומאה, וחששו שמא נפלה התרומה אל החולין, ולפיכך תיקנו שלא יכשירום לקבל טומאה, שלא ייטמאו מהתרומה. שאף־על־פי שלענין איסור אכילה לא חששו שמא נפלה בהם התרומה - במקום שאין הפסד (= זהירות שלא להכשיר) חששו, כמבואר למעלה בהלכה הקודמת (וראה להלן הלכה כא והערה עז).

כ. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[77], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְהוֹרִין, וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת.

77) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין כו' נפלה סאה תרומה טהורה, אני אומר לתוך של תרומה טמאה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וכן בתוספתא שם פ"ו (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 141 64): "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאי זו מהן נפלה, הריני אומר לתוך תרומה טמאה נפלה, וחולין טהורין לא יאכלו בטהרה עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיסה כביצה". ומפרש רבינו כבירושלמי, בשנפלה תרומה טהורה. שאילו נפלה תרומה טמאה, דינו מפורש בהלכה הסמוכה.

כא. נָפְלָה סְאָה[78] שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. שֶׁסְּפֵק תְּרוּמָה טְמֵאָה - אָסוּר[79], וּסְפֵק הַמְּדֻמָּע - מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר תְּרוּמָה טְמֵאָה - מִן הַתּוֹרָה, וְאִסּוּר הַמְּדֻמָּע - מִדִּבְרֵיהֶן, עַל הָעִקָּרִים שֶׁבִּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[80].

78) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, ואינו יודע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה". וראה למעלה הלכה יז, שבשתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאים, ונפלה סאה של תרומה טמאה לתוכם - שתיהן אסורות לדעת הירושלמי. ודברי רבינו צריכים עיון. [ויתכן כי דברי רבינו נשתבשו ונתהפכו, ויש להשוותם לדברי הירושלמי. וכן צריך להיות: (הלכה יז) שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה כתרומה. (הלכה כא) נפלה סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן, שתיהן אסורות וכו'. והרי זה ממש כדברי הירושלמי. וראה למעלה הערה עג. ולפי"ז אין מקום להשגת הראב"ד ולהגהת הכסף־משנה למעלה הלכה יז, עיין שם הערה ע והערה עה. (הלכה כ) שתי קופות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות. (הלכות יח־יט) נפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות (בטהרה כו' יאכלו קליות) או ילושו במי פירות. והרי זה שוב כדברי הירושלמי, ועיין בר"י קורקוס]. 79) [זה מוסב על מה שלמעלה הלכה יז (ראה למעלה, שהלכה יז והלכה כא מחוברות), ששתי קופות, אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, שנפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, שאומרין לתוך של תרומה נפלה, ואף־על־פי־כן החולין יאכלו בטהרה, כי לענין זה אנו חוששים שמא התרומה נפלה לתוך החולין, ועל זה כתב שספק תרומה טמאה אסור, שאיסור תרומה טמאה מן התורה, היינו שאם נתערבה כאן בחולין הטמאים, ויטמאו אותה, הרי הוא עובר על איסור דאורייתא של מטמא תרומה, שאף־על־פי שמן התורה בטלה ברוב, אין זה אלא לענין אכילה, שזהו בדיעבד. אבל לענין טומאה, שאפשר להזהר עוד בטהרה, הרי זה כלכתחילה, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ובתרומה זהו איסור דאורייתא לכל הדעות, כמו שכתב אבני־מילואים בתשובה סימן יח). 80) כלומר, במין במינו. עיין שם פט"ו הלכות א־ו, י־יג.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחבית סתומה מדמעת בכל שהוא, ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה או שאור של תרומה שנפל לתוך העיסה. מין בשאינו מינו בתרומה אם הוא בנותן טעם. הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה או איזה דבר אחר. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה. ב' כוסות של יין אחד תרומה ואחד חולין מזוגים במים, שנתערבו. שמן של תרומה שנפל על גבי פירות או על גבי דבר אחר. הדברים שנקראו תרומה. והאוכל תרומה מה הוא מבארך.

א. חָבִית סְתוּמָה[2] - מְדַמַּעַת בְּכָל שֶׁהוּא[3]. כֵּיצַד? חָבִית סְתוּמָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - נִדְמַּעַת הַכֹּל. נִפְתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת[4] - תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה.

2) שהוא דבר חשוב ואינו בטל (פט"ז מהל' מאכלות אסורות ה"א־ג). 3) ערלה פ"ג מ"ז. 4) שבטלה חשיבותן. שם מ"ח. והיינו שנפתחו מאליהם, אבל אסור לפתחם, שאין מבטלין איסור לכתחלה (שם הי"ב, ועי' רדב"ז כאן).

ב. חָבִית סְתוּמָה[5] שֶׁנִּתְעָרְבָה[6] בְּמֵאָה חָבִיּוֹת, וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶם לַיָּם הַגָּדוֹל[7] - הֵתִּרוּ כֻּלָּן, וְאוֹמְרִין: שֶׁל תְּרוּמָה הִיא שֶׁנָּפְלָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְאֵנָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה[8], וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל; אֶלָּא צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אַחַת. לְפִי שֶׁהֶחָבִית - נִפְילָתָהּ נִכֶּרֶת[9], וּתְאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין נִפְילָתָהּ נִכֶּרֶת.

5) שאינה בטלה לעולם, מחמת חשיבותה (בהלכה הקודמת). 6) זבחים עד, ב. כריש לקיש וכרבא שהוא בתרא. ראה 'כסף משנה' שפירש דבריו. 7) ראה בהגהות 'שיטה מקובצת' שם. 8) שבטלה אלא שצריך להפריש אחת לכהן (למעלה פי"ג ה"א). 9) כרבא, אליבא דריש לקיש, שם.

ג. חָבִית סְתוּמָה[10] שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת וְנִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן[11] - נוֹטֵל מִמֶּנָּה[12] אֶחָד מִמֵּאָה[13] וְשׁוֹתֶה אוֹתָהּ הַחָבִית[14]; אֲבָל שְׁאָר הַחָבִיּוֹת - אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיִּפָּתְחוּ. וְכָל אַחַת וְאַחַת שֶׁתִּפָּתַח מֵהֶן - נוֹטֵל מִמֶּנָּה כְּדֵי דְּמוּעָה[15] וְשׁוֹתֶה הַשְּׁאָר. נִתְעָרְבָה[16] חָבִית בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חָבִיּוֹת, וְנִפְתְּחוּ מֵהֶם מֵאָה - נוֹטֵל מֵהֶם כְּדֵי דְּמוּעַ חָבִית אַחַת[17] וְשׁוֹתֶה הַמֵּאָה; וּשְׁאָר הַחֲמִשִּׁים אֲסוּרוֹת, וְאֵין מַחֲזִיקִין לְאוֹתָהּ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּרֹב[18]. אֲפִלּוּ הָיוּ כַּמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת - כֻּלָּן מְדֻמָּע, וְכָל מַה שֶּׁיִּפָּתַח - נוֹטֵל הֵימֶנּוּ אֶחָד מִמֵּאָה[19], וְהַשְּׁיָרִים שׁוֹתֶה, וְהַשְּׁאָר מְדֻמָּע.

10) זבחים שם, מימרא של רבי אלעזר. 11) כלומר, נפתחה מאליה (שם), וראה למעלה ה"א. 12) ונותן לכהן. 13) כלומר: אחד ממאה ואחד. 14) אף־על־פי שאין טעם לזה, שהרי ממה־נפשך: אם חבית זו תרומה, הרי כולה אסורה, ואם היא חולין - כולה מותרת, תקנת חכמים היא: אם נתיר כאן בלי הרמה לכהן, יבואו לטעות גם באופן שיתפתחו כולן ('מעשה רוקח'). 15) אחד ממאה ואחד. 16) זבחים שם, מימרא של רבי אושעיא, וכן הוא ב'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"ז. 17) [וכן כתב להלן "נוטל הימנו אחד ממאה". וצריך עיון: הרי נפלה חבית אחת לתוך מאה וחמשים חביות, ואם כן אינו צריך ליטול אלא אחד ממאה וחמשים ואחת, וכשרוצה להתיר המאה שנפתחו אינו צריך להרים אלא מאה חלקי מאה וחמשים ואחת. וכן כתב רש"י בזבחים שם ד"ה כדי דמועה אחד מק"נ (כן צריך להיות), אלא שהוסיף שם שאפילו אם יטול אחת ממאה, לא נאמר איסורא ברובא איתא, עיי"ש]. 18) כלומר, במאה (שם). 19) [ראה למעלה, וצ"ע].

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[20], שֶׁהַמְחַמֵּץ וְהַמְתַבֵּל אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ, אִם רִסֵּק תַּפּוּחַ[21] שֶׁל תְּרוּמָה וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ הָעִסָּה וְהֶחְמִיצָה - כָּל הָעִסָּה מְדֻמַּעַת וַאֲסוּרָה לְזָרִים.

20) פט"ז ה"א, מהמשנה בערלה פ"ב מ"ד. 21) תרומות פ"י מ"ב.

ה. בֵּיצָה שֶׁנִּתַּבְּלָה[22] בִּתְבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - אֲפִלּוּ חֶלְמוֹן שֶׁלָּהּ[23] אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בוֹלֵעַ.

22) שם מי"ב. 23) שהוא בפנים, וכל־שכן החלבון שהוא בחוץ.

ו. שְׁאוֹר[24] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הָעִסָּה, וְהִגְבִּיהוּ[25] וְאַחַר כָּךְ נִתְחַמְּצָה - הֲרֵי זוֹ מַתֶּרֶת[26].

24) תוספתא תרומות פ"ח. 25) היינו שהיה מאה בעיסה נגד השאור, והגביהו כדין תרומה שנפלה למאה, למעלה פי"ג ה"א (ר"י קורקוס ו'אור שמח'). 26) שכיון שהגביהו השאור אף־על־פי שנתחמצה אחר־כך, אין אנו אומרים שנתחמצה על־ידי השאור, אלא מעצמה נתחמצה. וראה תוספתא כפשוטה שם.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[27], שֶׁאִם נִתְעָרֵב (תְּרוּמָה) מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם. לְפִיכָךְ, בָּצָל מְחֻתָּךְ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַתַּבְשִׁיל[28], אִם הַבָּצָל תְּרוּמָה וְהַתַּבְשִׁיל חֵלִין, וְיֵשׁ בּוֹ טַעַם הַבָּצָל - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל אָסוּר לְזָרִים; וְאִם הַבָּצָל חֵלִין וְהַתַּבְשִׁיל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טַעַם הַתַּבְשִׁיל בַּבָּצָל - הֲרֵי הַבָּצָל אָסוּר.

27) בפט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"א־ו, ולמעלה פי"ג ה"ב. 28) [רבינו מנה כאן שלשה דברים: מחותך, מבושל, עם תבשיל סתם (שאינו עדשים). ולפי המבואר בהלכה הסמוכה - כל אחד מהדברים הנ"ל, כלומר: מחותך (אף־על־פי שלא נתבשל, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), מבושל (אף־על־פי שהבצל שלם, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), בתבשיל אחר (אף־על־פי שהוא שלם ואף־על־פי שלא נתבשל) - בכל האופנים הנ"ל, בין שהבצל חולין והתבשיל תרומה, ובין שהבצל תרומה והתבשיל חולין - הכל אסור. ולא התירו אלא באופן שאין אף אחד משלשת הדברים הנ"ל. כגון: בצל שלם, עדשים (ולא בתבשיל אחר) שנתבשלו, וכשלא נתבשל הבצל עמהם. וכנראה שכוונת רבינו כאן אינה לשלושת הדברים ביחד, אלא לכל אחד ואחד מהם לחוד, וראה ב'משנה ראשונה']. 29) תרומות פ"י מ"א ו'ירושלמי' שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "הדין שוה בין שהיו עדשים של תרומה ובצל של חולין או בצל של תרומה ועדשים של חולין", וראה ב'כסף משנה'. 30) 'ירושלמי' שם. כלומר, שיש לו קליפה יבשה שאין בה לחות ('מלאכת שלמה'). 31) בסמוך ביאר רבינו, שהבצל השלם אינו בולע, והעדשים שכבר נתבשלו, אף הן אינן בולעות. ולפיכך בין כשהבצל תרומה והעדשים חולין, ובין כשהבצל חולין והעדשים תרומה - כיון שהבצל שלם והעדשים כבר נתבשלו, הכל מותר. אבל אם העדשים עוד לא נתבשלו, אף־על־פי שהבצל שלם, בין אם הבצל תרומה ובין אם העדשים תרומה - הכל אסור, שכיון שהעדשים עוד לא נתבשלו, הן פולטות הרבה ואז הבצל בולע, אף־על־פי שהוא שלם. וראה להלן. 32) משנה,

ח. עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ[29] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן בָּצָל יָבֵשׁ[30]: אִם הָיָה שָׁלֵם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[31], וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[32]. וְאִם בִּשֵּׁל[33] הַבָּצָל עִם הָעֲדָשִׁים, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[34]. וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל[35] - בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ הַבָּצָל אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בֵּין שֶׁבִּשְּׁלוֹ עִם הַתַּבְשִׁיל, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[36]. וּמִפְּנֵי מָה בָּצָל שָׁלֵם לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵב מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא שָׁלֵם; וְלֹא פּוֹלֵט לְתוֹכָן, שֶׁכְּבָר נִתְבַּשְּׁלוּ. וְאִם הָיוּ בְּצָלִים רַכִּים[37] - הֲרֵי הֵן כְּמְחֻתָּךְ. וְכֵן אִם נִטְּלָה פִּטְמָתוֹ[38] וּקְלִפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה[39], אוֹ שֶׁהָיָה לַח[40] - הֲרֵי הוּא כְּמְחֻתָּךְ. וְהַקַּפְלוּט[41] - בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[42].

29) תרומות פ"י מ"א ו'ירושלמי' שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "הדין שוה בין שהיו עדשים של תרומה ובצל של חולין או בצל של תרומה ועדשים של חולין", וראה ב'כסף משנה'. 30) 'ירושלמי' שם. כלומר, שיש לו קליפה יבשה שאין בה לחות ('מלאכת שלמה'). 31) בסמוך ביאר רבינו, שהבצל השלם אינו בולע, והעדשים שכבר נתבשלו, אף הן אינן בולעות. ולפיכך בין כשהבצל תרומה והעדשים חולין, ובין כשהבצל חולין והעדשים תרומה - כיון שהבצל שלם והעדשים כבר נתבשלו, הכל מותר. אבל אם העדשים עוד לא נתבשלו, אף־על־פי שהבצל שלם, בין אם הבצל תרומה ובין אם העדשים תרומה - הכל אסור, שכיון שהעדשים עוד לא נתבשלו, הן פולטות הרבה ואז הבצל בולע, אף־על־פי שהוא שלם. וראה להלן. 32) משנה,

שם. ואף־על־פי שהעדשים לא נתבשלו עוד - הן פולטות קצת, ומכיון שהבצל מחותך הוא בולע את הטעם הזה. 33) 'ירושלמי' שם, שלא התירו אלא אם נתבשלו העדשים מקודם. 34) שאף־על־פי שהבצל שלם - כיון שנתבשלו ביחד הוא בולע. 35) משנה, שם. היינו חוץ מעדשים. 36) שרק העדשים טבעם לא לבלוע ולא לפלוט הרבה לאחר שנתבשלו, אבל תבשיל אחר דרכו לבלוע ולפלוט, ולפיכך אף־על־פי שהבצל שלם, הוא בולע אם הוא חולין, ומפליט אם הוא תרומה. 37) 'ירושלמי' שם: "היו שנים שלשה קטנים, כמחותכין הן". 38) 'ירושלמי' שם: "העביר פטמתו, כמחותך הוא". 39) שם ('כסף משנה'). 40) 'ירושלמי' שם: "ביבש, אבל בלח אסור". 41) שם. והוא מי בצל ('תפארת ישראל' מעשר שני פ"ב מ"א). ובפירוש המשניות לרבינו שם כתב, שהוא החציר שבארץ הצבי, וראה בהלכה הסמוכה. 42) שבניגוד לבצל שלם, הוא בולע הרבה, וגם אותו המעט שנפלט מעדשים שנתבשלו נפלט אל תוכו.

ט. הַכּוּבֵּשׁ יָרָק[43] שֶׁל חֵלִין עִם יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְזָרִים. חוּץ מִמִּינֵי בְּצָלִים וְחָצִיר וְשׁוּמִים[44], שֶׁאִם כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל חֵלִין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה, אוֹ בְּצָלִים שֶׁל חֵלִין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[45]. כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה עִם בָּצָל שֶׁל חֵלִין - הֲרֵי הַבָּצָל מֻתָּר לְזָרִים[46].

43) [בתרומות שם מ"י: "כל הנכבשים זה עם זה, מותרים". וכבר הקשו בזה רבים (עי' 'תוספות יום־טוב' ו'משנה ראשונה' שם): הלא קיימא־לן "כבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז:), ולמה מותרים הנכבשים זה עם זה? אבל יפה כתב ב'תוספות חדשים' שדעת רבינו לפסוק כרבי יוחנן (שם קיא:) ש"כבוש אינו כמבושל", אלא שהוא מפרש דבריו שאינו כמבושל, אבל הוא כמליח ואינו צריך אלא קליפה כדין מליח (עיי"ש בדבריו). ולפי זה דברי רבינו מבוארים על נכון, שהרי דעת רבינו (בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הי"ז), שדבר הטעון קליפה ולא נקלף - מותר בדיעבד (ראה בשו"ע יו"ד סי' צא ס"ד), ולכן כתב רבינו "הכובש ירק" לפי שירק שהוא עלים אינו בר קליפה, ולכן הוא מותר לזרים. וראה להלן]. 44) במשנה שם: "החסית", ופירש רבינו: "השומים והבצלים ומיניהם לחריפותם וחידודם". ובהם אמרו "כבוש הרי הוא כמבושל" ומבליע בכולו. 45) שהתרומה נבלעה בכל הירק או בכל הבצלים, כנ"ל. 46) משנה, שם. לפי שהירק של תרומה אינו חריף ואינו מבליע בכל הבצל. [ונראה שהמדובר בבצלים ירוקים ארוכים שאינם בני קליפה, ככל ירק. אבל בצלים יבשים ועגולים, שאפשר לקלפם - צריכים קליפה, ראה למעלה].

י. זֵיתֵי חֵלִין[47] שֶׁכְּבָשָׁן עִם זֵיתֵי תְּרוּמָה: אִם הָיוּ פְּצוּעִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ, אוֹ שֶׁהָיוּ חֵלִין פְּצוּעִין וְשֶׁל תְּרוּמָה שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁכְּבָשָׁן בְּמֵי תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁהָיוּ זֵיתֵי תְּרוּמָה פְּצוּעִין וְזֵיתֵי הַחֵלִין שְׁלֵמִין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. לְפִי שֶׁהַפְּצוּעִין שׁוֹאֲבוֹת מִן הַשְּׁלֵמִין[48].

47) תרומות שם מ"ז. 48) ואין השלמים שואבים מן הפצועים.

יא. מֵי כְּבָשִׁים[49] וּמֵי שְׁלָקוֹת שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְזָרִים.

49) שכבשם במי מלח (משנה, שם).

יב. הַשֶּׁבֶת[50]: עַד שֶׁלֹּא נָתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה; מִשֶּׁנָּתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה[51].

50) עוקצין פ"ג מ"ד. וכן הוא בלשון ערבי: שבת (פירוש המשניות שם) והוא אניס (רע"ב ו'תפארת ישראל' שם). 51) "כיון שהשליך כחו בבשול (= בתבשיל) וימצא בבשול (= בתבשיל) טעם השבת, כבר תמה תועלתו והנשאר ממנו אחר־כך הוא במדריגת השמרים, אשר אינן ראויים לאכילה (ראה למעלה פי"א הי"ג) ועל כן אינו חייב בתרומה" (פירוש המשניות, שם).

יג. הָרוֹדֶה[52] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן תְּרוּמָה: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּים - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[53]; וְשֶׁל שְׂעוֹרִים - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹאֶבוֹת[54].

52) תרומות שם, מ"ג. 53) כדעת רבי יוסי שם, וכרבא שאמר (עבודה זרה סו:) "ריחא לאו מילתא היא", וראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הל"ג (כסף־משנה). 54) כדברי רבי יוסי, שם.

יד. תַּנּוּר[55] שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן[56] שֶׁל תְּרוּמָה וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת - הַפַּת מֻתֶּרֶת[57]; שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם כַּמּוֹן, אֶלָּא רֵיחוֹ, וְהָרֵיחַ אֵינוֹ אָסוּר.

55) תרומות שם, מ"ד. 56) הוא הנזכר בישעיה כח, כז. והוא "קיממעל" ('תפארת ישראל' שם). 57) ואף־על־פי שתנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם - הפת אסורה (פט"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ב) - אין לדמות תרומה שמותרת בהנאה, לערלה וכלאי הכרם שאסורים בהנאה, ראה ברש"י בעבודה זרה שם, וברע"ב במשנה, שם.

טו. שְׂעוֹרִין[58] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מֵימָיו - הֲרֵי הֵן מֻתָּרִין; שֶׁאֵין נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם אוֹסֵר.

58) תרומות שם, מ"ב. וכן פירשה הר"ש שם.

טז. תִּלְתָּן[59] שֶׁל תְּרוּמָה, הוּא וְעֵצוֹ, שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ בּוֹר שֶׁל יַיִן, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע הַתִּלְתָּן כְּדֵי לִתֵּן לְבַדּוֹ[60] טַעַם בַּיַּיִן - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר[61] לְזָרִים.

59) שם, מ"ה. והוא נקרא בערבי "חולבה" (פירוש המשניות, שם). 60) בלי סיוע מהעץ שאין בו קדושת תרומה. 61) אבל אם בתלתן לבדו אין ליתן טעם ביין, אלא רק ביחד עם העץ - אינו אסור (משנה, שם).

יז. שְׁנֵי כּוֹסוֹת[62] שֶׁל יַיִן, אֶחָד תְּרוּמָה וְאֶחָד חֵלִין, מָזַג כָּל אֶחָד בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ עֵרְבָן[63] - רוֹאִין אֶת יַיִן

הַחֵלִין כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְאִלּוּ יֵין הַתְּרוּמָה נִתְעָרֵב בַּמַּיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִינוֹ: אִם רָאוּי אוֹתוֹ הַמַּיִם לְבַטֵּל טַעַם יֵין הַתְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים, וְאִם לַאו - אָסוּר; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[64], שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן.

62) עבודה זרה עג, ב. 63) ואין ביין של חולין מאה כנגד יין של תרומה (׳תוספות׳ שם ד"ה שני). 64) למעלה פי"ג ה"ט, עיי"ש.

יח. יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה[65] שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדִיחֵם וְהֵם מֻתָּרוֹת[66]. וְכֵן שֶׁמֶן[67] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדִיחֵם וְהֵם מֻתָּרוֹת. נָפַל הַשֶּׁמֶן[68] עַל גַּבֵּי יַיִן - יַקְפֵּה אוֹתוֹ, וְהַיַּיִן מֻתָּר לְזָרִים. נָפַל עַל גַּבֵּי הַצִּיר[69] - יַקְפֵּה אוֹתוֹ וְיִטֹּל קְלִפָּה[70] מֵעַל הַצִּיר, כְּדֵי שֶׁיָּסִיר כָּל הַצִּיר שֶׁבּוֹ טַעַם הַשֶּׁמֶן.

65) תוספתא תרומות פ"ח. 66) במשנה, עבודה זרה סה, ב: "יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות". והביאה רבינו בהל׳ מאכלות אסורות שם הל"ב, ועי׳ רדב"ז. 67) תוספתא, שם. 68) שם. 69) שם. 70) שם ליתא.

יט. קִדֵּרָה[71] שֶׁבְּשֵׁל בָּהּ תְּרוּמָה - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חֵלִין; וְאִם בִּשֵּׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאִם שָׁטַף הַקִּדֵּרָה בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְבַשֵּׁל בָּהּ[72]. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - אֵין צָרִיךְ לִשְׁטֹף אֶת כֻּלּוֹ, אֶלָּא שׁוֹטֵף מְקוֹם הַבִּשּׁוּל בִּלְבַד[73].

71) זבחים צו, ב. 72) הראב"ד השיג בזה על רבינו, וכתב שצריך הגעלה בחמין ואחר־כך שטיפה בצונן. וכן מפורש בזבחים שם. וחכמי לוניל שאלו את פי רבינו על ענין זה (שו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סי׳ קנ) ורבינו השיב על זה, וזו לשון השאלה והתשובה: "שאלה בסדר עבודה נמצא כתוב בו, שכלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה (?) ושטיפה, ועינינו לתשובת גאוננו מייחלות, כי לעניות־דעתינו לא נתמעטה תרומה משאר קדשים כי־אם למריקה ושטיפה יתירה שהוא אחר הגעלה של כלים שנתבשל בהם קדשים צריך (הגעלה), ולתרומה לא צריך, אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל - תשובה, זה שאמרתי אין כלי שנתבשלה בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעים, הוא אמור בהלכות תרומה, ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמורה שם בזבחים בפרק דם חטאת [צו:] - סמכתי, אלא על המשנה השנויה בסוף תרומות [פי"א מ"ח], דהא תנן המערה מכד לכד והטיף ג׳ טיפין נותן לתוכה חולין, הרכינה ומיצתה הרי זו תרומה. וזהו פירושה וכו׳. ממשנה זו דקדקתי שאין קדירה זו שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד. וקל־וחומר הדברים, אם היין או השמן הנשאר בדופני הכד אינו מדמע אף־על־פי שאילו הרכין על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת כו׳ קל־וחומר לתרומה שנבלעה בחרסית שיעלה על הדעת שיצא אותו הנבלע וידמע, שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש וכו׳" (מקצת התשובה הועתקה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. ועי׳ רדב"ז). ועי׳ ב׳פרי חדש׳ יו"ד סי׳ קכב, שתמה על דברי רבינו. [ולולא דברי רבינו בתשובה הנ"ל, היה אפשר לפרש בדברי רבינו כאן, שהכוונה לשטיפה שלאחר הגעלה, וכמו שכתב בפ"ה מהל׳ חמץ ומצה הכ"ג, שכל הגעלה צריכה שטיפה בצונן אחריה, אלא שעיקר החידוש הוא שאין השטיפה צריכה מים, וכמו שאמר רבא בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, היינו שבקדשים צריך שטיפה במים דוקא, ולא במים ולא במזוג, ואילו בתרומה - טוב גם ביין ובמזוג, וראה עוד להלן]. 73) כן אמר אביי בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, הוא שבקדשים אפילו בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ואילו בתרומה לא צריך אלא מקום הבישול בלבד.

כ. תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[74] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן נִקְרָאוּ תְּרוּמָה[75]. בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר נֶאֱמַר: וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ. וְאוֹמֵר: כִּתְרוּמַת גֹּרֶן[76]. וּבְחַלָּה נֶאֱמַר: חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה. וְנֶאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹ׳ וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם שֶׁלֹּא פֵּרְטוֹ בְּפָסוּק זֶה חוּץ מִן הַבִּכּוּרִים, וּבָהֶן נֶאֱמַר: וּתְרוּמַת יָדֶךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵן קְרוּאִין תְּרוּמָה[77].

74) ערלה פ"ב מ"א. 75) מעילה טו, ב. וראה למעלה פ"י ה"ד. 76) [זה נאמר לענין חלה. ואולי יש למחקו מכאן, ולהעתיקו להלן אחרי המילים "ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה" [ואומר כתרומת גורן]. ועי׳ רדב"ז]. 77) מעילה, שם.

כא. לְפִיכָךְ, דִּין אַרְבַּעְתָּן לְעִנְיַן אֲכִילָה[78] וְדִמּוּעַ - אֶחָד הוּא: כֻּלָּן עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה[79], וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[80], וְאִם נִטְמְאוּ - יִשָּׂרְפוּ[81]. וְדִין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי[82] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל אֲכִילָתָהּ[83].

78) כלומר, לענין איסור אכילה, ראה למעלה פ"י ה"ד. 79) ערלה, שם. 80) בין לענין דימוע ובין לענין איסור אכילה בכזית. 81) ראה למעלה פ"ב הי"ד־ט"ו. 82) ערלה ומעילה, שם. 83) שאין לוקין על הספק (כסף־משנה).

כב. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אוֹתוֹ מַאֲכָל, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ[84]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן[85] וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל תְּרוּמָה[86]. וְכָךְ קִבַּלְנוּ וְרָאִינוּ אוֹתָם מְבָרְכִין אֲפִלּוּ בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[87]. שֶׁגַּם אֲכִילַת קָדְשֵׁי הַגְּבוּל כַּעֲבוֹדָה[88], שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם.

84) שמאחר שמצוה לאכול (ראה להלן), פשוט שצריך לברך עליה (כסף־משנה). ויתכן כי זוהי כוונת המשנה (במעשר שני פ"ה מי"א) "לא שכחתי מלברכך", דהיינו על אכילתה. שכן כל הפרשה מדברת באכילה (ר"י קורקוס). [וראה ב׳שיטה מקובצת׳ לברכות מ, ב. ולהלן פי"א מהל׳

מעשר שני הט"ו - הערת הרב חיים פרדס]. 85) ש"כל האוכל מתנה שיש בה קדושה, מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'" (פ"א מהל' ביכורים ה"ב, וראה במשנה־למלך פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"א). 86) כדין העושה מצוה לעצמו, שמברך "לעשות" (בלמ"ד) ולא ב"על" (פי"א מהל' ברכות הי"א). 87) שגם על מצוה דרבנן מברכים "וציונו". והיכן ציונו? - "לא תסור מכל הדברים", "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (שבת כג.). 88) פסחים עג, א. הרי שהיא מצוה. "וכל מצות־עשה שבין אדם למקום - מברך עליה קודם לעשייתה" (הל' ברכות שם, ה"ב).

1 **סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא**

יום רביעי ג' שבט ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר

2 **מִצְוָה אַחַת וְהוּא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה**
3 **וְשָׁנָה מִשְׁנַת הַזְּרִיעָה[1] וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ**
4 **בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

1) למעט שנת השמיטה שאינה שנת זריעה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר מה נקרא מעשר ראשון, ואם ישראל מותר לאוכלו, ואם יש בו קדושה. ודין אם הכהנים יאכלו פירותיהם בטבלם. ואם מוציאין המעשר מכהן לכהן. האוכל פירותיו טבלין או בן לוי האוכל מעשרו בטבלו. אם מותר להיות אוכל והולך ואח"כ יפריש. ואם מעשרין ממקום זה על מקום אחר. ודין הדברים שהתרומה והמעשר שוין בהם. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך. והדברים שפטורים מהמעשר. ודין אין מעשרין אלא מן המובחר. ואם מעשרים באומד. ודין המפריש מקצת מעשר אם הוא מעשר.

5 **א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[4] מַפְרִישׁ אֶחָד**
6 **מֵעֲשָׂרָה מִן הַנִּשְׁאָר. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וּבוֹ**
7 **נֶאֱמַר: כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ**
8 **וְגוֹמֵר. וְהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה[5] לַלְוִיִּים[6], זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[7];**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְנֵי לֵוִי[8] הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל**
10 **לְנַחֲלָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין תרומה גדולה, מפריש אחד מעשרה מן הנשאר, וזהו הנקרא מעשר כו'".

וצריך להבין מדוע קדמה הפרשת תרומה, והלא התרומה היא קודש שאסורה לזר, ואילו מעשר הוא חולין ו"אין בו קדושה כלל", כלומר: תרומה היא מתנה לה', ומעשר ראשון (ללוי) ומעשר עני הם לצורך מחייתם של הלוי והעני, ומדוע לאחרם עד לאחר הפרשת תרומה, ובפרט לעני על־פי הידוע ממעשה רבי נחום איש גמזו עד כמה יש להיזהר בנתינת מזונות העני במהירות הכי גדולה.

אלא, שמלבד זאת שקודם התרומה הרי היא טבל, הרי ישנה מצוה לעשר מן המובחר "האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו... כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו כו'". ומובן שעל־פי־זה מוטב לתת ללוי ולעני מעשר שכבר הורמה תרומתו, כי על־ידי התרומה נעשית "הרמה" בכל הכרי, וממילא נתינת המעשר אחר־כך היא מן המשובח ו"מן החלב". ובנוגע לעני שיש למהר נתינת מעשרו, הנה מכיון ש"תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה.... אפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי" יכול להפריש תרומה ב"רגע כמימרא", ואף שצריך גם לברך על הפרשת תרומה, הרי "אם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן, כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות".

ההוראה לעבודת ה': כשיהודי עוסק בענייני פרנסה וזוכה לברכת ה', לכל־לראש צריך להפריש "מעשר" מפרנסתו עבור יהודים אחרים שזקוקים לעזר וסיוע, ועל־ידי־זה זוכה לברכת ה' תשע פעמים ככה, וככל שיגדל חלק הצדקה יגדלו בהתאם שאר תשע החלקים.

(על־פי ׳יין מלכות׳ ספר זרעים סימן י"ח)

2) שכן הוא סדר ההפרשה. 3) ואף שעדיין לא נתן התרומה לכהן - מפריש מעשר ראשון, שמה שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" לא נאמר אלא על סדר ההפרשות, ולא על סדר הנתינות. 4) נקראת "תרומה גדולה" ביחס לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, ואילו תרומה גדולה היא אחד מחמישים. 5) בניגוד למעשר שני שהוא לבעלים. 6) כדעת רבי עקיבא, ולא כר' אלעזר בן עזריה שאמר: מעשר ראשון אף לכהן. 7) שהרי גם לוייה שנשבית או נבעלה בעילת זנות, נותנים לה מעשר ואוכלת, אלא שאין חולקין לה בבית הגרנות משום ייחוד. 8) מפסוק זה לא למד אלא שהמעשר ללויים, אבל שהוא ניתן גם לנקבות אין ללמוד ממנו, שהרי אדרבא "ולבני לוי" יש לדרוש: "ולא לבנות לוי".

11 **ב. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל[9], וּמֻתָּר**
12 **לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה[10]; שֶׁאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְכָל מָקוֹם**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעַשְׂרוֹת קֹדֶשׁ אוֹ פִּדְיָה - אֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר**
14 **שֵׁנִי. וּמִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶחְשַׁב**
15 **לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן הַיֶּקֶב;**
16 **מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב[11] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן**
17 **שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[12] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ[13], בַּת**
18 **לֵוִי שֶׁנִּשְׁבֵּית[14] אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת[15] - נוֹתְנִין**
19 **לָהּ הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת[16]. אֲבָל מִי שֶׁשָּׁמְעָה[17] שֶׁמֵּת**
20 **בַּעְלָהּ אוֹ הֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד[18], וְנִסֵּת[19], וְאַחַר כָּךְ בָּא**
21 **בַּעְלָהּ - קָנְסוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים שֶׁתְּהֵיֶה אֲסוּרָה[20]**
22 **בְּמַעֲשֵׂר.**

9) דלא כרבי מאיר שאמר "מעשר ראשון אסור לזרים". 10) למדו זאת בספרי (מן הפסוק "ואכלתם אותו בכל מקום", "אפילו בקבר". 11) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 12) אבל קודם שניטלה תרומתו אסור באכילה משום תרומת מעשר המעורבת בו. 13) לפי שהוא חולין.

14) וחוששים שמא נבעלה לגוי. 15) לגוי או לעבד כנעני. שאם הייתה בת כהן הייתה נפסלת מתרומה. 16) ולא קנסו אותה, כדלהלן בשמעה שמת בעלה, משום שזנות אינה שכיחה. 17) מפי גוי המסיח לפי תומו או מפי עד ששמע מפי עד אחר או מפי עבד ושפחה, שכל אלה אינם כשרים לעדות אחרת. 18) נראה שאם העידו לה שני עדים וניסת ואחר כך בא בעלה - לא קנסוה. [ואף על פי שלעניין חזרה לבעלה פסק רבינו שם פרק י הלכה ה, שאפילו ניסת בשני עדים תצא מזה ומזה - לעניין מעשר לא קנסוה, שהרי נבעלה בעילת זנות לא קנסוה, משום שזנות לא שכיחה, כמו כן נישואין בעדים ואחר כך יבוא בעלה ויתברר ששני העדים העידו שקר, גם זה לא שכיח]. 19) אבל אם לא ניסת אלא נתקדשה בלבד, לא קנסוה, שהרי לא עשתה איסור. 20) משמע שאסורה אף באכילת מעשר.

1 **ג. לְוִיִּים[21] וְכֹהֲנִים מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[22], כְּדֵי**
2 **לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23]. וְכֵן הַכֹּהֲנִים**
3 **מַפְרִישִׁין שְׁאָר תְּרוּמוֹת[24] וּמַעַשְׂרוֹת[25] לְעַצְמָן. וּלְפִי**
4 **שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹטְלִין מִן הַכֹּל[26], יָכוֹל יֹאכְלוּ פֵּרוֹתֵיהֶן**
5 **בְּטֶבֶלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם. מִפִּי**
6 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: 'אַתֶּם' - אֵלּוּ הַלְוִיִּם; 'גַּם אַתֶּם' -**
7 **לְרַבּוֹת אֶת הַכֹּהֲנִים.**

21) הקדים לויים לכהנים, לומר לך שלא רק לויים מפרישים מעשר ראשון רק כדי להפריש ממנו תרומת מעשר ולא כדי ליתנו ללוי אחר, אלא גם הכהנים מפרישים שלא על מנת ליתן ללוי. 22) ומשאירים לעצמן. ואף על פי שבישראל עיקר מצוות ההפרשה ליתנה ללוי או לכהן ואם הפריש על דעת שלא לתת אין כאן שום מצוה, - בלויים וכהנים אין הדבר כן. 23) כלומר, בשניהם אין הפרשת המעשר כדי ליתנו לאחרים ובכל זאת יש הבדל ביניהם: הלויים מפרישים מעשר כדי להפריש תרומת מעשר וליתנה לכהן, ואילו הכהנים מפרישים מעשר ראשון כדי להפריש תרומת מעשר לעצמם. 24) כגון תרומה וחלה וביכורים, שכולן נקראות תרומה. 25) אין הדברים מובנים, שהרי במעשר שני ובמעשר עני אין לכהן חלק [וה"פרישה" כתב שמעשרות לאו דווקא אלא הכוונה למעשר ראשון. אבל גם זה לא מיושב שהרי מעשר ראשון כבר הוזכר למעלה. ונראה שהיה כתוב "שאר תרומ"", כלומר: שאר תרומות. וטעו וכתבו "שאר תרו"מ, ושוב פענחו "שאר תרומות ומעשרות" או "שאר תרומות ומעשר"]. 26) כלומר, נוטלים תרומות מן הישראלים ומן הלויים ואוכלים אותן. וכיוון שכן, היה מקום לטעות שיהיו מותרים לאכול טבל, שהרי כל איסור טבל הוא מחמת תערובת התרומות.

8 **ד. אֵין מוֹצִיאִין הַמַּעֲשֵׂר[27] מִיַּד הַכֹּהֲנִים[28]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[29]. וְכֵן כָּל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[30]**
10 **- אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִכֹּהֵן לְכֹהֵן[31]. וְעֶזְרָא קָנַס אֶת**
11 **הַלְוִיִּם בִּזְמַנּוֹ[32] שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהֶן[33] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אֶלָּא**
12 **יִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים, לְפִי שֶׁלֹּא עָלוּ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם[34].**

27) מעשר ראשון. 28) וכל שכן שאין מוציאים אותו מיד הלויים. 29) כן הוא בספרי. "ישראל נותנים מעשר ללויים, אבל אין כהנים נותנים מעשר ללויים". וכן הוא בספרי זוטא שם: "מאת בני ישראל אתם לוקחים את המעשר, אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים, מכאן אמרו אין מוציאים המעשר מיד הכהנים". 30) תרומות, זרוע ולחיים וקיבה. 31) [ומה שאמרו שם: שתרומה ותרומת מעשר וחלה מוציאים מידם - היינו מיד הלויים, ולא מיד הכהנים]. 32) ראה למעלה (הלכה א) שדעת רבינו כרבי עקיבא, שמעשר ראשון רק ללויים ולא לכהנים. ואף על פי כן קנסם עזרא שלא יתנו להם [=ללויים] כלל אלא רק לכהנים. אולם קנס חמור זה לא היה אלא בזמנו של עזרא אבל לאחר מכן לא קנס, אלא שלמי שירצה יתן: לכהן או ללוי. ועיין במנחת חינוך (מצוה שצה) שהעיר איך עקר עזרא מצוה מן התורה, וכתב שלדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן עזרא אינם מן התורה אתי שפיר. 33) אבל אין מוציאין מן הלוי מעשר ראשון שלו, וכן בדיעבד אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון, הרי הוא שלו, שכן אמרו בחולין שם: "אימר דקנסינהו עזרא דלא יהבינן להו, משקל מינייהו מי אמר". 34) והמקור לזה, שלא עלו עימו לירושלים, הוא בעזרא ח, טו: "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם".

13 **ה. הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו[35] טְבָלִין[36], וְכֵן לֵוִי שֶׁאָכַל הַמַּעֲשֵׂר**
14 **בְּטִבְלוֹ[37], אַף עַל פִּי[38] שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתָה לַשָּׁמַיִם[39] -**
15 **אֵין מְשַׁלְּמִין הַמַּתָּנוֹת[40] לְבַעֲלֵיהֶן[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר**
16 **יָרִימוּ לַה' - אֵין לְךָ בָּהֶן כְּלוּם עַד שֶׁיָּרִימוּ אוֹתָן.**
17 **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[42] מֻתָּר לְאָדָם לִהְיוֹת אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ**
18 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת.**

35) דווקא פירותיו, אבל על פירות טבל של אחר אינו חייב מיתה. 36) תבואה שלא הפריש ממנה תרומה, או מעשר ראשון, אבל אם הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא הפריש מעשר עני, אינו חייב מיתה. 37) כלומר, שלא הפריש ממנו תרומת מעשר. 38) ורוצה לומר: אף על פי שחיוב מיתה בטבל הוא מחמת תערובת התרומות שבו ואם כן הרי הוא כאוכל תרומה - אף על פי כן אינם משלמים, לפי שלא זכה בהם הכהן אלא לאחר ההפרשה. 39) כן הוא בסנהדרין פג. ובתורת כהנים פרשת אמור סוף פרק ו "מנין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חלול חלול מתרומה מה תרומה במיתה אף כאן במיתה". ובתרומה אמרו ביבמות פו. "אמר קרא (בתרומה) ומתו בו כי יחללוהו". 40) והיינו כשאכל בשוגג, אבל אם אכל במזיד פטור הוא מלשלם אפילו בתרומה, מפני שאינו לוקה ומשלם. 41) הכהנים והלויים הינם בעלי המתנות, אלא שיש לנותני המתנות טובת הנאה בהן לתת אותן למי שהם רוצים. 42) היינו מצרים, שנער ועמון ומואב.

19 **ו. מְעַשְּׂרִין מִמָּקוֹם זֶה[43] עַל מָקוֹם אַחֵר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
20 **לְעַשֵּׂר מִן הַמֶּקֶף[44]. אֲבָל אֵין מְעַשְּׂרִין מִמִּין עַל**
21 **שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[45], וְלֹא מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר, וְלֹא מִן**
22 **הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב; וְאִם עִשֵּׂר - אֵינוֹ מְעֻשָּׂר.**

43) כלומר, מתבואה הנמצאת במקום זה על תבואה

הנמצאת במקום אחר. 44) כלומר, סמוך כמו "אין מקיפין שתי חביות". ולמד רבינו דין זה ממה ששנינו בפרק ב מביכורים, משנה ה "תרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף". וסובר רבינו שכל שכן שהמעשר ניטל שלא מן המוקף, שכתב למעלה שתלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף, זה אינו אלא בתרומת מעשר, כדי שלא יתחלף להם בתרומה גדולה הנתרמת רק מן המוקף, אבל במעשר אין כל חשש. 45) כן הוא בירושלמי תרומות פרק ב הלכה ד: "ואף אני מרבה שני מינין שבדגן שני מינין שבתבואה שאין תורמין ולא מעשרין מזה על זה". הרי שהשוו תרומה ומעשר לעניין זה.

1 **ז. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה[46],**
2 **כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר: אֵין מְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ**
3 **בִּתְרוּמָה: אִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[47], כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר:**
4 **אִם הִפְרִישׁ - מַעְשְׂרוֹתָיו מַעַשְּׂרוֹת. וְכֹל שֶׁהוּא פָּטוּר**
5 **מִן הַתְּרוּמָה[48] - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְכָל הַתּוֹרֵם[49] -**
6 **מְעַשֵּׂר. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בָּהֶן: לֹא יִתְרֹמוּ, וְאִם תָּרְמוּ -**
7 **תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, כָּךְ אִם עִשְּׂרוּ - מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן**
8 **מַעַשְּׂרוֹת. וְכֹל שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[50], כָּךְ אֵין**
9 **מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן מַעַשְּׂרוֹת[51].**

46) כגון מן המחובר על התלוש, פירות שנה זו על פירות שנה אחרת ופירות חוץ לארץ על פירות הארץ. 47) כגון מן הרע על היפה, מדבר שלא נגמרה מלאכתו, מן הטמא על הטהור בשוגג. 48) כגון דבר שאינו מאכל אדם, או הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות. 49) זה שאינו בכלל החמישה שלא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתם תרומה. 50) כגון המדבר ואינו שומע, והאלם ששומע ואינו מדבר, והערום והשיכור והסומא. 51) כגון אחד מהחמישה המנויים שם.

10 **ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי מְעַשֵּׂר עַל יָדֶיךָ[52] - אֵינוֹ**
11 **צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ עַד שֶׁיִּרְאֶה אִם יְעַשֵּׂר אוֹ לֹא**
12 **יְעַשֵּׂר[53]. וְאִם אָמַר הוּא לַחֲבֵרוֹ: עַשֵּׂר עַל יָדַי - צָרִיךְ**
13 **לַעֲמֹד עִמּוֹ[54].**

52) כלומר, הריני מתקן המעשרות בשבילך. 53) שאף על פי שאין אומרים "שליח עושה שליחותו" להקל אלא להחמיר, היינו כשביקש המשלח את השליח, אבל אם השליח הציע עצמו, אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אף להקל. 54) שכיוון שהוא ביקש מהשליח אין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

14 **ט. הֶחָרוּבִין[55] - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעַשְּׂרוֹת אֶלָּא**
15 **מִדִּבְרֵיהֶם[56], לְפִי שֶׁאֵינָן מַאֲכַל [רב[57]] אָדָם.**
16 **וְהַשְּׁקֵדִים הַמָּרִים, בֵּין בְּגָדְלָן בֵּין בְּקָטְנָן - פְּטוּרִין[58],**
17 **לְפִי שֶׁאֵינָן אֹכֶל[59].**

55) הכוונה לחרובי צלמונה שאינן חייבין אלא מדרבנן, אבל שאר חרובין מאכל רוב בני אדם הם וחייבין מן התורה. 56) מדברי סופרים, כלומר מדרבנן. 57) כן צריך להיות. וכן העתיק הראב"ד, ובדפוס רומי הגירסא: "לפי שאינן מאכל אדם", אבל גירסתנו היא הנכונה, שאם אינם מאכל אדם, אינם חייבים אפילו מדרבנן. ומקור דברי רבינו מן הספרי ומן הירושלמי: "מפרי העץ לרבות פירות האילן, יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וכו' תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ", וסובר רבינו שמעשר האילנות מן התורה, ולפי זה נתמעטו חרובי צלמונה רק מחיוב דאורייתא. אבל דעת הראב"ד שמעשר האילנות (חוץ מתירוש ויצהר) אינו אלא מדרבנן, ואם כן חרובי צלמונה פטורים לגמרי. 58) כר' ישמעאל בר' יוסי שאמר בשם אביו "זה וזה לפטור". ופירש רבינו "זה וזה" שקדים מרים בין גדולים בין קטנים. 59) כלומר, בגדלן אינם אוכל מחמת מרירותם, ובקטנן, אף שהם מתוקים, הרי עדיין לא נגמרו. ולפיכך הקדים רבינו "בגדלן" ל"בקטנן", משום שבגדלם פשוט יותר לפטרם ממעשר.

18 **י. אִילָן שֶׁנִּטְּעוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - פָּטוּר מִמַּעַשְּׂרוֹת;**
19 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא**
20 **הַשָּׂדֶה[60]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב בְּמַעַשְּׂרוֹת**
21 **מִדִּבְרֵיהֶם[61]. שֶׁהֲרֵי תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר - חַיָּב**
22 **לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֶיהָ אִם אֲסָפָן כְּאֶחָת[62].**

60) דווקא בשדה חייבים. 61) מדרבנן. 62) מעשרות פרק ג משנה ח: "תאנה שהיא עומדת בחצר אוכל אחת אחת ופטור. ואם צירף חייב", הרי שהנטוע בחצר כהנטוע בשדה, ובכדי שלא יסתרו דברי המשנה שם לדברי הירושלמי הנ"ל, על כורחנו שכוונת הירושלמי לפטור מן התורה, וכוונת המשנה שם לחייב מדרבנן. [וכל זה אינו אלא לדעת רבינו, שמעשר אילנות מן התורה, אבל לדעת הראב"ד שמעשר אילנות מדרבנן, על כורחנו סותרים דברי המשנה הנ"ל לדברי הירושלמי הנ"ל ועיין בהשגת הראב"ד].

23 **יא. בְּצָלִים[63] שֶׁהִשְׁרִישׁוּ זֶה בְּצַד זֶה, אֲפִלּוּ הִשְׁרִישׁוּ**
24 **בְּקַרְקַע עֲלִיָּה - פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְּׂרוֹת. נָפְלָה עֲלֵיהֶן**
25 **מַפֹּלֶת[64] וַהֲרֵי הֵן מְגֻלִּין - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִין בַּשָּׂדֶה**
26 **וְחַיָּבִין בְּמַעַשְּׂרוֹת.**

63) ומתוך זה שכתב רבינו הלכה זו כאן, נראה שהפטור הוא מפני שגג דינו כבית, שאין חיובו אלא מדרבנן, ומכיוון שאינו רוצה בהשרשתם של הבצלים לא חייבוהו חכמים. 64) היינו שמתמוטט גג העלייה ומעתה אינו בית אלא שדה.

27 **יב. הַמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ[65] מִפְּנֵי עֲנָבָיו, וּבָא אַחֵר וְאָסַף**
28 **אֶת הַתְּאֵנִים הַנִּשְׁאָרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁהָיָה**
29 **מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי הַמִּקְשָׁאוֹת וְהַמִּדְלָעוֹת[66], וּבָא**
30 **אַחֵר וְאָסַף אֶת הָעֲנָבִים הַנִּשְׁאָרִים שָׁם הַמְפֻזָּרִים**
31 **בַּשָּׂדֶה: בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן[67] -**
32 **אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּמַעַשֵּׂר**
33 **וּבִתְרוּמָה[68]; אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - מֻתָּרִין**
34 **מִשּׁוּם גָּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעַשֵּׂר[69].**

65) ויש בו גם תאנים וגם ענבים. 66) מקום צמיחת הקישואין והדלועין. 67) היינו, שיודעין בו שהוא מקפיד

שלא יטלו מהם. 68) כלומר, אם גזל מן הפירות או אם נתן לו בעל השדה. 69) משום שהן הפקר והפקר פטור מן המעשר.

יג. אֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֵלְבוֹ מִמֶּנּוּ, וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב; כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֵׂר[70] שֶׁמַּפְרִישִׁים הַלְוִיִּם - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[71], כָּךְ מַעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֹּרֶן וּמִן הַיֶּקֶב - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[72].

70) כלומר, תרומת מעשר, שהיא מעשר מן המעשר. 71) כלומר, מן החלב שבמעשר, שנאמר "בהרימכם את חלבו ממנו". 72) שתורמים מן היפה.

יד. אֵין מְעַשְּׂרִין בְּאֹמֶד[73], אֶלָּא בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[74]. וְכָל הַמְדַקְדֵּק בְּשִׁעוּר - מְשֻׁבָּח[75]. וְהַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת - מַעֲשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין, שֶׁהֲרֵי הַטֶּבֶל מְעֹרָב בָּהֶן[76], וּפֵרוֹתָיו מִתְקָנִין.

73) דווקא מעשר, אבל תרומה ניטלת דווקא באומד ותרומת מעשר כמעשר. 74) תפס הסדר הרגיל בתלמוד, אבל להלכה המונה משובח והמודד משובח מן המונה והשוקל משובח משניהם. 75) כלומר המודד משובח מן המונה, והשוקל שהוא מדוקדק יותר, משובח משניהם. 76) כלומר, העודף על העשירית אין שם מעשר עליו, והרי הוא טבל.

טו. הַמַּפְרִישׁ מִקְצָת מַעֲשֵׂר[77] - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[78], אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָלַק אֶת הָעֲרֵמָה[79]; אֲבָל צָרִיךְ [לְהַפְרִישׁ] מִזֶּה הַחֵלֶק שֶׁיּוֹצִיא[80] מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ מֵאָה סְאָה, הִפְרִישׁ מֵהֶם חֲמִשָּׁה לְשֵׁם מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עַל הֶחָמֵשׁ סְאִין מַעֲשֵׂר בְּמָקוֹם אַחֵר[81], אֶלָּא מַפְרִישׁ מֵהֶן[82] חֲצִי סְאָה, שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן.

77) כלומר, הפריש פחות מעשירית התבואה שלפניו. והמדובר כשהיה בדעתו להוסיף ולהשלים. ומה שאמרו בתוספתא: "הממעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלין" היינו כשאין בדעתו להשלים. 78) כיוון שלא השלים. 79) כלומר, כמי שחלק את הטבל סתם לשני חלקים, והרי שתי ערוגות טבל לפניו. 80) שהפריש בתורת מעשר ולא חל. ודווקא ממנו, ולא ממקום אחר שנראה כמפריש מן החיוב על הפטור. 81) כלומר, ממקום אחר. 82) מחמשת הסאין.

טז. הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר זֶה[83] מְבֻרָךְ תְּחִלָּה[84], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַמִּצְוֹת[85]. וְכֵן מְבֻרָךְ עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי וְעַל מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מְבֻרָךְ עַל כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְאִם הִפְרִישׁ הַכֹּל זֶה אַחַר זֶה מִיָּד וְלֹא סָח בֵּינֵיהֶן - כּוֹלְלָן בִּבְרָכָה אַחַת וּמְבָרֵךְ: לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת[87].

83) מעשר ראשון. 84) לפני ההפרשה. 85) "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן". 86) "צריך לברך חמש ברכות". כלומר, על תרומה גדולה ועל ארבע המעשרות. וכל זה במפריש כל אחד לחוד, בהפסקה, ביניהן. 87) וראה בפרק י"א מהלכות ברכות, שהמפריש לאחרים מברך "על הפרשת תרומה".

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איזו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.

א. אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא הַגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו[2] לְאָכְלָן לְעַצְמוֹ[3]. אֲבָל הַגּוֹמְרָן לְמָכְרָן - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה[4] וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְגוֹ' וְאָכַלְתָּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ לְאָכְלָהּ.

2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. 3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגיליונו, ומנחת־חינוך מצוה שצה). 4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת־חינוך שם). 5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרין עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלְּקָחָן אַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם נִגְמְרוּ בְּיַד לוֹקֵחַ - חַיָּב לְעַשֵּׂר מִן הַתּוֹרָה[6].

6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבלים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג:) "לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא", ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על־כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף־על־פי שמירחם העני (ודברי הכסף־משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה, שמירוח זה, שהוא על דעת לחלקם לעניים, אינו מחייבו, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט).

ג. פֵּרוֹת[7] שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן הַבֹּסֶר[8] וְכַיּוֹצֵא בוֹ - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[9] עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ וְיֵעָשׂוּ אֹכֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ - עַד

1 שֶׁיִּהְיֶה פִּרְיוֹ[10]. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת
2 כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ - עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּבוּאָה[11]. וְזוֹ הִיא
3 עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[12]. וְקֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ הַתְּבוּאָה וְהַפֵּרוֹת
4 לְעוֹנָה זוֹ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[13] וּבְכָל
5 דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה[14].

7) מעשרות פ"א משנה א. 8) היינו ענבים שלא נתבשלו (פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. 9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. 10) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג. 11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. [והנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה"), ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שליש, שלפני כן אינה מצמחת (ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה, בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים קטנים במעשר, סוברים, שאף־על־פי שאינן מצמיחים, חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל תבואה שלא הביאה שליש, אף־על־פי שהיא ראויה לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות, אלא־אם־כן מצמחת). 12) שנזכרה בשביעית פ"ד משנה ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי הפירות חייבות במעשרות וכו'". 13) כלומר, בין רב ובין מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא אם מקלף אחת אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו, הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע). 14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן פ"ג הלכה ג).

6 ד. פֵּרוֹת שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן
7 הַקִּשּׁוּאִים וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת[15], שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן[16] אֶלָּא
8 כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּגוּפָן בִּלְבַד, אֲבָל רְאוּיִין הֵן מִתְּחִלָּה
9 לַאֲכִילָה - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּקָטְנָן[17];
10 שֶׁמִּתְּחִלַּת יְצִיאָתָן בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת.

15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכאן קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם, ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא "משיתעגלו". 16) במחובר לקרקע. 17) שם משנה א: "כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף־על־פי שהוא שומרו להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

11 ה. אֵי זוֹ הִיא[18] עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת?[19] מִשֶּׁיַּגִּיעוּ הַפֵּרוֹת
12 הַזְּרִיעַ וְלִצְמֹחַ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא הַפְּרִי[20]. כֵּיצַד?
13 הַתְּאֵנִים - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ רַכִּים עַד שֶׁיִּהוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה
14 אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת מִשָּׁעַת אֲסִיפָתָן[21].
15 הָעֲנָבִים וְהַבְּאוּשִׁים[22], וְהֵם הָעֲנָבִים הַדַּקִּים
16 הַמִּדְבָּרִיּוֹת[23] - מִשֶּׁיֵּרָאֶה הַחַרְצָן שֶׁלָּהֶם מִבַּחוּץ[24].
17 הָרִמּוֹנִים - מִשֶּׁיִּמַּס הַפֶּרַח[25] שֶׁלָּהֶן בֵּין הָאֶצְבָּעוֹת
18 וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מַיִם[26]. הַתְּמָרִים - מִשֶּׁיִּפָּתְחוּ[27] כְּשְׁאוֹר.
19 הָאֲפַרְסְקִין - מִשֶּׁיְּטִילוּ גִּידִים אֲדֻמִּים[28]. הָאֱגוֹזִים -
20 מִשֶּׁיִּתְפָּרֵשׂ הָאֹכֶל מֵהַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[29]. הַשְּׁקֵדִים
21 הַמְּתוּקִים - מִשֶּׁתִּתְפָּרֵשׂ קְלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה[30]; הַמָּרִים
22 - פְּטוּרִין לְעוֹלָם[31]. וּשְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי קְלִפּוֹת, כְּגוֹן
23 הָאִצְטְרֻבּוֹלִין[32] וְהַלּוּט[33] וְהַבָּטְנִים[34] - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ
24 קְלִפָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַסְּמוּכָה לָאֹכֶל[35]. הַזֵּיתִים -
25 מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ שֶׁמֶן אֶחָד מִתְּשִׁעָה מִמַּה שֶּׁהֵן רְאוּיִין
26 לַעֲשׂוֹת כְּשֶׁיִּגְמְרוּ, וְזֶה שְׁלִישׁ שֶׁלָּהֶן[36]. הַתַּפּוּחִים[37]
27 וְהָאֶתְרוֹגִים - מִשֶּׁיִּתְעַגְּלוּ[38], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין
28 לַאֲכִילָה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. הַתּוּתִים וְהָאוֹג -
29 מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַאְדִּים - מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ[39].
30 הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת שְׁחוֹרוֹת[40]. וְכֵן
31 כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁחִיר[41] - מִשֶּׁיִּנָּקְדוּ. הָאַגָּסִים
32 וְהַקְּרוּסְטְמִלִּין וְהַפְּרִישִׁים וְהָעֲזַרְדִּין - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ
33 קָרְחוֹת קָרְחוֹת לְבָנוֹת. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַלְבִּין -
34 מִשֶּׁיִּקְרְחוּ קָרְחוֹת[42]. הַתְּבוּאָה - מִשֶّתָּבִיא שְׁלִישׁ[43].
35 הַתִּלְתָּן - מִשֶּׁיִּהְיֶה[44] זַרְעָהּ רָאוּי לִצְמִיחָה אִם נִזְרַע[45].
36 וּבַיָּרָק: הַקִּשּׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין
37 וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּבִין בְּקָטְנָן, כְּמוֹ
38 שֶׁבֵּאַרְנוּ[46]; וּשְׁאָר הַיָּרָק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה עַד
39 שֶׁיַּגְדִּיל - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא רָאוּי לַאֲכִילָה[47].
40 אֶשְׁכּוֹל שֶׁהִגִּיעַ בּוֹ[48] אֲפִלּוּ גַּרְגִּיר יְחִידִי - כֻּלּוֹ[49]
41 חִבּוּר לְמַעַשְׂרוֹת[50], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ כֻּלּוֹ[51]. וְלֹא אוֹתוֹ
42 אֶשְׁכּוֹל בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַגֶּפֶן
43 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֶשְׁכּוֹל. וְכֵן רִמּוֹן שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֲפִלּוּ
44 פְּרִידָה[52] אַחַת - כֻּלָּהּ חִבּוּר[53].

18) שם משנה ב. 19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו, חייבים במעשרות. 20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם יזרעו יוכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה וזיתים משום שבשאר פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה וזיתים אין סימן (הרא"ש).

[ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר, שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזריע ולהצמיח", היינו שבדרך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל "מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראיה, שהרי אחרי זה כותב רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה"]. 21) ירושלמי שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה. 22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). 23) כמו שנאמר (ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש המשניות שם). 24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכككו קליפות הענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. 25) בדפוס רומי: "הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה "פרידה". 26) כן הוא בירושלמי שם. 27) בדפוס רומי "משיתפתחו". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון־איש. 28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל נמשכין בהם כמו חוטין או גידין אדומים" (פירוש המשנה שם). 29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירושו למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו הוא במגורה והוא האוצר". 30) כן הוא בתוספתא מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפיסקא בירושלמי שם, מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שבירושלמי עם פירוש ר"ש שירליאו, ובריבמ"ץ ומהר"י קורקוס. 31) בין בקטנן ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם. 32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.). 33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו בירושלמי. 34) אלו ה"איפסטקין" שאמרו בירושלמי, ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס). 35) כן הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר' יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (התחתונה)". 36) במשנה ג שם: "והזיתים משיכניסו שליש". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו שליש [שליש - כן גירסת רבינו, ועיין ראב"ד] לוג, מתניתא שהן עושין שלשה לוגין לסאה". הרי אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות. 37) שם משנה ד. 38) במשנה שם ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון, מניין לו לרבינו זה (כסף־משנה). 39) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). 40) שם משנה ג: "החרובין משינקדו". 41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם). 42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין בשערות דקות, וכשמתחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט, ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם). 43) כן הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג והערה י. 44) צ"ל: משיהיה. 45) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו פטורה". וראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה משתצמח לזרעים. 46) למעלה הלכה ד. 47) כן הוא בירושלמי שם הלכה ג. 48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה החרצן שלו בחוץ, ראה למעלה. 49) כל האשכול. 50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו. 51) ירושלמי שם הלכה ב. 52) גרגיר אחד קטן שבתוך הרימון. 53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" - משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

1 **ו. לֹא יִמְכֹּר[54] אָדָם פֵּרוֹתָיו מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת**
2 **הַמַּעַשְׂרוֹת[55] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[56]. וְאִם**
3 **בִּכְּרוּ[57] - נוֹטֵל אֶת הַבַּכּוּרוֹת, וּמֵתֵּר לִמְכֹּר הַשְּׁאָר**
4 **שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[58]. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר**
5 **אָדָם אֶת גִּפְתּוֹ[59] וְאֶת זַגָּיו[60] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל**
6 **הַמַּעַשְׂרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין**
7 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶם חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת[62]. וְלֹא אֶת תִּבְנוֹ**
8 **לִלְקֹט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה[63] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַתְּבוּאָה**
9 **שֶׁתִּלָּקֵט מִן הַתֶּבֶן חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר.**

54) מעשרות פ"ה משנה ג. 55) שהם חייבים מכאן ואילך במעשרות. 56) שמא לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על "ולפני עור לא תתן מכשול" (ירושלמי). 57) שבאו חלק מן הפירות לעונת מעשרות. 58) ואף־על־פי שאשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה "משנה ראשונה". 59) גרעיני זיתים ופסולת שלהם. 60) קליפות ענבים הנשארות אחר דריסתן וסחיטתן (פירוש המשניות שם, וראה בר"ש). 61) כלומר, שפירש הלוקח שלוקחם כדי להוציא מהם משקין, אבל אם לא פירש - מוכרן לו, שמן הסתם אינם עומדים אלא לשריפה (מלאכת שלמה). 62) במשנה שם שנינו: "לא ימכור וכו' למי שאינו נאמן וכו' להוציא מהן משקין, ואם הוציא מהן חייבין במעשרות". ופירשה רבינו, כאילו נאמר "שאם הוציא וכו'", שזוהי נתינת טעם לאיסור המכירה (תוספות אנשי שם). 63) במשנה שם לא מפורש "ללקוט ממנו תבואה", אבל למדה רבינו מגפת וזגים. וראה בפירוש המשנה שם.

10 **ז. שִׁמְרֵי יַיִן[64] שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם וְסִנְּנָן: אִם נָתַן**
11 **שְׁלֹשָׁה[65] וּמָצָא אַרְבָּעָה - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר מִזֶּה הַיָּתֵר[66]**
12 **מִמָּקוֹם אַחֵר[67]. וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרֵם**
13 **בַּתְּחִלָּה - בְּלִבּוֹ עַל הַכֹּל[68], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּתְּרוּמָה[69].**
14 **מָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא יָתֵר עַל**
15 **מִדָּתוֹ[70] וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - פָּטוּר[71].**

64) מעשרות שם משנה ו. ופירושה בפסחים מב: לתירוץ אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי. 65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). 66) מן הכוס הרביעית. 67) אף ממקום אחר, וכל־שכן מיניה וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור,

שחיוב גמור הוא (רע"ב שם). 68) ירושלמי שם הלכה ג. 69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. 70) כלומר, יותר משלש כוסות שנתן. 71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא "קיוהא דפירי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה ברשב"ם). וכן פירושו משנה זו בבבא בתרא צו:

1 **ח. הַמַּקְדִּישׁ[72] פֵּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין[73] עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ**
2 **לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר[74] וּפְדָאָן, וְאַחַר שֶׁפְּדָאָן הִגִּיעוּ[75] -**
3 **חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[76]. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת וְהֵם**
4 **בְּיַד הַגִּזְבָּר וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן - פְּטוּרִין[77].**

72) פאה פ"ד משנה ח. 73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם־כן אין בהם מעלה. מכל־מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. 74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. 75) לעונת המעשר. 76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. 77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" ומזה למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר־כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו בידי הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדישן עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד משששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

5 **א. פֵּרוֹת[2] שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת[3] וְנִתְלְשׁוּ[4] וַעֲדַיִן**
6 **לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁקָּצָרָה וְדָשָׁהּ**
7 **וַעֲדַיִן לֹא זָרָה אוֹתָהּ[5] וְלֹא מֵרְחָהּ[6] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן**
8 **אֲכִילַת עֲרַאי[7] עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[8]. וּמִשֶּׁתִּגָּמֵר**
9 **מְלַאכְתָּן[9] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[10].**

2) מעשרות פ"א מ"ב. 3) ראה למעלה פ"ב ה"ג־ה. 4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. ו'ירושלמי' שם ה"א). 5) לרוח, כדי להפריד המוץ מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן הי"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. 6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף־על־פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). 7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). 8) בערימה או במירוח, כנ"ל. 9) שם, מ"ה. 10) מכיון שהמדובר בגומר על־מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

10 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[11] בְּגוֹמֵר פֵּרוֹתָיו לְמָכְרָן**
11 **בַּשּׁוּק[12]; אֲבָל אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהוֹלִיכָן בַּבַּיִת - הֲרֵי**
12 **זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן עַד**
13 **שֶׁיִּקָּבְעוּ לְמַעֲשֵׂר[13].**

11) משנה, שם. 12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן ('ירושלמי', שם). 13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

14 **ג. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה דְּבָרִים קוֹבֵעַ הַפֵּרוֹת לְמַעֲשְׂרוֹת[14]:**
15 **הֶחָצֵר[15], וְהַמִּקָּח[16], וְהָאֵשׁ[17], וְהַמֶּלַח[18], וְהַתְּרוּמָה[19],**
16 **וְהַשַּׁבָּת[20]. וְכֻלָּן אֵין קוֹבְעִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁנִּגְמְרָה**
17 **מְלַאכְתּוֹ[21].**

14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. 15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'", נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז]. 16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. 17) שם, מהי"ד ואילך. 18) שם, הי"ח. 19) שם, הי"ט. 20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה הי"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף־משנה ורדב"ז). 21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א - לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ב'חזון איש'.

18 **ד. כֵּיצַד? פֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַבַּיִת, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - אוֹכֵל מֵהֶן אֲכִילַת עֲרַאי עַד**
20 **שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת[22]; נִכְנְסוּ לַבַּיִת - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת,**
21 **וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[23]. וְכֵן אִם מְכָרָן, אוֹ**
22 **בִּשְׁלָן בָּאוּר, אוֹ כְּבָשָׁן בְּמֶלַח, אוֹ הִפְרִישׁ מֵהֶן**
23 **תְּרוּמָה, אוֹ נִכְנְסָה שַׁבָּת עֲלֵיהֶם - לֹא יֹאכַל עַד**
24 **שֶׁיְּעַשֵּׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לַבַּיִת[24]. הִכְנִיסָן**
25 **לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן**
26 **עֲרַאי[25]. הִתְחִיל לִגְמֹר מְלַאכְתָּן מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת**
27 **- חַיָּב לְעַשֵּׂר הַכֹּל[26]. כֵּיצַד? הִכְנִיס קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין**
28 **לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁיְּשַׁפְּשֵׁף[27] - מִשֶּׁיַּתְחִיל לְשַׁפְּשֵׁף אַחַת[28]**
29 **נִקְבְּעוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַתּוֹרֵם**
30 **פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן**
31 **עֲרַאי[29]. חוּץ מִכַּלְכַּלַּת תְּאֵנִים, שֶׁאִם תְּרָמָהּ קֹדֶם**
32 **שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - נִקְבְּעָה לְמַעֲשֵׂר[30].**

22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. 23) אפילו עראי. 24) בבא־מציעא פח, א. 25) ראה להלן ה"ו. 26) בבא־מציעא שם, ב. וראה להלן שם. 27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. 28) על דעת לשפשף כולם, ראה להלן שם. 29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. 30) מעשרות פ"ב מ"ד, כחכמים. וב'ירושלמי' שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 10 231): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו', אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, ממס' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" ('שנות אליהו' שם).

1 **ה. הַמֵּבִיא[31] לַבַּיִת סוֹכִי תְּאֵנָה[32] וּבָהֶם תְּאֵנִים, מַכְבִּדֵי**
2 **תְּמָרָה[33] וּבָהֶם תְּמָרִים[34]: אִם הִכְנִיסוּם תִּינוֹקוֹת אוֹ**
3 **פּוֹעֲלִים - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְאִם הִכְנִיסָן בַּעַל**
4 **הַבַּיִת - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[35]. הִכְנִיס[36] שִׁבֳּלִים[37] לַעֲשׂוֹת**
5 **מֵהֶן עִסָּה - לֹא נִקְבְּעוּ[38]; לְאָכְלָן מְלִילוֹת[39] - נִקְבְּעוּ**
6 **לְמַעֲשֵׂר[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְבוּאָה[41]; אֲבָל**
7 **בְּקִטְנִיּוֹת - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[42].**

31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 8 238). 32) ענפי תאנה. 33) כפות תמרים. 34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. 35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראיית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה מחייבת את בעל הבית, שהרי אין הפירות שלהם. ואף־על־פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך־עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועי' 'חזון איש'. 36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. 37) כלומר, הכניס תבואה במוץ שלה. 38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתן. 39) כלומר, שמשפשף את השבלים ואוכל את הזרעונים. 40) כרבי, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. 41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. 42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

8 **ו. מֵתָר[43] לְהַעֲרִים עַל הַתְּבוּאָה לְהַכְנִיסָהּ[44] בַּמּוּץ[45],**
9 **כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר[46].**
10 **וְזוֹרֶה מְעַט מְעַט[47] אַחַר שֶׁהִכְנִיס לְבֵיתוֹ וּפָטוּר**
11 **לְעוֹלָם[48] מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
12 **מַתְחִיל לִגְמֹר הַכֹּל.**

43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. 44) לביתו. 45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. 46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשנכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו. ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, וב'תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. 47) היינו, שלא על־מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. 48) היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף, משיתחיל לשפשף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא־מציעא פח, ב - ד"ה לא משיפקסו, עיי"ש.

13 **ז. הַגּוֹמֵר[49] פֵּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[50], וְכֵן**
14 **הַקּוֹבֵעַ פֵּרוֹתָיו בְּאֶחָד מִן הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁקּוֹבְעִים**
15 **לְמַעֲשֵׂר[51] שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טְבֻלוּ לְמַעֲשֵׂר[52].**

49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. 50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). 51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). 52) ב'ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרח פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמו־כן אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועי' רדב"ז, וראה עוד למעלה ה"ה.

16 **ח. אֵי זֶהוּ[53] גְּמַר מְלַאכְתָּן שֶׁל פֵּרוֹת?[54] הַקִּשּׁוּאִין**
17 **וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין - מִשֶּׁיְּשַׁפְּשֵׁף[55] בְּיָדוֹ וְיָסִיר**
18 **הַצְּהוּב שֶׁעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֹׁעָר דַּק. וְאִם אֵינוֹ מְשַׁפְּשֵׁף[56]**
19 **- מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה; וּבָאֲבַטִּיחַ - מִשֶּׁיַּסְדִּיר אוֹתוֹ**
20 **בְּמֶקְצָה[57] אֲבַטִּיחַ בְּצַד אֲבַטִּיחַ[58]. הָיָה[59] מְשַׁפְּשֵׁף**
21 **אַחַת אַחַת[60] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר כָּל צָרְכּוֹ נִגְמְרָה**
22 **מְלַאכְתָּן[61]. וְתוֹרְמִין[62] קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין[63] אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁלֹּא הֵסִיר הַצְּהוּב מֵעֲלֵיהֶן.**

53) מעשרות פ"א מ"ה. 54) ראה למעלה הלכות א־ג. 55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפקסו - אבטיח משישלק", והיינו "משיפקסו" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). 56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. 57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. 58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על

ט. הַיָּרָק[64] הַנֶּאֱגָד[65] - מְשֶׁיֶּאֱגֹד[66]. אִם אֵינוֹ אוֹגֵד - מְשֶׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. [אִם] אֵינוֹ מְמַלֵּא[67] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

64) במשנה, שם. 65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. 66) ראה להלן הי"ב. 67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

י. כַּלְכָּלָה[68] - מְשֶׁיְּחַפֶּה[69] הַפֵּרוֹת שֶׁבָּהּ בְּעָלִים וּבְהוּצִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אִם אֵינוֹ מְחַפֶּה - מְשֶׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. אִם אֵינוֹ מְמַלֵּא[70] - עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. 69) משיכסה. 70) כנ"ל.

יא. כְּלִי גָדוֹל[71] שֶׁדַּעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת חֶצְיוֹ - כֵּיוָן שֶׁמִּלֵּא חֶצְיוֹ נִטְבָּל. הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת כֻּלּוֹ - אֵינוֹ נִטְבָּל עַד שֶׁיְּמַלֵּא אֶת כֻּלּוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם וּבְדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת שְׁנֵיהֶם - לֹא נִטְבְּלוּ עַד שֶׁיְּמַלֵּא שְׁנֵיהֶם.

71) ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אָגַד[72] הַיָּרָק אֶגֶד גָּדוֹל בַּשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּדַעְתּוֹ לְאָגְדוֹ אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת לַשּׁוּק[73] - הֲרֵי זֶה נִטְבָּל[74]. הַפֶּרֶד[75] וְהַצְּמוּקִין[76] וְהֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[77]. וְהַבְּצָלִים - מִשֶּׁיָּסִיר הֶעָלִים וְהַקְּלִפּוֹת[78] שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַשְׁלִיכָם מֵעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינוֹ מֵסִיר - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה.

72) ירושלמי שם, ותוספתא שם פ"א. 73) כלומר, להתיר האגודה הגדולה ולחזור ולאגדה אגודות קטנות (ריבמ"ץ במשנה, שם). 74) שהרי נגמרה מלאכתו בשדה, אבל אם בדעתו להתיר ולחזור ולאגוד בשדה, אינו נטבל, ירושלמי שם. וראה בפ"ב מהל' מתנות עניים ה"ט. 75) משנה, שם. והוא גרגירי רימון שמייבשים אותם. 76) ענבים מיובשים. 77) "שדרך להעמידם בראש הגג לייבשם, כדתנן (מעשרות פ"ג מ"ד, וראה להלן הי"ח) החרובין עד שלא כנס לראש הגג" (תוספות יום־טוב בשם רבינו אליהו מלונדריש. ראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו, עמוד קמב), אבל ב"ירושלמי" שם: "רבי יונה בעי: הא בשדה לא? אמר רבי חיננא דרובה אתא מימר לך, אפילו משיעמיד ערימה בראש גגו". וראה בהשגת הראב"ד דלהלן ה"כ השייכת לכאן, כמו שכתב ב'אור שמח'. 78) במשנה, שם ע"א: "הבצלים משיפקל", והוא כמו "משיקלף", בחילוף. כמו 'שמלה' 'שלמה' (רבינו אליהו מלונדריש, שם).

יג. הַתְּבוּאָה[79] - מִשֶּׁיְּמָרַח. וְאֵי זֶהוּ מְמָרֵחַ? זֶה הַמְיַפֶּה פְּנֵי הַכְּרִי[80] שֶׁל תְּבוּאָה בְּרֵחַת בְּסוֹף כָּל דָּבָר[81], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל מַעֲשֶׂיהָ. אִם אֵינוֹ מְמָרֵחַ[82] - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה[83]. הַקִּטְנִיּוֹת - מִשֶּׁיִּכְבֹּר[84]. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל[85]. [אִם] אֵינוֹ כוֹבֵר - עַד שֶׁיְּמָרַח[86]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח - מֻתָּר לִטֹּל מִן הַקּוֹטְעִים[87] וּמִן הַצְּדָדִין[88] וּמִמַּה שֶׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן[89] וְאוֹכֵל[90].

79) משנה, שם. 80) ירושלמי שם: "תבואה משיתמרה, רבי חנניא בשם רבי יוחנן מן דו ישפר (= משייפה) אפוי דכריה (= פני כריו)". 81) כלומר: באופן שייפוי זה הוא סוף המלאכה, שאין דעתו לעשות מכמה עמרים קטנים, שכבר ייפה פניהם - ערימה גדולה, ראה להלן. 82) ודעתו לעשות מהעמרים הקטנים - ערימה גדולה (תוספות אנשי שם'). 83) אותה ערימה גדולה שלא נתכוין (שם). 84) ינפח בכברה, שבשעת עקירתן נתערב עמהם עפר. 85) ירושלמי' ותוספתא שם. ושני טעמים נאמרו ב'ירושלמי'. או משום שעדיין לא נחו על הקרקע, או משום שהרוח לא עשתה בהם כל צרכה. ולכן לא נקבעו עדיין למעשר, וכוונתו נוטל מן האויר, וב'ירושלמי' הגירסא "וקולט". ועי' בהלכה הסמוכה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 86) משנה, שם. 87) שלא נידושו. 88) מצד הכרי. 89) החיטים שבתבן. 90) שהקוטעים מחוסרים דישה, ואילו שבצדדים - עליה לכרי, ושבתבן - זריה לרוח ולא נקבעו (ריבמ"ץ במשנה, שם). [וראה למעלה ה"ד, שבקישואין ודילועין, אם התחיל לשפשף אחת - נקבעו כולם למעשר, אף אלה שלא שופשפו, וצריך־עיון].

יד. הַיַּיִן[91] - מִשֶּׁיַּנִּיחֻנוּ בְּחָבִיּוֹת וְיִשְׁלֶה הַזַּגִּין וְהַחַרְצַנִּין מֵעַל פִּי הֶחָבִית[92]. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַבּוֹר, כְּשֶׁיַּגְבִּיהֻנוּ לְהַעֲמִידוֹ בֶּחָבִית - שׁוֹתֶה עֲרַאי[93]. וְקוֹלֵט מִן הַגַּת הָעֶלְיוֹנָה[94] וּמִן הַצִּנּוֹר[95] וּמִכָּל מָקוֹם וְשׁוֹתֶה.

91) שם מ"ז. 92) כרבי עקיבא בבבא־מציעא צב, ב. שאמר: "יין - משישלה בחביות" (כסף־משנה ורדב"ז. ועי' 'חזון איש'). 93) אף־על־פי ששלה בתוך הבור, כיון שלא שלה בחבית (כסף־משנה). 94) מקום שדורכין שם הענבים. 95) שדרכו נשפך היין לבור.

טו. הַשֶּׁמֶן[96] - מִשֶּׁיֵּרֵד לָעוּקָה[97]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּרַד - נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל[98] וּמִן הַמֶּמֶל[99] וּמִבֵּין הַפַּסִּין[100] וְנוֹתֵן[101] לִקְעָרָה קְטַנָּה[102] וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל בִּכְלֵי שֵׁנִי. וְאִם הָיָה חַם בְּיוֹתֵר[103] כְּדֵי שֶׁיִּכְוֶה אֶת הַיָּד - לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל.

96) משנה, שם. 97) החפירה שמתקבץ לתוכה השמן (פירוש המשנה, שם). 98) כלי עשוי מחבלים ונותנים בו הזיתים להסחט על־ידי הממל (ראה להלן). 99) אבן הטוחנת את הזיתים. 100) מבין הנסרים. שבכל אלה לא הגיע עוד היין לגמר מלאכה. 101) זה מוסב על מה שלמעלה "אע"פ שירד", כלומר: אף־על־פי שירד לעוקה - נותן לקערה וכו'. אבל אלה שבעקל ובממל שלא נגמרה מלאכתם, אינם נקבעים על־ידי בישול, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ג ('משנה ראשונה'). 102) כך פירש "חמיטה" שבמשנה. 103) כלומר, היה בקדירה או באלפס שהם כלי ראשון, כן הוא במשנה שם, וכן כתב רבינו להלן פ"ה הט"ז, ועי' רדב"ז.

1 **טז. הָעִגּוּל[104] שֶׁל דְּבֵלָה[105] - מִשֶּׁיַּחֲלִיקֶנּוּ[106].**
2 **הַגְּרוֹגָרוֹת[107] - מִשֶּׁיָּדוּשׁ[108]. וְאִם הִכְנִיסָן לְמִגּוּרָה -**
3 **מִשֶּׁיַּעֲגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמְּגוּרָה[109]. הָיָה דָשׁ הַגְּרוֹגָרוֹת**
4 **בֶּחָבִית אוֹ הָעִגּוּל עַל פִּי הַמְּגוּרָה, [נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית**
5 **אוֹ שֶׁנִּפְתְּחָה הַמְּגוּרָה[110]] - הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל עַד**
6 **שֶׁיְּעַשֵּׂר[111].**

104) שם, מ"ח. 105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. 106) שמחליק פני העיגול במשקין. 107) תאנים מיובשות. 108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). 109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. 110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. 111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחתונות זקוקות לעליונות, וכל זמן שלא נגמרו העליונות אף התחתונות לא נגמרו, אלא כתנא־קמא (שם), שאמר שאין התחתונות זקוקות לעליונות. ומכיון שהתחתונות נגמרו, אסור לאכול אף מן העליונות, כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה הי"ג הערה פט].

7 **יז. תְּאֵנִים[112] וַעֲנָבִים שֶׁבַּמֶּקְצָה[113] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן**
8 **עֲרַאי בִּמְקוֹמָן[114]. אֲבָל אִם נָטַל מִן הַמֶּקְצָה וְהוֹלִיךְ**
9 **לְמָקוֹם אַחֵר - לֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי, שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה**
10 **מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָבְשׁוּ כָּל צָרְכָּן[115].**

112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). 113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. 114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. 115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף־על־פי שלא יבשו כל צרכם.

11 **יח. הֶחָרוּבִין[116] עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָן לְרֹאשׁ הַגַּג[117] -**
12 **מוֹרִיד מֵהֶן[118] לִבְהֵמָה[119] וּפָטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיר**
13 **אֶת הַמּוֹתָר לְיַבְּשׁוֹ, וְנִמְצָא מַאֲכִיל עֲרַאי[120].**

116) שם פ"ג מ"ד. 117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. 118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג).

119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. 120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

14 **יט. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[121] שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשְּׁבֻלִּים - אָסוּר**
15 **לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עֲרַאי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ[122]; וְאִם**
16 **אָכַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[123]. כֵּיצַד הִיא אֲכִילַת**
17 **עֲרַאי?[124] כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְקַלֵּף שְׁעוֹרִים וְאוֹכֵל[125] -**
18 **מְקַלֵּף אַחַת אַחַת[126]. וְאִם קָלַף וְכָנַס לְתוֹךְ יָדוֹ - חַיָּב**
19 **לְעַשֵּׂר[127]. הָיָה מוֹלֵל מְלִילוֹת שֶׁל חִטִּים[128] - מְנַפֶּה**
20 **מִיָּד לְיָד וְאוֹכֵל[129]. וְאִם נִפָּה לְתוֹךְ חֵיקוֹ - חַיָּב**
21 **לְעַשֵּׂר[130]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִפָּה בִּכְלִי, שֶׁאֵין זֶה**
22 **עֲרַאי[131]. וְכֵן[132] נוֹטֵל מִן הַיַּיִן וְנוֹתֵן לַקְּעָרָה לְתוֹךְ**
23 **תַּבְשִׁיל צוֹנֵן וְאוֹכֵל[133], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה אַף עַל**
24 **פִּי שֶׁהִיא צוֹנֶנֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבוֹר קָטָן[134]. וְכֵן[135]**
25 **סוֹחֵט זֵיתִים עַל בְּשָׂרוֹ[136], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ יָדוֹ[137]. וְכֵן**
26 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

121) מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. 122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם:), ששמן טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואוסרו באכילת עראי. 123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. 124) מעשרות פ"ד מ"ה. 125) כשהן בשבילם קודם מירוח. 126) כלומר: מקלף אחת אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שב'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתים שתים, ובחיטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. 127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. 128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבלים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). 129) מנער החיטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. 130) כנ"ל. 131) ביצה יב, ב. 132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. 133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. 134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם). 135) משנה, שם. 136) לסוך. 137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פי"ג הט"ז).

27 **כ. וּכְשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל עֲרַאי מִפֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה**
28 **מְלַאכְתָּן[138], כָּךְ[139] מֻתָּר לְהַאֲכִיל מֵהֶן לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה**
29 **וּלְעוֹפוֹת כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה וּמַפְקִיר מֵהֶן כָּל מַה**
30 **שֶּׁיִּרְצֶה[140] קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם גָּמְרוּ[141], אַף עַל פִּי**
31 **שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[142] - לֹא יַפְקִיר וְלֹא יַאֲכִיל**
32 **לִבְהֵמָה וּלְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת אֲכִילַת קֶבַע עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[143].**
33 **וּמֻתָּר לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה עֲרַאי[144] מִן הַטֶּבֶל[145] וַאֲפִלּוּ**
34 **בְּתוֹךְ הַבַּיִת. וּמַאֲכִיל[146] פְּקִיעֵי עָמִיר[147] עַד שֶׁיַּעֲשֵׂם**
35 **חֲבִילוֹת[148].**

138) כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדיין לא זרה ולא מירח (למעלה ה"א). 139) פאה פ"א מ"ו. 140) אפילו אכילת קבע. וראה למעלה פ"ב ה"ג. 141) מלאכתן. 142) כשדעתו היתה להוליכן לבית (שם ה"ב). 143) שלא התירו במשנה שם אלא קודם מירוח ולא הזכירו קביעות, וראה ב'תוספות אנשי שם', שם. 144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף־על־פי שלא נגמרה מלאכתו, ראה להלן. 145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"י מקוטנא). 146) תוספתא שם ה"כ. 147) זירים של תלתן המחוברים זה בזה, ומאכילים אפילו קבע. 148) שזהו גמר מלאכתן (ביצה יג.) וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

1 **כא. הַמּוֹצֵא**[149] **קְצִיצוֹת**[150] **בַּדֶּרֶךְ, אֲפִלּוּ בְּצַד שְׂדֵה**
2 **קְצִיצוֹת**[151] **- הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר**[152]**. מָצָא**
3 **גְּרוֹגָרוֹת**[153]**, אִם דָּרְסוּ רֹב הַגְּרוֹגָרוֹת רֹב הָאָדָם**[154] **-**
4 **חַיָּב לְעַשֵּׂר**[155]**; שֶׁחֶזְקָתָן מִדָּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן.**
5 **וְכֵן אִם מָצָא פִּלְחֵי דְבֵלָה**[156]**; שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֵם מִדָּבָר**
6 **הַגָּמוּר**[157]**.**

149) מעשרות פ"ג מ"ד. 150) גרגירים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. 151) שיש להניח שמן השדה הן. 152) שנתייאשו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. 153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. 154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גרוגרותיהם בשדות. 155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בהט"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט גרוגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גרוגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגרוגרות באו אלו (רדב"ז). ואף־על־פי שהבעלים נתייאשו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. 156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). 157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

7 **כב. מָצָא**[158] **כְּרִיכוֹת**[159]**: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**[160] **- חַיָּב**
8 **לְעַשֵּׂר**[161]**, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פְּטוּרוֹת**[162]**. וְהָאֲלֻמּוֹת**[163]
9 **- בְּכָל מָקוֹם חַיָּבוֹת בְּמַעֲשֵׂר**[164]**. מָצָא**[165] **תְּבוּאָה**
10 **מְרוּחָה**[166] **- עוֹשֶׂה אוֹתָהּ**[167] **תְּרוּמוֹת**[168] **וּמַעֲשְׂרוֹת עַל**
11 **פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת**[169] **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ**[170]**. מָצָא**[171] **כַּלְכַּלָּה**
12 **מְחֻפָּה**[172] **- חַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת**[173]**. מָצָא**[174] **כַּלְכַּלָּה**[175]**:**
13 **בְּמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה**
14 **עֲרַאי**[176]**, וּמִתַּקְּנָהּ דְּמַאי**[177]**; וּבְמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין**
15 **לַבָּתִּים - אוֹכֵל מִמֶּנָּה עֲרַאי**[178]**, וּמִתַּקְּנָהּ וַדַּאי**[179]**;**
16 **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - דְּמַאי**[180]**; וְאִם הִכְנִיסָהּ לַבַּיִת -**
17 **מִתַּקְּנָהּ וַדַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָר שֶׁאֵין לוֹ**
18 **גְּמַר מְלָאכָה; אֲבָל בִּדְבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּמַר מְלָאכָה, אַף**
19 **עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֻשָּׂר וַדַּאי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ**
20 **תְּרוּמָה, שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה בְּשָׁעָה**
21 **שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן**[181]**.**

158) תוספתא מעשרות פ"ב. 159) אלומות קטנות. 160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). 161) שאין הבעלים מתייאשים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפט"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י. 162) שמתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתייאשו הבעלים. והפקר לפני מירוח - פטור ממעשרות. 163) גדולות וכבדות. 164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבדן אינן מתגלגלות ממקומן, ולא נתייאשו הבעלים. 165) תוספתא, שם. 166) בין שהיא מכונסת שלא נתייאשו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתייאשו הבעלים ממנה. שאין הפקר פוטר ממעשר אחר גמר מלאכה (שם. וכן הוא ב"ירושלמי' פ"ג ממס' מעשרות סוף ה"א). 167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה עושה". 168) ב"ירושלמי' שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי־אפשר לגורן שתעקר אלא־אם־כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". 169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על־ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, שאסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשרואה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). 170) כלומר, אינו חושש שמא עישרו הבעלים לאחר מירוח, שאין מעשרין אלא בבית ('ירושלמי' שם). 171) תוספתא, שם. 172) ראה למעלה ה"י, שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. 173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פוטרה מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו שאסורה משום גזל, שאינה הפקר. 174) 'ירושלמי' שם. 175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. 176) כנ"ל בהלכות א־ב. 177) מפני שהוא ספק, שמא עישרה בעל הבית. ומתרומה גדולה פטור, כדין דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. 178) כנ"ל בהלכה ב. 179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. 180) [כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום־טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה ובזיתים]. 181) 'ירושלמי' שם, וראה למעלה.

22 **כג. חַדְרֵי**[182] **הַנִּמְלִים שֶׁלָּנוּ**[183] **בְּצַד הָעֲרֵמָה הַחַיֶּבֶת**[184]
23 **- הֲרֵי הַנִּמְצָא בָּהֶן חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת**[185]**; שֶׁיָּדוּעַ**
24 **שֶׁמִּדָּבָר גָּמוּר הָיוּ גוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה.**

182) שם פ"ה מ"ז. ושם הגירסא: "חורי", והיינו הך. 183) לינת לילה. 184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בהי"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה,

הנמצא בהן פטור ממעשר. 185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

כד. הַמּוֹצֵא[186] זֵיתִים תַּחַת הַזַּיִת וְחָרוּבִין תַּחַת הֶחָרוּב[187] - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁמֵּאֵילָן זֶה נָפְלוּ[188]. מָצָא תְּאֵנִים תַּחַת הַתְּאֵנָה - הֲרֵי הֵם סָפֵק[189]; שֶׁהֲרֵי מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַכְלְכוֹת בֶּעָפָר[190], שֶׁמָּא מִתְּאֵנָה זוֹ נָפְלוּ[191] אוֹ מִתְּאֵנִים שֶׁנִּתְעַשְּׂרוּ[192].

186) שם פ"ג מ"ד. 187) כן הוא ב'ירושלמי' שם: "והוא שמצא זיתים תחת זיתים וחרובים תחת חרובים, אבל אם מצא זיתים תחת חרובין וחרובין תחת זיתים - לא בדא". 188) כן הוא בבבא־מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל וחזותו מוכיח עליו". וחייבים במעשר מוודאי, ראה להלן. 189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' גזילה ואבידה הט"ו. ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק (וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין חבירו לא", כלומר, אז אינו מתייאש. ודברי רבינו כאן הם דברי ה'ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה, ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן כתב שהיא ספק. 190) כן אמרו שם: "תאינה עם נפילתה נמאסת", ואין חזותה מוכיחה עליה. ואף־על־פי שלא הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו - עובדא היא ואין חולק עליה. 191) וחייבים במעשר, שלא נתייאשו הבעלים, כנ"ל. 192) ולכן מעשר מספק.

כה. הַמַּקְדִּישׁ[193] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[194] וּפְדָאָן קֹדֶם שֶׁתְּגָמֵר מְלַאכְתָּן - חַיָּב לְעַשֵּׂר[195]. וְאִם נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן - פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְּׂרוֹת; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְּׂרוֹת[196]. הַמַּקְדִּישׁ קָמָה לִמְנָחוֹת - פְּטוּרָה מִן הַמַּעַשְּׂרוֹת[197].

193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. 194) שבאו לעונת מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. 195) שבשעת חובתן היו חייבין במעשרות. 196) שהקדש פטור ממעשר, מ"דגנך" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס' מעשרות ה"א. 197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו שאמרו במנחות סו, א - שמותר העומר נפדה ונאכל לכל אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן" (שם:). כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו במירוח הקדש). וכמו כן במקדיש קמה למנחות, ונותר ממנה ופדאוה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות ראשונים' שם].

יום חמישי ד' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגפן הטעונה בחצר.

א. אֵין[2] הַטֶּבֶל נִקְבָּע לְמַעַשְּׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ[3] לְבֵיתוֹ[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת[5]. וְהוּא שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ בִּשְׁעָרֶיךָ[6]. אֲבָל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[7] וְקַרְפִּיפוֹת[8] - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[9] וּמִן הַמַּעַשְּׂרוֹת[10].

2) כר' ינאי בבבא מציעא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. 3) בין בעל התבואה ובין אחר. 4) אבל לא לבית של אחר. 5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. 6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. 7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארובה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. 8) שנכנסו לבית בדרך אחורית. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובברכות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות, כדי לפוטרן מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. 9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". 10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

ב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אֲכִילַת הַטֶּבֶל עַד שֶׁיִּקָּבַע בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; אֲבָל אִם נִקְבַּע בִּשְׁאָר הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ[11] - אֵין לוֹקִין עָלָיו אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַשּׁוּק אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[12] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁאֵין הַגּוֹמֵר לִמְכֹּר חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם. 12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים הקובעים.

ג. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ קוֹבֵעַ[13]. וְכֵן הַגַּגִּים אֵינָן קוֹבְעִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּיִת שֶׁלְּמַטָּה קוֹבֵעַ[14]. וְאִם לֹא הָיָה בַּגַּג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַבַּיִת מְשֻׁפָּע וְעוֹלֶה - אֵינוֹ

פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא הֲרֵי גַּג זֶה כְּמִקְצָת אֲוִיר הַבַּיִת[15].

13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. 14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודא שאמר "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב]. 15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

ד. הַצְּרִיפִין[16] וְהַבַּרְגָּנִין[17] וּבְתֵּי הַקַּיִץ, וְהוּא אַרְבָּעָה עַמּוּדִים וְתִקְרָה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנִּמְצָא בְּלֹא כְּתָלִים, וְכֵן סֻכּוֹת שֶׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַכְּרָמִים וּבְנֵי הַגַּנּוֹת בִּימֵי הַקַּיִץ, אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִין בָּהֶן כָּל יְמֵי הַקַּיִץ וְיֵשׁ בָּהֶם רֵחַיִם וְתַרְנְגוֹלִין - אֵינָן קוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן סֻכַּת הַיּוֹצְרִים[18] הַחִיצוֹנָה[19] וְסֻכַּת הֶחָג בֶּחָג[20] - אֵינָן קוֹבְעִין. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵין דִּירָתָן קֶבַע[21].

16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. 17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. 18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. 19) אבל הפנימית קובעת. 20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. 21) שעל הדרים בצריפין, אמרו בערובין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרר בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

ה. הַצְּרִיפִין[22] וְהַבַּרְגָּנִין - טוֹבְלִין לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם[23]. וְכֵן[24] בֵּית הַסֵּפֶר[25] וּבֵית הַמִּדְרָשׁ[26] - טוֹבְלִין לָזֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵיתוֹ[27], וְאֵין טוֹבְלִין לַאֲחֵרִים.

22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. 23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניסם דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. 24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". 25) שמלמדים בו מקרא. 26) שמלמדים בו משנה וגמרא. 27) ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה[28] - קוֹבְעִין[29], וְאִם לַאו - אֵין קוֹבְעִין. הָאוּרְיָארוֹת[30] וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לַמְּכֻנָּס[31] - אֵינָן קוֹבְעִין[32]; וְאִם הָיוּ לְדִירָה[33] - קוֹבְעִין.

28) לחזן או לשמש. 29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. 30) מחסנים. 31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. 32) שאינן דירה. 33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. כְּשֵׁם שֶׁבַּבַּיִת[34] קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר, כָּךְ הֶחָצֵר קוֹבַעַת לְמַעֲשֵׂר[35]; וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[36] לֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר[37] נִקְבְּעוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת.

34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". 35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. 36) הפירות. 37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אֵי זוֹ הִיא חָצֵר הַקּוֹבַעַת? כֹּל שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִין בְּתוֹכָהּ[38], אוֹ שֶׁאֵין אָדָם בּוּשׁ מִלֶּאֱכֹל בְּתוֹכָהּ[39]. אוֹ חָצֵר, שֶׁאִם יִכָּנֵס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ[40]? וְכֵן חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי דְּיוֹרִין[41] אוֹ שֶׁהִיא לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁאֶחָד פּוֹתְחָהּ וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס אוֹ יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאִיל וְהֵן פּוֹתְחִין וְנוֹעֲלִין - הֲרֵי זוֹ קוֹבַעַת.

38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. 39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. 40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. 41) שכנים.

ט. בֵּית שַׁעַר[42] שֶׁל חָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה[43] וְהַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הֵן כְּחָצֵר: אִם הָיְתָה קוֹבַעַת[44] - קוֹבְעִין[45], וְאִם לַאו - אֵינָן קוֹבְעִין[46].

42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. 43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. 44) למעשר. 45) שהם טפלים לחצר. 46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - שְׁתֵּיהֶן קוֹבְעוֹת[47]. סֻכַּת הַיּוֹצְרִים זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - הַפְּנִימִית קוֹבַעַת[48], וְהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת[49]. וְהַחֲנוּת - קוֹבַעַת כְּבַיִת[50].

47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. 48) שדירת קבע

היא, אף שאינה אלא לימות החמה. 49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. 50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

יא. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס בָּהֶן[52] לְבָתִּים וְלַחֲצֵרוֹת בַּדֶּרֶךְ - לֹא נִקְבְּעוּ[53], אֶלָּא אוֹכֵל עֲרַאי[54] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא סוֹף מְגַמָּתוֹ. וְכֵן בַּחֲזָרָה[55].

51) יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. 52) עמהם. 53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. 54) אבל אכילת קבע אסורה. 55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

יב. הָרוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[56], שֶׁהֵן נִכְנָסִין מֵחָצֵר לְחָצֵר - אוֹכְלִין עֲרַאי[57] עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַבַּיִת שֶׁלָּנִין בּוֹ[58].

56) למכור בשמים לנשים. 57) מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. 58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

יג. הַמֵּבִיא תְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה לְאָכְלָן בְּחָצֵר הַפְּטוּרָה מִן הַמַּעַשְׂרוֹת[59], שָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - חַיָּיב בְּמַעֲשֵׂר[60]. וְכֵן[61] אִם שָׁכַח וְהֶעֱלָן לַגַּג - אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי. הֶבִיאָן לְאָכְלָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְשָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ חָצֵר חֲבֵרוֹ[62] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.

59) שאינה משתמרת. 60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. 61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. 62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

יד. חָצֵר[63] שֶׁהִיא נֶעְדֶּרֶת[64] - הֲרֵי הִיא כְּגִנָּה, וְאוֹכְלִין בְּתוֹכָהּ עֲרַאי[65]. וְהוּא שֶׁיֵּעָדֵר רֻבָּהּ[66]. וְאִם זָרַע רֻבָּהּ - אֵין אוֹכְלִין עֲרַאי. וְכֵן אִם נָטַע רֻבָּהּ[67]. וְאִם נָטַע לְנוֹי חָצֵר[68], הוֹאִיל וְהִיא נֶעְדֶּרֶת[69] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי מֵאוֹתָן אִילָנוֹת[70].

63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. 64) נחרשת. 65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. 66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. 67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [ופירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעוה ונטעוה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. 68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. 69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. 70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

טו. תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר[71] - אוֹכֵל מִמֶּנָּה אַחַת אַחַת[72] וּפָטוּר; וְאִם צָרַף[73] - חַיָּיב בְּמַעֲשֵׂר[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּקַּרְקַע; אֲבָל אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה[75] - מְמַלֵּא חֵיקוֹ[76] וְאוֹכֵל[77] שָׁם[78]; שֶׁאֵין אֲוִיר חָצֵר קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[79].

71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. 72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. 73) שקצץ שניים. 74) שהרי זה כנגמרה מלאכתן, שבידו עשאן כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. 75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. 76) אף על פי שזהו גמר מלאכתם. 77) אכילת עראי. 78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". 79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

טז. הָיְתָה[80] עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר וְנוֹטָה לְגִנָּה[81] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִמֶּנָּה בַּגִּנָּה כְּדַרְכּוֹ[82] כְּאִלּוּ הָיְתָה נְטוּעָה בַּגִּנָּה[83]. הָיְתָה נְטוּעָה בְּגִנָּה וְנוֹטָה לְחָצֵר - הֲרֵי זוֹ

1 כִּנְטוּעָה בֶּחָצֵר, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל שָׁם אֶלָּא אַחַת
2 [אַחַת][84].

80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". 81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. 82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. 83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). 84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

3 יז. גֶּפֶן שֶׁנִּטּוּעָה בְּחָצֵר[85] - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָאֶשְׁכּוֹל
4 וְיֹאכַל, אֶלָּא מְגַרְגֵּר אֶחָד אֶחָד[86]. וְכֵן בְּרִמּוֹן - לֹא
5 יִטֹּל אֶת כָּל הָרִמּוֹן, אֶלָּא פּוֹרֵט[87] אֶת הָרִמּוֹן בָּאֵילָן[88],
6 וְאוֹכֵל הַפֶּרֶד[89] מִשָּׁם. וְכֵן בַּאֲבַטִּיחַ - כּוֹפְתוֹ[90]
7 בַּקַּרְקַע[91] וְאוֹכְלוֹ שָׁם[92]. הָיָה אוֹכֵל בְּאֶשְׁכּוֹל[93]
8 בַּגִּנָּה[94], וְנִכְנַס מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר[95], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא
9 מִן הֶחָצֵר[96] - לֹא יִגְמֹר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[97].

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. 87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". 88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. 91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול. 94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

10 יח. כֶּסְבָּר[98] הַזְּרוּעָה בְּחָצֵר[99] - מְקַרְסֵם[100] עָלֶה עָלֶה
11 וְאוֹכְלוֹ[101]; וְאִם צָרַף[102] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[103]. וְכֵן כֹּל
12 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר קובעתן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר. המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המוזג יין במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה. ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

13 א. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[2] לְאָכְלָן[3] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר
14 מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4]. וּמֵאֵימָתַי יִקָּבְעוּ? מִשֶּׁיִּתֵּן
15 אֶת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[5]. הֲרֵי[6] שֶׁלֹּא נָתַן
16 דָּמִים, וְהָיָה בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ, אֲפִלּוּ כָּל
17 הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקַּח - לֹא נִתְחַיֵּב
18 לְעַשֵּׂר[7]. וְאִם[8] הָיָה יָרֵא שָׁמַיִם - מִשֶּׁגָּמַר בְּלִבּוֹ
19 מְעַשֵּׂר[9], וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר לַמּוֹכֵר, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר[10].

2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב. 3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה הסמוכה. 4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב. 5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף־על־פי שחכמים הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות א־ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף שמדרבנן אין לה תוקף. 6) ברייתא בבבא בתרא פח. 7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). 8) שם. 9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן פי"א הלכה ח. 10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן, מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא שמים. ולזה נתכוין הכסף־משנה, ועיין בהגהה בגליון.

20 ב. הַלּוֹקֵחַ[11] בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע[12] אוֹ שֶׁלָּקַח תָּלוּשׁ[13]
21 לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ - לֹא נִקְבְּעוּ[14], וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל מֵהֶן
22 עֲרַאי[15].

11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחובר לקרקע פטור, לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירוש המשנה שם. (ובירושלמי שם: "לקח במחובר לקרקע פטור, הא בתלוש חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך לומר שכאן מדובר בזורע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר, שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה). אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר, בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה, שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי, כיון שפעולת המקח היתה במחובר, ועיין אור־שמח). 12) פירות המחוברים לקרקע. 13) שנגמרה מלאכתו. 14) שאין המקח קובע אלא־אם־כן לקחן לאכלן (פירוש המשניות שם), שתיקנו כעין דאורייתא, ומן התורה אינו חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. 15) אבל לא קבע, כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

23 ג. הָאוֹמֵר[16] לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר זֶה וְתֵן לִי בּוֹ חָמֵשׁ
24 תְּאֵנִים[17] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל אַחַת אַחַת וּפָטוּר[18]; וְאִם
25 צָרַף - חַיָּב לְעַשֵּׂר[19]. הֵא לְךָ[20] אִסָּר זֶה בְּעֶשְׂרִים[21]
26 תְּאֵנִים שֶׁאָבֹר לִי[22] - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת וְאוֹכֵל[23].
27 בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁאָבֹר לִי - מְגַרְגֵּר מִמֶּנּוּ בָּאֵילָן וְאוֹכֵל[24].
28 בְּרִמּוֹן שֶׁאָבֹר לִי - פּוֹרְטוֹ[25] בָּאֵילָן וְאוֹכֵל. בָּאֲבַטִּיחַ

1 שֶׁאָבֹר לִי - כּוֹפֵת בַּקַּרְקַע[26] וְאוֹכֵל[27]. וְאִם קִצֵּץ אֶת
2 הַתְּאֵנִים וְצַרְפָם[28], אוֹ שֶׁקִּצֵּץ הָאֶשְׁכּוֹל אוֹ הָאֲבַטִּיחַ
3 - חַיָּב לְעַשֵּׂר[29], שֶׁהֲרֵי לֹא קָנָה אֶלָּא הַנִּתְלָשׁ[30]. אֲבָל
4 אִם אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר בִּשְׁתֵּי[31] תְּאֵנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי
5 אֶשְׁכּוֹלוֹת אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי רִמּוֹנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי אֲבַטִּיחִים
6 אֵלּוּ[32] - קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ[33] וְאוֹכֵל עֲרַאי[34] וּפָטוּר; שֶׁלֹּא
7 נִקְּבְעוּ בְּמִקָּח, שֶׁהֲרֵי לְקָחָן בִּמְחֻבָּר[35].

16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. 18) כלומר, נוטל אחת מחבירו ואוכל, וכן הלאה. 19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובען, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. 20) שם משנה ו. 21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. 22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחובר, וראה להלן. 23) כלומר, תולש מן המחובר וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרגר אחת אחת והולך ואוכל". 24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. 25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. 26) ראה שם. 27) קמעא קמעא. 28) אפילו שתים כאחת. 29) שזהו גמר מלאכתם. 30) כמבואר למעלה. 31) בדפוסים חדשים בטעות "בב'". 32) המחוברים לקרקע ולאילן. 33) אפילו אחדים כאחת. 34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. 35) ומקח לא קבע במחובר (בהלכה הקודמת).

8 ד. הַמַּחֲלִיף[36] עִם חֲבֵרוֹ[37]: זֶה לֶאֱכֹל וְזֶה לֶאֱכֹל[38] -
9 שְׁנֵיהֶן נִקְּבְעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת[39], שֶׁהֲרֵי לָקְחוּ בִּתְלוּשׁ. זֶה
10 לִקְצוֹת וְזֶה לִקְצוֹת[40] - שְׁנֵיהֶן לֹא נִקְּבְעוּ; שֶׁאֵין
11 הַמֶּכֶר קוֹבֵעַ דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ
12 שֶׁבֵּאַרְנוּ[41]. לָקַח הָאֶחָד פֵּרוֹת שֶׁהֶחֱלִיף לַאֲכִילָה,
13 וְלָקַח הָאַחֵר חֲלִיפֵיהֶן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שֶׁלָּקַח לַאֲכִילָה
14 חַיָּב לְעַשֵּׂר, וְזֶה שֶׁלָּקַח לְהַקְצוֹתָן לֹא נִקְּבַע
15 לְמַעֲשֵׂר[42].

36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חבירו - קנה חבירו שלו, ואף־על־פי שלא משך. 37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חבירו, שאף הם נגמרו מלאכתן. 38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. 39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. 40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. 41) למעלה הלכה ג פרק ג. 42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

16 ה. הָאוֹמֵר[43] לַחֲבֵרוֹ: צֵא וְלַקֵּט לְךָ עֶשְׂרִים תְּאֵנִים
17 מִשֶּׁלִּי[44], וַאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת כְּרֵסִי מִשֶּׁלְּךָ[45] - שְׁנֵיהֶם
18 פְּטוּרִים[46], שֶׁאֵין זֶה חֲלִיפִין[47] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֶכֶר. וְאִם
19 צֵרַף וְאָכַל - חַיָּב[48]. וְהַמַּתָּנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת כְּמֶכֶר[49].

43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. 44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לכשילקטם. 45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחובר, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. 46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. 47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חבירו שימלא כרסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. 48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון־איש, ועיין כסף־משנה). וראה בלשון רבינו להלן הלכה יא. 49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

20 ו. עַם הָאָרֶץ[50] שֶׁהָיָה עוֹבֵר בַּשּׁוּק וְאָמַר: טְלוּ לָכֶם
21 תְּאֵנִים[51] - אוֹכְלִים[52] וּפְטוּרִין[53], שֶׁאֵין הַמַּתָּנָה
22 קוֹבַעַת[54]. וְאִם הִכְנִיסוּ[55] לְבָתֵּיהֶן: אִם[56] רֹב הָעָם
23 מַכְנִיסִים לַבָּתִּים[57] - מְעַשְּׂרִים וַדַּאי[58]; וְאִם רֹב הָעָם
24 מַכְנִיסִים לַשּׁוּק[59] - אֵין מְתַקְּנִים אֶלָּא דְּמַאי, שֶׁמָּא
25 עִשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לַשּׁוּק. וְאִם[60] אָמַר: טְלוּ לָכֶם
26 וְהַכְנִיסוּ לַבָּתִּים - כְּשֶׁמַּכְנִיס לַבַּיִת מְעַשֵּׂר דְּמַאי[61].
27 נָתַן[62] לוֹ דָּבָר מְרֻבֶּה[63], אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: טֹל וֶאֱכֹל -
28 הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: טֹל וְהַכְנֵס[64], שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל
29 עַד שֶׁיְּתַקֵּן דְּמַאי[65]. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ
30 לְהֵאָכֵל חַי[66], אוֹ שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל
31 בַּשּׁוּק[67] - הֲרֵי זֶה מְתַקֵּן דְּמַאי[68].

50) שם פרק ב משנה א. 51) במתנה. 52) עראי. 53) ממעשר. 54) כנ"ל. 55) אלו שקיבלו התאנים. 56) ירושלמי שם. 57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד משש הדברים (למעלה פ"ג הלכות א־ג). 58) שכיון שעם־הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). 59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). 60) משנה שם. 61) ולא ודאי, ואף־על־פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלעניין תרומה גדולה עם־הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה

והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף־משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכנ"ל]. 62) ירושלמי שם. 63) כמות גדולה של תאנים. 64) לבית, שאי־אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. 65) כנ"ל. 66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. 67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב.' [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפי"א מהלכות עדות הלכה ה). 68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

1 **ז. הָיוּ[69] שְׁנַיִם, אָמַר[70] לְאֶחָד: טֹל וֶאֱכֹל[71], וְאָמַר**
2 **לַשֵּׁנִי: טֹל וְהַכְנֵס[72] - זֶה[73] אוֹכֵל[74] וּפָטוּר[75], וְזֶה[76]**
3 **אוֹכֵל וְחַיָּב[77].**

69) ירושלמי שם. 70) עם הארץ. 71) בשוק. 72) לבית. 73) שאמרו לו: "טול ואכול". 74) עראי, מחוץ לבית. 75) ממעשר. 76) שאמרו לו: "טול והכניס". 77) כלומר, אוכל בשוק וחייב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

4 **ח. וְכֵן[78] אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוֹ בַּחֲנוּת[79],**
5 **וְאָמַר לָהֶם[80]: טְלוּ וְאִכְלוּ[81] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[82]**
6 **וּפְטוּרִין[83], וּבַעַל הַשַּׁעַר אוֹ בַּעַל הַחֲנוּת לֹא יֹאכְלוּ**
7 **עַד שֶׁיַּעֲשְׂרוּ דְּמַאי. שֶׁנִּמְצָא כְּאוֹמֵר לְאֵלּוּ: טְלוּ**
8 **וְהַכְנִיסוּ לְבָתֵּיכֶם[84], שֶׁהֲרֵי הֵם כְּבָתֵּיהֶם[85]. וּכְבָר**
9 **בֵּאַרְנוּ[86], שֶׁאֵין הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ קוֹבֵעַ לוֹ כְּשֶׁיַּעַבְרוּ**
10 **הַפֵּרוֹת בְּתוֹכוֹ[87].**

78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. 79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. 80) עם־הארץ העובר בשוק. 81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. 82) עראי, אפילו בחנות או בשער. 83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". 84) ואני אעשר עבורכם. 85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט־י. 86) שם הלכה יא. 87) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

11 **ט. הַשּׂוֹכֵר[88] אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ[89] בְּפֵרוֹת, בֵּין**
12 **בִּתְלוּשִׁין[90] בֵּין בִּמְחֻבָּרִין[91], הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם לֶאֱכֹל**
13 **מִן הַתּוֹרָה[92] בְּמַה שֶׁהֵן עוֹשִׂין[93] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[94]**
14 **וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר[95]. וְאִם[96] הִתְנָה עִמָּהֶן שֶׁיֹּאכְלוּ**
15 **מַה שֶּׁלֹּא זִכְּתָה לָהֶן תּוֹרָה[97], כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶן**
16 **הַפּוֹעֵל שֶׁיֹּאכְלוּ בָּנָיו עִמּוֹ[98], אוֹ שֶׁיֹּאכַל בְּנוֹ**
17 **בִּשְׂכָרוֹ[99], אוֹ שֶׁיֹּאכַל אַחַר גְּמַר מְלַאכְתּוֹ בְּתָלוּשׁ[100] -**
18 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[101] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל**
19 **מִפְּנֵי הַתְּנַאי, הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ[102].**

88) שם משנה ז. 89) מלאכה. 90) שלא נגמרה מלאכתן למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פי"ב מהלכות שכירות הלכה א). 91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). 92) אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט.) מ"דייש" [לא תחסום שור בדישו] - "מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:) ממה שנאמר "ואל כליך לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי־אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". 93) ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. 94) אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". 95) אף־על־פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. 96) משנה שם. 97) אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. 98) ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף־על־פי שלא נשכרו עמו. 99) תחתיו. 100) שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. 101) אפילו עראי. 102) ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג־יד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

20 **י. שְׂכָרוֹ[103] לְנַכֵּשׁ עִמּוֹ בְּזֵיתִים[104], וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל**
21 **שֶׁיֹּאכַל בַּזֵּיתִים - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הָאִילָּן אַחַת אַחַת**
22 **וּפָטוּר[105]; וְאִם צֵרֵף - חַיָּב[106].**

103) שם פרק ג משנה ג. 104) כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנן קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". 105) ממעשר. 106) שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

23 **יא. שְׂכָרוֹ[107] לְנַכֵּשׁ[108] בִּבְצָלִים[109], וְהִתְנָה לֶאֱכֹל**
24 **יָרָק[110] - מְקַרְסֵם[111] עָלֶה עָלֶה וְאוֹכֵל; וְאִם צֵרֵף -**

חַיָּב[112]. קְצִיץ[113] הַפּוֹעֵל[114] שֶׁיֹּאכַל לִיטְרָא שֶׁל זֵיתִים[115] - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צָרַף - חַיָּב לְעַשֵּׂר. הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דָּבָר קָצוּב - הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ, שֶׁאִם צֵרַף - נִקְבָּע. לֹא קְצִיץ, אֶלָּא הָיָה אוֹכֵל כִּדְּיוֹן תּוֹרָה[116] - מְצָרֵף וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא יִסְפֹּת[117] בְּמֶלַח. אֲבָל אִם סָפַת בְּמֶלַח[118]: אַחַת אַחַת - מֻתָּר; שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִקְבְּעוּ [בַּמֶּלַח][119].

107) משנה שם. 108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. 109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). 110) עלי הבצלים. 111) חותך. 112) כנ"ל בהלכה הקודמת. 113) ברייתא בבבא מציעא פט: 114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. 115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). 116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. 117) יטבול. 118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). 119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

יב. פּוֹעֵל[120] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בִּלְבָסִין[121] - לֹא יֹאכַל בִּבְנוֹת שֶׁבַע[122], בִּבְנוֹת שֶׁבַע - לֹא יֹאכַל בִּלְבָסִין, עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[123]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לִמְנַע עַצְמוֹ[124] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִמְקוֹם הַיָּפוֹת[125].

120) מעשרות פרק כ משנה ח. 121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. 122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צא:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. 123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). 124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. 125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. הַמּוֹצִיא[126] פּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בַּשָּׂדֶה[127]: בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[128] - אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה[129] וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[130]; וְהוּא שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[131]. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[132] - לֹא יֹאכְלוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל[133]. אֲבָל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה[134], אֲבָל לֹא מִן הַסַּל וְלֹא מִן הַקֻּפָּה וְלֹא מִן הַמַּקְצֶה[135].

126) שם פ"ג משנה ב. 127) [כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן].

128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פג. ושם פ"ט הלכה א). 129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. 130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). 131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"). 132) שהתנה על כך עם בעל השדה. 133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. (שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפורע חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו"). 134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). 135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

יד. אֶחָד[136] הַמְבַשֵּׁל[137] וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק[138] וְאֶחָד הַכּוֹבֵשׁ[139] - קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[140]. אֲבָל הַמַּעֲשִׁין אֶת הַפֵּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן[141] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[142].

136) שם פ"ד משנה א. 137) ירושלמי שם. 138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט.) סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. 139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג-ד). 140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). 141) לאכילה. 142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון־איש).

טו. הַטּוֹמֵן[143] פֵּרוֹת בָּאֲדָמָה[144] אוֹ בְּתֶבֶן אוֹ בְּזֶבֶל[145] עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[146].

143) משנה שם. 144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). 145) זה אינו במשנה. 146) שאין זה בישול.

טז. הַנּוֹתֵן יַיִן לְתַבְשִׁיל הַם[147], אוֹ[148] שֶׁנָּתַן שֶׁמֶן לְקֻדֵּרָה בְּאִלְפָּס[149] כְּשֶׁהֵן מְרֻתָּחִין[150] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר. מָזַג יַיִן בְּמַיִם חַמִּים - נִקְבַּע[151]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם בִּשֵּׁל הַיַּיִן[152] וַאֲפִלּוּ בַּגַּת[153] - שֶׁאָסוּר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[154].

147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). 148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. 149) צ"ל: ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. 150) והעבירם מעל האש, וראה להלן. 151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיין משנה ראשונה שם. 152) על האש. 153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). 154) [שאף־על־פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזגו בכלי, הרי הוא כצירוף שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיין משנה ראשונה שם].

1 **יז. הַשּׁוּם[155] וְהַשַּׁחֲלִים[156] וְהַחַרְדָּל שֶׁשְּׁחָקָן בַּשָּׁדֶה[157]**
2 **בְּשֶׁמֶן[158] - נִטְבְּלוּ לְמַעֲשֵׂר[159]. וְכֵן[160] הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל**
3 **לְתוֹךְ הַכּוֹס[161] - נִקְבָּע[162]; לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי[163] - אֵינוֹ**
4 **נִקְבָּע[164].**

155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. 156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: 157) שאם הכניסן לבית, נקבעו מדין בית. 158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). 159) [כיון שהם חריפים - שחיקתם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. 160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. 161) [שעל־ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:). 162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. 163) [שיש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). 164) [שאין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

5 **יח. הַמּוֹלֵחַ[165] פֵּרוֹת בַּשָּׁדֶה[166] - נִקְבְּעוּ[167]. טָבַל**
6 **הַזֵּיתִים אֶחָד בְּמֶלַח וְאָכַל - פָּטוּר[168]. הַפּוֹצֵעַ[169]**
7 **זֵיתִים כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַשָּׁרָף[170] מֵהֶם - פָּטוּר[171]. הַנּוֹטֵל[172]**
8 **זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן[173] - טוֹבֵל אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח**
9 **וְאוֹכֵל[174]; וְאִם מָלַח וְנָתַן לְפָנָיו - חַיָּב. וְכֵן כֹּל**
10 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

165) מעשרות פ"ד משנה א. 166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז). 167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. 168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. 169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". 170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). 171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חייב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (עיין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. 172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. 173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם). 174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

11 **יט. הַתּוֹרֵם פֵּרוֹתָיו[175] תְּרוּמָה שֶׁצָּרִיךְ לִתְרֹם אַחֲרֶיהָ**
12 **שְׁנִיָּה[176] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[177], וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי**
13 **עַד שֶׁיּוֹצִיא הַתְּרוּמָה הַשְּׁנִיָּה וִיעַשֵּׂר.**

175) שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתן, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). 176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתרום מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה־נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. 177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור־שמח מסמיך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתרום וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה־הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

14 **כ. פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[178] וְחָשְׁכָה עֲלֵיהֶן לֵילֵי[179]**
15 **שַׁבָּת[180] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת**
16 **עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[181].**

178) שאם לא נגמרה מלאכתן, אין השבת קובעת (ביצה לה.). 179) עיין 'תוספות יום־טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. 180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכר' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף־משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. 181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:) [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום־טוב קובע. וראה עוד להלן פי"ב הלכה א].

17 **כא. תְּינוֹקוֹת[182] שֶׁטָּמְנוּ תְּאֵנִים[183] לְשַׁבָּת[184] וְשָׁכְחוּ**
18 **לְעַשְּׂרָן - לֹא יֹאכְלוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[185] עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ[186].**

182) מעשרות פ"ד משנה ב. 183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. 184) לאכילה. 185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת,

כמבואר בהלכה הקודמת. 186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

כב. תְּאֵנָה[187] שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לוֹ[188] לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ בְּשַׁבָּת[189], וְלִקֵּט מִמֶּנָּה כַּלְכָּלָה[190] - לֹא יֹאכַל[191] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וּפֵרוֹת אֵלּוּ מְיֻחָדִין לְשַׁבָּת, וְהַשַּׁבָּת קוֹבַעַת[192].

187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). 188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. 189) מחמת יופיין וטעמן הטוב. 190) סל. שכיון שליקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. 191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. 192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

כג. הָיָה[193] אוֹכֵל[194] בְּאֶשְׁכּוֹל[195] וְחָשְׁכָה עָלָיו לֵילֵי שַׁבָּת[196] - לֹא יִגְמֹר אֲכִילָתוֹ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[197]. וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה גּוֹמְרוֹ[198].

193) תרומות פ"ח משנה ג. 194) אכילת עראי. 195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. 196) ראה למעלה הלכה כ. 197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). 198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף־על־פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א לדף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת־שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי -יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריסות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורח, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

א. מַחֲלִיקִין[2] בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים שֶׁל טֶבֶל, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם הֶפְסֵד[3]. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה, כְּגוֹן הַגַּרְעִינִין[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּךְ אָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַטֶּבֶל וּמִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[5] וּמִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ[6] - כָּךְ מֻתָּר בְּטֶבֶל וּבְמַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ.

2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשף ולהחליק פניו (כסף־משנה). 3) אף־על־פי שעל־ידי־זה ימהר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא־קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף־על־פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד. ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פי"א מ"ה, ולמלעה פי"א מהל' תרומות ה"ה): "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין"]. 4) בכת"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" ('מעשה רוקח'). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם הי"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש ה"י. עלין, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פי"א הי"א). 5) תרומת מעשר. 6) שאינם חשובים אוכל.

ב. אֵין[7] מַדְלִיקִין[8] בְּטֶבֶל טָמֵא[9] אֲפִלּוּ בְּחֹל[10], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשַׁבָּת[11]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתַי[12]; מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה - אֵין לְךָ בָּהּ[13] אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ[14], אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵין לְךָ לֵהָנוֹת בָּהּ[15] אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ וְאֵילֵךְ.

7) ברייתא, שבת כו, א. 8) אפילו כהנים, ראה להלן. 9) והוא־הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין), שגם הוא אסור בהנאה של כילוי. 10) [שבידו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף־על־פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף־על־פי־כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. 11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאין בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כילוי, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושיו לשבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום־טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינח למאן־דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן־דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז מהל' ביכורים הי"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו, ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל' תרומות שם הי"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת). אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך־עיון עוד שזה אינו אלא לשיטת ה'ירושלמי' (שבת פ"ב ה"א) שאסור לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום־טוב, וראה בגליון הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד

בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם כג:) אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום־טוב עצמו. וכן נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן שריפה ביום־טוב, לפי שאינו אלא ביום־טוב עצמו, ואם כן, הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום־טוב ה"ח, שאין שורפין קדשים ביום־טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר, מפני שיום־טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא ביום־טוב עצמו, ולא בערב יום־טוב וערב שבת]. 12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת טמאה" (שבת, שם). 13) רשות לאכול. 14) שקודם לכן חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. 15) הנאה של כילוי, דהיינו הדלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות' שם ד"ה אין.

1 **ג. אֵין מְחַפִּין[16] בְּטֶבֶל[17], וְאֵין זוֹרְעִין אֶת הַטֶּבֶל[18].**
2 **וַאֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[19] - אָסוּר לִזְרֹעַ**
3 **מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּתְבוּאָה**
4 **וְקִטְנִיּוֹת[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל[23] הָעוֹקֵר שְׁתִילִים שֶׁיֵּשׁ**
5 **בָּהֶן פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[24] - הֲרֵי זֶה**
6 **מֻתָּר, וְאֵינוֹ כְּזוֹרֵעַ טֶבֶל, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַף הַפֵּרוֹת[25].**
7 **וְכֵן[26] הָעוֹקֵר לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וּשְׁתָלָם בְּמָקוֹם אַחֵר[27],**
8 **אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף בְּגוּפָן[28] - מֻתָּר. וְאִם שְׁתָלָן כְּדֵי**
9 **שֶׁיִּקְשׁוּ וְיִקַּח הַזֶּרַע שֶׁלָּהֶן - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
10 **כְּזוֹרֵעַ חִטִּים אוֹ שְׂעוֹרִים שֶׁל טֶבֶל.**

16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם ה"ג (רדב"ז). 17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר, שהרי הוא כזורע (מועד קטן ב:). 18) מן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב־כג): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא־מציעא פא:) "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר (בבא־מציעא שם) וגם את הזורע. 19) כלומר, לא נתמרחו (ראה למעלה פ"ג הלכות ח־יג). 20) ומה שאמרו (פאה, שם): "ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא, אבל חלוקים עליו חביריו, כמפורש ב"ירושלמי' מעשרות (פ"ה תחילת ה"א, ועי' בפירוש המשנה וב'תוספות יום טוב' שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז). 21) 'ירושלמי', שם. 22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם). [כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות ג־יג]. 23) מעשרות פ"ה מ"א. 24) כן הוא במשנה, שם. [ודוקא בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו לענין זורע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר. ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחובר לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא במחובר. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה']. 25) [כלומר, לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו לחשבו כמצרף]. 26) שם, מ"ב. 27) בתוך שדהו (משנה, שם). 28) שלא נגמרה מלאכתן.

11 **ד. לִיטְרָא[29] מַעֲשֵׂר טָבוּל[30] שֶׁזְּרָעָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי**
12 **הִיא עֶשֶׂר לִיטְרִין[31] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר[32], וְאוֹתָהּ**
13 **לִיטְרָא[33] מְעַשֵּׂר עָלֶיהָ[34] מִמָּקוֹם אַחֵר[35] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[36].**
14 **לִיטְרָא[37] בְּצָלִים שֶׁתִּקְּנָם[38] וּזְרָעָם - אֵינוֹ מְעַשֵּׂר לְפִי**
15 **חֶשְׁבּוֹן הַתּוֹסֶפֶת[39], אֶלָּא מְעַשֵּׂר לְפִי כֻּלּוֹ[40].**

29) ברייתא, נדרים נח, ב. 30) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. 32) כלומר, כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף־על־פי שהליטרא הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר - חייבוהו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש). 33) שזרעה כשהיא בטבלה. 34) כלומר, מפריש עליה מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בבצלים שתוקנו. 35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הי"א (רש"י שם). 36) כלומר, מחשב שתרומת המעשר תהא עשירית מהליטרא. 37) שם נז, ב. מימרא בשם רבי יוחנן. 38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. 39) כלומר, והליטרא עצמה תהא פטורה. 40) למדו זאת (שם נט:) ממה שנאמר (דברים י, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר, לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה בגידולין.

16 **ה. זֵרְעוֹנִים[41] שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ[42] וּמֵרְחָן[43] וְעִשְּׂרָן**
17 **וְאַחַר כָּךְ זְרָעָן[44] וְהוֹסִיפוּ[45], וְאֵין זַרְעָם כָּלֶה - הֲרֵי**
18 **זֶה סָפֵק אִם חַיָּבִין[46] בְּמַעֲשֵׂר מִדִּבְרֵיהֶם[47], הוֹאִיל**
19 **וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַזֶּרַע שֶׁעֲדַיִן הוּא קַיָּם**
20 **וְלֹא אָבַד מְעֻשָּׂר הוּא. וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִים לִבְצָלִים[48],**
21 **שֶׁהַבְּצָלִים אֵין דַּרְכָּן לְהִזָּרֵעַ[49].**

41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). 42) אבל לפני שהביאו שליש, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג־ה). 43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרחינהו ועשרינהו", ראה ב'כסף משנה' כאן, וב'רבינו גרשום' שם. 44) אבל זרען ואח"כ עישרן, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. 45) השביחו. 46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). 47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). 48) ואף־על־פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר

שחכמים גזרו משום זורע דבר שדרכו להזרע. 49) בסוף ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתיקנם" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

ו. הַזּוֹרֵעַ[50] אֶת הַטֶּבֶל, בֵּין דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כֻּלֶּה[51] בֵּין דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלֶּה[52]: אִם אֶפְשָׁר לְלַקְּטוֹ[53] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ[54] וּמְלַקְּטוֹ; וְאִם צָמַח - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר. וְהַגִּדּוּלִין חֻלִּין[55]. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלֶּה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין, עַד שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת[56]; וְהָרְבִיעִי - מֻתָּר[57]. וּמִפְּנֵי מָה הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין?[58] מִפְּנֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁבָּהּ[59]. וְכֵן הַדִּין בְּזוֹרֵעַ מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[60]. אֵין[61] מוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל אֶלָּא לְצֹרֶךְ וּלְחָבֵר[62]. וְאָסוּר לִשְׁלֹחַ אֶת הַטֶּבֶל וַאֲפִלּוּ חָבֵר לְחָבֵר, שֶׁמָּא יִסְמְכוּ זֶה עַל זֶה וְיֹאכַל הַטֶּבֶל[63].

50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שליש גידולם, אף־על־פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. 51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. 52) כגון חיטים ושעורים. 53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. 54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. 55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. 56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. 57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. 58) שם, מ"ו. וראה למעלה פי"א מהל' תרומות הלכות כא־כב ב'חזון איש'. 59) כשאין זרעו כלה. 60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישהנה אצלו כדי שיזרענה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). 61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. 62) דמאי פ"ה מ"ח. 63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).

ז. הַמּוֹכֵר[64] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[65] וְנִזְכַּר שֶׁהֵם טֶבֶל, וְרָץ אַחֲרָיו לְתַקְּנוֹ וְלֹא מְצָאוֹ[66]: אִם יָדוּעַ שֶׁאֵין קַיָּמִין וְשֶׁכְּבָר אָבְדוּ אוֹ נֶאֱכְלוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם; וְאִם סָפֵק שֶׁהֵם קַיָּמִין[67] אוֹ אֵין קַיָּמִין - צָרִיךְ לְהוֹצִיא[68] עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[69].

64) משנה ו'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 65) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' דמאי פ"ז ה"א. 66) בחזקת שהם מתוקנים. 67) ב'ירושלמי' שם: "הרי זה רץ אחריו ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. 68) כלומר, ספק אם הם קיימין. 69) כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתוקנים, כנ"ל.

ח. הַמּוֹכֵר[70] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[71], מוֹכֵר אוֹמֵר: עַל מְנָת שֶׁהֵן טֶבֶל מָכַרְתִּי, וְלוֹקֵחַ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי מִמְּךָ אֶלָּא מְעֻשָּׂרִין[72] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְתַקֵּן. קָנָס הוּא לוֹ[73] מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר טֶבֶל[74].

70) כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקנן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הט"ז). 71) תוספתא שם. 72) והודיעו לאחר מכן שטבל הן, ויש עדים על כך, שהרי בלאו־הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריז ומחמיר על עצמו אף־על־פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פי"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 73) כלומר, על־מנת שהן מעושרין. 74) אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).

ט. אֵין[75] פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכְרוֹ[76].

75) ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה־למלך). 76) נלמד מההלכה הבאה.

י. מִי[77] שֶׁלָּקַחוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת פֵּרוֹתָיו וְהֵם טְבָלִים: אִם מֵחֲמַת שֶׁהוּא חַיָּב לָהֶן - צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת[78]; וְאִם לָקְחוּ בְּאֹנֶס[79] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם.

77) שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. 78) תוספתא שם, ובמקבילות. 79) שהרי זה כפורע חוב בטבל.

יא. הַלּוֹקֵחַ[80] טֶבֶל[81] מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[82]. הַמְקַבֵּל[83] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הַנָּכְרִי[84] - חוֹלֵק וְנוֹתֵן לְבַעַל הַשָּׂדֶה בְּפָנָיו, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁטֶּבֶל נָטַל[85]. אֲבָל הַחוֹכֵר[86] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל: אִם נָתַן לוֹ[87] מִזֶּרַע אוֹתָהּ שָׂדֶה[88] - תּוֹרֵם[89] וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ מִזּוֹ שֶׁקָּצַץ לִתֵּן לוֹ[90], וּבַעַל הַשָּׂדֶה מְעַשֵּׂר לְעַצְמוֹ; וְאִם נָתַן לוֹ מִזֶּרַע שָׂדֶה אַחֶרֶת אוֹ מִמִּין אַחֵר - מוֹצִיא הַמַּעֲשֵׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ[91].

80) ולא מחמת שהוא חייב להם. 81) דמאי פ"ה מ"ח. 82) שהודיעוהו שטבל הוא. 83) ואין חוששים שמא פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). 84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה באריסות על־מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. 85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם).

86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו הקונים ממנו (רדב"ז). 87) מקבל השדה על־מנת לשלם לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן הי"ג). 88) החוכר לבעל השדה. 89) ומאותו המין (משנה, שם). 90) שאי־אפשר לגורן שתיעקר בלי תרומה גדולה ('ירושלמי'). 91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו הוא נותן לו.

1 **יב. הַחוֹכֵר[92] שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר וְאַחַר**
2 **כָּךְ נוֹתֵן לוֹ. קְנָסוֹ[93] קְנָסוּהוּ בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְכֹּר מִן**
3 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[94], וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה בּוּרָה לְפָנָיו[95], עַד**
4 **שֶׁיִּצְטָרֵךְ וְיִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן[96] הַמְקַבֵּל שָׂדֵה**
5 **אֲבוֹתָיו[97] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - קְנָסוּהוּ שֶׁיְּעַשֵּׂר וְאַחַר**
6 **כָּךְ יִתֵּן חֶלְקוֹ[98] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעֻשָּׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
7 **יִקְפֹּץ וִיקַבְּלָהּ מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא שָׂדֵה אֲבוֹתָיו[99], עַד**
8 **שֶׁתִּשָּׁאֵר לְפָנָיו בּוּרָה[100], כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל[101].**

92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל ('תוספות אנשי שם'), וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא־קמא. 93) שם, מ"ב. 94) 'ירושלמי', שם. 95) ובמקבל באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר בחכירות מבאריסות. 96) לפני הגוי. 97) משנה שם, בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא שקלא־וטריא בדבריו בבבא־מציעא קא. (פירוש המשנה, שם). 98) של הגוי. 99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי. 100) כן גורס רבינו שם, וכן ב'תוספות' שם בשם ר"ח. 101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרנה, אלא תהא אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר, שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא יפסיד שלא יעלה יבולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו, כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

9 **יג. אֵי זֶהוּ חוֹכֵר וְאֵי זֶהוּ מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שֶׁחוֹכֵר**
10 **הַקַּרְקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֶּרַע, בְּכָךְ וְכָךְ סְאָה, בֵּין**
11 **עָשְׂתָה הַרְבֵּה בֵּין עָשְׂתָה מְעַט. מְקַבֵּל - הוּא שֶׁיְּקַבֵּל**
12 **אוֹתָהּ בְּחֵלֶק מִמַּה שֶׁתַּעֲשֶׂה, חֶצְיוֹ אוֹ שְׁלִישוֹ אוֹ מַה**
13 **שֶׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן. שׁוֹכֵר - הוּא שֶׁשּׁוֹכֵר הַקַּרְקַע**
14 **בְּמָעוֹת[102].**

102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא־מציעא פ"ט מ"ו, וב'תוספתא כפשוטה' שם פ"ו.

15 **יד. שְׁנַיִם[103] שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת[104] אוֹ יָרְשׁוּ[105] אוֹ**
16 **נִשְׁתַּתְּפוּ - יָכוֹל הָאֶחָד לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים**
17 **שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[107],**
18 **אַתָּה יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[108];**
19 **אֲבָל לֹא יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים, אַתָּה**
20 **יַיִן וַאֲנִי שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל[109].**

103) דמאי פ"ו מ"ח. 104) למחצה לשליש ולרביע, כפי התנאים שביניהם. 105) כלומר, שני אחים שירשו את אביהם. 106) הקרוב למקום שאתה דר בו. 107) הקרוב למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק. 108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר בתורה, ולכן אומרים בו "יש ברירה" ואינם כמוכרים זה לזה טבל, וראה בפ"א מהל' תרומות ה"כ, וברדב"ז שם. 109) שבשני מינין לא אמרו הוברר הדבר למפרע, שהרי לכל אחד חלק בכל מין ומין.

21 **טו. כֹּהֵן[110] אוֹ לֵוִי שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת[111] מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר**
22 **שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מוֹצִיאִין[112] אֶת הַתְּרוּמָה**
23 **וְהַמַּעְשְׂרוֹת מִיָּדֵיהֶן[113] וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלְלְוִיִּם**
24 **אֲחֵרִים[114]. קְנָסוֹ[115] הוּא לָהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפְּצוּ**
25 **לַגְּרָנוֹת וְלַגָּתוֹת[116] וְיִקְּנוּ טְבָלִים, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ מַתְּנוֹת**
26 **אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים[117]. וְאִם[118] קָנוּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר**
27 **מְלַאכְתָּן - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָם[119].**

110) פאה פ"א מ"ו. 111) שאינם מעושרים. 112) בית־דין, אם אינם נותנים מרצונם. 113) שהרי גם הם חייבים להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג). 114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. 115) מימרא של רבי יוחנן ב'ירושלמי' פאה שם ה"ה. 116) מקום שדורכים שם הענבים. 117) וכן הלויים. 118) שם. 119) וכאן לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור מלאכת הפירות.

28 **טז. כֹּהֵן[120] אוֹ לֵוִי שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין לְיִשְׂרָאֵל**
29 **קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָכְרוּ**
30 **בְּמְחֻבָּר - הֲרֵי הַתְּרוּמָה[121] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[122] שֶׁלָּהֶם[123].**
31 **וְאִם מָכְרוּ אַחַר גְּמַר מְלָאכָה - הֲרֵי הַתְּרוּמָה**
32 **וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁל לוֹקֵחַ[124], וּמַפְרִישׁ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן[125] אוֹ**
33 **לֵוִי[126] שֶׁיִּרְצֶה[127].**

120) תוספתא שם. 121) השייכת לכהן. 122) השייכת ללוי. 123) של הכהן או של הלוי. שכיון שגוף השדה שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה והמעשרות, ואף־על־פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה בדמאי פ"ו מ"ד, וב'משנה ראשונה' שם. ודוקא כשמכרו לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף־על־פי שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. 124) שכיון שנגמרה מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו - אין המעשרות שלהם. 125) התרומה. 126) המעשר. 127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. כֹּהֵן[128] וְלֵוִי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל[129] - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשְׂרוֹת; וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן אוֹ לֵוִי שֶׁיִּרְצֶה[130]. אֲבָל[131] יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן אוֹ מִלֵּוִי - הַתְּרוּמָה[132] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[133] לְבַעַל הַשָּׂדֶה[134], וּשְׁאָר הַמַּתָּנוֹת - חוֹלְקִין[135].

128) דמאי פ"ו מ"ג. 129) למחצה לשליש ולרביע, כנ"ל הי"ג. 130) כלומר, נותנין לישראל את התרומה ומעשרות השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). 131) שם, מ"ד. 132) אם קיבל מכהן. 133) אם קיבל מלוי. 134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ('ירושלמי'). 135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה'ירושלמי' במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביע, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

יח. הַמְקַבֵּל[136] זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֶן שֶׁמֶן[137], בֵּין יִשְׂרָאֵל מִכֹּהֵן אוֹ לֵוִי[138] בֵּין כֹּהֵן אוֹ לֵוִי מִיִּשְׂרָאֵל - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בְּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בִּתְרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן חָשׁוּב הוּא[139].

136) שם מ"ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 137) כלומר, זיתים תלושים על־מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. 138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא־קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם בפירוש המשנה. 139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא־הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

יט. כֹּהֵן[140] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרָאֵל[141] וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשֵׂר[142] שֶׁלָּהּ שֶׁלִּי לְעוֹלָם[143] - הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[144]. כֵּיוָן שֶׁאָמַר עַל מְנָת - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשִּׁיֵּר מְקוֹם הַמַּעֲשֵׂר[145]. וְאִם מֵת הַכֹּהֵן - הֲרֵי בְנוֹ כְּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת לִי וְלִבְנִי, מֵת הוּא - יִטְּלֵם בְּנוֹ[146]. עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁלִּי כָּל זְמַן שֶׁהִיא לְפָנֶיךָ, מִכְרָהּ לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ - אֵין לַכֹּהֵן אוֹתָם הַמַּעֲשְׂרוֹת[147].

140) ברייתא בבא־בתרא סג, א. ו'ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב. 141) הוא־הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). 142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. 143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. 144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. 145) כלומר, אף־על־פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף־על־פי־כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו פירותיו לתקן תבואותיו, על־מנת שיחזירם לו. 146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. 147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

כ. יִשְׂרָאֵל[148] שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן וְלֵוִי[149] וְאָמַר לוֹ[150]: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת[151] שֶׁלִּי אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים - מֻתָּר[152]; עַל מְנָת שֶׁהֵן שֶׁלִּי לְעוֹלָם - אָסוּר, שֶׁאֵין כֹּהֵן[153] עוֹשֶׂה כֹּהֵן[154]. וְכֵן[155] בֶּן לֵוִי[156] שֶׁהָיָה עָלָיו חוֹב לְיִשְׂרָאֵל[157] - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבֶה מֵאֲחֵרִים[158] וּמַפְרִישׁ[159] עַד שֶׁיְּפָרַע כְּנֶגֶד חוֹבוֹ; שֶׁאֵין לֵוִי זֶה עוֹשֶׂה בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ כְּלֵוִי אַחֵר שֶׁיִּגְבֶּה מַעֲשֵׂר מֵאֲחֵרִים[160].

148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. 149) כלומר, או מלוי, שעל־פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. 150) הישראל לכהן או ללוי. 151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. 152) כלומר, מפריש הישראל תרומה ומעשר, ונותנן לכהן או ללוי שירצה. 153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. 154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאין כהן עושה ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה הישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את הישראל, כהן (כסף־משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא ב'ירושלמי', וראה ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. 155) תוספתא, שם. 156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. 157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. 158) מעשר ראשון ברשות הלוי, על־מנת לתתו לו. 159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. 160) והחידוש בהלכה זו, שאף־על־פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על־מנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

כא. יִשְׂרָאֵל[161] שֶׁיָּרַשׁ[162] טֶבֶל מִמֹּרָח[163] מֵאֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[164], וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ יָרְשׁוּ מֵאֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[165]

- הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ[166] מַעֲשְׂרוֹתָיו[167] וְהֵן שֶׁלּוֹ[168]; שֶׁהַמַּתָּנוֹת הָרְאוּיוֹת לְתָרֵם - כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ הֵן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ[169].

161) מימרא של רבה בר אבוה, בבכורות יא, א. 162) הוא־הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושה". 163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים "מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". 164) כלומר, שהיה אביו ישראל, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן, הרי אביו יורש את אמו, ואחר־כך מת אבי אמו, ונמצא הוא יורשו. 165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאבי אמו ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי – אף־על־פי־כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאבי אמו כהן, וראה ברש"ש שם. 166) מן הטבל. 167) וכן תרומה גדולה. 168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים - והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו. 169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

כב. הַנּוֹתֵן[170] שָׂדֵהוּ[171] בְּקַבָּלָה[172] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[173], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת מַעֲשְׂרוֹת[174] - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[175]. נְתָנָהּ לְעַם הָאָרֶץ[176]: עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת[177] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[178]; וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[179]. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹמֵד עַל הַגֹּרֶן[180] וְנוֹטֵל[181], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְמַה שֶּׁאָכְלוּ[182], שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לָהֶן[183].

170) תוספתא דמאי פ"ז, ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי גירסת הגר"א שם. 171) כשהיא זרועה. 172) כלומר, למחצה, לשליש ולרביע. [וכגון שאמר לו: מחצה או שליש או רביע ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה או שליש או רביע שלך יהא, שיש לו מיד קנין בפירות - כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות הי"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו]. 173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד. וראה במהרי"ק). ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם מעשרים הם. 174) ראה למעלה פ"ב ה"ה. 175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו כראוי, ולפי זה הוא־הדין במשכיר שדהו ובמחכירה, וכן אם נתן שדה שאינה זרועה כלל וזרעה הגוי האריס ('חזון איש', ונקט שדה זרועה משום ריבותא דסיפא. ומסתימת לשון רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישראל מצויים ובין במקום שאין ישראל מצויין, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע בן לוי, ב'ירושלמי' שם. 176) שהוא בכלל רוב המעשרים. 177) כלומר, אם נתן לעם־הארץ עד שלא באו וכו'. וכל־שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה. 178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות. 179) אף־על־פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם־הארץ זה הוא מן המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו. 180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו. 181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על עמי־הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א). 182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא יאכלו אכילת קבע באיסור. 183) בתוספתא שם: "שאין אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). [וראה במס' מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז, ובדמאי פ"ג מ"ה].

יום שישי ה' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע. הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאָה לֹג שֶׁל יַיִן[2] טָבוּל מִן הַתּוֹרָה[3], וְאָמַר: שְׁנֵי לֹגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מֵהֶן הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה[4], וַעֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתִשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5] - לֹא יַתְחִיל וְיִשְׁתֶּה עַד שֶׁיַּגִּיחַ בַּסּוֹף שְׁעוּר תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, אֶלָּא יַפְרִישׁ וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתֶּה. וְאֵין אוֹמְרִין: זֶה שֶׁהִגִּיחַ בַּסּוֹף כְּאִלּוּ נִבְרַר תְּחִלָּה[6], מִפְּנֵי שֶׁחִיּוּב תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה[7], וְאֵין אוֹמְרִין בְּשֶׁל תּוֹרָה: נַחְשֹׁב כְּאִלּוּ נִבְרַר[8], עַד שֶׁיִּבְרֹר[9].

2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו עליהם הרי יינם אסור. 3) כלומר, בזמן שהיו תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. 4) כלומר, אחד מחמישים, שהיא עין בינונית. 5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא תשעים ושמונה. 6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף, כאילו הופרש מתחילה. 7) מיתור לשון רבינו נראה, שכוונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברירה. 8) כלומר, הוברר הדבר למפרע. 9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

ב. הַקּוֹבֵעַ מַעֲשְׂרוֹתָיו בְּפִי הֶחָבִית[10] - לֹא יִשְׁתֶּה מִשּׁוּלֶיהָ[11], בְּשׁוּלֶיהָ - לֹא יִשְׁתֶּה מִפִּיהָ, מִפְּנֵי

שֶׁהַמַּשְׁקִין מְעֹרָבִין[12]. אֲבָל הַקּוֹבֵעַ[13] בְּפִי הַמְּגוּרָה[14] - אוֹכֵל מִשּׁוּלְיָהּ, קָבַע בְּשׁוּלְיָהּ - אוֹכֵל מִפִּיהָ[15].

10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות והמעשרות. 11) כלומר, אפילו מתחתית החבית. 12) ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות. 13) תרומות ומעשרות. 14) אוצר של תבואה. 15) שהרי תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

ג. וְיֵשׁ לְאָדָם לִקְבּוֹעַ[16] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּפוֹדֵהוּ[17] וְעוֹשֵׂהוּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן עַל אוֹתָן הַפֵּרוֹת[18] אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[19] לְמָקוֹם אַחֵר[20].

16) להפריש. 17) מחללו על כסף. 18) המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. 19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. 20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

ד. הַמַּנִּיחַ פֵּרוֹת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[21] מַעֲשְׂרוֹת[22] - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפֵּרוֹת שֶׁהִנִּיחַ מַעֲשֵׂר וְנוֹתֵן לַלֵּוִי. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל שֶׁהִפְרִישׁ[23], וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר וַדַּאי[24].

21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. 22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. 23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבים. 24) כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

ה. הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הָעָנִי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עַל אוֹתָן הַמָּעוֹת[25] מֵחֶלְקוֹ[26] - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27] שֶׁמָּא מֵתוּ הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי[28] אוֹ הֶעֱשִׁיר הָעָנִי[29].

25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלוי והעני. 26) צריך להיות "מחלקן". 27) כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. 28) שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישינן". 29) שם ל: "עשירות לא שכיחא".

ו. כֵּיצַד מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[30]? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[31] מִפֵּרוֹתָיו, וּמְזַכֶּה בָּהֶן עַל יְדֵי אַחֵר לְאוֹתוֹ כֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם[32]. וְאִם הָיוּ רְגִילִין לִטֹּל מִמֶּנּוּ וְהוּא רָגִיל שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶלָּא לָהֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר[33]. וְאַחַר שֶׁמַּפְרִישׁ מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ וּמְנַכֶּה מִן הַמְּלוָה[34], עַד שֶׁיִּפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[35], וְאוֹכֵל הַמַּעֲשְׂרוֹת[36].

30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? 31) בכתב־יד אברבנאל: "מעשר עני". 32) ואותו אחר מחזירם לו. 33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. 34) שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא גוזלם, וגם נוטל מהם ריבית. 35) שתרומה אסורה לזרים. 36) שמותרים לזרים.

ז. כְּשֶׁהוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוִים הַפֵּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ[37] - יֵשׁ לוֹ לְחַשֵּׁב כַּשַּׁעַר הַזּוֹל[38], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת חוֹב זֶה[39]. וְאִם בָּא בַּעַל הַבַּיִת לַחֲזֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר[40]; אֲבָל אִם רָצוּ אֵלּוּ שֶׁלָּקְחוּ הַמָּעוֹת לַחֲזֹר - חוֹזְרִין[41]. נִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶן הַבְּעָלִים[42] - אֵין מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן[43]; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד[44]. מֵת הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן כַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ עַד שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[45]. וְהוּא שֶׁיַּנִּיחַ לָהֶן קַרְקַע אֲפִלּוּ מְלֹא מַחַט[46]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ כְּסָפִים - אֵין רְשׁוּת הַיּוֹרֵשׁ מוֹעֶלֶת[47]. וְאִם הִלְוָם בְּבֵית דִּין עַל מְנָת שֶׁיַּפְרִישׁ עַל מָעוֹת אֵלּוּ מֵחֶלְקָם - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[48]. הֶעָשִׁיר הָעָנִי - אֵין מַפְרִישִׁין עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהִלְוָהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הַלָּוֶה בְּמַה שֶׁבְּיָדוֹ[49].

37) כדי לנכות מן המלווה. 38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. 39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. 40) תקנת חכמים היא כדי שיישארו המעות בידם. 41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". 42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו

שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. 43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. 44) כלומר, על החוב שנתייאש ממנו. 45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. 46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. 47) כי מטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. 48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה. 49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות אינה שכיחה כלל ולא תקנו בזה.

1 **ח. יִשְׂרָאֵל[50] שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי[51]: כֹּר מַעֲשֵׂר[52] יֵשׁ לְךָ**
2 **בְּיָדִי[53] - רַשַּׁאי[54] בֶּן לֵוִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל**
3 **מָקוֹם אַחֵר[55] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[56]. וְאִם נְתָנוֹ**
4 **הַיִּשְׂרָאֵל לְלֵוִי אַחֵר[57] - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[58].**

50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. 51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. 52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידי", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. 53) שעישרתי מפירותי ואתננו לך. 54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. 55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו לתיתו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. 56) כך העמידו הברייתא בבבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה ממונא אית ליה גביה". 57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. 58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתוחלת נכזבה" ועוד, שכיוון שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

5 **ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת בַּמְּגוּרָה[59], וְנָתַן סְאָה לְלֵוִי**
6 **וּסְאָה לְעָנִי[60] - לֹא יַפְרִישׁ שְׁמוֹנֶה סְאִין[61] מִן הַמְּגוּרָה**
7 **וְיֹאכְלֵם, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁשְּׁתֵּי סְאִין שֶׁל מַעַשְׂרוֹת**
8 **קַיָּמִין; אֲבָל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלֵּוִי וְהָעָנִי - אֵינוֹ**
9 **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַנִּשְׁאָר מִשְּׁתֵּי**
10 **הַסְּאִין[62].**

59) אוצר שמכניסים שם הפירות. 60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. 61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה. 62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשיפריש ולמפרע מעכשיו, כי הלא בדבר שהוא מן התורה אין אנו אומרים "ברירה".

11 **י. עֲנִיִּים שֶׁהֶחֱלִיפוּ מַתְּנוֹתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבַּיִת, כְּגוֹן**
12 **שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ סְאָה שֶׁל לֶקֶט אוֹ שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר**
13 **עָנִי[63] וְנָטְלוּ סְאָה מִן הַגֹּרֶן[64] - זֶה שֶׁנָּטַל מֵהֶם[65] פָּטוּר**
14 **מִן הַמַּעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בִּרְשׁוּת בַּעַל הַבַּיִת[66];**
15 **וְזֶה שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ[67] חַיָּב[68], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵלֶף**
16 **מַתְּנוֹתֵיהֶן הַפְּטוּרִין[69].**

63) שהם פטורים ממעשרות. 64) שהוא חייב במעשרות. 65) בעל הבית מהעניים. 66) [כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצרף שניים ואוכל - בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאום גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאם גורן בשדה, לא נתחייבו, כי קול יוצא לחליפין]. 67) העניים מבעל הבית. 68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין לוקח. 69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

17 **יא. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּטְּלָה**
18 **תְּרוּמָתָן[70], וְאָמַר: מַעֲשְׂרוֹת זוּ[71] בָּזוּ[72] - הָרִאשׁוֹנָה**
19 **מְעֻשֶּׂרֶת[73]. אָמַר: מַעֲשְׂרוֹת זוּ בָּזוּ וְזוּ בָּזוּ -**
20 **הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁהֲרֵי קָבַע מַעֲשְׂרוֹתֶיהָ בַּשְּׁנִיָּה;**
21 **וְאֵין הַשְּׁנִיָּה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן**
22 **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכְּבָר נִפְטְרָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁעֲדַיִן הִיא**
23 **חַיֶּבֶת בְּמַעְשַׂר[74] שְׁתֵּיהֶן.**

70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתן, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. 71) כלכלה אחת. 72) בכלכלה שנייה. 73) כי

מעשרותיה בכלכלה שנייה. 74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

יב. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת אֵלּוּ מַעְשַׂר כָּל אַחַת מֵהֶן קָבוּעַ בַּחֲבֵרְתָּהּ - קָרָא שֵׁם[75], וּכְבָר קָבַע מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר.

75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וְכֵיצַד מְעַשְּׂרָן? מוֹצִיא מַעְשַׂר שְׁתֵּיהֶן מֵאַחַת מֵהֶן[76] אוֹ מַעְשַׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמָּנָּה, אִם הָיוּ שָׁווֹת[77]. וְאִם הָיְתָה אַחַת גְּדוֹלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ - מַפְרִישׁ מִן הַקְּטַנָּה מַעְשַׂר הַגְּדוֹלָה[78], וּמִן הַגְּדוֹלָה[79] מַעְשַׂר הַקְּטַנָּה[80].

76) אם היו שוות. 77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. 78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. 79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. 80) ומעשר עצמו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

א. הַפֵּרוֹת[2] שֶׁהוּרַם מֵהֶן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[3] - הֵן הַנִּקְרָאִין חֻלִּין[4]. וְאִם הִפְרִישׁ מֵהֶן שְׁאָר מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין חֻלִּין מְתֻקָּנִין בְּכָל מָקוֹם.

2) כן כתב רבינו בפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. 3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף־על־פי שלכתחילה אין להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. 4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירוש המשנה שם).

ב. טֶבֶל[5] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחֻלִּין מְתֻקָּנִין מִין בְּמִינוֹ[6], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַלֵּךְ אַחַר הַטַּעַם[7]: אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת - מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל תְּרוּמָה[8] וּמַעַשְׂרוֹת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[9]; וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[10] עַד שֶׁיַּפְרִישׁ[11]. וּכְשֶׁהוּא מַפְרִישׁ, מַפְרִיד מִן הַחֻלִּין הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[12].

5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. 6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לתקנו (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). 7) ולפיכך אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. 8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). 9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף־משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 25). 10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). 11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. 12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

ג. כֵּיצַד? מֵאָה[13] סְאָה שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין מְתֻקָּנִין[14] - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל אֶחָד וּמֵאָה, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - טֶבֶל, וְיִשָּׁאֵר תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע חֻלִּין מְתֻקָּנִין[15], נִמְצָא מַפְסִיד סְאָה אַחַת[16]. וְכֵן אִם הָיָה אוֹתוֹ טֶבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה - מַפְסִיד מִן הַחֻלִּין הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[17]. וְלָמָּה מַפְסִיד סְאָה זוֹ[18]? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר: מֵאָה שֶׁהִפְרִישׁ הֵן מֵאָה שֶׁל חֻלִּין, וְהַמֵּאָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ הוּא הַטֶּבֶל[19]. וְכֵן אִם הָיָה הַטֶּבֶל פָּחוֹת מִן הַחֻלִּין אוֹ מְרֻבֶּה עַל הַחֻלִּין - מַגְבִּיהַּ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל מִן הַחֻלִּין; אוֹ כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִם הָיָה הַטֶּבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה.

13) משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג :). וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. [ובתוך הטבל שלה אינה בטלה (ואע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגרי"מ חרל"פ בקונטרס אחרון לציץ הקודש סימן כ]. עיין 'תוספות יום־טוב' וחזון־איש. 14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום־טוב' שם. 15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חזון־איש). 16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. 17) כלומר, שלש סאים. שתים לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית - למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך לכולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. 18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמדת התרומה שנפלה. 19) כן כתב בפירוש המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה,

ועיין בפי"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונוטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

ד. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מַעֲשֵׂר טָבוּל[20] בְּחֻלִּין מִתֻּקָּנִין[21] - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. אִם יֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר אַחֵר[22] - מוֹצִיא אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂר הַטָּבוּל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[24]; וְאִם אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר - מַגְבִּיהַּ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב, וּמַפְרִיד מִן הַחֻלִּין הַמִּתֻּקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל[25].

20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. 22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. 23) שבתערובת. 24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבול שבתערובת. 25) כדלהלן.

ה. כֵּיצַד[26]? מֵאָה מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה חֻלִּין[27] מִתֻּקָּנִין - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל מֵאָה וָעֶשֶׂר, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - מַעֲשֵׂר, וְהַתִּשְׁעִים הַנִּשְׁאָרוֹת הֵן חֻלִּין כְּשֶׁהָיוּ. וְכֵן אִם הָיוּ הַחֻלִּין מְרֻבִּין עַל הַמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנּוּ - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל מִן הַחֻלִּין.

26) משנה שם. 27) לא מובן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

ו. טֶבֶל[28] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַעֲשֵׂר טָבוּל[29], אִם הָיָה הַטֶּבֶל כַּמַּעֲשֵׂר[30] - מַפְרִיד מִן הַטֶּבֶל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ[31]. כֵּיצַד[32]? מֵאָה סְאָה טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה סְאָה מַעֲשֵׂר[33] - מַפְרִישׁ אֶחָד וּמֵאָה, וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ - מַעֲשֵׂר[34], וְתִשְׁעִים וְתִשַׁע הַנִּשְׁאָרוֹת - טֶבֶל. הָיָה[35] הַטֶּבֶל מְרֻבֶּה עַל הַמַּעֲשֵׂר[36] - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, וְלֹא יַפְרִיד מִן הַטֶּבֶל כְּלוּם; שֶׁאִם יִקְרָא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּטְבַּל[37], נִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר מְדֻמָּע[38] בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל שֶׁעָלְתָה עִמּוֹ[39]. הָיָה[40] הַמַּעֲשֵׂר מְרֻבֶּה עַל הַטֶּבֶל - קוֹרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[41], וּמַפְרִישׁ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל[42], אֶחָד מִמֵּאָה, מִן[43] הַמַּעֲשֵׂר; וְיִהְיֶה הַטֶּבֶל כֻּלּוֹ מְדֻמָּע[44], וְיִמְכְּרֶנּוּ[45] לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי שְׁתֵּי תְּרוּמוֹת שֶׁבּוֹ[46]. וְנִמְצָא מַפְרִיד מִן הַמַּעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[47]. כֵּיצַד? מֵאָה טֶבֶל עִם מָאתַיִם מַעֲשֵׂר - מַפְרִישׁ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ, וְהַשָּׁלֹשׁ הֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל מֵאָה טֶבֶל וְשִׁעוּר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמָּאתַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִטְעוֹת אִם נִתְעָרְבוּ בִּכְמוֹתוֹ[48], וְיִשָּׁאֵר קצ"ז, וְהֵם מַעֲשֵׂר כְּשֶׁהָיוּ[49].

28) משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 29) שלא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. 31) כלומר, אחד ממאה. 32) משנה שם. 33) טבול לתרומת מעשר, כנ"ל. 34) והאחד היתר על המאה - תרומת מעשר של הטבל. 35) משנה שם. 36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. 37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומ"ע שבו, ויקרא לה שם. 38) מעורב. 39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתערובת, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן, הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרו"מ של הטבל מקדשתן, וחוזרות ומדמעות תערובותיהן. 40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ' טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ' של טבל, אחד, תרומ"ע של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומ"ע של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התערובת. 41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר־ראשון בטבל המעורב. 42) שהיא אחד ממאה של הטבל. 43) כלומר, ואחד ממאה של המעשר הטבול. 44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. 45) את הטבל הנ"ל. 46) שחייב לתתן ואסור לו למכרן, שדמיהן יהיו גזל בידו. 47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון יהא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. 48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. 49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון־איש.

ז. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֲשָׂרוֹת כַּדֵּי יַיִן[51], וְקָבַע כַּד אַחַת מִשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה[52] מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר[53], וְאֵין יָדוּעַ[54] אֵי זוֹ שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה הִיא - נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[55] בַּאֲלַכְסוֹן[56] וּמְעָרֵב שְׁתֵּיהֶן[57] וּמַפְרִישׁ מֵהֶן[58].

50) שם משנה ח. 51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדים, וסכומם - מאה, וכולן חייבות במעשר. 52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא יוכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. 53) על תשעה כדי יין. 54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסויימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. 55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה־מקובצת שם. 56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית־צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית־דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית־מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית־מזרחית. 57) ונמצא שהמעשר מעורב מיין כל ארבעת השורות החיצוניות. 58) כמות יין השוה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה

פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונה, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף־משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77 3.

1 **ח. קְבָעָהּ[59] בַּחֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ**
2 **חֲצִי שׁוּרָה הִיא[60] - נוֹטֵל אַרְבַּע חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע**
3 **זָוִיּוֹת[61]. קְבָעָהּ בְּשׁוּרָה אַחַת מֵהֶן[62], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ**
4 **שׁוּרָה הִיא - נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת בַּאֲלַכְסוֹן[63]. קְבָעָהּ**
5 **בַּחֲצִי שׁוּרָה[64], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ חֲצִי שׁוּרָה הִיא -**
6 **נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בַּאֲלַכְסוֹן[65], שֶׁהֲרֵי נָטַל חָבִית מִכָּל**
7 **חֲצִי שׁוּרָה, וּמְעָרֵב וּמַפְרִישׁ.**

59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר. 60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. 61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. 62) מעשר השורות. 63) כלומר, עשר חביות של אחד האלכסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה־נפשך. 64) מעשרים חצאי השורות שברבוע. 65) כלומר, עשר חביות אלכסון ממזרחית־צפונית למערבית־דרומית, ועוד עשר חביות אלכסון שמצפונית־מערבית לדרומית־מזרחית.

8 **ט. קָבַע[66] הַמַּעֲשֵׂר בְּכַד[67] אַחַת מֵהֶן[68], וְאֵין יָדוּעַ אֵי**
9 **זוֹ הִיא - נוֹטֵל מִכָּל כַּד וָכַד מִן הַמֵּאָה וּמְעָרֵב**
10 **וּמַפְרִישׁ כְּדֵי כַּד אַחַת וּמַעֲשֵׂר.**

66) משנה שם. 67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. 68) ממאה הכדים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חבירו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

11 **א. בִּימֵי[2] יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל[3], שֶׁהָיָה אַחַר שִׁמְעוֹן**
12 **הַצַּדִּיק[4], שָׁלְחוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[5] וּבָדְקוּ בְּכָל גְּבוּל**
13 **יִשְׂרָאֵל, וּמָצְאוּ שֶׁהַכֹּל זְהִירִים בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה**
14 **וּמַפְרִישִׁין אוֹתָהּ[6], אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[7] וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
15 **וּמַעְשַׂר עָנִי[8] הָיוּ עַמֵּי הָאָרֶץ מִיִּשְׂרָאֵל[9] מְקִלִּין עַל**
16 **עַצְמָן וְלֹא הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתָן. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא**
17 **יְהֵא נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת אֶלָּא אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים; אֲבָל**
18 **עַמֵּי הָאָרֶץ - פֵּרוֹתֵיהֶן סָפֵק[10], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר**
19 **מְעֻשָּׂרִין הֵן[11]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא דְּמַאי[12].**

2) תוספתא סוטה סוף פי"ג לפי כת"י ווין ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. 3) זהו ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. ('מלאכת שלמה' מעשר שני, שם). ועי' ב'כסף משנה' וב'תולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. 4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק ששי) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ויתכן כי כוונתו כי כשם ששמעון הצדיק היה גם כהן־גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן־גדול ונשיא ('תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. 5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח [יוחנן כהן־גדול] בכל גבול ישראל, וראה וכו'", וסובר רבינו שבפקודתו שלחו בית־דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. 6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'פאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). 7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אעפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאלכות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפי"ב ה"ח, והט"ו]. 8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. 9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג.). 10) כשלא אמר לו שמעושרים הם. 11) כלומר, ואפילו אמר שמעושרים הם, אינו נאמן. 12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישרוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

20 **ב. וְהִתְקִינוּ[13], שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם מַפְרִישׁ[14] מִן הַדְּמַאי**
21 **אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה[15],**
22 **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶפְסֵד[16], שֶׁהֲרֵי בְּעָלָיו**
23 **אוֹכְלִין אוֹתוֹ[17]; אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעְשַׂר עָנִי[18] -**
24 **אֵין מַפְרִישׁ[19] מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[20],**
25 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לְפִיכָךְ אוֹמֵר לַלֵּוִי אוֹ**
26 **לֶעָנִי: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר[21] וְטֹל מַעַשְׂרוֹת[22].**

13) בסוטה שם: "עמד [יוחנן כ"ג] והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. 14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. 15) למעלה פ"א ה"ח, ולכן החמירו בה לתתה לכהן, אף שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. 16) בהפרשתו. 17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). 18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות יט־כ, וביבמות פו, א – ב'תוספות' ד"ה אי, ובהגהות מהר"י לנדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. 19) כלומר, אינו מפריש ונותן. 20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. 21) כלומר, שעם־הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. 22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

27 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין[23] מַעֲשֵׂר עָנִי מִן הַדְּמַאי**
28 **- צָרִיךְ[24] לִקְרוֹת לוֹ שֵׁם, וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ[25]. וְאוֹמֵר[26]:**

עִשּׂוּר מַה שֶּׁיֵּשׁ כָּאן מַעֲשַׂר עָנִי[27]. כְּדֵי לִקְבֹּעַ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[28]; שֶׁמַּעֲשַׂר עָנִי בִּשְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית - בִּמְקוֹם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ.

23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, ראה בהלכה הקודמת. 24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. 26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). 27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף הי"ד. 28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף־על־פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

ד. כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין מִן הַדְּמַאי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[29] - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן[30], לְפִי שֶׁהוּא סָפֵק[31]. לְפִיכָךְ מֵתָּר[32] לְהַפְרִישׁ כְּשֶׁהוּא עָרֹם[33].

29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) - אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע או"ח סי' תלב ס"ב]. 30) שבת כג, א. 31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן". וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף־משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פי"ג ה"כ]. 32) דמאי פ"א מ"ד. 33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה - אסור במקום שיש ערוה (רש"י בשבת שם, וראה בפ"ד מהל' תרומות ה"ד).

ה. כֵּיצַד[34] מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי? מַפְרִישׁ כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמֵּאָה מִן הַכֹּל, וּמַנִּיחָהּ בְּצַד הַפֵּרוֹת[35], וְאוֹמֵר: זֶה[36] מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר[37] סָמוּךְ לוֹ[38]. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי עָלָיו שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר הֲרֵי הוּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַמַּעֲשֵׂר הַסָּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[39]. שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[40] לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר קֹדֶם הַמַּעֲשֵׂר לְכַתְּחִלָּה[41]. וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

34) דמאי פ"ה מ"א. 35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש בתוי"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר־כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? - כיון שתרומת מעשר נקראת "ראשית" (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון), צריך לייחד במעשר מה שעתיד לעשותו תרומת מעשר, קודם שייחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). 36) האחד ממאה, שהפריש. 37) תשעה חלקי מאה נוספים. 38) וזוהי קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. 39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראיה שעדיין לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמא ישהנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מח. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. ב'תוספות' ד"ה מעשר. וה'טור' סי' שלא, חולק על זה, ראה משנה־למלך). 40) כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. 41) למעלה שם הלכות כג־כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם - תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף־משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פי"ב הט"ו].

ו. וּמֵתָּר[42] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם הָרִאשׁוֹן[43] בִּדְמַאי[44]. וְאִם רָצָה, אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת אֵלּוּ בִּצְפוֹנָם אוֹ בִּדְרוֹמָם[45], וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְכֵן[46] הַלּוֹקֵחַ כִּכָּר מִן הַנַּחְתּוֹם[47] - מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה[48] כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמֵּאָה מִמָּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וְהַיָּתֵר עַל אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי הֲרֵי הוּא חַלָּה[49]; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְאוֹכֵל.

42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. 43) כגון אם היו מאה סאין חיטין, יוציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה ב'תוספות אנשי שם'). 44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פי"א מהל' מעשר שני הי"ג). 45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפונו או בדרומו של הכרי) במקום ראשון

(= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאול אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו' הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון" ('פאת השולחן', וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת). 46) שם פ"ה מ"א. 47) עם־הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן הי"ב בנחתום חבר, עיי"ש. 48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר־כך בעיסה. 49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית", אף־על־פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

1 **ז. וְכֵן[50] הַמַּזְמִין[51] אֶת חֲבֵרוֹ[52] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[53],**
2 **וְהוּא[54] אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[55] - אוֹמֵר מֵעֶרֶב**
3 **שַׁבָּת[56]: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר הֲרֵי הוּא**
4 **מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר**
5 **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר**
6 **שֵׁנִי בִּצְפוּנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל**
7 **הַמָּעוֹת[57]. מִפְּנֵי[58] שֶׁמֻּתָּר לְאָדָם לְהַתְנוֹת תְּנָאִים אֵלּוּ**
8 **עַל הַדְּמַאי[59] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל בַּוַּדַּאי[60]**
9 **- אֵינוֹ מַתְנֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ.**

50) שם פ"ז מ"א. 51) כלומר, עם־הארץ שהזמין. 52) חבר, המקפיד על המעשרות. 53) בשבת, ראה להלן. ואף־על־פי שאסור להתארח אצל עם־הארץ (להלן פ"י הלכות א־ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו ('משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). 54) החבר. 55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. 56) ודוקא לצורך השבת התירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. 57) כנ"ל ה"ה. 58) 'ירושלמי' שם בשם רבי יוחנן. 59) שאינו אלא מדבריהם. 60) שאינו מעושר.

10 **ח. כֵּיצַד?[61] הָיוּ לוֹ מֵאָה תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּבֵיתוֹ**
11 **וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה, וּמִתְיָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ**
12 **וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַשֵּׂר בְּשַׁבָּת[62] - אוֹמֵר: שְׁנֵי תְּאֵנִים שֶׁאֲנִי**
13 **עָתִיד לְהַפְרִישׁ[63] הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה; וְעָשֶׂר שֶׁאֲנִי**
14 **מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן; וְתֵשַׁע שֶׁאֲנִי**
15 **מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּלְמָחָר מַפְרִישׁ**
16 **וְאוֹכֵל[64].**

61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. 62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת הי"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על־ידי־זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת מג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). 63) [ו"למחר" ליתא (ראה בהלכה הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה]. 64) אבל לאכול ולהפריש אחר־כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין ברירה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

17 **ט. וְצָרִיךְ[65] לִרְחֹשׁ בִּשְׂפָתָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּפְרִישׁ זוֹ אַחַר**
18 **זוֹ; וְאֵינוֹ כְּמִתַּקֵּן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּים תְּנָאוֹ. וְטֶבֶל[66]**
19 **שֶׁיֵּשׁ עָלָיו תְּנַאי זֶה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[67] קֹדֶם**
20 **שֶׁיַּפְרִישׁ[68]. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר[69].**

65) 'ירושלמי' שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. [ורחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתניתי אתמול ('פני משה'), שאם לא כן, ייראה כאילו מפריש עכשיו בשבת]. 66) 'ירושלמי' שם ה"ח, בשם רבי זעירא. 67) אף־על־פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת הי"ט). 68) כיון שבידו לתקנו, כנ"ל. 69) 'ירושלמי' שם. [ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"י ה"ו: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25].

21 **י. נָתַן[70] לוֹ עַם הָאָרֶץ כּוֹס לִשְׁתּוֹתוֹ[71] - אוֹמֵר[72]: מַה**
22 **שֶׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר,**
23 **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי**
24 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
25 **בְּפִי הַכּוֹס, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְשׁוֹתֶה**
26 **וּמַנִּיחַ כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס[73].**

70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 71) [שאף־על־פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתיה, אף־על־פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. 72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה, שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח), לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. 73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו "יש ברירה", כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו "אין ברירה", ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

27 **יא. וְכֵן אִם זִמְּנוֹ חֲבֵרוֹ לִשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת - מַתְנֶה**
28 **כִּתְנַאי זֶה מֵעֶרֶב שַׁבָּת עַל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה שֶׁיִּסְעַד**

אֶצְלוֹ[74]. וְכֵן[75] פּוֹעֵל[76] שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת - נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת[77] וְאוֹמֵר: זוֹ וְתִשַּׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַמִּאָה[78] שֶׁאֲנִי עָתִיד לֶאֱכֹל; וְזוֹ הָאַחַת - תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הָעֶשֶׂר הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי הוּא הָעֶשֶׂר[79] הָאַחֲרוֹנוֹת, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוֹגֶרֶת שֶׁהִפְרִישׁ לְכֹהֵן, וְהַפּוֹעֵל מַפְרִישׁ לְעַצְמוֹ דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[80]; שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת[81], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִשֶּׁל פּוֹעֵל[82].

74) [לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות ז־י), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשתות, אף־על־פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א]. 75) שם, מ"ג. 76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. 77) כלומר, מפריש עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. 78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונותנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך־הכל מאה. 79) "העשר" לאו דוקא, אלא "התשע". ראה למעלה פ"ז ה"א: "ותשעה מעשר שני". 80) לחלל עליהם הפירות. 81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא־קמא. 82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ 14 102).

יב. הַנַּחְתּוֹמִים[83] - לֹא חִיְּבוּם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַדְּמַאי[84], אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁיַּפְרִישֶׁנָּה בְּטָהֳרָה עִם הַחַלָּה[85]. וְהַלּוֹקֵחַ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[86] בְּמוֹכֵר בַּחֲנוּתוֹ אוֹ עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ[87]; אֲבָל הַמּוֹכֵר לְפַלְטֵר[88] אוֹ בַּחֲנוּת הַסְּמוּכָה לְפַלְטֵר[89] - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד. 84) מפני שהשוטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט.). 85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשוטרים מכריחים אותם להוזיל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטהרה, חייבו חכמים לנחתום, שחששו שמא תיטמא בינתיים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א. 86) תוספתא שם פ"ג, ו'ירושלמי' שם. 87) שאז נוגשים בהם השוטרים שימכור בזול, כנ"ל. 88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). 89) שנמצאת בסמוך לה.

יג. שְׁנַיִם[90] שֶׁבָּצְרוּ כַּרְמֵיהֶן[91] בְּתוֹךְ גַּת אַחַת[92], וְהָאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁעִשֵּׂר זֶה הַנֶּאֱמָן עַל חֶלְקוֹ[93] - כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַיַּיִן חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר דְּמַאי עַל חֵלֶק עַם הָאָרֶץ[94]. כֵּיצַד? הָיוּ מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[95], וְנוֹטֵל בְּחֵצְיוֹ מָאתַיִם לֹג יַיִן - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ[96] מִמֶּנּוּ לֹג אֶחָד תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְעֶשֶׂר[97] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּנֶגֶד הַמִּאָה לֹג[98]; שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי תְּחִלָּה עַל חֲצִי כָּל שֶׁדָּרְכוּ בַּגַּת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלִישׁ[99] אוֹ רְבִיעַ - מַפְרִישׁ לְפִי חֶשְׁבּוֹן[100].

90) שם פ"ו מ"ז. 91) איש איש את כרמו. 92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. 93) כלומר, על ענביו בטרם עירבם עם ענבי חבירו. 94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו יינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיין חבירו ('משנה ראשונה'). 95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. 96) הנאמן על המעשרות. 97) "עשר" לאו דוקא אלא "תשע", וראה למעלה הי"א. 98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי, כנ"ל. וביין - "יש בילה" (ראש השנה יג:). 99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. 100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערובת. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדרבנן אמרו: "יש ברירה", ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעישרו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים "ברירה" אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר "ברירה" ('תוספות יום־טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, וצ"ע.

יום ש"ק ו' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

א. הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[2] וְלֹא יִהְיוּ פֵּרוֹתָיו דְּמַאי[3] - צָרִיךְ לִהְיוֹת מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל[4], וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר[5], וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ[6], וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[7]. וְצָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דְּבָרִים אֵלּוּ בְּרַבִּים. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים[8] נֶאֱמָנִין[9] שֶׁקִּבֵּל דְּבָרִים אֵלּוּ בָּרַבִּים וְשֶׁהוּא רָגִיל בָּהֶם תָּמִיד[10] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן עַל פֵּרוֹתָיו לוֹמַר מְעֻשָּׂרִין הֵן.

2) לומר שפירותיו מעושרים. 3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. 4) בין פירות שלו בין אלה

שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. 5) מפירות שגדלו אצלו. 6) על מנת למכור. 7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. 8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקנו]. 9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. 10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

1 **ב. כָּל תַּלְמִיד חָכָם לְעוֹלָם נֶאֱמָן[11], וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
2 **בְּדִיקָה אַחֲרָיו. וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו [וְאִשְׁתּוֹ] -**
3 **הֲרֵי הֵם כָּמוֹהוּ. תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ פֵּרוֹת,**
4 **אֲפִלּוּ כְּנָסָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְתֻקָּנִין[12].**

11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. 12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

5 **ג. בַּת עַם הָאָרֶץ אוֹ אִשְׁתּוֹ[13] שֶׁנִּסֶּת לְחָבֵר, וְעַבְדּוֹ[14]**
6 **שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה[15]. וּבַת**
7 **חָבֵר אוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּסֶּת לְעַם הָאָרֶץ, וְעַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר**
8 **לְעַם הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן[16] עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. בְּנוֹ אוֹ**
9 **עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁהָיוּ לְמוּדִין[17] אֵצֶל עַם הָאָרֶץ -**
10 **צְרִיכִין לְקַבֵּל. בְּנוֹ אוֹ עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁהָיוּ**
11 **לְמוּדִים אֵצֶל חָבֵר: כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצְלוֹ[18] - הֲרֵי הֵן**
12 **כְּחָבֵר; יָצְאוּ - הֲרֵי הֵן כְּעַם הָאָרֶץ[19].**

13) שנתאלמנה או שנתגרשה. 14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. 15) [והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול]. 16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. 17) רגילין לבקר. 18) [=אצל החבר]. 19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם־הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

13 **ד. מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָיָה אֶחָד מִבָּנָיו אוֹ מֵעֲבָדָיו**
14 **נֶאֱמָן[20], אוֹ אֶחָד מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ - לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ וְאוֹכְלִין**
15 **עַל פִּיהֶן[21], וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין לְדָבָר.**

20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. 21) והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם.

16 **ה. הָיָה הוּא נֶאֱמָן וְאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת - לוֹקְחִים**
17 **מִמֶּנּוּ[22], וְאֵין מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ[23]. [הָיְתָה אִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת**
18 **וְהוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן - מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ, וְאֵין לוֹקְחִין**
19 **מִמֶּנּוּ[24]. וְתָבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת וְהוּא אֵינוֹ**
20 **נֶאֱמָן].**

22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. 23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. 24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

21 **ו. לֹא יְשַׁמֵּשׁ חָבֵר[25] לֹא בְּמִשְׁתֵּה עַם הָאָרֶץ וְלֹא**
22 **בִּסְעֻדָּתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכֹּל מְעֻשָּׂר וּמְתֻקָּן מִתַּחַת**
23 **יָדוֹ[26]. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה חָבֵר מְשַׁמֵּשׁ בְּמִשְׁתֵּה עַם**
24 **הָאָרֶץ אוֹ בִּסְעֻדָּתוֹ - הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת מְתֻקָּן וּמְעֻשָּׂר.**
25 **רָאוּהוּ מֵסֵב עִם עַמֵּי הָאָרֶץ - אֵין הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת**
26 **מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁמָּא הֶחָבֵר עַל הַתְּנָאִים שֶׁבְּלִבּוֹ[27] הוּא**
27 **סוֹמֵךְ[28].**

25) הנאמן על המעשרות. 26) כשהזמינו אצלו. 27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. 28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

28 **ז. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם סוֹעֵד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ וְסוֹמֵךְ עַל**
29 **תְּנָאוֹ, כָּךְ הוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְנֶה עַל בְּנוֹ[29], וַאֲפִלּוּ**
30 **הָיָה בְּנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְנֶה**
31 **עַל אַחֵר חוּץ מִבְּנוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּמִּשְׁתֶּה[30].**
32 **לְפִיכָךְ, בֶּן חָבֵר שֶׁהָיָה מֵסֵב בְּמִשְׁתֵּה עַם הָאָרֶץ - אֵין**
33 **הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁמָּא אָבִיו הִתְנָה עָלָיו.**

29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. 30) שאינו אחראי לו.

34 **ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן מָעָה לְחָבֵר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי**
35 **אֲגַדַּת יָרָק אַחַת אוֹ גְּלוּסְקָא[31] אַחַת - לוֹקֵחַ לוֹ[32]**
36 **סְתָם[33] וּפָטוּר מִלְּעַשֵּׂר[34]. וְאִם הֶחֱלִיף אֶת הַמָּעָה[35] -**
37 **חַיָּב לְעַשֵּׂר[36] וְאַחַר כָּךְ יָבִיא לוֹ. וְאִם פֵּרֵשׁ הֶחָבֵר**
38 **וְלֹא לְקָחָן סְתָם, אֶלָּא אָמַר לַחֲנֻנִי: אֲגֻדָּה זוֹ שֶׁאֲנִי**
39 **לוֹקֵחַ מִמְּךָ - לַחֲבֵרַי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזוֹ - לְעַצְמִי**
40 **אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זוֹ שֶׁלָּקַח לְעַצְמוֹ - חַיָּב לְעַשְּׂרָהּ,**
41 **וְזוֹ שֶׁלָּקַח לַחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשְּׂרָהּ. וְאִם**
42 **נִתְעָרְבוּ[37], אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה אַחַת שֶׁלּוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֲבֵרוֹ**
43 **- מְתַקֵּן הַכֹּל דְּמַאי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ שֶׁשָּׁלָחוֹ**
44 **לִקַּח לוֹ[38].**

31) לחם בתבלין מתוקן היטב. 32) מעם הארץ. 33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. 34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. 35) שנתן

לו עם הארץ. 36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. 37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". 38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

1 **ט. חֲמִשָּׁה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְהָבֵא לָנוּ חָמֵשׁ**
2 **אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, וְהֵבִיא[39] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
3 **- חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶן אֵין צְרִיכִין לְעַשֵּׂר אֶלָּא עַל חֶלְקָן**
4 **בִּלְבַד[40]. הֵבִיא לָהֶן בְּעֵרְבּוּב[41] - חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶם**
5 **צְרִיכִין לְעַשֵּׂר הַכֹּל[42].**

39) מעם הארץ. 40) שאין הם אחראים על חלקו של עם הארץ. 41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. 42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

6 **י. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: צֵא וְלַקֵּט לִי תְּאֵנִים**
7 **מִתְּאֵנָתִי - אוֹכֵל מֵהֶן הֶחָבֵר עֲרַאי[43], וּמְעַשְּׂרָן[44]**
8 **[דְּמַאי[45]]. וְאִם אָמַר הֶחָבֵר לְעַם הָאָרֶץ לְלַקֵּט לוֹ[46],**
9 **וְשָׁמַע חָבֵר אַחֵר - זֶה הָאַחֵר אוֹכֵל[47] וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
10 **לְעַשֵּׂר; שֶׁאֵין הֶחָבֵר מוֹצִיא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן מִתַּחַת**
11 **יָדוֹ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁהִפְרִישׁ עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אַף עַל**
12 **פִּי שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לִתְרֹם שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף[48], כְּדֵי**
13 **לְסַלֵּק הַמִּכְשׁוֹל מִלִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ תּוֹרְמִין.**

43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. 44) אם הוא רוצה לאכול קבע. 45) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [וטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלי] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמולכים לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאי]. 46) כלומר, לעם הארץ. 47) אם נתן לו עם הארץ רשות. 48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

14 **יא. מֻתָּר לְהַאֲכִיל אֶת הָעֲנִיִּים[49] וְאֶת הָאוֹרְחִים[50]**
15 **דְּמַאי[51]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן. וְהֶעָנִי עַצְמוֹ וְהָאוֹרֵחַ, אִם**
16 **רָצוּ לְתַקֵּן - מְתַקְּנִין.**

49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי־הארץ. 50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. 51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

17 **יב. גַּבָּאֵי צְדָקָה גּוֹבִין סְתָם[52] מִכָּל אָדָם[53] וּמְחַלְּקִים**
18 **סְתָם[54], וְהָרוֹאֶה לְתַקֵּן - יְתַקֵּן.**

52) מאכלים עבור העניים. 53) אף מעמי־הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם־הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם־הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". 54) אף לעם־הארץ.

19 **יג. רוֹפֵא חָבֵר שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְחוֹלֶה עַם הָאָרֶץ[55]**
20 **מִפֵּרוֹת עַם הָאָרֶץ[56] - נוֹתֵן לְתוֹךְ יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ**
21 **פִּיו[57]. וְאִם הָיָה הַדְּמַאי שֶׁל רוֹפֵא - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ**
22 **לֹא יִתֵּן. וְכֵן אִם יָדַע שֶׁהוּא טֶבֶל וַדַּאי - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ**
23 **יָדוֹ אָסוּר.**

55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. 56) שאינם של הרופא. 57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

24 **א. אָסוּר לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי לְעַם הָאָרֶץ[2] אוֹ לִשְׁלֹחַ**
25 **לוֹ דְּמַאי[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסַיֵּעַ לָזֶה לֶאֱכֹל דָּבָר**
26 **הָאָסוּר. אֲבָל מוֹכְרִין[4] וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵי**
27 **חֲכָמִים[5]; שֶׁאֵין תַּלְמִיד חָכָם אוֹכֵל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר אוֹ**
28 **עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ אָדָם נֶאֱמָן שֶׁזֶּה מְעֻשָּׂר.**

2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. 3) משנה שם. 4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. 5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו).

29 **ב. כָּל[6] הַמַּשְׁפִּיעִין[7] בְּמִדָּה גַסָּה[8], כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת[9]**
30 **וּמוֹכְרֵי תְּבוּאָה - מֻתָּרִין לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי**
31 **וּלְשַׁלְּחוֹ[10]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין עַל הַמִּדָּה[11], הִתְקִינוּ**
32 **חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ הוּא**
33 **הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר דְּמַאי[12]. אֲבָל הַמּוֹדְדִין בְּמִדָּה**
34 **דַּקָּה[13], הוֹאִיל וְהַמּוֹכֵר מְשַׁתֵּכֵר - הוּא מַפְרִישׁ, וְלֹא**
35 **יִמְכֹּר וְלֹא יִשְׁלַח[14] אֶלָּא מְתֻקָּן.**

6) שם פ"ב משניות ד־ה. 7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). 8) ראה בהלכה הסמוכה. 9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). 10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. 11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). 12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי־שם ומשנה ראשונה וחזון־איש. 13) חנונים. 14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

1 **ג. וְכַמָּה[15] הִיא מִדָּה גַסָּה? בְּיָבֵשׁ - חֲצִי סְאָה, וּבְלַח**
2 **- מִדָּה שֶׁמַּחֲזֶקֶת שָׁוֶה דִּינָר מֵאוֹתוֹ דָּבָר הַלַּח.**

15) שם משנה ה.

3 **ד. סַלֵּי[16] זֵיתִים[17] וַעֲנָבִים וְקֻפּוֹת שֶׁל יָרָק, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁהוּא מוֹכְרָן אַכְסָרָה[18] - אָסוּר לְמָכְרָן דְּמַאי[19].**

16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. 17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). 18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שיזדמן לו (פירוש המשנה). וראה בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. 19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

5 **ה. אָמַר[20] אֶחָד מֵהֶן[21]: בּוֹא וּנְתַקֵּן הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין**
6 **שֶׁהָיָה מוֹכֵר בְּדַקָּה[22] אוֹ בְּגַסָּה[23] - הַמּוֹכֵר מַפְרִישׁ**
7 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַלּוֹקֵחַ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְדָבָר זֶה**
8 **תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא[24].**

20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. 21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. 22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. 23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. 24) כלומר, אף־על־פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].

9 **ו. חָבֵר[25] וְעַם הָאָרֶץ שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עַם הָאָרֶץ[26]**
10 **- יָכוֹל הוּא[27] לוֹמַר[28]: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם**
11 **פְּלוֹנִי וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[29], אַתָּה יַיִן**
12 **שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֲבָל לֹא**
13 **יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים[30], טֹל אַתָּה**
14 **הַלַּח וַאֲנִי הַיָּבֵשׁ[31], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה מוֹכֵר דְּמַאי[32].**

25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. 26) ופירות שהורישם - דמאי. 27) החבר. 28) לאחיו עם־הארץ. 29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם־הארץ. 30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. 31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). 32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם־הארץ טול אתה חיטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חיטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

15 **ז. מִי[33] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא יָרָק[34] וְכָבַד עָלָיו מַשָּׂאוֹ, וְרָצָה**
16 **לְהַשְׁלִיךְ מִמֶּנּוּ עַל הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהָקֵל מִמַּשָּׂאוֹ - לֹא**
17 **יַשְׁלִיךְ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[35], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּקָלָה לְעַמֵּי**
18 **הָאָרֶץ שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּדְמַאי.**

33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. 34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. 35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

19 **ח. הַלּוֹקֵחַ[36] יָרָק מִן הַשּׁוּק[37] וּמְשַׁדֵּךְ[38], אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁלֹּא שָׁקַל וְלֹא מָדַד וְלֹא נָתַן דָּמִים[39], וְנִמְלַךְ**
21 **לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַחֲנוּת[40] - לֹא יַחֲזִיר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[41].**

36) משנה ותוספתא שם. 37) כלומר, מעם־הארץ. 38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. 39) שכיון שמשך - קנה. 40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי־שם). 41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.

22 **ט. הַמּוֹצֵא[42] פֵּרוֹת[43] בַּדֶּרֶךְ[44]: אִם רֹב מַכְנִיסִין**
23 **לְבָתֵּיהֶן[45] - פָּטוּר מִלְּעַשֵּׂר[46], שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְבְּעוּ**
24 **לְמַעֲשֵׂר; וְאִם רֹב מַכְנִיסִין לִמְכֹּר בַּשּׁוּק[47] - הֲרֵי אֵלּוּ**
25 **דְּמַאי[48]; וּמֻחֱזָקָה לְמֻחֱזָקָה[49] - דְּמַאי[50].**

42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. 43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. 44) שהם הפקר, וזכה בהם. 45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). 46) אם אוכלם עראי (משנה־למלך). 47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). 48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם־הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. 49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. 50) אף־על־פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשרום - מכל־מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף־משנה.

26 **י. נְטָלָן[51] לְאָכְלָן[52] וְנִמְלַךְ לְהַצְנִיעַ[53] - לֹא יְשַׁהֶא**
27 **אוֹתָן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[54], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
28 **לַאֲחֵרִים[55]. וְאִם נְטָלָם מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ[56] - הֲרֵי**

1 **זֶה מֻתָּר לְשַׁהוֹתָן אֶצְלוֹ[57] עַד שֶׁיִּרְצֶה לְאָכְלָן אוֹ**
2 **לְשָׁלְחָן אוֹ לְמָכְרָן[58], וִיעַשֵּׂר אוֹתָן דְּמַאי[59].**

51) דמאי פ"ג משנה ג. 52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. 53) להשהותם אצלו. 54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף־על־פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. 55) כלומר, לבני הבית. 56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. 57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". 58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א־ב. 59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

3 **יא. קְנִיבַת[60] יָרָק[61] הַנִּמְצֵאת בַּגִּנָּה[62] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה**
4 **מִן הַדְּמַאי[63]. וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הַנִּמְצֵאת בַּבַּיִת -**
5 **חַיֶּבֶת[64]. שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַשְׁפָּה[65] - בְּכָל מָקוֹם[66] מֻתֶּרֶת[67].**

60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. 61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. 62) שתלשום הגננים. 63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפי"א מהלכות תרומות הלכה י. 64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. 65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. 66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה [וכל־שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. 67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

6 **יב. הַנּוֹתֵן[68] לְפַנְדְּקִית[69] לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת לוֹ -**
7 **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ[70], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
8 **לַאֲחֵרִים[71], וּמְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי**
9 **שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף שֶׁל זֶה [בָּזֶה][72]. אֲבָל[73]**
10 **הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ, בֵּין שֶׁנָּשָׂא בִּתָּהּ בֵּין שֶׁאֵרְסָהּ[74], אוֹ**
11 **לִשְׁכֶנְתּוֹ פַּת לֶאֱפוֹת וְתַבְשִׁיל לְבַשֵּׁל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא**
12 **מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר[75] וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית[76], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ**
13 **חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף[77]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? בִּזְמַן**
14 **שֶׁנָּתַן לָהּ שְׂאוֹר לָעִסָּה וְתָבְלִין לַקִּדֵּרָה[79]; אֲבָל אִם**
15 **לֹא נָתַן - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם מַעַשְׂרוֹת[80] וְחוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם**
16 **שְׁבִיעִית[81]. וּלְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה שְׁנַת שְׁמִטָּה - אָסוּר,**
17 **שֶׁמָּא הַשְּׂאוֹר מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הוּא[82].**

68) דמאי פ"ג משנה ה. 69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). 70) שהיא מחליפה של זה בזה, כדלהלן. 71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגזלנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). 72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). 73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. 74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. 75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. 76) שמא החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פי"ב הלכה ט]. 77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. 78) תוספתא שם וחולין שם. 79) לתבשיל. 80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. 81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. 82) וראה להלן (פי"ג הלכה יח), שבשאור ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

18 **יג. הַמּוֹלִיךְ[83] חִטָּיו[84] לְטוֹחֵן עַם הָאָרֶץ[85] - הֲרֵי הֵן**
19 **בְּחֶזְקָתָן[86], שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף. הוֹלִיכָן לְטוֹחֵן**
20 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵם דְּמַאי, שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן**
21 **בְּחִטִּים שֶׁל עַם הָאָרֶץ[87]. וְכֵן הַמַּפְקִיד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ**
22 **- הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף הַפִּקָּדוֹן.**

83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. 84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאום כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. 86) שם: "למעשרות ולשביעית". 87) שכשם שהוא הוליך חיטיו לטחון אצלו, כן הוליכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף־על־פי שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עם־הארץ, שמא עם־הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם על ספק ספיקא (כסף־משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה י והערה סד (ובפירוש המשנה לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור־שמח).

23 **יד. עַם הָאָרֶץ[88] שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ[89] בַּחֲנוּתוֹ שֶׁל**
24 **חָבֵר[90], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחָבֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס[91] - הֲרֵי זֶה**
25 **מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הֶחֱלִיף[92].**

88) תוספות שם פ"ג. 89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: 90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה בפסחים קי: 91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על החנות. 92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף־על־פי

שעם־הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון־איש.

טו. הַמַּפְקִיד[93] פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁחֶזְקָתוֹ לְהַחֲלִיף הַפִּקָּדוֹן. וְהֵיאַךְ דִּינָם? אִם הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[94], וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁלָּקַח הַפִּקָּדוֹן - מַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[95]; וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁהִפְקִיד טְבָלִים וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ, שֶׁמָּא לֹא הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[96]. וּלְפִיכָךְ יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁיַּפְרִישׁ - סָפֵק[97]. אֲבָל אִם הִפְקִיד חֵלִין מְתֻקָּנִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ כְּלוּם; שֶׁאֲפִלּוּ הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרִין[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת[99]: דְּגָנְךָ - וְלֹא דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

93) משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. 94) ולא הפריש מהם תרומות ומעשרות. 95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. 96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פוטר (שם). 97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמא החליף. 98) ואין לחשוש שמא החליף בשל עם־הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. 99) שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני. המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר־כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

א. הַלּוֹקֵחַ[2] פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[3] וְשָׁכַח[4] לְעַשְּׂרָן[5], וְנִכְנְסָה שַׁבָּת[6] אוֹ יוֹם טוֹב[7] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְעַשֵּׂר[8] - הֲרֵי זֶה שׁוֹאֲלוֹ[9], וְאִם אָמַר לוֹ: מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אֶחָד[10] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן: מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת[11], וַאֲפִלּוּ[12] הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת מְתֻקָּנִין מֵאוֹתוֹ הַמִּין[13]. מִפְּנֵי[14] שֶׁאֵימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֵינוֹ עוֹבֵר בָּהּ עֲבֵרָה[15].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות.... ואם אמר לו מעושרין הן, אוכל על פיו בשבת". ובהלכה שלאח"ז כתב שאע"פ שהוא אוכל על פיו בשבת, הרי זה לא יאכל למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר, שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

וצריך להבין: ממה־נפשך, אם מותר לאכול על פיו בשבת, למה לא יאכל את אותן הפירות במוצאי שבת. ועוד, מלשונו משמע שרק אם נשארו פירות למוצאי שבת צריך לעשר עליהם ועל שאכל בשבת, אבל אם לא נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת אינו צריך לעשר על שאכל בשבת, ומה הטעם בזה.

והביאור: את היתר אכילת פירות אלו יש לפרש בשני אופנים. א: שמפני כבוד שבת התירו, ומה ששואלים הוא רק כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי להקפיד ולשאול על עישורם. ב: שאכן אומר אמת מפני שאימת שבת עליו, ומה שאינו אוכל למוצ"ש הוא מפני החשש לאחד שאין אימת שבת עליו, ובשבת עצמה לא חששו לחשש הרחוק מאחד שאין אימת שבת עליו.

ונמצא שהרמב"ם פוסק כשתי הדעות, היינו שיש צורך בשני הטעמים יחדיו, הן טעם אימת שבת והן טעם כבוד שבת, ולכן מותר לאכול מן הפירות, מכיון שבנוסף לאימת שבת, ישנו גם הטעם של כבוד שבת, שבגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, משא"כ במוצ"ש כיון שלא שייך כבר הטעם של כבוד שבת, יש לחשוש גם למיעוט. ועל־פי־זה כשנשארו מאותן הפירות למוצאי שבת שאז צריך לעשרן, מגלגלין חיוב המעשר גם על מה שאכל בשבת.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן יח)

2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. 3) כלומר עם־הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת ('תוספות' רע"א). 4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [שסוכמין על מה שאומר עם־הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". 5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). 6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשונו שם בסוף ה"ג ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי (שם פכ"ג הט"ו). 7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. 8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום־טוב (פ"ד מהל' יום־טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר־כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש

(הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. 9) בשבת. אבל שאלו בחול - אינו אוכל בשבת, כדלהלן. 10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעישרם (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. 11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף־על־פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל־שכן עם־הארץ (להלן הי"ז) - כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף־משנה פי"א מהל' עדות ה"ח), ואף־על־פי־כן לשבת גופה התירו. 12) 'ירושלמי' שם. 13) שכיון שהוא תאב לאלו - התירום לו (שם). 14) 'ירושלמי' שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. 15) "שעמי־הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). [ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו'יראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום־טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז:). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עם־הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום־טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום־טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב'שער המלך' שם הכ"ב].

1 **ב. אַף עַל פִּי[16] שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת - הֲרֵי**
2 **זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[17] עַד**
3 **שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי עַל הַכֹּל, עַל שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת[18] וְעַל**
4 **הַנִּשְׁאָר; שֶׁלֹּא הֵקֵלוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ אֶלָּא לְצֹרֶךְ אוֹתָהּ**
5 **שַׁבָּת[19]. הָיְתָה[20] שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב סָמוּךְ לָהּ[21], וּשְׁאָלוֹ**
6 **בְּאֶחָד מֵהֶן - אוֹכֵל אַף בַּשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאָה**
7 **לְעַשֵּׂר בֵּינְתַּיִם[22]. וְכֵן בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת[23].**

16) משנה ותוספתא, שם. 17) במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לד.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז. וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). 18) 'ירושלמי' שם: "חשכה מוצאי שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל]", שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשאוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. 19) שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי יוחנן ב"ירושלמי" שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עם־הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת - לפי הטעם השני ש"התירו מפני כבוד השבת", אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). 20) 'ירושלמי' שם. 21) אף־על־פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). 22) 'ירושלמי' שם. 23) שם. [ואף־על־פי שבשני ימים־טובים של גליות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חוזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום־טוב שני (פ"ו מהל' יום־טוב הי"ב) - אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום־טוב ראשון, אלא ביום־טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום־טוב ראשון - אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום־טוב ראשון: "אם היום קודם אין בדברי כלום", ומיד אחר־כך הוא אוכל? וביום־טוב שני היאך יאמר: "אם היום חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?].

8 **ג. הַנִּשְׁבָּע[24] עַל חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ בְּשַׁבָּת[25], וְהוּא**
9 **אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעַשְׂרוֹת - שׁוֹאֵל וְאוֹכֵל עַל פִּיו**
10 **בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד[26]; אֲבָל בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה, אַף עַל**
11 **פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָאָה[27] אִם לֹא יֹאכַל אֶצְלוֹ - לֹא**
12 **יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי[28].**

24) שם, מ"ב. ואף־על־פי ששם אמרו: "המדיר את חבירו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבירו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף־על־פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א־ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). 25) ומדובר כשהשביעו בשבת, שאם השביעו בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. 26) 'ירושלמי' שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). 27) משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. 28) ולא סמכו על עם־הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה ('תוספת יום־טוב', ועי' רדב"ז).

13 **ד. מִי[29] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[30], שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמַת**
14 **מַעֲשֵׂר מִפֵּרוֹתָיו שֶׁהֵן דְּמַאי, וּרְאִינוּהוּ שֶׁחָזְרָה וְנָפְלָה**
15 **בְּפָנֵינוּ, בֵּין לְמָקוֹם אַחֵר[31] בֵּין לִמְקוֹמָהּ[32], וְחָזַר**
16 **וְאָמַר: הִפְרַשְׁתִּיהָ[33] - נֶאֱמָן אֲפִלּוּ בְּחֹל, וְאוֹכֵל עַל**
17 **פִּיו. כְּשֵׁם שֶׁאֵימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, כָּךְ אֵימַת**
18 **דְּמוּעַ[34] עֲלֵיהֶם, וְאֵינָן חֲשׁוּדִין לְהַאֲכִיל אֶת הַמְּדֻמָּע.**

29) שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. 30) היינו עם־

הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). 31) לא למקום שממנו הורמה. 32) במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פט"ו מהל' תרומות הכ"א. 33) בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע". והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששנינו (תרומות פ"ד מי"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפיאנה" (ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה ב'מלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" ('תוספתא כפשוטה'). 34) כלומר, אף־על־פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

1 **ה. מִי[35] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר**
2 **רִאשׁוֹן מִפֵּרוֹת אֵלּוּ, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
3 **- נֶאֱמָן[36]. הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפָנֵינוּ, וְאָמַר**
4 **שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַשֵּׁנִי**
5 **שֶׁלּוֹ[37]. וְהַנֶּאֱמָן[38] עַל הַשֵּׁנִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן,**
6 **וְהַנֶּאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן - נֶאֱמָן עַל הַשֵּׁנִי. לְפִיכָךְ, מִי**
7 **שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן שֶׁהוֹצִיא פֵּרוֹת מִבֵּיתוֹ וְאָמַר: אֵלּוּ**
8 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נֶאֱמָן[39], וְאֵין מַפְרִישִׁין מֵהֶן**
9 **תְּרוּמוֹת[40] וּמַעַשְׂרוֹת[41]; וְאִם אָמַר: אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי -**
10 **אֵינוֹ נֶאֱמָן[42], וַהֲרֵי הֵן דְּמַאי, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת**
11 **מַעֲשֵׂר[43]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא פּוֹדֶה[44] אֶת כֻּלָּם[45].**

35) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 36) שקל־וחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני, שכולו שלו, לא כל־שכן שהפריש ('ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). 37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראיה שהפריש. 38) תוספתא, וירושלמי שם. 39) שהרי נותנו ללוי, וכנ"ל. 40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף־משנה). [שכשם שבן לוי נאמן עליה (להלן הט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר]. ולפי נוסחתנו "תרומות", נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי־הארץ (שם). 41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדין מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ז ה"א), הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. 42) לפטרו מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. 43) [צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. 44) שאף־על־פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", "שווינהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (רדב"ז), כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. 45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

12 **ו. הָאוֹמֵר[46] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת: קַח לִי**
13 **מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר[47], וְהָלַךְ וְלָקַח וְהֵבִיא לוֹ - אֵינוֹ**
14 **נֶאֱמָן[48]. וְאִם אָמַר לוֹ: קַח לִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה**
15 **נֶאֱמָן לוֹמַר: מִמֶּנּוּ לָקַחְתִּי, שֶׁהֲרֵי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא**
16 **יִשְׁאָלֶנּוּ. הָלַךְ לִקַּח לוֹ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, וְאָמַר: לֹא**
17 **מְצָאתִיו וְלָקַחְתִּי לְךָ מֵאַחֵר[49] שֶׁהוּא נֶאֱמָן - אֵינוֹ**
18 **נֶאֱמָן[50].**

46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כחכמים ולא כרבי יוסי). 47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו ב'ירושלמי' שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף־על־פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל הט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). 48) אף־על־פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתיירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתיו לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן הי"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). 49) ולא פירש מי הוא. 50) ואף־על־פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

19 **ז. הַנִּכְנָס[51] לְעִיר[52] וְאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם[53], וְאָמַר[54]:**
20 **מִי כָּאן[55] נֶאֱמָן?[56] מִי כָּאן מְעַשֵּׂר? וְאָמַר לוֹ אֶחָד:**
21 **אֲנִי[57] - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי[58] - הֲרֵי זֶה**
22 **נֶאֱמָן; וְלוֹקֵחַ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ,**
23 **וְהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל עַל פִּיו[59]. הָלַךְ וְלָקַח מִמֶּנּוּ[60], וְשָׁאַל**
24 **לוֹ: מִי כָּאן מוֹכֵר יַיִן יָשָׁן?[61] אָמַר לוֹ: זֶה שֶׁשְּׁלָחֲךָ**
25 **אֶצְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה[62] - הֲרֵי**
26 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[63].**

51) שם מ"ו, ותוספתא שם. 52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. 53) ראה שם. 54) לסיעת בני אדם עמי־הארץ ('ירושלמי' ותוספתא

שם). 55) בעיר. 56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל־וחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. 57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. 58) נאמן על המעשרות. 59) "שאין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף־על־פי שחשוד מעיד על של אחרים (להלן הי"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' 'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה', וראה למעלה פ"י ה"א). 60) כנוסחת המשנה שב'ירושלמי' שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". 61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום־טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור "חדש", ודחה דבריהם, עיי"ש. 62) טובה תחת טובה. 63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

1 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[64] בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם**
2 **שָׁם[65]; אֲבָל אִם מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן**
3 **הַמֻּמְחֶה[66]. וְאִם[67] שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה.**

64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. 65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. 66) הידוע ברבים לנאמן. 67) תוספתא שם.

5 **ט. וְלֹא[68] הִתִּירוּ דְּבָרִים אֵלּוּ[69] אֶלָּא בִּתְרוּמוֹת**
6 **וּמַעֲשְׂרוֹת[70]; אֲבָל לְעִנְיַן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[71] אוֹ לְעִנְיַן**
7 **טְהָרוֹת - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה[72].**

68) שם. 69) להאמין לעם־הארץ להכשיר חבירו, משום חיי נפש. 70) שרוב עמי־הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. 71) שנחשדו עמי־הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה ה"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פי"א הי"ב). 72) הידוע לרבים, כנ"ל.

8 **י. הַחַמָּרִין[73] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: פֵּרוֹת**
9 **אֵלּוּ[74] אֵינָם מְתֻקָּנִים[75], וּפֵרוֹת חֲבֵרַי מְתֻקָּנִין[76] - אֵינוֹ**
10 **נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא עָשׂוּ בֵּינֵיהֶן[77].**

73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחרי תבואה ומוליכין ממקום הזול לכרכין (= מקום היוקר)" - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי־הארץ. 74) שלי. 75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. 76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן". [ורבינו השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה ה"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף־על־פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש]. 77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" ('ירושלמי' שם) אין מאמינים לחמרים]" (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ'ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמא זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה הי"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות הי"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף־משנה, ובסוף ה"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם־הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועי' היטב להלן בסוף הי"ז ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

11 **יא. הַמּוֹכֵר[78] פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא[79] וְאָמַר[80]: מִשֶּׁל אֶרֶץ**
12 **יִשְׂרָאֵל הֵם - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ לְעַשֵּׂר[81]. מְעֻשָּׂרִין הֵן[82] -**
13 **נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[83] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[84]. מִשֶּׁלִּי**
14 **הֵן[85] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[86]. מְעֻשָּׂרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה**
15 **שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[87]. וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע**
16 **בְּסוּרְיָא וְהָיָה[88] רֹב מִמְכָּרוֹ מִשָּׂדֵהוּ - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ**
17 **מִמֶּנּוּ לְעַשֵּׂר; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁמִּשָּׂדֵהוּ הֱבִיאָם[89].**

78) דמאי פ"ו מי"א. 79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). 80) המוכר עם־הארץ. 81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פי"ג ה"ד). 82) פירות ארץ־ישראל אלו. 83) שאמר מארץ־ישראל הם וחייבים במעשר. 84) שאמר שמעושרים הם. ואם היה שותק היינו פוטרים אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה

פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועי' רדב"ז להלן שם. 85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. 86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. 87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרים אותם מן הדמאי, כנ"ל. 88) 'ירושלמי' שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלו", וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. 89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

1 **יב. עֲנִיִּים[90] שֶׁאָמְרוּ: פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה**
2 **וּפֵאָה[91] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהַלֶּקֶט**
3 **וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה מְצוּיִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה[92] קָרוֹב מִן**
4 **הַגֹּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא וְיָבוֹא בּוֹ בַּיּוֹם[93]. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל**
5 **מַעֲשֵׂר עָנִי הֵם[94] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[95].**
6 **וְאֵינָן נֶאֱמָנִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִתְּנוּ[96].**

90) עמי־הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן". 91) ופטורים מתרומות ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). 92) העני. 93) 'ירושלמי' שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, יז־יח) "ותלקט בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן').
94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): הנאמן על מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז על ה'ירושלמי' שם. 95) השנה השלישית או הששית לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. 96) משנה, שם.

7 **יג. כֵּיצַד?[97] חִטִּים אֵלּוּ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה הֵם - הֲרֵי**
8 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[98]. קֶמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[99]**
9 **הוּא[100] - אֵינָם נֶאֱמָנִין[101]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין**
10 **נֶאֱמָנִין עַל הַפַּת[102] לוֹמַר מִמַּתְּנוֹת עֲנִיִּים[103] הוּא.**
11 **אֶלָּא מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי.**

97) שם, מ"ג. 98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב לגורן, כנ"ל. 99) במשנה, שם: "נאמנין על החיטים ואין נאמנין על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה ופאה. ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועיי"ש בר"ש ורע"ב ו'תוספות יום־טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא־הדין למעשר עני. והא ראיה שהרי כתב כאן בסוף: "ממתנות עניים" ('תוספות אנשי שם'). ויש אומרים שהכל בלקט ופאה המתחלקים בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח ('פאת השולחן').
100) כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף־על־פי שנתחייבו במעשר על־ידי־זה, שהרי גם אם "דש וזרה ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים שיעור הפאה" (שם פ"ב הי"א) - אנו אומרים שוודאי עישרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר שנותן מממונו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה שנותן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על המעשרות]. ואם אמר: חיטים ניתנו לי ואני עשיתים קמח - לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת השולחן', ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף הלכה הסמוכה. 101) שאין דרך בני אדם לתת אלא חיטים ולא קמח. 102) משנה, שם. 103) יש אומרים שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

12 **יד. נֶאֱמָנִין[104] עַל הַשְּׁעוֹרָה שֶׁל אֹרֶז[105], וְאֵין נֶאֱמָנִין**
13 **עָלָיו, בֵּין חַי[106] בֵּין מְבֻשָּׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל[107], וְאֵין**
14 **נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין[108], בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין. נֶאֱמָנִין**
15 **עַל הַשֶּׁמֶן לוֹמַר שֶׁל מַעֲשַׂר עָנִי הוּא[109], וְאֵין נֶאֱמָנִין**
16 **לוֹמַר שֶׁל זֵיתֵי נִקּוּף[110] הֵם[111]. נֶאֱמָנִין[112] עַל הַיָּרָק חַי**
17 **וְלֹא מְבֻשָּׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּבָר[113] מוּעָט[114]. שֶׁכֵּן**
18 **דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָּתִּים לִתֵּן מְעַט יָרָק מְבֻשָּׁל מִקְּדֻרָתוֹ**
19 **לְעָנִי; וּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הַבַּעַל הַבַּיִת נְתָנוֹ לִי[115],**
20 **יָכוֹל לוֹמַר: אֲנִי בִּשַּׁלְתִּיו מִמַּתְּנוֹתַי[116].**

104) משנה, שם. 105) שבולת של אורז קודם דישה שלא היו נוהגים לתת אלא בשבילם (פירוש המשנה).
106) לאחר דישה, כנ"ל. 107) קודם טחינה וקילוף.
108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה).
109) משנה, שם. ש"מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני) מן השמן" (פירוש המשנה). 110) הם זיתי פאה ('מלאכת שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות הי"ג). 111) "לפי שאי־אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט" (פירוש המשנה). 112) פאה, שם מ"ד.
113) שם. 114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה.
115) כשהוא מבושל. 116) משמע שאם לא היה נאמן לומר בעל־הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני בשלתיו. וראה הלכה הקודמת.

21 **טו. וְכֵן[117] בֶּן לֵוִי[118] שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ מִמַּעֲשַׂר**
22 **רִאשׁוֹן[119] שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ הֵם[120] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן**
23 **לְעוֹלָם[121] עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל[122] נֶאֱמָן**
24 **עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[123]; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן[124] עָלָיו לְפָטְרוֹ**
25 **מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי[125].**

117) שם, סוף מ"ב. 118) עם־הארץ. 119) שנטל מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן.
120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר.
121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם אלא בזמן הגרנות (למעלה הי"ב) ומעשר עני שאינו נאמן עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. 122) עם־הארץ. 123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת מעשר ('ירושלמי' שם). [ואף־על־פי שגם ישראלים נאמנים על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר, שיודעים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש

כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול לתרומת מעשר, אף־על־פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון, ראה להלן]. 124) בן לוי עם־הארץ. 125) [ר"י קורקוס העתיק: "אבל אינו נאמן לפוטרו מן השני", ופירש: "שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי, אף־על־פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום - אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו ללוי, וכיון שלא חס על ממונו במעשר ראשון, נאמן הוא גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש'].

טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[126] אֲמוּרִין אֶלָּא בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ לֹא חָשׁוּד[127] וְלֹא נֶאֱמָן[128]; אֲבָל[129] מִי שֶׁהוּא חָשׁוּד לִמְכֹּר תְּרוּמָה[130] לְשֵׁם חֻלִּין - אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ כְּלָל[131] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִקַּת תְּרוּמָה[132] וּמַעֲשֵׂר[133], אֲפִלּוּ[134] קִרְבֵי דָגִים, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם שֶׁמֶן[135]. וְאֵין[136] אָסוּר[137] אֶלָּא כֹּל שֶׁלְּפָנָיו[138], אֲבָל אֲצָרוֹ[139] - מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנּוּ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא לְעָרֵב תְּרוּמָה בְּאוֹצָרוֹ, שֶׁמָּא יִוָּדַע הַדָּבָר[140] וְיַפְסִיד הַכֹּל[141]. וְכֵן[142] הֶחָשׁוּד לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְמָכְרָן[143] לְשֵׁם חֻלִּין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו זִקַּת מַעֲשֵׂר[144]. וְכָל זֶה קְנָס מִדִּבְרֵיהֶם[145].

126) שמותר ליקח פירות מעם־הארץ, אלא שצריך לעשרם דמאי. 127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. 128) על המעשרות. 129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח". 130) "שאין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים" (רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). 131) בנוסח אחר כת"י "כל" ('מעשה רוקח'). 132) שייכות לתרומה. 133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב ('תוספות יום־טוב' בכורות פ"ד מ"ט). 134) בכורות כט, ב. 135) = שמן זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. 136) מימרא של רב ששת, במס' עבודה זרה שם. 137) לקנות מהחשוד הנ"ל. 138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. 139) הכניסו לאוצר. 140) לחכמים. 141) שיאסרו החכמים לקנות הימנו, כמו שאסור לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. 142) למד זאת רבינו מהאמור במשנה בבכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח מהל' שמיטה הט"ו. 143) בלא פדיה. 144) שני, כנ"ל. 145) בבכורות ל, ב: "ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסיה רבא וכו', כמאן כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס ('תוספות יום־טוב' שם). [ועל־פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן ספק ספיקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינם, כמפורש בפי"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני הי"ד, ועיי"ש במשנה־למלך].

יז. חָשׁוּד[146] שֶׁהֵעִיד עַל שֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן[147]; חֲזָקָה[148] אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ[149]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַם הָאָרֶץ[150]. לְפִיכָךְ[151], עַם הָאָרֶץ[152] שֶׁאָמַר: זֶה טֶבֶל וְזֶה תְּרוּמָה, זֶה וַדַּאי וְזֶה דְּמַאי, אֲפִלּוּ בְּשֶׁלּוֹ - נֶאֱמָן[153]. אָמַר: אֵלּוּ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין, בְּשֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יֵרָאוּ כְּעוֹשֶׂה קְנוּנְיָא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[154].

146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שבדף ל, א סתם כרבי מאיר - "סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם". 147) ראה למעלה ה"ז. 148) בבא־מציעא ה, ב. 149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. 150) שאין הוא חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א. 151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. 152) תוספתא דמאי פ"ה. 153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק השני שהוא מותר. 154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו אלא בבכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

יח. הַמּוֹכֵר[155] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ[156] אָמַר לַלּוֹקֵחַ: פֵּרוֹת שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ טְבָלִים הֵן, הַבָּשָׂר בְּשַׂר בְּכוֹר[157] הָיָה, הַיַּיִן יֵין נֶסֶךְ[158] - שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[159], אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר חָבֵר[160], וְהַזְּרִיז מַחְמִיר עַל עַצְמוֹ[161]. וְאִם הֶאֱמִינוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ.

155) תוספתא תרומות פ"ב. 156) כאביי בגיטין נד, ב. ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו (כסף־משנה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו). 157) ונשחט בטעות שלא על־פי מומחה. 158) וטוען המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור בעבודה־זרה (= ביין נסך) וקבורה בבשר בכור. 159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם. 160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עם־הארץ, אלא כל שאינו בידו, אינו נאמן. 161) למד זאת מן הלשון "שורת הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו. וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט טבת־ו' שבט תשע"ט

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר בו רבינו כי זר שעבד במקדש, עבודתו פסולה, והוא חייב מיתה בידי שמים, ועל איזו עבודה חייב הוא.

1 **א. זָר[2] שֶׁעָבַד בַּמִּקְדָּשׁ[3] - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה[4], וְחַיָּב**
2 **מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת[6]. מִפִּי**
3 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[7], שֶׁאֵין חִיּוּב זֶה אֶלָּא לַקָּרֵב**
4 **לָעֲבוֹדָה. וְהֵיכָן הִזְהִיר עָלָיו[8]: וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם[9].**
5 **אֵי זֶהוּ זָר? כֹּל שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַזְּכָרִים[10].**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, וְהִקְטִירוּ בְּנֵי אַהֲרֹן[11]; בְּנֵי**
7 **אַהֲרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן[12].**

2) ראה בסוף ההלכה, איזה זר. 3) ראה להלן הלכה ב והלכה ח, איזוהי עבודה בנידון שלפנינו. 4) זבחים יד: וטו: 5) סנהדרין פא: במשנה: "זר ששמש במקדש, רבי עקיבא אומר בחנק, וחכמים אומרים בידי שמים". והלכה כחכמים ולא כרבי עקיבא, ראה פירוש המשנה שם. 6) סנהדרין פג: 7) בספרי קרח פ' טז: "והזר הקרב יומת, לעבודה". 8) אזהרה זו לא נצרכה לחייבו מיתה בידי שמים, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים אין בו אזהרה, ואף־על־פי־כן חייב מיתה בידי שמים (פי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג) – אלא לחייבו מלקות, ראה להלן הלכה ח, ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב אות יא. 9) בספרי שם: "והזר הקרב יומת. עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, תלמוד־לומר וזר לא יקרב אליכם". וראה גם בזבחים טז. 10) "כך היא הנוסחא הנכונה, ובקצת ספרי רבינו (גם בדפוס רומי ר"מ) יש חסרון הניכר" (כסף משנה). 11) צ"ל: "והקטירו (אותו) בני אהרן". 12) קידושין לו.

8 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַזָּרִים מֻזְהָרִין שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בַּעֲבוֹדָה**
9 **מֵעֲבוֹדוֹת הַקָּרְבָּנוֹת - אֵין חַיָּבִין מִיתָה אֶלָּא עַל**
10 **עֲבוֹדָה תַּמָּה[13], לֹא עַל עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה[14].**
11 **וְאֵין הַזָּר חַיָּב מִיתָה אֶלָּא עַל אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת בִּלְבַד[15]:**
12 **עַל הַזְּרִיקָה[16], וְעַל הַהַקְטָרָה, וְעַל נִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג[17],**
13 **וְעַל נִסּוּךְ הַיַּיִן תָּמִיד[18].**

13) יומא כד. והיא עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר (רש"י שם). 14) כגון קבלה והולכה שיש אחריהן זריקה, ראה יומא שם. 15) ראה שם: "אמר רב, ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין. ולוי אמר תרומת הדשן וכו' מאי טעמא דרב, דכתיב (במדבר יח, ז) ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת – עבודת מתנה ולא עבודת סילוק (היא תרומת הדשן, ראה להלן הלכה ח). ועבדתם, עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכו'". ופסק רבינו כרב. 16) כל אלו הן עבודות גמורות: זריקה היא עבודה אחרונה בדם, הקטרה – בקומץ המנחה ובאברים ובפדרים, וכן ניסוך היין והמים אין אחריהם עבודות אחרות. 17) בחג הסוכות, ראה להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו. 18) בכל ימות השנה.

14 **ג. כֵּיצַד עַל הַזְּרִיקָה? בֵּין שֶׁזָּרַק בִּפְנִים[19], בֵּין שֶׁזָּרַק**
15 **בַּחוּץ[20], בֵּין שֶׁהִזָּה הַזָּאָה אַחַת מִכָּל הַזָּיוֹת הַדָּם[21],**
16 **בֵּין שֶׁהִזָּה הַזָּאָה אַחַת מִכָּל הַזָּיוֹת קָרְבְּנוֹת הַמִּצְרָע[22]**
17 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה.**

19) במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח, ומרכבת המשנה). 20) במזבח העולה, החיצון (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח ומרכבת המשנה). וביומא כד: "תניא כוותיה דרב, עבודות שזר חייב עליהן מיתה, זריקת דם בין לפנים בין לפני ולפנים", ופירש רש"י: "זריקת דם המזבח בחוץ. בין לפנים, הזאות שעל הפרוכת, בין לפני ולפנים שעל בין הבדים דיום הכיפורים", אבל רבינו מפרש, בין לפנים היינו שלא מחוץ לעזרה, אלא בפנים על המזבח החיצון, ולפני ולפנים הוא במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) כלומר, הזיות שמזין על בין הבדים, על הפרוכת ועל המזבח הזהב, ראה להלן פרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב־יג. וראה ביומא כד. כד: כי בין לרב ובין ללוי, חייב על שבע הזאות שבפנים, היינו אחת מההזאות, בין שעל הפרוכת ובין שעל בין הבדים ובין שעל המזבח. 22) יומא שם: "שבע הזאות שבפנים ושבמצורע", והזאות שבמצורע, הן ההזאות מלוג השמן כנגד בית קודש הקדשים (ראה להלן פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב). וכמו כן מתן הדם והשמן על התנוך והבהונות (הר המוריה).

18 **ד. כֵּיצַד עַל הַקְּטָרָה? הִקְטִיר אֵיבָרִים אוֹ קֹמֶץ אוֹ**
19 **לְבוֹנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ[23], אֲפִלּוּ הָפַךְ בְּאֵיבָרִים שֶׁלֹּא**
20 **נִתְעַכְּלוּ וְקֵרֵב שְׁרָפָתָן - חַיָּב מִיתָה[24]. וְהוּא שֶׁהִקְטִיר**
21 **כַּזַּיִת[25]. וְכֵן אִם הִקְטִיר קְטֹרֶת עַל מִזְבַּח הַזָּהָב -**
22 **מִשֶּׁיַּקְטִיר כַּזַּיִת חַיָּב[26]. אֲבָל הַמַּקְטִיר קְטֹרֶת בְּיוֹם**
23 **הַכִּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה עָלֶיהָ**
24 **עַד שֶׁיַּקְטִיר מְלֹא חָפְנָיו, שִׁעוּר הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[27].**

23) למד כן ממה ששנינו בזבחים קיב: "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים ומותר העומר, ושתי הלחם ולחם הפנים, ושירי מנחות וכו' ואין בהם משום זרות". הרי שרק באלו אין משום זרות, מפני שאין דרכן להקטיר, אבל בדבר שדרכו להקטיר חייב משום זרות, וראה תוספות יומא כד: ד"ה והמקטיר (הר המוריה). 24) יומא יב. ושבועות יז: "אמר רב הונא, זר שהפך בצינורא חייב מיתה" ואמרו בגמרא (שבועות שם), שאם לא היה מהפך בהם, היו נשרפים לשתי שעות.

ועל־ידי־זה שהיפך, נשרפו בשעה אחת, הרי זו עבודה, שכל קירוב עבודה, עבודה היא, וראה למעלה פרק ד הלכה ג. 25) ראה להלן בסמוך. 26) כי אין הקטרה פחותה מכזית (להלן פרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ב). 27) ויקרא טז, יב. ופחות מזה אין זו עבודה, ראה בזבחים קט:

1 **ה. וְהַמְסַדֵּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים עַל הַמַּעֲרָכָה - הֲרֵי הוּא**
2 **כְּמַקְטִיר אֵיבָרִים וְחַיָּב מִיתָה[28]; שֶׁהָעֵצִים קָרְבָּן**
3 **הוּא[29]. אֲבָל הַיּוֹצֵק[30] וְהַבּוֹלֵל[31], וְהַפּוֹתֵת[32]**
4 **וְהַמּוֹלֵחַ[33], וְהַמֵּנִיף[34] וְהַמַּגִּישׁ[35], וּמְסַדֵּר אֶת לֶחֶם**
5 **הַפָּנִים אוֹ אֶת הַבָּזִיכִין עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַמֵּטִיב אֶת**
6 **הַנֵּרוֹת[36], וְהַמַּצִּית אֵשׁ בַּמִּזְבֵּחַ, וְהַקּוֹמֵץ וְהַמְקַבֵּל**
7 **דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ וַהֲרֵי הוּא מֻזְהָר עַל כָּל**
8 **אֵלּוּ וְלוֹקֶה[37] - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַחַת**
9 **מֵהֶן עֲבוֹדָה שֶׁאַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, וְאֵינָהּ גְּמַר עֲבוֹדָה[38].**

28) כר׳ אסי א״ר יוחנן (יומא כד:) ״זר שסידר שני גיזרי עצים חייב, הואיל ועבודה תמה היא״, וסידור האיברים שאחר כך, הוא התחלה לעבודה אחרת (רש״י שם). ולא כרב ולוי החולקין עליו (שם). 29) ראה להלן פרק יד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ולפיכך חלה עליו האזהרה שלא יתעסקו בעבודות מעבודות הקרבנות. 30) ״הוא שיוצק השמן על המנחות, והוא מה שנאמר (ויקרא ב, ו) ויצקת עליה שמן״ (פיה״מ לזבחים קיב:). 31) ״ר״ל שבולל הסולת בשמן, שנאמר (במדבר ז, יג) בלולה בשמן למנחה״ (רבינו שם). 32) ״הוא הפותת לחם המנחות, כמו שנאמר (ויקרא שם) פתות אותה פתים״ (רבינו שם). 33) ״הוא נותן המלח למנחה, שנאמר (שם, יג) על כל קרבנך תקריב מלח״ (רבינו שם). 34) ״הוא מה שנאמר והניף אותם תנופה (צ״ל ״והניף את המנחה״, במדבר ה, כה) – רבינו שם. 35) ״הוא מה שנאמר (ויקרא ב, ח) והגישה״ (רבינו שם). 36) כלומר, דישון המנורה (ראה רש״י זבחים שם), שהרי הדלקה – כשרה בזר, ראה להלן הלכה ז. 37) במשנה זבחים שם: ״היוצק והבולל והמולח והמניף והמגיש והמסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים וכו׳ ואין חייבין עליו משום זרות״ (=כלומר, מיתה בידי שמים). ומצית אש במזבח לא נזכר שם במשנה, ומקורו בספרא אחרי פרק י הלכה ט: ״יכול היוצא והיוצק והבולל וכו׳ יהא חייב וכו׳״. ולדברי הר המוריה יש כאן טעות סופר, וצ״ל ״יכול היוצת והיוצק״. וכן הוא בתוספות ישנים יומא שם ד״ה הצתה, שהצתת האש אינה עבודה תמה, לפי שיש אחריה סידור שני גיזרי עצים. וסידור בזיכין נזכר ביומא כד: , וראה למעלה הלכה ב׳ כי הזרים מוזהרין שלא יתעסקו בשום עבודה מכל העבודות שבקרבנות, וראה למעלה הלכה א, כי זר שעבד במקדש עבודתו פסולה. 38) ראה בזבחים קטו: ויומא שם, כי אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה, וראה למעלה הלכה ב.

10 **ו. שְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[39], אֲפִלּוּ קָדְשֵׁי**
11 **קָדָשִׁים, בֵּין קָדְשֵׁי יָחִיד בֵּין קָדְשֵׁי צִבּוּר[40]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
12 **וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְיָ, וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן -**
13 **מִקַּבָּלָה וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה[41]. וְכֵן הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ[42]**
14 **וְהוֹלָכַת עֵצִים לַמִּזְבֵּחַ - כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[43]. שֶׁנֶּאֱמַר**
15 **בָּאֵיבָרִים: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה - זוֹ**
16 **הוֹלָכַת אֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ; הוֹלָכַת אֵיבָרִים הִיא שֶׁצְּרִיכָה**
17 **כְּהֻנָּה, וְלֹא הוֹלָכַת עֵצִים[44].**

39) ברכות לא: פסחים סד: יומא כז. זבחים לא: מנחות יט. וספרא ויקרא נדבה פרשה ד הלכה ב. וראה להלן פ״ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ובפ״א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. 40) יומא כה: בקרבן תמיד (הר המוריה). 41) ראה הערה לח. 42) ראה יומא כו: כז. 43) שם כז. 44) ראה יומא שם שמהפסוק הנ״ל ממעטים הפשט וניתוח, ואילו הולכת עצים נתמעטה מפסוק אחר (שם א, יג) ״והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה״. ולדעת האור שמח, נפלה טעות־סופר בדברי רבינו.

18 **ז. וְכֵן הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[45]. לְפִיכָךְ, אִם**
19 **הֵטִיב הַכֹּהֵן אֶת הַנֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לַחוּץ - מֻתָּר לְזָר**
20 **לְהַדְלִיקָן[46].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הדלקת הנרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן".

ומקורו בגמרא (יומא כד, א.) ש"הדלקה לאו עבודה היא", דכיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה".

וצריך להבין, הלא ציווי ההדלקה הוא לאהרן "דבר אל אהרן גו' בהעלותך את הנרות", ואיך יתכן שהדלקה כשרה בזרים אפילו לכתחילה. ועוד, הרי אפילו בנרות חנוכה שהם רק זכר לנרות המקדש, וחיובן הוא רק דרבנן, ההדלקה צריכה להיות במקומה, והדין הוא ש"הדלקה עושה מצוה", ולכן אם "הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום", ואיך יתכן שבנרות המקדש אפשר ויכול זר להדליקן מחוץ להיכל, והכהן יכניסנו להיכל ואין צריך להדלקה שוב.

והביאור בזה: הגם שהכהן מדליק את המנורה, אין ההדלקה מתייחסת אליו "הדלקה לאו עבודה היא", כיון שעיקר הכוונה היא ש"תהא שלהבת עולה מאליה", "דהא כיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה", ולכן "הדלקה כשרה בזר ומחוץ להיכל" ללא סיוע הכהן וללא קדושת ההיכל, ודווקא בזה מודגשת העבודה בכח עצמו בהדלקת המנורה.

אף שפסק הרמב"ם שהדלקה כשרה בזרים ומחוץ להיכל, מסתבר לומר שבבית השלישי תהיה הדלקת המנורה בתכלית השלימות על־ידי אהרן, שאליו נאמר הציווי "בהעלותך את הנרות". ויש להוסיף, שאהרן ידליק את

המנורה של משה, שהרי מיד ברגע הראשון של הגאולה יהיו "משה ואהרן עמהם" יחד עם המנורה – מעשה ידי משה שהם נצחיים ויתגלו בשלימותם בגאולה העתידה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן לב)

45) ביומא כד: אמרו "הדלקה, לאו עבודה היא", וסובר רבינו שכיון שאינה עבודה, הרי היא כמו שחיטה, שכשרה בזרים (כסף משנה). ומה שנאמר (במדבר ח, ב) "דבר אל אהרן וכו' בהעלותך את הנרות" (ראה בתוספות ישנים שם ובריטב"א, מובא בכסף־משנה כאן), הוא משום שזר אסור ליכנס להיכל (הר המוריה). 46) הראב"ד כתב כי "הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן, אלא שאם הדליקן כשרות". ובמנחת־חינוך (מצוה צח אות א) הקשה על רבינו: הרי מבואר בשבת כב: שבמנורה – הדלקה עושה מצוה, ואם־כן היאך מדליקה בחוץ. ועוד הקשה מספרא פ' אמור (פרשה יג הלכה יב). (ונראה שדעת רבינו שבהדלקת המנורה אין המצוה בהדלקה, אלא בהנחה על מקומה, ואף־על־פי־כן מותר להדליק מנר לנר (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יג), שרק בנר חנוכה אסור להדליק מנר לנר למאן־דאמר הנחה עושה מצוה, מפני שעיקר המצוה הוא נר אחר, אבל במנורה אינו יוצא ידי חובתו, עד שידלקו כל שבעת נרותיה. ומה שאמרו בספרא "שלא יתקן מבחוץ ויכניס", אין הכוונה להדלקה, שהרי לא אמרו "שלא ידליק וכו'", אלא "שלא יתקן", והיינו להוציא המנורה בחוץ ולערוך אותה שם. אבל להוציא הפתילות ולהדליקן בחוץ ולהכניסן בפנים ולערוך אותם שם במנורה – אין איסור, לפי שהנחה עושה מצוה, כנ"ל).

1 **ח. הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה כֹּהֵן[47], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן**
2 **מִדּוֹ בַד וְגוֹמֵר[48]. וְאִם הֵרִים יִשְׂרָאֵל - לוֹקֶה[49], וְאֵינוֹ**
3 **חַיָּב מִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה[50].**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה[51]. עֲבוֹדַת מַתָּנָה הוּא שֶׁתְּהֶיהָ**
5 **בְּכֹהֵן לְבַדּוֹ, וְאִם קָרַב לָהּ הַזָּר - חַיָּב מִיתָה; אֲבָל**
6 **עֲבוֹדַת סִלּוּק[52] - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה. [וְכֵן אִם**
7 **דִּשֵּׁן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה.][53]**

47) ראה להלן פרק ב' מהלכות תמידין ומוספין הלכה י. 48) והרים את הדשן. 49) משום "וזר לא יקרב אליכם", ראה למעלה הלכה א. 50) ראה למעלה הלכה ב, כי על עבודה תמה, שאין אחריה עבודה, חייבים מיתה. 51) "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת". ורוצה לומר עבודה כזו, שהוא נותן על גבי המזבח, כגון זורק עליו דם, או מנסך עליו יין או מים, או מקטיר עליו קטורת. 52) שמסלק מן המזבח. יומא כד. כרב, ולא כלוי. 53) כל המוקף בסוגריים מרובעים אינו בדפוס רומי ר"מ, אבל מצאו הכסף־משנה בקצת ספרי רבינו. וטעמו, מפני שהן עבודות סילוק, וכמו שנתבאר בהרמת הדשן. ומקור הדברים בבעיא של רבא (שם כד:), שחזר ופשטה.

8 **ט. סִדֵּר הַמַּעֲרָכָה[54] - פּוֹרְקָהּ[55], וְחוֹזֵר הַכֹּהֵן וְסוֹדְרָהּ,**
9 **מִפְּנֵי שֶׁסִּדּוּרָהּ פָּסוּל[56].**

54) כלומר, זה שסידר המערכה. 55) כלומר, הזר פורקה בעצמו ואין צריך לזה כהן (יומא כז:). 56) יומא שם: "א"ר אסי אמר ר' יוחנן, זר שסידר את המערכה חייב, כיצד הוא עושה וכו' פורקה זר וסודרה כהן" והתקפתו של ר' זירא שם, אינה אלא על חיוב מיתה, אבל על הפסול לא התקיף (כסף משנה, וראה תוספות ישנים).

10 **י. הַטָּמֵא וּבַעַל מוּם וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם**
11 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ - אֵינָן חַיָּבִין[57] אֶלָּא עַל עֲבוֹדוֹת**
12 **שֶׁהַזָּר חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה[58], וְעַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת -**
13 **בְּאַזְהָרָה[59].**

57) כל אחד מהם כדינו: טמא ושלא רחוץ ידים – במיתה, ובעל מום – במלקות, ראה למעלה פ"ו הלכה ב (כסף משנה). 58) כלומר, עבודה תמה ועבודת מתנה, ראה למעלה הלכה ב והלכה ח. והנה בזבחים קיב: שנינו: "ואין חייבים עליו לא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום מחוסר בגדים, ולא משום שלא רחוץ ידים ורגלים". ורבינו השמיט מחוסר בגדים, מאחר שכבר כתב למעלה בפ"י מהלכות כלי המקדש הלכה ד שמחוסר בגדים הרי הוא כזר. ובעל מום לא נזכר במשנה שם, מפני שלא דיברו שם אלא בחיוב מיתה. ואילו בבעל מום אין אלא מלקות בלבד, ראה למעלה, ולמדו רבינו מהפסולים האחרים (ר"י קורקוס). 59) ראה למעלה הלכה ה והלכה ח.

14 **יא. כֹּהֵן טְבוּל יוֹם וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים[60] שֶׁנִּטְמָא[61], וְהֲרֵי**
15 **הוּא מְחֻסַּר בְּגָדִים וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְעָבַד**
16 **- חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[62]. וְאִם הָיָה זָר - אֵינוֹ לוֹקֶה**
17 **אֶלָּא אַחַת, מִשּׁוּם זָרוּת[63].**

60) כגון מצורע ביום מלאות ימי טהרתו, שטבל ולא העריב שמשו, הרי הוא טבול־יום וגם מחוסר כיפורים, שצריך להביא קרבנותיו למחר. 61) בטומאה נוספת. 62) היינו חיוב מיתה. ואין לפרש חיוב מלקות, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים, אינו לוקה, כמפורש בפי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג. וראה במשנה־למלך למעלה פ"ב הלכה ב, ובמחוסר כיפורים שנראה מכאן שחייב מיתה, צריך־עיון ממה שכתב למעלה פ"ד הלכה ד שפטור. ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב, כתב שהוא חייב גם מיתה וגם מלקות, וראה בכסף־משנה למעלה שם. וראה גם למעלה פ"ג הלכה ט. וראה בתוספתא זבחים פרק יב: "כהן שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים (=כלומר, שהיה מקודם טבול־יום ומחוסר כיפורים, ואחר כך נטמא, - ר"י קורקוס הובאו דבריו בכסף־משנה כאן), אין חייב אלא אחת", וכתב הראב"ד כי "אפשר דפליגי תנאי באיסור כולל ובאיסור בת אחת". ומאחר שרבינו פוסק דאיסור חל על איסור בכולל או מוסיף או בת אחת, והכא טבול־יום ומחוסר כיפורים בת אחת הן, לכן חייב על כל אחת ואחת (כסף־משנה, ועיין שם שמבאר בפרטות כיצד חלים כאן כל החיובים). 63) תוספתא שם: "זר שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים, אין חייב אלא אחת". "וטעמא משום דלא הוזהר מלעבוד טמא ומחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים

ורגלים, אלא מי שהוא ראוי לעבוד, אבל הזר הואיל ואינו ראוי לעבוד, אינו עובר משום אחד מאלה" (כסף משנה).

יב. זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ[64] בְּשַׁבָּת - חַיָּב מִשּׁוּם שַׁבָּת וּמִשּׁוּם זָרוּת[65]. וְכֵן בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּטֻמְאָה - חַיָּב מִשּׁוּם טֻמְאָה וּמִשּׁוּם בַּעַל מוּם[66].

64) שעבד עבודה. 65) ראה ביבמות לב: שנחלקו תנאים בזה, וס"ל דבבת אחת כו"ע לא פליגי דחייב שנים, ולא פליגי ר' יוסי ור"ש רק באיסור כולל, ולר' יוסי באיסור כולל חייב גם כן שנים, ולדעת רבינו שבאיסור כולל חייב שנים, יפה פסק כאן שבכל ענין חייב שנים, ראה הר המוריה וכסף־משנה. 66) יבמות שם, וראה למעלה. וראה עוד למעלה פ"ו הלכה ב, שבעל מום אינו חייב מיתה, אלא מלקות בלבד.

יג. כָּל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין בְּמֵזִיד[67] בֵּין בְּשׁוֹגֵג[68], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה[69] - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִגְּשׁוּ אֵלַי לְכַהֵן לִי[70]. אֶחָד הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּשֵׁרוּת, כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה כֹּמֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, אוֹ הַמּוֹדֶה בָּהּ וְקִבְּלָהּ עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ[71] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעוֹלָם. עָבַר וְהִקְרִיב - אֵין קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג בְּעֵת שֶׁשֵּׁרֵת אוֹ שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ שֶׁהוֹדָה. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹגֵג[72], אִם עָבַר וְהִקְרִיב - קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ וְנִתְקַבֵּל; שֶׁהֲרֵי לֹא שֵׁרֵת וְלֹא נַעֲשָׂה כֹּמֶר, אֶלָּא שָׁחַט בִּלְבַד[73], וְהוּא שׁוֹגֵג. וְאַף עַל פִּי כֵן לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲבֹד[74].

67) במנחות קט. במשנה "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר (=אם שמשו לעבודה־זרה לא ישמשו עוד בירושלים – רש"י שם), שנאמר (מלכים־ב כג, ט) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וכו'". 68) כרב ששת במנחות שם, ולא כרב נחמן. 69) כן נראה שם קט: 70) ולפני זה נאמר (שם, יב) "יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם, והיו לבית ישראל למכשול עוון, על כן נשאתי ידי עליהם נאם ה' אלקים, ונשאו עוונם". 71) שם. וכרב ששת. 72) שם קט. וכרב ששת, ולא כרב נחמן. 73) ראה שם כי שחיטה לאו שירות הוא, דהא במקדש כשרה בזר. 74) כן נראה מלשון הגמרא שם, שלכתחילה בכל ענין אסור, וראה בכסף־משנה ובהר המוריה.

יד. מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה בַּיִת חוּץ לַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בּוֹ קָרְבָּנוֹת לַשֵּׁם - אֵינוֹ כְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה[75]; וְאַף עַל פִּי כֵן, כָּל כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבַיִת כָּזֶה - לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם[76]. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן שָׁם - לֹא יִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם, אֶלָּא יִגָּנְזוּ[77]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם עָבַד כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ שָׁם[78] בַּמִּקְדָּשׁ - לֹא פָּסַל[79].

75) במשנה שם "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר וכו'" (ראה בפירוש המשנה, כי חוניו בנו של שמעון הצדיק ברח לאלכסנדריא של מצרים ועשה לו בית בצורת בית מקדש, ובנה שם מזבח והקריב עליו קרבנות לשם־יתברך) ובגמרא (שם קט:) אמרו "מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר, מכלל דבית חוניו לאו עבודת־כוכבים הוא וכו'". וראה להלן פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז. 76) משנה שם, מובא למעלה. 77) עבודה זרה נב: בעיא שנפשטה. 78) בבית חוניו. 79) "טעמא דמסתבר הוא, דכיון דמשום קנסא הוא דמיפסלי, כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (עבודה זרה שם) – בדיעבד אין לקנסם" (כסף משנה).

טו. נִמְצְאוּ כָּל הַפְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[80]. הַזָּר[81]. בַּעַל מוּם[82]. הָעָרֵל[83]. הַטָּמֵא[84]. טְבוּל יוֹם[85]. מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[86]. הָאוֹנֵן[87]. הַשִּׁכּוּר[88]. מְחֻסַּר בְּגָדִים[89]. יָתֵר בְּגָדִים[90]. פְּרוּם בְּגָדִים[91]. פְּרוּעַ רֹאשׁ[92]. שֶׁלֹּא רָחַץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[93]. הַיּוֹשֵׁב[94]. מִי שֶׁיֵּשׁ בֵּין יָדוֹ[95] וּבֵין הַכְּלִי דָּבָר חוֹצֵץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בֵּין רַגְלוֹ וּבֵין הָאָרֶץ דָּבָר חוֹצֵץ[96]. מִי שֶׁעָבַד בִּשְׁמֹאלוֹ[97]. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה, וְאִם עָבְדוּ - חִלְּלוּ; חוּץ מִפְּרוּעַ רֹאשׁ[98] וּקְרוּעַ בְּגָדִים[99] וְהַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹגֵג[100], שֶׁאִם עָבְדוּ - עֲבוֹדָתָן כְּשֵׁרָה.

80) למעלה הלכה יג. 81) למעלה הלכה א. 82) למעלה פרק ו הלכות א וב'. 83) למעלה שם הלכה ח. 84) למעלה פרק ד הלכה א. 85) למעלה שם הלכה ד. 86) למעלה שם והלכה ה. 87) למעלה פרק הלכה ז. 88) למעלה פרק הלכה א. 89) למעלה פרק י מהלכות כלי המקדש הלכה ד. 90) הלכות כלי המקדש שם הלכה ה. 91) למעלה פרק א מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. ועיין שם שחייב מיתה אבל לא חילל עבודתו. וראה להלן. 92) למעלה שם הלכות ח־ט, יד. ואף הוא אינו מחלל עבודתו, וראה להלן. 93) למעלה שם פרק ה הלכה א. 94) למעלה שם הלכה יז. 95) שם. 96) שם. 97) שם הלכה יח. 98) ראה למעלה פרק א הלכה ט. 99) ראה שם הלכה יד. 100) ראה למעלה הלכה יג.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

יום שני א' שבט ה'תשע"ט

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים. ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם [לַמִּזְבֵּחַ]. ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט [בַּעַל מוּם]. ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ. ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ. ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר. ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ח) שֶׁלֹּא יַטִּיל מוּם בַּקֳדָשִׁים. ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. י) לְהַקְרִיב

מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה, וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא נִקְרָא מְחֻסַּר זְמַן וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ. יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר. יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ. יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר בו כי מצות־עשה שיהיו כל הקרבנות תמימים ומובחרים, ודין אם צריך שיהא פיו ולבו שוים בקרבנות.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִין[2] וּמֻבְחָרִין[3]. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[4].

2) בלי מום. 3) שנאמר בתורה (בראשית ד, ד) "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (להלן פ"ז הי"א). ועוד נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (ראה להלן פ"ב ה"ח). 4) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ט.

ב. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוּם לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקֶה[5] עַל הֶקְדֵּשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְמַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[7]. אֲפִלּוּ הִקְדִּישׁוֹ לִדְמֵי [נְסָכִים][8] - לוֹקֶה, שֶׁבִּזְיוֹן קָדָשִׁים הוּא[9].

5) תמורה ז, א. ואף־על־פי שאין בו מעשה — בדיבורו עושה מעשה, כמו שאמרו (תמורה ג:) במימר ('חינוך' מצוה רפה). וראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"א. ויש להעיר כי בפי"ט מהל' סנהדרין ה"ב לא מנה לאו זה בין הלוקין. 6) תמורה ו, ב. 7) ש"אם בלא תשחטו, הרי כבר אמור למטה (ויקרא כב, כב — "לא תקריבו אלה לה'") אלא מה ת"ל לא תקריבו? בל תקדישו" (שם ו:). 8) כן הנוסחא בדפוסי רומי וויניציאה, וכן גרס 'כסף משנה'. וכן הוא בגמרא שם ז, ב: "אמר רבא וכו' אפילו אקדיש לי' לדמי נסכים, נמי לקי". ורצה לומר, שיקנו בדמיו נסכים למזבח. ובדפוסים אחרים בדברי רבינו: "אפילו הקדישו לדמים". 9) תמורה, שם.

ג. הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'שְׁלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', 'עוֹלָה' וְאָמַר 'שְׁלָמִים' - לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִים[10]. לְפִיכָךְ, הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל בַּעַל מוּם 'עוֹלָה' וְהִקְדִּישוֹ שְׁלָמִים, אוֹ 'שְׁלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִסּוּר - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. מִי שֶׁדִּמָּה שֶׁמֻּתָּר לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ וְהִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ[12], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[13].

10) תרומות פ"ג מ"ח. וכן הוא להלן פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הי"ב. 11) פשוט הוא (כסף־משנה), שהרי לא נתקדש כלל, כנ"ל. 12) שאין זה הקדש טעות, שהרי רוצה ומכוין להקדישו, אלא שטעה בדין, וחשב שמותר להקדישו (כסף־משנה). וראה להלן. 13) בתמורה יז, א - במשנה: "רבי יוסי ברבי יהודה אומר, עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין". ובגמרא שם "היכי דמי שוגג כמזיד, אמר חזקיה כסבור שהוא מותר להמיר, גבי תמורה לקי, גבי קדשים לא לקי". הרי שהוא קדוש, ואינו לוקה (ועי' ראב"ד). ולענין תמורה, ראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"ב.

ד. הַשּׁוֹחֵט בַּעַל מוּם לְשֵׁם קָרְבָּן[14] - לוֹקֶה[15]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'[16]; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[17], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַשּׁוֹחֵט. וְכֵן הַזּוֹרֵק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[18]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: לֹא תַקְרִיבוּ (אֵלֶּה) לַה'[19]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַזּוֹרֵק. וְכֵן הַמַּקְטִיר אֵמוּרֵי[20] בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ - אֵלּוּ הַחֲלָבִים[22]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בַּעַל מוּם וּשְׁחָטוֹ וְזָרַק דָּמוֹ וְהִקְטִיר אֵמוּרָיו - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת[23].

14) דווקא אם שחט לשם קרבן, אבל אם שחט לשם חולין — אינו לוקה, שכשם שבקרבן חטאת פסלו השוחט לשם חולין, לפי שנאמר "זבח פסח הוא לה'" (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"א), כמו כן כאן שנאמר "לא תקריבו אלה לה'", הכוונה דווקא לשם קרבן. ואף־על־פי שבפסח, כמו בכל הקרבנות, הכשירו גם שוחט בסתם (פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"י) — אין זה אלא בקרבן כשר, שסתמו עומד לשמו (זבחים ב:), אבל בעל מום אין סתמו לשמו, ולפיכך אינו חייב אלא בשוחט לשם קרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפט). 15) ברייתא, תמורה ו, ב. 16) בפסוק שם: "עורת או שבור או חרוץ או יבלת וכו' לא תקריבו אלה לה'". 17) בברייתא שם. וראה למעלה ה"ב. 18) שם בברייתא. 19) צ"ל: "לא תקריבו לה'" ומלת "אלה" טעות־סופר. והוא בויקרא כב, כד: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות, לא תקריבו לה'". וכ"ה בתמורה ז, א. וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת צג. אבל ב'חינוך' מצוה רפח, כתב "שלא נזרוק דם בעל מום על גבי המזבח, שנאמר עורת או שבור או חרוץ וכו' לא תקריבו אלה לה'". 20) שורף החלבים, ובין אם מקטיר כל החלבים ובין אם מקטיר מקצתם ('מנחת חינוך' מצוה רצ. וכן אם הקטיר איברי עולה בעלת מום (רש"י תמורה, שם). 21) ברייתא, תמורה שם. ואף שבברייתא זו נאמר שלוקה שתיים, אחת משום מקטיר כולו, ואחת משום מקטיר מקצתו — פוסק רבינו כרבא (שם :) שחולק על אביי (כן גרס רבינו שם לא־תעשה צד), וסובר שאינו לוקה אלא אחת משום שאין לוקין על לאו שבכללות, וכן הוא בברייתא בכריתות ד, א. וראה ב'ספר המצוות' כלל ט. 22) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ד. 23) ולא כאביי (ראה למעלה), וכברייתא שם שחייב חמש מלקיות.

ה. אֶחָד בַּעַל מוּם קָבוּעַ אוֹ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, אִם הִקְרִיבוֹ - עוֹבֵר בְּכָל אֵלּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְבַעַל מוּם עוֹבֵר[24]. כְּגוֹן שֶׁהָיָה בַּבְּהֵמָה גָּרָב לַח[25] אוֹ חֲזָזִית[26], אִם הִקְרִיבָהּ - לוֹקֶה.

24) ב'ספר המצוות' (לא־תעשה צה) הביא זאת בשם ה'ספרי', והוא במדרש תנאים שם (הערה שסג שם). ואף־על־פי שבפסוק הנ"ל לא נאמר אלא "לא תזבח" – למדו גם יתר הלאוין מבעל מום קבוע (כסף־משנה). וב'ספרא' (שם ה"ג) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו, לרבות בעל מום עובר". וראה ברמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' (שם). 25) מין שחין הוא. וראה להלן פ"ב ה"ז. 26) גם הוא מין שחין. ומדובר כאן "בחזזית שאינה מצרית", ראה להלן פ"ב ה"ז.

1 **ו. וְלֹא קָרְבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, אֶלָּא אַף קָרְבְּנוֹת**
2 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27], אִם הִקְרִיבָן[28] וְהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין -**
3 **לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם**
4 **אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה[29].**

27) שהרי הם נודרים נדרים ונדבות כישראל (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב־ג). 28) הכהן. 29) ראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה צו.

5 **ז. הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁסִּמֵּא עֵינוֹ אוֹ קִטַּע**
6 **יָדוֹ[30] - לוֹקֶה. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּקָרְבָּן: כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה**
7 **בּוֹ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[31], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ**
8 **מוּם. וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם[32],**
9 **שֶׁהֲרֵי הָיָה רָאוּי לְקָרְבָּן וּפִסְּלוֹ; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, אַף**
10 **עַל פִּי שֶׁעָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[33] - אֵינוֹ לוֹקֶה[34].**

30) הדגים רבינו מומים קבועים. ונראה שבמומים עוברים, אינו עובר על הלאו הזה. ונראה שטעמו משום שאינו פוסלו בזה מן המזבח (וראה להלן בסמוך), שהרי יתרפא ויהיה ראוי לקרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפז). 31) ב'ספרא' שם ה"ט, ובבכורות לג, ב. לד, א. 32) עבודה זרה יג, ב. וראה ב'ספר המצוות' (שם צז). 33) אף־על־פי שבגמרא שם אמרו: "הני מילי, בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה, השתא (= בזמן הזה) דלא חזי להקרבה לית לן בה" – סובר רבינו כי סוגיא זו היא למאן דאמר "קדושה ראשונה – לא קידשה לעתיד־לבוא", אבל לפי ההלכה ש"קדושה ראשונה, קידשה לעתיד־לבוא" (פ"ו מהל' בית הבחירה הט"ו) – אסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה מן התורה, כי הוא ראוי להקרבה אף־על־פי שאין בית, כשיבנה המזבח ('מנחת חינוך' מצוה רפז, וראה גם ב'טורי אבן' מגילה י, א. בד"ה ומ"ט, ובשו"ת הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קי). 34) ראה בשו"ת 'חתם סופר' יו"ד סי' שו - מה בין זה, לשוחט בזמן הזה בחוץ, שחייב (פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו).

11 **ח. הִטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים וּבָא אַחֵר וְהִטִּיל בָּהּ מוּם**
12 **אַחֵר - הַשֵּׁנִי אֵינוֹ לוֹקֶה[35].**

35) אבל אסור מן התורה. וכדעת רבי מאיר בברייתא בכורות לג, ב. שכן נראה בעבודה זרה שם, שאמרו: "וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור (= מן התורה)" (ראה 'מחנה אפרים' הל' בכורות, הובאו דבריו ב'מנחת חינוך' שם). ואף־על־פי שאסור מן התורה, אינו לוקה, משום שאין הדבר מפורש בתורה, ולמדו כן (בכורות, שם) מריבוי הכתוב "כל מום לא יהיה בו", ראה ב'ספר המצות' כלל ב ('מנחת חינוך' שם).

13 **ט. אֶחָד[36] הַמַּטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים עַצְמָן אוֹ**
14 **בִּתְמוּרָתָן[37]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר[38], שֶׁהַמַּטִּיל**
15 **מוּם בִּתְמוּרָתָן - אֵינוֹ לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
16 **לְקָרְבָּן[39], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[40]. וְכֵן הַמַּטִּיל מוּם**
17 **בִּתְשִׁיעִי שֶׁל טָעוּת עֲשִׂירִי[41] - אֵינוֹ לוֹקֶה[42].**

36) כלומר, מה שאמרנו למעלה כי המטיל מום בקדשים עובר בלאו ולוקה, הוא בין בקדשים עצמן ובין בתמורתן. 37) "הוא שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו, הרי זו תחת חטאת זו, או הרי זו חליפת זו" (פ"ב מהל' תמורה ה"א). 38) מעשר בהמה. 39) בעיה שנפשטה בתמורה כא, א. ואף שאין לוקין, אסור מן התורה ('מנחת חינוך' שם). 40) בפ"ג מהל' תמורה ה"א. 41) שקרא לתשיעי בטעות, עשירי, בעת שמנה צאנו להפריש מעשר בהמה, וראה פ"ח מהל' בכורות ה"א־ב שנתקדשה, ואינה קרבה. 42) גם זו בעיה שנפשטה שם. ואף כאן אסור מן התורה להטיל בו מום ('מנחת חינוך' שם).

18 **י. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם[43] לַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁלּוֹקֶה[44] - הֲרֵי זוֹ נִתְקַדְּשָׁה[45], וְתִפָּדֶה[46] בְּעֵרֶךְ**
20 **הַכֹּהֵן[47] וְתֵצֵא לְחֻלִּין[48], וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קָרְבָּן. וְכֵן הַדִּין**
21 **בְּבְהֵמַת קָדָשִׁים[49] שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם[50]. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה הוּא**
22 **לִפְדּוֹת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן מוּם וְיֵצְאוּ לְחֻלִּין[51]**
23 **וְיֵאָכְלוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ**
24 **בָּשָׂר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[52], שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר**
25 **בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפְּדוּ[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[54],**
26 **שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא**
27 **יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיְיָ, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּבַעֲלֵי מוּמִין**
28 **שֶׁנִּפְדּוּ[55].**

43) קבוע, שהרי בעלת מום עובר אינה נפדית (תמורה לג. וכן הוא להלן פ"ב ה"ו). 44) ראה למעלה ה"א. 45) ברייתא בתמורה ה, ב. ולמדו כן (שם) ממה שנאמר (ויקרא כב, כג): "ולנדר לא ירצה" – "ריצוי הוא דלא מרצה, אבל מיקדש קדיש". וקדושתה – קדושת דמים (להלן הי"א). 46) ראה להלן בסוף ההלכה. 47) אף־על־פי שהמקדיש בעל מום קבוע למזבח, אינו צריך העמדה (להלן הי"א) – הערכה על־ידי כהן צריך, ראה משנה־למלך. 48) להגזז ולהעבד (משנה בבכורות יד. וראה בפ"א מהל' מעילה ה"ט). 49) שפודין אותה ויביא בדמיה קרבן (פ"ה מהל' ערכין הי"א), אבל שונה היא ממקדיש בעל מום, בזה שהיא צריכה העמדה והערכה (ראה להלן הי"א). וגם בזה שאינה יוצאת לחולין לכל דבר, ואסורה בגיזה ועבודה, ראה בפ"א מהל' מעילה שם, ובמשנה מס' בכורות, שם. 50) קבוע, כנ"ל. 51) "ויהיה מותר לשוחטו" ('ספר המצוות' עשה פו), אבל לא לכל דבר, שהרי אסורה בגיזה ועבודה, ראה למעלה. 52) ב'ספרי' דברים יב, טו. 53) כלומר, מצוה לפדותם (לחם־משנה). 54) פ"ה הי"א. 55) תמורת לב, ב. ושם ביארו, שאי־

אפשר לומר שמדובר בבהמה טמאה, שהרי כבר נאמר בה (ויקרא כז, כז) "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך", אלא על־כרחנו בבהמת קדשים שנפל בה מום. ועי' רש"י שם, שעל־כרחנו שמדובר בקדשי מזבח.

1 **יא. מַה בֵּין בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ לְבַעֲלַת מוּם עוֹבֵר?**
2 **שֶׁבַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[56], אִם יָלְדָה וְהִיא קֹדֶשׁ[57] - יִפָּדֶה**
3 **הַוָּלָד וְיֵצֵא לְחֻלִּין[58], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים[59], כְּדֵי**
4 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר[60]. וְאִם נִתְעַבְּרָה**
5 **קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה וְיָלְדָה אַחַר פִּדְיוֹן - הַוָּלָד חֻלִּין[61]. וְאִם**
6 **מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה - נִפְדֵּית אַחַר שֶׁתָּמוּת[62]; שֶׁהֲרֵי**
7 **לֹא חָלָה קְדֻשָּׁה גְּמוּרָה עַל גּוּפָהּ, אֶלָּא עַל דָּמֶיהָ,**
8 **מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[63]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ**
9 **בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר, אוֹ תְּמִימָה וְאַחַר שֶׁהִקְדִּישָׁהּ נוֹלַד**
10 **לָהּ מוּם קָבוּעַ, אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה[64] - תִּקָּבֵר[65]**
11 **כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים הַתְּמִימִים[66], מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה**
12 **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה[67], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[68]. וְאִם**
13 **נִשְׁחֲטָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה - חֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית כָּל זְמַן שֶׁהִיא**
14 **מְפֻרְכֶּסֶת[69] וְאַחַר כָּךְ תֵּאָכֵל. וְאִם יָלְדָה - יִקְרַב**
15 **וְלָדָהּ[70]. נִתְעַבְּרָה[71] קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה וְיָלְדָה אַחַר שֶׁנִּפְדֵּת**
16 **- הַוָּלָד אָסוּר[72], וְאֵינוֹ נִפְדֶּה[73]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
17 **סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמּוֹ[74] מַתְפִּיס זֶה הַוָּלָד לְשֵׁם אוֹתוֹ**
18 **הַזֶּבַח[75]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְרִיבוֹ[76] [מִכֹּחַ אִמּוֹ],**
19 **מִפְּנֵי שֶׁבָּא מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[77].**

56) כלומר, הקדישה כשהיא בעלת מום קבוע. 57) היינו לפני הפדיון. 58) לכל דבריהם. משנה בכורות יד, א: "כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשתן וכו' ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן". 59) ואין תמימין נפדין (תמורה לג:). 60) כלומר, מן האם, שהיא נפדית (בעיה שנפשטה שם יד:). 61) שם יד, א. שבשעה שנפדתה האם, נפדה גם הוא. 62) שם יד, א - במשנה, שאין המקדיש בעל מום צריך "העמדה" (תמורה לג.), שנאמר (ויקרא כז, יא־יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך הכהן אותה וכו'", ודרשו (שם) "אותה ולא בעל מום מעיקרו", ומשום כך אפשר לפדות אפילו לאחר מיתה. 63) כלומר, אף שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (להלן פ"ב ה"י) — אין זה אלא כשיש עליהם קדושת הגוף, וכגון שקדם הקדשן את מומן, אבל כאן שקדם מומן להקדשן, אין זה אלא דיקלא בעלמא ואין עליו קדושת הגוף (ראה גם רש"י בחולין קל. ובבכורות יד. במשנה, וב'שיטה מקובצת' שם). וכן נראה בתמורה שם (משנה־למלך ה"י). 64) כלומר, מתה מאליה שיש כאן גם דין של "אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ובין אם נשחטה שהיא לאכילה. 65) משנה, בכורות שם. 66) ראה בפי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א. 67) כלומר, העמדה בבית־דין (פ"ה מהל' ערכין הי"ב) והערכה על־ידי כהן, שנאמר (ויקרא כז, יא־יב) "והעמיד את הבהמה וכו' והעריך הכהן", וכדברי רבי יוחנן לדעת תנא־קמא (תמורה לב:), וכיון שמתה קודם שתפדה אין פודין אותה אחר שמתה אלא תקבר. 68) בהל' ערכין, שם. 69) שיכול להעמידה ולהעריכה, כמבואר בחולין ל, א: "וכי תימא בעי העמדה והערכה, והתנן שחט בה שנים או רוב ועדיין היא מפרכסת, הרי היא כחיה לכל דבריה", וראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן. 70) בכורות טו, ב. ולמדו זאת (שם ובתמורה יז:) ממה שנאמר (שם ג, א) "אם זכר וכו' תמים יקריבנו" — לרבות ולד בעלי מומין. ופסק רבינו כרבא וכשמואל, שהוולד קדוש ליקרב. 71) זו שנולד בה מום לאחר שנתקדשה. 72) להשתמש בו לצרכי חולין (משנה וגמרא בכורות יד. וטו:) ושם (טו:) אמרו, שכל זה הוא מגזירת חכמים שמא יגדל מהן עדרים עדרים. אבל מן התורה, פקעה קדושת הוולד בפדיון האם (ראה רש"י שם). ואם נתעברה לאחר הפדיון — הוולד מותר. 73) שם בגמרא: "ליפרקינהו, לא אלימא למתפס פדיונן (= בקדושתן, כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאה קדושתן בפדיון אמם, והאי דאסורין גזירה בעלמא היא וכו' — רש"י שם)". 74) כלומר, קודם פדיון האם. 75) כלומר, מקדישין לשם אותו זבח שאמו נתקדשה (בכורות שם, וכרבי חנינא) "והשתא חיילא עליו קדושה לעצמו דחשבינהו, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן וממתין עד שיוממו ופריק להו" (רש"י שם). ועוד אמרו שם במסקנא שאין מתפיסן אלא לאותו זבח בלבד. 76) ולכן צריך הוא להתפיסו לאותו זבח. 77) שם בגמרא: "היכי ליעביד, ליקרבינהו — מכח קדושה דחויה קאתו", ומפרש רש"י "דאמותן בעלי מומין שנראו ונדחו וכו', והן עצמן אין יכול להתפיסן לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מחזי". וצריך להבין, שהרי רבינו פוסק שבעלי חיים אינם נדחים, ראה פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

20 **יב. כָּל פְּסוּלֵי[78] הַמֻּקְדָּשִׁין כְּשֶׁיִּפְּדוּ מֻתָּר לְשָׁחֲטָן**
21 **בַּשּׁוּק שֶׁל טַבָּחִים[79], וּלְמָכְרָן שָׁם, וְלִשְׁקֹל בְּשָׂרָם**
22 **בְּלִיטְרָא[80], כִּשְׁאָר הַחֻלִּין[81]; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן**
23 **הַמַּעֲשֵׂר[82], מִפְּנֵי שֶׁמְּכִירָתָם בַּשּׁוּק[83] מוֹסִיף**
24 **בִּדְמֵיהֶן[84]. שְׁאָר הַקֳּדָשִׁים, שֶׁדְּמֵיהֶן חוֹזְרִין לְהֶקְדֵּשׁ,**
25 **שֶׁהֲרֵי מֵבִיא בִּדְמֵיהֶם בְּהֵמָה אַחֶרֶת - מוֹכְרִין אוֹתָן**
26 **בַּשּׁוּק כְּחֻלִּין; אֲבָל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שֶׁאֵין דְּמֵיהֶם**
27 **לְהֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא נֶאֱכָלִין בְּמוּמָן[85], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[86] -**
28 **אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָם בַּשּׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְאֵין מוֹכְרִין**
29 **אוֹתָם שָׁם[87]. אֲפִלּוּ הִתְפִּיס בְּכוֹר לְבֶדֶק הַבַּיִת[88] - אֵינוֹ**
30 **נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא, וְלֹא יִמָּכֵר בַּשּׁוּק[89]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
31 **לְהַתְפִּיס אֶלָּא דָּבָר הַקָּנוּי לוֹ קִנְיָן גָּמוּר[90].**

78) משנה, בכורות לא, א. 79) באיטליז. 80) במשקל. 81) משנה, שם. ואף כי דבר זה הוא זלזול בקדשים. 82) מעשר בהמה, שנמכרים ונשחטים רק בבית, ואין נשקלים בליטרא כי־אם באומד (שם במשנה, וראה רש"י שם), ואמרו בגמרא (שם לא:), כי מדובר במעשר בהמה של יתומים, אבל מעשר בהמה סתם אסור למוכרו כלל וכלל, ראה בפ"ו מהל' בכורות ה"ה־ז. 83) של כל פסולי המוקדשין. 84) כי בשוק יש הרבה קונים. 85) לבעלים: הכהן בבכור, והבעלים במעשר בהמה. 86) לענין בכור בפ"א מהל' בכורות ה"ג, ולענין מעשר בהמה בפ"ו שם ה"ד. 87) משום שהוא זלזול בקדשים. 88) כלומר,

הכהן הקדיש את הבכור לבדק הבית לאחר שהומם. והיא בעיה שנפשטה בזבחים עה, ב. 89) אף כי הרוויח הוא להקדש. 90) כלומר, כשם שהכהן אינו יכול למכור בשוק ולישקול את הבשר בליטרא, כמו כן אינו יכול להקנות רשות זו לבדק הבית (גמרא, שם).

יום שלישי ב' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יפרש בו רבינו המומים המיוחדים בבהמה, ודין בהמה שנמצאה טריפה, או שאחד מאיבריה הפנימיים חסר.

1 **א. כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּאָדָם וּבְבְהֵמָה[2] - חֲמִשִּׁים.**
2 **וּכְבָר נִמְנוּ.**

2) כלומר, מומים כאלו שראויים להיות גם אצל אדם וגם אצל בהמה.

3 **ב. וְיֵשׁ מוּמִין אֲחֵרִים מְיֻחָדִין בִּבְהֵמָה וְאֵינָן רְאוּיִין**
4 **לִהְיוֹת בְּאָדָם, וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הֵם, וְאֵלּוּ**
5 **הֵן: אִם הָיָה גַּלְגַּל עֵינָהּ עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם[3]. עֵינָהּ אַחַת**
6 **גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל וְהַשְּׁנִיָּה קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז[4]. אֲבָל אִם**
7 **הָיְתָה אֹזֶן גְּדוֹלָה וְאֹזֶן קְטַנָּה, אֲפִלּוּ קְטַנָּה עַד כְּפוֹל**
8 **- כָּשֵׁר. אִם יֵשׁ בְּלֹבֶן עֵינָהּ יַבֶּלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר. אִם**
9 **נִקַּב הָעוֹר שֶׁבֵּין שְׁנֵי חוֹטְמֶיהָ בְּמָקוֹם הַנִּרְאֶה. פִּיהָ**
10 **דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר, פָּרוּס[5] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְחֻדָּד**
11 **כְּשַׁפּוּד.**

3) לדעת רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן (בכורות מ. ונדה כג.) אין זה אלא אם היה הדמיון בלובן שבעין שאין הדרך כן, אבל אם היה הדמיון בשחור שבעין, אין זה מום, כי כן הדרך להיות. ורבינו פסק כרב יהודה אמר שמואל ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, שלדבריהם אין הכרח לחלק, אלא אפילו אם היה הדמיון לאדם בשחור שבעין, הרי זה מום. 4) ודווקא אחת גדולה ואחת קטנה, אבל שתיהן גדולות או שתיהן קטנות כשר בבהמה (שם ג:). ולפיכך כתב רבינו מום זה בין מומי בהמה, לפי שבאדם גם אם שתיהן גדולות או שתיהן קטנות, הרי זה מום, כמפורש בפרק ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ו. 5) שהשפה והלחיים העליונות עודפות על התחתונות.

12 **ג. חִטֶּיהָ הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּקְבוּ אוֹ שֶׁנִּפְגְּמוּ, אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁנִּשְׁאַר מִקְצָתָן, אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ. אִם נֶעֱקְרוּ חִטֶּיהָ**
14 **הַפְּנִימִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁפּוֹתַחַת פִּיהָ וְצוֹוַחַת הֵן**
15 **נִרְאִין חֲסֵרִין.**

16 **ד. אִם נִטְּלוּ קַרְנֶיהָ וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן וְלֹא נִשְׁאַר מֵהֶן**
17 **כְּלוּם. אֲבָל נִקְבָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קַרְנַיִם - כְּשֵׁרָה[6]. אִם**
18 **נִפְגַּם הָעוֹר שֶׁחוֹפֶה אֶת גִּיד הַבְּהֵמָה. אִם נִפְגְּמָה**
19 **הָעֲרָוָה שֶׁל נְקֵבָה. אִם נִפְגַּם הַזָּנָב מִן הָעֶצֶם, אֲבָל**
20 **לֹא מִן הַפֶּרֶק[7]. אִם הָיְתָה רֹאשׁ הַזָּנָב מְפֻצָּל לִשְׁנַיִם**
21 **בִּשְׁנֵי עֲצָמִים. אִם הָיָה בֵּין חֵלְיָא לְחֵלְיָא מְלֹא אֶצְבַּע**
22 **בָּשָׂר. אִם הָיָה הַזָّנָב קָצָר. וְעַד כַּמָּה? בִּגְדִי: חֵלְיָא**
23 **אַחַת - מוּם, שְׁתַּיִם - כָּשֵׁר. וּבְטָלֶה: אֹרֶךְ שְׁתֵּי**
24 **חֵלְיוֹת - מוּם, הָיְתָה שָׁלֹשׁ - כָּשֵׁר. זְנַב הַגְּדִי שֶׁהָיָה**
25 **רַךְ וּמְדֻלְדָּל דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר. אִם נִשְׁבַּר עֶצֶם מִן**
26 **הַזָּנָב. אֲבָל אִם נִשְׁבַּר עֶצֶם מִצַּלְעוֹתָיו - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי**
27 **שֶׁאֵינוֹ בַּגָּלוּי[8].**

6) למזבח, שאין זה מום כלל. 7) בזנב יש עצם המורכב מכמה וכמה חוליות, ואם נחתך במקצת העצם, הרי זה מום, אבל אם נחתך קצת הפרק שהוא מקום החיבור של חוליה אחת עם השנייה, אין זה מום משום שכל זמן שלא נחתך לגמרי, הוא חוזר ומתרפא. 8) ספרא שם: "יכול שאני מרבה שבר צלע, תלמוד לומר שבר יד או שבר רגל, מה אלו מיוחדין שמומן בגלוי ואין חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומן בגלוי" ובתוספתא בכורות פרק ד "נשתברו רוב צלעותיו או שהיה בו מום מבפנים אינו מום, שנאמר (במומי אדם, שם כא, יח) עור או פסח, מה עור ופסח המיוחדים מום שבגלוי וכו'".

28 **ה. בַּעֲלַת חָמֵשׁ רַגְלַיִם, אוֹ אֵין לָהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ**
29 **רַגְלַיִם[9]. אִם הָיְתָה אַחַת מִרַגְלָיו וְיָדָיו פַּרְסָתָהּ עֲגֻלָּה**
30 **כְּשֶׁל חֲמוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְדוּקָה וּפְרוּסָה. אִם**
31 **הָיְתָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ קְלוּטָה כְּשֶׁל חֲמוֹר. וְזֶהוּ קָלוּט**
32 **הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. אִם נִגְמְמוּ טְלָפֶיהָ וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן,**
33 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזִּכְרוּתָן מְעַט קָרוֹב לַבָּשָׂר[10].**

9) משנה בכורות מ. ומפרש שם רב הונא כי המדובר שהיתרון והחיסרון היו בידים, "בעלת חמש רגלים" היא שהיו לה שלש ידים ושתי רגלים, "אין לה אלא שלש רגלים" היינו, שהיו לה שתי רגלים ויד אחת, שבשני האופנים הנ"ל אינה אסורה אלא מטעם מום, אבל אם החיסרון והיתרון היו ברגלים, בלא זה אין להקריבן, שהרי היא טרפה. 10) ולא נעקרו לגמרי, ובכל זאת זה נחשב למום.

34 **ו. כָּל מוּם מִשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים מוּם הַמְּנוּיִין בִּבְהֵמָה[11]**
35 **פּוֹסְלִין אוֹתָהּ מִן הַקָּרְבָּן. וְאִם נָפַל אֶחָד מֵהֶם**
36 **בִּתְמִימָה שֶׁהִיא קֹדֶשׁ - תִּפָּדֶה וְתֵצֵא לְחֻלִּין[12]. חוּץ**
37 **מִזָּקֵן[13] וְחוֹלֶה[14] וּמִזֹּהֶם[15], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר**
38 **לְקָרְבָּן[16] - אֵינוֹ נִפְדֶּה[17], אֶלָּא יְהִי קַיָּם וְרוֹעֶה עַד**
39 **שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ מוּם אַחֵר קָבוּעַ[18] מִשְּׁאָר הַמּוּמִין וְיִפְדֶּה.**
40 **וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם עוֹבֵר - אֵינָהּ**
41 **קְרֵבָה וְלֹא נִפְדֵּית[19].**

11) והם חמישים שנמנו בפרק ז מהלכות ביאת מקדש, ועשרים ושלושה שנמנו כאן. 12) משנה בכורות מא. "על אלו מומין וכו' ופסולי המוקדשים נפדין עליהן". כלומר, מצוה לפדותן ויצאו לחולין להתירם באכילה, אבל אסורים בגיזה ועבודה. 13) "שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד. 14) "כשהוא רועד מפני חליו וכשלון כוחו". 15) "הוא שריחו רע". 16) ומקור הדברים בגמרא שם ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, י) "מן הצאן - מן

הכשבים או מן העזים, פרט לזקן חולה ומזוהם (דרשו מן הצאן ולא כל הצאן וכן כולם). 17) שם במשנה: "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ("שנפסל מן המזבח") ולא במדינה" לפי שאינם מומים גמורים. 18) כלומר, מום גמור וקבוע. 19) בכורות לז: ותמורה לג. "יכול יפדו על מום עובר, תלמוד לומר (ויקרא כז, יא) אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', מי שאינה קריבה כל עיקר (=נפדית) יצתה זו שאינה קריבה היום אלא למחר" (=שאינה נפדית).

1 ז. אַרְבָּעָה מוּמִין עוֹבְרִים[20] יֵשׁ בְּאָדָם וּבְבְהֵמָה, וְאֵלּוּ
2 הֵן: גָּרָב לַח[21]. חֲזָזִית[22] שֶׁאֵינָהּ מִצְרִית[23]. מַיִם
3 שֶׁיּוֹרְדִין בָּעַיִן[24] וְאֵינָן קְבוּעִין[25]. סַנְוֵרִין שֶׁאֵינָן
4 קְבוּעִין[26].

20) אינם קבועים. 21) מין שחין שהוא לח בין מבפנים ובין מבחוץ, אבל אם היה יבש בפנים ובחוץ או יבש מבפנים ולח מחוץ, הרי הם מומים קבועים. 22) מין ילפת (=שחין). 23) כלומר, בכלל ילפת יש שני מינים: א) "חזזית מצרית" שהיא מכת שחין שבאה על מצרים והיא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה בויקרא שם והיא יבשה בפנים ולחה בחוץ (בכורות שם), וזהו מום קבוע. ב) חזזית שאינה מצרית (=שלא הייתה במכת שחין במצרים) והיא לחה בין בחוץ ובין בפנים, והוא מום עובר הנזכר שם בבכורות במשנה "ואלו שאין שוחטין וכו' ובעל חזזית" (בכורות שם). 24) הגורמים לו לקות בראיה. 25) משנה שם מא. שלפעמים יסורו המים ויתפזרו ולא יעמדו, אבל הקבועים הוא מום גמור. 26) משנה שם מא. "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה חוורור והמים שאינם קבועים" ("שאינם קבועים" עולה גם על "המים" וגם על "חוורור"), "חוורור הוא שיעור שיטרד הראות מהעצבים האלו". וברש"י שם: "חוורור חולי הוא שיש טיפין לבנות בעין".

5 ח. יֵשׁ שָׁם[27] אַרְבָּעָה חֲלָיִים אֲחֵרִים[28], אִם נִמְצָא
6 אֶחָד מֵהֶם בִּבְהֵמָה - אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָהּ[29], לְפִי
7 שֶׁאֵינָהּ מִן הַמֻּבְחָר, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: מִבְּחַר נְדָרֶיךָ[30].
8 וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁבְּלֵבֶן עֵינוֹ יַבֶּלֶת שֶׁאֵין בּוֹ שֵׂעָר[31]. אִם
9 נִגְמְמוּ קַרְנָיו אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזִּכְרוּתָן מְעַט סָמוּךְ
10 לַבָּשָׂר[32]. אִם נִפְגְּמוּ חִטָּיו הַפְּנִימִיּוֹת[33]. אִם הָיָה אֶחָד
11 מֵאֵלּוּ בַּקֳּדָשִׁים - לֹא קְרֵבִין וְלֹא נִפְדִּין[34], אֶלָּא יִרְעוּ
12 עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[35]. וְאִם הִקְרִיבָן - יֵרָאֶה לִי
13 שֶׁהֶרְצוּ[36].

27) מלת "שם" שגורה בפי רבינו. 28) ואינם מומין. 29) אף כי אינם מומים גמורים. 30) צריך להיות: "מבחר נדריכם". 31) אבל אם יש בו שיער הוא מום גמור. 32) שאין נחשב למום אלא אם נעקר ולא נשאר כלום, ובכל זאת אין מקריבין אותה, מטעם הנ"ל, שאין זה מובחר. 33) ראה למעלה הלכה ג, שאינו נחשב מום גמור אלא אם נעקרו חיטיו הפנימיות לגמרי, אבל אם נפגמו או נגממו, ולא נעקרו לגמרי, אין זה מום גמור. 34) "אין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה". 35) ויפדנו. 36) "דמבחר נדריך [נדריכם] שכתוב, הוא למצוה ולא לפסול".

ט. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֹדָה[37] אוֹ 14
שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם בְּעֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים[38] 15
- לֹא קְרֵבָה וְלֹא נִפְדֵּית עַד שֶׁיִּוָּלֵד לָהּ מוּם קָבוּעַ. 16

37) כגון הרובע והנרבע והנעבד לעבודה זרה והמוקצה לעבודה זרה. 38) שאם היה על פי שני עדים - הבהמה נסקלת.

י. בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ אַחַת מִן הַטְּרֵפִּיּוֹת[39] הָאוֹסְרוֹת 17
אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה - אֲסוּרָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. הֲרֵי הוּא 18
אוֹמֵר: הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ. 19
וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְקָרְבָּן - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ, 20
שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים[40], אֶלָּא 21
יִרְעוּ עַד שֶׁיָּמוּתוּ וְיִקָּבְרוּ. 22

39) שאינן בכלל מום. 40) למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, טו) "ואכלת" ולא לכלביך.

יא. נִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[41] - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא לְבֵית 23
הַשְּׂרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא אֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ הַפְּנִימִיִּין 24
חָסֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְרֵפָה, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת 25
בְּכֵלְיָא אַחַת[42] אוֹ שֶׁנְּטַל הַטְּחוֹל[43] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה 26
לַמִּזְבֵּחַ וְתִשָּׂרֵף[44]. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, שֶׁאֵין 27
חִסָּרוֹן שֶׁבִּפְנִים מוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חָסֵר 28
כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וְכָל הַיָּתֵר - 29
כְּחָסֵר[45]. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא שָׁם שָׁלֹשׁ כֵּלְיוֹת אוֹ שְׁנֵי 30
טְחוֹלִים - פְּסוּלָה. 31

41) כלומר, אחת מן הטרפיות שבאברים הפנימיים. 42) בעלת כלייה אחת, ראה בפרק ח מהלכות שחיטה הלכה כה, שהיא מותרת באכילה. 43) שאינה טריפה, ומותרת באכילה. 44) משום ש"כל שפסולו בקדש בשריפה". 45) ראה בחולין נח: "כל יתר כנטול דמי".

יב. אֵי זוֹ הִיא סַנְוֵרִין קְבוּעִים? כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים 32
יוֹם וְלֹא רָאָה. וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[46]: בְּיוֹם 33
שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים מֵעֵת שֶׁהִרְגִּישׁוּ בּוֹ, וּבְיוֹם אַרְבָּעָה 34
וַחֲמִשִּׁים, וּבְיוֹם שְׁמוֹנִים. אִם רָאָה[47] - מוֹנִים לוֹ 35
שְׁמוֹנִים מֵעֵת שֶׁפָּסְקָה הָרְאִיָּה. 36

46) כר' חנינא בן אנטיגנוס במשנה שם, ובגמרא (שם לט.) אמר רב נחמן בר יצחק "ובלבד שיהיו משולשים", וכפירוש רש"י שם שבודקים בימים כז, נד ופ, ולא כשיטת התוספות שם (שבודק בתחילת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים שהוא יום מ). 47) באמצע השמונים ושוב פסקה ראייתו.

יג. וּבַמֶּה יְוָדַע שֶׁהַמַּיִם קְבוּעִים? כְּשֶׁאָכְלָה[48] עֲשָׂבִים 37
לַחִים[49] מֵרֹאשׁ אָדָר עַד חֲצִי נִיסָן, וְאָכְלָה אַחֲרֵי כֵן 38
עֲשָׂבִים יְבֵשִׁים[50] אֱלוּל[51] וַחֲצִי תִּשְׁרֵי, וְלֹא נִתְרַפְּאָה 39
- הֲרֵי אֵלּוּ מַיִם קְבוּעִים[52]. 40

48) ראה להלן הלכה יד כמה היא צריכה לאכול מעשבים אלו. 49) תבן וחציר שגדלו במשך חדשי החורף. 50) שגדלו במשך חדשי הקיץ. אבל אכל קודם יבש ואחר כך לח, אינה מתרפאת בכך, ויתכן כי אין זה מים קבועים. 51) כל חודש אלול. 52) והוא מום קבוע, במשנה ובגמרא בכורות לח: "ואלו הן מים הקבועים אכל לח ויבש של גשמים (=שדה בעל שמסתפקת רק במי גשמים) הרי זה מום (שאם לא כן, הייתה האכילה הזאת מרפאה), בית השלחין (=שדה שמסתפקת גם במי גשמים וגם בהשקייה) אינו מום (כי העשבים האלו אינם מרפאים, וייתכן כי יש סיבה אחרת, שגרמה לעוורונה ולא משום שזה מים קבועים). ודגשמים נמי אכל יבש ואחר כך לח, אינו מום עד שיאכל יבש אחר הלח וישנו ג' חדשים וכו' אדר וחצי ניסן לח, אלול וחצי תשרי יבש". ויש להבין למה לא הזכיר רבינו כאן כי רק לח ויבש של גשמים (=בעל) היא רפואה, ולא לח ויבש של שלחין?

1 **יד. וְכַמָּה תֹּאכַל מֵעֲשָׂבִים אֵלּוּ הַלַּחִים בִּזְמַן הַלַּח**
2 **וְהַיְבֵשִׁים בִּזְמַן הַיֹּבֶשׁ? כִּגְרוֹגֶרֶת[53] אוֹ יוֹתֵר[54] קֹדֶם**
3 **סְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה[55] שֶׁל כָּל יָמִים בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים**
4 **אֵלּוּ. וְצָרִיךְ שֶׁתֹּאכַל אוֹתָן בְּכָל יוֹם אַחַר שְׁתִיָּה[56],**
5 **וְתִהְיֶה מֵתֶרֶת[57] בַּשָּׂדֶה[58] בְּעֵת אֲכִילָה, וְלֹא תִּהְיֶה**
6 **לְבַדָּהּ, אֶלָּא הִיא וּבְהֵמָה אַחֶרֶת לִצְוֹת[59] עִמָּהּ. אִם**
7 **נַעֲשָׂה לָהּ כָּל אֵלּוּ וְלֹא נִתְרַפְּאַת - הֲרֵי אֵלּוּ קְבוּעִין**
8 **וַדַּאי; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[60],**
9 **וְאֵינָהּ קְרֵבָה[61] וְלֹא נִפְדֵּית[62].**

53) כתאנה יבשה. 54) שם בגמרא "וכמה מאכילין אותו? אמר רבי יוחנן משום רבי פינחס בן ערובא כגרוגרת" ובפירוש רבינו גרשון "אפילו כגרוגרת וכו' דיו לבדיקה". 55) בגמרא שם: "בעי במערבא כגרוגרת בסעודה ראשונה או דלמא בכל סעודה וסעודה, אם תמצי לומר בסעודה ראשונה, קודם אכילה או לאחר אכילה, קודם אכילה וודאי מעלי ליה כסמא, לאחר אכילה מאי". ורבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" שבגמרא פסק כאן שמספיק רק בסעודה ראשונה (ראה לחם משנה) ופוסק שצריך קודם אכילה, כדברי הגמרא שבזה יש בוודאי מרפא, אבל לאחר אכילה ספק הוא, כי לא נפשט האיבעיא שם. 56) שם לט. "קודם שתייה או לאחר שתייה, קודם שתייה ודאי מעליא ליה כשערי, לאחר שתייה מאי". 57) לא קשורה. 58) שאין רפואה זו מועלת אלא בשדה, אבל אם הייתה בעיר לא מועילה רפואה זו כלל וכלל. ורק בגינה הסמוכה לעיר הדבר בספק. 59) כלומר, בצוותא עמה, וגם זה שם "עם חברו וודאי מעלי ליה, לבדו מאי". 60) שמא אין זה מים קבועים, והסיבה לעוורונה היא אחרת ומה שלא נתרפאה משום שלא עשו לה את הטיפול הנכון. 61) כי אף אם המים אינם קבועים בכל אופן הוא מום עובר ואין מקריבים בהמה בעלת מום עובר. 62) כי ייתכן שאין המים קבועים, ובמום עובר אינה נפדית.

10 **טו. כֵּיצַד? אָכְלָה הַלַּח כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּאֲדָר כֻּלּוֹ וַחֲצִי**
11 **נִיסָן, וְאָכְלָה אַחֲרָיו הַיָּבֵשׁ כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּחֲצִי נִיסָן**
12 **וְאִיָּר, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכְלָה בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַל הַסֵּדֶר[63],**
13 **אוֹ שֶׁאָכְלָה כִּגְרוֹגֶרֶת אַחַר אֲכִילָה אוֹ קֹדֶם שְׁתִיָּה, אוֹ**
14 **שֶׁהָיְתָה קְשׁוּרָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה לְבַדָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּגִינָה**
15 **הַסְּמוּכָה לָעִיר, וְלֹא נִתְרַפְּאַת - מִכָּל אֵלּוּ סָפֵק**
16 **קְבוּעִין אוֹ עוֹבְרִים[64]. לְפִיכָךְ, אִם הִטִּיל בָּהּ מוּם**
17 **אַחֵר - אֵינוֹ לוֹקֶה[65]. אָכְלָה כְּמִשְׁפָּטָהּ בִּזְמַנֵּי הָאֲכִילָה**
18 **וְלֹא נִתְרַפְּאָה - הֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ.**

63) כלומר, שלושה חדשים רצופים. ולא כמו שאמרנו למעלה: מאדר עד חצי ניסן, ומאלול עד חצי תשרי. 64) שהרי בגמרא שם נסתפקו בכל הדברים האלו אם הם מרפאין או לא, ולא נפשט הספק. משום כך הוא ספק קבועים או עוברים, שייתכן שיש כאן סיבה אחרת לעוורונה. ודברים אלו אינם רפואה לזה. 65) שמא היא בעלת מום קבוע והמטיל בה מום אחר אינו לוקה.

19 **טז. יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק[66], אִם לְמַפְרֵעַ הִיא בַּעֲלַת מוּם**
20 **קָבוּעַ מֵעֵת שֶׁבָּאוּ לָהּ הַמּוּמִים אוֹ מֵעֵת שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
21 **מֵרְפוּאָתָהּ. לְפִיכָךְ, הַפּוֹדֶה אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
22 **מֵרְפוּאָתָהּ וְנֶהֱנָה בְּאוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן אַחַר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
23 **מֵרְפוּאָתָהּ[67] - הֲרֵי זֶה סָפֵק מוֹעֵל, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן**
24 **מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.**

66) שם לט. "בעי מיניה פינחס אחוה דמר שמואל משמואל, אכל ולא איתסי, למפרע הוי מומא או מכאן ולהבא הוי מומא, נפקא מינה למימעל בפדיונו. אי אמרת למפרע הוא מומא מעיל, ואי מכאן ולהבא הוי מומא לא מעיל", ולא נפשטה הבעיא. 67) כלומר, אפילו נהנה אחר שנתייאשו מרפואתה, הרי זה ספק, כיון שנפדה לפני שנתייאשו מרפואתה (ולא כמו שנראה מדברי רש"י שם שלאחר בדיקתן ודאי מעל, ראה רש"ש שם).

יום רביעי ג' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר בו המומים הפוסלים בעוף, ודין תורים ובני יונה, ודין רובע ונרבע ומוקצה לעבודה זרה והנעבד, ודין המקדישם.

25 **א. אֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בְּעוֹף[2]. וְכֵן אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד**
26 **הַנְּקֵבָה בְּעוֹף[3]. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'תְּמִימִים זָכָר' אֶלָּא בִּבְהֵמָה**
27 **בִּלְבַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוּמִין קְטַנִּים[4]; אֲבָל**
28 **עוֹף שֶׁיָּבֵשׁ גַּפּוֹ[5] אוֹ נִסְמֵית עֵינוֹ אוֹ נִקְטְעָה רַגְלוֹ -**
29 **אָסוּר לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[6], שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חָסֵר כְּלָל[7]. וְכֵן**
30 **אִם נוֹלַד בּוֹ אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת שֶׁאוֹסְרִין אוֹתָהּ**
31 **בַּאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה נִפְסָל לְקָרְבָּן[8].**

2) כי תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף, קידושין כד: ותמורה יד. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ג, למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כב, יח) "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" – "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף". 3) שבקרבנות בהמה,

יש שחייבים להביא דוקא זכר ולא נקבה, או דוקא נקבה ולא זכר, אבל מן העוף יכול להביא או מן הזכרים או מן הנקבות, וראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. 4) כגון דוקין שבעין (רש"י זבחים סח: במשנה). 5) כנף שלו. 6) ספרא שם וקידושין שם: "יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר (ויקרא א, יד) "מן העוף" ולא כל העוף". 7) ראה למעלה פ"ב, הלכה יא. 8) לגבי בהמה, הביא רבינו למעלה שם הלכה י, ממה שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", וטעם זה שייך גם בעוף (כסף משנה).

1 **ב. תּוֹרִים[9] קְטַנִּים[10] - פְּסוּלִין, וּבְנֵי יוֹנָה[11] גְּדוֹלִים -**
2 **פְּסוּלִין[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[13].**
3 **תְּחִלַּת הַצְּהוּב[14] בָּזֶה וּבָזֶה - פָּסוּל[15]. וְעַד מָתַי[16] יִהְיוּ**
4 **בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים? כָּל זְמַן שֶׁעוֹקֵר כָּנָף[17] וּמִתְמַלֵּא**
5 **מְקוֹם עִקָּרוֹ דָּם[18]. וְהַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים מִשֶּׁיִּזְהָבוּ[19].**

9) מין מיוחד של יונים. 10) שלא גדלו עדיין. 11) יונים רגילים. ומכיון שמדבר כאן על "גדולים" לא היה צריך לכתוב "ובני היונה", שהמלה "בני" מורה על קטנים, ראה להלן בסמוך, אלא שנקט ביטוי שגור. 12) משנה וברייתא בחולין כב. 13) ובכל התורה כולה, לא השמיט הכתוב מלת "בני" אצל "יונים", וכמו כן לא כתב אף פעם "בני" אצל "תורים", ומזה למדו בברייתא (שם כב:) כי תורים דוקא ויונים דוקא קטנים. 14) כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר (רש"י חולין שם). 15) שם במשנה. כלומר, בין אצל תורים ובין אצל בני יונה, שבני יונה פסול משום שכבר יצא מכלל הקטנות, ובתורים פסול מפני שעוד לא הגיע לכלל גדלות. ובחולין (שם:) נסתפקו אם הם פסולים מטעם ודאי או מטעם ספק, ולא נפשטה הבעיא, וראה להלן בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. 16) שם בגמרא "מאימתי בני יונה כשרים וכו' מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא", ופירש"י מאימתי בני יונה כשרים, שביום שנולדו מאוסים הם, "ורבינו, נראה שהיה גורס "עד אימתי בני יונה כשרים", ונראה שהיא הגירסא הנכונה" (כסף משנה). 17) בגמרא שם: "מכי שמיט גדפא", והיינו הנוצה שעל הכנפיים הקטנים, ראה בערוך ערך נץ ג. 18) שאז עדיין אינו בכלל תחילת הציהוב. וכשר הוא לכתחילה בלי שום פקפוק. 19) שם בגמרא: "מאימתי התורים כשרים, משיזהיבו" ומפרש רש"י: "שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב".

6 **ג. הַטְּמְטוּם[20] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[21], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְךָ**
7 **מוּם גָּדוֹל מֵהֶן[22] - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין לַמִּזְבֵּחַ[23] מִדֶּרֶךְ**
8 **אַחֶרֶת: לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק זָכָר סְפֵק נְקֵבָה - הֲרֵי הֵן כְּמִין**
9 **אַחֵר. וּבַקָּרְבָּנוֹת נֶאֱמַר: זָכָר תָּמִים וּנְקֵבָה תְּמִימָה -**
10 **עַד שֶׁיִּהְיֶה זָכָר וַדַּאי אוֹ נְקֵבָה וַדַּאית[24]. לְפִיכָךְ אַף**
11 **הָעוֹף שֶׁהוּא טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[25] פָּסוּל**
12 **לַמִּזְבֵּחַ[26].**

20) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא סתום (פ"ב מהלכות אישות הלכה כה). 21) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (שם הלכה כד). 22) ראה משנה בכורות מא. לענין בכור, מחלוקת תנאים: תנא־קמא סובר הטומטום ואנדרוגינוס אין שוחטין אותן לא במקדש (שמא הם נקבה), ולא במדינה (שמא הם זכר), ור' ישמעאל אומר "אין לך מום גדול מזה". וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד (שבריה בפני עצמה היא, ונגזז ונעבד – רש"י). ופסק רבינו כר' ישמעאל. וכן כתב בפ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח. אבל צריך עיון, שהרי בפ"ב מהלכות בכורות הלכה ה, פסק בטומטום כי הוא בכור ויאכל במומו (כלומר, אחרי שנפל בו מום אחר, וכן כתב רש"י במשנה שם, כי מה שאמר ר' ישמעאל "אין לך מום גדול מזה", אין זה אלא באנדרוגינוס – לחם־משנה). ובאנדרוגינוס פסק שם כדעת חכמים שהוא כבריה בפני עצמה. וראה גם להלן הלכה ט. 23) זבחים פה: ולא כדברי ר' אליעזר בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ה), שטומטום ואנדרוגינוס כשרים בעוף. 24) כדברי חכמים (בכורות שם) שאינו בכור אלא נגזז ונעבד. אבל דבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם מא: "אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס, אבל טומטום דברי הכל ספיקא הוא וקדוש מספיקא". 25) אף כי אין המומים פוסלים בעוף, ראה למעלה הלכה א. 26) מדרך אחרת. כלומר, כיון שלמדנו בקרבנות שהטומטום והאנדרוגינוס אסורין בהקרבה למזבח, משום שצריך או זכר ודאי או נקבה ודאית – גם בעוף הם פוסלים למזבח.

13 **ד. וְכֵן הַכִּלְאַיִם[27] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[28] וּמְחֻסַּר זְמַן[29]**
14 **פְּסוּלִים[30], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם. שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר**
15 **אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז - עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל מִין וָמִין בִּפְנֵי**
16 **עַצְמוֹ, לֹא שֶׁיִּהְיֶה מְעֹרָב מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[31]. כִּי יִוָּלֵד -**
17 **פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן[32]. וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים - פְּרָט לִמְחֻסַּר**
18 **זְמַן[33]. תַּחַת אִמּוֹ - פְּרָט לְיָתוֹם[34], שֶׁנּוֹלַד אַחַר**
19 **שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ[35].**

27) מעורב מכבש ועז, ראה להלן. 28) שהוציאו הולד דרך הבטן, על ידי ניתוח קיסרי. 29) ראה להלן הלכה ח, כי מצות־עשה להקריב מיום השמיני להיוולדו, וכל שבעת הימים הראשונים הוא מחוסר זמן. 30) בכורות נז. בבא קמא עז: ועוד. וכן הוא בספרא אמור פרשה ח הלכה ג. 31) למדו כן ממה שכתוב "או" על כל אחד ואחד, ומכאן כי צריך להיות שור או כבש או עז, ולא שיהיו מעורבים, ראה בבא קמא שם ותוספות חולין לח: ד"ה או (הר המוריה). 32) שם. 33) שם. 34) שם.

20 **ה. הַנִּדְמֶה[36], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כִּלְאַיִם - הֲרֵי הוּא**
21 **פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[37]. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז, וְעֵז**
22 **שֶׁיָּלְדָה כְּמִין כֶּבֶשׂ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת**
23 **סִימָנִין[38], הוֹאִיל וְהוּא דּוֹמֶה לְמִין אַחֵר - פָּסוּל**
24 **כְּבַעַל מוּם קָבוּעַ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם קָבוּעַ גָּדוֹל מִן**
25 **הַשִּׁנּוּי[39].**

35) בבכורות שם במשנה: "ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואח"כ ילדה". ורבינו השמיט נולד לאחר מיתה (ראה בכסף־משנה), משום שבמיתה בידי שמים הוולד מת לפני אמו (ראה בבא בתרא קמב:), ורק באופן שנעקר הוולד לצאת – אין הוולד מת. ולזה כיוון רבינו

(ראה תוספות שם ד"ה דהוא) בפ"ו מהלכות בכורות הלכה יד לענין מעשר בהמה, שכתב: "וכן היתום שמתה אמו או נשחטה עם לידתו אינו מתעשר". 36) ראה להלן בהמשך ההלכה, כיצד הוא הנדמה. 37) בכורות וחולין ובבא בתרא וספרא שם. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא שם) "או עז" – פרט לנדמה. 38) של אמו. שאז אין למעטו מ"או עז", ראה בבכורות טז: 39) ראה שם במשנה לענין בכורה: "רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים חייב". וגמרא שם ג: אמרו כי חייב ליתנו לכהן, אבל לענין לישחט עליו בחוץ, נחשב הנדמה, שיש בו מקצת סימני אמו, למום גמור, ואסור להקריבו על המזבח, וראה ברש"י שם. ואם אין בו מקצת סימנים של אמו, אינו בעל מום, כיון שדומה כולו למין אחר, והוא נתמעט מ"או עז", כנ"ל.

1 **ו. וְכֵן הָרוֹבֵעַ[40] וְהַנִּרְבָּע[41] וְהַמַּקְצֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה[42]**
2 **וְהַנֶּעֱבָד[43], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[44] - הֲרֵי**
3 **הֵן פְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם**
4 **- כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה פָּסוּל[46]. וּבַעֲבֵרָה[47] הוּא**
5 **אוֹמֵר: כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה כְּתִיב: כִּי**
6 **שִׁחֵת עַמְּךָ[48]. וְכֵן בְּהֵמָה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[49] -**
7 **הֲרֵי הֵן כְּרוֹבֵעַ[50] אוֹ נִרְבָּע[51] וּפְסוּלִין לַמִּזְבֵּחַ[52].**

40) כגון פר שבא על האשה. 41) בהמה שנרבעה מן האדם, "וכגון שרבע ונרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים, שאינה נסקלת בכך" (רבינו בפיה"מ, ורש"י זבחים עא. וראה תמורה כח.). 42) כלומר, הפרישוה לקרבן לעבודה זרה (רש"י בתמורה כח:). ולדעת רבינו, אף הפרישוה לתשמישי עבודה־זרה (ראה תפארת ישראל בפתיחה לסדר קדשים פ"ב סימן לד), וראה להלן פ"ד הלכה ד מאימתי נפסל משום מוקצה. 43) שעשו אותו עבודה־זרה ועבדו לו. 44) כלומר, כל אלה הרשומים למעלה, ואף המוקצה והנעבד, ראה משנה תמורה כח. ופ"ח מהלכות עבודה זרה הלכה א. 45) שם במשנה. 46) דרשת ר' ישמעאל שם כח: אף כי בברייתא (שם עמ' א ועמ' ב) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "מן הבהמה" להוציא רובע ונרבע, "מן הבקר" להוציא את הנעבד, "מן הצאן" להוציא את המוקצה – מביא רבינו דרשת ר' ישמעאל שהכל מודים בה, ראה תוספות חולין כג. ד"ה כי משחתם (הר המוריה). 47) בדפוס מג"ע: "ובערוה". וכן הוא בגמרא (מעשה רוקח). 48) בתמורה שם, למדו כן ממה שנאמר (דברים ד, טז) "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל וכו'" (וראה הר המוריה כאן). 49) ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שפטורים מסקילה (משנה זבחים עא. ראה להלן פ"ד הלכה ב). 50) רק לגבי בהמה כתב כן, שהרי אין רובע בעוף (זבחים פה: וראה להלן פ"ד הלכה א). 51) בין בבהמה ובין בעוף, ראה להלן פ"ד שם. 52) זבחים שם במשנה. וראה בתמורה כח: שלמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "ומן הצאן – להוציא את הנוגח". ויתכן כי לדעת ר' ישמעאל שלמד נרבע ומוקצה מ"משחתם", ראה למעלה, ולא דרש "מן הבהמה" וכו' לענין זה, ראה בתמורה שם – לא דרש גם "ומן הצאן" להוציא נוגח, ולכן הוצרך רבינו לכתוב "שהן כרובע ונרבע", וראה בהר המוריה.

8 **ז. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ**
9 **רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ[53] לְקָרְבָּן, אִם עָבַר וְהִקְרִיבָן - אֵינוֹ**
10 **לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה אַזְהָרָתָן[54]. אֲבָל**
11 **אֶתְנַן[55] זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב[56] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[57],**
12 **וְהַמַּקְרִיב אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - לוֹקֶה אַחַת;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב. וּמִפְּנֵי מָה**
14 **לוֹקֶה[58] אַחַת עַל שְׁנֵיהֶן? מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּלַאו**
15 **אֶחָד[59].**

53) בדפוס רומי וויניציאה חסירה מלה זו, וכן נכון. 54) בתורה, אלא נלמדו מ"השחתה – השחתה", כמבואר למעלה. 55) ראה להלן פ"ד הלכה ח, איזהו אתנן. 56) ראה להלן שם הלכה טז, איזהו מחיר כלב. 57) משנה תמורה כח. וראה ספר המצוות לא־תעשה ק. 58) לפי שאזהרתם נתפרשה, כדלהלן. 59) כלומר, לא נאמר "לא תביא אתנן זונה, ולא תביא מחיר כלב", אלא כללן ביחד "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב", ודעת רבינו בספר המצוות כלל ט כרבא (פסחים מא. וכנוסחת רבינו שם, ראה ב"ספר המצוות לעם" עמוד לו, ובהוספות ותיקונים שם עמוד שמו), שעל לאו שבכללות כזה אין לוקין אלא אחת, ראה גם להלן פ"ה הלכה א.

16 **ח. מִצְוַת עֲשֵׂה[60] לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[61] מִיּוֹם**
17 **הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת**
18 **אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה[63]. וְכָל שִׁבְעַת**
19 **הַיָּמִים נִקְרָא מְחֻסַּר זְמַן[64]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּחֻסַּר זְמַן**
20 **פָּסוּל[65], אִם עָבַר וְהִקְרִיבוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה[66], מִפְּנֵי**
21 **שֶׁהוּא לַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה[67], וְלֹא נִרְצָה הַקָּרְבָּן[68].**

60) ראה בספר המצוות, עשה ס. 61) (בספר המצוות שם: "כל קרבן שנקריב מן הבהמה" – נראה שבעוף לא נצטווינו להמתין עד היום השמיני. וכן נראה להלן הלכה ט שכתב "תורים שלא הגיע זמנן – ובני יונה שעבר זמנן", ולא כתב גם "בני יונה שלא הגיע זמנן". וכן כתב שם "תורים שלא הגיע זמנן, שהן כמחוסר זמן בבהמה". ובפי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח: "איזהו מחוסר זמן בגופו, בהמה בתוך שבעת ימי הלידה ותורין שלא הגיע זמנן", הרי שבני יונה מותרים בהקרבה מיד משעת לידתם (וראה בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י). וכן דעת רש"י בחולין כב: וראה בגליון הרמב"ם להגרע"א). 62) ראה מסכת פרה פ"א משנה ד, ולהלן פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא־יב. 63) וכמו כן נאמר (שמות כב, כט) "שבעת ימים יהיה עם אמו, ביום השמיני תתנו לי". 64) ראה בזבחים קיב: ולהלן פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. 65) כן נראה במשנה פרה שם, ובחולין פ: 66) ראה חולין שם וזבחים קיד: 67) שנאמר "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה", ומכלל זה שבכל שבעת הימים לא ירצה. ומקור הדברים בחולין וזבחים שם "אמר רבי זירא, הנח למחוסר זמן דהכתוב ניתקו לעשה",

ומפרש רבינו כי אין זה כמו כל לאו הניתק לעשה, שעובר על הלאו ומקיים אחר־כך את העשה שבו, אלא הכוונה ללאו הבא מכלל עשה, וראה בתוספות זבחים שם ד"ה אלמא, וחולין שם ד"ה הנח, ובספר המצוות שם. 68) שהרי נאמר (שם) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מכלל זה, שלפני יום השמיני – אינו נרצה.

ט. תּוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[69], שֶׁהֵן כִּמְחֻסַּר זְמַן בַּבְּהֵמָה[70], וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן[71] - הַכֹּל כְּבַעַל מוּם[72]; וְהַמַּקְרִיבָן - אֵינוֹ לוֹקֶה[73], אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל וְלֹא נִרְצָה.

69) לפני שיזהבו, ראה למעלה הלכה ב. 70) כת"ק זבחים קיד: וראה להלן פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ח. 71) ראה למעלה הלכה ב מהו זמנן. 72) כלומר, בני יונה שעבר זמנן הוא כבעל מום אצל בהמה, וראה משנה זבחים שם. 73) שהרי לא כתבן התורה בלשון לא־תעשה, כי־אם בלאו הבא מכלל עשה, שנאמר (ויקרא א, יד) "והקריב מן התורים או מן בני היונה", ראה כסף־משנה.

י. הַמַּקְדִּישׁ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[74] וּטְרֵפָה[75] וְכִלְאַיִם וְיוֹצֵא דֹּפֶן[76] לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ עִצִּים וַאֲבָנִים[77], לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עַל גּוּפָן, וַהֲרֵי הֵן חֵלִין לְכָל דָּבָר, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶם כָּל קָרְבָּן שֶׁיִּרְצֶה. וְאֵינָן כְּבַעַל מוּם[78], שֶׁבַּעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ קָרְבָּן[79]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ[80] רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וּמֻקְצֶה וְנֶעֱבָד וְאֶתְנָן וּמְחִיר - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְיִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם קָבוּעַ וְיִפָּדוּ עָלָיו. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ מְחֻסַּר זְמַן - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[81], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].

74) ראה למעלה הלכה ג. 75) ראה למעלה הלכה א. 76) ראה למעלה הלכה ד. 77) תמורה יז. 78) תמורה שם. והיינו בממיר בהמת קרבן על בעל מום, שקדושת התמורה חלה עליו (פ"א מהלכות תמורה הלכה יד, ופ"ג שם הלכה ה) ועל אלה לא חלה תמורה. 79) אם הוא תם. אבל החמישה הנ"ל הם מין בפני עצמן. 80) תמורה כח: 81) ובזה אינו דומה לבעל מום עובר שהמקדישו למזבח – לוקה, שלא חילקו בזה בין בעל מום עובר לבין בעל מום קבוע, עיין למעלה פ"א הלכה ב. וראה בהר המוריה. 82) למעלה הלכה ח.

יא. נִמְצְאוּ כָּל הָאֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ הֲרֵי הֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: בַּעַל מוּם[83]. וְשֶׁאֵינוֹ מִן הַמֻּכְחָר[84]. וּמְחֻסַּר אֵבֶר מִבִּפְנִים[85]. וּטְרֵפָה[86]. וְכִלְאַיִם[87]. וְיוֹצֵא דֹּפֶן[88]. וְרוֹבֵעַ[89]. וְנִרְבָּע[90]. וְשֶׁהֵמִית הָאָדָם[91]. הַנֶּעֱבָד[92]. הַמֻּקְצֶה. הָאֶתְנָן[93]. הַמְּחִיר[94]. מְחֻסַּר זְמַן[95].

83) ראה למעלה פ"א הלכה ד. טומטום ואנדרוגינוס ונדמה הם בכלל בעל מום, ראה למעלה הלכה ג והלכה ה (לחם משנה). ויש אומרים כי נדמה בכלל כלאים (כסף־משנה למעלה הלכה ה). 84) ראה למעלה פ"ב הלכה ח. 85) שם הלכה יא. 86) שם. 87) למעלה הלכה ד. 88) שם. 89) למעלה הלכה ו. 90) שם. 91) שם. 92) שם. 93) למעלה הלכה ז. 94) שם. 95) למעלה הלכה ד. ולא מנה כאן יתום שנולד אחר שנשחטה אמו (ראה למעלה הלכה ד), שכיון שנולד אחר שחיטת אמו אין זו לידה, והרי הוא בכלל יוצא דופן (כסף משנה, ועיין ראב"ד).

יב. כָּל הָאֲסוּרִין[96] לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן. אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב אֶחָד בְּרִבּוֹא[97] - נִפְסַד הַכֹּל וְנִפְסָל לַמִּזְבֵּחַ. וְכֻלָּן[98] וַלְדוֹתֵיהֶן מֻתָּרִין לַמִּזְבֵּחַ[99]; חוּץ מִוּלַד נִרְבַּעַת וְנֶעֱבֶדֶת וּמֻקְצִית וְשֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, שֶׁוֻּלְּדָן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹתָן[100].

96) משנה בזבחים ע: ובתמורה כח. 97) ולא ניכר מי הוא הפסול. 98) כל הפסולין למזבח. 99) משנה בתמורה ל: "כל האסורים לגבי מזבח וולדותיהן מותרין", וראה גם בעבודה זרה מו: 100) בתמורה שם: "אמר רבא ולד הנרבעת אסורה, היא וולדה נרבעו, ולד נוגחת אסורה, היא וולדה נגחו וכו'. איכא דאמרי, אפילו ולד מוקצה ונעבד אסור, מאי טעמא? דניחא ליה בניפחיה" (כלומר, כשהבהמה מעובדת נראית שמינה ונפוחה, ונראית חשובה יותר לעבודה זרה, הלכך ניחא ליה בעובר ואסור – רבינו גרשום), ופסק רבינו כאיכא דאמרי.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[101] כְּשֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ שֶׁהֵמִיתָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי הַוָּלָד מָצוּי עִמָּהּ בְּעֵת שֶׁנִּפְסְלָה וְהָיָה כְּאֵבֶר מֵאֵיבָרֶיהָ; אֲבָל אִם נִתְעַבְּרָה אַחַר שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ אַחַר שֶׁהֵמִיתָה - הֲרֵי וְלָדָהּ כָּשֵׁר לַמִּזְבֵּחַ[102]. אֲפִלּוּ נִרְבְּעָה כְּשֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה[103]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם נִרְבְּעָה וְהִיא חֵלִין וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ וְנִתְעַבְּרָה, שֶׁוֻּלְּדָהּ מֻתָּר[104]. וְכֵן אֶפְרוֹחַ בֵּיצַת טְרֵפָה[105] מֻתָּר לַמִּזְבֵּחַ[106].

101) שוולד הנרבעת והנעבדת והמוקצה ושהמיתה את האדם - אסורין למזבח. 102) לדעת רב נחמן שם הוא לדברי הכל, גם לרבנן וגם לר' אליעזר. ולפי דעת רבא, אין זה אלא לדברי רבנן, הסוברים "זה וזה גורם מותר" (האם האסורה, והזכר הבא עליה). 103) שם לפי הלשון הראשון של רב נחמן, ולפי דברי רבנן. 104) לפי הלשון הראשון של רב נחמן הוא לדברי הכל, ולפי הלשון השני אין זה אלא לדברי רבנן. 105) כלומר, אפרוח שנולד מביצת יונה טריפה. 106) שם לא. במסקנא שהכל מודים בזה, מפני שאין האפרוח נרקם אלא לאחר שהביצה נסרחת ונעשית כעפר, ואז בטל איסורה.

יד. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְקָמָה[107] - חִטֶּיהָ מֻתָּרִין לִמְנָחוֹת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ, וְנִדְמוּ לִוְלָדוֹת שֶׁל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ שֶׁהֵן מֻתָּרִין[108]. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁפִּטְמָהּ בְּכַרְשִׁינֵי[109] עֲבוֹדָה זָרָה - מֻתֶּרֶת לַמִּזְבֵּחַ[110], שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ[111].

107) תבואה כשהיא צומחת ומחוברת לארץ. 108) כלומר, נדמו לוולדות של איסורי מזבח, כגון נעבד

ומוקצה ונרבע וכו' שנעבדה בה ואחר־כך נתעברה, ואף כאן מוקדם היה קמה ועכשיו הוא קמח, ומקור דברים אלו בעבודה זרה מז. במסקנת הגמרא. 109) "כרשינין הוא זרע הנקרא בערבי כרסנא וכו' ומאכילין אותו לבקר" (רבינו בפירוש המשנה שבת רמ.). וראה בפי"ב מהלכות תרומות הלכה ז. 110) אף כי מקריב הבהמה עם הכרשינים של עבודה זרה שבקרבה (ראה מרכבת המשנה). 111) כלומר, הכרשינין נשתנו על ידי האכילה, ומקור דבריו מהסוגיא בתמורה לא. ששאלו בתמיהה: "אלא מעתה, האכילה כרשיני עבודה־זרה, הכי נמי דאסירה?" — הרי שהדבר ברור כי המפטם בהמה בכרשיני עבודה־זרה מותרת למזבח.

1 **טו. לוֹקְחִין[112] כָּל הַקָּרְבָּנוֹת מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[113],**
2 **וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם לֹא מִשּׁוּם רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וְלֹא**
3 **מִשּׁוּם מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה נִפְסָל.**
4 **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מֵעַמְּלֵקִי הֶבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם**
5 **עַל מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיְ אֱלֹהֶיךָ[114].**

112) עבודה זרה כב: בברייתא. 113) כלומר, קונים מן הגויים בהמות לקרבן. וראה להלן פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים קרבן עולה מן הגוי. 114) שם כד: לדעת חכמים, ולא כרבי אליעזר שמפרש פסוק זה למכרם ולקחת בדמיהם לזבוח לה'.

יום חמישי ד' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר בו דין רובע ונרבע והמית אדם והיו שם עדים, ומתי נפסל משום רובע ונרבע ומוקצה, ודין אתנן זונה ומחיר כלב.

6 **א. אֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף שֶׁנִּרְבַּע[2] אוֹ שֶׁהֵמִית**
7 **אֶת הָאָדָם[3] אוֹ הֻקְצָה אוֹ נֶעֱבַד[4] - הַכֹּל פָּסוּל לְגַבֵּי**
8 **הַמִּזְבֵּחַ[5].**

2) על־ידי אדם. בזבחים פה, ב: "בעי רבי ירמיה, יש נרבע בעופות או אין נרבע בעופות", ופשטו כי יש נרבע בעופות, ממה שנאמר בברייתא "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' מטמאים בגדים אבית הבליעה", הרי שפסולים, ומליקתם עושה אותם נבילה. ובחולין כג, א - למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, יד) "מן התורים" — למעוטי נרבע ונעבד (וראה 'תוספות' זבחים שם ד"ה יש) ודקדק רבינו לכתוב "שנרבעה", מפני שרובע לא שייך בעופות, שאין עוף רובע אשה (זבחים, שם). 3) ראה למעלה פ"ג ה"ו. ופסול העוף יש ללמוד מפסול הבהמה, שכשם שלענין סקילה שוה העוף לבהמה (ראה ברכות כז.), הוא־הדין גם לענין קרבן, שוה העוף לבהמה, מה הבהמה שהמיתה את האדם פסולה לקרבן (ראה זבחים עא. במשנה) אף העוף כן ('קרית ספר' ו'הר המוריה'). 4) ראה זבחים פה, ב: "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה" (שמליקתם מנבלתם). הרי שעופות כבהמות. וראה למעלה שלמדו כן כדלהלן: "מן התורים, למעוטי נרבע ונעבד". 5) ראה תמורה כח, א. וזבחים עא, א.

9 **ב. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע וְשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם, אִם הָיוּ שָׁם**
10 **שְׁנֵי עֵדִים[6] - הֲרֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף[7] נִסְקָלִין[8] וּבְשָׂרָן**
11 **אָסוּר בַּהֲנָאָה[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאֵלּוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
12 **לַגְּבוֹהַּ[10]. וּבַמָּה אָמְרוּ[11] שֶׁהֵן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ? כְּשֶׁהָיוּ**
13 **מֻתָּרִין לְהֶדְיוֹט. כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד בִּלְבַד**
14 **וְהַבְּעָלִים שׁוֹתְקִין, אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁאֵין עֵד כְּלָל[12]. הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד וְהַבְּעָלִים**
16 **מַכְחִישִׁין אוֹתוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין אַף לַמִּזְבֵּחַ[13].**

6) ראה בכורות מא, א. תמורה כח, א. זבחים עא, א. וקידושין נז, ב. 7) לענין נרבע והמית את האדם, אבל לא לענין רובע שאין עוף רובע אשה (זבחים פה: וראה למעלה). 8) שנאמר ברובע ונרבע (ויקרא כ, טו־טז) "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת, ואת הבהמה תהרגו. ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה, והרגת את האשה ואת הבהמה, מות יומתו דמיהם בם". ואמרו ב'ספרא' קדושים פי"א כי מיתות אלו הם בסקילה, ונאמר אצל שור שהמית את האדם (שמות כא, כח) "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו" ואמרו במכילתא דרשב"י שם "אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף". 9) אפילו אם שחטן. שכתוב לענין שור שהמית את האדם (שמות שם) "ולא יאכל את בשרו", ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר (בפסחים כא: וב"ק מא. וחולין קיד. וקידושין שם) "כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפירט לך בנבילה". וגם רובע ונרבע אסורים בהנאה, ראה קידושין שם. וזה נלמד משור שהמית, ראה בריטב"א שם. 10) ראה זבחים ע, ב - במשנה. 11) תמורה כח, א - במשנה, ראה בהלכה הקודמת, ופ"ג ה"ו. 12) שאמרו (בבא־קמא מד.) "כמיתת הבעלים, כך מיתת השור", ומיתת בעלים היא בשני עדים (ראה רש"י קידושין סו.) אבל להקרבה אסור אפילו בעד אחד, או בבעלים, ראה בכורות ותמורה וקידושין שם. 13) בקידושין שם: "ואמר אביי, אמר לו עד אחד שורך נרבע והלה שותק — נאמן", הרי שאינו נאמן אלא אם הבעל שותק, אבל אם היה מכחיש אינו נאמן (כסף־משנה). וראה גם רש"י שם ד"ה לאו לגבי מזבח קיימי.

17 **ג. בְּהֵמָה שֶׁשִּׁחֲקוּ בָּהּ וְהִגִּיחוּהָ עַד שֶׁהֵמִיתָה אֶת**
18 **הָאָדָם - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה לַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
19 **כַּאֲנוּסָה[14]. אֵין הַבְּהֵמָה נִפְסֶלֶת מִשּׁוּם רוֹבֵעַ אוֹ נִרְבָּע**
20 **עַד שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שֶׁרְבָעָהּ[15] בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם**
21 **אֶחָד[16]. בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים[17] [בֵּין[18]]**
22 **עֶבֶד[19], הוֹאִיל וּרְבָעָהּ אָדָם נִפְסְלָה. וְאִם הָאָדָם הוּא**
23 **שֶׁנִּרְבַּע מִן הַבְּהֵמָה - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת עַד שֶׁתִּהְיֶה**
24 **הָאִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[20], אוֹ יִהְיֶה**
25 **הָאִישׁ הַנִּרְבָּע בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[21].**

14) בבבא־קמא מ, ב - נחלקו בזה רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו באיסורין (כסף־משנה). ואין זה דומה לוולד בהמה שהמיתה את האדם, שהוולד היה באונס, ובכל זאת

הוא אסור לקרבן (ראה למעלה פ"ג הי"ב) – שכאן כל עצם הפעולה היה באונס, ואילו שם היה עצם ההריגה ברצון. וראה ב'הר המוריה'. 15) התחיל ב"רובע" ופירש תחלה "נרבע", ואילו רובע יפרש להלן בסמוך. 16) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה, ואינו פוסל למזבח (משנה, נדה מה.). 17) ובזה אפילו רבעה בשני עדים (ראה למעלה ה"ב), שהרי הגוי שרבע בהמה, אינה נהרגת על ידו (ראה בפ"ט מהל' מלכים ה"ו). ומקור לדבר זה, שאף הנרבעת לגוי אסורה למזבח, הוא בעבודה זרה כב, ב (הובא למעלה פ"ג הט"ו) כי "לוקחין מהן (= מהגויים) בהמה לקרבן, ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד", הרי שאם ידוע שהגוי רבעה – אסורה למזבח. 18) כן הוא בדפוסי רומי וויניציאה, ובדפוס מג"ע, שהובא ב'מעשה רוקח'. 19) עבד כנעני שחייב במצוות כאשה, ואם הגוי אוסרה ברביעתו, כל-שכן שהעבד אוסרה. 20) אבל בפחות מזה אין זו ביאה, ראה בנדה מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו', בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה, פחות מכן כנותן אצבע בעין", ואמרו בסנהדרין נה, ב - שגם בהמה בכלל "אחד מכל העריות". וסובר רבינו כי כשם שלא מומתין על ידה אלא אם היא בת שלש שנים ויום אחד, כמו כן לא נאסרת למזבח עד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, וכן הוא ב'תוספות' שם סוף ד"ה וחייבין. אבל הראב"ד בהשגות כתב, שכיון שלענין קטן שבעל, אמרו במשנה (נדה מה.) "בן תשע שנים ויום אחד וכו' ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח", ואילו לענין בת שלש שנים ויום אחד, לא אמרו במשנה שפוסלת את הבהמה מעל גבי המזבח, וכמו כן לא אמרו כן לענין קטן שנבעל – מתוך זה נראה, כי רק אם האדם הוא הרובע צריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, שבפחות אין הבהמה נהנית, ואין זו ביאה, אבל אם הרובע הוא בהמה והנרבע הוא אדם, אפילו בפחות מבן תשע שנים ויום אחד בזכר, ופחות משלש שנים ויום אחד בנקבה – הבהמה נאסרת, שהבהמה נהנית גם בפחות מבן תשע ובפחות מבן שלוש. 21) אף-על-פי שבמשנה (נדה, שם) לא אמרו כן אלא אם הקטן הוא הרובע – סובר רבינו שאין לחלק ביניהם. וראה למעלה בדעת הראב"ד.

1 **ד. מֵאֵימָתַי תִּפָּסֵל הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף מִשּׁוּם מֻקְצֶה?**
2 **מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ בָּהֶן הַכְּמָרִים[22] מַעֲשֶׂה[23], כְּגוֹן שֶׁיִּגְזְזוּ אוֹתָהּ**
3 **אוֹ יַעַבְדוּ בָּהּ לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[24]. אֲבָל בִּדְבָרִים[25]**
4 **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מֻקְצֶה, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ לַעֲבוֹדָה זָרָה[26].**

22) הם המשמשים בבית עבודה-זרה. 23) כרבא בר רב אדא אמר רב יצחק (תמורה כט.) ש"אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו", ונראה שרבינו גרס שם "אין מוקצה אסור אלא משיעבדו", וכן הוא בתוספתא עבודה זרה פ"ה (צוקרמנדל עמ' 469 5) "מאימתי נקרא מוקצה, משנעשה בו מעשה". וכן הוא שם בתמורה פ"ד (עמוד 555 26) וכפי פירוש ראשון ברש"י שם. והראב"ד השיג על רבינו מכח הנוסחא שלפנינו, ופירשה להיפך, שאינו אסור אלא עד שיעבדו, אבל לאחר מכאן - מותר, וכפי הפירוש השני שברש"י. ועי' כסף-משנה. 24) כלומר, גוזז צמרה לשם עבודה-זרה או משתמש עמה לצרכיה, כגון משיכת קרון או עבודה אחרת לצורך עבודה-זרה (תמורה שם, מימרא של רבי יוחנן). 25) כלומר, הקצאה בדיבור בלבד. 26) אלא במעשה, גמרא שם ותוספתא שם ושם.

5 **ה. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁלּוֹ בֵּין**
6 **שֶׁהָיְתָה שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן**
7 **בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשָׁהּ בֵּין לְאַחַר הֶקְדֵּשָׁהּ -**
8 **הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַמִּזְבֵּחַ[27]. אֲבָל הַמֻּקְצֶה, אִם הָיָה שֶׁלּוֹ**
9 **וְהֻקְצָה קֹדֶם שֶׁיֻּקְדַּשׁ - נִפְסַל; הֻקְצָה שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ**
10 **שֶׁהֻקְצָה שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁהֻקְדַּשׁוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין**
11 **אָדָם מַקְצֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[28].**

27) תוספתא, תמורה שם: "הנרבע בין משלו ובין משל חבירו, בין לפני הקדשו בין לאחר הקדשו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס ובין ברצון - פסול לגבי מזבח". ובתוספתא בבא-קמא פ"ד (עמ' 353 4) אמרו: "רובע ונרבע, בין משלו ובין משל חבירו וכו'". וראה ב'קרית ספר'. 28) תוספתא, עבודה זרה סוף פ"ו, "(מ)מוקצה שלו אסור (כן הוא בכת"י ווין ובדפוס ראשון), ושל חבירו מותר (כן הוא שם ושם), לפני הקדשו אסור, לאחר הקדשו מותר", וראה גם בתוספתא, תמורה שם: "מוקצה שלו אסור, ושל חברו מותר".

12 **ו. הַנֶּעֱבָד, בֵּין שֶׁעָבַד שֶׁלּוֹ בֵּין שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֹנֶס**
13 **בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשׁ**
14 **בֵּין לְאַחַר הֶקְדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[29]; וְיִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
15 **בּוֹ מוּם קָבוּעַ וְיִפְדֶּה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30]. וְהַנֶּעֱבָד -**
16 **הוּא וְכֹל מַה שֶּׁעָלָיו אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[31]; שֶׁכָּל צִפּוּי[32]**
17 **נֶעֱבָד אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[33]. אֲבָל הַמֻּקְצֶה - הוּא אָסוּר,**
18 **וּמַה שֶּׁעָלָיו מֻתָּר לַמִּזְבֵּחַ[34].**

29) תוספתא, תמורה שם: "ונעבד בין משלו ובין של חבירו, בין לפני הקדשו ובין לאחר הקדשו, בין בשוגג ובין במזיד - פסול לגבי מזבח, באונס כשר, ברצון פסול (מילים אלו סותרות למה שכתוב בסיפא, וראה ב'כסף משנה' ב'חסדי דוד' וב"יחוסי תנאים ואמוראים' ערך ר' הלל בריה דר' ולס). איזהו נעבד, כל שעובדין אותו, בין באונס ובין ברצון". וכן הוא גם בברייתא עבודה זרה נד, א: "איזהו נעבד, כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון", וראה גם תוספתא עבודה זרה פ"ו: "איזהו נעבד, כל שעובדין אותו בין בשגגה בין במזיד". ופירוש "באונס", שאנסוהו הגוים לעבוד את הבהמה, ואין צריך שיעשה בה מעשה, ואפילו בבהמת חבירו, ולא כמו שאמרו בגמרא עבודה זרה, שם: "בהמת חבירו צריך לעשות בה מעשה כדי לאסרה", ולא כמו שמחלק ה'כסף משנה' שרק לאסרה להדיוט צריך מעשה, אבל לאסרה לגבוה אין צריך מעשה, שהרי רבינו פסק למעלה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א כי אף שעשה מעשה בבהמת חבירו, לא אסרה להדיוט שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל סמך על דברי ה'ירושלמי' (כלאים פ"ז ה"ג) כי "הנעבד אע"פ שאינו נאסר להדיוט (שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ראה גם להלן הט"ו) נאסר לגבוה", ולפי זה אין הבדל בין אם עשה מעשה ובין אם לא עשה מעשה, שלגבוה אסור לעולם ('אור

שמח', וראה להלן ה"ז לענין מעיין). 30) למעלה פ"ג ה"י. 31) משנה, תמורה כח, א: "הנעבד וכו' הוא ומה שעליו אסור". 32) כלומר, מה שעליו כגון כסף וזהב וכו'. 33) להדיוט, שנאמר (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (תמורה כח:). ומכיון שאסור להדיוט נאסר גם לגבוה, שנאמר (יחזקאל מה, טו) "ממשקה ישראל, למנחה ולעולה ולשלמים". ואמרו (פסחים מח. מנחות ה. ו. חולין צ: ותמורה כט.) מן המותר לישראל, ולא מהאסור לישראל, אבל הנעבד עצמו, אף כי מותר לישראל בהנאה (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א), אסור למזבח, שנמעט מן הפסוק (ראה למעלה פ"ג ה"ו), ולפי זה אפילו אם לא היה הציפוי על הנעבד, בשעה שעבדו אותו, הרי הוא אסור למזבח. אבל ראה בפירוש המשנה בתמורה שם, שכתב רבינו הטעם למה שאמרו שמה שעליו אסורים למזבח, משום שגם הכסף והזהב נעבד, מה־שאין־כן כסף וזהב של המוקצה שלא נעבד – הרי הוא מותר. נשמע מדבריו, כי הכסף והזהב של הנעבד שלא היה עליו בשעה שנעבד – מותר למזבח. 34) משנה, תמורה כח, א. שהמוקצה עצמו אסור משום שעשו בו מעשה (ראה למעלה ה"ד), אבל במה שעליו לא עשו מעשה (פירוש המשנה, שם). ומטעם "כסף וזהב עליהם" גם כן אין לאסור, שלא נאמר כן אלא על עבודה־זרה עצמה, ולא על משמשיה ('קרית ספר').

1 **ז. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְהַר[35], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר**
2 **בַּהֲנָאָה[36] - הֲרֵי אַבְנָיו אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[37]. וְכֵן**
3 **הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ בְּאַרְצוֹ[38] - הֲרֵי מֵימָיו**
4 **פְּסוּלִין לְנִסֵּךְ[39]. אֲשֵׁרָה[40] שֶׁבָּטְלָה[41] - אֵין מְבִיאִין**
5 **מִמֶּנָּה גְּזָרִים לַמַּעֲרָכָה[42]. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִבְהֵמָה -**
6 **כְּשֵׁם שֶׁנִּפְסְלָה לַמִּזְבֵּחַ, כָּךְ צֶמֶר שֶׁלָּהּ פָּסוּל לְבִגְדֵי**
7 **כְּהֻנָּה, וְקַרְנֶיהָ פְּסוּלִין לַחֲצוֹצְרוֹת[43], וְשׁוֹקֶיהָ[44]**
8 **לַחֲלִילִין, וּבְנֵי מֵעֶיהָ לְנִימִין[45], הַכֹּל פָּסוּל[46].**

35) לפי מה שכתבנו להלן גבי מעיין, צריך לפרש גם כאן בהר שלו. 36) להדיוט, ראה בהל' עבודה זרה שם, כי "כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אף־על־פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה". 37) כלומר, אסור לבנות מזבח מאבני ההר, והיא בעיית רמי בר חמא בעבודה זרה מו, א: "המשתחוה להר, אבניו מהו למזבח (אם מותר לבנות מהן מזבח או לא – רבינו חננאל) ופשטה רבא (שם מו:) מקל־וחומר: "ומה אתנן שמותר בתלוש להדיוט, אסור במחובר לגבוה, דכתיב (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב, לא שנא תלוש ולא שנא במחובר, נעבד שאסור בתלוש להדיוט, אינו דין שאסור במחובר לגבוה". 38) כלומר, נובע ברשותו, וכמו כן המים נשארים בתוך שדותיו ואינם יוצאים מחוץ לשדותיו, אבל אם נובע ברשות הרבים אין המים נאסרים (שם מז. נט.), וכמו כן בנובע בשדה אחר, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואף־על־פי שבבהמה פסק רבינו למעלה ה"ו, שלגבי קרבן אדם אוסר דבר שאינו שלו – במחובר אין הדבר כן, שהרי איסור מחובר לגבוה נלמד בקל־וחומר מאתנן (ראה למעלה), ואתנן אינו שייך אלא בבהמה שלו, ולא בבהמה של אחרים ('אור שמח'). 39) שם מז, א: "בעי רבה, המשתחוה למעיין, מימיו מהו לנסכים וכו', למיא דקמיה קא סגיד, וקמאי קמאי אזלו (= למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה, והרי הלכו להם – רש"י שם) או דילמא לדברונא דמיא קא סגיד" (= לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעבד – רש"י שם) ולא נפשטה, ומספק פסק רבינו לחומרא (כסף־משנה. והלחם־משנה תמה על זה למה לא כתב, שבדיעבד הורצה כמו שכתב בכל הספיקות, ראה להלן הי"ב). 40) אילן שעבדו אותו לשם עבודה־זרה. 41) שהגוי ביטל אותה מלהיות עבודה־זרה, שמותרת בהנאה להדיוט (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח). 42) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב: "הכל מודים באשרה שבטלה, שאין מביאים ממנה גזירים למערכה" (ראה משנה־למלך). 43) כלומר, לשופרות, ראה שבת לו, א - ששופרות נקראים חצוצרות. 44) כלומר, העצם של השוק פסול לעשותו חליל, שיחללו בו הלוים במקדש בשעת שמחת בית השואבה (ראה סוכה נ. במשנה). 45) כלומר, פסול לנימים של כינור (ראה שם נא:). 46) כל אלו הן בעיות שלא נפשטו במס' עבודה זרה מז, א.

9 **ח[47]. כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁם לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יֵעָשֶׂה**
10 **לִמְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה[48].**
11 **[49]אֵי זֶהוּ אֶתְנָן?[50] הָאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵא לִיךְ דָּבָר זֶה**
12 **בִּשְׂכָרֵךְ[51]. אֶחָד זוֹנָה כּוּתִית[52] אוֹ שִׁפְחָה[53] אוֹ**
13 **יִשְׂרְאֵלִית שֶׁהִיא עֲרֻוָה עָלָיו אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין[54]. אֲבָל**
14 **הַפְּנוּיָה[55], אֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן[56] - אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר[57]. וְכֵן**
15 **אִשְׁתּוֹ נִדָּה - אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲרֻוָה[58].**

47) נראה שתחילת ה"ח צריכה להיות להלן לפני "איזהו אתנן" ('הגהות בן אריה'). 48) הוא כלל ונתינת טעם להקודם, ראה ב'הר המוריה'. 49) כן צריך להיות, כנ"ל. 50) ראה למעלה פ"ג ה"ד, כי אתנן זונה אסור למזבח. 51) משנה, תמורה כט, א. 52) תמורה כט, ב. ולמדו זאת בגזירה־שוה "תועבה – תועבה". נאמר באתנן (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה וגו' כי תועבה ה' אלקיך", ונאמר (ויקרא יח, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה". מה להלן (= ויקרא) עריות שאין קידושין תופסין בה, הכי נמי (=באתנן) אין קידושין תופסין בה", ובגויה אין קידושין תופסין, ראה בקידושין סו, ב - במשנה. 53) תמורה כט, א - במשנה: "וכן האומר לחבירו הוליך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) אמר שמואל בר רב יצחק, כי דברי המשנה הם בעבד עברי, ובאין לו אשה ובנים שאסור בשפחה (ראה להלן ה"י), הרי שלדעת חכמים אתנן שפחה הרי הוא אתנן. 54) כגון כהן גדול הבא על האלמנה. ודעת רבינו ברורה, כי אין אתנן נאסר אלא־אם־כן היתה ביאת עבירה, וראיה לכך ממה שהקשו שם על המשנה הנ"ל "והא שפחה לעבד מישרא שרי", והוא לפי דברי כולם, והמחלוקת של אביי ורבא שם כט, ב - דלדברי אביי אין איסור אתנן זונה ישראל אלא אם היא מעריות, שאין תופסין בהן קידושין, אבל אם היא מחייבי לאוין שתופסין בהן קידושין – אין אתננה אסור, ורבא סובר שאפילו בחייבי לאוין, אף שתופסין בהן קידושין, אתננה אסור, לפי

שלומדים זונה ישראלית מזונה גויה, מה זונה גויה אתננה אסור, אף זונה ישראלית אתננה אסור. ופסק רבינו כרבא. 55) דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה (ראה תמורה, שם). 56) שנאמר אצלו (ויקרא כא, ז) "אשה זונה וחללה לא יקחו", אין הבא על הפנויה נחשבת לזונה אף לכהן. 57) שפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה, ולא כרבי אליעזר, ראה תמורה שם. 58) כיון שמותרת לו לאחר זמן, וכרבי ורב (תמורה שם, ועי' רש"י שם ד"ה הבאות לו).

ט. נָשָׁא[59] אַחַת מֵחַיָּבֵי לָאוִין - כֹּל שֶׁיִּתֵּן לָהּ מֵחֲמַת בְּעִילָה[60] הֲרֵי זֶה אֶתְנָן וְאָסוּר. וְהַזְּכוּר[61] - אֶתְנַנּוֹ אָסוּר[62]. נָתְנָה הָאִשָּׁה אֶתְנָן לַבּוֹעֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִשּׁוּם אֶתְנָן[63].

59) למד זאת מנדה שלמעלה (הלכה הקודמת) שאף־על־פי שהיא אשתו, היה מקום לומר שאתננה אסור אם לא שהיא מותרת לו לאחר זמן, ומכאן שבחייבי לאוין, אף־על־פי שנשאה לאשה, אתננה אסור, שהרי לא תהיה מותרת לא לעולם ('הר המוריה'). 60) אבל אם נתן לה שלא מחמת בעילה, אלא מחמת שביטלה ממלאכתה, אין זה אתנן (תמורה שם, ברייתא של רבי): "ושנתן לה שכר להפקעתה (= שכר בטלה) וכו' מותרין", וראה ב'כסף משנה' ו'מרכבת המשנה'. 61) הבא על הזכר. 62) מס' תמורה שם, דברי רב. 63) שם דברי רבי. ואף־על־פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר "ובתתך אתנן, ואתנן לא ניתן לך ותהי להפך" (יחזקאל טז, לד), וממה שנאמר "להפך" נשמע שאין קרוי אתנן אלא מאיש לאשה ולא להיפך (שם).

י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ דָּבָר זֶה וְתָלִין שִׁפְחָתְךָ אֵצֶל עַבְדִּי הָעִבְרִי - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן. וְהוּא שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[64], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. וְהוּא הַדִּין בְּאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵא לִיךְ דָּבָר זֶה וְהִבָּעֲלִי לִפְלוֹנִי הַיִּשְׂרְאֵלִי - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן[66].

64) ואין זה אתנן זונה. ראה תמורה שם במשנה: "וכן האומר לחבירו הוליך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) שאלו: "והא שפחה לעבד משרא שרי וכו', אמר שמואל בר רב יצחק וכו' בעבד עברי וכו' וכגון דלית ליה אשה ובנים, דתניא אין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית". 65) בפ"ג מהל' עבדים ה"ד. 66) כלומר, לא רק באדון ועבד (שהאדון זוכה במעשה ידיו של העבד, וחייב בכל צרכי העבד) אמרו חכמים, שהאתנן שנתן האדון אסור, אף כי העבד הוא הבועל ולא האדון, אלא אפילו בשני אנשים שאין לאחד שום קשר עם השני, ואחד נתן אתנן עבור בעילת השני – גם אתנן זה אסור, מכיון שניתן עבור בעילת איסור, ולא חשוב מי הוא הנותנו. וראה כסף־משנה.

יא. פָּסַק עִם הַזּוֹנָה לִתֵּן לָהּ טָלֶה אֶחָד וְנָתַן לָהּ הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ נָתַן אֶלֶף - כֻּלָּן אֶתְנָן וַאֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[67]. נָתַן לָהּ אֶתְנַנָּהּ וְלֹא בָּא עָלֶיהָ, אֶלָּא אָמַר לָהּ: יְהִי אֶצְלֵךְ עַד שֶׁאָבוֹא עָלַיִךְ - כְּשֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ יֵאָסֵר[68]. קָדְמָה וְהִקְרִיבַתּוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ - כָּשֵׁר[69]. [וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת קָרְבָּן - יָצְאָה יְדֵי חוֹבָתָהּ.] וְהוּא שֶׁיֹּאמַר לָהּ בְּעֵת שֶׁנְּתָנָן: אֵימָתַי שֶׁתִּרְצִי לִי קְנִי אוֹתוֹ מֵעַכְשָׁיו[70]; אֲבָל אִם לֹא אָמַר לָהּ כֵּן[71] - אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַקְרִיב דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ[72].

67) ראה תמורה שם, במשנה: "האומר לזונה הוליך טלה זה בשכרך, אפילו הן ק' - כולן אסורין", ובגמרא שם: "היכי דמי, אילימא דשקלה אגרא (= שלקחה בשכרה) מאה בהמות, פשיטא דכולהו אסירי, מה לי חד מה לי מאה, לא צריכא דשקלה אגרא חדא ויהיב לה מאה, דכולהו מכח אתנן קאתי". 68) שם אמרינן: "תנו רבנן, נתן לה ולא בא עליה וכו' אתננה מותר, נתן לה ולא בא עליה - אתננה קרית להו? וכו', אלא הכי קתני נתן לה ואחר־כך בא עליה וכו', אתננה מותר, וליחול עליה אתנן למפרע? אמר רבי אלעזר, שקדמה והקריבתו" (וכן הוא בעבודה זרה סב: סג.), הרי שרק אם בשעה שבא עליה כבר לא היה האתנן קיים, אבל אם בשעה שבא עליה היה אתנן בידה, הרי זה אתנן ואסור. 69) ראה למעלה בהערה הסמוכה. 70) כלומר, אימתי שתצטרכי לטלה תקני לך מעכשיו, ואם לא תצטרכי אותו לא יהא קנוי לך, אלא בשעת ביאה. 71) אלא אמר לה, רק טלה זה יהיה אצלך, ולא תקחי אותו אלא בשעת ביאה. 72) שכל זמן שלא בא עליה לא קנתה הטלה, והכתוב אומר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'", ודרשו בגמרא (ראה תמורה ועבודה זרה שם) "מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו", ודבר שאינו של האדם אינו יכול להקדישו ולהקריבו.

יב. קָדְמָה וְהִקְדִּישַׁתּוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ[73] וְאַחַר כָּךְ בָּא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא אֶתְנָן[74], הוֹאִיל וּבָא עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּקְרִיבֶנּוּ[75], אוֹ אֵינוֹ אֶתְנָן, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּישַׁתּוּ קֹדֶם בִּיאָה[76]. לְפִיכָךְ[77] לֹא יִקְרַב[78], וְאִם קָרַב - נִרְצָה[79].

73) ועדיין לא הקריבתו. 74) בעיית רב הושעיא בתמורה ועבודה זרה שם, ולא נפשטה. 75) והרי הטלה קיים בשעת ביאה. 76) והרי קיימא־לן "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", והרי זה כאילו הקריבתו כבר. 77) כיון שהדבר ספק. 78) מספק. 79) כן דעת רבינו בכל הספיקות בעניני הקרבנות, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"כ.

יג. בָּא עָלֶיהָ וְלֹא נָתַן לָהּ, וּלְאַחַר זְמַן נָתַן לָהּ, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכוּתִית שֶׁאָמַר לָהּ: הִבָּעֲלִי לִי בְּטָלֶה זֶה, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מְשִׁיכָה[80], אוֹ בְּיִשְׂרְאֵלִית[81] שֶׁהָיָה הַטָּלֶה בַּחֲצֵרָהּ[82] וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא אֶתֵּן לָךְ מָעוֹת בְּיוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּךְ[83]; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ 'הִבָּעֲלִי לִי בְּטָלֶה' סְתָם, וּבָא עָלֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן שָׁלַח לָהּ טָלֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִשּׁוּם אֶתְנָן[84].

80) כלומר, שהרי הגוי קונה גם בכסף וגם במשיכה (ראה

פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד, ועיי"ש בהערה פח), וכיון שאומר לה הבעלי לי בטלה זה, הרי היא קונה את הטלה בביאה זו, אף כי נתן לה את הטלה לאחר זמן והרי זה אתנן זונה, וראה להלן בסמוך. 81) שאינה קונה אלא במשיכה או בהגבהה (ראה בפ"ג מהל' מכירה ה"א). 82) וחצרו של אדם קונה לו (פ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ח). 83) ראה בתמורה כט, א. ועבודה זרה סב, ב - בברייתא: "בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר", ובגמרא שם: "מאי יהיב לה, אלא הכי קתני וכו' בא עליה ואחר־כך נתן לה אתננה מותר", והקשו (שם כט: , ושם סג.) "והתניא, בא עליה ונתן לה ואפי' עד וכו' אתננה אסור וכו', לא קשיא הא דאמר לה הבעלי בטלה זה, הא דאמר לה הבעלי בטלה סתם. טלה זה והא מחוסר משיכה, בזונה גויה דלא קניא במשיכה. ואיבעית אימא, אפילו בזונה ישראלית, כגון דקאי בחצרה וכו' דשוויה לא אפותיקי, ואמר לה אם עוד יום פלוני יהבינא לך זוזי מוטב, ואם לאו טלה באתננך", וראה 'מאירי' עבודה זרה שם, שגרס "בזונה גויה דלא בעיא משיכה". וכן הוא ב'מאירי' קידושין יד, ב (והוסיף כי אלו הגורסים "דלא קניא במשיכה", גירסא משובשת היא) וכן הגירסא בכת"י ספרדי עבודה זרה שם, וכן גרס רבינו. 84) שם בגמרא, שאין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה.

1 **יד. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם אֶתְנָן וּמְחִיר[85] אֶלָּא גּוּפָן[86],**
2 **לְפִיכָךְ אֵינוֹ חָל אֶלָּא עַל דָּבָר הָרָאוּי לִקְרַב עַל גַּבֵּי**
3 **הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה וְיַיִן**
4 **וְשֶׁמֶן וָסֹלֶת[87]. נָתַן לָהּ מָעוֹת וְלָקְחָה בָּהֶן קָרְבָּן - הֲרֵי**
5 **זֶה כָּשֵׁר[88].**

85) ראה להלן הט"ז, אי זה הוא מחיר כלב. 86) משנה תמורה ל, ב. שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה", אתנן גופיה הוא שאסור, ולא חילופיו ('קרית ספר'). 87) אבל אם נתן לה ענבים, זיתים וחטים, הרי אלו כשרים לקרבן, שכבר נשתנו, ראה להלן הט"ו. 88) שם במשנה.

6 **טו. נָתַן לָהּ חִטִּים וַעֲשָׂאָתַן סֹלֶת, זֵיתִים וַעֲשָׂאָתַן**
7 **שֶׁמֶן, עֲנָבִים וַעֲשָׂאָתַן יַיִן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים, שֶׁכְּבָר**
8 **נִשְׁתַּנּוּ[89]. נָתַן לָהּ בְּהֵמַת קָדָשִׁים[90] בְּאֶתְנַנָּהּ - לֹא**
9 **נֶאֱסְרָה לַמִּזְבֵּחַ[91]. וַאֲפִלּוּ מִנָּה אוֹתָהּ עַל פִּסְחוֹ[92] וְעַל**
10 **חֲגִיגָתוֹ[93] בְּאֶתְנַנָּהּ - לֹא נִפְסְלוּ הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁכְּבָר זָכָה**
11 **בָּהֶן גָּבוֹהַּ מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁן[94]. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ דָּבָר**
12 **שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ - לֹא פְּסָלוֹ, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
13 **שֶׁלּוֹ[95], אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[96]. אֲבָל אִם נָתַן**
14 **לָהּ עוֹפוֹת[97], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻקְדָּשִׁין[98] - אֶתְנָן חָל**
15 **עֲלֵיהֶם וַאֲסוּרִים[99]. וּמִדִּבְרֵי קַבָּלָה הוּא דָּבָר זֶה[100].**

89) תמורה שם, בברייתא. וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם" – "שניהם" ולא שינוייהם, וראה להלן הי"ח בשינוי "מחיר כלב". 90) כלומר, בהמה שהקדישה לפני הנתינה. 91) תמורה שם, במשנה: "נתן לה מוקדשין, הרי אלו מותרין". 92) ראה להלן בסמוך. 93) היא חגיגת ארבעה עשר בניסן, ראה בפ"י מהל' קרבן פסח הי"ב. 94) ואין זה ממון שלו, ואינו יכול לתת לה באתננה. ושם בגמרא: "ויהיו מוקדשין, אתנן ומחיר חל עליהן, מקל־וחומר וכו' תלמוד־לומר (שם): "לכל נדר", להוציא את הנדור. טעמא דמעטינהו קרא, הא לא מעטינהו קרא, הוה אמינא כי יהיב לה מוקדשין, חל עליהן אתנן ומחיר, והא לאו ממוניה הוא, אמר רב הושעיא בממנה על פסחו, ורבי היא - דתניא "ואם ימעט הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) החייהו משה, מכדי אכילה ולא מכדי מקח. רבי אומר, אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעותיו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהן". ואמרו בפסחים צ, א - שרבה ורבי זירא נחלקו בביאור מחלוקתם, והמקיל בהם מפרש שלא נחלקו בעצים לצליית הפסח, ובמצה ומרור, שגם לחכמים לוקח בהם והמעות חולין – אלא בקונה במעות חלוק וטלית, ופסק רבינו פ"ד מהל' קרבן פסח הי"א כחכמים ולא כרבי (משנה־למלך שם). ולפיכך כתב כאן בטעם הלכה זו, שהם של הקדש, ולא כהברייתא בתמורה שם שמיעטה מן הפסוק "לכל נדר", כי ברייתא זו אליבא דרבי. וכוונת רבינו במה שכתב "ואפילו מנה אותה על פסחו ועל חגיגתו", לומר, שגם פסח וחגיגה שיש אומרים שהם ממונו (רבי, כנ"ל) – אין זה לפי ההלכה אלא גם הם אינם אלא ממון הקדש. ועי' כסף־משנה כאן ובהל' קרבן פסח שם. 95) נלמד מדברי הגמרא שהובאו למעלה: "והא לאו ממוניה הוא". וראה גם למעלה ה"ה. 96) שאז קנתה הזונה ביאוש ושינוי רשות, כמבואר בפ"ה מהל' גניבה ה"ג ('הר המוריה'). 97) תורים ובני יונה. 98) כלומר, אפילו עופות שהקדישן לפני הנתינה. 99) בתמורה ל, ב - במשנה: "נתן לה מעות וכו' מותרין, יינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור, נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרים. עופות, הרי אלו אסורים. שהיה בדין מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן, עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליהם, תלמוד־לומר (דברים כג, יט) לכל נדר, להביא את העוף", ומפרש רבינו כי מדובר בעופות מוקדשין, שאם לא כן למה הפסיקה המשנה בבבא "נתן לה מוקדשין", ולא נשנו הדברים ביחד "יינות ושמנים וסלתות (ועופות)", אלא על־כרחנו כי העופות הם מוקדשין ('מעשה רוקח'). ועוד ראיה לכך, כי אם נאמר שהעופות הם חולין – אין זה קל־וחומר ממוקדשין לעופות, כי מוקדשין הם ממון גבוה, ולפיכך אין אתנן חל עליהם, אבל עופות שהם חולין אפשר שאתנן חל עליהם, אלא על־כרחנו כי מדובר בעופות מוקדשין (לחם־משנה). אבל הראב"ד מפרש כי "העופות" במשנה הם חולין, וכן פירש רש"י שם. 100) כלומר, מגזירת הכתוב "לכל נדר". אבל מצד הסברא, היינו אומרים "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (לחם־משנה).

16 **טז. אֵי זֶה הוּא מְחִיר כֶּלֶב?[101] זֶה הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ:**
17 **הֵא לְךָ טָלֶה זֶה תַּחַת כֶּלֶב זֶה[102]. וְכֵן אִם הֶחֱלִיף כֶּלֶב**
18 **בְּכַמָּה בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת**
19 **לַמִּזְבֵּחַ[103].**

101) ראה למעלה פ"ג ה"ז כי מחיר כלב אסור למזבח.

102) משנה, שם. והיינו שמחליף הכלב בטלה. ושם בגמרא: "מחיר כלב, זהו חליפי כלב. וכן הוא אומר (תהלים מד, יג) תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם", אלמא מחיר היינו דמים (רש"י שם). 103) פשוט הוא (כסף־משנה). ונלמד ממה שנאמר להלן בהי"ז, שעשרה שכנגד הכלב אסורים ('הר המוריה').

יז. שְׁנֵי שֶׁתָּפִין[104] שֶׁחָלְקוּ, זֶה לָקַח עֲשָׂרָה טְלָאִים וְזֶה לָקַח תִּשְׁעָה וְכֶלֶב אֶחָד - שֶׁעִם הַכֶּלֶב[105] מֵתָּרִין[106]; אֲבָל הָעֲשָׂרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ: אִם יֵשׁ אֶחָד מֵהֶם דָּמוֹ כִּדְמֵי הַכֶּלֶב אוֹ יָתֵר עַל דְּמֵי הַכֶּלֶב - מוֹצִיאוֹ מִן הָעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד הַכֶּלֶב וְיִהְיֶה מְחִירוֹ[107], וּשְׁאָרָן[108] מֻתָּרִים[109]; וְאִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד דָּמָיו פְּחוּתִין מִדְּמֵי הַכֶּלֶב - הֲרֵי הָעֲשָׂרָה כֻּלָּן אֲסוּרִים[110].

104) משנה, שם ל, א. 105) כלומר, תשעת הטלאים שנטל זה שנפל בחלקו הכלב. 106) שם במשנה. שהרי אינם חליפי הכלב. 107) כלומר, טלה זה יהיה "מחיר הכלב", ורק הוא אסור למזבח (שם בגמרא, ומובא להלן). 108) יתר תשעת הטלאים. 109) ב'תוספות' שם ד"ה ואידך, כתבו שזהו מטעם "ברירה". ואם כן צריך עיון, שהרי רבינו פסק שבדאורייתא אין ברירה (פ"ז מהל' מעשר ה"א). ועי' בלחם־משנה פ"ו מהל' בכורות ה"י. 110) במשנה, שם: "וכן שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר", ובגמרא שם הקשו: "ניפוק חדא להדי כלבא, והנך כולהו לישתרו, הכא במאי עסקינן כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טיפונא (= היתר ששוה הכלב לעומת הטלה האחד) שדי בכולהו", וכולם נחשבים למחיר כלב.

יח. נִשְׁתַּנָּה הַמְּחִיר, כְּגוֹן שֶׁהֶחֱלִיף כֶּלֶב בְּחִטִּים וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[111]. אֶתְנַן כֶּלֶב[112] וּמְחִיר זוֹנָה[113] - מֻתָּרִין[114]. אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב - מֻתָּרִין לְבֶדֶק הַבַּיִת[115], שֶׁהֲרֵי הֵן מִשְׁתַּנִּין. אֲבָל גּוּפָן שֶׁל אֶתְנָן לֹא יֵעָשֶׂה רִקּוּעִין[116] לַבַּיִת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל נֶדֶר[117] - לְהָבִיא אֶת הָרִקּוּעִים.

111) שם ל, ב - בברייתא, וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (דברים שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם", "שניהם" ולא שינוייהם. וראה למעלה הט"ו לענין אתנן זונה. ולענין ולדותיהם שמותרין, מובא למעלה פ"ג הי"ב. וראה בכסף־משנה ובמשנה־למלך. 112) כלומר, בא על כלב ונותן לבעל הכלב טלה באתננו (ראה רש"י שם במשנה ל.). 113) כלומר, נתן לחבירו טלה תמורת שפחה זונה שיש לו (וראה רש"י שם). 114) שם במשנה: "אתנן הכלב ומחיר זונה, הרי אלו מותרין, שנאמר (דברים שם) "שניהם" — שניהם ולא ארבעה". 115) שאם למזבח מותרים אחר שנשתנו (למעלה בהלכה זו, ובהט"ו) קל־וחומר שמותרים לבדק הבית (כסף־משנה). 116) כחכמים בברייתא, שם. 117) בברייתא שם, למדו זאת חכמים ממה שנאמר (שם) "בית ה' אלקיך" — "לרבות את הריקועין", וצריך עיון (לחם־משנה).

יום שישי ה' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושאיסורם במה שהוא.

א. שְׂאוֹר[2] וּדְבַשׁ[3] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[4], וְאִסּוּרָן בְּכָל שֶׁהֵן[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם הִקְטִירָן עִם הַקָּרְבָּן אוֹ לְשֵׁם קָרְבָּן[6]. וְאֶחָד הַמַּקְטִיר עַצְמָן אוֹ הַמַּקְטִיר תַּעֲרֹבֶת שֶׁלָּהֶן - לוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[7]. וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֶאֱמְרוּ בְּלַאו אֶחָד[8].

2) דבר המחמיץ אחרים. והוא הדין לחמץ (=שנחמץ על ידי אחרים). 3) "כל מתיקת פרי קרוייה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה'". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. 4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. 5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשההקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל־שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערובת. 6) כלומר, או שהקטירן עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירן בפני עצמן ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. 7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירן בנפרד. 8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

ב. נָפַל מֵהֶם כָּל שֶׁהוּא בַּקְּטֹרֶת - נִפְסְלָה[9]. וְאִם הִקְטִיר מִמֶּנָּה בַּהֵיכָל[10] - לוֹקֶה[11]. וְאֵין הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.

9) בכריתות ו. בברייתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). 10) על המזבח הפנימי שבהיכל,

שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. 11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקה על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקה גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

ג. הֶעֱלָה שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ בִּפְנֵי עַצְמָן[12] לַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁם עֵצִים - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ - לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. אֲפִלּוּ הִקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַקְטָרָה[13] בִּדְבַשׁ אוֹ בִּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְהוּא מִן הַקָּרְבָּן - לוֹקֶה[14].

12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. 13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. 14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו' והקטירם מן השאור ומן הדבש עובר בלא־תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'.

ד. כֵּיצַד? הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם[15] אוֹ מִבְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[16] אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמִּנְחוֹת[17] אוֹ מֵמוֹתַר הָעֹמֶר[18] אוֹ מֵחַטַּאת הָעוֹף[19] אוֹ מִלֶּחֶם הַפָּנִים[20] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[21] אוֹ מִלֹּג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע[22], הַמַּעֲלֶה כְּזַיִת מֵאַחַת מֵאֵלּוּ בְּחָמֵץ אוֹ בִּדְבַשׁ, בֵּין לַמִּזְבֵּחַ בֵּין לַכֶּבֶשׁ[23] - לוֹקֶה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֵלּוּ רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, הוֹאִיל וְהֵן קְרוּיִין קָרְבָּן - חַיָּב עֲלֵיהֶן[24]; שֶׁנֶּאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיְ וְגוֹמֵר[25].

15) שהם נאכלין לכהנים. 16) שלמי יחיד, תודה, מעשר בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים ובכור הנאכל לכהנים. 17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאר נאכל לכהנים". 18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. 19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו". וסובר רבינו כי המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש, כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. 20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. 21) כי הן נאכלות לכהנים. 22) כי שיירי לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע". ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. 23) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש.

24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח.) "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". 25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו.

ה. וְכֵן אָסוּר[26] לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ[27] דָּבָר מִכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמִּקְצָתוֹ לָאִשִּׁים - הֲרֵי שְׁאֵרִיתוֹ בְּבֵל תַּקְטִירוּ[28].

26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שעיקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. 27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נז: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. 28) אף על פי שלעניין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

ו. הַמַּקְטִיר אֵיבְרֵי בְהֵמָה טְמֵאָה[29] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאִסּוּר הַקְרָבָתָהּ מִכְּלַל עֲשֵׂה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: מִן הַטְּהוֹרָה אֶכֹל[30] וּמִן הַטְּהוֹרָה הַקְרֵב[31], הָא טְמֵאָה לֹא תֹאכַל וְלֹא תַקְרִיב - כְּשֵׁם שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, כָּךְ לוֹקֶה עַל הַקְרָבָתָהּ[32]. אֲבָל הַמַּקְרִיב אֵיבְרֵי חַיָּה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[33]. וּמַנַּיִן שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם, הָא מִן הַחַיָּה לֹא תַּקְרִיבוּ[34]; וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

29) חמור, סוס וגמל וכו'. 30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו". 31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". 32) בזבחים שם אמרו: "איתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור המתחיל ולאו הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא

תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיוט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקרבה, ומתרץ: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקרבה מאכילה. 33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם") אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. 34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

1 **ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל וְהִקְרִיב הַקָּרְבָּן - פָּסוּל[35],**
2 **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׂנֵא גָזֵל**
3 **בְּעוֹלָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם**
4 **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
5 **חַטָּאת, שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בְּשָׂרָהּ[37]. וּמִפְּנֵי תַּקָּנַת**
6 **מִזְבֵּחַ אָמְרוּ: שֶׁהַחַטָּאת הַגְּזוּלָה, אִם נוֹדְעָה לָרַבִּים**
7 **- אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, כְּדֵי**
8 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזֵלוֹת. וְכֵן הָעוֹלָה[38].**

35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (בבא קמא סו: סז) - "קרבנו ולא הגזול". 36) כדעת רב יהודה בגיטין נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברשותיה, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. 37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. 38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי איריא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואידך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזור שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות".

9 **ח. הַגּוֹנֵב עוֹלַת חֲבֵרוֹ וְהִקְרִיבָהּ סְתָם[39] - נִתְכַּפְּרוּ בָהּ**
10 **הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.**

39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

11 **ט. אֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וּנְסָכִים[40] לֹא מִן הַטֶּבֶל[41] וְלֹא**
12 **מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לָעֹמֶר[42] וְלֹא מִן הַמִּדְמָע[43], וְאֵין**
13 **צָרִיךְ לוֹמַר מֵעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה**
14 **הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה[44], שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָהּ. וְאִם**
15 **הֵבִיא - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לִהְיוֹתָן רְאוּיִין לְקָרְבָּן, אֲבָל**
16 **נִתְקַדְּשׁוּ לְהִפָּסֵל, וְיִהְיוּ כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ[45].**

40) [היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. 41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל". 42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. 43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. 44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו לרבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? 45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתימא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישרפו שקדשם הכלי".

17 **י. כָּל הַמְּנָחוֹת אֵין מְבִיאִין אוֹתָן מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם**
18 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְכַתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן[46]: בִּכּוּרִים**
19 **לַיי[47]; וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[48]. וּמְבִיאִים נְסָכִים מִן**
20 **הַמֻּקְצֶה[49] בְּיוֹם טוֹב[50].**

46) בשתי הלחם. 47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". 48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיוט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. 49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). 50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

21 **יא. מִצְוַת עֲשֵׂה לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ**
22 **לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וְאֵין**
23 **לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלַח, חוּץ מִיֵּין**
24 **הַנְּסָכִים[51] וְהַדָּם וְהָעֵצִים[52]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה[53], וְאֵין**
25 **לוֹ מִקְרָא לִסְמֹךְ עָלָיו. וּמִצְוָה לִמְלֹחַ הַבָּשָׂר יָפֶה**
26 **יָפֶה, כְּמוֹלֵחַ בָּשָׂר לְצָלִי שֶׁמְּהַפֵּךְ אֶת הָאֵבֶר וּמוֹלֵחַ.**
27 **וְאִם מָלַח כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ בְּגַרְגִּיר מֶלַח אֶחָד[54] -**
28 **כָּשֵׁר[55].**

51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם. ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם

הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאישים, לבין יין הבא בפני עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאישים, אלא שאיסור כיבוי האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האישים]. 52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג) "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. 53) כלומר, דבר זה שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לעניין עצים. 54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא" (כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא, בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא. 55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה, אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

יב. הִקְרִיב בְּלֹא מֶלַח כְּלָל - לוֹקֶה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר וְהֶרְצָה[57]. חוּץ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁהַמֶּלַח מְעַכֵּב בַּקְּמִיצָה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ[59].

56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שבכל קרבן - לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה: הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא תשבית מלח וגו', ואם כן מנין לו לחייב מלקות בכל קרבן? 57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח, למצוה ולא לעכב". 58) נקט קמיצה משום שאינו מולח אלא את הקומץ בלבד. 59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו' כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן, אבל מלחה הזר, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

יג. הַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשֶּׁל צִבּוּר, כְּמוֹ הָעֵצִים; וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא מֶלַח אוֹ עֵצִים לְקָרְבָּנוֹ[60] מִבֵּיתוֹ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין הַמֶּלַח: בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח[61], וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ[62], וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת הַקֳּדָשִׁים[63]. וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ מוֹלְחִין הָאֵיבָרִים. וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.

60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש אשר היחיד מביא עצים. 61) כי שמונה לשכות היו בעזרת ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". 62) כי "כבש" היה בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח. 63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת המלח, אלא בלשכת הפרוה.

יום ש"ק ו' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים, וכן עצי המערכה.

א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִהְיוֹת כָּל קָרְבָּן תָּמִים וְנִבְחָר[2], כָּךְ הַנְּסָכִין[3] יִהְיוּ תְּמִימִים[4] וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם - שֶׁיִּהְיוּ הַנְּסָכִים תְּמִימִים. שֶׁלֹּא יָבִיא נְסָכִים לֹא מִיֵּין מְעֻשָּׁן[5], וְלֹא סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה[6], וְלֹא יִבְלֹל[7] בְּשֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ[8] אוֹ טַעְמוֹ רָע[9].

2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא, ולהלן פ"ז הלכה יא. 3) יין, שמן וסולת שמביאין עם הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ואף־על־פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) – בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שיהיו הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). 5) שם במשנה פו: ומעושן הוא "כשהיו הענבים מרים, היו מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה) כתב: "פירוש מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן, ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב". ולפי התוי"ט וההגהה על התוי"ט שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי גם כן) וכו'". וראה להלן הלכה ט. 6) משנה שם פה. "ואם התליעה פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכיהם": "שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם". וראה להלן הלכה יא. 7) את המנחה. 8) שם פו. בברייתא: "שמן וכו' ושל ריח רע לא יביא, ואם הביא פסול". 9) ראה להלן הלכה יד.

ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[10] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ כְּשֶׁהוּא לַח - פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[11]. הִתְלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִתְלִיעַ. וַעֲצֵי סְתִירָה[12] פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ אֶלָּא חֲדָשִׁים[13].

10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א־ד. 11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש – רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. 12) תוספתא

מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). 13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

1 **ג. הַמַּקְדִּישׁ[14] יַיִן פָּסוּל[15] אוֹ סֹלֶת[16] אוֹ שֶׁמֶן פָּסוּל[17]**
2 **אוֹ עֵצִים פְּסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ[18] - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם**
3 **דּוֹמִים לְבַעַל מוּם בִּבְהֵמָה וְלוֹקֶה[19], אוֹ אֵינָן כְּבַעַל**
4 **מוּם. לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].**

14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופז. ונסתפק המשנה־למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. 15) ראה להלן הלכה ט. 16) ראה להלן הלכה יא. 17) ראה להלן הלכה יד. 18) ראה למעלה הלכה ב. 19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. 20) מלקות מדרבנן, שבית־דין מכין כפי מה שיראו (פי"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מרדות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית־דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה – מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

5 **ד. הַסֹּלֶת[21] וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה[22] וְהָעוֹפוֹת[23]**
6 **וְהָעֵצִים וּכְלֵי שָׁרֵת[24] שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[25] - אֵין**
7 **פּוֹדִין אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ - כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
8 **בְּהַעֲמָדָה נֶעֱרָךְ, וְאֵלּוּ אֵינָן בִּכְלַל הַעֲמָדָה[26], לְפִיכָךְ**
9 **אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם[27].**

21) משנה במנחות ק: "המנחות והנסכים וכו'". 22) במשנה שם הובאה הלבונה בבבא אחרת, ביחד עם עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. 23) ספרא (פ' בחוקותי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה לג.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. 24) כלים שמשרתים בהם במקדש. 25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות והנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שנטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. 26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קרית ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פי"ב משנה א. 27) אפילו קדם מומן להקדשן, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

10 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ**
11 **אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ**
12 **בִּכְלֵי, אִם נִטְמְאוּ אוֹ נִפְסְלוּ - פּוֹדִין אוֹתָן[28]. אֲבָל**
13 **טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קֻדְּשׁוּ בִּכְלֵי - אֵין**
14 **פּוֹדִין אוֹתָן[29]. חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא[30], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ:**
15 **מֵחַטָּאתוֹ, עַל חַטָּאתוֹ[31] - לוֹמַר, שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ**
16 **מִדְּמֵי חַטָּאתוֹ. לְפִיכָךְ, קֹדֶם שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת -**
17 **הֲרֵי הִיא כִּקְדֻשַּׁת דָּמִים, וּפוֹדִין אוֹתָהּ אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכָל הַנְּסָכִים[32] שֶׁנִּטְמְאוּ[33] - עוֹשֶׂה**
19 **לָהֶם מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׁוֹרְפָן בַּמִּזְבֵּחַ[34].**

28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). 29) כרבי אלעזר שם קא. 30) שם המשך דברי ר' אלעזר. 31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז:) "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכבשה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסיף, שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסיף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). 32) זבחים צב. 33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. 34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

20 **ו. מֵי הֶחָג[35] שֶׁנִּטְמְאוּ[36] וְהִשִּׁיקָן[37] וְטִהֲרָן [כְּמוֹ**
21 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּטְהָרוֹת][38]: אִם טִהֲרָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן -**
22 **הֲרֵי אֵלּוּ מִתְנַסְּכִין; וְאִם הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ -**
23 **הוֹאִיל וְנִדְחוּ יִדָּחוּ[39].**

35) מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). 36) פסחים לד: מימרא של ריש

לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממעיין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). 37) נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). 38) הלכות טומאת אוכלין שם. 39) בפסחים שם: "השיקן ואחר־כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר־כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ח. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", "ואין בזה הפרש בין הקדישן בפה, ר"ל, בקריאת שם במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

1 **ז. זֵיתִים וַעֲנָבִים[40] שֶׁנִּטְמְאוּ[41] - דּוֹרְכָן פָּחוֹת**
2 **מִכְּבֵיצָה[42], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים לְנְסָכִים;**
3 **שֶׁהַמַּשְׁקֶה מֵפִקָּד הוּא בָּאֹכֶל, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מִגּוּפוֹ[43].**

40) פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכן פחות מכביצה ויינן כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. 41) "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). 42) משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=באוכל הטמא) כביצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכן פחות מכביצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכביצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפחתו הענבים משיעור כביצה, ושוב אינם מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כביצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכביצה. 43) ולפיכך לא נטמאו על־ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכונסים בתוכו (שם בגמרא).

4 **ח. מַעֲלָה[44] יְתֵרָה עָשׂוּ חֲכָמִים בְּקָדָשִׁים: שֶׁזְّרָעִים**
5 **שֶׁנִּטְמְאוּ, אֲפִלּוּ זְרָעָן - הַיּוֹצֵא מֵהֶן פְּסוּלִין לְנְסָכִים;**
6 **שֶׁאֵין זְרִיעָה מוֹעֶלֶת[45] בְּקָדָשִׁים[46]. וְכֵן הָעֵצִים**
7 **וְהַלְּבוֹנָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן אֲכָלִין - הֲרֵי הֵן**
8 **מִתְטַמְּאִין כְּאֹכֶל לְעִנְיַן הַקְרָבָנוֹת, וְיִפָּסְלוּ הָעֵצִים**
9 **וְהַלְּבוֹנָה בְּטֻמְאָה זוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן.**

44) שם לד: 45) לטהר. 46) אף־על־פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד.). 47) מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף־משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובזבחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" – "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה – הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם־משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

10 **ט. וְאֵלּוּ הֵן הַיֵּינוֹת הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[48]:**
11 **הַמָּתוֹק[49], וְהַמְּעֻשָּׁן[50], וְהַמְבֻשָּׁל בָּאֵשׁ אוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ[51]**
12 **אוֹ[52] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ בַּבִּשּׁוּל. אֲבָל יַיִן שֶׁמְּחַמְּמִין**
13 **אוֹתוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נָתְנָה בּוֹ טַעַם בִּשּׁוּל[53], וְכֵן יֵין**
14 **צִמּוּקִין[54], וְיַיִן מִגִּתּוֹ[55] שֶׁלֹּא שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם[56],**
15 **וְיֵין הַדְּלִיּוֹת[57], וְיֵין כֶּרֶם הַנָּטוּעַ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין[58] אוֹ**
16 **בְּבֵית הַזְּבָלִים[59], אוֹ יֵין גְּפָנִים שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[60],**
17 **אוֹ יֵין כֶּרֶם שֶׁלֹּא נֶעֱבַד[61] - כָּל אֵלּוּ הַיֵּינוֹת לֹא יָבִיא**
18 **לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[62].**

48) יש מהם שפסולים רק לכתחילה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. 49) משנה במנחות פו: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז.). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שהה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל־כרחנו שהיתה לפניו גירסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. 50) שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובהגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). 51) בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיון, ואם הביא כשר", ומתרץ "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיון, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. 52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". 53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטן". 54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: 55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). 56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא

מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר", וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. 57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכדמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. 58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים וכו' ואם הביא כשר". 59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. 60) שם במשנה: "ולא ממה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח־יט). 61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. 62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

י. יַיִן שֶׁנִּתְגַּלָּה[63] - פָּסוּל לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[64]. הִדְלָה גֶּפֶן עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה[65] - יֵינָהּ פָּסוּל לִנְסָכִים[66], מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: זֶבַח וּנְסָכִים[67] - מַה זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה[68], אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ[69].

63) ויש חשש שמא שתה נחש מהיין, והכניס בו ארס. 64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסנן את היין – פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות". 65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה, וכן גדלו הענבים. 66) דברי רב אשי בבכורות יז. 67) הוקשו זה לזה. 68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". 69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

יא. סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה רֻבָּהּ[70] אוֹ הִתְלִיעוּ רֹב הַחִטִּים[71] שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵהֶן[72] - פְּסוּלָה[73]. הִתְלִיעַ רֹב חִטָּה אַחַת - הֲרֵי זֶה סָפֵק[74]. וְכָל סֹלֶת שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ קֶמַח - פְּסוּלָה[75].

70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובברייתא (שם פה:) "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). 72) שהסולת נעשתה מהחיטים הללו, שרוב מהם מתולעים. 73) שם בברייתא: "וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקו". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה תהיה רובה מתולעת, אלא מספיק גם שכל חיטה וחיטה מהם היא רק במיעוטה מתולעת. אבל רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה ציץ הקודש חלק ב סימן כג), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מובחר, ונשאר הדבר בתיקו, וראה גם כסף־משנה והר המוריה כאן. 75) עד שיחזור וינפה אותה, ראה להלן הי"ב.

יב. כֵּיצַד בּוֹדְקִים?[76] מַכְנִיס הַגִּזְבָּר יָדוֹ לְתוֹךְ הַסֹּלֶת, אִם עָלָה בָּהּ אָבָק - פְּסוּלָה[77] עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִנַּפֶּה אוֹתָהּ. אֲבָל סֹלֶת חִטִּים שֶׁנִּזְרְעוּ בְּבֵית הַשִּׁלְחִין[78] אוֹ בְּבֵית הַזְּבָלִים[79] אוֹ בְּבֵית הָאִילָן[80] אוֹ בְּאֶרֶץ שֶׁלֹּא נָרָה וְלֹא עִבְּדָהּ[81] - לֹא יָבִיא לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כְּשֵׁרָה[82].

76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. 77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". 78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. 79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. 80) שם במשנה: "ולא מבית האילן" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפיה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). 81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זרועה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפיה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה, ראה להלן פ"ז הלכה ד. 82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבלים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף־משנה.

יג. חִטִּים שֶׁלִּקְּטָן מִגִּלְּלֵי הַבָּקָר[83] וּזְרָעָם[84] - הֲרֵי אֵלּוּ[85] סָפֵק, אִם עָבְרָה מֵאוּסָן בַּזְּרִיעָה אוֹ עֲדַיִן הֵן מְאוּסִין[86]. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא מֵהֶן מְנָחוֹת, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[87].

9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

83) מתוך הצואה של הבקר. 84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך" (מנחות סט.). 85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגללי הבקר. 86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו במעי הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין לחם־משנה. 87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

1 **יד. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁמָנִים הַפְּסוּלִין: שֶׁמֶן שֶׁל גַּרְגְּרִים[88]**
2 **שֶׁנִּשְׁרוּ בְּמַיִם[89], אוֹ שֶׁל זֵיתִים[90] כְּבוּשִׁין[91] אוֹ**
3 **שְׁלוּקִים[92], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁמָרִים[93], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ**
4 **רַע[94] - כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין[95]. אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁנִּטְעוּ בְּבֵית**
5 **הַזְּבָלִים אוֹ בְּבֵית הַשִּׁלְחִין אוֹ שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[96],**
6 **אוֹ שֶׁמֶן שֶׁהוֹצִיאוּ מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ, אֶלָּא עֲדַיִן**
7 **הֵם פַּגִּין[97] - כָּל אֵלּוּ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר.**

88) של זיתים. 89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. 90) שמן של זיתים. 91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). 92) ששפכו עליהם מים רותחים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". 93) תוספתא מנחות פ"ט ובריתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). 94) גם זה בתוספתא ובריתא שם, ראה למעלה הלכה א. 95) אפילו בדיעבד. שם במשנה ובריתא, ומשום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפיה"מ שם פה.). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. 96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין, לא מן מה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. 97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנון". ובגמרא שם פו. "תניא רבי יהודה אומר, אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בבריתא שם וברש"י ותוספות שם.

8 **טו. כָּל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים[98] כְּשֵׁרִים מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה**
9 **לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ[99] וּמִן הַיָּשָׁן[100], וּבִלְבַד שֶׁיָּבִיאוּ מִן**
10 **הַמֻּבְחָר; חוּץ מִן הָעֹמֶר[101] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[102], שֶׁאֵינָן**
11 **בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[103].**

98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המובחר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. 99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. 100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. 101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". 102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמשים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם. 103) שם במשנה. "דבר תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז־יז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך" (רבינו בפיה"מ שם), וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה־ו, ובפ"ח שם הלכה ב.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט טבת־ו' שבט תשע"ט

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קלג. קלד.

12 הַמִּצְוָה הַקל"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כָּל־זָר מִלֶּאֱכוֹל
13 שׁוּם תְּרוּמָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ"
14 (ויקרא כב, י), וְכִוַּנְתּוֹ בְּ"קֹדֶשׁ" זֶה —— הַתְּרוּמָה. וְכֵן
15 הַבִּכּוּרִים, לְפִי שֶׁגַּם הֵם נִקְרְאוּ: תְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר (לא
16 תעשה קמח), וְלָזֹאת כִּוַּנְתִּי בְּאָמְרִי שׁוּם תְּרוּמָה וְהוּא הַדִּין
17 לְכָל־מוֹעֵל (נהנה בשוה פרוטה) בַּקֳּדָשִׁים בְּזָדוֹן. וְאִם אָכַל
18 תְּרוּמָה בְּזָדוֹן —— חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאֵינוֹ חַיָּב
19 תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת
20 תְּרוּמָה. וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) מָנוּ מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי
21 שָׁמַיִם וּבִכְלָלָם: זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה, וְהֵבִיאוּ רְאָיָה לְכָךְ
22 מֵאָמְרוֹ: "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" (שם, ט) וְאַחֲרָיו "וְכָל־זָר
23 לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ". וּבְפֶרֶק ב' מִבִּכּוּרִים אָמְרוּ: "הַתְּרוּמָה
24 וְהַבִּכּוּרִים חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְחֹמֶשׁ וַאֲסוּרִים לְזָרִים;
25 וְרַב חוֹלֵק עַל כָּל־הַמִּשְׁנָיוֹת הָאֵלֶּה וְאוֹמֵר: זָר שֶׁאָכַל
26 תְּרוּמָה —— לוֹקֶה, וְיָדוּעַ שֶׁרַב (כוחו כ)תַּנָּא הוּא וּפְלִיג
27 (חולק גם על תנאים) וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּחִבּוּרֵנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה

(סוטה פרק ג משנה ג, ועוד), שֶׁכָּל־מַחְלֹקֶת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מַחְלֹקֶת לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא בִּסְבָרָא בִּלְבָד, לֹא אֶפְסוֹק בָּהּ הֲלָכָה, וְלֹא אֹמַר: הֲלָכָה כִּפְלוֹנִי; וּלְפִיכָךְ לֹא אֹמַר כָּאן הֲלָכָה כְּרַב אוֹ כִּסְתָם מִשְׁנָה", כֵּיוָן שֶׁלִּדְבָרֵי הַכֹּל לוֹקֶה, לְפִי שֶׁכָּל־מְחַיֵּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל אַחַד הַלָּאוִין — לוֹקֶה גַּם־כֵּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת מַאֲמָר זֶה. וְכֵן כָּל־מוֹעֵל בְּקָדָשִׁים בְּמֵזִיד — לוֹקֶה בְּלִי סָפֵק, וְהוּא אָמְרָם בְּמֶפְלָא סָמוּךְ לְאִישׁ (קטן בשנתו הסמוכה לגיל הבר־מצוה) אִם הִקְדִּישׁ, אָמְרוּ (נדה מו:): "הִקְדִּישׁ הוּא וְאָכְלוּ אֲחֵרִים רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־לָקִישׁ דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: לוֹקִין".

יום שני א' שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קלה. קלו.

הַמִּצְוָה הַקל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הָעֵרֶל מִלֶּאֱכוֹל תְּרוּמָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים שֶׁהֶעֱרֵל מֵזָהָר מִלְּאָכְלָם. וְלָאו זֶה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב אֶלָּא נִלְמַד בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְעִם זֶה בֵּאֲרוּ מַעְתִּיקֵי הַשִּׁמּוּעָה, שֶׁאִסּוּר זֶה מִדְּאוֹרַיְתָא לֹא מִדְּרַבָּנָן. וּלְשׁוֹן יְבָמוֹת (ע.) "מִנַּיִן לְעֵרֵל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה? נֶאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בִּתְרוּמָה (ויקרא כב.). — מָה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח עֵרֵל אָסוּר בּוֹ, אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בִּתְרוּמָה עֵרֵל אָסוּר בּוֹ"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים. וְכָךְ הוּא גַּם לְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם), וְשָׁם אָמְרוּ: "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִישׁ אִישׁ (שם, ד) — לְרַבּוֹת אֶת הֶעֵרֵל". וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, כְּלוֹמַר: בִּגְמָרָא יְבָמוֹת (עב.), שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה: מָשׁוּךְ (משך עורו ונראה כערל) אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, וּמִדִּבְרֵיהֶם גָּזְרוּ עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כֶּעֵרֵל הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהֶעֱרֵל אָסוּר בִּתְרוּמָה מִן־הַתּוֹרָה, וּמָשׁוּךְ הוּא שֶׁאָסוּר מִדְּרַבָּנָן. וְהָבֵן זֶה. וְשָׁם אָמְרוּ: מָשׁוּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּמּוֹל מִדְּרַבָּנָן.

הַמִּצְוָה הַקל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר כֹּהֵן טָמֵא מִלֶּאֱכוֹל תְּרוּמָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר" (שם). וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (יד:) אָמְרוּ: "אַזְהָרָה לִתְרוּמָה מִנַּיִן? מֵאִישׁ אִישׁ וְגוֹ'. אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן? הֲוֵי אוֹמֵר — זוֹ תְּרוּמָה". הַכַּוָּנָה בְּאָמְרָם "שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן" — שֶׁיֹּאכְלֻנוּ הַזֶּרַע כֻּלּוֹ, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת (ואין הדבר נוהג אלא בתרומה). וּכְבָר נִכְפַּל עוֹד הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּאָמְרוֹ: "וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (שם, ט). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) מָנוּ מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִכְלָלָם כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְהֵבִיאוּ רַאֲיָתָם מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא" (שם).

יום שלישי ב' שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קלז.

הַמִּצְוָה הַקל"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרָה הַחֻלָּה (אשה שנישאת לכהן בנישואין האסורים) מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ שֶׁהָיְתָה רַשָּׁאִית לְאָכְלוֹ, כְּלוֹמַר: הַתְּרוּמָה וְחָזֶה וְשׁוֹק (חלקי קרבן השלמים, ששייכים לכהן), וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל" (ויקרא כב, יב), וּבִגְמָרָא יְבָמוֹת (סח.) אָמְרוּ: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ — פְּסָלָהּ". וּמִמָּה שֶׁאָמַר: "בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים" אָמְרוּ (שם סח:): "בְּמוּרָם מִן־הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", כְּלוֹמַר: חָזֶה וְשׁוֹק וְשָׁם אָמְרוּ לִכְתוּב קְרָא: הִיא בַּקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל, מַאי בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים? שְׁמַעְתְּ מִנַּהּ תַּרְתֵּי (יש ללמוד מכאן שני דינים), כְּלוֹמַר שֶׁאִם נִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ — נִפְסְלָה לִתְרוּמָה; וְשֶׁאִם הָיְתָה נְשׂוּאָה לְזָר וּמֵת — חוֹזֶרֶת לַתְּרוּמָה וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְחָזֶה וָשׁוֹק וְנִמְצָא לָאו זֶה, שֶׁהוּא "הוּא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: הָאֶחָד אַזְהָרָה לַחֻלָּה מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אַזְהָרָה לְכֹהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר מִלֶּאֱכוֹל חָזֶה וָשׁוֹק אַף־עַל־פִּי שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ אוֹ גֵּרְשָׁהּ. אֲבָל אִסּוּר אֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ הַזָּר אֵינוֹ מְפֻסּוּק זֶה אֶלָּא לְמָדוּהוּ: מִקַּבְּלֵי הַפְּרוּשׁ מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם, י), וְכָל־זְמַן שֶׁהִיא תַּחַת הַזָּר — הֲרֵי הִיא כְּזָר וְ"זָר" קָרִינָא בֵּהּ. וְדַע זֶה, וְגַם הִיא אִם עָבְרָה עַל לָאו זֶה — הֲרֵי הִיא לוֹקָה.

יום רביעי ג' שבט ה'תשע"ט

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום חמישי ד' שבט ה'תשע"ט

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ'

לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום שישי ה' שבט ה'תשע"ט
מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום ש"ק ו' שבט ה'תשע"ט
מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר מרדכי שי' הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מז' טבת לאחר ההפסק הארוך, ות"ח על כתבו, עכ"פ בקיצור נמרץ, אודות ההתועדות די"ט כסלו, ויה"ר אשר מכאן ולהבא יכתוב בפרטיות יותר, והעיקר שיהי' מה לכתוב ובהנוגע להפו"מ, וכמו שהי' מדגיש כ"ק מו"ח אדמו"ר כו"כ פעמים שלא המדרש עיקר אלא המעשה ואפילו בתורת חב"ד שלכאורה היא תורת המחשבה, הרי גם בזה אין חכם כבעל נסיון.

לפלא שאינו מזרז את האברך [מו"ה ישראל שי' נאה] שידפיס בלשון המדינה מהענינים דכרם חב"ד, שמלבד שתהי' זה תועלת בשביל האברך הנ"ל, הרי בודאי יפעול ג"כ, ולו יהא רק באחדים של הנזקקים ללשון אטלקי בלבד, והרי המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. ואין צועקים על העבר, אבל עכ"פ מכאן ולהבא צריך להשתדל בזה במרץ הכי גדול, מובן שאם יש תועלת בדבר יכול לדבר עם הנ"ל גם בשמי בהנוגע לזה, ובלבד שיבוא לידי פעולה.

פ"נ המוסגר במכ' אקראהו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

מוסג"פ העתק המאמר שנאמר אשתקד ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובטח ינהג בו טוב עין לזכות את הרבים.

בברכה ופ"ש כהדו"ש...

מ. שניאורסאהן

ירמיה פרק־ז יז־כה

יז הֲאֵינְךָ רֹאֶה מָּה הֵמָּה עֹשִׂים בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם: יח הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים וְהָאָבוֹת
מְבַעֲרִים אֶת־הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים לָשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
לְמַעַן הַכְעִסֵנִי: יט הַאֹתִי הֵם מַכְעִסִים נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֹתָם לְמַעַן בֹּשֶׁת פְּנֵיהֶם: כ לָכֵן כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אַפִּי וַחֲמָתִי נִתֶּכֶת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־עֵץ הַשָּׂדֶה וְעַל־פְּרִי
הָאֲדָמָה וּבָעֲרָה וְלֹא תִכְבֶּה: כא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סִפּוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ
בָשָׂר: כב כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם (הוציא) הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי
עוֹלָה וָזָבַח: כג כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי לְעָם וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם: כד וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ
אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹת בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים: כה לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ
אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ:

רש"י

(יח) לעשות כוונים. דפוס הכוכב: **למלכת השמים.** כוכב הגדול היו קורין מלכת השמים ל' מלוכה וכן ת"י לכוכבת שמיא: **(כ) נתכת.** יורדת ומגעת כמו ומטר לא נתך ארצה (שמות ט) לא מטא: **(כא) עולותיכם.** שאתם מקריבים כליל טוב לכם שתוסיפו אותם על שלמיכם ותקריבו אותם שלמים ותאכלו הבשר שהרי אינם מקובלות לפני ולמה תפסידום: **(כב) ביום הוציאי אותם.** תחלת תנאי לא היתה אלא אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (שם יט): **(כד) בשרירות לבם.** במראה לבם ל' אשורנו (במדבר כד): **(כה) יום השכם ושלוח.** מידי יום ביום השכם ושלוח:

מצודת דוד

(טז) ואתה. לירמיה ידבר שאל יתפלל בעדם: **ואל תשא וכו'.** כפל הדבר במ"ש: **כי אינני.** כי אין אני שומע אליך: **(יז) האינך.** וכי אין אתה רואה מה המה עושים וכו': **(יח) הבנים וכו'.** ר"ל כ"א מהם מסייע לעבירה: **לעשות כונים.** לעשות מיני מאכלים להגיש מנחה למלכת שמים ר"ל לכוכב גדול שבשמים והוא השמש וכאילו מולך על כולם: **והסך.** ולהסך אז נסכים וכו': **למען הכעיסני.** ר"ל יודעים הם שאין תועלת בעבודתם אבל כל מעשיהם להכעיסני: **(יט) האותי.** ר"ל וכי הכעס הוא בעבורי כלומר וכי מעשיהם מזיקים לי הלא הכעס יזיק להם כי יהיה להם לבושת ולכלימה: **(כ) נתכת.** תהיה נשפכת אל המקום הזה וחוזר ומפרש על האדם וכו': **ולא תכבה.** ר"ל לא תפסק החמה עד תכלה הכל: **(כא) עולותיכם ספו וכו'.** העולות שאתם מביאים שהמה כולם כליל הוסיפו אותם על זבחי שלמיכם ואכלו הבשר ר"ל הואיל ואין העולות לרצון לפני למה תפסידו הבשר: **(כב) כי לא דברתי וכו'.** ביום שהוצאתים ממצרים לא דברתי עמהם אז על דבר עולה וזבח ואם היה עיקר ההוצאה בעבור הבאת הקרבנות כי בזה הכל תלוי אף בזולת שמוע בקול ה' היה אם כן מהראוי להצטוות עליה ביום שהוצאתים ממצרים: **(כג) כי אם וכו'.** **שמעו בקולי.** רק הדבר הזה צויתים אז שמעו בקולי וכו' כמ"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' (שמות יט) א"כ זה העיקר והבאת הקרבנות היא כאחד מכל המצות שאין נחת בהם בזולת שמוע בקול ה': **והייתי לכם לאלהים.** ר"ל אני בעצמי אשפיע לכם טובה בזולת אמצעי: **למען ייטב לכם.** ר"ל לא יבוא לי תועלת מזה רק למען ייטב לכם: **(כד) ולא שמעו.** אף יוצאי מצרים לא שמעו וכו': **במועצות.** בעצתם מה שהראה להם לבם הרע ר"ל מה שחמדו והתאוו: **ויהיו לאחור.** הלכו לאחור ולא לפנים ר"ל בכל יום היו פוחתים והולכים בעבודת ה' ולא היו מוסיפים והולכים: **(כה) למן היום וכו'.** מאז ועד הנה המה פוחתים והולכים: **יום השכם ושלוח.** בכל יום אני משכים ומשלח:

מצודת ציון

(טז) ואל תשא. ענין הרמת קול: **בעדם.** בעבור': **רנה.** הוא ענין ל' תפלה: **תפגע.** ענין בקשה וכן ופגעו לי (בראשית כג): **(יז) האינך.** האין אתה וכן אינך יודע אי זה יכשר (קהלת יא): **ובחוצות.** בשוקים: **(יח) מלקטים.** מל' לקיטה: **מבערים.** מדליקים: **לשות.** מל' לישה והוא גלגול העיסה: **בצק.** עיסה כמו מלוש בצק עד חמצתו (הושע ז) ואמר בצק ע"ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (ישעיה מד): **כונים.** מין מאכל, ויתכן שנקרא כן על כי עשאום בכוונת הלב בתיקון רב, וכן עשינו לה כונים להעציבה (לקמן מד): **למלכת השמים.** הוא השמש וכן מקטרים למלכת השמים (שם): **(כ) נתכת.** ענין התכה והרקה כמו ותתך חמתי באפי (שם): **תכבה.** מלשון כבה: **(כא) ספו.** ל' הוספה: **(כב) על דברי.** על ענין וכן על דבר כזבי (במדבר כה): **(כד) במועצות.** מל' עצה: **בשרירות.** ענין הבטה וראי' כמו אשר שוררו אנשים (איוב לו): **לפנים.** להלן מול פנים:

רות פרק־ד ג־כב

ג וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב: ד וַאֲנִי אָמַרְתִּי
אֶגְלֶה אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם־תִּגְאַל גְּאָל וְאִם־לֹא יִגְאַל הַגִּידָה לִּי (ואדע)
וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶגְאָל: ה וַיֹּאמֶר בֹּעַז בְּיוֹם־קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד
נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת־הַמֵּת (קניתי) קָנִיתָה לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ: ו וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל
לֹא אוּכַל (לגאול)־לִגְאָל־לִי פֶּן־אַשְׁחִית אֶת־נַחֲלָתִי גְּאַל־לְךָ אַתָּה אֶת־גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא־אוּכַל לִגְאֹל:
ז וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל־הַגְּאוּלָּה וְעַל־הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל־דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת
הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל: ח וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה־לְךָ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ: ט וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים וְכָל־הָעָם עֵדִים
אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן מִיַּד נָעֳמִי: י וְגַם אֶת־רוּת
הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ וְלֹא־יִכָּרֵת שֵׁם־הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו
וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם: יא וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן יְהוָה אֶת־הָאִשָּׁה
הַבָּאָה אֶל־בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל | וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה־חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא־שֵׁם
בְּבֵית לָחֶם: יב וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר־יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן־הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֶּן יְהוָה לְךָ מִן־הַנַּעֲרָה
הַזֹּאת: יג וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת־רוּת וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן: יד וַתֹּאמַרְנָה
הַנָּשִׁים אֶל־נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: טו וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב
נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת־שֵׂיבָתֶךָ כִּי כַלָּתְךָ אֲשֶׁר־אֲהֵבַתְךָ יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָנִים: טז וַתִּקַּח
נָעֳמִי אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתֵּהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי־לוֹ לְאֹמֶנֶת: יז וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד־בֵּן לְנָעֳמִי
וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי־יִשַׁי אֲבִי דָוִד: יח וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת־חֶצְרוֹן: יט וְחֶצְרוֹן
הוֹלִיד אֶת־רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב: כ וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־שַׂלְמָה:
כא וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד: כב וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד:

רש"י

(ד) ואדעה כי אין זולתך. קרוב לגאול: **(ה)** ומאת רות המואביה. אתה צריך לקנות והיא אינה מתרצה אלא אם כן תשאנה: **(ו)** פן אשחית את נחלתי. זרעי כמו (תהלים קכז) נחלת ה׳ בנים לתת פגם בזרעי שנאמר (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי, וטעה בעמוני ולא עמונית: **(ז)** על הגאלה. זו מכירה: תמורה. זו חליפין: שלף איש נעלו. זהו קניין כמו שאנו קונין בסודר במקום נעל, ורבותינו ז״ל נחלקו בדבר מי נתן למי, יש אומרים קונין בכליו של קונה ובועז נתן לגואל ויש אומרים קונין בכליו של מקנה וגואל נתן לבועז: וזאת התעודה בישראל. משפט העדות: **(י)** להקים שם המת על נחלתו. מתוך שאשתו יוצאה ובאה בנחלה ומכנסת ומוציאה, אומרים זאת היתה אשת מחלון שמו נזכר עליה: **(יא)** כרחל וכלאה. אף על פי שהיו משבט יהודה ומבני לאה, מודים הם על רחל שהיתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה: וקרא שם. כלומר יגדל שמך: **(יב)** כבית פרץ. שיצאנו ממנו: **(יט)** ואלה תולדות פרץ. לפי שייחס את דוד על שמה של רות המואביה חזר ויחסו על שם יהודה:

חסלת מגלת רות:

פרק רביעי

א הַזָּהָב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף, וְהַכֶּסֶף אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַזָּהָב. הַנְּחֹשֶׁת קוֹנָה אֶת הַכֶּסֶף, וְהַכֶּסֶף אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַנְּחֹשֶׁת. מָעוֹת הָרָעוֹת קוֹנוֹת אֶת הַיָּפוֹת, וְהַיָּפוֹת אֵינָן קוֹנוֹת אֶת הָרָעוֹת. אֲסִימוֹן קוֹנֶה אֶת הַמַּטְבֵּעַ, וְהַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת אֲסִימוֹן. הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִים אֶת הַמַּטְבֵּעַ, וְהַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַמִּטַּלְטְלִין. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה.

ב כֵּיצַד? מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ פֵּרוֹת וְלֹא נָתַן לוֹ מָעוֹת — אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. נָתַן לוֹ מָעוֹת וְלֹא מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ פֵּרוֹת

פירוש ברטנורא

ד א הזהב קונה את הכסף. כל דבר שהוא חשוב להיות מטבע וחריף ליתן בהוצאה, דין מעות יש לו, ואינו קונה את שכנגדו שאינו חשוב מטבע ואינו חריף בהוצאה כמותו. ומי שאין מטבעו חשוב וחריף, דין פירות יש לו, ומשיכתו הוא קיום דבר. לפיכך מכי משך האחד דינרי זהב, קנה השני דינרי כסף בכל מקום שהם, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. דדינרי זהב הוו פירות לגבי דינרי כסף: **והכסף אינו קונה את הזהב.** דדינרי כסף שהם חריפים בהוצאה, דין מעות יש להם לגבי דינרי זהב. ואם משך האחד דינר כסף, לא קנה האחר דינר זהב עד שימשוך, דמעות אינן קונות. והיינו טעמא נמי שנחושת קונה את הכסף, דפרוטות של נחושת שאין טיבען חשוב כל כך, הוו פירי לגבי דינרי כסף, והכסף אינו קונה את הנחושת: **מעות הרעות.** שנפסלו: **אסימון.** שנעשה במדת המטבע היוצא אלא שעדיין לא טבעו עליו צורה: **כל המיטלטלין קונין זה את זה.** אם החליף אלו באלו, כיון שמשך האחד קנה חבירו. והאי כל, לאתויי אפילו כים מלא מעות בכים מלא מעות:

ב נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות יכול לחזור בו. זה וזה. ותקנת חכמים היא. דדבר תורה מעות קונות, כדאשכחן גבי הקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו, ומה טעם אמרו משיכה קונה ולא מעות, גזירה שמא יניח לוקח מקחו בבית מוכר זמן מרובה ותפול דליקה בשכונת המוכר ולא יחוש לטרוח

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה א

שתי המשניות הראשונות של פרקנו עוסקות בדיני הקנין של מיטלטלים. וכבר שנינו (קידושין א, ה), שמיטלטלים אינם נקנים אלא במשיכה (וכן בהגבהה או במסירה – עיין הקדמותנו לבאור משנה קידושין א, ד), כלומר שהלוקח חפץ או בעל חיים מחברו, כל זמן שלא משך אותו, אף על פי שכבר נתן את דמיו לחברו לא קנאו, וכל אחד מהם רשאי לחזור בו. אבל משימשוך הלוקח את מקחו, אף על פי שעדיין לא נתן דמיו, קנה אותו, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. ונחלקו אמוראים בגמרא (בבא מציעא מז, ב): לדעת ריש לקיש משיכה מפורשת מן התורה, שנאמר (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" – דבר הנקנה מיד ליד. ולדעת רבי יוחנן מן התורה מעות קונות (שמשנתן הלוקח את דמי מקחו, קנה אותו, ואין אחד מהם יכול לחזור בו), ומבואר ברש"י, שנאמר: "ונתן הכסף וקם לו" (הכונה לכתוב האמור בהקדש: "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו – ויקרא כז, יט). אלא שחכמים תקנו שתהא משיכה קונה ולא יהו מעות קונות, גזירה שמא יאמר המוכר ללוקח: נשרפו חטיך בעלייה, כלומר שמא יתן הלוקח דמי הסחורה שלקח ויניחנה בבית המוכר ותיפול דליקה בשכונת המוכר, ולא יטרח המוכר להציל את סחורתו של חברו המונחת אצלו, מאחר שבאחריות הלוקח היא, הלכך תיקנו חכמים, שכל זמן שלא משך הלוקח את מקחו, עדיין הוא ברשותו ובאחריותו של המוכר, כדי שישתדל להצילו. והלכה כרבי יוחנן. ויש גם קנין חליפין, שהמחליף מיטלטלים במיטלטלים, כיון שמשך האחד את של חברו קנה חברו בחליפים בכל מקום שהם. ברם, מטבע אינו נקנה בחליפין, לפי שדעתו של אדם על הצורה, שחשיבות המטבע מצד צורתו היא, והצורה עלולה להיבטל (גמרא). מכאן דנה משנתנו במחליף מין אחד של מטבעות במין אחר, והיא באה ללמדנו שאותו המטבע העובר לסוחר ונוח ביותר להוצאה נחשב למעות, והמטבע שכנגדו דינו כסחורה, ובמשיכתו נעשה הקנין.

הַזָּהָב – המטבע של זהב, **קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף** – את המטבע של כסף, שאם נתן אדם לחברו דינר זהב בעשרים וחמישה דינרי כסף, כיון שמשך חברו את דינר הזהב, קנה את דינרי הכסף בכל מקום שהם (היינו שחייב חברו ליתן לו עשרים וחמישה דינרי כסף כמו שפסק עמו, אם חדשים חדשים, אם ישנים ישנים – **גמרא; רמב"ם**), ואין אחד מהם יכול לחזור בו, שהמטבע של זהב נחשב כסחורה לגבי המטבע של כסף, לפי שאינו עובר לסוחר ואינו נוח להוצאה כמו הכסף, הלכך משיכת הזהב קונה כדין משיכת מיטלטלים; **וְהַכֶּסֶף אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַזָּהָב** – אבל אם נתן לחברו עשרים וחמישה דינרי כסף בדינר זהב, לא קנה את דינר הזהב עד שימשוך אותו, לפי שדינרי הכסף מעות הם, ומעות אינן קונות, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **הַנְּחֹשֶׁת קוֹנָה אֶת הַכֶּסֶף** – הבא להחליף מטבעות נחושת במטבע של כסף, נעשים המטבעות של נחושת כסחורה לגבי הכסף, לפי שאין פרוטות הנחושת יוצאות בכל מקום כדינרי הכסף, הלכך משיכת הנחושת קונה את הכסף, **וְהַכֶּסֶף אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַנְּחֹשֶׁת** – שהכסף נחשב כמעות לגבי הנחושת, ומעות אינן קונות. **מָעוֹת הָרָעוֹת** – מטבעות שנפסלו (**רש"י**); ויש מפרשים: מטבעות שנמחקה צורתם ואינן יוצאות אלא בדוחק (**תוספות; הרשב"א**) **קוֹנוֹת אֶת הַיָּפוֹת** – המטבעות העוברים לסוחר, שדין המעות הרעות כסחורה, וניקנות במשיכה, **וְהַיָּפוֹת אֵינָן קוֹנוֹת אֶת הָרָעוֹת** – שדינן כמעות לגבי הרעות, וכל זמן שלא משך את הרעות לא קנה אותן. **אֲסִימוֹן** – מטבע שאין עליו צורה, **קוֹנֶה אֶת הַמַּטְבֵּעַ** – שדין האסימון כדין סחורה לגבי המטבע, **וְהַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת אֲסִימוֹן** – שהמטבע הוא מעות לגבי האסימון, ומעות אינן קונות. **הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִים אֶת הַמַּטְבֵּעַ** – שעל ידי משיכת המיטלטלים ניקנה המטבע, ואפילו מטבע שאינו יוצא, כמו מעות רעות ואסימון (**תוספות**), **וְהַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַמִּטַּלְטְלִין** – היינו שכל מטבע שהוא הריהו מעות לגבי מיטלטלים, ומעות אינן קונות. **זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה** – בקנין חליפין, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. שאם החליף אדם מיטלטלים במיטלטלים, כגון פרה בחמור או יין בשמן, אף על פי ששיערו תחילה כמה שווה זה וכמה שווה זה, ואחר כך החליפו, כיון שמשך האחד בשל חברו, קנה חברו בחליפיו בכל מקום שהם, אף על פי שעדיין לא משכם, כגון אם בעל הפרה משך את החמור או בעל היין את השמן, הרי קנה בעל החמור את הפרה או בעל השמן את היין, ונעשה ברשותו ובאחריותו. יש נוסחאות שאין גורסים את התיבות "זה הכלל" (**הרי"ף והרא"ש ועיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד (מה שכבר הזכרנו בהקדמה למשנה הקודמת), שכיון שמשך הלוקח את מקחו, אף על פי שעדיין לא נתן מעות למוכר, נגמר הקנין. ואין אחד מהם יכול לחזור בו. אבל כל זמן שלא משך הלוקח את מקחו, אף על פי שכבר נתן מעות, יכול כל אחד מהם לחזור בו. ומכל מקום כל החוזר בו, לאחר שנתן הלוקח מעות, לא עשה מעשה ישראל, וחייב קללת "מי שפרע" כמבואר במשנה.

כֵּיצַד – משיכת הסחורה עושה קנין ונתינת המעות אינה עושה קנין? **מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ** – הלוקח מן המוכר, **פֵּרוֹת** – שלקח אצלו, **וְלֹא נָתַן לוֹ מָעוֹת** – אף על פי שעדיין לא נתן לו דמי הפירות (משנתנו נקטה "פירות" במובן סחורה בכלל), **אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** – לא הלוקח ולא המוכר. **נָתַן לוֹ מָעוֹת** – הלוקח למוכר, **וְלֹא מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ פֵּרוֹת** – אף על פי שכבר שלם לו בעד הסחורה שלקח אצלו, הואיל ועדיין לא משך את סחורתו, **יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** – כל אחד משניהם.

— יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. אֲבָל אָמְרוּ: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמִדּוֹר הַפַּלְגָּה, הוּא עָתִיד לְהִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהַכֶּסֶף בְּיָדוֹ — יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה.

ג הָאוֹנָאָה אַרְבַּע כֶּסֶף, מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע כֶּסֶף לַסֶּלַע, שְׁתּוּת לַמֶּקַח. עַד מָתַי מֻתָּר לְהַחֲזִיר? עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לַתַּגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ. הוֹרָה רַבִּי טַרְפוֹן בְּלוּד: הָאוֹנָאָה שְׁמוֹנֶה כֶּסֶף לַסֶּלַע, שְׁלִישׁ לַמֶּקַח; וְשָׂמְחוּ תַּגָּרֵי לוּד. אָמַר לָהֶם: כָּל הַיּוֹם מֻתָּר לְהַחֲזִיר. אָמְרוּ לוֹ: יַנִּיחַ לָנוּ רַבִּי טַרְפוֹן בִּמְקוֹמֵנוּ; וְחָזְרוּ לְדִבְרֵי חֲכָמִים.

פירוש ברטנורא

ולהציל, לפיכך העמידום ברשותו לחזור בו אם ירצה, דכיון דאם יתייקרו ברשותו יתיקר ויחזור בו מן המכר ויהא השכר שלו, כדידיה חשיב להו וטרח ומציל: **אבל אמרו מי שפרע וכו'.** אע"פ שיכול לחזור בו, אורריו אותו בבית דין ואומרים עליו מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומן המצריים ששטפו בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו, ואחר כך מחזיר לו את מעותיו: **רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה.** רבי שמעון אמלתיה דתנא קמא קאי דאמר נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות יכול לחזור בו בין מוכר בין לוקח ואתא רבי שמעון למימר דומנין דמי שהכסף בידו דהיינו המוכר שקבל את הכסף ידו על העליונה, ובידו לקיים את המכר אם ירצה ואין הלוקח יכול לחזור בו, כגון שהיתה עלייתו של לוקח שכורה אצל המוכר, דהשתא אם המוכר רוצה שיהיה המכר קיים אין הלוקח יכול לחזור בו אף על פי שלא משך, דטעמא מאי אמור רבנן משיכה קונה ולא מעות, גזירה שמא יאמר לו מוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה, הכא דעליה דלוקח היא אי נפלה דליקה איהו טרח ומייתי לה. ואין הלכה כרבי שמעון. אלא אף על פי שעלייתו של לוקח שכורה אצל המוכר, כל זמן שלא משך יכול לחזור בו בין לוקח בין מוכר:

ג האונאה ארבעה כסף. ארבעה מעות כסף שהם שש מעות בדינר, והסלע ארבע דינרין: **מעשרים וארבע כסף לסלע.** אם היה המקח בדמי הסלע שהוא עשרים וארבע מעות דהשתא הויא אונאה שתות למקח, חייב להשיב לו כל אונאתו ארבעה כסף: **עד מתי מותר להחזיר.** מי שנתאנה. והא דנקט לשון מותר, לאשמועינן דליכא אפילו מי שפרע להחזיר המקח או שיתן לו אונאתו: **עד כדי שיראה.** המקח לתגר או לאחד מקרוביו. ואם שהה יותר, מחל על אונאתו. והמוכר לעולם חוזר, שהרי אין המקח בידו שיוכל להראות לתגר או לקרובו אם נתאנה. ואם נודע שבא לידו דבר כיוצא בממכרו וידע שטעה ושתק ולא תבע, אינו יכול לחזור ולתבוע, שהרי מחל: **ושמחו תגרי לוד.** שהיו בקיאין בסחורה ומוכרין ביוקר. ואין הלכה כר' טרפון:

משניות מבוארות – קהתי

אֲבָל אָמְרוּ – חכמים: **מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמִדּוֹר הַפַּלְגָּה** – ובברייתא הוסיפו: ומאנשי סדום ועמורה וממצריים בים. **הוּא עָתִיד לְהִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ** – בגמרא מבארים, שבית הדין אומרים כך למי שחוזר בו, ואחר כך מחזיר המוכר ללוקח את המעות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהַכֶּסֶף בְּיָדוֹ, יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה** – רבי שמעון חולק על תנא קמא וסובר, שאם הלוקח נתן מעות ולא משך מהמוכר את הפירות, המוכר, שהכסף בידו, יכול לחזור בו, אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**) ואין הלכה כרבי שמעון.

בארנו את דברי רבי שמעון לפי "תוספות יום טוב". אבל הרב מברטנורא מפרש (בעקבות הגמרא והרמב"ם), שרבי שמעון בא להשמיע, שיש ואפילו לא משך הלוקח את הפירות, כיון שנתן למוכר את המעות, ידו של המוכר על העליונה, שאם הוא רוצה הריהו מקיים את המכר, ואין הלוקח יכול לחזור בו, והיינו שאם הפירות היו מונחים בעלייתו של לוקח שהיתה שכורה למוכר, יד המוכר על העליונה, ואין הלוקח יכול לחזור בו, שהרי מה טעם אמרו חכמים: משיכה קונה ולא מעות? גזירה שמא יאמר המוכר ללוקח: נשרפו חיטיך בעלייה, אבל כאן שהעלייה של לוקח היא, הרי בטל אותו החשש, שאם תיפול דליקה, הלוקח בעצמו יציל, הלכך משנתן הלוקח את המעות, שוב אינו יכול לחזור בו (עיין "תוספות יום טוב" שמקשה על פירוש זה).

יום שני

באור משנה ג

מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדיני אונאה. – כתוב בתורה (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו". מכאן שאסור למוכר או לקונה להונות את חברו, ושלושה שיעורים אמרו חכמים בהונאה: א. שיעור חייבים להחזיר; ב. שיעור שאין חייבים להחזיר, משום שדרך בני אדם למחול עליו; ג. שהמקח בטל. משנתנו באה ללמד ששיעור ההונאה שחייבים להחזיר הוא שתות (אחד מששה), והרי נמצאנו למדים, שכל אונאה שהיא פחות משתות אין חייבים להחזירה, וכל שהיא יתירה על השתות המקח בטל.

הָאוֹנָאָה – שיעור האונאה שחייבים להחזיר, **אַרְבַּע כֶּסֶף** – ארבע מעות כסף, **מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע כֶּסֶף לַסֶּלַע** –כלומר מעות כסף שיש מהן עשרים וארבע בסלע, ושיעור האונאה ארבע מעות לכל סלע, היינו: **שְׁתּוּת לַמֶּקַח** – אחד מששה במחיר החפץ שקנה, כגון חפץ השווה סלע שנמכר בעשרים ושמונה מעה, ונתאנה הלוקח בארבע מעות, או שנמכר בעשרים מעה ונתאנה המוכר בארבע מעות, זוהי אונאת שתות שחייבים להחזירה. ואם היתה האונאה יתירה על שיעור זה, יכול המתאנה לבטל את המקח ולהחזיר את החפץ שקנה. לפי החשבון של שתות למקח שבארנו לעיל יוצא, שנתאנה הלוקח בשביעית המעות ששילם, היינו ארבע מעות כסף מעשרים ושמונה. אבל בגמרא מפרשים, שהאונאה היא גם בשתות למעות, כגון אם קנה חפץ שווה עשרים מעה בעשרים וארבעה מעה, שהתאנה הלוקח בשתות מעותיו, או אם קנה חפץ השווה עשרים ושמונה מעה בעשרים וארבעה מעה, שהתאנה המוכר בשתות מעות. **עַד מָתַי מֻתָּר לְהַחֲזִיר** – כלומר עד מתי יכול המתאנה לחזור ולתבוע את האונאה, או לבטל את המקח? ונקטה המשנה לשון "מותר", כדי להשמיענו, שבכגון זה שתובע אונאתו או מחזיר את המקח אין אפילו "מי שפרע"; **עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה** – כשיעור הזמן שיוכל להראות את המקח, **לַתַּגָּר** – לסוחר, **אוֹ לִקְרוֹבוֹ** – הבקי, כדי להיוודע אם נתאנה. ואם שהה יותר מזה, שוב אינו יכול לחזור ולתבוע את האונאה או לבטל את המקח, לפי שאנו אומרים שכבר מחל על אונאתו. במה דברים אמורים? בלוקח שנתאנה, לפי שהמקח בידו, אבל אם המוכר נתאנה, לעולם חוזר באונאה, וכל שכן בביטול מקח, לפי שאין המקח בידו שיוכל להראות לתגר או לקרובו, ואינו יודע את השווי של הדבר שמכר עד שיראה כמותו הנמכר בשוק. לפיכך אם היה המקח דבר שאין שינוי במינו, אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק. וכן אם נודע שבא לידו של המוכר שוב מכירה כזו וידע שטעה ולא תבע, אינו יכול לחזור ולתבוע, שמן הסתם מחל (**רמב"ם הל' מכירה יב, ו-ז**). **הוֹרָה רַבִּי טַרְפוֹן בְּלוּד: הָאוֹנָאָה** – שיעור האונאה שחייבים להחזיר, **שְׁמוֹנֶה כֶּסֶף לַסֶּלַע** – שמונה מעות כסף לכל סלע, היינו: **שְׁלִישׁ לַמֶּקַח** – שסלע היא עשרים וארבע מעות, והרי שמונה מעשרים וארבע הן שליש, **וְשָׂמְחוּ תַּגָּרֵי לוּד** – שהיו בקיאים במקח וממכר ומוכרים ביוקר, ושמחו על הוראתו של רבי טרפון, שיוכלו להשתכר הרבה, והלקוחות לא יוכלו להחזיר, **אָמַר לָהֶם** – רבי טרפון לתגרים: **כָּל הַיּוֹם מֻתָּר לְהַחֲזִיר** – היינו לחזור ולתבוע את האונאה או לבטל את המקח. **אָמְרוּ לוֹ** – התגרים לרבי טרפון: **יַנִּיחַ לָנוּ רַבִּי טַרְפוֹן בִּמְקוֹמֵנוּ** – כדין שנהגנו בו קודם הוראתו, שכן מוטב שתהא האונאה שתות למקח, ושלא יהא שיעור הזמן אלא עד כדי שיראה לתגר או לקרובו, **וְחָזְרוּ לְדִבְרֵי חֲכָמִים** – שהאונאה שתות למקח.

ד אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַמּוֹכֵר — יֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה. כְּשֵׁם שֶׁאוֹנָאָה לַהֲדִיוֹט, כָּךְ אוֹנָאָה לַתַּגָּר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין אוֹנָאָה לַתַּגָּר. מִי שֶׁהָטַל עָלָיו — יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה, אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ: תֵּן לִי מַה שֶּׁאוֹנִיתַנִי.
ה כַּמָּה תְּהֵא הַסֶּלַע חֲסֵרָה, וְלֹא יְהֵא בָּהּ אוֹנָאָה? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אִסְרִין, אִסָּר לַדִּינָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבָּעָה פְּנִדְיוֹנוֹת, פְּנִדְיוֹן לַדִּינָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה פְּנִדְיוֹנוֹת, שְׁנֵי פְּנִדְיוֹנוֹת לַדִּינָר.
ו עַד מָתַי מֻתָּר לְהַחֲזִיר? בַּכְּרַכִּים — עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לַשֻּׁלְחָנִי; וּבַכְּפָרִים — עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. אִם הָיָה מַכִּירָהּ — אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקַּבְּלָהּ הֵימֶנּוּ; וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת. וְנוֹתְנָהּ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא נֶפֶשׁ רָעָה.

פירוש ברטנורא

ד אין לתגר אונאה. מפני שהוא בקי ומסתמא אחולי אחיל גביה, והאי דזבנא הכי, משום דאתרמי ליה זבינא אחריתי. והשתא הוא דקבעי למיהדר ביה. ואין הלכה כר' יהודה: **מי שהוטל עליו ידו על העליונה.** מי שנתאנה: **תן לי מעותי.** אם נתאנה לוקח. ומתניתין רבי יהודה הנשיא היא. ולית הלכתא כוותיה, אלא אם האונאה שתות, קנה ומחזיר אונאה. יותר משתות, בטל מקח:

ה כמה תהא סלע חסרה. מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק וחסר, כמה תחסר ואם הוציאה לא תהא אונאה: **ארבע איסרין.** לסלע: **איסר לדינר.** והוא אחד מן עשרים וארבע בו. דשש מעה כסף הוא דינר, מעה שני פונדיונים, פונדיון שני איסרין: **ארבעה פונדיונים.** אחד משנים עשר: **שמונה פונדיונים.** שתות. כשאר אונאה. וכן הלכה:

ו בכרכים. שיש שם שלחני. עד כדי שיראה לשולחני: **בכפרים.** שאין שם שלחני: **עד ערבי שבתות.** שבא להוציאה בערב שבת לסעודת שבת, אז ידע אם יוכל להוציאה ויקבלוה ממנו: **ואם היה מכירה.** הכי קאמר, ואם חסיד הוא ורוצה לעשות לפנים משורת הדין, אם מכיר שהיא הסלע שנתן לו, יקבלנה ממנו אפילו לאחר שנים עשר חודש: **ואין לו עליו אלא תרעומת.** הכי קאמר, ואחר שאינו חסיד ולא רצה לקבלה ממנו, אין לזה עליו אלא תרעומת. דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שלא החזירו בזמנו: **ונותנה למעשר שני.** אחסרה כדי אונאה קאי. ונותנה למעשר שני בשוויה ואינו חושש משום אסימון שאין מעשר שני מתחלל אלא במטבע שיש בו צורה, דשם מטבע יש עליו, דמי שאינו לוקחה בשוויה בתורת ממטבע אלא כמו נסכא של כסף, אינו אלא נפש רעה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַמּוֹכֵר – בין שנתאנה הלוקח ובין שנתאנה המוכר בשתות למקח, **יֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה** – דין אונאה ששנינו במשנה הקודמת, שנאמר: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו", הרי שהוזכרו כאן שניהם, גם המוכר וגם הלוקח. **כְּשֵׁם שֶׁאוֹנָאָה לַהֲדִיוֹט** – שיש דין אונאה לאדם שאינו בקי בסחורה, **כָּךְ אוֹנָאָה לַתַּגָּר** – לסוחר שהוא בקי במסחר, ואין אומרים, שהואיל והוא תגר ודאי הרגיש באונאתו ומחל עליה מתוך חישובים מסחריים שלו, אלא בין הדיוט בין תגר יש להם דין אונאה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין אוֹנָאָה לַתַּגָּר** – שסובר רבי יהודה, הואיל והוא תגר ובקי במחיר הסחורה, מן הסתם ידע על אונאתו ומחל עליה. ואין הלכה כרבי יהודה. **מִי שֶׁהָטַל עָלָיו** – כלומר מי שנתאנה, **יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה** – לבוא בתביעה כרצונו: **רָצָה, אוֹמֵר לוֹ** – הלוקח למוכר, אם נתאנה הלוקח: **תֵּן לִי מְעוֹתַי** – ויהא המקח בטל, **אוֹ: תֵּן לִי מַה שֶּׁאוֹנִיתַנִי** – דמי האונאה, והמקח קיים. והוא הדין כשנתאנה המוכר, רצה אומר ללוקח: תן לי מקחי, או תן לי מה שאוניתני. משנתנו היא כרבי יהודה הנשיא, ואין הלכה כמותו, אלא כרבי נתן (בברייתא). הסובר שאם שיעור ההונאה הוא שתות למקח, המקח קיים, אלא שחייב המאנה להחזיר את ההונאה. ברם, אם האונאה יתירה על שתות, בטל המקח, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת. וכן פוסק רבא בגמרא: "פחות משתות – נקנה מקח, יותר על שתות – בטל מקח, שתות – קנה ומחזיר אונאה".

יום שלישי

באור משנה ה

כשם שיש דין אונאה במחיר הסחורה, כך יש דין אונאה אף במטבעות, שכן מטבע היוצא משתחק מחמת שימושו תדיר, והוא חסר ממשקלו. משנתנו באה ללמד, מהו שיעור האונאה במטבעות, ונחלקו בזה תנאים.

כַּמָּה תְּהֵא הַסֶּלַע חֲסֵרָה – ממשקלה, **וְלֹא יְהֵא בָּהּ אוֹנָאָה** – כשאדם נותן אותה לחברו כסלע שלמה, אף על פי שהשתחקה קצת? **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אִסְרִין** – לסלע, כלומר אם חסרים ארבעה איסרים, **אִסָּר לַדִּינָר** – והוא אחד מעשרים וארבעה, שהסלע ארבעה דינרים, והדינר עשרים וארבעה איסרים (הדינר = 6 מעות כסף; מעה כסף = 2 פונדיונות; הפונדיון = 2 איסרים). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבָּעָה פְּנִדְיוֹנוֹת** – לסלע, **פְּנִדְיוֹן לַדִּינָר** – והוא אחד משנים עשר, שהדינר שנים עשר פונדיונות, כמו שהבאנו לעיל. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה פְּנִדְיוֹנוֹת** – לסלע, **שְׁנֵי פְּנִדְיוֹנוֹת לַדִּינָר** – והיא שתות, כשאר כל אונאה, ששנינו במשנה הקודמת.

יש דעה בגמרא, שמחלוקת התנאים שבמשנתנו היא אף בשאר כל אונאה במקח וממכר. ויש דעה, שבמטבעות בלבד נחלקו התנאים כאן, לפי שמעות להוצאה ניתנו, וכיון שאין לוקחים ממנו מטבע חסר, אינו מוחל אף בפחות משתות. ברם, ההלכה היא, שבין באונאת המקח ובין באונאת מטבע שיעור האונאה שחייבים להחזיר הוא שתות (רמב"ם הל' מכירה יב, ט).

באור משנה ו

עַד מָתַי מֻתָּר לְהַחֲזִיר – את הסלע החסרה כדי שיעור אונאה? ואמנם באונאת מקח שנינו (לעיל משנה ג), שזמן תביעת האונאה עד שיראה לתגר או לקרובו, אבל שונה הוא מטבע, שלא כל אדם בקי בו, הלכך שואלת המשנה, מהו זמן תביעת האונאה במטבע? **בַּכְּרַכִּים** – שיש שם שולחנים, **עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לַשֻּׁלְחָנִי** – שאין מכיר במטבע חסרונו ודמיו אלא השולחני; **וּבַכְּפָרִים** – שאין השולחני מצוי שם, **עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת** – צריך הוא להחזיר עד ערבי שבתות, שהוא בא לעיר להוציאה בשוק לצורכי שבת, וידע אם יקבלוה ממנו בשוויה. **אִם הָיָה מַכִּירָהּ** – אם זה שנתן את הסלע החסרה לחברו היה מכירה, שהיא אותה סלע שנתן לו, **אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מְקַבְּלָהּ הֵימֶנּוּ** – כלומר ראוי לו ממידת חסידות, שיהא מקבלה ממנו. **וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת** – כלומר שאם אינו רוצה לקבלה לאחר הזמן הקצוב ברישא, אין לו עליו אלא תרעומת, שהואיל ולא החזירה בזמנה, הוא שגרם לעצמו את ההפסד, **וְנוֹתְנָהּ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – מותר לפדות באותה סלע, החסרה כדי שיעור אונאה, פירות של מעשר שני, בשיעור סלע יפה (**רמב"ם הל' מעשר שני ד, יט**), **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** – שמא דינה כמטבע שנפחתה צורתו, מאחר שהיא יוצאת על ידי הדחק, **שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא נֶפֶשׁ רָעָה** – שמי שאינו מקבלה בשוויה בתורת מטבע אינו אלא נפש רעה, היינו קמצן וצר עין.

ז הָאוֹנָאָה אַרְבַּע כֶּסֶף. וְהַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶסֶף. וְהַהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה. חָמֵשׁ פְּרוּטוֹת הֵן: הַהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה; וְהָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה; וְהַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ—מָעַל; וְהַמּוֹצֵא שָׁוֶה פְּרוּטָה—חַיָּב לְהַכְרִיז; וְהַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְנִשְׁבַּע לוֹ — יוֹלִיכֶנּוּ אַחֲרָיו אֲפִלּוּ לְמָדַי.

ח חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁין הֵן: הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וּתְרוּמַת מַעֲשַׂר שֶׁל דְּמַאי, וְהַחַלָּה, וְהַבִּכּוּרִים — מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וְהַפּוֹדֶה נֶטַע רְבָעִי וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ — מוֹסִיף חֹמֶשׁ. הַפּוֹדֶה אֶת הֶקְדֵּשׁוֹ — מוֹסִיף חֹמֶשׁ. הַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ — מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וְהַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְנִשְׁבַּע לוֹ — מוֹסִיף חֹמֶשׁ.

ט אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם אוֹנָאָה; הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אֵין לָהֶן תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל, וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי

פירוש ברטנורא

ז האונאה ארבעה כסף. למקח סלע שהוא עשרים וארבע מעות כסף. נמצא האונאה שתות כדאמרן. וחזר ושנאה משום דבעי למתני הטענה שתי כסף: **והטענה שתי כסף.** שאין שבועת הדיינים על טענה שהיא פחותה משתי כסף, שטענו שוה שתי מעות כסף יש לי בידך, וזה יודה לו מהם שוה פרוטה ויכפור השאר, או יודה לו הכל ויכפור פרוטה: **וההודאה שוה פרוטה.** להיות הודאה במקצת ויתחייב שבועה: **המוצא שוה פרוטה.** אבל בציר מהכי אינו חייב להכריז, דכתיב (דברים כ"ב) אשר תאבד ממנו, פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה: **יוליכנו אחריו.** אם הודה שנשבע לשקר, דאז אין לו כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא ליד שלוחו, דכתיב (במדבר ה') ונתן לאשר אשם לו:

ח האוכל תרומה. גדולה. זה שאכל תרומה גדולה בשוגג: **ותרומת מעשר.** מעשר מן המעשר: **ותרומת מעשר של דמאי.** הלוקח תבואה מעם הארץ, צריך להפריש תרומת מעשר, אבל לא תרומה גדולה, שהיו הכל זהירים בה: **וחלה ובכורים.** כל הני חמשה חד נינהו, דכולהו איקרו תרומה, ומשם אחד הם באין: **נטע רבעי.** גמר קודש קודש ממעשר שני דמוסיף חומש. ותרווייהו נמי חד חשיב להו, דמחד קרא נפקי כיון דממעשר יליף: **ומעשר שני שלו.** דוקא. מוסיף חומש, דאיש ממעשרו כתיב: **הקדשו.** ולא של אחרים, המקדיש כתיב: **הנהנה.** בשוגג, חייב קרבן מעילה וחומש:

ט אלו דברים שאין להם אונאה וכו'. דאמר קרא (ויקרא כה). וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינן

משניות מבוארות – קהתי

יום רביעי

באור משנה ז

משנה זו והמשנה שלאחריה אינם מענין פרקנו, והובאו כאן אגב שיעור האונאה; מכאן חוזרת משנתנו ופותחת בשיעור האונאה, שכבר נישנה לעיל (משנה ג).

הָאוֹנָאָה אַרְבַּע כֶּסֶף – ארבע מעות כסף לסלע, כמו שנתפרש לעיל (משנה ג). **וְהַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶסֶף** – אין בית דין מחייבים שבועה את הנתבע שהוא מודה במקצת הטענה, אלא אם כן הטענה היא לכל הפחות שתי מעות כסף, היינו שליש דינר. **וְהַהוֹדָאָה** – היא לכל הפחות על **שָׁוֶה פְּרוּטָה** – שהיא אחת משלושים ושניים במעה. בגמרא **(שבועות לט, ב)** נחלקו אמוראים בפירוש הפיסקה "הטענה שתי כסף": לדעת **רב** "כפירת הטענה שתי כסף", כלומר שהנתבע המודה במקצת הטענה כופר לכל הפחות בשתי מעות כסף, והמקצת שמודה בה אינה פחות מפרוטה; נמצא שלדעתו של רב התביעה היא לפחות שתי מעות כסף ופרוטה. וכן אמנם מפרש הרמב"ם. ושמואל אמר: "טענה עצמה שתי כסף", כלומר שהתביעה היא לפחות שתי מעות כסף, וממנה מודה הנתבע לא פחות מפרוטה. **חָמֵשׁ פְּרוּטוֹת הֵן** – בחמישה דברים קבעו חכמים את השיעור של פרוטה: א. **הַהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה** – כמו שבארנו לעיל. ב. **וְהָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה** – לבעלה. ג. **וְהַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ, מָעַל** – חייב להביא קרבן מעילה. ד. **וְהַמּוֹצֵא שָׁוֶה פְּרוּטָה, חַיָּב לְהַכְרִיז** – אבל פחות משווה פרוטה אינו חייב להכריז, שנאמר **(דברים כב, ג)**: "וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה", ודרשו חכמים: אשר תאבד ממנו – פרט לאבידה שאין בה שווה פרוטה שאינה קרויה אבידה. ה. **וְהַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְנִשְׁבַּע לוֹ** – לשקר שלא גזל, ואחר כך הודה, **יוֹלִיכֶנּוּ אַחֲרָיו אֲפִלּוּ לְמָדַי** – שאין לו כפרה עד שישיב את הגזילה לידי הנגזל, ואפילו הוא במדינה רחוקה (עיין בבא קמא ט, ה).

באור משנה ח

חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁין הֵן – בחמישה דברים מוסיפים חומש: א. **הָאוֹכֵל תְּרוּמָה** – בשוגג, **וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – או האוכל תרומת מעשר, שמפריש הלוי ממעשרו לכהן, **וּתְרוּמַת מַעֲשַׂר שֶׁל דְּמַאי** – של תבואה הלקוחה מעם הארץ, שהלוקח מפריש ממנה תרומת מעשר מספק, שמא לא הופרשו מעשרותיה, אבל לא תרומה גדולה, לפי שהיו הכל זהירים בה, **וְהַחַלָּה** – או האוכל חלה, שמפרישים מן העיסה, והיא קרויה תרומה, שנאמר **(במדבר טו, כ)**: "חלה תרימו תרומה", **וְהַבִּכּוּרִים** – או האוכל ביכורים, שאף הם קרויים תרומה, שנאמר **(דברים יב, יז)**: "ותרומת ידך", ופירשו: אלו הביכורים, שנאמר בהם **(דברים כו, ד)**: "ולקח הכהן הטנא מידך"; האוכל אחד מאלה בשוגג, **מוֹסִיף חֹמֶשׁ** – משלם את הקרן, ומוסיף עליה חומש, שנאמר בתרומה **(ויקרא כב, יד)**: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה, ויסף חמישיתו עליו". וכל אלה אינם נימנים אלא לאחד, לפי שכולם קרויים תרומה, כמו שבארנו; ב. **וְהַפּוֹדֶה נֶטַע רְבָעִי** – פירות האילן בשנה הרביעית לנטיעתו (לאחר שנגמרו שלוש שנות הערלה), שדינם להעלותם או להעלות את דמי פדיונם לירושלים ולאכלם שם כדין מעשר שני, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ** – או הפודה פירות מעשר שני שלו, ומעלה את המעות לירושלים, **מוֹסִיף חֹמֶשׁ** – שנאמר **(ויקרא כז, לא)**: "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו", ולמדים נטע רבעי ממעשר שני בגזירה שווה "קודש, קודש", שכן בנטע רבעי כתוב **(ויקרא יט, כד)**: "ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה'", ובמעשר שני כתוב **(ויקרא כז, ל)**: "וכל מעשר הארץ... קודש לה'", מה מעשר שני יש לו חומש, אף נטע רבעי יש לו חומש; ג. **הַפּוֹדֶה אֶת הֶקְדֵּשׁוֹ** – שהקדיש הוא בעצמו, **מוֹסִיף חֹמֶשׁ** – כמו שנאמר **(ויקרא כז, יט)**: "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו, ויסף חמשית כסף ערכך עליו"; ד. **הַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ** – בשוגג, **מוֹסִיף חֹמֶשׁ** – כמו שנאמר **(ויקרא ה, טז)**: "ואת אשר חטא מן הקודש ישלם, ואת חמישיתו יוסף עליו ונתן אותו לכהן"; ה. **וְהַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְנִשְׁבַּע לוֹ** – לשקר שלא גזל, ואחר כך הודה, **מוֹסִיף חֹמֶשׁ** – כמו שנאמר **(ויקרא ה, כד)**: "או מכל אשר ישבע עליו לשקר, ושלם אותו בראשו, וחמישיתיו יוסף עליו". וכבר בארנו במקומות אחדים, שחומש האמור בתורה היינו רבע מהקרן, והוא הנקרא "חומש מלבר" (מבחוץ – עיין באורנו למשנה בבא קמא ט, ז).

יום חמישי

באור משנה ט

משנתנו חוזרת לדיני אונאה, והיא באה לפרט דברים שאין בהם אונאה.

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם אוֹנָאָה – שאין דין אונאה במקחם, ואם נתאנה המוכר או הלוקח אפילו ביתר על שתות אינם יכולים לתבוע

אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. שׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נִשְׁבָּע, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן — יֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה; וְשֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן — אֵין לָהֶן אוֹנָאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמּוֹכֵר סֵפֶר תּוֹרָה, בְּהֵמָה וּמַרְגָּלִית — אֵין לָהֶם אוֹנָאָה. אָמְרוּ לוֹ: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא אֶת אֵלּוּ.

י כְּשֵׁם שֶׁאוֹנָאָה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר, כָּךְ אוֹנָאָה בִּדְבָרִים. לֹא יֹאמַר לוֹ: בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה? וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח. אִם

פירוש ברטנורא

מיטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות. דכתיב וכי תמכרו ממכר, דבר שגופו מכור וגופו קנוי, יצאו שטרות שאינם עומדים אלא לראיה שבהן. הקדשות, אמר קרא אחיו, אחיו ולא הקדש: **לא תשלומי כפל.** דכתיב בטוען טענת גנב (שמות כב) על כל דבר פשע, כלל. על שור על חמור וכו׳, פרט. על כל אבדה, חזר וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין. יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאע״פ שהם מיטלטלין אין גופן ממון. הקדשות, אמר קרא רעהו, רעהו ולא הקדש: **ולא תשלומי ארבעה וחמשה.** אם גנב וטבח ומכר שור או שה של הקדש. דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה לשה וארבעה לשור, דכיון דאמעיט מכפל, בציר להו חדא, שהכפל בטובח ומוכר בכלל תשלומי ארבעה וחמשה הן: **נושא שכר אינו משלם.** דכתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו, כלל. חמור או שור או שה, פרט. וכל בהמה לשמור, חזר וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וכו׳. הקדשות, אמר קרא רעהו, ולא הקדש: **קדשים שחייב באחריותן.** אמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה: **יש לחם אונאה.** דכיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה, דילה היא, ואל תונו איש את אחיו קרינא ביה: **ושאינו חייב באחריותן.** כגון דאמר הרי זו: **אף המוכר ספר תורה.** לפי שאין קץ לדמיה: **מרגלית ובהמה.** מפני שאדם רוצה לזוגן. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו [לצמדו עמו בעול] שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא, וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזהב מן היחידית. ואין הלכה לא כר׳ יהודה ולא כר׳ שמעון: **י כך אונאה בדברים.** שנאמר (ויקרא כ״ה) ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך, זה נאמר באונאת דברים שאין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו של מדבר שיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה:

משניות מבוארות – קהתי

את האונאה. **הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת** – שנאמר (**ויקרא כה, יד**): ״וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו״, ודרשו: או קנה מיד עמיתך – דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינם מיטלטלים, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, שנאמר (**ויקרא כה, מו**): ״והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה״; יצאו שטרות, שנאמר: ״וכי תמכרו ממכר״ – דבר שגופו מכור וגופו קנוי, ואילו שטרות אינם עומדים אלא לראיה; יצאו הקדשות, שנאמר: ״אל תונו איש את אחיו״, ודרשו: ״אחיו״ ולא הקדש; או משום שנאמר: ״או קנה מיד עמיתך״ – פרט להקדש. **אֵין לָהֶן תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל** – אם נגנבו (וגניבת קרקעות היינו בהסגת גבול). בברייתא בגמרא למדים זה ממה שנאמר (**שמות כב, ח**): ״על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבוא דבר שניהם, אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו״, ודרשו: ״על כל דבר פשע״ – כלל; ״על שור על חמור״ וכו׳ – פרט; ״על כל אבדה״ – חזר וכלל; כלל ופרט וכלל – אי אתה דן אלא כעין הפרט; מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון; יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין; יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות; יצאו שטרות שאין גופם ממון; יצאו הקדשות, שנאמר: ״ישלם שנים לרעהו״, ודרשו: לרעהו ולא להקדש; **וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** – אם גנב שור או שה של הקדש וטבחו או מכרו, אינו חייב לשלם ארבעה צאן תחת השה וחמישה בקר תחת השור, שהואיל ופטור מכפל הרי אין כאן אלא שלושה וארבעה, והתורה אמרה ארבעה וחמישה, ולא שלושה וארבעה. **שׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נִשְׁבָּע** – שאם נמסרו לו עבדים או שטרות או בהמת הקדש לשמירה ואבדו, או שנמסרה לו קרקע לשמור ונתקלקלה, אינו נשבע עליהם שלא פשע בשמירתם שנאמר (**שמות כב, ו**): ״כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור״ ודרשו: ״כי יתן איש אל רעהו״ – כלל; כסף או כלים – פרט; לשמור – חזר וכלל; מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון; ונאמר: ״כי יתן איש אל רעהו״, ולא להקדש (**ברייתא בגמרא**); **וְנוֹשֵׂא שָׂכָר** – שומר שכר, **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם** – אם נגנבו או אבדו, שנאמר בשומר שכר (**שמות כב, ט**): ״כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור״, ודרשו כדלעיל ב״כלל ופרט וכלל״, שאינו חייב לשלם אלא על דבר המיטלטל וגופו ממון; ונאמר: ״כי יתן איש אל רעהו״, פרט להקדש (ברייתא בגמרא). יש מפרשים, ששומר חינם אינו נשבע, אלא נאמן הוא בדיבורו לומר שלא פשע, וכן שומר שכר פטור באלו מגניבה ואבידה, והוא נאמן לומר שלא אירע כן בפשיעתו, אבל אם יש עדים שפשעו בשמירתם או שהודו בכך, בין שומר חינם ובין שומר שכר חייב לשלם, שכל הפושע הרי הוא כמזיק בידים (**רמב״ם הל׳ שכירות ב, ג**). ויש מפרשים, שאף אם פשעו פטורים מלשלם, ולא נקטה המשנה ״שומר חינם אינו נשבע״ אלא משום שבכתוב לא נאמרו תשלומים אצל שומר חינם (**רמב״ן; הרשב״א; הראב״ד; ועיין ״תוספות יום טוב״ ו״מלאכת שלמה״**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן** – שאם מתו או נגנבו או אבדו, חייבים בעליהם להביא אחרים תחתיהם, והיינו שאמר: ״הרי עלי קרבן״, **יֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה** – שאם נפל בהם מום ומכרם, יש להם דין אונאה, שהואיל וחייבים הבעלים באחריותם הרי הם כנכסיהם, וקוראים בהם: ״אל תונו איש את אחיו״, **וְשֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן** – שאמר: הרי בהמה זו קרבן, **אֵין לָהֶן אוֹנָאָה** – שאם נפל מום בקרבן ומכרו באונאה, אין חייבים להחזיר, שאין כאן משום ״אל תונו איש את אחיו״. ואין הלכה כרבי שמעון. אלא כל קדשים אין להם דין אונאה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמּוֹכֵר סֵפֶר תּוֹרָה, בְּהֵמָה וּמַרְגָּלִית, אֵין לָהֶם אוֹנָאָה** – בברייתא בגמרא מבואר הטעם: ספר תורה – מפני שאין קץ לדמיו (אין קצבה לשוויו), בהמה ומרגלית – מפני שאדם רוצה לזווגם, שפעמים מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו לצמדו עמו בעול, שהמזווג שור חלש עם בריא, הוא מקלקל את הבריא; וכן מרגלית נאה לשבצה עם חברתה בטבעת וכיוצא בזה; ולפיכך הוא מוכן לשלם יותר משוויין. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **לֹא אָמְרוּ אֶלָּא אֶת אֵלּוּ** – העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות, שאלו בלבד אין להם אונאה, אבל שאר הדברים יש להם אונאה. והלכה כחכמים.

באור משנה י

כְּשֵׁם שֶׁאוֹנָאָה אסורה **בְּמֶקַח וּמִמְכָּר, כָּךְ** אסורה **אוֹנָאָה בִּדְבָרִים** – שנאמר (**ויקרא כה, יז**): ״ולא תונו איש את עמיתו ויראת מא־להיך״, ופירשו חכמים, שפסוק זה נאמר באונאת דברים, שאין טובתם ורעתם מסורה להכיר אלא ללבו של המדבר, שיודע הוא אם להקניט התכוון או לטובה; לפיכך נאמר: ״ויראת מא־להיך״, הווי ירא מן היודע מחשבות אם לטובה אם לאונאה; כיצד אונאת דברים? **לֹא יֹאמַר לוֹ** – לא ישאל אדם את חברו: **בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה** – מה מחירו? **וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח** – לקנותו. **אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים!** וכן **אִם הוּא בֶּן גֵּרִים, לֹא**

הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים! אִם הוּא בֶּן גֵּרִים, לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ! שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, כ): "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ".

יא אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חֲדָשִׁים בִּישָׁנִים. בֶּאֱמֶת, בַּיַּיִן הִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַשְׁבִּיחוֹ. אֵין מְעָרְבִין שִׁמְרֵי יַיִן בְּיַיִן, אֲבָל נוֹתֵן לוֹ אֶת שִׁמְרָיו. מִי שֶׁנִּתְעָרֵב מַיִם בְּיֵינוֹ — לֹא יִמְכְּרֶנּוּ בַּחֲנוּת, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ; וְלֹא לַתַּגָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדִיעוֹ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְרַמּוֹת בּוֹ. מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַטִּיל מַיִם בַּיַּיִן — יַטִּילוּ.

יב הַתַּגָּר נוֹטֵל מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה אַחַת; מֵחָמֵשׁ גִּתּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָם אֶחָד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְכַּוֵּן לְעָרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יְחַלֵּק הַחֶנְוָנִי קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִין לַתִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַרְגִּילָן לָבֹא אֶצְלוֹ;

פירוש ברטנורא

יא אין מערבין פירות בפירות. בעל הבית האומר לחבירו פירות שדה פלוני אני מוכר לך, לא יערבם בפירות שדה אחר: **ואין צריך לומר חדשים בישנים.** פסק למכור לו ישנים, לא יערב עמהם חדשים. שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים: **מפני שמשביחו.** קשה משביח את הרך, לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה, אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך: **אין מערבין שמרי יין.** של חבית זו ביין של חבית אחרת: **אבל נותן לו את שמריו.** של יין עצמו: **לא ימכרנו בחנות.** פרוטה פרוטה: **אלא אם כן הודיע.** לכל אחד ואחד מהן, מים מעורבין בו: **ולא לתגר.** לא ימכרנו ביחד ואף ע"פ שהודיעו, לפי שאינו לוקחו אלא לרמות ולמכרו בחנות: **מקום שנהגו להטיל מים ביין.** דוקא בין הגתות יטיל. דכיון שנהגו אין כאן טעות, שכל היינות בחזקת כן:

יב התגר נוטל מחמש גרנות. שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו ומבני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחים ממנו: **מגורה.** אוצר שאוגרין בו תבואה. גורן, הוא שדשין בו את התבואה. ודרך התגר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למגורה שלו: **פיטם.** גיגית גדולה: **ובלבד שלא יתכוין לערבן.** להוציא קול לקנות הרוב ממקום משובח ולערב בו ממקום אחר ושכניו סבורים שכל הפירות מאותו מקום: **ולא יפחות את השער.** למכור בזול. מפני שהוא

משניות מבוארות – קהתי

יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ! שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" – ודרשו: "לא תונה", אפילו באונאת דברים. בגמרא אמרו: גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה ניתן להישבון (להשבה) וזה לא ניתן להישבון, זה בממונו וזה בגופו, זה נאמר בו: "ויראת מא־להיך" וזה לא נאמר בו. וכל הצועק מאונאת דברים, נענה מיד, שנאמר (שם): "כי אני ה'", שכל השערים נעלים חוץ משערי אונאה (גמרא בבא מציעא נח, ב; נט, א; רמב"ם הל' מכירה יד, יח). ולעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (באונאת דברים לצערה – **רש"י**). שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה (פורענות אונאתה קרובה לבוא – **גמרא ורש"י שם**).

יום שני

באור משנה יא

משנתנו מוסיפה לפרט דברים האסורים משום אונאה וגניבת דעת.

אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת – מי שאמר לחברו: פירות שדה זו אני מוכר לך, לא יערב בהם פירות של שדה אחרת (**רש"י**), **אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים** – שהפירות של שתי השדות הם חדשים, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** – שאסור לערב, **חֲדָשִׁים בִּישָׁנִים** – שאם פסק למכור לו ישנים, לא יערב בהם חדשים, לפי שהישנים משובחים מן החדשים, יש מפרשים: אין מערבין פירות בפירות – מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים כדי למוכרם בתורת יפים, והרעים אינם ניכרים בהם (**הרא"ש; הטור**). **בֶּאֱמֶת, בַּיַּיִן הִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ** – יין חריף ביין שאינו חריף, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַשְׁבִּיחוֹ** – שמשביח את טעמו. יש מפרשים: דווקא קשה ברך מותר לערב אבל לא רך בקשה (**רש"י; ברטנורא**); ויש מפרשים: אפילו קשה ברך מותר לערב, לפי שכשנותנים מעט קשה ברך הוא משביח ומתקיים יותר, וכל שכן רך בקשה, שהוא משביחו (**הרא"ש; "תפארת ישראל"**). בגמרא אמרו, שדווקא בין הגיתות מותר לערב (שתוססים זה עם זה ונעשים טעם אחד – **רש"י**), אבל לאחר הגיתות אסור לערב (שהואיל וכל אחד כבר קלט ריחו וטעמו, אינו משביחו אלא פוגמו – **רש"י**). ברם, אם היה טעמו ניכר, והלוקח טועם את היין קודם שקונהו, מותר לערב מכל מקום. כן למדים בגמרא ממשנתנו, שכל "באמת" הלכה היא, שהרי המשנה נותנת טעם לדבריה: מפני שמשביחו; ומכאן שכל מקום שנקטה המשנה "באמת" הלכה היא, ואין להסס ולגמגם בדבר (**רש"י; ועיין באורנו למשנה תרומות ב, א**) **אֵין מְעָרְבִין שִׁמְרֵי יַיִן** – של חבית אחת, **בְּיַיִן** – של חבית אחרת, לפי שהשמרים של יין זה מקלקלים את היין האחר, **אֲבָל נוֹתֵן לוֹ אֶת שִׁמְרָיו** – של אותו יין שהוא מוכר לו, שכשהוא מערה את היין מכליו לכלי הלוקח, נותן שמריו לתוכו (**רמב"ם; המאירי**). ויש מעירים, שאין המדובר בשמרים גמורים, אלא ביין עכור שבשולי החבית סמוך לשמרים, והואיל ובר שתיה הוא אינו בדין אונאה (**המאירי**). **מִי שֶׁנִּתְעָרֵב מַיִם בְּיֵינוֹ, לֹא יִמְכְּרֶנּוּ בַּחֲנוּת** – במכירה קמעונית, **אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ** – הודיע ללוקח, שהיין מהול במים, **וְלֹא לַתַּגָּר** – ולא ימכרנו כולו לסוחר יין, **אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדִיעוֹ** – שהוא מהול במים, **שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְרַמּוֹת בּוֹ** – שאין התגר לוקח את היין המהול אלא כדי לרמות בו, למכרו בדמי יין יפה. **מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַטִּיל מַיִם בַּיַּיִן** – למחצה, לשליש ולרביע, הכל כמנהג המדינה (**תוספות**), **יַטִּילוּ** – שכיון שנהגו כן, אין כאן משום רמאות, שכל היינות בחזקת שיש בהם תערובת מים. ברם, בגמרא מבואר, שדווקא בין הגיתות יטילו (שבזמן הגתות קולטים המים את טעם היין. אבל שלא בין הגתות הוא נחשב כאילו הוא מזוג – **מגיד משנה על הרמב"ם הל' מכירה יח, ו**).

באור משנה יב

הַתַּגָּר – הלוקח תבואה מבני אדם הרבה ומוכרה, **נוֹטֵל מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה אַחַת** – מותר לו לערב את התבואה שקונה מגרנות אחדות וליתנה לתוך אסם אחד; **מֵחָמֵשׁ גִּתּוֹת** – נוטל יין מחמש גתות, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָם אֶחָד** – חבית גדולה, שהכל יודעים שהוא קונה מבני אדם הרבה, ובחזקת כן לוקחים ממנו, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְכַּוֵּן לְעָרֵב** – סחורה גרועה בתוך משובחת, ולהוציא קול שהכל מגורן אחת או מגת אחת. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יְחַלֵּק הַחֶנְוָנִי קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִין לַתִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַרְגִּילָן לָבֹא אֶצְלוֹ** – ונמצא מקפח פרנסתם של חנוונים אחרים; **וַחֲכָמִים מַתִּירִין** – שיכול הוא לומר לחנוני חברו: אני מחלק קליות ואגוזים, חלק אתה דברים יותר טובים (גמרא). והלכה כחכמים. **וְלֹא יִפְחוֹת אֶת הַשַּׁעַר** – ולא יוזיל את המחיר, מפני שהוא מרגיל את הכל לבוא אליו ומקפח פרנסתם של חבריו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זָכוּר לְטוֹב** – המוכר בזול, שמועיל להוזלת המחירים בכלל. **לֹא יָבֹר אֶת הַגְּרִיסִין** – פולים טחונים; לא יוציא את הפסולת מתוכם

וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְלֹא יִפְחוֹת אֶת הַשַּׁעַר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זָכוּר לְטוֹב. לֹא יָבֹר אֶת הַגְּרִיסִין; דִּבְרֵי אַבָּא שָׁאוּל. וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וּמוֹדִים שֶׁלֹּא יָבֹר מֵעַל פִּי הַמְּגוּרָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן. אֵין מְפַרְכְּסִין לֹא אֶת הָאָדָם, וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה, וְלֹא אֶת הַכֵּלִים.

פרק חמישי

א אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ וְאֵיזֶהוּ תַּרְבִּית? אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ? הַמַּלְוֶה סֶלַע בַּחֲמִשָּׁה דִינָרִין, סָאתַיִם חִטִּין בְּשָׁלֹשׁ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ. וְאֵיזֶהוּ תַּרְבִּית? הַמַּרְבֶּה בְּפֵרוֹת. כֵּיצַד? לָקַח הֵימֶנּוּ חִטִּין בְּדִינָר זָהָב הַכּוֹר, וְכֵן הַשַּׁעַר, עָמְדוּ חִטִּין בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִים, אָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטַּי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בָּהֶן יַיִן; אָמַר לוֹ: הֲרֵי חִטָּיךָ עֲשׂוּיוֹת עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִין, וַהֲרֵי לְךָ אֶצְלִי בָּהֶן יַיִן, וְיַיִן אֵין לוֹ.

פירוש ברטנורא

מרגיל לבא אצלו ומקפח מזונות חבריו: **זכור לטוב.** שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול. וכן הלכה: **גריסין.** פולין גרוסות בריחים, אחת לשתים: **לא יבור.** את הפסולת. לפי שמתוך שנראות יפות הוא מעלה את דמיהן הרבה מדמי הפסולת שנטל מהן: **וחכמים מתירין.** שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת שנברר, מאלו שישנן באחרים. וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו שהן מבוררים מפני הטורח. והלכה כחכמים: **שלא יבור מעל פי המגורה.** למעלה להראות יפות, ואת הפסולת שבתוכו לא בירר: **לפי שאינו אלא כגונב את העין.** בברירתו: **מפרכסין.** מתקנין ומיפין: **לא את האדם.** עבד כנעני העומד לימכר:

ה א איזהו נשך. שהוא נושך. דשקל מיניה מאי דלא יהיב ליה: **המרבה בפירות.** המרבה שכר לעצמו בפירות. ובין בהלואת כסף ובין בהלואת פירות הוי רבית. שהרי מתרבה ממונו. אלא דבסיפא, רבית דרבנן קמפרש שהוא דרך מקח וממכר: **דינר זהב.** עשרים וחמשה דינרי כסף: **וכן השער.** כך היו נמכרין בעיר. והותר לו לתת מעות עכשיו על מנת ליתן לו זה חטין כל ימות השנה בדמים הללו כשיעור מעותיו ואע"פ שעכשיו אין לו חטין, דתנן בפרקין יצא השער פוסקין, אע"פ שאין לזה יש לזה, ויכול המוכר הזה לקנותם עתה במעות הללו: **עמדו חטין בשלשים דינרין אמר לו תן לי חיטי.** וזה מותר אם נתן לו חטין. אבל אם פסק לתת לו בהן יין, אסור, שמא יוקיר היין, הואיל ואין לו יין. ואע"פ שפוסק עמו כשער היין של עכשיו וכבר יצא השער, הואיל ואינו נותן לו דמים שנוכל לומר יכול הוא לקנות יין בדמים שקבל אלא בא לעשות עליו דמי החטין חוב ולפסוק על החוב יין, אסור אם יין אין לו. דאי הוה ליה יין, הוי קנוי לו מעכשיו לזה שבא לפסוק על החוב יין, וכי אייקר ברשותיה אייקר:

משניות מבוארות – קהתי

כדי להעלות מחירם, **דִּבְרֵי אַבָּא שָׁאוּל** – וטעמו, שמתוך שנראים הגריסים יפים, הוא מעלה דמיהם יותר מדמי הפסולת שהוציא, ויש בזה משום אונאה. **וַחֲכָמִים מַתִּירִין** – שאין אונאה בדבר הנראה, כלומר שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת הוציא, ועד כמה כדאי לו להעלות בדמיהם של גריסים אלו המבוררים, ולחסוך לו טורח הברירה. **וּמוֹדִים** – חכמים, **שֶׁלֹּא יָבֹר מֵעַל פִּי הַמְּגוּרָה** – מלמעלה, ואת הפסולת שלמטה לא יוציא, **שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן** – שמתוך שהלוקח רואה פי המגורה מנוקה, הריהו סבור שהכל מנופה ומבורר. **אֵין מְפַרְכְּסִין** – אין מתקנים ומייפים למכירה, **לֹא אֶת הָאָדָם** – עבד כנעני העומד להימכר, **וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה, וְלֹא אֶת הַכֵּלִים** – הישנים, כדי שייראו כחדשים, שיש בזה משום גניבת דעת.

שבת קודש

באור משנה א

פרק זה עוסק בדיני ריבית. כתוב בתורה (ויקרא כה, לה-לז): "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו... אל תקח מאתו נשך ותרבית... את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך"; **ופירשו חכמים** (גמרא בבא מציעא ס, ב), שאמנם אין הבדל בין "נשך" ל"תרבית", ושני הלשונות משמשים לציון כל סוגי הריבית, הן של כסף הן של אוכל, כפי שמוכח גם ממה שנאמר (דברים כג, כ): "לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל, נשך כל דבר אשר ישך". אלא שהם שני בטויים שונים הבאים לציין את הריבית האסורה מן התורה, לפי שתי התוצאות השונות שלה: "נשך" על שם הפסדו של הלווה, שהריבית נושכתו ומחסרתו ממון; וכן פירש רש"י (שמות כב, כד): "נשך" – ריבית שהיא כנשיכת נחש, שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום היא מצבצבת ונופחת עד קדקדו, כך ריבית אינה מורגשת ואינה ניכרת עד שהיא עולה ומחסרתו ממון הרבה". "תרבית" – על שם רווחיו של המלוה, שעל ידי הריבית הוא מרוויח ומרבה את הונו (עיין רמב"ן על הפסוק שהבאנו לעיל מ"ויקרא" שמבאר שם לפי פשוטו ובדרך אחרת). נמצא שאי אפשר לתרבית בלא נשך ולנשך בלא תרבית, ואם כן למה חילקם הכתוב ("נשך ותרבית")? לעבור על הריבית בשני לאוין – מכאן מבואר בגמרא, שמשנתנו הפותחת בשאלה: "איזהו נשך ואיזהו תרבית" אינה באה לפרש נשך ותרבית שבתורה, שהרי כפי שבארנו אחד הם, אלא כוונת המשנה היא: איזוהי ריבית האסורה מן התורה ואיזהו ריבית שאינה אסורה אלא מדברי סופרים? ובאה המשנה ללמדנו, שמן התורה אין איסור ריבית אלא בדרך הלוואה, והיא הנקראת במשנתנו "נשך", ובלשון חכמים היא נקראת "ריבית קצוצה". היינו ריבית קבועה מראש, ואילו ריבית בדרך משא ומתן אינה אלא מדברי סופרים, והיא הנקראת במשנתנו "תרבית". כן נקראת היא בלשון חכמים "אבק ריבית".

אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ – האסור מן התורה, **וְאֵיזֶהוּ תַּרְבִּית** – ריבית האסורה מדברי סופרים? **אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ? הַמַּלְוֶה סֶלַע** – שהיא ארבעה דינרים, **בַּחֲמִשָּׁה דִינָרִין** –על מנת שיחזיר לו הלווה חמישה דינרים; **סָאתַיִם חִטִּין** – או שהלוה לחברו סאתיים חיטים, **בְּשָׁלֹשׁ** – על מנת שיחזיר לו שלוש סאים, הרי זה נשך, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ** – את הלווה, שנוטל ממנו יותר ממה שהלווהו. **וְאֵיזֶהוּ תַּרְבִּית? הַמַּרְבֶּה בְּפֵרוֹת** – שאדם מרבה ממונו על ידי מקח וממכר של פירות. **כֵּיצַד? לָקַח הֵימֶנּוּ חִטִּין** – קנה ראובן חיטים משמעון, **בְּדִינַר זָהָב** – שהוא עשרים וחמישה דינרי כסף, **הַכּוֹר** – שלושים סאה, כלומר שראובן נתן כסף לשמעון על מנת שיספק לו חיטים כל ימות השנה כשיעור מעותיו במחיר של עשרים וחמישה דינרי כסף כל כור, **וְכֵן הַשַּׁעַר** – וכך היה מחיר החיטים באותה שעה; ומותר לעשות כן אף על פי שעכשיו אין חיטים לשמעון, שהרי יכול הוא לקנותם עתה במעות הללו בכל מקום שירצה; **עָמְדוּ חִטִּין בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִים** – לאחר זמן התייקרו החיטים, ועמד מחיר הכור בשלושים דינרי כסף, **אָמַר לוֹ** – ראובן לשמעון: **תֵּן לִי חִטַּי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בָּהֶן יַיִן** – והרי מותר לו לקחת את החיטים במחיר הזול שפסק עמו, אף על פי שהתייקרו, הואיל וכך היה השער בשעה שנתן לו את המעות (כמבואר להלן משנה ז); **אָמַר לוֹ** – שמעון לראובן: **הֲרֵי חִטָּיךָ עֲשׂוּיוֹת עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִין** – החיטים שעלי ליתן לך הריני מקבלן עלי בשלושים דינר הכור, כאילו אתה מלוה לי עכשיו את הכסף הזה, **וַהֲרֵי לְךָ אֶצְלִי בָּהֶן יַיִן** – ואני מתחייב לתת לך יין כנגד דמי החיטים שיש לך בידי, **וְיַיִן אֵין לוֹ** – לשמעון, אף על פי שפוסק עמו כשער היין של עכשיו, מכל מקום הואיל וראובן אינו נותן לו עכשיו מעות, שיוכל לקנות בהן יין, אלא הוא קונה ממנו יין במילווה שיש לו מדמי החיטים, לפיכך חוששים שמא יתייקר היין ויצטרך שמעון לשלם דמיו כשער היוקר, והרי זו "תרבית" האסורה מדברי סופרים. ברם, אם היה לשמעון יין, מותר לראובן לקנות ממנו יין בחוב של דמי החיטים, שהרי היין קנוי לו מעכשיו, וכשיתייקר ברשותו יתייקר.

ב הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ – לֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם, וְלֹא יִשְׁכֹּר מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית. מַרְבִּין עַל הַשָּׂכָר, וְאֵין מַרְבִּין עַל הַמֶּכֶר. כֵּיצַד? הִשְׁכִּיר לוֹ אֶת חֲצֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְּשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הוּא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים לַשָּׁנָה; וְאִם שֶׁל חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, בְּסֶלַע לַחֹדֶשׁ – מֻתָּר. מָכַר לוֹ אֶת שָׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְּשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא שֶׁלְּךָ בְּאֶלֶף זוּז; אִם לַגֹּרֶן, בִּשְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה – אָסוּר.

פירוש ברטנורא

ב מרבין על השכר. בשכר המתנת מעות השכירות: **ואין מרבין על המכר.** בשכר המתנת המקח. וטעמא, משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הלכך כי שקיל מיניה סלע בחודש דהוו להו שתים עשרה סלעים אין זה שכר המתנת מעות, שהרי לא נתחייב לשלם לו שכירות עד סוף החודש, והאי דאמר ליה אם עכשיו תתן לי הרי היא שלך בעשר סלעים, אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות ומגר ליה בפחות משויה. אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות, וכי אמר ליה אם מעכשיו תתן הרי היא לך באלף זוז, הן הן דמיה, וכי מטפי עלייהו לגורן, שכר המתנת מעות הוא: **מכר לו את השדה וכו'.** והוא הדין מטלטלין וכל סחורה אם מכר לו יותר משויה בשכר המתנת מעות, אסור, והוי אבק רבית מדבריהם. וכל אבק רבית אם נתן אינה יוצאה בדיינים. דאילו רבית קצוצה דאורייתא יוצאה בדיינים:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד בדברים האסורים משום ריבית מדרבנן, הנקרא "אבק ריבית". **הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, לֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם** – אסור לו לדור בחצרו של הלווה חינם, משום שנראה כשכר ההלואה, והרי זו ריבית מדרבנן; בגמרא מבואר: אף על פי שאין החצר עומדת להישכר ואין הלווה עשוי להשכירה, **וְלֹא יִשְׁכֹּר מִמֶּנּוּ** – המלוה מהלווה, **בְּפָחוֹת** – משכר הדירה הרגיל, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית** – מדרבנן. **מַרְבִּין עַל הַשָּׂכָר** – מותר להרבות בדמי השכירות, בשביל שהמשכיר ממתין לקבל את הדמים בסוף השכירות, **וְאֵין מַרְבִּין עַל הַמֶּכֶר** – אבל אסור להרבות בדמי הסחורה, בשביל שממתין ללוקח בתשלומי המכר. **כֵּיצַד? הִשְׁכִּיר לוֹ אֶת חֲצֵרוֹ** – השכיר ראובן את חצרו לשמעון, **וְאָמַר לוֹ** – ראובן לשמעון: **אִם מְעַכְּשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לִי** – אם תשלם לי מיד את שכר החצר, **הֲרֵי הוּא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים לַשָּׁנָה** – הריני משכירו לך בעשר סלעים לשנה, **וְאִם שֶׁל חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ** – ואם אתה רוצה לשלם לי שכר מדי חודש בחדשו, **בְּסֶלַע לַחֹדֶשׁ** – עליך לשלם סלע כל חודש, **מֻתָּר** – לפי ששכירות אינה משתלמת אלא בסוף, ודמי השכירות הם אמנם שתים עשרה סלעים לשנה, אלא שאם יקבל דמי השכירות בתחילה, הריהו מוחל לו שתי סלעים; אבל אם **מָכַר לוֹ אֶת שָׂדֵהוּ** – מכר ראובן את שדהו לשמעון, **וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְּשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לִי** – אם אתה משלם לי מיד בעד השדה, **הֲרֵי הִיא שֶׁלְּךָ בְּאֶלֶף זוּז** – לא תצטרך לשלם בעדה אלא אלף זוז בלבד, **אִם לַגֹּרֶן** – אבל אם תתן לי את דמי השדה בשעת הגורן, לאחר שתמכור את תבואתך, **בִּשְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה** – יהא עליך לשלם בעדה אלף ומאתיים זוז, **אָסוּר** – שמשהחזיק בקרקע, נתחייב לשלם, וכיון שאמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא שלך באלף זוז, הרי הן דמי השדה, וכשמוסיף מאתיים זוז בבואו לשלם לו בשעת הגורן, הרי הן בשכר המתנת המעות, ואסור משום ריבית מדרבנן. והוא הדין במיטלטלין וכל סחורה, שאם בשכר המתנת המעות הוסיף לו על המחיר, הרי זו ריבית האסורה מדרבנן.

המשך מעמוד ג

שהרי כתיב[2] "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", היינו, שהאדם צריך לעשות כלי לברכה, אבל הברכה עצמה תלוי' רק בהקב"ה. וכמ"ש[3] "לא לחכמים לחם", שישנם חכמים גדולים בחכמת המסחר, ואעפ"כ הם עניים, כי העושר תלוי אך ורק בהקב"ה, "ברכת הוי' היא תעשיר"[4]. ולכן אמרו חז"ל[5] יתפלל "למי שהעושר והנכסים שלו", שיתן ברכה והצלחה בעניני הבית, ויראו את התממשות ברכת ה', שהכסף ינוצל רק לדברים טובים ומועילים (ולא עבור רופאים ותרופות וכו').

וכן הוא גם בעניני חינוך הילדים, שמחנכים אותם באופן שיהיו חדורים בידיעה זו ש"ממך הכל ומידך נתנו לך"[6], ובמילא כל עניני התורה והמצוות הם באופן של שמחה וטוב לבב, כולל שנתינת הצדקה שלהם היא בשמחה ובסבר פנים[7] יפות[8].

---

2) פ' ראה טו, יח. וראה דרמ"צ קז, ב. קונטרס ומעין מאמר כה פ"א.
3) קהלת ט, יא.
4) משלי י, כב.
5) קידושין בסופה.
6) דברי הימים-א כט, יד.
7) בשיחה כאן דובר אודות התיקון של מ"ש (יחזקאל ח, יד) וה"נשים ישבות מבכות את התמוז", לענין טוב ומועיל שמשתמשים בתכונותיהם רק לעבודת ה'. עיי"ש.
8) משיחת י"ב תמוז ה'תשי"ד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יא ע"ב: מקשה הגמרא: **סוֹף סוֹף כַּמָּה בְּצִירָן** - כמה חסר ממניינו של אחשורוש, **(חדיסר)** [**חַד סְרִי**] - אחת עשרה שנים, שאחשורוש מנה משנת שמונה לנבוכדנצר, והיה לו למנות משנת תשע עשרה, ואם כן **אִיהוּ** [-אחשורוש] **כַּמָּה** שנים **מָלַךְ, אַרְבֵּיסַר** שנה, ולפי זה **בְּשנת אַרְבֵּיסַר דִּידֵיהּ** [-של אחשורוש] שהסתיימו שבעים שנה מחורבן ירושלים, **אִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיבְנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וַאֲלָמָה כְּתִיב** אחר שכורש ציוה להפסיק את בנין הבית (עזרא ד כד) **'בֵּאדَיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וַהֲוָת בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס'** - אז היתה בטילה מלאכת בית ה' שבירושלים, עד השנה השניה למלכות דריוש מלך פרס. ורק אז בנו את המקדש, וכל ימי אחשורוש לא בנו, נמצא שהגלות נמשכה יותר משבעים שנה.

אָמַר רָבָא, אכן המנין הוא מחורבן ירושלים, שהיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר, אלא שהשנים שנמנו לעיל משנות המלכים, **שְׁנֵים מְקוּטָעוֹת הֲווּ** - יש שנים שנבלעו זו בזו, וחסרו שתי שנים להשלים מנין שבעים שנה, ולכך נשתהה בנין הבית עד השנה השניה למלכות דריוש השני.

הגמרא מביאה ראיה שנבלעה שנה במלכות נבוכדנצר ואויל מרודך: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** בסדר עולם (פכ"ח), **וְעוֹד שָׁנָה אַחֶרֶת** [-אחת] חסרה **לְבָבֶל,** כלומר, אף שבמיתת בלשצר הסתיימו שבעים שנה מתחילת מלכות נבוכדנצר בבבל, מכל־מקום עדיין חסרה שנה אחת להשלים שבעים שנה מכיבוש יהויקים שהיה בשנה השניה למלכות נבוכדנצר, **וְעָמַד דָּרְיָוֶשׁ וְהִשְׁלִימָהּ** לשבעים שנה, ומיד אחר כך מלך כורש, ונפקדו פקידה במקצת, שנתן להם רשות לעלות ולבנות את בית המקדש, ככתוב (עזרא א ג) 'מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת בֵּית ה'". וקשה, הרי לעיל מבואר שנבוכדנצר מלך ארבעים וחמש שנה [דהיינו ארבעים וארבע מכיבוש יהויקים], ואויל מרודך עשרים ושלש שנה, ובלשצר שלש שנים, ואם כן נמצא שעברו שבעים שנה אף בלי השלמת דריוש, אלא מוכח שנבלעה שנה במנין שנות נבוכדנצר ואויל מרודך, ומלכו יחד רק ששים ושבע שנים.

אָמַר רָבָא, אַף דָּנִיֵּאל חישב **וְטָעָה בְּהַאי חוּשְׁבָּנָא** של שבעים שנות גלות בבל, שסבר מתחילה למנות מכיבוש יהויקים, וכשראה שלא נגאלו, נתן לבו למנות מחורבן ירושלים. **דִּכְתִיב** (דניאל ט ב) **'בִּשְׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ** אֲנִי דָּנִיֵּאל בִּינֹתִי בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמַלּאוֹת לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם שִׁבְעִים שָׁנָה'. **וּמִדְּקָאָמַר 'בִּינֹתִי'** שהוא לשון ספירה וחשבון, **מִכְּלָל** זה משמע שהוצרך לחשב מדוע לא נשלמה גאולתם, ומשום **דְּבתחילה טָעָה** וסבר, שמה שכתוב (ירמיהו כט י) 'כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם' היינו בנין הבית, וחישב מהזמן שפשטה יד בבל על ישראל, והוא בשנה השניה לנבוכדנצר. וכשראה שלא נגאלו הבין שיש למנות מחורבן ירושלים שהיה שמונה־עשר שנה אחר כך.

רש"י

חדיסר — שכך עמד הבית אחר גלות יכניה. **איהו כמה מלך ארביסר** — דכתיב בשנת שתים עשרה הפיל פור הוא הגורל, ולשנה אחרת נעשה הנס — הרי שלוש עשרה. דמלכי אומות העולם מתשרי מנינן, ונתחדשה השנה בתשרי. וכתיב לשנה אחרת "לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית" — הרי ארבע עשרה. **באדין** — בימי כורש בטילת עבידת בית אלהא, שצוה כורש לבנות וחזר בו על ידי צרי יהודה ובנימין, כמו שכתוב בספר עזרא, עד שנת תרתין למלכות דריוש השני שמלך אחר אחשורוש, ונקרא שלשה שמות: דריוש כורש ארתחשסתא. **שנים מקוטעות היו** — אותן שנים שמנינן למעלה יש בהן שנבלעו משל אחרון בראשון, כגון לדריוש המדי וכורש שמנינן להן חמש שנים לא תמצא אלא ארבע, דכתיב "בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש" בספר דניאל "בשנת שלש למלכות כורש" וגו'. ותניא בסדר עולם: לא מצינו למדי שנה בכתובים אלא זו בלבד, ולכורש מצינו שלשה שנים בספר דניאל "בשנת שלש למלכות כורש" וגו'. ותניא נמי בסדר עולם: כורש מלך שלוש שנים מקוטעות — הרי שמנית שנה יתרה, וגם דבשנות נבוכדנצר ואויל מרודך נבלעה שנה, וכנגדו נשתהה הבנין שתים שנים לדריוש. **תניא נמי הכי** — דבשנות נבוכדנצר ואויל מרודך נבלעה שנה. **עוד שנה אחת לבבל** — הכי איתא בסדר עולם: "ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא ודריוש מדאה קביל מלכותא" הרי שבעים שנה מיום שמלך נבוכדנצר, שבעים חסר אחת מיום שכיבש יהויקים, ועוד שנה אחת לבבל למלאות שבעים שנה משלט על ישראל, ועמד דריוש והשלימה. ואחריו בשנה אחרת מלך כורש בבבל, ונפקדו פקידה במקצת, שאמר "מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וגו'". למדנו מברייתא זו כשמת בלשצר לא היו לכיבוש יהויקים אלא שבעים חסר אחת, ואנחנו מנינו למעלה שבעים שנה: ארבעים וחמש דנבוכדנצר, ועשרים ושלוש דאויל מרודך, ושלשה דבלשצר — הרי שנים מקוטעות היו. **בינותי בספרים** — לשון ספירה וחשבון.

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין, אחד אוחז בראש הסכין ואחד בקתו, **וְשׁוֹחֲטִין** יחד, **אֶחָד** מהם שוחט **לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ** השנויים לעיל, דהיינו הרים או גבעות וכו׳, **וְאֶחָד** שוחט **לְשֵׁם דָּבָר כָּשֵׁר**, היינו שחיטה סתם, **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה**, מחמת זה ששחט לשם ההרים או הגבעות.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע השוחט לשם הרים אינו נאסר בהנאה. מקשה הגמרא: מלשון משנתינו שהשוחט לשם הרים שחיטתו פסולה, משמע **שִׁפּוּלָה** מלאכול, **אֵין** [–כן], אבל דין **זְבָחֵי מֵתִים לֹא**, ואין הבשר נאסר בהנאה כדין תקרובת עבודה זרה שאסורה בהנאה. **וּרְמִינְהִי** – וקשה מברייתא **הַשּׁוֹחֵט לְשׁוּם הָרִים** שעשה ההר עבודה זרה ושחט לשמו, או **לְשׁוּם גְּבָעוֹת** או **לְשׁוּם נְהָרוֹת** או **לְשׁוּם מִדְבָּרוֹת** או **לְשׁוּם חַמָּה וּלְבָנָה** או **לְשׁוּם כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת** או **לְשׁוּם מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל** או **לְשׁוּם שֵׁילְשׁוּל** [–תולעת] **קָטָן, הֲרֵי אֵלּוּ זְבָחֵי מֵתִים** – יש לכל אלו דין תקרובת עבודה זרה ואסורים בהנאה כמת. וקשה, מדוע במשנתינו כתוב שהשוחט לשם אחד מכל אלו שחיטתו פסולה רק באכילה, אך אין להם דין תקרובת עבודה זרה ליאסר בהנאה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – משנתינו שאמרה שאין להם דין תקרובת עבודה זרה, עוסקת באופן **דְּאָמַר לְהַר** – ששחט לשם ההר, והר אינו נעשה עבודה זרה כיון שהוא מחובר לקרקע, ולכן גם הנשחט לשם הר אינו נאסר בהנאה, **וְהָא** – הברייתא שאמרה שאסור בהנאה כתקרובת עבודה זרה, עוסקת באופן **דְּאָמַר לְגַדָּא דְּהַר** – ששחט לשם המלאך הממונה על ההרים שהוא אינו מחובר לקרקע, ולכן הנשחט לשמו, נעשה תקרובת עבודה זרה ואסור בהנאה.

הגמרא מדייקת מסוף דברי הברייתא שאין מדובר בשוחט לשם ההר שהוא מחובר: **דַּיְקָא נַמִּי** – יש לדייק כך גם מדברי הברייתא עצמה, **דְּקָתָנֵי** – שהברייתא שנתה לשם הרים, **דּוּמְיָא** – דומה למה ששנתה בסיפא בדין **דְּמִיכָאֵל שַׂר הַגָּדוֹל** – שהוא אינו מחובר, והנשחט לשמו נאסר בהנאה, וכך גם השוחט לשום הרים אין הפירוש ששוחט לשם ההר שהוא מחובר, אלא לשם המלאך הממונה שהוא אינו מחובר, ולכן נאסר בהנאה, **שְׁמַע מִינָּה**.

כל דבר שעשאוהו עבודה זרה נאסר בהנאה, וזה הוא הנקרא איסור ׳נעבד׳, כמבואר במסכת עבודה זרה (כט:), חוץ מבעלי חיים שאינם נאסרים משום נעבד, וכן אינם נאסרים משום ׳מוקצה׳, דהיינו דבר שהפרישוהו לתקרובת עבודה זרה, כמבואר בתמורה (כט.), ונלמד דין זה מכך שהתורה הוצרכה לאסור נעבד ומוקצה לגבוה, דהיינו לקרבן, מוכח שלהדיוט מותרים.

הגמרא מביאה דין בענין עבודה זרה ומקשה בהמשך ממשנתינו: **אָמַר רַב הוּנָא, הָיְתָה בְּהֶמַּת חֲבֵירוֹ רְבוּצָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיוָן** שעשה מעשה בבהמה **שֶׁשָּׁחַט בָּהּ** לשם עבודה זרה, אפילו שחט רק **סִימָן אֶחָד** – הקנה או הושט, **אֲסָרָהּ** בהנאה משום תקרובת עבודה זרה, אף שתקרובת עבודה זרה אינה נאסרת בהנאה להדיוט, ואף שהבהמה של חבירו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כיון שעשה בה מעשה, אסרה.

מבארת הגמרא: **סָבַר לַהּ** רב הונא, **כִּי הָא דְּאָמַר** – כמו שאמר **עוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** חכמים, במסכת עבודה זרה (נד.) **שֶׁהַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבֶהֱמַת חֲבֵירוֹ** לשם עבודה זרה, **לֹא אֲסָרָהּ** אפילו להקרב לקרבן על המזבח, ואין לזה דין נעבד, כיון שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל אם **עָשָׂה בָּהּ** בבהמה **מַעֲשֶׂה**, וכגון שניסך לבהמה יין בין קרניה, **אֲסָרָהּ** אף להדיוט, כיון שעל ידי מעשה, אדם אוסר אף דבר שאינו שלו, וכשם שאמר עולא שבהמת חבירו שעשאה עבודה זרה נאסרת על ידי מעשה, כך אמר רב הונא בשוחט בהמת חבירו דהיינו שעשאה תקרובת עבודה זרה נאסרת על ידי מעשה.

רב נחמן מקשה על רב הונא מברייתא: **אִיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא** מברייתא, **הַשּׁוֹחֵט** קרבן **חַטָּאת בְּשַׁבָּת, כַּחוּץ** – מחוץ לעזרה, **לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, שעשה שלשה איסורים בשוגג, **חַיָּיב** להביא **שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת** על שחילל שבת בשחיטת הבהמה, וששחט קדשים מחוץ לעזרה, וששחט לשם עבודה זרה. **וְאִי אָמְרַתְּ** שאפילו בבהמת חבירו כיון שעשה בה מעשה אסרה, אם כן גם בבהמת חטאת, אף שהיא אינה שלו אלא של הקדש, **כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימָן אֶחָד אֲסָרָהּ** בהנאה משום תקרובת עבודה זרה, ויוצאת מידי הקדש ונעשית של עבודה זרה, אם כן **אַשְׁחוּטֵי חוּץ לֹא לִיחַיֵּיב** – שלא יתחייב על ששחט קדשים בחוץ,

---

המשך מעמוד כט

היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעיני

ביאור בדרך אפשר

בכתב־יד אאמו״ר [אדמו״ר ה׳צמח צדק׳]... שאמר רבינו... בעת שתיית משקה, יהי־רצון שנזכה לשתות כשיהיה כולה משקה...״ - ״כֵּן **תִּהְיֶה לָנוּ״ בַּעֲגָלָא דִּידַן**, במהירות שלנו, היינו במהירות לפי המושגים שלנו, **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וּבְאֹפֶן שֶׁ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה״**[75], **וְיִלְמְדוּ תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ**[76], **שֶׁזֶּה קָשׁוּר גַּם עִם ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״**[77], **תְּחִלַּת פָּרָשַׁת מַתַּן־תּוֹרָה.**

ביאור בדרך אפשר

וּבְאֹפֶן שֶׁ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה״[75], **וְיִלְמְדוּ** לעתיד־לבוא **תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ**[76], שהיא תורה נעלית יותר מהתורה שלומדים בזמן הזה **שֶׁזֶּה** לימוד התורה לעתיד־לבוא **קָשׁוּר גַּם עִם ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״**[77], **תְּחִלַּת פָּרָשַׁת מַתַּן־תּוֹרָה.**

---

75) כמ״ש ביצי״מ - פרשתנו יד, ח. 76) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ט ה״ב. לקו״ת צו יז, א ואילך. 77) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

רש"י

שנים אוחזין — זה בראשו וזה בקתו. **לשום דבר כשר** שחיטה סתם. **גמרא** **זבחי מתים** — ליאסר בהנאה, כדין תקרובת עבודה זרה שאסורה כמת, ומת אסור בהנאה, דנפקא לן במסכת עבודה זרה (כט,ב) מ"ותמת שם מרים" [במדבר כו], וגמר "שם" "שם" מעגלה ערופה [דברים כא]. **מיכאל ושילשול קטן** — כלומר, לשום גדול שבכל הבריות או לשום קטן שבכולן. **שילשול** = תולעת. **דאמר לשום הר** — הר אינו נעשה עבודה זרה, דכתיב "אלהיהם על ההרים" — ולא ההרים אלהיהם, במסכת עבודה זרה (מה,ב), הלכך לשמן לא מיקריא זבחי מתים. ומיהו פסולה מלאכול, משום דדמיא לשחיטת עבודה זרה מיחלפא בה, וכדתנן לקמן (חולין מא,ב): השוחט לשום נידר ונידב — שחיטתו פסולה, משום דדמי לשוחט קדשים בחוץ. **לגדא דהר** — למלאך הממונה על ההרים. **דומיא דמיכאל** — דלא מחובר הוא. ובעלי חיים, אף על גב דלא מיתסרי משום עבודה זרה, כדקיימא לן בתמורה (כט,א), מדאסר רחמנא נעבד לגבוה — מכלל דלהדיוט שרי, מיהו אלהות מקרו, כדכתיב (שמות ח): "הן נזבח את תועבת מצרים", וכתיב (דברים ד): "וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים וכל צבא השמים". **היתה בהמת חבירו** — לא מיבעיא שלו, דמיתסרא משום תקרובת עבודה זרה בשחיטת סימן אחד. דאף על גב דבעלי חיים אין נאסרים להדיוט,

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְאֶחָד לְשֵׁם דָּבָר כָּשֵׁר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. **גְּמָרָא** פְּסוּלָה - אֵין, זִבְחֵי מֵתִים - לָא. וּרְמִינְהִי: הַשּׁוֹחֵט לְשׁוּם הָרִים, לְשׁוּם גְּבָעוֹת, לְשׁוּם נְהָרוֹת, לְשׁוּם מִדְבָּרוֹת, לְשׁוּם חַמָּה וּלְבָנָה, לְשׁוּם כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, לְשׁוּם מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל, לְשׁוּם שִׁילְשׁוּל קָטָן - הֲרֵי אֵלּוּ זִבְחֵי מֵתִים! אֲמַר אַבַּיֵי, לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאָמַר לָהַר, הָא דְּאָמַר לְגַדָּא דְּהַר. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּמִיכָאֵל שַׂר הַגָּדוֹל, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רַב הוּנָא: הָיְתָה בְּהֵמַת חֲבֵירוֹ רְבוּעָה לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה, כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימָן אֶחָד - אֲסָרָהּ. סָבַר לַהּ כִּי הָא דְּאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִבְהֵמַת חֲבֵירוֹ לֹא אֲסָרָהּ, עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה - אֲסָרָהּ. אִיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בְּשַׁבָּת בַּחוּץ לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּיב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת; וְאִי אָמְרַתְּ כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימָן אֶחָד אֲסָרָהּ - אַשְׁחוּטֵי חוּץ לָא לִיחַיַּיב,

מחתך

הא דאמר להר — שאינו נעשה עבודה זרה, כדפירש בקונטרס. ואף על גב דלא חשיב אלוה לאסור התקרובת, מכל מקום עובדו בסייף, כדתניא בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מו,א): הגוים העובדים את ההרים — הם מותרים, ועובדיהם בסייף. ואמרינן נמי בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סא,א): מידי דהוה אמשתחוה להר, דהר מותר ועובדו בסייף. ואין לתמוה: דכיון דלא מיקרי אלוה, אמאי עובדו בסייף? דדוקא לענין איבוד קאמר קרא דלא מיקרי אלוה, דכתיב (דברים יב) ברישיה דקרא "אבד תאבדון". ואם כן הכי פירושו: אלהיהם שעל ההרים תאבדון, ולא ההרים שהם אלהיהם, ועובדים אותם תאבדון. ומה שתקרובת הר מותר — היינו משום דגמרינן מכלים, דכתיב "אבד תאבדון" וגו', ואמרינן בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נא,ב): בכלים שנשתמשו בהן לעבודה זרה הכתוב מדבר, ואמר רחמנא דדוקא אלהיהם על ההרים, ולא ההרים עצמן אלהיהם. אי נמי, משום הכי העובדן בסייף, אף על גב דלא מיקרי אלוה, שהרי מחובר הוא — משום דגלי רחמנא בעובד מזלות דמתחייב, כדכתיב (דברים ד) "וראית את השמש" וגו', ואף על פי שמחוברין בגלגל הרקיע. והא דקתני הכא: לשם חמה ולבנה, דהוי זבחי מתים — היינו לגרייהו שהם תלושים המלאכים המנהיגים אותם, כדאמרינן במדרש: שנים עשר מלאכים מנהיגים את החמה. ומיהו, בקונטרס לא פירש כן, דמוקי האי קרא ד"וראית את השמש" וגו' בתלושים, ומייתי ראיה מיניה דאף על גב דבעלי חיים לא מיתסרי משום עבודה זרה, מכל מקום מיקרי אלוה, ואסירי תקרובת דידהו. ואם תאמר: ומאי שנא תקרובת הר מצפוי הר, דפליגי בה תנאי בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מה,א) דתנן: ומה שעליהן אסור, דכתיב "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", רבי יוסי אומר: על ההרים אלהיהם ולא ההרים אלהיהם. ואמר בגמרא דפליגי בצפוי הר כהר! ויש לומר: דהתם מיירי כשעובדים את הצפוי, ואפילו הכי שרי ליה לרבי יוסי הגלילי, משום דאין עובדין אותו אלא אגב הר, ובטיל לגביה, דלא יהא טפל חמור מן העיקר. ורבנן נמי, אי לאו קרא הוו שרו מהאי טעמא. אי נמי, רבנן אסרי משום שעובדים אותו, וקרא אסמכתא בעלמא. ואם תאמר: דמשמע בריש פרק "כל האסורין" (תמורה כה,ב) דצפוי בעלי חיים מותרים להדיוט, ומוקי "לא תחמוד כסף וזהב עליהם" בדבר שאין בו רוח חיים, אבל בדבר שיש בו רוח חיים, הואיל והוא מותר — צפויו נמי מותר. ואפילו לגבוה משמע התם דהוה שרי, אי לאו דכתיב בו "מן הבקר". ואפילו מיירי כשאין עובדין אותו, מאי שנא מתקרובת בעלי חיים דאסור? ויש לומר: דצפוי שרי טפי, דבטיל אגבייהו, דהוה כנעבד עצמו דשרי, לפי שהוא בעל חיים. ומיהו נראה, דצפוי בעל חיים אסור אפילו להדיוט. מדפריך התם: טעמא דרבינהו קרא, הא לא רבינהו קרא — צפוי מותר? והא דכתיב (דברים יב) "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" — כל העשוי לשמם. והשתא, למה לי למידק טעמא דרבינהו קרא? השתא נמי דרבינהו קרא תקשה ליה: היאך מותר להדיוט? דקרא ד"מן הבקר" לגבוה כתיב! אלא ודאי אף להדיוט אסור, והיינו טעמא, כיון דאשמועינן דאסורים לגבוה, ומיקרי נעבד לכל הפחות לגבי גבוה, בא הכתוב ד"לא תחמוד" לאסור צפוי, אפילו לא יחשב נעבד אלא לגבוה. אף על גב דהר נמי חשוב נעבד לענין גבוה, כדמוכח בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מו,ב) דהמשתחוה

מחתך

להר אבניו אסורין למזבח, מכל מקום צפויו מותר, דילפינן מכלים דלא מיתסרי, כי היכי דילפינן תקרובת מכלים כדפרישית. ואין להאריך כאן יותר.

רבוצה לפני עבודה זרה — פירש בקונטרס: לא מיבעיא עומדת, דכשהגביהה והרביצה — קנאה בהגבהה ונעשית שלו. ואין נראה, דכי הגביהה נמי לא קנה לה לענין שתחשב שלו, אם אין אדם אוסר דבר שאין שלו, דהא גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו כו'. ולקמן (מא,א) נמי דאמר רב נחמן: אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, פריך ליה מהמנסך. ומאי פריך מהמנסך? והא מנסך מכי אגבהיה קנייה, כדאמר ב"הניזקין" (גיטין דף נב,ב)! אלא ודאי בהכי לא חשיב שלו, ואינו קנוי לו אלא להתחייב באונסין. אלא נראה דנקט רבוצה לרבותא, דאף על גב דלא הרביצה ולא עשה בה מעשה גדול כל כך — אסרה.

לפני עבודה זרה — אין לפרש: דוקא לפני עבודה זרה, וכרבי יהודה בן בבא דאמר לקמן (חולין מא,א): אין מנסכין יין אלא לפני עבודה זרה, והוא הדין שאר עבודות. דנראה דדוקא לענין ניסוך קאמר, דבכל דוכתא דאיירי בשוחט לא נקט "לפני עבודה זרה". ועוד, דאמאי פריך בסמוך אשחוטי חוץ: לא ליחייב, דמחתך בעפר הוא? התם בשלא שחט לפני עבודה זרה, ולא מתסרא, ומכל מקום חייב העובד, מידי דהוה אעובד להר! אלא ודאי, אף על פי שלא בפני עבודה זרה נמי מתסרא, והא דנקט הכא "לפני עבודה זרה" — אורחא דמלתא נקט. אי נמי, כיון דלפני עבודה זרה הוא, מסתמא לשם עבודה זרה מתכוין אף על פי שלא פירש, ובגון שהוא ישראל משומד. והשתא מצי למימר דנקט רבוצה, דלא מבעיא הרביצה לפני עבודה זרה — דודאי לשם עבודה זרה נתכוון, אלא אפילו רבוצה בבר, כיון דישראל משומד הוא, ושוחט לפני עבודה זרה — מתכוין לעבודה זרה. **כי** הא דאמר עולא — לא מייתי סייעתא מעולא אלא מהא דמיתסרא בהמת חבירו על ידי מעשה. אבל דמיתסרא במעשה זוטא אין יכול לדקדק, דדלמא עולא מעשה רבה קאמר, כדאמר בסמוך. והא דקאמר בסמוך: ועולא מעשה כל דהו קאמר — היינו משום דלרב הונא לא מצי לפרושי מעשה רבה, ואם כן על כרחך מעשה כל דהו קאמר, דאי סימן אחד בעי, אם כן הוה ליה לפרושי. **חייב** שלש חטאתות — לא נחת למנייניה, דאם כן ליתני ארבעה, וכגון שהוא יום הכפורים. אלא בהני אשמועינן חידושי, דלענין שבת חייב אף על פי שלא תיקן אלא להוציא מידי אבר מן החי, כדאמר בפסחים בפרק "אלו דברים" (עג,א). ובחוץ לעבודה זרה הוי חידושי, כדמוכח בשמעתא. ואם תאמר: ואמאי חייב משום שחוטי חוץ? והא אינו מתקבל בפנים, דחטאת העוף ליתא אלא ביחידי, ואין קרבן יחיד קרב בשבת! ויש לומר: דכיון דאם זרק הורצה, כדאשכחן בפרק שני דביצה (כ,ב) גבי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן או שלא לזמנן — יש לו להתחייב משום שחוטי חוץ. דבפרק "השוחט והמעלה" (זבחים קט,א) מרבינן מקראי לחייב בחוץ, על כל הפסולין שאם עלו לא ירדו. ואף על גב דאותו ואת בנו בחוץ פטור משום מחוסר זמן, שבת לא חשיב מחוסר זמן, דאין זה אלא משום דאין עשה דקרבן יחיד דוחה לא תעשה דשבת.

חולין. פרק שני – השוחט דף מ עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אי הכי מאי איריא חטאת לישמעינן זבח — לפירוש שני שבקונטרס, דלרב הונא פריך, [דאי] אין אדם אוסר דבר שאינו שלו — אתי שפיר דנקט חטאת, לאפוקי שלמים שהם שלו, צריך לומר דסבר השתא דאתיא כרבי יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים הן. דלרבנן לא חשיב שום זבח שלו, כדמוכח בזבחים בפרק בתרא (קיד,א) דפריך: בשלמא רובע — שהקדישו ולבסוף רבעו, אלא מוקצה ונעבד היכי משכחת להו? הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו! ומשני: בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי, משמע דלרבנן אין אדם יכול לאסור. ומיהו קשה לפירוש זה, דבסמוך פריך מההיא ברייתא לרב נחמן דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ודייק מדאומינן בחטאת העוף, טעמא דחטאת העוף, אבל זבח אחר לא. ומאי קושיא? הא מתוקמא שפיר בחטאת בהמה, ונקט חטאת לאפוקי שלמים! ושמא מתחלה ניחא ליה בחטאת בהמה, כל כמה דלא אסיק אדעתיה שינויא דחטאת העוף ובחצי קנה פגום. אבל לסוף מסתבר ליה שינויא דחטאת העוף, דאי בחטאת בהמה, ונקט חטאת לאפוקי שלמים — הוה ליה למנקט עולה, כדפירש בקונטרס. **לא** הויא חטאת תיובתיה דמאי מעשה מעשה רבה — תימה: פירוש ראשון שבקונטרס, שלא להקשות על רב הונא מדקתי: לאשמועינן זבח, אם כן היכי מצי למימר מעשה רבה? הא על כרחך, מדנקט חטאת דייקינן מיניה סייעתא לרב הונא, דמעשה כל דהו! ושמא יש לומר, דהא דנקט חטאת לאשמועינן דאף על גב דקניא ליה לכפרה, אפילו הכי לא חשיב כדידיה לאוסרה במעשה כל דהו. **רב** נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו — ובמסכת עבודה זרה פרק "רבי ישמעאל" (נד,א) אמילתיה דעולא דלעיל, דאמר להו רב נחמן: אמרו ליה לעולא, כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך בבבל — לאו משום דסבר כרב הונא. אלא כלומר, לא הודעתנו שום חידוש, שכבר השמיענו זה רב הונא. ואם תאמר: בעובדא (עבודה זרה נז,ב) דעל גוי לחנותא והוה חמרא בדוולא, שדא ביה גוי ידא ושיכשך ביה, ואתא מריה דחמרא ושקליה בריתחיה ושדייה לדנא, וגרסינן התם: איקלע רב נחמן למחוזא ואסריה בהנאה, אמאי אסריה? והא אין אדם אוסר דבר שאין שלו! ולמסקנא דקאמר: אפילו למאן דאמר אוסר אדם דבר שאינו שלו — הני מילי גוי, ורב נחמן מצי סבר כתנא קמא, ניחא. אבל למאי דסלקא דעתך דאתי רב נחמן כרבי יהודה ולא כתנא קמא, קשה.

רש"י

מחתך בעפר הוא — דכיון דנאסר משום עבודה זרה — פקע שם קדשים מינה ונעשית של עבודה זרה, ועפרא בעלמא היא, ותו לא מחייב עליה משום שחוטי חוץ. ואף על גב דאמרינן בפירקין (חולין כט,ב): שחט סימן אחד בחוץ וסימן אחד בפנים חייב, שהרי עשה בה מעשה חטאת העוף בחוץ — ליכא למימר דבגמר הסימן חייל בהדי הדדי איסור עבודה זרה ושחיטת חוץ. דכי אמרינן סימן אחד מחייב — הני מילי היכא דגמר לשחיטה בעודה קדשים, כדקתני: "וסימן אחד בפנים", דאיגלאי מילתא דבסימן קמא שחיטת חוץ הוה, וטעמא דהתם — משום דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. אבל הכא, דסימן שני לא אשתחיט כלל, דחיתוך עפרא בעלמא הוא — קמא נמי לאו שם שחיטה עליה. ולענין שבת, דחיוביה אנטילת נשמה הוא דמחייב, אף על גב דלאו שחיטה היא, וכן משום עבודה זרה — דשחיטת עבודה זרה היא, אבל לענין שחוטי חוץ — לאו שחיטת קדשים היא. **הכא בחטאת העוף עסקינן** — דמליקתה בסימן אחד, בפרק קמא (חולין כא,א), וחיוב שחיטתה דידיה נמי בחוץ בסימן אחד. דהשוחט עוף קדשים בחוץ חייב, והמולקו בחוץ פטור, כדתנן בזבחים בפרק "השוחט והמעלה" (קיא,א), ויליף מ"או אשר ישחט" [ויקרא יז] — לרבות את העוף. **דכולהו בהדי הדדי** — דכיון דשם עבודה זרה לא חייל עד גמר סימן, אישתכח דכולה שחיטה בקדשים הואי. **ועולא מעשה כל דהו קאמר** — דכיון דאמר רב הונא סימן אחד, ואסמכא למילתיה אדעולא, אשמועינן רב הונא דעולא מעשה כל דהו קאמר, דהא סימן אחד בשחיטת עבודה זרה לאו גמר מעשה הוא, הלכך על כרחך סימן אחד דרב הונא לאו דוקא, דהוא הדין לחצי סימן. ואפילו מוקמת לה בחטאת העוף הוי תיובתיה: מכי שחיט בה פורתא — פקע שם קדשים מינה, וחיוב שחיטת חוץ ליתיה עד גמר סימן, וחיתוך עפר הוא! **אלא** — אפילו בחטאת בהמה מתוקמא, ובאומר: איני רוצה לעבוד עבודה זרה בשחיטה זו עד שתגמר. דהשתא לא פקע שם זבחים עד גמר זביחה, ומתחייב בכולהו. **אי הכי** — דטעמא דשחיטת חוץ לאו משום סימן אחד דחטאת העוף הוא, אלא באומר בגמר זביחה הוא עובדה. **מאי איריא חטאת** — דנקט? ליתני: "השוחט את הזבח", דמשמע כל זבחים! ומדנקט חטאת, דאיתיה נמי בעוף — שמע מינה בחטאת העוף קאי. ועולה לא מצי למינקט, משום דעולת העוף בעי שני סימנין. ולאו באומר בגמר זביחה הוא עובדה, דאי אינו עובדה אלא בגמר זביחה, אמאי איכפל לאשמועינן עוף? בבהמה נמי חייל! והאי פירכא לאו לאותובי לרב הונא נקט לה, דכי מדלית רב הונא מהכא, ותימא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא בגמר מעשה — איכא למיפרך נמי: מאי שנא חטאת דנקט? אלא הכי קפריך: אי איתא דטעמא משום גמר זביחה הוא, מאי שנא עוף? אלא על כרחך טעמא אחרינא הוא. **אלא אמר מר זוטרא** — הא מתניתא מסייע ליה לרב הונא. ומשום הכי נקט חטאת העוף דהכשרו בסימן אחד, דאי תנא זבח — ליכא לחיוביה בשחיטת חוץ, משום דמיתסר בתחילת שחיטה, ופקע שם קדשים מיניה כרב הונא. אבל בעוף משכחת שלש חטאות, וכגון שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא, דמתכשר בפנים, ומחייב עליה משום שחיטת חוץ. וחיוב חוץ, ומעשה כל דהו דעבודה זרה, ונטילת נשמה דשבת — בהדי הדדי אתו. **אי לאו דאמר רב הונא (כו') סימן אחד** — ואסהיד אדעולא דמעשה כל דהו אמר. לא הויא חטאת תיובתיה — דעולא, מרישא כי הוה סלקא דעתין דבבהמה קאי, דאיכא למימר: מעשה רבה קאמר עולא, דהיינו גמר מעשה. **אי לאו דאמר רב הונא בהמת חבירו** — ואפילו הוה אמר: מעשה כל דהו אסר בבהמתו. **לא הויא חטאת תיובתיה** — אפילו כדהוה סלקא דעתין ברישא, דבבהמה קאי. **דחבריה לא מצי אסר** — והאי חטאת דכהנים הוא. **דקני ליה לכפרה** — שהבעלים מתכפרין בה. לישנא אחרינא: אי הכי, דבגמר זביחה הוא עובדה, מאי איריא חטאת, דמשמע דאיכפל תנא לאשמועינן מידי דלית ליה חלק בו, שהבעלים שוחטין אותה והיא כולה לכהנים? ליתני זבח, דלישתמע: אפילו שלמים שהן שלו מחייב שלש חטאות, דהא לא פקע שם קדשים מיניה עד גמר זביחה! ומדנקט חטאת, שמע מינה: בעובד עבודה זרה בתחלת שחיטה קאמר, ומשום טעמא דחטאת אינו שלו, ולא מצי אסר במעשה זוטא, דאילו שלמים הוה — אסר במעשה זוטא. ומכל מקום לרב הונא קשיא, דהא מדנקט חטאת שמע מינה: טעמא דתנא — משום דדבר שאינו שלו לא אסר! אלא אמר מר זוטרא: לעולם בעובד בתחלת זביחה. ולא תיקשי לרב הונא, דהכא בחטאת העוף קאי, ובחצי קנה פגום, דבההוא מעשה כל דהו דאיתסרא ביה איחייב משום שחיטת חוץ. והיינו דנקט חטאת — משום דאיתא בעוף. ועולה לא מצי למינקט, משום דאפילו בעוף בעיא שני סימנין. **לא הויא חטאת תיובתיה** — דמאי "מעשה" דעולא — מעשה רבה. ולא הוה מיצטריך ליה לאוקמי בחטאת העוף, דדאי דנקט חטאת ולא תנא זבח, משום דאילו שלמים, כיון דדידיה נינהו הוו — מיתסרי במעשה כל דהו, וליכא חיוב שחיטת חוץ. אבל חטאת לא מיתסר עד גמר שחיטה, דאיכא מעשה רבה. ולשון זה נראה בעיני, דהכי מסתבר לישנא דתלמודא, דלרב הונא לחודיה קמותיב. **דחבריה לא מצי אסר** — במעשה כל דהו. ולהכי תנא חטאת, דכהנים היא, דאילו שלמים — דידיה נינהו, ומיתסרי במעשה כל דהו. **כדידיה דמיא** — ואפילו הכי קתני דלא מיתסר. **אין אדם אוסר דבר שאינו שלו** — אפילו בגמר מעשה. ואית דמפרשי: במעשה כל דהו. ולא היא, דאם כן לא הוי מנסך תיובתייהו, דהא מעשה גמור הוא, ולקמן מותיב להו ממנסך. **ואוקימנא** — על בורחין בחטאת העוף, מדלא תנא זבח. ואף על פי דלהנך רבנן לא מצי למיתני זבח, דכיון דשלמים דידיה נינהו — הוו מיתסרי בתחלת תחיבה, ותו ליכא חיוב שחיטת חוץ. וכי תנא חטאת הוי דבר שאינו שלו, ולא מיתסר, ולא פקע שם קדשים מיניה — אפילו הכי, מדלא נקט עולה דשכיח ולא הוי נמי דידיה, ונקט חטאת, דמידי דאיתיה בעוף בסימן אחד — ודאי טעמא משום סימן אחד דעוף הוא, ובחצי קנה פגום, כדאמרן.

מְחַתֵּךְ בְּעָפָר הוּא! אֲמַר רַב פַּפָּא: הָכָא בְּחַטַּאת הָעוֹף עָסְקִינַן, דְּכוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתֵי. - מִכְּדֵי רַב הוּנָא כְּמַאן אֲמַרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ - כְּעוּלָּא, וְעוּלָּא מַעֲשֶׂה כָּל דְּהוּ קָאָמַר! - אֶלָּא בְּאוֹמֵר בִּגְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבְדָהּ. - אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא חַטָּאת? לִישְׁמַעִינַן זֶבַח! אֶלָּא אֲמַר מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא: הָכִי בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהָיָה חֲצִי קָנֶה פָּגוּם וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּגְמָרוֹ, דְּכוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָין. אֲמַר רַב פַּפָּא: אִי לָאו דַּאֲמַר רַב הוּנָא סִימָן אֶחָד, לָא הָוְיָא חַטָּאת תִּיוּבְתֵּיהּ, מַאי מַעֲשֶׂה? מַעֲשֶׂה רַבָּה. וַאֲמַר רַב פַּפָּא: אִי לָאו דַּאֲמַר רַב הוּנָא בְּהֶמַּת חֲבֵרוֹ, לָא הָוְיָא חַטָּאת תִּיוּבְתֵּיהּ, מַאי טַעְמָא? דִּידֵיהּ מָצֵי אָסַר, דְּחַבְרֵיהּ לָא מָצֵי אָסַר. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ לְכַפָּרָה - כְּדִידֵיהּ דָּמְיָא, קָא מַשְׁמַע לָן. (נעץ סימן) רַב נַחְמָן וְרַב עַמְרָם וְרַב יִצְחָק אָמְרִי: אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ. מֵיתִיבֵי: הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בְּשַׁבָּת בַּחוּץ לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, וְאוֹקְמִינַן בְּחַטַּאת הָעוֹף וּבַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם; טַעְמָא דְּחַטָּאת הָעוֹף הוּא, דְּכוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָין,

אבל הוא עובדה, דאי אינו עובדה אלא בגמר זביחה, אמאי איכפל לאשמועינן עוף? בבהמה נמי חייל! והאי פירכא לאו לאותובי לרב הונא נקט לה, דכי מדלית רב הונא מהכא, ותימא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא בגמר מעשה — איכא למיפרך נמי: מאי שנא חטאת דנקט? אלא הכי קפריך: אי איתא דטעמא משום גמר זביחה הוא, מאי שנא עוף? אלא על כרחך טעמא אחרינא הוא. **אלא אמר מר זוטרא** — הא מתניתא מסייע ליה לרב הונא. ומשום הכי נקט חטאת העוף דהכשרו בסימן אחד, דאי תנא זבח — ליכא לחיוביה בשחיטת חוץ, משום דמיתסר בתחילת שחיטה, ופקע שם קדשים מיניה כרב הונא. אבל בעוף משכחת שלש חטאות, וכגון שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא, דמתכשר בפנים, ומחייב עליה משום שחיטת חוץ. וחיוב חוץ, ומעשה כל דהו דעבודה זרה, ונטילת נשמה דשבת — בהדי הדדי אתו. **אי לאו דאמר רב הונא (כו') סימן אחד** — ואסהיד אדעולא דמעשה כל דהו אמר. לא הויא חטאת תיובתיה — דעולא, מרישא כי הוה סלקא דעתין דבבהמה קאי, דאיכא למימר: מעשה רבה קאמר עולא, דהיינו גמר מעשה. **אי לאו דאמר רב הונא בהמת חבירו** — ואפילו הוה אמר: מעשה כל דהו אסר בבהמתו. **לא הויא חטאת תיובתיה** — אפילו כדהוה סלקא דעתין ברישא, דבבהמה קאי. **דחבריה לא מצי אסר** — והאי חטאת דכהנים הוא. **דקני ליה לכפרה** — שהבעלים מתכפרין בה. לישנא אחרינא: אי הכי, דבגמר זביחה הוא עובדה, מאי איריא חטאת, דמשמע דאיכפל תנא לאשמועינן מידי דלית ליה חלק בו, שהבעלים שוחטין אותה והיא כולה לכהנים? ליתני זבח, דלישתמע: אפילו שלמים שהן שלו מחייב שלש חטאות, דהא לא פקע שם קדשים מיניה עד גמר זביחה! ומדנקט חטאת, שמע מינה: בעובד עבודה זרה בתחלת שחיטה קאמר, ומשום טעמא דחטאת אינו שלו, ולא מצי אסר במעשה זוטא, דאילו שלמים הוה — אסר במעשה זוטא. ומכל מקום לרב הונא קשיא, דהא מדנקט חטאת שמע מינה: טעמא דתנא — משום דדבר שאינו שלו לא אסר! אלא אמר מר זוטרא: לעולם בעובד בתחלת זביחה. ולא תיקשי לרב הונא, דהכא בחטאת העוף קאי, ובחצי קנה פגום, דבההוא מעשה כל דהו דאיתסרא ביה איחייב משום שחיטת חוץ. והיינו דנקט חטאת — משום דאיתא בעוף. ועולה לא מצי למינקט, משום דאפילו בעוף בעיא שני סימנין. **לא הויא חטאת תיובתיה** — דמאי "מעשה" דעולא — מעשה רבה. ולא הוה מיצטריך ליה לאוקמי בחטאת העוף, דדאי דנקט חטאת ולא תנא זבח, משום דאילו שלמים, כיון דדידיה נינהו הוו — מיתסרי במעשה כל דהו, וליכא חיוב שחיטת חוץ. אבל חטאת לא מיתסר עד גמר שחיטה, דאיכא מעשה רבה. ולשון זה נראה בעיני, דהכי מסתבר לישנא דתלמודא, דלרב הונא לחודיה קמותיב. **דחבריה לא מצי אסר** — במעשה כל דהו. ולהכי תנא חטאת, דכהנים היא, דאילו שלמים — דידיה נינהו, ומיתסרי במעשה כל דהו. **כדידיה דמיא** — ואפילו הכי קתני דלא מיתסר. **אין אדם אוסר דבר שאינו שלו** — אפילו בגמר מעשה. ואית דמפרשי: במעשה כל דהו. ולא היא, דאם כן לא הוי מנסך תיובתייהו, דהא מעשה גמור הוא, ולקמן מותיב להו ממנסך. **ואוקימנא** — על בורחין בחטאת העוף, מדלא תנא זבח. ואף על פי דלהנך רבנן לא מצי למיתני זבח, דכיון דשלמים דידיה נינהו — הוו מיתסרי בתחלת תחיבה, ותו ליכא חיוב שחיטת חוץ. וכי תנא חטאת הוי דבר שאינו שלו, ולא מיתסר, ולא פקע שם קדשים מיניה — אפילו הכי, מדלא נקט עולה דשכיח ולא הוי נמי דידיה, ונקט חטאת, דמידי דאיתיה בעוף בסימן אחד — ודאי טעמא משום סימן אחד דעוף הוא, ובחצי קנה פגום, כדאמרן.

משום שבששוחטה כִּמְחַתֵּךְ בְּעָפָר הוּא, משום שהבהמה נאסרת ונעשית עבודה זרה, ולא שחט בהמת קדשים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, הָכָא בברייתא אין מדובר בחטאת בהמה אלא בְּחַטַּאת הָעוֹף עַסְקִינָן, שכאשר היא נעשית כהלכתה בתוך העזרה מולקים את העוף בסימן אחד, ולכן בחוץ בשחיטת סימן אחד מתחייב על שחוטי חוץ, דְּכוּלְּהוּ כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתֵי – שכל החיובים באים יחד, כי שם עבודה זרה לא חל עד שגומר לשחוט את העוף בסימן אחד, ועד אז זה עדיין קדשים ומתחייב על שחוטי חוץ.

מקשה הגמרא: מִכְּדֵי [–הרי] רַב הוּנָא, כְּמַאן אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ – כמו מי אמר את הדין שלו, כְּעוּלָּא, שאמר שאף שהמשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה, אם עשה בה מעשה אסרה, וְעוּלָּא מַעֲשֶׂה כָּל דְּהוּ קָאָמַר – ועולא סובר שאפילו אם עשה רק מעשה כל שהוא גם כן נאסרה, שהרי רב הונא שאמר שהבהמה נאסרת בשחיטת סימן אחד סמך דבריו על עולא שאמר שהבהמה נאסרת בעשיית מעשה, ואם כן אין כוונתו למעשה שלם שהרי שחיטת סימן אחד אינה מעשה שלם, ואם כן על כרחך שאין כוונת רב הונא לשחיטת סימן שלם דווקא, אלא אפילו בחצי סימן נאסרת, ואם כן שוב קשה מדוע חייב על ששחט קדשים בחוץ, והרי כבר מששחט בה מעט נאסרה החטאת משום עבודה זרה, וכשמסיים את הסימן כבר אינה של הקדש.

הגמרא מתרצת באופן אחר: אֶלָּא מדובר בברייתא אפילו בחטאת בהמה, וּבְאוֹמֵר בשעה ששוחט, שרק כִּגְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבְדָהּ את העבודה זרה ולא קודם, אם כן לא נאסרה הבהמה מחמת עבודה זרה ולא נתבטל ממנה שם קדשים עד סוף השחיטה, ונמצא ששחט קדשים בחוץ ולכן מתחייב גם על שחוטי חוץ.

הגמרא מקשה על התירוץ: אִי הָכִי – אם כן שהטעם שחייב גם על שחוטי חוץ, הוא משום שאומר שרק בסוף השחיטה הוא עובד את העבודה זרה, מַאי אִירְיָא חַטָּאת – מדוע נקט התנא בברייתא דווקא חטאת, לִישַׁמְעִינָן – יאמר התנא 'השוחט את הַזֶּבַח' שלשון זו כוללת את כל הזבחים ולא רק חטאת, כיון שאם מדובר שאומר שרק בסוף השחיטה הוא עובד את העבודה זרה, אם כן בכל הקרבנות הוא יתחייב משום שחוטי חוץ, אלא ודאי מדובר כשמתכוין לעבודה זרה מתחילת השחיטה, והטעם שהברייתא דיברה על חטאת דווקא משום שאין לבעלים חלק בה והיא כולה לכהנים, ורק בה לא מספיק מעשה כל שהוא, היות ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכן עד סוף השחיטה אינה נאסרת ועדיין היא קדשים ומתחייב על שחוטי חוץ, אבל אילו היתה הברייתא נוקטת 'זבח' שמשמעותו אף שלמים שהם של הבעלים, לא היה חייב משום שחוטי חוץ כי נאסרו במעשה כל שהוא בתחילת השחיטה, ופקע מהם שם הקדש. ואם כן קשה על רב הונא שאמר שבבהמת חבירו אוסר במעשה כל שהוא, מהברייתא שנקטה שדווקא בחטאת חייב משום שחוטי חוץ, ומשמע משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה כל שהוא ולא נאסרה עד גמר שחיטה.

הגמרא שבה לתרץ שמדובר בחטאת העוף, ובאופן אחר: אֶלָּא אָמַר מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, מדובר בברייתא בחטאת העוף שחייב עליה בשחיטת סימן אחד בחוץ, ואין להקשות שכיון שהחטאת נאסרת במעשה כל שהוא מתחילת השחיטה, מדוע חייב על שחוטי חוץ, כיון שהָכָא כְּמַאי עַסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה חֲצִי קָנֶה פָּגוּם, כלומר שסימן השחיטה דהיינו הקנה היה חתוך חציו קודם השחיטה, וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, וּגְמָרוֹ – וסיים את השחיטה, דְּכוּלְּהוּ כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָין – שכל החיובים באים יחד, שכיון שחצי קנה היה פגום קודם שבא לשחוט, נמצא שבמעשה כל שהוא ששוחט לעבודה זרה, הוא מסיים את השחיטה כשעדיין זה קדשים, ומתחייב בזה גם על שחוטי חוץ.

רב פפא מבאר שהקושיא מהברייתא היתה רק כיון שחידש רב הונא שאוסר במעשה כל שהוא: אָמַר רַב פַּפָּא, אִי לָאו דְּאָמַר – אם לא היה אומר רַב הוּנָא, שמספיק סִימָן אֶחָד בשביל לאסור את הבהמה לעבודה זרה, לֹא הַוְיָא חַטָּאת תְּיוּבְתֵּיהּ – לא היה קשה מהברייתא של השוחט חטאת על עולא שאמר שכשעשה מעשה בבהמת חבירו לעבודה זרה אסרה, משום שהיינו אומרים, מַאי מַעֲשֶׂה – מהו המעשה שאמר עולא, דווקא מַעֲשֶׂה רַבָּה – מעשה גדול ולא מעשה כל שהוא, ולא קשה מהברייתא מדוע חייב על שחוטי חוץ, כי עד שלא גמר את השחיטה לא נאסרה החטאת מחמת עבודה זרה, ונמצא ששחט קדשים בחוץ, ורק בגלל שרב הונא אמר שנאסרת בשחיטת סימן אחד, והוכיח על עולא שכוונתו מעשה כל שהוא, קשה מהברייתא.

רב פפא מבאר עוד שקושיא זו היתה רק כיון שחידש רב הונא שיכול לאסור אף בשל חבירו: וְאָמַר רַב פַּפָּא, אִי לָאו דְּאָמַר – אם לא שאמר רַב הוּנָא, שיכול לאסור אף בְּהֶמַּת חֲבֵרוֹ, לֹא הַוְיָא חַטָּאת תְּיוּבְתֵּיהּ – לא היה קשה עליו מהברייתא של השוחט חטאת, מַאי מַעֲמָא – מהו הטעם שלא היה קשה, משום שהיינו אומרים שרק דִּידֵיהּ מָצֵי אָסַר – רק בהמה שלו סבר רב הונא שיכול לאסור על ידי מעשה כל שהוא, אבל דְּחַבְרֵיהּ לֹא מָצֵי אָסַר – אבל של חבירו אינו יכול לאסור אלא רק במעשה גדול, ולכן דיברה הברייתא דווקא בחטאת שאינה שלו אלא של הכהנים, שאינה נאסרת עד סוף השחיטה, ואז מתחייב גם על שחוטי חוץ, ולא דיברה על שלמים שהם שלו ונאסרים כבר בתחילת מעשה השחיטה, ורק בגלל שרב הונא חידש שאוסר אפילו של חבירו, קשה מהברייתא.

שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא שאם לא היה יכול לאסור של אחרים לא היה קשה מהברייתא, היות וחטאת אינה שלו אלא של הכהנים ועד סוף השחיטה היא עדיין קדשים, ולמה הוצרך רב פפא להשמיענו דבר זה. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר, כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ לחטאת לְכַפָּרָה על עוונותיו, כְּדִידֵיהּ דָּמְיָא – נחשבת כשלו, ואם כן תיאסר מיד במעשה כל שהוא, ושוב לא יתחייב על שחוטי חוץ כיון שכבר פקע ממנה שם קדשים ונעשה של עבודה זרה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רב פפא שאין הדבר כן אלא אף שבאה לכפרה אינה נחשבת שלו אלא של הכהנים, ואילו לא היה יכול לאסור בהמת חבירו לא היה קשה על רב הונא מהברייתא כיון שחטאת אינה שלו.

הגמרא מביאה אמוראים שנחלקו על רב הונא: (נָעֵץ, הוא סִימָן לשמות האמוראים המובאים להלן שנחלקו על רב הונא). רַב נַחְמָן וְרַב עַמְרָם וְרַב יִצְחָק אָמְרֵי, השוחט בהמת חבירו אפילו לגמרי לא אסרה, משום שאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ, וחולקים על רב הונא שאמר (לעיל ע"א) שאם היתה בהמת חבירו רבוצה לפני עבודת כוכבים ושחט אותה, אסרה.

הגמרא מקשה עליהם מהברייתא שמובאת לעיל: מֵיתִיבֵי, הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בְּשַׁבָּת, בַּחוּץ, לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, חַיָּיב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, וְאוֹקְמִינַן – והוצרכנו להעמיד לעיל את הברייתא דווקא בְּחַטַּאת הָעוֹף וּבַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם, ומדייקת הגמרא, טַעְמָא דְּחַטַּאת הָעוֹף הוּא – דין הברייתא שחייב שלש חטאות נאמר רק משום שמדובר בחטאת העוף, כיון דְּכוּלְּהוּ כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָין – שכל החיובים מגיעים ביחד, כיון שמספיק בעוף שחיטת סימן אחד, ומדובר כשהיה חצי קנה פגום, שאז במעשה כל שהוא שסיים את שחיטת הסימן, מתחייב על עבודה זרה וקדשים בחוץ ואיסור שבת ביחד,

---

נשיא ישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו מצד עצמו, מניח הוא . . את הכול על הצד, ומביט על צאן מרעיתו.

משיחת י' שבט ה'תשי"ד

אֲבָל זֶבַח – אם היה שוחט בהמה, **לֹא** היה חייב חטאת על קדשים בחוץ, משום שכבר כששחט קצת בבהמה אסרה לעבודה זרה, **וְאִי** – ואם **אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַאי אַרְיָא** – מדוע נקט התנא דווקא **בְּחַטָּאת הָעוֹף, אֲפִילּוּ חַטָּאת בְּהֵמָה נַמִּי,** [–גם] יהיה הדין כך, כיון שאין הוא אוסר אותה כששוחטה לעבודה זרה, כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ועדיין יש לזה שם קדשים ומתחייב על ששחט קדשים בחוץ.

מתרצת הגמרא: הברייתא לא יכלה לשנות באופן ששחט בהמה, כיון שהקרבנות באים לכפרה על בעליהם, **וּכֵיוָן דְּקַנְיָא לֵיהּ לְכַפָּרָה,** שהעולה מכפרת על עשה, והחטאת והאשם מכפרים על חטאים, **כְּדִידֵיהּ דָּמְיָא** – נחשבים כשלו, ואדם אוסר דבר שלו, ואם כן הוא לא מתחייב בהם משום שחיטת קדשים בחוץ, כיון שנאסר מיד בתחילת השחיטה, ורק בחטאת העוף ובחצי קנה פגום שכל החיובים באים ביחד בסוף הסימן הראשון, חייב שלש חטאות.

הגמרא מקשה ממשנתינו (לעיל מ.) על האמוראים הסוברים אין אדם אוסר דבר שאינו שלו: **תָּא שְׁמַע, שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין** יחד, **אֶחָד** מהם שוחט **לְשׁוּם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ** הדברים הפוסלים שנשנו במשנה כגון ששוחט לשם הרים או גבעות, **וְאֶחָד** מהם שוחט **לְשׁוּם דָּבָר כָּשֵׁר,** דהיינו שחיטה סתם, **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה,** מחמת שחיטתו של ההוא השוחט לשם דבר הפוסל, ומשמע שמדובר אף כשהבהמה היא אינה של זה ששוחט לשם דבר הפוסל, ומוכח שאדם אוסר דבר שאינו שלו. מתרצת הגמרא: אין להוכיח מהמשנה, כיון **שֶׁהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, דְּאִית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת בְּגַוָּהּ** – שיש לשוחט לשם דבר פסול שותפות בבהמה, והיא גם שלו, לכן יכול לאוסרה, אבל אין להוכיח מכאן שאף באופן שאין לו חלק בה יכול לאוסרה.

הגמרא מקשה עליהם עוד קושיא ממשנה: **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו במשנה (גיטין נב:), **הַמְטַמֵּא** טהרות של חבירו, **וְהַמְדַמֵּעַ** – מערב תרומה בחולין של חבירו שעבשיו אין החולין ראוי אלא לכהנים מחמת התרומה המעורבת בו, וצריך למוכרו יותר בזול לכהנים, **וְהַמְנַסֵּךְ** יין של חבירו לעבודה זרה, **בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר** – משום שאין ניכר בדברים אלו מה שהזיק בהם, והיזק שאינו ניכר אין שמו היזק, אבל אם עשה **בְּמֵזִיד חַיָּיב,** משום שקנסו אותו וחייבוהו אף על היזק שאינו ניכר ומוכח שאדם אוסר דבר שאינו שלו, כי הרי ניסך יין של חבירו לעבודה זרה ואסרו [שהרי משלם לו על זה]. מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי** – גם כאן מדובר **דְּאִית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת בְּגַוָּהּ.**

הגמרא מבארת שנחלקו תנאים במחלוקת האמוראים אם אדם אוסר דבר שאינו שלו: **כְּתַנָּאֵי** – המחלוקת אם אדם אוסר דבר שאינו שלו, היא כמחלוקת התנאים ששנינו בברייתא, **עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּיסֵּךְ יֵינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל** לעבודה זרה, אפילו **שֶׁלֹּא בְּפָנַי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲסָרוֹ** אף בהנאה, כי אדם אוסר דבר שאינו שלו, **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא מַתִּירִין אוֹתוֹ** בהנאה, **מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים,** טעם **אֶחָד, שֶׁאֵין** העובדי כוכבים **מְנַסְּכִין יַיִן אֶלָּא בְּפָנַי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** והוא ניסך שלא בפני עבודת כוכבים, **וְעוֹד** טעם **אֶחָד** אפילו אם ניסכו בפני עבודת כוכבים מותר, משום **שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ** הישראל לעובד כוכבים **לֹא כָּל הֵימֶנָּךְ** – אין זה ביכולתך **שֶׁתֶּאֱסֹר יֵינִי לְאוֹנְסִי** [–בעל כורחי], משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ומבואר שנחלקו במחלוקת האם אדם אוסר דבר שאינו שלו או לא.

הגמרא דוחה שאין זו אותה מחלוקת ממש: **וְרַב** נַחְמָן **וְרַב עַמְרָם וְרַב** יִצְחָק **אָמְרֵי,** שאין דבריהם רק כשיטת רבי יהודה בן בתירה ורבי יהודה בן בבא, אלא **אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** – לתנא קמא שסובר **אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הָנֵי מִילֵּי כּוּתִּי** – דברים אלו אינם אלא אם עובד כוכבים אסרם, שאוסר דבר שאינו שלו, **אֲבָל** אם **יִשְׂרָאֵל** ניסך יין של ישראל חבירו, גם תנא קמא מודה שאין היין נאסר, משום **שֶׁלְּצַעֲוִרֵיהּ קָא מִיכַּוֵּין** – הוא מתכוין רק לצערו ואין דעתו לעבודה זרה, ולכן לא נאסר.

הגמרא מקשה ממשנתינו על התירוץ שישראל מתכוין לצערו ולא אוסר דבר שאינו שלו: **תָּא שְׁמַע, שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד לְשׁוּם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְאֶחָד לְשׁוּם דָּבָר כָּשֵׁר, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה,** ומוכח שאף בישראל אין אומרים שמתכוין לצערו אלא אדם אוסר דבר שאינו שלו. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר,** שמתכוין לעבודה זרה ולא כדי לצערו, ולכן שחיטתו פסולה.

הגמרא מקשה עוד קושיא על הסברא שישראל אינו מכוין לעבודה זרה אלא לצערו: **תָּא שְׁמַע, הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ, בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר, בְּמֵזִיד חַיָּיב.** ומוכח שאף בישראל אדם אוסר דבר שאינו שלו ועל כן חייב לשלם לו, ולא אומרים שמתכוין לצערו. מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי, בְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר,** שמתכוין לעבודה זרה ולא לצער את חבירו, ולכן אוסר אף שאינו שלו.

הגמרא מבררת אם ישראל שחט לעבודה זרה והתרו בו, האם נאסר או לא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הִתְרוּ בּוֹ** בישראל שלא ישחוט לעבודה זרה, ואמרו לו תדע שאתה מוזהר על כך והתורה אמרה שאתה חייב על זה מיתה, **וְקִבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה,** שאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאמות, ושחט לעבודה זרה לאחר שקיבל ההתראה, **מַאי** – מה הדין, האם בשחיטה זו הוא כישראל מומר שדעתו לעבודה זרה ואוסר אף על פי שקודם לכן לא היה מוחזק לנו כמומר, או שכוונתו לצערו ולא אוסר, **אָמַר לֵיהּ, הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה קָאָמְרַתְּ** – אתה שואל על מי שהתיר עצמו למיתה, **אֵין לְךָ מוּמָר גָּדוֹל מִזֶּה** – ודאי שדינו כישראל מומר ונתכוין לעבודה זרה ואסור.

משנה

המשנה מביאה אופנים שאסור לשחוט משום מראית עין, שנראה כשוחט לעבודה זרה: **אֵין שׁוֹחֲטִין לֹא לְתוֹךְ יַמִּים,** באופן שישפך הדם לתוך הים, **וְלֹא לְתוֹךְ נָהָרוֹת,** כדי שלא יאמרו ששוחט לשרו של ים או הנהר, **וְלֹא לְתוֹךְ כֵּלִים,** שלא יאמרו שהוא מקבל את הדם בכלי לעבודה זרה, **אֲבָל שׁוֹחֵט הוּא לְתוֹךְ עוּגָּה שֶׁל מַיִם** – חפירה עם מים, משום שאין הוא נראה כשוחט לשרו של ים, **וּכְשֶׁהוּא בִּסְפִינָה** יכול לשחוט **עַל גַּבֵּי כֵּלִים,** דהיינו על גבי כלי ארוך שמונח מקצתו בספינה ומקצתו מחוץ לספינה דרך מדרון לצד חוץ על אף שהדם יורד לתוך הים, כיון שעושה כן כדי שלא תתלכלך הספינה, ואין הוא נראה כשוחט לתוך ימים.

אֵין שׁוֹחֲטִין לְתוֹךְ גּוּמָּא [–חפירה בקרקע] **כָּל עִיקָּר,** משום שכך היו עושים לעבודה זרה, **אֲבָל עוֹשֶׂה גּוּמָּא** כשהוא שוחט **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כִּשְׁכִיל שֶׁיִּכָּנֵס הַדָּם לְתוֹכָהּ, וּכְשׁוּם לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא**

מה עשית עם . . "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו" שנשארו במדבר?! . . זוהי הסיבה שבגללה נשאר משה רבינו במדבר!
משיחת י' שבט ה'תשי"ד

אֲבָל זֶבַח - לָא; וְאִי אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַאי אַרְיָא חַטַּאת הָעוֹף? אֲפִילּוּ חַטַּאת בְּהֵמָה נַמִּי! - כֵּיוָן דְּקַנְיָא לֵיהּ לְכַפָּרָה - כִּדְדִידֵיהּ דָּמְיָא. תָּא שְׁמַע: שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְאֶחָד לְשׁוּם דָּבָר כָּשֵׁר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּאִית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת בְּגַוֵּהּ. תָּא שְׁמַע: הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ, בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר, בְּמֵזִיד - חַיָּיב! - הָכָא נַמִּי דְּאִית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת בְּגַוֵּהּ. כְּתַנָּאֵי: גּוֹי שֶׁנִּיסֵּךְ יֵינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - אֲסָרוֹ; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא מַתִּירִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים: אֶחָד - שֶׁאֵין מְנַסְּכִין יַיִן אֶלָּא בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֶחָד - שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ: לֹא כָּל הֶימְנֶךָ שֶׁתֶּאֱסֹר יֵינִי לְאוֹנְסִי. וְרַב נַחְמָן וְרַב עַמְרָם וְרַב יִצְחָק אָמְרִי: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ - הָנֵי מִילֵּי גּוֹי, אֲבָל יִשְׂרָאֵל - לְצַעוּרֵיהּ קָא מִיכַּוֵּין. תָּא שְׁמַע: שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְאֶחָד לְשׁוּם דָּבָר כָּשֵׁר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּיִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. תָּא שְׁמַע: הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ, בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר, בְּמֵזִיד - חַיָּיב! - הָכָא נַמִּי בְּיִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: הִתְרוּ בּוֹ וְקִבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה, מַאי? אֲמַר לֵיהּ: הַתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה קָאָמְרַתְּ? אֵין לְךָ מְשׁוּמָּד גָּדוֹל מִזֶּה. **משנה** אֵין שׁוֹחֲטִין לֹא לְתוֹךְ יַמִּים, וְלֹא לְתוֹךְ נְהָרוֹת, וְלֹא לְתוֹךְ כֵּלִים; אֲבָל שׁוֹחֵט הוּא לְתוֹךְ עוּגָּה שֶׁל מַיִם, וּבַסְּפִינָה עַל גַּבֵּי כֵּלִים. אֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא כָּל עִיקָּר, אֲבָל עוֹשֶׂה גּוּמָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנֵס הַדָּם לְתוֹכָהּ; וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא יחקה

רש"י

אבל זבח — דבר הזבוח בסכין, דהיינו בהמה, דעוף — מלוק הוא. **ואי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מאי אריא** — דתני עוף? אפילו בהמה נמי, דהא לא פקע שם קדשים מיניה! ומיהו, איהו מיחייב משום עובד עבודה זרה, דמכל מקום, אף על גב דלא מיתסרא מיפלח פלחא. **כיון דקניא ליה לכפרה** — שהרי הבעלים מתכפרים בה. **כדידיה דמיא** — הלכך לא מצי למיתני שום זבח, דאילו עולה מכפרת אעשה, וחטאת ואשם על חטאים, ושלמים ושאר קדשים קלים דידיה נינהו. להכי נקט עוף ובחצי קנה פגום, דמיחייב בשחיטת חוץ בההוא פורתא דמיתסר ביה. **אחד לשום אחד מכל אלו** — אפילו בהמה דלאו דידיה, אלא דאידך ששחט לשום דבר כשר. **המטמא** — טהרות של חבירו. **והמדמע** — תרומה בחולין של חבירו, דמוזיל להו, דמיבעי ליה לזבונינהו לכהנים בדמי תרומה, דהיינו בזול, דלא חזו אלא לכהנים. **והמנסך** — יין של חבירו לעבודה זרה. **בשוגג** — שלא ידע שהיא תרומה, ולא ידע שהוא נאסר בניסוך זה, או בסבור יין שלו הוא. **פטור מלשלם** — ואף על גב דמזיק בשוגג חייב, כדקיימא לן (בבא קמא כו,א): אדם מועד לעולם, בין ער ובין ישן בין שוגג ובין מזיד, הכא היזק שאינו ניכר הוא, ולא שמיה היזק. ובמזיד חייב לשלם, דקנסוה רבנן. ומשום דקם ליה בדרבה מיניה לא מיפטר, ואף על גב דחייב מיתה משום עבודה זרה. ואפילו לא התרו בו, דלא מיקטיל, קיימא לן (כתובות לד,ב): חייבי מיתות שוגגין פטורין מלשלם — הכא חייב אפילו אתרו ביה, כדאוקימנא טעמא במסכת גיטין (נב,ב): משעה דאגבהיה על מנת לאוסרו מיחייב לשלומי, ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך. **שניסך** — כשבשר ידו לתוכו לעבודה זרה. **שלא בפני עבודה זרה** — רבותא אשמועינן. **אסרו** — אף בהנאה, דאדם אוסר דבר שאינו שלו. **ועוד שיכול לומר לו** — אפילו ניסכו לעבודה זרה. **לא כל הימנך כו'** — דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. **לאונסי** — על כרחי, שתאסר. **ורב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי לך** — הא דרב הונא תוקים כתנאי, דהא רבי יהודה בן בבא פליג. אבל מילתא דידן לא תוקים כתנאי, דאנן אמרינן שפיר אפילו לתנא קמא, דאפילו לדידיה דאדם אוסר — הני מילי גוי, אבל ישראל — לצעורי לחבריה עביד, ואין דעתו לעבודה זרה. בישראל משומד — והוא הדין דמצי לאוקמא בדאית ליה שותפות בגוה, כדאוקמוה אינהו לעיל. השתא מיהא, כיון דאתינן להכי דגוי אוסר, מוקמינן לה בגוה ואליבא דתנא קמא. **התרו בו** — בישראל, שלא ישחט לעבודה זרה, ושחט לאחר שקבל התראה, וקודם לכן לא היה בחזקת משומד. **מאי** — מי אסר או לא, קבלת התראה שמתרין בו: הוי יודע שאתה מוזהר על כך, והתורה אמרה שאתה חייב מיתה, והוא אומר: יודע אני, ועל מנת כן אני עושה שאמות. והכי אמרינן בסנהדרין (מא,א): "מות יומת" — עד שיתיר עצמו למיתה. **משנה לתוך ימים** — דלא לימרו: לְשָׁרָא דימא קא שחיט. **ולא לתוך הכלים** — שלא יאמרו: מקבל דם לעבודה זרה הוא. **לתוך עוגה של מים** — גומא, כמו "עוגיות לגפנים" דמועד קטן (ב,א), לשון מורי. לישנא אחרינא: לתוך העוגל, והיא היא. **ובספינה** — יכול לשחוט על גב הכלים, והדם שותת לתוך הים שלא ללכלך את הספינה, ולא מיחזי כשוחט לתוך ימים. **אבל עושה גומא** — משמע: שוחט לתוכה. ובגמרא פריך: הא אמרת אין שוחטין לגומא! וטעמא דגומא — משום שהוא

תוספות

כיון דקניא ליה לכפרה כדידיה דמיא — והא דפריך בפרק בתרא דזבחים (קיד,א): מוקצה ונעבד אינו שלו הוא, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו! ומוקי לה בקדשים קלים — היינו כרב הונא דלעיל. דלהני אמוראי דהכא מתוקמא אף בחטאת, דכדידיה דמיא.

תא שמע שנים אוחזין בסכין ושוחטין כו' — משמע הכא דרב הונא ועולא דלעיל (מ,א) אסרי אף להדיוט. דהך דשנים אוחזין, והדיא דרבי יהודה בן בתירא, ורבנן דבסמוך — איירי אף להדיוט. ומשמע דלדידהו ניחא. והשתא, הא דמייתי ראייה בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נד,ב) מכלים שהזניח המלך אחז, דאמר מר: "הכנגום" — שגנזום והקדישו אחרים תחתם, הוי אסור אף להדיוט. ותימה: דהתם לעיל בההוא פירקא (עבודה זרה נב,ב) בעי מיניה רבי יוסי בן שאול מרבי: כלים שנשתמשו בהן בבית חוניו, מהו שישתמשו בהן בבית המקדש? אליבא דמאן דאמר עבודה זרה הוא — לא תיבעי לך, דהשתא להדיוט אסירי בו'. ומסיק דאסורין, ודריש ליה מקרא ד"הכנגום" שגנזום. ומה ראייה היא? התם אסירי אף להדיוט כלים שהזניח אחז, והנך דבית חוניו שרו להדיוט, למאן דאמר [לאו] לעבודה זרה הוא! ויש לומר: דקרא ד"כל הכלים" ודאי איירי לגבוה. ומייתי מיניה ראיה לעולא, דכיון דאסירי, אף על פי שלא עשה בהן אחז שום שנוי אלא שנשתמש בהן לעבודה זרה, אם כן היכא דעביד מעשה גמור, שמתחיל לשחוט הבהמה — אית לן למימר דאסור אפילו להדיוט.

תא שמע המטמא והמדמע והמנסך כו' — למאן דאמר ב"הניזקין" (גיטין נב,ב) מנסך ממש פריך. ואם תאמר: ומאי קא משני דאית ליה שותפות בגוה? הא אמר התם: למאן דאמר דמנסך ממש לא בעי למימר מערב, משום דהיינו מדמע. וכיון דאוקמיה דאית ליה שותפות בגוה, ולא נאסר חלק חבירו אלא משום שמערב בשלו, ואם כן הא אכתי היינו מדמע! ויש לומר: דמכל מקום קא משמע לן דאף על גב דחייב מיתה — לא אמרינן קם ליה בדרבה מיניה, כדאמרינן התם: ואי לא תנא מדמע הוה אמינא דבדבר מועט לא מיחייב. **לאו** כל כמינך שתאסר ייני לאונסי — תימה: דמשמע הכא דרבי יהודה בן בתירא שרי לזבוני לכל גוי שירצה, מטעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ובמסכת עבודה זרה פרק "רבי ישמעאל" (נט,ב) משמע דלא שרי לזבוני אלא לההוא גוי דנסכיה. דמינה מייתי ראיה אהא דקאמר התם: האי גוי דנסכיה לחמריה דישראל, אף על גב דאסור בהנאה, למשקל דמי מההוא גוי דנסכיה שרי, דמקלא קלייה! ויש לומר, דהכי מייתי התם: כיון דרבי יהודה בן בתירא שרי לזבוניה לכל גוי שירצה, לרבנן נמי דפליגי עליה שרי לזבוניה לההוא גוי דנסכיה. **בישראל** משומד — פירש בקונטרס, דהוא הדין דהוה מצי לאוקומי דאית ליה שותפות בגוה, כדאוקים לעיל. וקשה: דאם כן אמאי חזר והקשה קושיות שכבר תירץ? אלא נראה, דאף על גב דאית ליה שותפות בגוה, אכתי איכא למימר לצעוריה קמיכוין. **הכא** נמי בישראל משומד — להנך אמוראי הוה מצי למימר ב"הנזקין" (גיטין נב,ב): מנסך היינו שנגע בו.

אין שוחטין לתוך הגומא — אומר רבינו תם דהיינו גומא נקייה, דנראה כמקבל דם לעבודה זרה. וקשה: דאם כן בלא עושה לו מקום חוץ לגומא איכא תקנה לנקר חצרו! ולפיכך טוב ליזהר מלשחוט אפילו לתוך גומא שאינה נקיה.

ובשוק לא יעשה כן — אף על גב דאמר רב (שבת סד,ב) כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור — היינו כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, שאם היו רואים אותו עושה כן בצינעא היה שם חשד כמו בשוק. אבל כאן, הרואה שעושה בביתו אומר: לנקר חצרו הוא עושה. ומיהו, בירושלמי יש דהך משנה פליג אדרב מהדהיא. ונראה שאין התלמוד שלנו סובר כן, מדלא הקשה ממתניתין לרב כמו שהקשה מזוג שבצואר, ומשני: תנאי היא בפרק "במה אשה" (שם סד,ב). וכל הנהו דפריך לרב בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (יב,א): מי שנתפזרו לו מעותיו לפני עבודה זרה, וישב לו קוץ ברגלו, ומשני להו, קאמר בירושלמי דפליגי אדרב. והא דאמר בפרק "אף על פי" (כתובות ס,א): צינור שעלו בו קשקשים בשבת — ממעבו ברגלו בצינעא בשבת ואינו חושש — בההוא נמי מודה רב דלא שייך שם חשד, דהא מדאורייתא שרי למעבו לכתחלה בשבת.

תוספות

ורבי שמעון מכשיר — פירש הקונטרס: דלא חייש למראית העין. ורבינו יצחק בן אשר מפרש: דלא שייך כלל לרבי שמעון מראית העין, דדומה במקדיש על מנת לשחוט בחוץ. ורבי שמעון לטעמיה, דמפרש בפרק "הרי עלי עשרון" (מנחות קט,א): "הרי עלי עולה על מנת שאקריבנה בבית חוניו" — יקריבנה לבית המקדש, רבי שמעון אומר: אין זה עולה. וטעמא — שלא התנדב כדרך המתנדבים. כדתנן בפרק "המנחות והנסכים" (שם קג,א): "הרי עלי מנחה להביא מן השעורין" כו', רבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבים. ובהדיא תנא בתוספתא אהך דתכא: רבי שמעון מכשיר, שאין כיוצא בזה מתנדב. אמר רבי שמעון: ומה אם אמר "הרי עלי עולה לשוחטה בעבר הירדן" שמא עולה היא? **והא** לא אמר לשם חטאתי — אם לא אמר "לשם חטאת", ואפילו אם אמר "הרי זו חטאתי" — לא אמר כלום, כדאמרינן בפרק קמא דנדרים (ו,א).

אימר נדר בצינעא — ולעיל דלא חיישינן שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצינעא, דאית ליה קלא, שרגיל להודיע שלא יבואו לידי מעילה.

לא שנו אלא שאין לו אשה — מה שהקשה בקונטרס: אי שאין לו אשה, למה לו למתנייה "זה הכלל"? פשיטא, למאי נחוש להו? יש לומר: "אין לו אשה" — היינו שאין אנו יודעין אם יש לו אשה אם לאו. וכן "אין לו זבח" דלעיל. אבל בידוע דאין לו לא איצטריך.

הדרן עלך הכל שוחטין

שהוא חוק המינין לעבודה זרה. **יחקה את המינין** — יחזיק ידיהם בחוקותיהם, "יחקה" לשון חוק. **גמרא לכבואה** — פרצוף שלו הנראה במים. **עכורין** — לא מינכר בהו בבואה. **והאמרת אין שוחטין לגומא** — והדר תני: אבל עושה גומא! **כל עיקר** — ואפילו בבית, דמיחזי כמינות. **על דופני הספינה** — ומדופני הספינה למים. **לנקר** — לנקות. **מקום** — חריץ קטן. **ובשוק לא יעשה** — שאין חש לנקר את השוק. **בדיקה אחריו** — שמא מין הוא לעבודה זרה, ויבדלו מפתו ומיינו. **משנה השוחט** — חולין בחוץ. **לשם עולה** — דכיון דבאה בנדר ובנדבה, הרואה אומר: עכשיו הוא מקדיש ושוחטה לעולה, וקדשים בחוץ מותרים. וגזור רבנן עליה פסול. וכן שלמים וכו'. **אשם תלוי** — בא על ספק חיוב כרת, כגון שתי חתיכות לפניו ואכל אחת מהן, ובאו עדים ואמרו: אחת מהן של חלב היתה, ואין ידוע איזו. אכל אשתו ואחותו עמו בבית, כסבור שבא על אשתו, ונחלף ולא ידע למחר על איזו מהם בא, שהיו שתיהן במטה והוא לא היה יודע — מביא אשם תלוי, להגין מן היסורין עד שיודע לו, אם חטא ודאי — מביא חטאת. ובגמרא פריך: והא לאו נידר ונידב הוא, והרואה יודע שאין בדבריו כלום, שאין שם אשם תלוי אלא אם כן היה מחוייב, וההוא קלא אית ליה! ופסח נמי בגמרא פריך. **ורבי שמעון מכשיר** — לא חייש למראית העין. **אשם ודאי** — אשם גזילות, דהיינו נשבע לשקר לכפירת ממון, אשם מעילות, אשם שפחה חרופה. ועל שם שאשם תלוי בא על ספיקו קרי להו להני "אשם ודאי". **לשם בכור לשם מעשר** — מידע ידעי דשקר הוא, דבכור ומעשר מידע ידעי מקמי הכי, דאילו ההיא שעתא לאו בני אפרושי נינהו, דנימא: השתא קמקדיש להו. **זה הכלל** — בגמרא מפרש לאתויי מאי, דהא חשבינהו לכולהו. **גמרא כר נידר ונידב הוא** — בתמיה. **בכל יום** — שבכל יום הוא עומד בספק חטאת, ולבו נוקפו שמא חטא. ומצינו שהכשיר הכתוב אשם תלוי ליקרב וליאכל היכא דהוחזק ספק חטא בעדים. והאי נמי, אגן סהדי דכל יומא בספק חטא קאי. **וימנא קביעא ליה** — בערב הפסח, הלכך מידע ידעי דדברי רוח הן! **הואיל והפרשתו כל השנה** — כל ימות השנה ראוי להפרישו ולהניחו עד זמנו, הלכך השתא נמי אמרי: השתא מפריש ליה, וקשחיט פסח בשאר ימות השנה. וקיימא לן דשלמים הוא, ואמרי: קשחיט שלמים בחוץ ואכיל להו. **מידע ידיע** — דמשקר, ולא נפיק חורבה מיניה. **דרמי מידי אמומא** — שיהא נכסה בצמר או בטיט ולא חזו ליה, וסברי תם הוא. **לא שנו אלא שאינו מחוייב חטאת** — דלא אמרי אינשי: השתא מפריש לה, דהא חטאת לאו בנדר ובנדבה אתי. והא לא חשו רבנן דלמא מאן דחזי סבר מחוייב חטאת הוא, דההוא קלא אית ליה, דמי שבא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מחפה עליה, כדי שיתבייש ומתכפר לו. **אבל מחוייב חטאת** — מאן דחזי סבר: לשם חטאת הוא מפרישה עכשיו. **והא לא קאמר לשם חטאתי** — דמשמע: שאני חייב, אלא: "לשם חטאת", דמשמע לשון נדר, ומידע ידיע דאין בדבריו כלום. דבשלמא דבר הנידר ונידב איכא למימר: השתא מקבל לה עליה בשעת הפרשה, ולא בעי למימר "לשם עולתי". אבל הכא, כל כמה דלא אמר "לשם חטאתי" לא משמע לשם אותה שאני מחוייב! **באומר לשם חטאתי** — והיכא דאינו מחוייב חטאת, אפילו [אמר] "לשם חטאתי" מידע ידעי דמשקר. **שאין לו זבח** — דליכא למימר: השתא עביד לה תמורה, דבמאי מימר לה? דהא ליכא למיגזר מאן דחזי סבר יש לו זבח אחר, דההוא קלא אית ליה. **אימר אמורי אמיר ביה** — ומאן דחזי סבר: השתא מימר לה, בהך אמירה דבשעת שחיטה. ואף על גב דלא מוקי לה בהדי זבח — חייל עלה שם תמורה, דתנן בתמורה (כז,א): "תחת חטאת, תחת עולה שיש לי בבית", היה לו — דבריו קיימין. **והא לא קאמר לשם תמורת זבחי** — דלהוי נמשמע שימירנה בו, אלא "לשם תמורה", דמשמע דבשמא בעלמא בעי לשוויי תמורה. ואיהו ליתא, אלא היכא דמימר לה בזובח, דתנן בתמורה (כז,א): "תחת חטאת" "תחת עולה" — לא אמר כלום. **לשם תמורת זבחי** — ואשמוענן מתניתין דהיכא דאין לו זבח — כשר, ולא חיישינן דלמא מאן דחזי סבר דאית ליה. מאי טעמא? דאי הוה ליה — מידע הוו ידעי. **עולת נזיר** — דאי אמר: "הריני שוחט לשם עולת נזיר" — פסולה, דמאן דחזי סבר: נדר הוא, והשתא קמפריש ושחיט לה. ואף על גב דנזיר נידר ונידב הוא, דעל ידי נדר הוא בא, אי לא הוה תני "זה הכלל" לאתויי — לא שמעינן ליה מעולה דרישא. **דמהו דתימא** — ליכא למיחש לחורבה, דמידע ידעי דהא לא נדר. **קא משמע לן** — דמימר אמרי: דלמא נדר בצינעא זה שלשים יום, שהוא סתם נזירות, ובשלשים יום לא מינכרא מילתיה לשכניו. **לאתויי עולת יולדת** — שאם אמר "לשם עולת יולדת" בפירוש — כשרה, דמידע ידעי דהשתא לא נדר לה, וכדמפרש: בשאין לו אשה. **מהו דתימא** — כלומר: ואיצטריך רבי אלעזר לאשמועינן דכי יש לו אשה — פסולה, אף על גב דאמרה רבי אלעזר לעיל גבי תמורה.

רש"י

יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִין. **גמרא** "אֵין שׁוֹחֲטִין לֹא לְתוֹךְ" וכו'. מַאי שְׁנָא לְתוֹךְ יַמִּים דְּלָא - דְּאָמְרִי: לְשֶׁרֶץ דְּיַמָּא קָא שָׁחֵיט, לְתוֹךְ עוּבָּה שֶׁל מַיִם נַמִּי אָמְרִי: לְבֻבּוּאָה קָא שָׁחֵיט! אֲמַר רָבָא: בַּעֲכוּרִים שָׁנוּ. "אֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא" וכו'. וְהָא אֲמַרְתְּ: אֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא כְּלָל! אֲמַר אַבָּיֵי: רֵישָׁא בְּגוּמָא שֶׁבַּשּׁוּק. אֲמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לָאו בַּשּׁוּק עָסְקִינַן! אֶלָּא אֲמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר: אֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא כָּל עִיקָּר; וְהָרוֹצֶה לְנַקֵּר חֲצָרוֹ בֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹשֶׂה מָקוֹם חוּץ לַגּוּמָא וְשׁוֹחֵט, וְדָם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגּוּמָא; וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִין. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: הָיָה מְהַלֵּךְ בִּסְפִינָה וְאֵין לוֹ מָקוֹם בַּסְּפִינָה לְשָׁחוֹט - מוֹצִיא יָדוֹ חוּץ לַסְּפִינָה וְשׁוֹחֵט, וְדָם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד עַל דּוֹפְנֵי הַסְּפִינָה. וְאֵין שׁוֹחֵט לְגוּמָא כָּל עִיקָּר, וְהָרוֹצֶה לְנַקֵּר חֲצָרוֹ בֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹשֶׂה מָקוֹם חוּץ לַגּוּמָא וְשׁוֹחֵט, וְדָם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגּוּמָא; וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ", וְאִם עָשָׂה כֵּן - צָרִיךְ בְּדִיקָה אַחֲרָיו. **משנה** הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה, לְשֵׁם זְבָחִים, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי, לְשֵׁם פֶּסַח, לְשֵׁם תּוֹדָה - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְאֶחָד לְשׁוּם דָּבָר כָּשֵׁר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר, לְשֵׁם תְּמוּרָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל דָּבָר שֶׁנִּידַּר וְנִידַּב - הַשּׁוֹחֵט לִשְׁמוֹ אָסוּר, וְשֶׁאֵינוֹ נִידַּר וְנִידַּב - הַשּׁוֹחֵט לִשְׁמוֹ כָּשֵׁר. **גמרא** "הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה". אָשָׁם תָּלוּי בַּר נִידַּר וְנִידַּב הוּא? אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָא מַנִּי? רַבִּי אֶלְעָזָר הִיא, דְּאָמַר: מִתְנַדֵּב אָדָם אָשָׁם תָּלוּי בְּכָל יוֹם. פֶּסַח בַּר נִידַּב וְנִידַּר הוּא? זִמְנָא קְבִיעָא לֵיהּ! אֲמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: שָׁאנֵי פֶּסַח, הוֹאִיל וְהִפְרַשְׁתּוֹ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא תְּמִימִים, אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין - מֵידַע יְדִיעַ; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין נַמִּי, זִימְנִין דְּרָמֵי לֵיהּ מִידֵּי אַמּוּמָא וְלָא יְדִיעַ. "הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם חַטָּאת". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מְחוּיָּב חַטָּאת, אֲבָל מְחוּיָּב חַטָּאת - אֵימָא: לְשׁוּם חַטָּאתוֹ הוּא עוֹשֶׂה. - וְהָא לָא קָאָמַר "לְשֵׁם חַטָּאתִי"! אֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּאוֹמֵר "לְשֵׁם חַטָּאתִי". "לְשֵׁם תְּמוּרָה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ זֶבַח בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֲבָל יֵשׁ לוֹ זֶבַח בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵימָא אָמוּרֵי אֲמִיר בֵּיהּ. - וְהָא לָא קָאָמַר "לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי"! אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּאוֹמֵר "לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי". "זֶה הַכְּלָל". לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי עוֹלַת נָזִיר, דְּמַהוּ דְּתֵימָא: הָא לָא נָדַר - אֵימַר נָדַר בְּצִינְעָא. וְשֶׁאֵינוֹ נִידַּר וְנִידַּב". לְאָתוּיֵי עוֹלַת יוֹלֶדֶת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, אֲבָל יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה - אֵימַר לִשְׁמָהּ הוּא עוֹשֶׂה. - וְהָא לָא קָאָמַר "לְשֵׁם עוֹלַת אִשְׁתִּי"! אֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּאוֹמֵר "לְשֵׁם עוֹלַת אִשְׁתִּי". - פְּשִׁיטָא!

יְחַקֶּה אֶת הַצְּדוֹקִים – כדי שלא יחזק ידיהם של המינים על ידי שנוהג בחוקותיהם.

גמרא

שנינו במשנה, אֵין שׁוֹחֲטִין לֹא לְתוֹךְ וְכוּ׳ ימים ולא לתוך נהרות ולא לתוך כלים אבל שוחט הוא לתוך עוגה של מים. הגמרא מקשה על דברי המשנה שמתירה לשחוט לתוך עוגה של מים: מַאי שְׁנָא לְתוֹךְ יַמִּים דְּלֹא – מה הטעם שאסור לשחוט לתוך ימים, דְּאָמְרֵי לְשָׁרָא דְּיַמָּא קָא שָׁחִיט – כיון שיאמרו ששוחט לשרו של ים, אם כן כששוחט לְתוֹךְ עוּגָה שֶׁל מַיִם, נַמִּי אָמְרֵי לְבִבוּאָה קָא שָׁחִיט – גם יאמרו ששוחט לפרצופו המשתקף במים. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, מה שהתירה המשנה לשחוט לתוך עוגה של מים, בְּעַכּוּרִים שָׁנוּ – מדובר במים עכורים שאז אין פרצופו משתקף ולכן מותר, אבל כשפרצופו משתקף במים, גם לתוך עוגה של מים אסור לשחוט.

שנינו במשנה, אֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא וְכוּ׳ כל עיקר, אבל עושה גומא בתוך ביתו בשביל שיכנס הדם לתוכה, ובשוק לא יעשה כן. הגמרא מקשה שיש סתירה בדברי המשנה: היאך שנינו בסוף דברי המשנה שמותר לעשות גומא בתוך ביתו שהדם יכנס לתוכה, וְהָא אָמַרְתְּ – והרי אמר התנא בתחילת דבריו, שאֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא כְּלָל, ומשמע שאף בתוך ביתו אסור. מתרץ אביי: אָמַר אַבָּיֵי, רֵישָׁא – תחילת המשנה שכתוב אין שוחטין לגומא כל עיקר, מדובר בְּגוּמָא שֶׁנִּמְצֵאת בַּשּׁוּק, ואז אסור, אבל בהמשך המשנה שכתוב ׳אבל עושה גומא בתוך ביתו׳, מדובר בגומא שנמצאת בבית שמותר לשחוט לתוכה היות והרואים יאמרו שעושה כן בשביל שביתו יהיה נקי.

רבא מקשה על אביי: אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא מְדַקְדְּקָתְנִי סֵיפָא, ׳וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן׳, מִכְּלָל – מוכח, דְּרֵישָׁא לָאו בַּשּׁוּק עָסְקִינָן – שברישא שכתוב ׳אין שוחטין לגומא כל עיקר׳, אין מדובר כששוחט לתוך גומא בשוק דווקא, ואף על פי כן כתוב שאסור לשחוט לתוך הגומא. לכן מתרץ באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר, אֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא כָּל עִיקָּר, ואפילו בבית, כיון שנראה שנוהג במנהג הצדוקים, וְהָרוֹצֶה לְנַקֵּר [–לנקות] את חֲצֵרוֹ, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה כדי שלא תתלכלך מהדם, עוֹשֶׂה מָקוֹם דהיינו חריץ קטן בקרקע חוּץ לַגּוּמָא, וְשׁוֹחֵט שם, וְדָם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגּוּמָא דרך החריץ שעשה, וזה מותר, משום שיודעים שעושה כן בשביל שחצירו תהיה נקיה, וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא יְחַקֶּה אֶת הַצְּדוֹקִים, שהרי לא יאמרו שעושה כן משום נקיון, משום שאדם אינו חושש לנקיון השוק.

הגמרא מביאה ראיה לרבא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ [–כמותו] דְּרָבָא, הָיָה מְהַלֵּךְ בְּסִפִּינָה, וְאֵין לוֹ מָקוֹם בַּסִּפִּינָה לִשְׁחוֹט בו מבלי שתתלכלך הספינה, מוֹצִיא יָדוֹ חוּץ לַסִּפִּינָה וְשׁוֹחֵט, וְדָם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד עַל דּוֹפֵנֵי הַסִּפִּינָה, ומדופני הספינה למים, ואין זה כשוחט לתוך ימים, משום שעושה כן שלא תתלכלך ספינתו. הברייתא מביאה דין נוסף, וְאֵין שׁוֹחֵט לְגוּמָא כָּל עִיקָּר, וְהָרוֹצֶה לְנַקֵּר חֲצֵרוֹ כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, עוֹשֶׂה מָקוֹם חוּץ לַגּוּמָא וְשׁוֹחֵט שם, וְדָם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגּוּמָא, וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ׳, שאסור לעשות כחוקות הגוים, וְאִם עָשָׂה כֵּן, ושחט לתוך הגומא צָרִיךְ בְּדִיקָה אַחֲרָיו, שמא מין הוא שעובד עבודה זרה, ואסור לאכול מפיתו ומיינו. ומוכח כדעת רבא שאפילו בבית אסור לשחוט לגומא, ורק יכול לעשות חריץ חוץ לגומא ולשחוט שם.

משנה

המשנה מבארת דין השוחט חולין לשם קרבן, שמשום מראית עין פסלו את שחיטתו במקום שיש לחשוש שילמדו ממנו להתיר קדשים שנשחטו מחוץ לעזרה: הַשּׁוֹחֵט חולין מחוץ לעזרה לְשֵׁם עוֹלָה, או לְשֵׁם זְבָחִים – שלמים, או לְשֵׁם אָשָׁם תְּלוּי, או לְשֵׁם פֶּסַח, או לְשֵׁם תּוֹדָה, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, משום שקרבנות אלו באים בנדר או בנדבה, והרואה אותו שוחט לשם אלו, סובר שעכשיו הוא מקדיש ושוחט לעולה או לשלמים, ויאמר שקדשים שנשחטו בחוץ מותרים באכילה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר, שלא חושש למראית עין. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין, וְשׁוֹחֲטִין יחד, אֶחָד שוחט לְשׁוּם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ השנויים לעיל, דהיינו עולה או שלמים וכו׳, וְאֶחָד שוחט לְשׁוּם דָּבָר כָּשֵׁר, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, מחמת זה ששחט לשם עולה או שלמים.

אבל הַשּׁוֹחֵט חולין לְשֵׁם חַטָּאת, או לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, או לְשֵׁם בְּכוֹר, או לְשֵׁם מַעֲשֵׂר בהמה, או לְשֵׁם תְּמוּרָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, שהרואה אותו שוחט לשם דברים אלו, לא יטעה לחשוב שהוא מקדישם עכשיו ושוחט קדשים בחוץ, כיון שכל דברים אלו אינם באים בנדר ובנדבה, וממילא ודאי שדבריו שקר הם.

זֶה הַכְּלָל, כָּל דָּבָר שֶׁנִּידָּר וְנִידָּב – כל קרבן שבא בנדר או בנדבה, הַשּׁוֹחֵט חולין לְשֵׁמוֹ, שחיטתו פסולה וְאָסוּר לאכול ממנו, שיטעו לחשוב שעכשיו מקדישו ושוחטו בחוץ ויאמרו שקדשים שנשחטו בחוץ מותרים באכילה, וְשֶׁאֵינוֹ נִידָּר וְנִידָּב, הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁמוֹ כָּשֵׁר, כיון שידעו שדברי שקר הם היות ואינו יכול להקדישם.

גמרא

שנינו במשנה: הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה, לשם זבחים, לשם אשם תלוי, לשם פסח, לשם תודה, שחיטתו פסולה. הגמרא מקשה על מה ששנינו במשנתינו שהשוחט לשם אשם תלוי ופסח שחיטתו פסולה: אָשָׁם תָּלוּי שבא על ספק חיוב כרת, בַּר נִידָּר וְנִידָּב הוּא, הרי הוא בא בחובה, ואם כן מדוע השוחט לשם אשם תלוי שחיטתו פסולה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָא מַנִּי, רַבִּי אֶלְעָזָר הִיא, דְּאָמַר (כריתות כה.) מִתְנַדֵּב אָדָם אָשָׁם תָּלוּי בְּכָל יוֹם, היות ובכל יום הוא בספק אולי חטא. ולדעתו אם שחט חולין לשם אשם תלוי שחיטתו פסולה, כיון שהוא בא בנדבה ויאמרו שעכשיו הקדישו ושחט קדשים בחוץ.

הגמרא מקשה עוד: וכי קרבן פֶּסַח בַּר נִידָּב וְנִידָּר הוּא, והלא זְמָנָא קְבִיעָא לֵיהּ – והרי יש זמן קבוע להקרבתו, בערב פסח, ולא יטעו לחשוב שמקדישו כעת, ואם כן מדוע השוחט חולין לשם פסח שחיטתו פסולה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, שַׁאנִי [–שונה] קרבן פֶּסַח, הוֹאִיל וְהַפְרָשָׁתוֹ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ – אפשר להפרישו בכל יום ולהשאירו עד ערב פסח, ואם כן יאמרו שעכשיו הפרישו לקרבן פסח ושוחטו, והשוחט פסח בשאר ימות השנה הוא שלמים, ויאמרו ששחט קדשים בחוץ ואכלו, לכן שחיטתו פסולה.

הגמרא מביאה מחלוקת האם גם כששוחט בעלי מומין לשם קרבן שחיטתו פסולה: אָמַר רַבִּי יַנַּאי, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה במשנה שהשוחט לשם קרבן הנידר ונידב שחיטתו פסולה, אֶלָּא כששוחט תְּמִימִים, כי אז יאמרו שעכשיו מקדישו ושוחטו, אֲבָל אם שוחט בַּעֲלֵי מוּמִין שחיטתו כשירה, משום שמֵּידַע יְדֵיעַ – ברור וידוע לכולם שמשקר ולא הקדישו לשם קרבן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין נַמִּי, גם כן שחיטתו פסולה משום שזִּימְנִין דְּרָמֵי לֵיהּ מִידֵּי אַמּוּמָא וְלֹא יְדֵיעַ – לפעמים מכוסה המום בצמר או בטיט ולא יראו את המום ויחשבו שהוא תם ויאמרו שהקדישו עכשיו.

שנינו במשנה: הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם חַטָּאת, שחיטתו כשירה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה במשנה ששחיטתו כשרה, אֶלָּא באופן שֶׁהַשּׁוחט אֵינוֹ מְחוּיָּב חַטָּאת, שאז לא יטעו לחשוב שעכשיו הוא מקדישו לחטאת, כי אם אינו חייב חטאת אינו יכול להביא חטאת בנדבה, אֲבָל אם הוא מְחוּיָּב חַטָּאת, אֵימָא – יאמרו הרואים אותו שוחט, שלְשׁוּם חַטָּאתוֹ הוּא עוֹשֶׂה, ועכשיו הוא מקדישה ושוחטה לשם חטאתו, ולכן שחיטתו פסולה. שואלת הגמרא: וְהָא לֹא קָאָמַר – והרי הוא לא אמר ׳לְשֵׁם חַטָּאתִי׳, שמשמע לאותה שאני מחויב, אלא אמר ׳לשם חטאת׳ שמשמע לשון נדר, וידעו הרואים שאין ממש בדבריו משום שחטאת אינה באה בנדר ובנדבה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, רבי יוחנן סבר שבמשנה מדובר בְּאוֹמֵר ׳לְשֵׁם חַטָּאתִי׳, שזה משמע לחטאת שאני

המשך בעמוד יט

מתרצת הגמרא: יש חידוש בכך שאם יש לו אשה ששחיטתו פסולה, מַהוּ דְּתִימָא – הייתי אומר, אִם אִיתָא דְּיָלְדָה קָלָא הָוָה לֵיהּ – אם היתה אשתו יולדת, הרי היה יוצא לזה קול, ואם לא יצא קול ודאי שלא ילדה, ואין בדבריו שאומר לשם עולת אשתי כלום, ושחיטתו כשרה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא אֵימַר אַפּוּלֵי אַפִּיל – אנשים יאמרו שאף על פי שלא שמעו שאשתו ילדה, מכל מקום שמא אשתו הפילה, ולכן לא שמעו על כך כיון שאין לזה קול, ויסברו שעכשיו הוא מביא עולת יולדת לאשתו, ולכן שחיטתו פסולה.

הדרן עלך השוחט

פרק שלישי - אלו טרפות

משנה

המשנה מונה את שמונה עשרה מיני הטריפות .

אֵלּוּ הם מיני הַטְּרֵפוֹת ששייכות בְּבְהֵמָה, נְקוּבַת הַוּשֶׁט – שנעשה נקב אפילו במשהו בוושט. וּפְסוּקַת הַגַּרְגֶּרֶת – שנחתך רובו של קנה הנשימה לרוחבו. נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ – שבין המוח לגולגולת יש קרום וניקב במשהו. נִיקַּב הַלֵּב עד לְבֵית חֲלָלוֹ שהם חדרי הלב. נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה שהם החוליות לאורך גב הבהמה, וְנִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ – חוט השדרה, שהוא כמין חוט לבן העובר בתוך חוליות השדרה, וקרום דק מקיף חוט זה, ואם נקרע רובו, הרי היא טריפה. נִיטַּל הַכָּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ כְּלוּם. הָרֵיאָה שֶׁנִּיקְּבָה אוֹ שֶׁחָסְרָה – שנחתך אחד מחמשת אונות הריאה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אין נקב בריאה גורם טריפות אלא עַד שֶׁתִּינָּקֵב מהחלק החיצוני של הריאה עד לְבֵית הַסְּמְפוֹנוֹת, שהם העורקים המובילים את האויר לכל אונות הריאה. נִיקְּבָה הַקֵּבָה. נִיקְּבָה הַמָּרָה. נִיקְּבוּ הַדַּקִּין – בני המעיים. הַכָּרֵס הַפְּנִימִית שֶׁנִּיקְּבָה אפילו במשהו, אוֹ שֶׁנִּקְרַע רוֹב הכרס הַחִיצוֹנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יש לחלק בקריעת הכרס החיצונה בין בהמה גדולה כעין שור לבין בהמה קטנה כעין עגל, בבהמה הַגְּדוֹלָה, אם נקרעה בכרס החיצונה טֶפַח, יש בכך בכדי להטריפה, וְבבהמה הַקְּטַנָּה, רק בְּנִקרע רוּבָהּ של הכרס הרי היא טריפה. הֶמְסֵם וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּיקְּבוּ עד שנראה הנקב לַחוּץ. ובהמה שנִּטְּלָה מִן הַגַּג, אפילו שאין נראה בה שבר בעצמותיה, אם לא נשתהה מעת לעת אלא שחטה מיד, הרי היא טריפה, משום שחוששים שנתרסקו אבריה. וכן בהמה שנִּשְׁתַּבְּרוּ רוֹב צַלְעוֹתֶיהָ אפילו שלא נפלה. וּדְרוּסַת הַזְּאֵב – בהמה שנדרסה על ידי זאב שהכה בה בציפורניו והטיל בה ארס, בין בבהמה דקה כבבש ועז, ובין בגסה כשור, יש כח בארס של זאב לשורפה ועל ידי זה נעשית טריפה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דְּרוּסַת הַזְּאֵב אינה אלא בְּבהמה דַּקָּה, משום שיש בכח הארס לשורפה, אבל בבהמה גסה אינה טריפה, משום שאין בכח הארס לשורפה. וּדְרוּסַת אֲרִי, אפילו בְּבהמה גַּסָּה יש כח בארס שלו לשורפה.

אגב ששנה רבי יהודה חילוק בין בהמה דקה לגסה לגבי בהמות, שנה חילוק זה גם לגבי דין דרוסה בעופות: דְּרוּסַת הַנֵּץ – עוף שנדרס והוכה על ידי עוף [קטן או דק] הדורס בציפורניו, כגון נץ, הרי הוא טריפה בְּעוֹף הַדַּק – כאשר היה הנדרס אחד ממיני עוף הדק, כצפרים ויונים, משום שיש בכח הארס לשורפם. אבל בעוף הגס כאווזים ותרנגולים, אין בכח הארס של נץ לשורפם וכשרים. וּדְרוּסַת הַנֵּס, – עוף דורס גדול שהכה בציפורניו, אפילו בְּעוֹף הַנֵּס שנדרס על ידו, נעשה טריפה, שיש בכח הארס שלו לשורפו.

המשנה מביאה כלל בהלכות טריפות שממנו נלמד לרבות שאר מיני טריפות שלא נמנו במשנה: זֶה הַכְּלָל, כֹּל בהמה שלקתה במכה שֶׁאֵין בהמה אחרת הלקויה במכה כָּמוֹהָ חַיָּה – ראויה להמשיך ולחיות, הרי היא טְרֵפָה.

גמרא

הגמרא מביאה מימרא שעוסקת ביסוד דין טריפה: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רֶמֶז לִטְרֵפָה מִן הַתּוֹרָה מַנַּיִן – היכן מרומז בתורה איסור טריפה.

תמהה הגמרא על שאלתו: וכי דבר זה צריך לברר מַנַּיִן, והלא מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות כב ל) 'וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ', הרי שאסרה התורה לאכול טריפה.

מפרשת הגמרא את דברי רבי שמעון בן לקיש באופן אחר: אֶלָּא כך היא כוונת שאלתו של רבי שמעון, רֶמֶז לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ חַיָּה מִן הַתּוֹרָה מַנַּיִן, כלומר הלא מה שאסרה תורה טריפה הוא משום שאינה ראויה לחיות, וזאת מבואר לנו בדברי המשנה, דְּקָתָנֵי סֵיפָא, זֶה הַכְּלָל, כֹּל בהמה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ חַיָּה הרי היא טְרֵפָה, מִכְּלָל דברי המשנה נשמע דִּטְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה, ועל כך מברר רבי שמעון בן לקיש, מְנָא לָן – היכן נרמז דבר זה בתורה.

משיב רבי שמעון בן לקיש: דִּכְתִיב בפרשה העוסקת במיני הבהמות הטהורות והטמאות (ויקרא יא ב) 'זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ', ודרשו חכמים מלשון 'החיה' שזאת הבהמה צריכה להיות 'חיה' כלומר עם חיות, שתהא ראויה לחיות, וכך יש לדרוש, בהמה שהיא חַיָּה, שראויה לחיות, אֱכוֹל, אבל בהמה שֶׁאֵינָהּ חַיָּה, לֹא תֵּיכוֹל, ומִכְּלָל זה יש לשמוע דִּטְרֵפָה שאסרה תורה לאכול הרי זה משום שהיא לֹא חַיָּה, הרי שטריפה אינה חיה.

עד כה למדנו מקור מן התורה לתנא של משנתינו הסובר שטריפה אינה חיה, עתה מביאה הגמרא דעה החולקת וסוברת, שטריפה יכולה לחיות כמה שנים ואף על פי כן אסרתה תורה, ומביאה לכך מקור בתורה. שואלת הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה חַיָּה, מְנָא לֵיהּ שטריפה יכולה לחיות. משיבה הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ – למדו דבר זה מִמה שנאמר בפסוק (ויקרא יא ב) 'זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ', שמלשון 'זאת' משמע שבא למעט בהמה אחרת, וכך יש לדרוש, שדווקא זֹאת הַחַיָּה, כלומר סתם בהמה שראויה לחיות, אֱכוֹל, אבל חַיָּה אַחֶרֶת – בהמה אחרת שראויה לחיות, לֹא תֵּיכוֹל, אף על פי שראויה לחיות וכגון מיני טריפה, ומִכְּלָל זה יש לשמוע דִּטְרֵפָה חַיָּה.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – הדעה הסוברת שטריפה אינה חיה ולא דרשו זאת למיעוט, הַאי 'זֹאת' מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה דורש ממה שנאמר בפסוק 'זאת'. משיבה הגמרא: מִיבְּעֵי לֵיהּ – נצרך לו פסוק זה לִדרוש כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נאמר בפסוק 'זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ', מְלַמֵּד שֶׁתְּפַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל מִין וּמִין של כל סוגי הבהמות והחיות, וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וְאָמַר לוֹ, זֹאת אֱכוֹל, וְזֹאת לֹא תֵּיכוֹל, כדי שיראה משה לבני ישראל את הבהמות והחיות מה הם המותרות באכילה ומה הם האסורות באכילה.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – הדעה הסוברת ללמוד מ'זאת' שטריפה חיה, נַמִּי מִבְּעֵי לֵיהּ – הלא אף לדעתם פסוק זה נצרך לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ואם כן אין הפסוק מיותר ללמוד שטריפה חיה, ומנין לו שטריפה חיה.

חוזרת בה הגמרא מן הלימוד שדרשו מ'זאת' שטריפה חיה, ומביאה מקור אחר: אֵין הָכִי נַמִּי, אף הסובר שטריפה חיה דורש מפסוק זה כדרשת רבי ישמעאל, אֶלָּא שאם כך, יש לחזור ולברר, טְרֵפָה שחַיָּה מְנָא לֵיהּ – מהיכן למדו דבר זה. משיבה על כך הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ מֵאִידָךְ תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – לומד הוא זאת מדרשה אחרת ששנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בסוף פרשת הבהמות הטהורות והטמאות נאמר בפסוק (ויקרא יא מז) 'בֵּין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל', כלומר שיש בהמות שראויות לחיות שתאכלם, ויש בהמות הראויות לחיות ואף על פי כן לא תאכלם, ומכאן דרשו חכמים שיש הראויות לחיות שאינן נאכלות, אֵלּוּ הם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה טְרֵפוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ הלכה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, ומכך שקרא הכתוב לטריפה 'חיה אשר לא תאכל', שומעים אנו שטריפה ראויה לחיות.

עתה דנה הגמרא על עצם דבריו של רבי ישמעאל שמנה שמונה עשרה טריפות בלבד. מקשה הגמרא: וְתוּ לֵיכָּא – וכי אין יותר טריפות, וְהָא אִיכָּא – והרי יש עוד טריפות במשניות ובברייתות, שסימנם כַּסָּנַר, וְשַׁב שְׁמַעְתָּתָא – וכן יש עוד שבע שמועות, שהם סוגי טריפות שמנו האמוראים ולא נשנו במשנה.

רש"י

מהו דתימא אם איתא דילדה קלא הוה ליה — ומידע ידעי דמשקר. **קא משמע לן** — רבי אלעזר דאימר אפולי אפיל. לישנא אחרינא: הא דרבי אלעזר ורבי אבהו לא גרסינן, והכי גרסינן: לאתויי עולת יולדת, מהו דתימא אימא ילודי יליד, קא משמע לן דאם איתא דאוליד קלא אית לה. ובשיש לו אשה מתוקמא מתניתין, ואיצטריך לתנא למתנייה ב"זה הכלל", דמהו דתימא: ניחוש לה למאן דחזי, סבר בצינעא אוליד, קא משמע לן. זה שמעתי, ועיקר הוא, חדא — דהא לא אמרו והאי "מהו דתימא" בכל הנך שמעתתא דאמוראי, ד"לא שאנו" דלעיל — אמתניתין ד"זה הכלל" קמא אמרו: מהו דתימא, ואורחא דגמרא למימר "מהו דתימא" אכלל דמתניתין. ועוד, בשאין לו אשה למה ליה למתנייה "זה הכלל" לאתויי? פשיטא, למאי ניחוש לה.

הדרן עלך השוחט

משנה אלו טריפות — כל נקב במשהו. **פסוקה** — לרחבה ברובה. **לבית חללו** — ואם לא הגיע לחלל קתני סיפא [חולין נד,א] דכשרה. **נשברה השדרה ונפסק החוט** — חדא היא, וטרפות דידה משום חוט הוא. ונשברה השדרה דקתני — אורחא דמילתא נקט, דפסיקת החוט על ידי שבירת שדרה היא. **או שחסרה** — בגמרא פריך (חולין מז,ב): היינו נקב. **סמפונות** — קנוקנות קטנות המתפשטות בתוך הריאה שהדם נובע בה כשחותכים אותה. **הכרס הפנימית** — בגמרא (חולין נ,ב) מפרש. **שניקבה** — במשהו. **רוב החיצונה** — בגמרא (חולין נ,ב) מפרש. גדולה וקטנה — לא גסה ודקה קאמר, אלא על [שור] קטן ושור גדול, אם נקרע טפח בשור אף על גב דלא הוי רובא. **המסס** — *צינפויי"ל. **ובית הכוסות** — סוף הכרס שקורין **פנצ"א עשוי כבובע וקרוי בית הכוסות. והמסס מחובר בו, וסביב סביב לחיבורם כשאתה מבדילן יש דופן לזה ודופן לזה, ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה. והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס, ומהמסס לקבה, ומהקבה לדקין. **שניקבו לחוץ** — שהנקב נראה מבחוץ, וכגון שניקבו או זה או זה שלא במקום חיבורן. לאפוקי שניקבו במקום חיבורן בשתי דופנותיהן, והנקב הולך מחללו של זה לחללו של זה. **נפלה מן הגג** — ושחטה מיד — טרפה. אף על פי שאין שבר נראה בה, חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה. ואין טעם בטרפות, שהלכה למשה מסיני הן. ובגמרא (חולין נא,ב) אמר שאם שהתה מעת לעת ושחטה — כשרה, ואף על פי שלא עמדה. **נשתברו רוב צלעותיה** — בלא שום נפילה — טרפה. ובגמרא (חולין נב,א) מפרש מאי רוב. **דרוסת הזאב** — שהכה בצפרניו ומטיל בה ארס ושורפה. בדקה, אבל בגסה — לא אלים זיהריה למיקלייה. ודרוסת ארי בגסה — וכל שכן בדקה. ותנא קמא סבר: אלים זיהריה דזאב למקלייה נמי לגסה. **הנץ** — *אשפרווי"ר. **בעוף הדק** — צפרים ויונים. **ודרוסת הנס** — **אוסטוויי"ר. **בעוף הגס** — אווזות ותרנגולים. **זה הכלל** — בגמרא (חולין נד,א) מפרש לאתויי מאי: **כל שאין כמוה חיה** — שלקתה מכה שאין בהמה לקויה דוגמתה ראויה לחיות. **גמרא ובשר בשדה טרפה** — ואף על גב דילפינן מיניה בעלמא (מכות יח,א) בשר קדשים שיצא חוץ ממחיצתו, מכל מקום "טרפה" משמע טרפה ממש. **אלא** — מנין לטרפה שאין סופה לחיות. לפרושי מתניתין דקתני: כל שאין כמוה חיה טרפה, אלמא טרפה אינה חיה. **ואת החיה** — קרי ביה: ואת חיה. **ולמאן דאמר טרפה חיה** — לקמן בפרקין (חולין נז,ב), אמרו לו: והלא הרבה מתקיימות שתים ושלש שנים. **זאת החיה** — "זאת" מיעוטא הוא, והכי משמע: זאת — סתם בהמות שהן חיות אכול. **חיה אחרת** — כגון טרפה, דאף על פי שהיא חיה — לא תאכל. **ובין החיה אשר לא תאכל** — אף על פי שחיה — לא תאכל. **שמונה עשרה טרפות** — לאו מקרא קמישתמעי, אלא הלכה למשה מסיני הן. **ותו ליכא** — אלא שמונה עשר.

בשלמא

תוספות

אלו טרפות — אי גרסינן "אלו" — ניחא. ואי גרסינן "ואלו" יש לפרש דקאי אפלוגתא דרבי ישבב ורבי עקיבא [חולין לב,א], והודה לו רבי עקיבא דנבלה. או קאי אכל הני "שחיטתו פסולה" דלעיל, דהוה פסול שאירע בשחיטה והוי נבלה, וקאמר הכא: ואלו הן טרפות. **ניקב** הלב לבית חללו — בשאר נקובי לא איצטריך למיתני "לבית חללו", שהן דקין ופשיטא שאין נקב חשוב בהם כלל אם לא ניקב לבית חללו. אבל לב שהוא עב, סלקא דעתך שאם ניקב בעומק שהוא חשוב נקב. וניטל הלב והריאה והדקין לא איצטריך למיתני, דבכלל נקובים הוא. דאף על גב דבטחול אמר בגמרא [חולין נה,א] דניטל כשר וניקב טרפה, בכל הני נקובים דתנא פשיטא דכל שכן ניטל. וניקבה המרה נמי נראה דכל שכן ניטל דטריפה. ומכל מקום ניטלה הכבד ולא נשתייר הימנה כלום איצטריך, דאפשר להיות דניטל כל הכבד ולא המרה, שניטל כל בשר הכבד ונשאר המרה דבוקה בגידי הכבד והסמפונות. והא דתנן (חולין נד,א) גבי ואלו כשרות: ניקב הלב ולא לבית חללו — צריך לומר דמהכא לא הוה שמעינן, דהוה אמינא: הוא הדין סמוך לבית חללו, דסופו לינקב עד בית החלל. והא דקתני: ניקבה הגרגרת כשרה — היינו משום דבעי למיתני: נסדקה ונשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה, איצטריך, דאי מהכא הוה אמינא או הא או הא. אי נמי, הוה אמינא דבעיא תרתי, קא משמע לן דבחוט תלי מילתא. וניטל הכבד ולא נשתייר הימנה כזית פריך בגמרא (חולין מו,א) רישא לסיפא. **או** שחסרה — מפרש בגמרא [מח,ב]: או שחסרה מבפנים. ולמאן דאמר חסרון מבפנים לא שמיה חסרון מפרש: ניקבה — לרבנן, או שחסרה — לרבי שמעון, דאמר: עד שתינקב לבית הסמפונות, ובחסרון כל שהוא מודה. **דרוסת** הנץ — גבי טרפות עוף הוא שייך למיתני, אלא משום רבי יהודה תנא ליה הכא. **דרוסת** הנץ — גרסינן בתוספתא [פרק שלישי] ובערוך [ערך נץ ד'] וכן יסד הפייט בסליחות: "תוחלת ישראל מדרס הגס ונץ אפרוחים קרוצים". וטעמא לא משום דסופו לינקב, דאם כן בכלל נקובה היא, ומהאי טעמא לא תני במתניתין דמיא לדיותא ודמיא לבישרא. אלא טעמא דדרוסה — שהארס שורף וסופה למות. **זאת** החיה מלמד שתפס הקדוש ברוך הוא כל מין ומין והראה למשה — והא דלא חשיב ליה ב"הקומץ רבה" (מנחות כט,א), גבי שלשה דברים שנתקשה משה: מנורה ראש חדש ושרצים, ולא חשיב נמי הא דאמר במדרש: כמין מטבע אש הראה הקדוש ברוך הוא למשה, דכתיב "זה יתנו" — שמא לא חשיב אלא מידי דנתקשה. אבל הני, אף על פי שהראהו לא נתקשה בהן, אלא שתמה על הדבר מה יוכל אדם ליתן כופר נפשו, הראהו הקדוש ברוך הוא להבחין היטב ולהודיע לישראל. וכן הכא, להראות לישראל איזו היא אסורה ואיזו היא מותרת.

בשלמא

מַהוּ דְּתֵימָא: אִם אִיתָא דְּיָלְדָה - קָלָא הֲוָה לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן, אֵימַר אַפּוּלֵי אַפֵּיל.

הדרן עלך השוחט

אֵלּוּ טְרֵפוֹת בַּבְּהֵמָה: נִקּוּבַת הַוֵּשֶׁט, וּפְסוּקַת הַגַּרְגֶּרֶת. נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ, נִיקַּב הַלֵּב לְבֵית חֲלָלוֹ, נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה וְנִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ, נִיטַּל הַכָּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר הֵימֶנּוּ כְּלוּם. הָרִיאָה שֶׁנִּיקְּבָה אוֹ שֶׁחָסְרָה; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּינַּקֵּב לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת. נִיקְּבָה הַקֵּבָה, נִיקְּבָה הַמָּרָה, נִיקְּבוּ הַדַּקִּין. הַכֶּרֶס הַפְּנִימִית שֶׁנִּיקְּבָה אוֹ שֶׁנִּקְרַע רוֹב הַחִיצוֹנָה; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַגְּדוֹלָה טֶפַח וְהַקְּטַנָּה בְּרוּבָהּ. הֶמְסֵס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּיקְּבוּ לַחוּץ. נָפְלָה מִן הַגַּג. נִשְׁתַּבְּרוּ רוֹב צַלְעוֹתֶיהָ. וּדְרוּסַת הַזְּאֵב; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דְּרוּסַת הַזְּאֵב בַּדַּקָּה, וּדְרוּסַת אֲרִי בַּגַּסָּה, דְּרוּסַת הַנֵּץ בְּעוֹף הַדַּק, וּדְרוּסַת הַנֵּס בְּעוֹף הַגַּס. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאֵין כְּמוֹהָ חַיָּה - טְרֵפָה. **גמרא** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: רֶמֶז לִטְרֵפָה מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? - מִנַּיִן!? "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ"! אֶלָּא, רֶמֶז לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ חַיָּה מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא, זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאֵין כְּמוֹהָ חַיָּה טְרֵפָה - מִכְּלַל דִּטְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: "וְזֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" - חַיָּה אֲכוֹל, שֶׁאֵינָהּ חַיָּה לָא תֵּיכוֹל, מִכְּלַל דִּטְרֵפָה לָא חַיָּה. וּלְמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה חַיָּה מְנָא לֵיהּ? - נְפָקָא לֵיהּ מִ"זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" - זֹאת הַחַיָּה אֲכוֹל, חַיָּה אַחֶרֶת לָא תֵּיכוֹל, מִכְּלַל דִּטְרֵפָה חַיָּה. וְאִידָךְ, הַאי "זֹאת" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכַדְתָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" - מְלַמֵּד שֶׁהָפַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל מִין וּמִין וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וְאָמַר לוֹ: זֹאת אֲכוֹל וְזֹאת לָא תֵּיכוֹל. - וְאִידָךְ נַמִּי, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכַדְתָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל! - אִין הָכִי נַמִּי. - אֶלָּא טְרֵפָה חַיָּה מְנָא לֵיהּ? - נְפָקָא לֵיהּ מֵאִידָךְ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "בֵּין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל" - אֵלּוּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה טְרֵפוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא בִּסְגִ"ר וְשַׁב שְׁמַעְתָּתָא!

בשלמא

והא איכא בהמה שנחתכו רגליה — תימה: דלא פריך מניטל צומת הגידים, דתניא בהדיא בפרק "בהמה המקשה" (חולין עו,א) דטרפה! ויש לומר דהוי בכלל בהמה שנחתכו רגליה.

ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן לטרפה — מסיפא דייק רב יהודה, דקתני גבי גולגולת: כמה חסרון בגולגולת? בית שמאי אומרים: כמלא מקדח, ובית הלל אומרים: כדי שינטל מן החי וימות. אלמא דבשיעור מיתה חשיב חסרון. ולהכי חשיב דרב יהודה בהדי משניות — משום דממנתיתין דייק, ולא חשיב לה בהדי שמעתא כדחשיב מלתא דרב עוירא אף על גב דאמנתיתין אתמר. ואם תאמר, אמאי לא פריך נמי: והא איכא גולגולת, כיון דרב יהודה אבוהו קאי! ואומר רבינו תם, דרב יהודה לא קאי אגולגולת. דסלקא דעתין דחסרון דגולגולת הוי עם הקרום, ובהמה מיטרפא בנקיבת הקרום לחודיה, אבל אדם דאית ליה מזלא בעי חסרון גולגולת עם נקיבת הקרום. והא דאמר בעירובין (ז,ב) דחשיב תרי חומרי דסתרי אהדדי כגון שדרה וגולגולת — אגב שדרה נקט גולגולת. אי נמי, לענין טרפות אדם קאי "וכן לטרפה" נמי אגולגולת, דמשכחת ביה חומרא וקולא, חומרא — לענין הורג את הנפש, וקולא — לענין פדיון בכור אם נטרף תוך שלשים שאין הכהן צריך להחזיר אם קבלו, ולענין עשה חבירו טרפה. ומיהו קשה: דבסמוך גבי הא דאמר רבי יוסי ברבי יהודה ניקבה המרה טרפה, דמקשו ליה רבנן מאיוב, משמע דאין בהמה מיטרפא בכך, כמו בן אדם. ועוד לקמן (חולין מז,ב) גבי אדומה וירוקה כשרה מייתי מדרבי נתן שבאת לפניו אשה שמלה את בנה כו', אלמא מאי דחיי באדם חיי נמי בבהמה! והיה נראה לפרש, דחסרון הגולגולת — בלא הקרום, וטרפה — לפי סוף הקרום ליפסק. ולהכי לא פריך הכא מגולגולת, דהא קתני לה: ניקב הקרום של מוח. אבל אי אפשר לפרש כן, שהרי יש בני אדם הרבה שניטל מגולגולת שלהם יותר ממלא מקדח ועדיין חיים. ונראה, דחסרון הגולגולת הוי עם נקיבת קרום העליון, דסוף תתאה ליפסק. אבל בלא חסרון עצם, אם ניקב קרום העליון — אין סוף תתאה ליפסק. וכן בבהמה איכא למאן דאמר (חולין מה,א) תתאה מגין. ואפילו למאן דאמר: קרמא עילאה אף על גב דלא אינקיב תתאה טרפה — יש לחלק בין אדם לבהמה. ולא מטעם רבינו תם, אלא משום דבאדם הקרום התחתון קשה וחזק יותר מבהמה, ומשום הכי בעי חסרון עצם עם נקיבת העליון, ובבהמה התחתון רך, ואין צריך חסרון עצם עם העליון. אבל בדבר ששוה בזה ובזה — אין לחלק ביניהן כלל.

אפיק חדא ועייל חדא — ולמאן דאמר חסרון מבפנים לא שמיה חסרון, וחסרון דמתניתין — לרבי שמעון, דלרבנן הוי בכלל נקובה (חולין מז,ב), צריך לומר דהך סוגיא כרבי שמעון, דלרבנן ליכא אלא שבע עשרה. **סימנין** שנדלדלו ברובן טרפה — פירש רבינו חננאל, דלמאי דמסיק לקמן (חולין מד,א) ומוקי לה באיפרוק אפרוקי, נדלדלו היינו שנתפרדו זה מזה. **אמר** שמואל נעקרה צלע מעיקרה טרפה — לקמן (חולין נב,א) פליג עליה בר זכאי ואמר: נעקרו — ברוב בצד אחד, ונשתברו — ברוב שני צדדין. והכא נקט טפי מילתיה דשמואל משום אינך דקאמר, גולגולת שנחבשה ובשר החופה את רוב הכרס. ואם תאמר, לרבי יוחנן דאמר התם: בין נעקרו בין נשתברו ברוב שני צדדין — חסר להו משמונה עשרה טרפות, דליכא למיחשבינהו בתרתי, כיון דבזה ובזה צריך רוב שני צדדין! ויש לומר: דמכל מקום תרתי נינהו, שזו עקורה וזו נטולה.

הנך מכות רבות ולא נפחתה ולא ניקב הקרום, אם רובה נחבסה — טרפה. נחבסה = *ודמינציי"ר בלעז. **ובשר החופה את רוב הכרס** — זהו קרום עב שקורין *בטנפנ"א כשפותחין את הבהמה וחותכין את הבשר לאורך הבהמה והוא נראה. והאי דקרי ליה חופה את רוב הכרס ולא קרי ליה חופה את הכרס — מפני שמיעוט הכרס נחבא בתוך צלעות החזה והסחוס, ורובו מכוסה בבשר. **כרס** — *פנצ"א לבדה, בלא בית הכוסות והמסס. ואם נקרע רובו של בשר כנגד הכרס, אף על גבי דבי משערת לההוא קרע לגבי כוליה בשר הוי מיעוטא, שהרי אותו בשר מחזיק כל בני המעים והולך עד הירכים — לא משערינן אלא במה שכנגד הכרס, ואם מיקרע רובא דההוא — טרפה. ושמואל לא סבירא ליה כמאן דפריש לקמן (חולין נ,ב) רוב החיצונה דמתניתין דהיינו בשר החופה את רוב הכרס, דאם כן מה אתא שמואל לאשמועינן. ואיהו מפרש למתניתין לקמן במילתא אחריתי. **נקובי תמניא הוו** — וכי חשבת להמסס ובית הכוסות בחד, ומדלית לה למרה — אכתי פשו להו תמניא נקובי דמתניתין. **פסוקי תרין** — גרגרת וחוט. **דרב עוירא** — ניקב הטחול.

אלא

בשלמא לתנא דידן — אף על גב דלא תנא אלא שמונה עשרה, מכל מקום לא תנא מניינא, ואיכא למימר דתנא תנא, ודלא תנא אתיא ב"זה הכלל". **אלא לתנא דבי רבי ישמעאל** — דתנא מניינא, קשיא: והא איכא בסג"ר — סימן הוא, ומשנה ובריתיה דן: בהמה שנחתכו רגליה — בפרק "בהמה המקשה" (חולין עו,ב), כמה חסרון בשדרה באהילות [פרק שלישי משנה ב], גלודה בפרקין [חולין נד,א], וכן חרותא [שם]. ושב שמעתתא — שבע טרפות שמנו האמוראים ולא נשנו במשנה, והן היו מקובלים מרבן. האחרונים קרי רגלים ושלפנים קרי ידים. ארכובה = *יינוי"ל, מקום חיבור השוק והירך שמפרקין אותה משם בשעת הפשטה. **רבי שמעון בן אלעזר** — בתוספתא [פרק שלישי] קתני לה הכי: רבי שמעון בן אלעזר מכשיר מפני שיכולה ליכוות ולחיות. והכא נקט סיפא דמילתיה ולא נקט השתא רבי שמעון בן אלעזר מכשיר. ופרכינן: **אף על גב דיכולה ליכוות ולחיות** — קשיא היא, דאפילו הכי איכא למימר דאטרפה לא פליג רבי שמעון, דלמאן קא מותבינן — אתנא דבי רבי ישמעאל דתנא מניינא, ואיהו טרפה חיה סבירא ליה, דקאמר "ובין החיה אשר לא תאכל", דקרי לה לטרפה חיה! אלא הכי פריק: סבר לה כרבי שמעון דאמר כשרה היא, כדקתני התם: רבי שמעון בן אלעזר מכשיר. **כמה חסרון בשדרה** — שלא תטמא באהל, אלא במגע ובמשא כדין עצם כשעורה, דאילו שדרה שלמה וגולגולת שלמה ורוב מניינו ורוב בניינו, תנן באהילות (פרק שני משנה א) דמטמאין באהל ואף על פי שאין עליהן בשר. **וכן לטרפה** — לבית שמאי לא הויא טרפה בבציר משתי חוליות, ולבית הלל בחוליא אחת מיטרפא. **חשבינהו כחד** — דהא גבי הדדי סמכי, וכחד דמי. **והאיכא גלודה** — שניטל עורה והופשטה כולה, או מחמת שחין או מחמת מלאכה, דקתני מתניתין (חולין נד,א): וחכמים פוסלים. ומשנה: **סבר לה כרבי מאיר דמכשיר. והאיכא חרותא** — דקתני מתניתין (שם) אלו בשרות: חרותא בידי שמים, ותניא לקמן (חולין נה,ב): בידי אדם טרפה. ואיזו היא חרותא — כל שצמקה ריאה שלה ונתקשה כחריות של דקל, מחמת שהבעיתה אדם בקולו. ופעמים שצומקת מקולות וברד, והיא בידי שמים והדרא בריא, אבל בידי אדם תו לא הדרא בריא. **מרה מאן קתני לה** — דחשבה ניקבה המרה במניינא דשמונה עשרה טרפות במתניתין — יחידאה היא, ורבי יוסי ברבי יהודה קתני לה לקמן בפרקין (חולין מג,א) בשמעתין. ותנא דבי רבי ישמעאל לית ליה מרה, ואפיק מרה ועייל חרותא. **בוקא דאטמא** = קולית הירך. **דשך מדוכתיה** — שקפץ ממקומו, חור שבעצם אליה שהוא תחוב בו. ולקמן (חולין נד,ב) מסיים: והוא דאיעבול ניבי. בוקא — כמו בוכנא, עגול ראשו ותחוב בחור, בעלי זה התחוב בחור המכתשת. **לקתה בכוליא אחת** — וכל שכן בשתיהן. ולקמן (חולין נה,א) מסיים בה: והוא דמטיא לקותא למקום חריץ. **אבל ניקב טרפה** — ולקמן [חולין נה,ב] מפרש: ניקב בעליונו מקום שהיא עבה, אבל בקולשיה כשרה. **נדלדלו** — נתלשו בכמה מקומות ומחוברין כאן מעט וכאן מעט. **נעקרה צלע** — אף על גב דתנן במתניתין: נשתברו רוב צלעותיה, דוקא נשתברו — התם בעינן רובא, אבל נעקרה צלע אחת מעיקרה עד חצי חולייתה כדמפרש לקמן (חולין נב,א) טרפה. **וגולגולת שנחבסה** — שהוכתה

בִּשְׁלָמָא – מובן הדבר מדוע לא נשנו מיני הטריפות הללו **לְתַנָּא דִּידָן** – לתנא של משנתינו, שלא נקט לכתוב את מנין הטריפות, משום שיש לומר **דְּתַנָּא תָּנָא** – שמה ששנה התנא, הרי כתבו במשנה, **וּדְשַׁיֵּיר** – ומה ששייר ולא כתבו, **אַתְיָא בְּזֶה הַכְּלָל** – הרי הוא נכלל במה שאמרה המשנה כלל שכל שאין כמוה חיה טרפה, ובזה הביא התנא את כל סוגי הטריפות הנוספים, **אֶלָּא לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** דְּנקט מנין לטריפות **וְאָמַר** שהרי הם **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה טְרֵפוֹת,** משמע שאין יותר טריפות אלא שמונה עשרה הללו, על כך יש להקשות, **וְתוּ לֵיכָּא** – וכי אין עוד טריפות, **וְהָא אִיכָּא** – והרי יש את בסג"ר ושב שמעתתא.

ומונה הגמרא ומפרטת את אלו הטריפות ומקשה מכל דין בנפרד: הדין הראשון שיש להקשות ממנו הוא ממה ששנינו במשנה (עו.), **בְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ מִן הָאַרְכּוּבָה** – מן הפרק המחבר בין השוק והירך, **וּלְמַעְלָה** ממנה, הרי היא **טְרֵפָה.** הרי שמצינו מין טריפה נוסף, ומדוע לא מנאו תנא דבי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא: תנא דבי רבי ישמעאל **סָבַר לֵיהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, דְּאָמַר יְכוֹלָה הִיא לִיכָּווֹת וְלִחְיוֹת,** שאם יעשה כויה על מקום החתך, תתרפא המכה ותוכל הבהמה לחיות, ולכן לא מנאה בטרפה. דוחה הגמרא תירוץ זה: **אַף עַל גַּב** שיסבור **דִּיכוֹלָה לִיכָּווֹת וְלִחְיוֹת,** אין זה מיישב, שהרי **לְמַאן קָאָמַר** – מיהו התנא שמחמת הקושיא על דבריו הוצרכנו להעמיד שסובר כרבי שמעון בן אלעזר, הלא **לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שנקט שמנין הטריפות הוא שמונה עשרה, והרי **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, טְרֵפָה חַיָּה סְבִירָא לֵיהּ** – הוא סובר שטריפה האסורה ראויה היא לחיות, והיינו שמה שראויה היא לחיות אינו מכשירה מלהיות טריפה האסורה, ואם כן אף אם נעמיד שסובר שיכולה הבהמה לחיות על ידי הכויה, עדיין שם טריפה עליה, ושוב קשה מדוע לא החשיב טריפה זו במנין הטריפות.

חוזרת בה הגמרא ומפרשת את התירוץ באופן אחר: **אֶלָּא** הטעם שתנא דבי רבי ישמעאל לא מנה במנין הטריפות בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, משום **דְּסָבַר לָהּ כְּדִינוֹ** של **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, דְּאָמַר** שבהמה זו **כְּשֵׁרָה הִיא,** אולם לא מטעמו, שרבי שמעון בן אלעזר הכשירה משום שיכולה ליכוות ולחיות, משום שסבר שטרפה אינה חיה וכל שיכולה לחיות אינה טרפה, אבל תנא דברי רבי ישמעאל הסובר שטרפה חיה מכשירה מטעם אחר, שסובר שאין במכה זו בכדי להטריפה, ואפילו בלא כויה אינה טרפה.

הגמרא מקשה מאופן נוסף של טריפות שלא מנאו תנא דברי רבי ישמעאל: **וְהָאִיכָּא** – והרי יש טרפה של **חִסָּרוֹן** חוליות **כַּשְּׁדְרָה.** במשנה (אהלות פ"ב מ"א, ג) שנינו, שעצם מן המת כשיעור שעורה מטמא את האדם בנגיעה ובמשא ולא באהל, והיינו שאם היה באהל אחד עם עצם זו אינו נטמא כדין אהל המת. אבל אם יש עצמות שהם רוב בנין ומנין של המת, מטמאים הם את האדם הנמצא עמם באותו אהל אפילו שלא נגע בהם או נשאם. **דִּתְנַן** במשנה (שם), **כַּמָּה חִסָּרוֹן** – חוליות יחסרו **כַּשְּׁדְרָה** כדי שלא יטמאו עצמות המת באהל, משום שבכך יחסר מרוב בנין ומנין עצמותיו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁתֵּי חוּלְיוֹת** מהשדרה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** אפילו רק **חוּלְיָא אַחַת. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן** הדין **לִטְרֵפָה,** שלבית שמאי רק אם חסרו שתי חוליות מהשדרה הבהמה טרפה, אך כשחסרה רק חוליה אחת אינה טריפה, ולבית הלל אף אם חסרה חוליה אחת הרי היא טרפה. הרי שמצינו דבר נוסף העושה טריפה, ומדוע לא מנאו תנא דבי רבי ישמעאל בכלל טרפותיו.

מתרצת הגמרא: אכן אף תנא דבי רבי ישמעאל סובר שדבר זה עושה את הבהמה לטריפה, ואף נכלל במנין הטריפות שלו, אלא שמחשב את מנין הטריפות באופן אחר ממה שמנתה המשנה, **שֶׁהֶמְסֵם וּבֵית הַכּוֹסוֹת דְּקָא חָשֵׁבְתְּ לְהוּ כְּתַרְתֵּי** – כשתי טרפות, תנא דבי רבי ישמעאל **חֲשַׁבִינְהוּ בַּחֲדָא** – כטרפה אחת משום שסמוכים זה לזה, וממילא **אַפֵּיק חֲדָא וְעָיֵיל חֲדָא** – הוצא את אחד מהם [המסס או בית הכוסות] והכנס אחד אחר במקומו היינו חסרון בשדרה, ונמצא שאין במנין הטריפות אלא שמונה עשרה.

עוד מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא גְּלוּדָה** – בהמה שניטל עורה ונתקלף כולו בעודה בחיים, מחמת שחין או מלאכה, ששנינו במשנה (נד.) שהיא טרפה. מתרצת הגמרא: תנא דבי רבי ישמעאל **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דְּמַכְשִׁיר** בגלודה.

עוד מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא חֲרוּתָא** (משנה שם), והיא בהמה שצמקה ריאתה, מחמת שנבעתה מקול אדם וארי או שראתה חיות רעות. מתרצת הגמרא: ניקבה **הַמָּרָה** שנמנתה במשנה בטרפה, **מַאן קָתְנֵי לָהּ** – מי הוא התנא ששנאה במשנה וסובר שנטרפת בכך, הלא הוא **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה,** ודעת יחיד היא, שחכמים חלוקים עליו (מג.) והכשירו בניקבה המרה, אם כן תנא דבי רבי ישמעאל סבר כחכמים המכשירים, ולכן לא מנאה בטרפותיו, **וְאַפֵּיק מָרָה וְעָיֵיל חֲרוּתָא** – הוצא את מרה ממנין הטרפות, והכנס את חרותא במקומה, ונמצא שאין יותר משמונה עשרה טרפות.

עד כה הקשתה הגמרא מטרפות שנשנו במשניות או ברייתות והם בסג"ר שהביאה הגמרא, עתה מקשה הגמרא משמועות של אמוראים שמנו טרפות אחרות שלא מנאם תנא דבי רבי ישמעאל. מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא שַׁב שְׁמַעְתָּתָא** – והרי מצינו עוד שבע שמועות שמנו האמוראים שבהם סוגי טריפות נוספים, ומדוע לא מנאם תנא דבי רבי ישמעאל.

ומונה הגמרא ומפרטת את השמועות. שמועה ראשונה: **דְּאָמַר רַב מַתְּנָא, הַאי בּוּקָא דְּאַטְמָא דְּשָׁף מִדּוּכְתֵּיהּ** – עצם הירך [הנקראת קולית] שהיא מחוברת ותחובה בתוך שקע שבעצם האגן שיצאה ממקומה, הרי היא **טְרֵפָה.**

שמועה שניה: **וְאָמַר רָכִישׁ בַּר פָּפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב,** לָקְתָה על ידי מכה אפילו **בְּכוּלֵּיָא** [–כליה] **אַחַת טְרֵפָה.**

שמועה שלישית: **וּתְנַן** במשנה (נד.), **נִיטַּל הַטְּחוֹל כְּשֵׁרָה, וְאָמַר רַב עֲוִירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה שהבהמה כשרה **אֶלָּא** דווקא **בְּנִיטַּל** הטחול, **אֲבָל נִיקַּב** הטחול **טְרֵפָה.**

שמועה רביעית: **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר שְׁמוּאֵל, סִימָנִים** של השחיטה [קנה וושט] **שֶׁנִּדְלְדְּלוּ בְּרוּבָן** – שנעקרו ממקומן ברוב מקומות חיבורם בגוף, **טְרֵפָה.**

שמועה חמישית: **וְאָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, נֶעֱקְרָה צֶלַע מֵעִיקָּרָהּ** – שנעקרה כל הצלע עם חצי מהחוליה, **טְרֵפָה.**

שמועה שישית: **וְגוּלְגֹּלֶת שֶׁנֶּחְבְּטָה** – שהוכתה במכות **בְּרוּבָהּ** – ברוב חלקיה, הרי היא טרפה.

שמועה שביעית: **וּבָשָׂר הַחוּפָּה** [מכסה] **אֶת רוֹב הַכְּרֵס** שנקרע **בְּרוּבוֹ, טְרֵפָה.** ומכל אלו השמועות יש להקשות מדוע לא מנאם תנא דבי רבי ישמעאל.

מתרצת הגמרא: **נְקוּבֵי תְּמַנְיָא הֲווּ** – כל הטרפות שמנתה המשנה מחמת שיש בהם נקב הרי הם שמונה, **חַשְׁבִינְהוּ בְּחַד** – וכל אלו תנא דבי רבי ישמעאל בטריפה אחת, משום שנכללים הם במין אחד של 'נקובים', ואם כן **אַפֵּיק שַׁב וְעָיֵיל שַׁב** – הוצא שבע טרפות [מתוך השמונה] שנגרמו משום 'נקב', והכנס שבע שמועות אלו במקומם, ונמצא שאין יותר משמונה עשרה טרפות.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שתנא דבי רבי ישמעאל כולל כמה אופנים של טרפות בשם אחד, משום שהם אותו מין טרפה, הלא **פְּסוּקֵי נַמִּי תְּרֵי הָווּ חַשְׁבִינְהוּ בְּחַד** – הטרפות שאסורות משום שנחתכו [כפסוקת הגרגרת וחוט השדרה שנפסק], אף הם שתי סוגי טריפות שיש למנותם בטרפה אחת בשם 'פסוקה', ואם כן הרי **דְּצַר לְהוּ חָדָא** – שנחסר ממנין הטרפות אחד. **וְעוֹד** קשה, הרי השמועה **דְּרַב עֲוִירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא,** שאמר שניקב הטחול טרפה, **נַמִּי 'נְקוּבָה' הִיא** – הלא אף היא טריפותה הוא מדין 'נקובה' והרי היא בכלל אלו שמונת הנקובות ולא נמנה אותה בטריפה בפני עצמה, ונמצא שיחסר ממנין הטרפות שתים [אחת מן הפסוקות, וניקב הטחול] ויעמוד המנין רק על שש עשרה טרפות.

מחמת קושיות אלו חוזרת בה הגמרא ממה שסברה בתחילה בדעת תנא דבי רבי ישמעאל: **אֶלָּא הָנָךְ תַּרְתֵּי דְּאַפֵּקְתָּ, לֹא תֵּיפּוֹק** – שני הטרפות הללו [בהמה שנחתכו רגליה וגלודה] שהוצאת ממנין הטרפות, אל תוציאם, שבתחילה העמידה הגמרא שתנא דבי רבי ישמעאל סובר כתנא המכשיר בשני טרפות אלו, וזאת משום שלא יקשה עליו שאם כן יש יותר משמונה עשרה טרפות, אבל עתה שמנינו את כל הטריפות משם אחד בטריפה אחת, שכל הנקובים בטריפה אחת, וכל הפסוקים בטריפה אחת, הרי שחסר ממנין הטרפות שתי טרפות, לכן בהכרח צריך לומר שסבר תנא דבי רבי ישמעאל כחכמים המטריפים במקרים אלו, ובכך נשלם מנין הטריפות לשמונה עשרה בלבד.

הגמרא מונה מיני טרפות הכוללות בתוכן כמה מינים: **אָמַר עוּלָּא, שְׁמוֹנֶה מִינֵי טְרֵפוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ בְּסִינַי,** ובהם כלולות כל הטריפות, והם: א. **נְקוּבָה,** ככל אלו שאסורות מחמת שיש בהם נקב. ב. **וּפְסוּקָה,** שנחתך אבר בגופה כגון פסוקת הגרוגרת. ג. **נְטוּלָה,** שנחסר ממנה אבר כניטל הכבד. ד. **וַחֲסוּרָה,** שנחסר בבהמה חלק מאבר מסוים, כריאה שחסרה. ה. **קְרוּעָה,** שנעשה קרע באבר כנקרע רוב הכרס. ו. **וּדְרוּסָה,** שנגע ארי או זאב צפורניו בה. ז. **נְפוּלָה** מן הגג. ח. **וּשְׁבוּרָה** בעצמות או בגולגולת. וכוונת עולא בכללים אלו **לְאַפּוּקֵי לָקוּתָא** – למעט אופן שלקתה הכליה מחמת מכה, **דְּרָכִישׁ כַּר פַּפָּא** הטריף במקרה זה, ועולא סבר שאינה טריפה.

מבארת הגמרא כמה טרפות כולל מין נקובה: **אָמַר חִיָּיא בַּר רָבָא, שְׁמוֹנֶה** אופנים של **טְרֵפוֹת יֵשׁ בִּנְקוּבָה, וְאִם תֹּאמַר** – תקשה, הרי במשנה הוזכרו **תֵּשַׁע** אופנים של נקובה, שכן יש להוסיף את מה ששנינו 'ניקבה המרה'. יש להשיב, שניקבה המָרָה, **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ** שטריפה היא, ודעת יחיד היא ואין הכרעה כמותו, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **נִיקְבָה הַקַּיְבָה** או **שִׁנִּיקְבוּ הַדְּקִים** [–מעיים] **טְרֵפָה, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** מוסיף **וְאוֹמֵר, אַף נִיקְבָה הַמָּרָה** טריפה, ויש לשמוע מכאן שרק דעת רבי יוסי ברבי יהודה כך היא, אך לתנא קמא אינה טריפה, ולכן סבר חייא בר רבא שאינה ממנין הנקובים.

הגמרא מביאה מימרות שאמר רבי יצחק ברבי יוסף בשם רבי יוחנן, העוסקות בנידון של נקב במרה, ואגב הראשונות מביאה עוד מימרות בשמו: (**הִלְכוֹת, חָבֵר, כַּזַּיִת, מָרָה, וְקוּרְקְבָן,** תיבות אלו הם **סִימָן** למימרות שיובאו). מימרא ראשונה שבה חולק על חייא בר רבא שהכשיר בניקבה המרה: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** שניקבה המרה טריפה.

מימרא שניה: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי אַהֲדְרוּ לֵיהּ חֲבֵרֵיהּ** – מה הטענה שהשיבו לו חבריו [חכמים] **לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** שסבר ניקבה המרה טריפה. מבאר רבי יצחק, שנאמר באיוב שנתן ה' רשות לשטן לפגוע בו, ואמר איוב על עצמו (איוב טז יג) 'יִשְׁפּוֹךְ לְאָרֶץ מְרֵרָתִי', הרי שנשפכה מרתו של איוב, ואף על פי כן **עֲדַיִן אִיּוֹב קַיָּים,** מוכח שאין חסרון במרה גורם מיתה לאדם, והוא הדין שלא יגרום טריפה לבהמה. **אָמַר לָהֶם** רבי יוסי ברבי יהודה, **אֵין מַזְּכִּירִין מַעֲשֵׂה נִסִּים** להביא ראיה מהן, **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי,** אלא תסבור שמעשה השטן לאיוב לא היה נס, אם כן איך תפרש את הפסוק בו אמר עוד איוב על עצמו (שם) 'אֶפְלַח כְּלִיּוֹתַי וְלֹא יַחְמֹל', וכי אדם שלקה בכליות **מִי קָא חָיֵי** – האם יכול לחיות, **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר **דִּנְיָיפָא שַׁאנִי** – שונה הוא מקרה זה שכל קיומו של איוב אחר שפגע בו השטן, מעשה ניסים היה, שכן ציוה ה' את השטן, **דִּכְתִיב** (שם ב ו) 'ויאמר ה' אל השטן הנו בידך (רק) [אַךְ] אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמוֹר', הרי שניתן רשות לשטן להכות את איוב מכת מוות ולכך נצטווה לשמור את נפשו, **הָכָא** נַמִּי לגבי מרתו שנשפכה לארץ, **נִיפָא שַׁאנִי,** וכיון שמעשה ניסים היה אין להביא ראיה ממנו לדין טריפה, ויכול לסבור שבניקבה המרה טריפה.

מימרא שלישית: במשנה נתבאר שבניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום נעשית הבהמה טריפה, ומשמע שאם נשתייר מן הכבד אפילו משהו כשרה, והגמרא לקמן (מו.) מקשה סתירה ממשנה אחרת (נד.), שמבואר בה שבניטל הכבד ונשתייר כזית כשרה, משמע שבפחות מכזית טריפה. ומתרצת הגמרא, שמחלוקת תנאים היא אם די בכל שהוא בכדי להכשירה או שצריך דווקא שיעור כזית להכשירה, ועל מחלוקת זו מובאת מימרא זו: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר** שצריך שישתייר **כַּזַּיִת** בבכד שניטל בכדי להכשירה.

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי,** שצריך שיור כזית בכבד שניטל כדי להכשיר, **וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה** – היכן שנשנה רק דין בלא שנתפרש מידהו התנא שאמר דין זה, הלכה כאותה משנה, **וּתְנַן** במשנתינו, **נִיטְּלָה הַכָּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כְּלוּם** טריפה, משמע **הָא** נִשְׁתַּיֵּיר בה משהו **כְּשֵׁרָה, אַף עַל גַּב דְּלֵא הֲוֵי** – שאין בו שיעור **כַּזַּיִת,** וכיון שאף משנה זו נאמרה בסתם הרי הלכה כמותה שכל שנשתייר כל שהוא כשרה, ונמצא לפנינו שתי משניות שנשנו בסתם שיש לפסוק הלכה כשתיהם, וכיון שסותרות המשניות זו את זו, מה ראה רבי יצחק ברבי יהודה להעדיף את הסתם משנה שממנה יש לשמוע שצריך שיור כזית להכשירה, ולא לפסוק כסתם משנה האחרת שהכשירה אף בנשתייר כל שהוא.

מתרצת הגמרא: **אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – כלל זה שהלכה כסתם משנה נחלקו בו האמוראים האם רבי יוחנן אמרו או לא, שרבי יצחק ברבי יוסף שאמר בשם רבי יוחנן שהלכה בכזית, סבר שרבי יוחנן לא אמר את הכלל של הלכה כסתם משנה, אלא בכל דין שסבר הלכה כמותו אמר במפורש הלכה כאותה משנה, ולא נתן כלל בדבר על כל המשניות. והאמורא שסבר שרבי יוחנן אמר כלל זה, סבר שרבי יוחנן לא פסק הלכה בכזית.

מימרא רביעית: **דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָרָה שֶׁנִּיקְּבָה** במקום דיבוקה לכבד **וְכָבֵד סוֹתֶמְתָּהּ** לנקב, **כְּשֵׁרָה** [ראה איור א], ואפילו לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שבניקבה המרה טריפה, במקרה זה מודה שכשרה משום שנסתם הנקב על ידי הכבד.

מימרא חמישית: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נִיקַּב הַקּוּרְקְבָן** [קיבתו של העוף] **וְכִים שֶׁלּוֹ** – הקליפה הפנימית של הקיבה, עדיין **קַיָּים** בשלימות, **כָּשֵׁר.**

מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** כאשר אירע להיפך, **נִיקַּב הַכִּים** הפנימי **וְקוּרְקְבָן** עצמו **קַיָּים** בשלימות, **מַאי** – מה דינו.

פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, נִיקַּב זֶה בִּלֹּא זֶה,** או זה שלא כנגד זה, היינו אם ניקב רק הקורקבן או רק הכיס שלו וכן אם נקבו שניהם זה שלא כנגד זה, **כָּשֵׁר.** מבואר שכל שלא נקבו שניהם זה כנגד זה כשרה.

אגב חילוק הדין בקורקבן בין ניקבו שניהם או לא, מביאה הגמרא נידון זה אף בוושט: **אָמַר רָבָא, שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוּוֹשֶׁט,** העור **הַחִיצוֹן אָדוֹם וּפְנִימִי לָבָן, אִם נִיקַּב זֶה בִּלֹּא זֶה,** שניקב רק אחד מהם, **כָּשֵׁר.** מבררת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמֵימַר** – מדוע פירט רבה את צבע עור הוושט **שֶׁהַחִיצוֹן אָדוֹם וּפְנִימִי לָבָן,** הרי הכל תלוי רק אם הנקב מפולש או לא. מפרשת הגמרא: רבה נקט את צבע העורות לפי שיש בזה הבדל דין היוצא להלכה, **דְּאִי חָלִיף** – שאם התחלפו צבעי העורות שהחיצון נהיה לבן ופנימי אדום, הרי היא **טְרֵפָה.**

הגמרא מסתפקת בדין נקב בוושט ובקורקבן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **נִיקְּבוּ שְׁנֵיהֶם** [שני עורות הוושט וכן הקורקבן וכיס שלו] **זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה,** שאין הנקב מכוון כנגד הנקב השני אלא זה למעלה וזה למטה, **מַהוּ** – מה דינו.

הגמרא פושטת את הספק: **אָמַר מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, בְּווֹשֶׁט** אם אין הנקב מכוון זה כנגד זה **כָּשֵׁר,** אבל **בְּקוּרְקְבָן,** אפילו שאין הנקב בקורקבן מכוון כנגד הנקב בכיס, **פָּסוּל** [טריפה], משום שהמאכל מצטבר בנקב שבקורקבן ומחלחל בתוך הנקב עד שיוצא בנקב השני.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי** על דברי מר זוטרא בשם רב פפא, **אַדְּרַבָּה,** הלא היפך הדברים הוא הנכון, **וַוּשֶׁט דְּאָכְלָה בֵּיהּ וּפַעְיָא בֵּיהּ** – הוושט כיון שאוכלת בו, ומוציאה קול בקנה שסמוך

המשך בעמוד צז

רש"י

אלא הנך דאפקת — בהמה שנחתכו רגליה והגלודה. **לא תיפוק** — כדרבנן סבירא ליה לתנא דבי רבי ישמעאל. וחשיב נקובי והך דרב עוירא בחד, ותרין פסוקי בחד, ומשכחת להו שפיר. וכל הנך טרפות דמנינן לקמן (חולין מז,א) בריאה, כגון חליף דאוני, ודמיא לבשרא ולביעתא, ואטום בריאה — כולהו בכלל ריאה שניקבה או שחסרה נינהו; חליף — היינו חסרה ממקום שהיא ראויה להיות שם. והנך חזותא — לקותא נינהו, וכל לקותא סופה לינקב, והויא לה נקובה. וחליף דשני קרומים דורשט — שניהם נטולים ממקום שהן ראויין להיות, ואין לך נקובה גדולה מזו. **נטולה** — ניטלה הכבד. **נפולה** — נפלה מן הגג. וגלודה בכלל נטולה, שניטל עורה. ונחתכו רגליה בכלל חסורה, ושף מדוכתיה בכלל נטולה. וכן נדלדלו סימנים, ועקירת צלע, וחביסת גולגולת — בכלל שבורה. ובשר החופה — היינו קרועה. **למעוטי לקותא דרכיש** — דכוליא, שאינה בכלל אלו, ופליג עולא עליה. ואם תאמר: ישנה בכלל נקובה, היכי דאמרינן בלקותא דריאה! לאו מילתא היא, דהוה ליה ניקבה הכוליא, והא ליכא למאן דאמר, דאפילו רכיש מודי דניקבה הכוליא כשרה, ובלקותא הוא דטריף. **שמונה מיני טרפות בנקובה** — נקובת הוושט והקרום והלב והריאה והקיבה והדקין, כרס הפנימי, והמסס ובית הכוסות חדא הוא, הא תמניא. **ואם תאמר תשע** — יש, דהא איכא נמי מרה — ההיא יחידאה היא ולית הלכתא כוותיה. ודרב עוירא לית ליה לחייא. **יפלח כליותי** — היינו לקותא, וטרפה. **אין מזכירין מעשה נסים** — להביא ראייה מהן. **רק את נפשו שמור** — מכות מות הכהנו, ולכך נצטווה לשמור נפשו, כדאמרינן ב"השותפין" (בבא בתרא טז,א): גדול צערו של שטן משל איוב, משל לאומר לעבדו: שבור חבית ושמור יינה. **הלכה כדברי האומר בכזית** — דבעינן כזית שיור בניטל הכבד. ופלוגתא היא בפרקין (חולין מו,א) דרמינן סתמי דמתניתין אהדדי, דקתני רישא: אלו טרפות — ניטל הכבד ולא נשתייר ממנה כלום, הא נשתייר — כשרה, ואף על גב דליכא כזית. והדר תני: אלו כשרות — ניטל הכבד ונשתייר ממנה כזית. ומוקמינן לה כתנאי. והכא מייתי לה משום שמועתא דרבי יצחק בר יוסף משמיה דרבי יוחנן. **והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה** — והא נמי סתמא היא, ומאי אולמא דסיפא מרישא? **אמוראי נינהו** — ורבי יצחק סבר דלא בייל רבי יוחנן למימר הלכה כסתם משנה, אלא היכא דסבירא ליה אמר בהדיא הלכה כמשנה זו. ואמורא אחרינא אמר משמיה דרבי יוחנן: הלכה כסתם משנה. והיכא דאיכא תרי סתמי דסתרן אהדדי, אי איכא טעמא לאלומי חדא מחברתה, כי ההיא דסנהדרין ד"אחד דיני ממונות" (לד,ב) — אזיל רבי יוחנן בתרה, ואי לא — מספקא ליה ולא קבע בהו הלכתא כחד מנייהו. ובהני תרי, אי הוה משכחינן טעמא בהא דרבי יצחק — לא הוה מוקמינן לה באמוראי, ומשום דליכא לאלומי — איצטריך לן לשנויי דרבי יצחק לית ליה האי כללא דרבי יוחנן. **וכבד סותמתה** — שנקובה במקום דיבוקה בכבד, וחבור הכבד סותם את הנקב. **כשרה** — אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה. **כיס שלו** — קליפה הפנימית. **זה שלא כנגד זה** — כגון זה למעלה וזה למטה. **בקורקבן פסול** — הכי סבירא ליה, משום שהמאכל מתאסף שם ומחלחל ונכנס בנקב עד שיוצא דרך נקב השני. **ופעיא ביה** — צועקת. שאף על פי שהקנה מוציא קול, אי אפשר שלא יהא הוושט מתפשט עמו. ואני שמעתי: פעיא — מנשמת. **גמרא** = בוורצת, *רטי"ר בלעז. **מיהנדזין** — מיתרמן דמיבוונוי אהדדי. **אינו קרום** — ואם ניקב ונסתם, אפילו עלתה בו סתימה עבה — אינה מתקיימת, כדאמרינן ביבמות (עו,א) בברות שפכה: ניקב פסול, נסתם כשר, וזהו פסול שחוזר להכשרו. זהו — למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה, שאינו קרום. דכל נקובי דטרפות לא מהניא להו סתימה, דסלקא בהו לאחר זמן. ולא דמי לריאה שניקבה ודופן סותמתה, ולסתימת כבד במרה, ולסתימה דירכים בחלחולת דלקמן (חולין נ,א), דההיא סתימה מעיקרא היא. **אין לו בדיקה מבחוץ** — לפי שהעור החיצון אדום, ואין טפת דם נכרת בו.

תוספות

הנך דאפקת לא תיפוק — ואם תאמר: למאן דלית ליה לקמן (חולין נד,א) ההיא דרב מתנא דבוקא דאטמא, מאי נינהו שמונה עשרה טרפות? ויש לומר: דבאיעבול ניבי הוי טרפה לכולי עלמא. ואם תאמר: לעולא דאמר בסמוך שמונה מיני טרפות יש, ולית ליה דרכיש בר פפא, מאי ניהו שמונה עשרה טרפות? דניטל צומת הגידין חשיב חדא, ולרכיש הויא בכלל נחתכו רגליה. ועוד קשה: למאן דאמר נקרע רוב חיצונה זהו בשר החופה את רוב הכרס, חסר להו חדא, דהכא חשיב להו בתרתי! לכן נראה, דעולא וההיא דלקמן סברי כמתניתין, וכרבי יוחנן [חולין נד,א] דאמר: "אלו טרפות" דווקא, ואתא "אלו" למעוטי דרב מתנא אף על גב דדמיא לנטולה במתניתין, וכל שכן דרכיש, דלא דמיא כלל להנך דמתניתין. ולית ליה שמונה עשרה טרפות נאמרו למשה מסיני. ומצי למימר נמי: דלית ליה בשר החופה בתרתי. ואם תאמר: וכי היכי דחשיב תרי פסוקי כחדא, אם כן ריאה שחסרה וחסרון דשדרה נחשוב נמי כחד! ויש לומר: לפי דאין שיעורן שוה, דחסרון דריאה בכל שהוא, וחסרון דשדרה פלוגתא בית שמאי ובית הלל. אי נמי: לפי שזה בבשר וזה בעצם. ואם תאמר: נקרע רוב החיצונה ובשר החופה את רוב הכרס נמי נחשוב כחד! ויש לומר: דרוב החיצונה הוא רוב הכרס, ובשר החופה את רוב הכרס אינו רוב בשר אלא רוב ממה שכנגד רוב הכרס. ואם תאמר: ואמאי לא חשיב חסרון הגרגרת דהוי בכאיסר? ויש לומר: דטעמא דחסרון משום דסופה ליפסק, דהוי כרוב.

יפלח כליותי מי קא חיי — פירש בקונטרס: והאי לקותא הוא. וקשה: דמנא ליה דהאי לקותא דאיוב הוי לקותא דהויא ביה טרפה? הא איכא לקותא דכשרה, כדאמר לקמן (חולין נה,ב) מליא מוגלא טרפה, מים זכים כשרה! אלא הכי פריך: "יפלח כליותי" מי קא חיי בלא רפואה? הא קאמר לקמן (חולין נד,א) דמדחו בכוליתא וקטליה, ואי בדרו ליה סמא חיי, ואיוב לא מצינו שעשו לו שום רפואה!

והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה — אף על גב דסיפא דמתניתין (חולין נד,א) ד"אלו כשרות" מסייע ליה, מכל מקום פריך מכח דמאי אולמיה דך סתמא מהך סתמא, כדפירש בקונטרס. ואי משום שהאחרון הוא עיקר במקום שיש סדר למשנה, כגון בחדא מסכתא, מכל מקום הך משנה ד"אלו טרפות" ו"אלו כשרות" — כחדא בבא חשיב ואין סדר. והרב רבינו יעקב מאורלייני"ש תירץ דהכי פריך: והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ועל כרחך סתמא ד"אלו כשרות" לאו סתמא מעלייתא היא, דאי סתמא מעלייתא היא — אמאי איצטריך רבי יוחנן לומר הלכה כמותו? הא אמר רבי יוחנן חדא זימנא דהלכה כסתם משנה! ההיא דאפקת לא תיפוק — דלית ליה לקמן (חולין נד,א) ההיא דרב מתנא דבוקא דאטמא, מאי נינהו שמונה עשרה טרפות? ויש לומר: דבאיעבול ניבי הוי טרפה לכולי עלמא. ואם תאמר: לעולא דאמר בסמוך שמונה מיני טרפות יש, ולית ליה דרכיש בר פפא, מאי ניהו שמונה עשרה טרפות? דניטל צומת הגידין חשיב חדא, ולרכיש הויא בכלל נחתכו רגליה. ועוד קשה: למאן דאמר נקרע רוב חיצונה זהו בשר החופה את רוב הכרס, חסר להו חדא, דהכא חשיב להו בתרתי! לכן נראה, דעולא וההיא דלקמן סברי כמתניתין, וכרבי יוחנן [חולין נד,א] דאמר: "אלו טרפות" דווקא, ואתא "אלו" למעוטי דרב מתנא אף על גב דדמיא לנטולה במתניתין, וכל שכן דרכיש, דלא דמיא כלל להנך דמתניתין. ולית ליה שמונה עשרה טרפות נאמרו למשה מסיני. ומצי למימר נמי: דלית ליה בשר החופה בתרתי. ואם תאמר: וכי היכי דחשיב תרי פסוקי כחדא, אם כן ריאה שחסרה וחסרון דשדרה נחשוב נמי כחד! ויש לומר: לפי דאין שיעורן שוה, דחסרון דריאה בכל שהוא, וחסרון דשדרה פלוגתא בית שמאי ובית הלל. אי נמי: לפי שזה בבשר וזה בעצם. ואם תאמר: נקרע רוב החיצונה ובשר החופה את רוב הכרס נמי נחשוב כחד! ויש לומר: דרוב החיצונה הוא רוב הכרס, ובשר החופה את רוב הכרס אינו רוב בשר אלא רוב ממה שכנגד רוב הכרס. ואם תאמר: ואמאי לא חשיב חסרון הגרגרת דהוי בכאיסר? ויש לומר: דטעמא דחסרון משום דסופה ליפסק, דהוי כרוב.

אֶלָּא הָנָךְ תַּרְתֵּי דְּאַפֵּקְתְּ לָא תֵּיפּוֹק. אָמַר עוּלָּא, שְׁמֹנֶה מִינֵי טְרֵפוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: נְקוּבָה וּפְסוּקָה, נְטוּלָה וַחֲסוּרָה, קְרוּעָה וּדְרוּסָה, נְפוּלָה וּשְׁבוּרָה; לְאַפּוּקֵי לְקוּתָא דְּרָכִישׁ בַּר פַּפָּא. אָמַר חִיָּיא בַּר רָבָא: שְׁמֹנֶה טְרֵפוֹת יֵשׁ בִּנְקוּבָה; אִם תֹּאמַר: תֵּשַׁע - מָרָה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ, דְּתַנְיָא: נִיקְבָה הַקִּיבָה, נִיקְבוּ הַדַּקִּים - טְרֵפָה; רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף נִיקְבָה הַמָּרָה. (הלכות חבר כזית מרה וקורקבן סימן) אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי אַהֲדְרוּ לֵיהּ חַבְרֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? "יִשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ מְרָרָתִי", וַעֲדַיִין אִיּוֹב קַיָּים! אָמַר לָהֶם: אֵין מַזְכִּירִין מַעֲשֵׂה נִסִּים. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, "יִפְלַח כִּלְיוֹתַי וְלֹא יַחְמוֹל" מִי קָא חַיֵּי? אֶלָּא נִיסָּא שָׁאנֵי, דִּכְתִיב: "רַק אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר", הָכָא נַמִּי נִיסָּא שָׁאנֵי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר כַּזַּיִת. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה; וּתְנַן: נִיטְלָה הַכָּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כְּלוּם, הָא נִשְׁתַּיֵּיר - כְּשֵׁרָה אַף עַל גַּב דְּלָא הָוֵי כַּזַּיִת! - אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלֵּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָרָה שֶׁנִּיקְּבָה וְכָבֵד סוֹתַמְתָּהּ - כְּשֵׁרָה. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נִיקַּב הַקְּרוּקְבָּן וְכִיס שֶׁלּוֹ קַיָּים - כָּשֵׁר. אִיבַּעְיָא לְהוּ: נִיקַּב הַכִּיס וְקוּרְקְבָּן קַיָּים, מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: נִיקַּב זֶה בְּלֹא זֶה - כָּשֵׁר. אָמַר רָבָא: שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוּוֹשֶׁט, חִיצוֹן אָדוֹם, וּפְנִימִי לָבָן, נִיקַּב זֶה בְּלֹא זֶה - כָּשֵׁר. לָמָּה לִי לְמֵימַר: חִיצוֹן אָדוֹם וּפְנִימִי לָבָן? - דְּאִי חָלִיף טְרֵפָה. אִבַּעְיָא לְהוּ: נִיקְּבוּ שְׁנֵיהֶם זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, מַהוּ? אָמַר מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא: בַּוּוֹשֶׁט - כָּשֵׁר, בַּקּוּרְקְבָּן - פָּסוּל. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: אִדְּרַבָּה, וַוֹשֶׁט דְּאָכְלָה בֵּיהּ וּפָעֲיָא בֵּיהּ - רָווּחַ, גְּמָרָא לֵיהּ וּפְשְׁטָה לֵיהּ, זִמְנִין דְּמִיתַּגְּדִּוּן בַּהֲדֵי הֲדָדֵי; קוּרְקְבָּן דְּמִינַּח נַיֵּיחַ, כִּדְקָאֵי קָאֵי! אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב אַשִׁי: הָכִי אָמְרִינַן מִשְּׁמֵיהּ דְּמַר זוּטְרָא, דַּאֲמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא כְּוָוֹתֵיהּ. וְאָמַר רַבָּה: קְרוּם שֶׁעָלָה מֵחֲמַת מַכָּה בַּוּוֹשֶׁט - אֵינוֹ קְרוּם. וְאָמַר רַבָּה: וַוֹשֶׁט אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ אֶלָּא בִּפְנִים, לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ?

לספק

ההיא ספק דרוסה — פירש בקונטרס: דבבהמה נמי איכא תקנתא. דבשלמא גבי נקב איכא למימר דלמא במקום נקב שחט, אבל גבי דרוסה, כיון דמקומה מאדים — אפילו שחט בה יש היכר במשהו. ולפי מה שפירשתי בפרק שני (חולין כח,א) גבי בר אווזא דקאמר: נשחטיה לוושט דלמא במקום נקב שחיט, דבספק דרוסה איירי — לא יתכן לומר כן. **ישב** לו קוץ בוושט — פירש בקונטרס: וקורט דם אין בו מבפנים. ונראה דאין לחוש אפילו יש מבפנים אם אין מבחוץ, כיון דלא חיישינן שמא הבריא. **קסבר** עולא אין חוששין לספק דרוסה — לקמן (חולין נג,ב) פסקינן דחיישינן לספק דרוסה, ואם כן ישב לו קוץ בוושט — חוששין נמי שמא הבריא. ואם תאמר: ואמאי? נימא: נשחטה הותרה, כדאמרינן בפרק קמא (חולין ט,א) גבי בא זאב ונטל את בני מעיים והחזירן כשהן נקובים! וכי תימא, שאני הכא שנולדה ספיקא מחיים — הא אמר בפרק "ארבעה אחין" (יבמות ל,ב): ואילו גבי גירושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו לא קתני, פירוש: ומותרת צרת ערוה לשוק בלא חליצה. ומפרש טעמא: משום דאשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ואל תאסרנה מספק. אלמא, השתא דמת בעלה מוקמינן לה בחזקת מה שהיתה בחיי בעלה קודם שזרק גט לערוה. והכא נמי, כי נשחטה נעמידנה בחזקת מה שהיתה קודם שנולד בה ספק דרוסה, והעמידנה בחזקת שאינה דרוסה! ויש לומר: דשאני הכא דדרוסה שכיחא. והא דאמרינן לקמן (חולין נג,א) גבי ארי שנכנס לבין השוורים ונמצא צפורן על גבו של אחד מהם, כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי תורא אחזקיה. רב לטעמיה דאמר אין חוששין לספק דרוסה, אבל למאן דאמר חוששין לא מוקמינן ליה אחזקיה — התם נמי דמי לתלות יותר בדרוסת ארי כמו בספק דרוסה בעלמא. **שאני** התם דאיתחזק איסורא — ובחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואף על גב דלא איתחזק איסורא — לא איתחזק נמי היתרא, אבל הכא מעיקרא היתה בחזקת בשרה. **כשמואל** דאמר לאו מקום שחיטה הוא — ואפילו למאן דמכשיר בפרק קמא (חולין יט,א) הגרים שליש ושחט שני שליש — שאני גרגרת דלא מיטרפא במשהו עד דאיכא רובא. **אי** כשמואל הא אמר ברובו — אף על גב דשמואל פוסל בפרק קמא (חולין כ,א) הגרים שליש ושחט שני שליש, גבי כל הכשר בשחיטה כנגדו בעורף כשר למליקה — הכא בעי למימר דרבא לא פסיל מהאי טעמא, אלא משום חומרי דרב וחומרי דשמואל. **זיל** שלים דמי תורא למריה — ואף על גב דטעה בדבר משנה הוא, לא עבדינן כתרי חומרי דסתרי אהדדי — בידים האכילו לכלבים.

ורבי

לספק דרוסה — כגון הנך דאיכא למיחש להו כדלקמן [חולין נג,ב]: איהו קשתיק ואינהו קא מקרקרן. ואמרינן לקמן (שם): דרוסה שאמרו צריכה בדיקה, ואינה אסורה עד שיאדים כנגד החלל, ובסימנים — עד שיאדימו הסימנים עצמן. ולא שניקב, אלא שהארס מאדים הסימן ומתחלחל ויורד לחללו. ובוושט אינו ניכר האדמימות אלא מבפנים, שהעור לבן. **ההיא ספק דרוסה וכו'** — אם עוף היה — בודק הקנה תחלה, כדאמרינן בפרק שני (חולין כח,ב) ושחט הקנה והכשירו ואחר כך בדק הוושט. ואם בהמה היא — נמי אית בה תקנתא, דבשלמא גבי נקב — איכא למימר דילמא במקום נקב שחט, אבל גבי דרוסה כיון דמקומו מאדים, אפילו שחט בו — יש היכר במשהו. **קורטי דמא** — שחילחל הארס ונבנס. **לחדודי לאביי** — כדי שישאל. **ישב** לו קוץ — כגון שאכל קוץ ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקובתו מבחוץ, וקורט דם אין בה בפנים. **אין חוששין** — שמא נקב היה והבריא, והוה קרום שעלה מחמת מכה בוושט ואינו קרום. ואני שמעתי: והבריא — לשון ניקב, כמו "וברא אותם בחברותם" (יחזקאל כג). **מאי שנא מספק דרוסה** — דמשום דעל אריא בינייהו אמרינן שמא דרס ומצרכינן ליה בדיקה [חולין נג,א]. והכא לא אפשר למיבדקה, דנקב משהו בעור חיצון של וושט לא מינכר. **קסבר אין חוששין לספק דרוסה** — דפלוגתא דרב ושמואל היא בפרקין (חולין נג,א). **משתי חתיכות** — שאם אכל אחת מהן ואינו יודע איזו היא, דמביא אשם תלוי על הספק. **הכא לא איתחזק איסורא** — שישיבת קוץ בלא נקיבה אין כלום. **השוחט בסכין בדוקה** — דלא איתחזק איסורא קודם שחיטה. **איתיליד ריעותא** — ואי לא איתחזק ברישא — הא איתיליד לבסוף. "אתחזק" שייך למימר במידי דמעיקרא. "איתיליד" שייך למימר במידי דלבסוף. הכי גרסינן: **אלא התם הילכתא גמירי לה מסוטה** — בין לענין טומאה ובין לענין טהרה, ואין טעם בדבר, ולא גמרינן מינה, דהכי גמירי לה מסוטה במסכת סוטה (כה,ב) ובפרק קמא דנדה (ג,א). דמה סוטה סתירתה ברשות היחיד ואסורה מספק — אף ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא. **נמצאת איתמר** — בלא תחיבה. **חיישינן** — שמא שני העורות ניקבו והבריא החיצון. ברייתא — הרועות באפר וביערים. **תורבץ הוושט** — מקום דבוקו בלחי. **במשהו** — אם ניקב שם. **מקום השחיטה הוא** — ואם שחט שם כשרה, הלכך דינו כוושט. וכי גמירי הגרמה — בקנה הוא דגמירי, אבל בוושט לא שייכא הגרמה. **ומרחיב** — נפתח פי הנקב כמין פי אמתחת. והאי מרחיב לא אחתך קאי, אלא אעוגל פי חלל הוושט. **חותכו ועומד במקומו** — שהוושט רך הוא, וכשחותכין אותו אינו מרחיב, אבל לצד הראש הוא מתקשה, *דדייי"ש בלעז. **וכויץ** — **רטי"ש, ונכפל פי הנקב בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. **מר**

לְסָפֵק דְּרוּסָה. הַהִיא סָפֵק דְּרוּסָה דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה, הֲוָה קָא בָּדֵיק לֵיהּ רַבָּה לַוּשְׁטֵ מֵאַבְּרַאי, אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר: וֶשֶׁט אֵין לוֹ בְּדִיקָה אֶלָּא מִבִּפְנִים! אַפְּכֵיהּ רַבָּה וּבְדֵקֵיהּ, וְאִישְׁתַּכַּח עֲלֵיהּ תְּרֵי קוּרְטֵי דְּמָא וְטַרְפָּה. וְרָבָה נַמִי, לְחִדּוּדֵי לְאַבַּיֵי הוּא דְּבָעֵי. אָמַר עוּלָּא: יָשַׁב לוֹ קוֹץ בַּוּשְׁטֵ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִבְרִיא. (דרס חתיכות בסכין טמאה, סימן) וּלְעוּלָּא, מַאי שְׁנָא מִסְּפֵק דְּרוּסָה? - קָסָבַר עוּלָּא: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוּסָה. - וּמַאי שְׁנָא מִשְּׁתֵי חֲתִיכוֹת אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל שׁוּמָן? - הָתָם אִיתְּחַזַּק אִיסוּרָא. - וּמַאי שְׁנָא מֵהַשּׁוֹחֵט בְּסַכִּין וְנִמְצֵאת פְּגוּמָה? - הָתָם אִיתְּיְלִיד לֵהּ רִיעוּתָא בַּסַּכִּין. - וּמַאי שְׁנָא מִסְּפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, דִּסְפֵקוֹ טָמֵא? - וְלִיטַעְמִיךְ, גִּידַּמְּיֵהּ לְסָפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, דִּסְפֵקוֹ טָהוֹר! אֶלָּא הָתָם הִלְכְתָא גְּמִירִי לֵהּ מִסּוֹטָה. יְתִיב הַהוּא מְרַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא וְיָתֵיב וְקָאָמַר: נִמְצֵאת אִתְּמַר, אֲבָל יָשַׁב - חָיְישִׁינַן. אֲמַר לְהוּ רַב כָּהֲנָא: לָא תְּצִיתוּ לֵיהּ, יָשַׁב אִיתְּמַר, אֲבָל נִמְצֵאת - לָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְעוּלָּא, דְּכוּלְּהוּ חַיֵּי בְּרֵיתָא קוֹצֵי אֲכָלָן. אִיתְּמַר: תּוּרְבַּץ הַוּשְׁטֵ - רַב אָמַר: בְּמַשֵּׁהוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּרוּבּוֹ. רַב אָמַר בְּמַשֵּׁהוּ - מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא; וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּרוּבּוֹ - לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא. הֵי נִיהוּ תּוּרְבַּץ הַוּשְׁטֵ? אֲמַר מָרִי בַּר מַר עוּקְבָא אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁחוֹתְכוֹ וּמַרְחִיב - זֶה הוּא תּוּרְבַּץ הַוּשְׁטֵ, חוֹתְכוֹ וְעוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ - זֶהוּ וֶשֶׁט עַצְמוֹ. אֲמַר לְהוּ רַב פַּפִּי: מָר לָא אָמַר הָכִי, וּמַנּוּ? רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, אֶלָּא כָּל שֶׁחוֹתְכוֹ וְעוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ - זֶה תּוּרְבַּץ הַוּשְׁטֵ. אֶלָּא אֵיזֶהוּ וֶשֶׁט עַצְמוֹ? כָּל שֶׁחוֹתְכוֹ וְכָוֵיץ. יוֹנָה אָמַר זֵירָא: מְבַלַּעְתָּא. וְכַמָּה? אֲמַר רַב אָוֵיָא: פָּחוֹת מִשְּׁעָרְתָא וַעֲדַיִף מֵחִיטְּתָא. הַהוּא תּוֹרָא דַּהֲוָה לִבְנֵי רַב עוּקְבָא, דְּאַתְחֵיל בֵּיהּ שְׁחִיטָה בְּתוּרְבַּץ הַוּשְׁטֵ וּגְמַר בַּוּשְׁטֵ, אֲמַר רָבָא: רְמִינָא עֲלֵיהּ חוּמְרֵי דְּרַב וְחוּמְרֵי דְּשְׁמוּאֵל וְטָרֵיפְנָא לֵיהּ; חוּמְרֵי דְּרַב, דְּאָמַר רַב: בְּמַשֵּׁהוּ. - וְהָאָמַר רַב: מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא! - כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא. - אִי שְׁמוּאֵל, הָאָמַר: בְּרוּבּוֹ! - כְּרַב דְּאָמַר: בְּמַשֵּׁהוּ. אִינַּלְגֵּל מִילְּתָא מִטַּאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא, אֲמַר לְהוּ: תּוֹרָא בֵּין לְרַב בֵּין לְשְׁמוּאֵל שָׁרֵי, זִילוּ אִמְרוּ לֵיהּ לְבְרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חַמָּא דִּלְשַׁלִּים דְּמֵי תּוֹרָא לְמָרֵיהּ. אֲמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא, מוֹתְבִינָא תְּיוּבְתָּא כְּלַפֵּי סְנָאֵיהּ דְּרָבָא: לְעוֹלָם הִלְכְתָא כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, וְהַרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי - עוֹשֶׂה, כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל - מְקוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמַקּוּלֵּי בֵּית הִלֵּל - רָשָׁע,

מחומרי

לא אמר הכי — רבי אינו אומר כן. **מבלעתא** — מקום בית הבליעה קרוי תורבץ, סמוך לראש הנקב מאד. **פחות משערתא** — מאורך שערורה. **דאתחיל ביה** — שחיטה משהו. **דאמר במשהו** — והאי לאו מקום שחיטה הוא. **כשמואל** — והוי נקב. **בין לרב ובין לשמואל מישרא שרי** — לרב — מקום שחיטה הוא, ושחיטה מעלייתא היא. ולשמואל דאמר נקב הוא — דאמר נקובתו ברובו. **רבא בריה דרב בר יוסף** — בר חייא הוא, והוא רבא דכולי גמרא, בר פלוגתיה דאביי. **דמי תורא למריה** — שכבר האכילו לכלבים. דאילו הוה קמן הוה הדר ביה ומישתרי באכילה. דקיימא לן (בסנהדרין ו,א) טעה בדבר משנה חוזר, והא דבר משנה מפורשת היא, דלא עבדינן כתרי חומרי. **כלפי סנאיה דרבא** — לישנא מעליא, משום דבעי לאותובי "והכסיל בחושך הולך" [קהלת ב].

מתרצת הגמרא: לְבהמה שיש **סָפֵק** אם היא **דְּרוֹסָה**, כגון שמצא חיה ממין הדורס בתוך עדר בהמות שהיא שותקת והן צועקות, שחוששים שצועקות מחמת שדרסה בהן, וצריך לבדוק את הוושט של כל בהמה אחר השחיטה מבפנים אם נעשה הבשר אדום מחמת הארס, וזה הוא ההבדל היוצא להלכה מדברי רבה, שהעור הפנימי שהוא לבן ניכר בו אם יש אדמימות מחמת הארס או לא, אבל העור החיצוני שאדום הוא, אין לו בדיקה, משום שלא ניכר בו האדמימות.

הגמרא מביאה מעשה בדין בדיקת הושט: **הַהִיא** – היתה בהמה שהיה בה **סָפֵק** אם היא **דְּרוֹסָה**, **דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה**, **הָוָה קָא בָּדִיק לֵיהּ רַבָּה לְוֻושֶׁט מֵאַבְרַאי** – ובדק לה רבה את הושט מבחוץ. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר** – והרי מר [רבה עצמו] הוא שאמר **שֶׁוֻושֶׁט אֵין לוֹ בְּדִיקָה** מבחוץ **אֶלָּא מִבִּפְנִים. אַפְּכֵיהּ רַבָּה, וּבְדָקֵיהּ** – הפך רבה את עור הושט, ובדק אותו מבפנים, **וְאִישְׁתְּכַח עָלֵיהּ תְּרֵי קוּרְטֵי דְּמָא, וְטַרְפָּה** – ומצא בו שני מקומות שהיה בהם מעט דם, והטריף את הבהמה. מבארת הגמרא: **וְרַבָּה** שהחל בבדיקת העור החיצון, **נַמִּי לְחַדּוּדֵי לְאַבַּיֵי הוּא דְּבָעֵי** – כל כוונתו במעשה זה, לבדוק את אביי ולראות אם ישאל מיד כשיראה שנעשה לא כדין.

הגמרא מבארת אימתי אין חוששים לקרום שעלה מחמת המכה: **אָמַר עוּלָּא, יָשַׁב לוֹ קוֹץ בְּוֻושֶׁט** הבהמה על ידי שאכלה קוצים, ונתחב קוץ לתוך עור הושט הפנימי, ולא נראה הקוץ מצידו החיצוני של הושט, וגם אין שום אדמימות במקום הנקב הפנימי, **אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא** כאשר ניקב בתחילה היה הנקב מפולש בשני עורות הושט, ואחר כך **הִבְרִיא** מחמת קרום שעלה על גבי המכה, שאם אכן כך היה, הלא שנינו לעיל שאין קרום זה מועיל וטרפה הבהמה, אלא כיון שלא ראינו שנקב הקוץ את שני העורות, אין חוששים לנקב והבהמה כשרה.

(**דְּרַס, חֲתִיכוֹת, בְּסַכִּין, טְמֵאָה**. תיבות אלו הם **סִימָן** לקושיות על עולא). הגמרא מביאה להקשות על עולא מדמיון למקרים אחרים שאסורים מספק. מקשה הגמרא: **וּלְעוּלָּא** שהכשיר במקום שיש ספק אם היה נקב בושט, **מַאי שְׁנָא מִסָּפֵק** בבהמה אם היא **דְּרוֹסָה**, כגון שנכנס אריה לעדר בהמות שאנו חוששים שמא הכניס בה ארס וצריכה בדיקה.

מתרצת הגמרא: **קָסָבַר עוּלָּא** כדעת רב (נג.) **שֵׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוֹסָה**, ולכן הכשיר אף בישב לו קוץ בושט.

שואלת הגמרא עוד: **וּמַאי שְׁנָא** ספק זה באופן שישב קוץ בושט **מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת** המונחות לפנינו, **אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל שׁוּמָן**, ואינו יודע להבחין מה חלב ומה שומן, שאסור לאכלם, ואם אכל אחד מהם חייב בקרבן אשם תלוי הבא על ספק איסור כרת, הרי מבואר בזה שכשיש ספק איסור לפנינו אסור לאוכלו, ומדוע עולא התיר את הבהמה מספק.

מתרצת הגמרא: **הָתָם אִיתְחֲזַק אִיסּוּרָא** והכא לא אתחזק איסורא, כלומר, במקרה של שתי חתיכות הוחזק הדבר לאיסור מאחר שודאי מעורב כאן דבר האסור, ולכן כל חתיכה אסורה באכילה מספק, אבל כאן בישב קוץ לא הוחזקה בכך הבהמה לאיסור, שכן עצם הדבר שיושב קוץ בוושט אינו כלום, ורק ספק יש אם אירע שניקב ואסורה או לא.

שואלת הגמרא עוד: **וּמַאי שְׁנָא מֵהַשּׁוֹחֵט בְּסַכִּין** בדוקה ולא היה בה שום פגם, **וְאחר השחיטה נִמְצֵאת** הסכין **פְּגוּמָה**, שהבהמה אסורה מספק שמא נפגמה הסכין בעור קודם השחיטה, ונמצא ששחט בסכין פגומה שנבלה היא, הרי מצינו שהבהמה אסורה מספק אף שלא היה חזקת איסור בדבר.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – שם אף על פי שלא הוחזק איסור בתחילה, אבל בסוף **אִיתְיְלִיד לָהּ רֵיעוּתָא בְּסַכִּין** – נולד סיבה המרעת את חזקת שלימות הסכין, וכיון שלפנינו סכין פגומה לכן יש לחוש לצד זה ולאסור מספק שמא היתה פגומה קודם שחיטה, אבל בישב קוץ בושט שלפנינו רואים שאין הקוץ עובר את שני העורות, אם כן אין לפנינו סיבה לחשוש שהיה נקב ונסתם.

שואלת הגמרא עוד: **וּמַאי שְׁנָא מִסָּפֵק** אם נמצאת **טוּמְאָה בְּרִשּׁוּת הַיָּחִיד** שהדין באדם העובר שם ואינו יודע אם נטמא **דְּסָפֵקוֹ טָמֵא** – שיש לו דין טומאה מספק, ומדוע עולא הכשיר מספק.

משיבה הגמרא בשאלה על המקשן: **וְלִימַעְמֵיךְ** – לשיטתך שמבקש אתה לדמות את דינו של עולא לדין ספק טומאה, מדוע מדמה הנך לספק טומאה ברשות היחיד שטמא ומכח זה מקשה, אדרבה, **נִיהַמְּיֵיהּ** – נדמה **לְסָפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, שהדין הוא שהעובר שם ואינו יודע אם נטמא, **דְּסָפֵקוֹ טָהוֹר**, ויהא דין זה סיוע לדברי עולא. **אֶלָּא** בהכרח מה שאין להשוות בין דין טומאה לשאר ספיקות הוא משום **דְּהָתָם הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ מִפּוֹטָה** – שדין זה שספק טומאה ברשות הרבים טהור, הוא נלמד מהלכה למשה מסיני מדין סוטה, וכן דין זה שספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא אף הוא נלמד מהלכה למשה מסיני מדין סוטה, ואין טעם וסברא בהלכות אלו, ולכן אי אפשר ללמוד מהם לשאר ספיקות.

הגמרא מביאה דעה החולקת בדין ישב קוץ בושט: **יָתִיב הַהוּא מְרַבְּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר, נִמְצֵאת** קוץ בושט **אִיתְּמַר** – על כך אמר עולא את דינו, והיינו שרק אם נמצא קוץ בושט בזה חידש שלא חוששים שנקרעו שני העורות, **אֲבָל** אם **יָשַׁב** הקוץ בעור הושט, והיינו שנתחב בו, **חַיְישִׁינָן** שמא נקרעו שני העורות, ואף שאין רואים זאת יש לחוש שמא נסתם על ידי קרום מחמת המכה שאינו נחשב כסתימה לנקב. **אָמַר לֵהּ רַב כַּהֲנָא, לֹא תְּצִיתוּ לֵיהּ** – אל תשמעו לדברי חכם זה, משום שסברא יש בדבר לומר שעולא אפילו בְּיָשַׁב לו קוץ בושט **אִיתְּמַר** – אמר את דינו, שלא חוששים שנקרעו שני העורות, משום שרק בזה שישב קוץ בושט יש חידוש בדבריו, **אֲבָל בִּנְמְצֵאת** קוץ בושט **לֹא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְעוּלָּא** להשמיענו דין זה שלא חוששים לנקרעו שני העורות, **דְּכוּלְּהוּ חַיֵּי פָּרַיְיתָא קוֹצֵי אָכְלָן** – שהרי כל חיות הבר הרועות ביערות אוכלות קוצים, ולא שמענו שיהיו טריפה מחמת הקוצים, אלא בהכרח שעולא אמר את דינו בישב, שבזה יש חידוש שלא חוששים לנקב בושט.

הגמרא ממשיכה לעסוק בדיני הושט בחלק הנקרא תורבץ הוושט: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **תּוּרְבַּץ הַוֻוּשֶׁט**, שהוא תחילת הוושט במקום חיבורה ללחי, **רַב אָמַר**, בנקב **בְּמַשֶּׁהוּ** היא טרפה, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר**, רק בנחתך **בְּרוּבוֹ** טרפה.

מבארת הגמרא את מחלוקתם: **רַב אָמַר בְּמַשֶּׁהוּ**, משום שסבר שמקום תורבץ הושט **מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא**, וכוושט עצמו שאם ישחט שם תהא כשרה, ואם כן דינו כוושט שניקב במשהו טרפה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שרק בנחתך **בְּרוּבוֹ**, משום שסבר שתורבץ הוושט **לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא**, ואינו חלק מהוושט, ולכן אין דינו כוושט שנקובתו במשהו, אלא יש לו דין בפני עצמו, שאם נחתך טרפה, ובנחתך רובו חשוב כנחתך כולו.

מבררת הגמרא: **הֵי נִיהוּ** – מה הוא, כלומר מהיכן עד היכן הוא המקום הנקרא **תּוּרְבַּץ הַוֻוּשֶׁט**.

משיבה הגמרא: **אָמַר מָרִי בַּר מַר עוּקְבָא אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל** מקום **שֶׁחוֹתְכוֹ וּמַרְחִיב** – שחלל הושט מתרחב, **זֶה הוּא תּוּרְבַּץ הַוֻוּשֶׁט**, אבל אם **חוֹתְכוֹ** ואינו מתרחב אלא **עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, זֶהוּ וֻוּשֶׁט עַצְמוֹ. אָמַר לֵהּ רַב פַּפִּי**, והרי **מַר לֹא אָמַר הָכִי** – רבי אינו אומר כן, **וּמַנּוּ** – ומיהו רבי, הוא **רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, אֶלָּא** מפרש את מקום תורבץ הושט כך, שכֹּל מקום **שֶׁחוֹתְכוֹ וְעוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, זֶה תּוּרְבַּץ הַוֻוּשֶׁט, אֶלָּא** אֵיזֶהוּ **וֻוּשֶׁט עַצְמוֹ, כָּל שֶׁחוֹתְכוֹ וְכָוֵץ** – שכאשר חותך את הושט שפת החתך מתכווץ כלפי פנים ונעשה עיגול חלל הושט קטן.

דעה שלישית בפירוש מקום תורבץ הושט: רבי **יוֹנָה אָמַר זֵירָא מַכְלַעְתָּא** – מקום בית הבליעה, והוא החלק הסמוך ביותר לפי הושט. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעור זה בבית הבליעה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַוְיָא, פָּחוֹת מִשְּׁעָרְתָּא וְעָדִיף מֵחִיטְּתָא** – שיעורו הוא פחות מאורך של גרגיר שעורה ויותר מאורך של גרגיר חיטה.

הגמרא מביאה מעשה ופסק הלכה בדין תורבץ הושט: **הַהוּא תּוֹרָא דַּהֲוָה** – מעשה בשור שהיה שייך **לִבְנֵי רַב עוּקְבָא, דְּאַתְחִיל בֵּיהּ** –

המשך בעמוד סח

ואם עושה בענין אחד מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל, עליו הכתוב אומר (קהלת ב יד) 'הכסיל בחשך הולך', וזאת משום שקולותיהן וחומרותיהן סותרות זו את זו, ולכן המיקל עושה שלא כדין ורשע הוא, והמחמיר הרי הוא בסיל, אלא אי – אם רוצה לעשות כבית שמאי יעשה כשיטתם לגמרי, כקוליהן וכחומריהן, ואי רוצה לעשות כבית הלל, ינהג כשיטתם לגמרי, כקוליהן וכחומריהן, ואם כך יש להקשות על רבא במקרה ששחט מעט בתורבץ הוושט, מדוע החמיר כדעת שניהם, והלא חומרותיהם סותרות זו את זו, שאם תורבץ הושט הוא מקום שחיטה, הלא הוא חלק ממעשה השחיטה, ואם אינו מקום שחיטה, הרי פסולו ברובו ולא בנקב משהו.

לפני שהגמרא משיבה על הקושיא היא מקשה על עצם דברי הברייתא הסותרים זה את זה: הא גופא קשיא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, שבתחילה אמרת לעולם הלכה כדברי בית הלל, משמע שכדברידהם צריך לנהוג, והדר תני – ושוב שנית לבסוף, והרוצה לעשות כדברי בית שמאי לעשות כדברי בית שמאי, ואם הם דברי הברייתא בתחילתה שהלכה כבית הלל.

מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן קודם שיצאה בת קול ופסקה הלכה כבית הלל, ואלו הם דברי הברייתא בסופה שניתן לעשות כדברי בית שמאי, כאן לאחר בת קול שפסקה כבית הלל, ושוב לא ניתן לעשות כבית שמאי, ואלו הם דברי הברייתא בתחילתה שהלכה כבית הלל.

תירוץ נוסף: ואי בעית אימא, באמת סוף דברי הברייתא הם אף לאחר בת קול שפסקה הלכה כבית הלל, ואף על פי כן ניתן לעשות כבית שמאי, ומשום שכרבי יהושע היא סוברת, דאמר אין משגיחין בבת קול, כלומר אין סומכין על פיה לפסוק ולקבוע הלכה כדבריה, אלא הדבר שקול הוא, ולכן הרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה, וכדברי בית הלל עושה, אבל דברי תחילת הברייתא שלעולם עושים כבית הלל, הם כדעה הסוברת שמשגיחים בבת קול שפסקה הלכה כבית הלל, ושוב לא ניתן לעשות כבית שמאי.

אחרי שנתבררו דברי הברייתא, חוזרת הגמרא לקושיא על רבא: מכל מקום קשיא מדברי הברייתא על רבא, איך החמיר כדברי שתי דעות הסותרות זו את זו, הרי מבואר בברייתא שנחשב כסיל העושה כן.

הגמרא מביאה ביאור אחר בדעת רב לתרץ דברי רבא: אמר רב טבוח, כולה כרב עקבא – רבא שאסר את השור, אינו משום שהחמיר כדעת רב וכדעת שמואל, אלא פסק רק כדברי רב, דכי אתא – כאשר בא רמי בר יחזקאל מארץ ישראל לבבל, אמר, לא תיצית לחו לחני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דרב – אל תשמעו לאותם ההלכות שאומר אחי יהודה משמו של רב, שתורבץ הושט הוא מקום שחיטה, אלא הכי אמר רב, ושט נתנו [בו] חכמים שיעור עד היכן הוא מקום הכשר לשחיטה בו בין למעלה סמוך לראש ובין למטה סמוך לכרס, מכלל דבריו נשמע, דתורבץ הוושט לאו מקום שחיטה הוא, שאם בכלל הושט הוא ויכול לשחוט בו, הלא אין צריך ליתן שיעור למעלה, שהרי למעלה מהתורבץ ודאי אינו ושט כלל אלא לחי, ומכך שיש שיעור שנתנו בושט למעלה, בהכרח שהתורבץ אינו בכלל מקום שחיטה, ואף על פי כן קאמר רב שנעשה טריפה אפילו בניקב משהו, ומשום כך סבר רבא שנעשה השור טריפה, כיון ששחטו מעט בתורבץ הושט ואינו מקום שחיטה ובמשהו נטרף.

עתה מבארת הגמרא מהו השיעור שנתנו חכמים בושט. מבררת הגמרא: למעלה בושט עד כמה הוא מקום הכשר לשחיטה. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן, כשבא לשחוט בושט כלפי מעלה יניח ממקום חיבור הושט לראש עד כדי תפיסת יד, והיינו שיעור שלש או ארבע אצבעות, ובמקום זה אינו ושט ושם לא ישחוט, ומכאן ואילך כלפי מטה הוא תחילת הושט וכשר לשחיטה.

מבררת הגמרא: למטה בושט עד כמה הוא מקום הכשר לשחיטה. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, כאשר שוחט כלפי מטה יניח ממקום חיבור הושט בכרס עד כדי שישער – עד מקום שכלה שם השיער, שדרך להיות בכרס כמין שיער, ושם לא ישחוט משום שהוא אינו ושט הכשר לשחיטה, אלא משם ואילך כלפי מעלה הוא הושט הכשר לשחיטה.

הגמרא הבינה שרק בכרס יש שיער אבל בושט אין כלל שיער, נמצא שכשר הושט כולו לשחיטה עד מקום חיבור לכרס, ומשום כך הגמרא מקשה: איני – האם כך הוא, והאמר רבינא אמר גניבא משמיה דרב, שיעור טפח בוושט סמוך למקום חיבורו לכרס, זהו הנקרא כרס הפנימי ולא ושט, ואם כל מקום שאין שיער הוא כשר לשחיטה נמצא שיכול לשחוט הטפח הסמוך לכרס, ואמאי – מדוע הוא כשר לשחיטה, והלא כי קא שחט, בכרס קא שחיט – כאשר הוא שוחט בוושט בטפח הסמוך לכרס נמצא שבכרס הוא שוחט ולא בושט, כיון שטפח זה הוא הכרס הפנימי ולא ושט כלל.

מחמת הקושיא הגמרא גורסת באופן אחר את דברי גניבא בשם רב: איבעית אימא [–אמור] טפח בכרס סמוך למקום חיבורו לוושט, זהו כרס הפנימי ולא הכרס החיצון, אבל הושט מגיע עד הכרס ומקום שחיטה הוא כדברי רב נחמן.

תירוץ נוסף: איבעית אימא, באמת דברי גניבא בשם רב הם כמו שגרסנו בתחילה, שטפח הושט סמוך לכרס הוא כרס הפנימי, ואין מדבריו קושיא לדברי רבה בר אבוה שפירש שכל הושט כשר לשחיטה עד מקום חיבורו לכרס, משום שכי קאמר רב בתורא דמשער טפי – רב אמר את דינו בשור שיש בו שיער יותר, שהשיער שנמצא בכרס נכנס גם בושט בשיעור טפח, וממקום שכלה השיער שם הוא מקום שחיטה, ובזה אכן טפח בוושט הסמוך למקום חיבורו בכרס אינו ושט אלא כרס הפנימי, אולם בשאר בהמות מקום השחיטה בכל מין הוא עד היכן שמגיע השיער כל אחד כשיעורו.

הגמרא דנה בדין נעקר הושט ממקום חיבורו בלחי: אמר רב נחמן אמר שמואל, תורבץ הוושט שניטל כולו – נחתך כולו ממקום חיבורו בלחי, כשר. ותנא תונא – והתנא של המשנה לקמן (נד.) מסייע לדברי, שכך שנה התנא, ניטל לחי התחתון, כשר. וכיון שהסימנים מחוברים בלחי התחתון והוא ניטל, נמצא שנתלשו הסימנים, ואף על פי כן הכשיר התנא.

מקשה הגמרא: מתקיף לה רב פפא, והאיכא עיקור סימנים – והרי אם נחתך הושט ממקום חיבורו בלחי, נמצא שאין הושט מחובר לגוף הבהמה והרי דינו כמו שנעקרו הסימנים ממקום חיבורם בגוף והבהמה נעשית טריפה בכך, וכיצד מכשיר שמואל בהמה זו.

הגמרא משיבה בשאלה: ולטענת רב פפא קשיא מתניתין ששנינו בה ניטל לחי התחתון כשר, והרי יש כאן עיקור סימנים.

מבארת הגמרא את קושייתה, מדוע לא קשה מהמשנה על רב פפא: בשלמא מתניתין לרב פפא לא קשיא – מובן הדבר מדוע לא קשה מהמשנה על רב פפא, משום שיש לחלק, הא דאיעקור איעקורי, הא דאינום אינומי מעילוי סימנים – רב פפא מדבר באופן שנעקר הושט מהלחי וגם מהבשר, וזהו עיקור סימנים שאינו כשר עוד לשחיטה, אבל במשנה מדובר שרק נפרד הלחי מהבשר שמחובר לושט, אך עדיין הושט מחובר לבשר, ואין זה נחשב לעיקור סימנים, וכשר לשחיטה. אלא לשמואל שאמר שתורבץ הושט 'שניטל כולו', משמע שהוושט עצמו ניטל, שאינו מחובר עוד לבשר כלל, אם כן קשיא לדבריו כטענת רב פפא, שיש כאן עיקור סימנים, ואיך הכשיר באופן זה.

מתרצת הגמרא: לא תימא כולו אלא אימא רובו – אל תאמר שדיבר שמואל באופן שנעקר כל תורבץ הושט מהלחי, אלא שנעקר רק רובו, אבל עדיין מחובר במיעוטו בלחי, ולכן כשר, שאין זה נחשב לעיקור סימנים.

מקשה הגמרא: והאמר רבה בר בר חנה אמר שמואל, סימנים של השחיטה [קנה וושט] שנדלדלו ברובן – שנעקרו ממקומן ברוב מקומות חיבורם בגוף, טרפה, מבואר שאפילו אם מחוברים הסימנים במיעוטם בבשר הרי היא טריפה, ואיך הכשיר שמואל כשנעקרו ברובם ורק מיעוטם מחובר.

מתרצת הגמרא: אמר רב שישא בריה דרב אידי, הא דאקפל

המשך בעמוד עא

רש"י

מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל — מפרש בפרק קמא דעירובין (ז,א): בתרי חומרי דסתרן אהדדי, כגון דך דשדרה וגולגולת דאפלוג בית שמאי ובית הלל לגבי אהל, דהוו להו בית שמאי לחומרא ואמרי: עד שתחסר שתי חוליות מטמא באהל, ובית הלל לקולא. וקאמרינן: וכן לטרפה, דלבית הלל בחדא חוליא הוי חסרון וטרפה, ולבית שמאי בשרה, והוו להו בית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא. ומאן דעביד בטרפות כחומרי בית הלל ובטומאה כחומרי בית שמאי — כסיל הוא, דהכא חשיב ליה חסרון והכא לא חשיב ליה חסרון. והני דרבא נמי סתרן אהדדי, דכיון דאמר נקובתו במשהו — טעמא משום דמקום שחיטה הוא, וחומרי דשמואל — דאמר לאו מקום שחיטה הוא, ואשתכח דסתרן מילתיה דרבא אהדדי. **בת** קול — בפרק קמא דעירובין (יג,ב): יצתה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל. **דרבי יהושע** — בבבא מציעא ב"הזהב" (נט,ב). **מכל מקום קשיא** — דכתרי חומרי לא עבדינן! סתם שמעתתיה דרב בדרי בתראי רב יהודה הוה אמר להו בבי מדרשא. **נתנו בו שיעור** — עד כמה הוא כשר לשחיטה. **לאו מקום שחיטה הוא** — אפילו הכי אמר רב במשהו, מידי דהוה אגרגרת, דבין במקום שחיטה בין שלא במקום שחיטה שוה שיעוריה. **עד כדי תפיסת יד** — צריך להניח לצד הראש כשלש אצבעות וארבע, לשון מורי הזקן. ואני שמעתי: אחיזת חודי צפרנים. והראשון נראה בעיני, דכי האי גוונא לא מיקרי תפיסת יד. **עד מקום שישעיר** — שיש שם שער שגוררין בסכין מכרס הפנימי. **טפח בוושט** — מיקרי כרס. וקא סלקא דעתך דלא אזיל שער בתוך הוושט ולא מידי, ואת אמרת עד מקום שישעיר? דהא עד סוף הוושט כולו מצי שחיט, וכיון דלאו וושט הוא היכי מצי שחיט ביה? אימא טפח בכרס סמוך לוושט — דהיינו, טפח ראשון של כרס הוי כרס הפנימי, ונקובתו במשהו. ולפי שהוא נחבא במקום המיצר בין צלעות החזה קרי ליה פנימי, וכל שאר הכרס קרוי במתניתין החיצונה, ונידונית בקריעת רובו. **כי קאמר רב** — טפח בוושט מקרי כרס. **בתורא דמשעיר טפי** — שהשער נכנס בתוך הוושט טפח. ולעולם מקום שחיטה הוי בוושט עד מקום השער. **תורבץ הוושט שניטל כולו** — לקמיה פריך: והא איכא עיקור סימנים. **ותנא תונא** — תנא דמתניתין דפרקין מסייע ליה. תונא — כמו: תנא דידן. **ניטל לחי התחתון כשר** — וכיון שניטל הלחי נתלשו הסימנים, שבלחי התחתון הם מחוברים. **קשיא מתניתין** — דקתני כשר. **הא דאיעקור איעקורי** — עיקור סימנים, כשנעקר הוושט מן הלחי ומן הבשר. **הא דאיגום איגומי מעילוי סימנים** — שנגמם הלחי מן הבשר שמוטל על הסימנים בין הלחי והסימן, דלאו עיקור הוא, שהסימנים מעורין בבשר. **אלא לשמואל קשיא** — הא דרב פפא. דלדידיה איכא עיקור סימנים, דקאמר: תורבץ הוושט שניטל, דמשמע שהוושט לבדו ניתק ונתלש מן הבשר. **דאקפל אקפולי** — שנקלף מעל הבשר. אקפל — כמו: ונקלף, ודומה לו "וקפלו את האבנים" דמסכת סוטה (לה,ב). **דאיפרוק אפרוקי** — כדבר הנעקר בכח, שנעקר כאן מעט וכאן מעט עד רובו. דאותו מיעוט המחובר אינו מחובר ביחד, הילכך לאו חבור הוא, דלא הדר בריא.

רוב

מֵחוּמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל - עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "הַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ", אֶלָּא אִי כְּבֵית שַׁמַּאי כְּקוּלֵיהֶן וּכְחוּמְרֵיהֶן, אִי כְּבֵית הִלֵּל כְּקוּלֵיהֶן וּכְחוּמְרֵיהֶן. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמְרַתְּ: לְעוֹלָם הֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, וְהָדָר תָּנֵי: וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי - יַעֲשֶׂה! - לָא קַשְׁיָא: כָּאן קוֹדֶם בַּת קוֹל, כָּאן לְאַחַר בַּת קוֹל. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אַף לְאַחַר בַּת קוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּאָמַר: אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל. מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא! אֲמַר רַב טָבוּת: כּוּלָּהּ כְּרַב עֻבְדָּא; דְּכִי אֲתָא רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, אֲמַר: לָא תְּצִיתוּ לְהוּ לְהָנֵי כְּלָלֵי דְּכָיֵיל יְהוּדָה אָחִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב! הָכִי אֲמַר רַב: וֶוֹשֶׁט נָתְנוּ חֲכָמִים שִׁיעוּר, מִכְּלַל דְּתוּרְבַּץ הַוּוֹשֶׁט לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא; וְקָאָמַר: בְּמַשֶּׁהוּ. לְמַעְלָה עַד כַּמָּה? אֲמַר רַב נַחְמָן: עַד כְּדֵי תְּפִיסַת יָד. לְמַטָּה עַד כַּמָּה? אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: עַד כְּדֵי שֶׁיַּשְׁעִיר. אִינִי? וְהָאָמַר רִבְינָא אָמַר גְּנֵיבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: טָפַח בַּוּוֹשֶׁט סָמוּךְ לַכֶּרֶס - זֶהוּ כֶּרֶס הַפְּנִימִי; אַמַּאי? כִּי קָא שָׁחֵט, בַּכֶּרֶס קָא שָׁחֵיט! - אֵימָא: טָפַח בַּכֶּרֶס סָמוּךְ לַוּוֹשֶׁט - זֶהוּ כֶּרֶס הַפְּנִימִי. אִיבָּעֵית אֵימָא: כִּי קָאָמַר רַב - בְּתוֹרָא, דְּמִשְׁעָיר טְפֵי. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: תּוּרְבַּץ הַוּוֹשֶׁט שֶׁנִּיטַּל כּוּלּוֹ מִלֶּחִי - כָּשֵׁר; וְתָנָא תּוּנָא: נִיטַּל לְחִי הַתַּחְתּוֹן - כָּשֵׁר. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: וְהָאִיבָּא עִיקּוּר סִימָנִים! וּלְרַב פַּפָּא קַשְׁיָא מַתְנִיתִין: נִיטַּל לְחִי הַתַּחְתּוֹן - כָּשֵׁר! בִּשְׁלָמָא מַתְנִיתִין לְרַב פַּפָּא לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִיעֲקוּר אִיעֲקוּרֵי, הָא דְּאִיגּוּם אִיגּוּמֵי מֵעִילּוּי סִימָנִים. אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל קַשְׁיָא! - לָא תֵּימָא כּוּלּוֹ, אֶלָּא אֵימָא: רוּבּוֹ. - וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר שְׁמוּאֵל: סִימָנִים שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ בְּרוּבָּן - טְרֵפָה! אֲמַר רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: הָא - דְּאִקְּפַל אִיקְּפוּלֵי, הָתָם - דְּאִפְּרוּק אִפְּרוּקֵי. "וּפְסוֹקֵת הַגַּרְגֶּרֶת". תָּנָא: כַּמָּה פְּסוֹקֵת הַגַּרְגֶּרֶת - בְּרוּבָהּ. וְכַמָּה רוּבָהּ? רַב אָמַר:

רוב

תוספות

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול — תימה: דקיימא לן כבית הלל משום בת קול, וקיימא לן דרבי אליעזר שמותי הוא, ולא חיישינן בבת קול שפסק כוותיה בפרק "הזהב" (בבא מציעא נט,ב)! ויש לומר: דשאני התם שלא יצתה אלא לכבודו דרבי אליעזר, דאמר: מן השמים יוכיחו. ועוד, דבת קול דבית הלל מסייע קרא, דכתיב (שמות כג) "אחרי רבים להטות", דבית הלל רובא הוו, אלא דמעיקרא מספקא לן משום דבית שמאי מחודדין טפי. אבל בת קול דרבי אליעזר — רבנן דפליגי עליה הוו רובא. ואם תאמר, אמאי קאמר הבא: הא מני רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול? הא איהו לא קאמר אלא אעובדא דרבי אליעזר, דאגן נמי לא קיימא לן כבת קול דרבי אליעזר! ויש לומר: דכיון דקאמר "לא בשמים היא" — משמע דאית ליה דבשום דוכתא אין משגיחין בבת קול.

כולה כרב עבדא — והא דאמרינן לעיל: רמינן עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל — היינו למאי דסלקא דעתין. והוה מצי למימר: כולה כשמואל עבדא, דלאו מקום שחיטה הוא, ואסר נמי בהגרים שליש ושחט שני שלישים, אלא נקט כרב משום דקיימא לן כרב באיסורי. **מדקאמר** נתנו בו חכמים שיעור כו' — ולא בעי למימר דנתנו בו שיעור למטה, דמדלא פירש דבריו — מסתמא בין למעלה בין למטה קאמר. **כדי** תפיסת יד — פירש בקונטרס: ארבע אצבעות. תימה: דבעוף מאי? ופירש רבינו יצחק בן רבינו מאיר: ארבע אצבעות בראמים גדולים, מכאן ואילך כל חד וחד לפי מה שהוא גדול. ובהלכות גדולות מפרש כדי תפיסת יד — כדנקיט איניש בשתי אצבעותיו. ודבריהם דברי קבלה ויש לסמוך עליהם. והאי דקרי לקמן (חולין נ,ב) גבי חלחולת בתפיסת יד כמלא בטדא דתורא, דהיינו ארבע אצבעות — התם נקט "כדי תפיסה" סתם, אבל הכא "כדי תפיסת יד" קאמר, דמשמע: כדי שיוכל לתפוס בשתי אצבעות, ואפילו כל שהוא.

והאיבא עיקור סימנים — לפירוש הקונטרס דפרק קמא (חולין ב,א) דבעיקור סימנים הויא טרפה, תימה: דהיכי פשיטא ליה דהויא טרפה? על כרחך אינה נטרפה בתורבץ הוושט בנקב בעלמא כמו בוושט עצמו, וכמו כן נימא דניטל כולו כשרה! וכי תימא, דסבירא ליה דלא גרע משמוטת הגרגרת שהיא טרפה — זהו דוחק גדול. ועוד, דקא משני דברובו כשרה, אף על פי דפסוקת הגרגרת תנן: ברובו טרפה. ולפירוש הלכות גדולות פריך שפיר: והא איכא עיקור סימנים, אף על גבי דלא הויא טרפה בשמוטה זו, מכל מקום במה יכשר כיון דאין לו היתר בשחיטה? ומיהו קשה לפירוש הלכות גדולות, דמאי פריך: והאמור רבה בר בר חנה סימנים שנדלדלו ברובן טרפה? לפי המקשן תקשה ליה ארבה בר בר חנה גופיה, דאי טרפה הויא בהכי, אם כן מהו עיקור דקיימא לן דלא הויא טרפה אלא שאין שחיטה מועלת בו? ומידהו, ספרים דגרסי מעיקרא: לא קשיא (הא דאקפל אקפולי) והא דאדלדול אדלדולי. ויש לומר: שיודע המקשן כדמסיק לבסוף, דרבה בר בר חנה איירי דאיפרוק אפרוקי בכח, כאן מעט וכאן מעט, דלא הדרא בריא והוי טרפה, ועיקור סימנין דלא הוי טרפה — דאקפול אקפולי בנחת מעל הבשר. ומכל מקום פריך מדלדול דרבה בר בר חנה אלשון דלדול שהזכיר המתרץ, וחוזר ומפרש לו דדלדול שאמרתי אינו כשל רבה בר בר חנה. אבל לספרים דגרסי בתר והא אמר שמואל ברובו: לא קשיא, הא דאנקוב אנקובי הא דאקפל אקפולי — קשה. וכן קשה לפירוש רבינו חננאל דמפרש ד"אפרוק איפרוקי" שנפרדו הסימנין זה מזה, ליכא למימר שהמקשן היה יודע האמת, דאם כן לא הוה פריך מידי! ויש לומר: דכי פריך מרבה בר בר חנה הוה מצי למימר: וליטעמיך תקשה לך דרבה בר בר חנה גופיה, אי טרפה הויא, עיקור סימנים היכי משכחת לה?

היכי

תוספות

היכי עביד הכי והא תניא חכם שטימא כו' — ואם תאמר: דלקמן (חולין מט,א) גבי ההוא מחטא דאישתבח בסמפונא דכבדא, הונא בר בריה דרב אידי טריף רב אדא בר מניומי מכשירו! ויש לומר: דהתם אגמריה סמיך. כדאמרינן בסוף פרק שני דנדה (כ,ב) גבי ילתא דאייתית דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה, ואייתית קמיה דרב יצחק ברבי יהודה ודכי לה, ופריך עליה מחכם שטימא כו', ומשני: דמעיקרא טמי טמוי לה, כיון דאמרה: כל יומא הוה דכי לי רבה בר בר חנה כהאי גוונא, וההוא יומא חש בעיניה, הוה דכי לה. ובעי התם: כוזה התיר לי פלוני חכם, מהו? פירוש: נאמנת או אינה נאמנת? ובעי למיפשט מעובדא דילתא דנאמנת. ומשני: רב יצחק ברבי יהודה אגמריה סמך. ופירש שם בקונטרס דהדר ביה מאידך שנויא דשני: מעיקרא טמויי טמי לה. דכיון דאגמריה סמך — רשאי להתיר מה שאסר חבירו, וכי אמר דאין חבירו רשאי להתיר — והיינו מסברא. ולפירושו, בשמעתין נמי, למאי דמסיק דאגמריה סמך — לא צריך למאי דמשני: רב לא אסר ולא מידי, אלא דהאמת מתרץ. ולכאורה היה נראה פשט ההלכה, דנדה אגמריה סמך — ולכן האמין לדבריה. ולעיל צריכין לשנוייא קמא, דמעיקרא טמויי טמי לה. וההיא עובדא דלקמן (חולין מט,א) דמחט שנמצאת בסמפונא דכבדא — שמא היו שניהם בבית המדרש ונשאלה השאלה לפניהם לשניהם. אי נמי, לא ידע שאסר חבירו. **וכן** העדים שהעידו כולם רשאין ליקח כו' — דשנים אינם חשודים, כדאמרינן בפרק שני דיבמות (כה,ב), ומכל מקום לבעל נפש טוב להרחיק. ואם תאמר: ועדים היאך רשאין ליקח כו'? בשלמא חתומים על גט אשה או על שטר מקח — לא חשו חכמים למעשה, דמעשה לא עבדי. אבל דבורא אמרי, כדאמרינן בפרק "התקבל" (גיטין סז,א), אמר לעדים: אמרו לסופר לכתוב ולעדים ויחתמו — לא תעשה בישראל כזאת, דחיישינן שמא תשכיר עדים. וכן מיאנה או שחלצה בפניו היאך ישאנה? הא לא עבדי התם מעשה! ויש לומר: דכל דבר שנגמר על פיהם חשיב מעשה, אבל התם שאינו אלא דבור בעלמא, שאומר מן הבעל אל הסופר לכתוב ולעדים לחתום, ואפשר שהם לא יעשו ולא תתגרש, וגם אם אין גומרין הדבר אינם חרשישין. ואם תאמר: דן את הדין דהכא, היאך רשאי ליקח? והלא יחיד הוה, מדקתני "דן"! דמכח מתניתין דבכורות (כח,ב) דתנן: דן את הדין, מייתי בפרק קמא דסנהדרין (ו,א) דשנים שדנו דיניהם דין, ולאו דוקא שנים אלא הוא הדין אחד! ואין לומר דדיין לא חשיד, דהא אמרינן בפרק שני דיבמות (כה,ב): החכם שאסר את האשה בנדר דלא ישאנה! ושמא חיישינן התם טפי, שמא עיניו נתן בה. ועוד יש לומר: דההיא דבכורות מוכחא טפי דביחיד איירי, דקתני רישא: מי שאינו מומחה וראה את הבכור כו' בפרק "עד כמה" (בכורות כח,ב), ולהכי דייק מינה בסנהדרין. **איזהו** תלמיד חכם — דמהדרי ליה אבידתו בטביעת עין — זה הרואה טרפה לעצמו.

מצטרפין

רש"י

רוב עוביה — יש אומרים: רוב עובי הדופן, אף על פי שלא הגיע לחלל. ושיבוש הוא, דאם כן חמור הקנה מן הוושט, דאילו וושט ניקב עור החיצון בלא עור הפנימי כשר עד שינקב לחלל. רוב עוביה — כלומר, כי משערינן רובה — ברוב עוביה משערינן. ועובי הקנה היינו מן העור ולצואר, דאילו מן הראש ולחזה הוי אורך, ולרוחב הצואר הוי רוחב הקנה, ולעובי הצואר קרי נמי עובי הקנה. בשיעור זה נמדד עובי התנוך, וקודם שיגיע לחצי חלל הוי רוב עוביה עם הדפנות והחלל, מפני שדופן הקנה עב מלמעלה ולצד הצואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסק הקנה — מלמעלה למטה הוא נפסק, ומהני עובי התנוך לאשלומי לרובא, ובמיעוט התחתון הוי חצי החלל או רובו. **רוב חללה** — אינה טרפה עד שיפסק רוב החלל, ועובי התנוך אינו משלים לרוב. **ואמרי לה ברוב חללה** — אליבא דרב פליגי אמוראי. **שדרה** — רב לקמיה דרבה. **בתליסר איסתרי פשיטי** — איסתרי = סלעי מדינה, שהם פשוטים וקלים. "איסתרי" סתם היינו סלעין צורי, שהסלע ארבע דינרים, ו"איסתרי פשיטי" הוא סלע מדינה, שמינית שבסלע צורי, דהיינו חצי דינר, כדאמרינן ב"החובל את חבירו" (בבא קמא צ,ב): איסתרא פלגא דזוזא, וקרי ליה התם סלע מדינה. **לא מיסר אסר** — דהכי הוה בעי למיבדקיה ברוב עוביה, ולא שבקוה תלמידים, ושדרוה לקמיה דרבה. **דתליא בסברא** — דהתם איכא לספוקי דלמא לא הוי סברא מעליא. והכא רבה אגמריה סמוך, דהכי גמיר מרביה דפסוקת הגרגרת ברוב חללה. מלתא דתליא בסברא — כגון מקיפין בריאה, דאיכא למימר דלמא לא מידמו חזותא שפיר, וכגון דמיא לבשרא ודמיא לכבדא ודמיא לביעתא ודמיא למוריקא, דאיכא מינייהו כשרות ואיכא מינייהו טרפות [חולין עז,ב], ופעמים שאדם טועה במראותיהן. **משום חשדא** — דלא לימרו: משום דשריא ניהליה מוחיל גביה, ונראה כנוטל שכר על הוראתו. **דן את הדין** — על שדה או על טלית, בין זה לזה. **וכן עדים שהעידו** — על שדה או על טלית שהן של פלוני. **כולן רשאים ליקח** — אותו חפץ. **הרחק מן הכיעור** — שלא יאמרו: בשביל כך זיכהו לזה, שיתננה לו בזול. **שרי בוכרא** — כשהיה כהן מביא לפניו בכור לראות מומו, והיה מתירו — לא היה לוקח ממנו מבשר אותו בכור. בכור נוהג בזמן הזה, וכשהוא תם אינו ראוי לכלום, דשוחט קדשים בחוץ. **רב חסדא** — כהן הוה, כדאמרינן בגיטין ב"הניזקין" (נז,א): שמונים זוגים אחים כהנים נשואין שמונים זוגות אחיות כהנות. בכור נמכר באומד ולא במשקל, כדאמרינן בבכורות (לא,א): כל פסולי המוקדשין נשחטין ונמכרין באיטליז ונמכרין בליטרא, חוץ מן הבכור והמעשר. **מתקלא מוכח** — שהכל רואין שהוא שוקל ליטרא בדינר במותו לאחרים ונותן המעות מיד. **מאי איכא** — במה יכולין לחדשני. **משום אומצא**

רוב עוביה, ואמרי לה: רוב חללה. ההיא פסוקת הגרגרת דאתאי לקמיה דרב, יתיב וקא בדיק לה ברוב עוביה; אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב: ליסדתנו רבינו ברוב חללה! שדריה לקמיה דרבה בר בר חנה, בדקה ברוב חללה ואכשרה, וזבן מינה בתליסר איסתירי פשיטי בישרא. והיכי עביד הכי? והתניא, חכם שטימא - אין חבירו רשאי להתיר; שאני הכא, דרב לא אסר מיסר. וכיון דאורי בה חכם, היכי אכל מינה? והא כתיב: "ואמר אהה ה' אלהים הנה נפשי לא מטמאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול", "הנה נפשי לא מטמאה" - שלא הרהרתי ביום לבא לידי טומאה בלילה, "ונבלה וטרפה לא אכלתי" - שלא אכלתי בשר "כוס כוס" מעולם, "ולא בא בפי בשר פגול" - שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם; משום רבי נתן אמרו: שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה! הני מילי - מילתא דתליא בסברא, רבה בר בר חנה - אגמריה סמך. - ותיפוק ליה משום חשדא! דתניא, דן את הדין; זיכה וחייב, טימא וטיהר, אסר והתיר, וכן העדים שהעידו - כולן רשאין ליקח, אבל אמרו חכמים: הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו! - הני מילי - מידי דמזבין משומא, הכא - מתקלא מוכח. כי הא דרבה שרא טרפתא וזבן מינה בישרא, אמרה ליה בת רב חסדא: אבא שרי בוכרא ולא זבן מיניה בישרא! אמר לה: הני מילי בוכרא דאשומא מזדבן, הכא מתקלא מוכח; מאי איכא, משום אומצא מעליתא? כל יומא אומצא מעליתא זבנו לי! אמר רב חסדא: איזהו תלמיד חכם - זה הרואה טרפה לעצמו. ואמר רב חסדא: איזהו "שונא מתנת יחייה" - זה הרואה טרפה לעצמו. דרש מר זוטרא משמיה דרב חסדא: כל מי שקורא ושונה, ורואה טרפה לעצמו, ושימש תלמידי חכמים - עליו הכתוב אומר: "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך". רב זביד אמר: זוכה ונוחל שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא, "אשריך" - בעולם הזה, "וטוב לך" - לעולם הבא. רבי אלעזר כי הוו משדרי ליה מבי נשיאה מידי - לא שקיל, וכי הוו מזמני ליה - לא אזיל, אמר: לא קא בעי מר דאיחיי? דכתיב "ושונא מתנות יחיה". רבי זירא כי משדרי ליה - לא שקיל, כי הוו מזמנין ליה - אזיל, אמר:

אתיקורי

מעלייתא — ששוקלין לי הליטרא ממיטב הבשר. **כל יומא נמי** — חולקין לי כבוד, ומוכרין לי מן המיטב. **זה הרואה טרפה לעצמו** — כשנולד ספק טרפות בבהמתו, ונראה בו טעם לאיסור וטעם להיתר, ואינו חס עליה ואוסרה. **הרואה טרפה לעצמו** — ודאי שונא מתנות אחרים הוא, שאף על שלו אינו חומד להכריע להיתר. **ושמש תלמידי חכמים** — גמרא, לתרץ טעמי המשנה ומשניות הסותרות זו את זו, והיינו תלמוד. **יגיע כפיך כי תאכל** — דכיון דעל שלו אינו חומד — כל שכן שאינו חומד בשל אחרים לגנוב ולגזול. **מזמני ליה** — לאכול אצלם.

משערים לפי **רוֹב עוֹבְיָהּ** של הגרגרת מבחוץ, שאם נפסק רובה טריפה, אף שאינו רוב חללה. **וְאַמְרֵי לָהּ** – ויש שאמרו בשם רב שאמר שמשערים **בְּרוֹב** חֲלָלָה דווקא, שאף שמבחוץ נפסק רובה, אינה נעשית טריפה אם לא נפסק רוב חללה, שאין עובי הגרגרת מצטרף לרוב.

מעשה בענין זה: **הַהִיא פְּסוּקַת הַגַּרְגֶּרֶת, דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ** [–שבאה לפניו] **דְּרַב** לשאול מה דינה, אם כשירה אם טריפה, **יָתֵיב** [–ישב] רב, **וְקָא בָּרִיק לָהּ** האם נפסקה **בְּרוֹב עוֹבְיָהּ**, ומצא שנפסקה ויש להטריפה. **אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב, לִימַּדְתָּנוּ רַבֵּינוּ** שאינה נטרפת עד שתפסק **בְּרוֹב חֲלָלָהּ** דווקא, ומדוע הנך בודקה ברוב עוביה. **שַׁדְרֵיהּ** – שלח שאלה זו **לְקַמֵּיהּ** [–לפניו] **דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה, בַּדְקָהּ** רבה **בְּרוֹב חֲלָלָהּ**, וראה שלא נפסק הרוב, **וְאַכְשְׁרָהּ** לאכילה, **וְלאחר מכן זָבַן מִינָּהּ בִּתְלֵיסַר אִסְתִּירֵי פְּשִׁיטֵי בִּישְׁרָא** – קנה רבה בשר מבהמה זו בשווי שלש עשרה סלעי מדינה.

הגמרא דנה בפסקו של רבה. שואלת הגמרא: **וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי** – וכיצד עשה רבה כן, שהורה להיתר אחר שרב הורה לאיסור, **וְהָתְנִיָא** בברייתא, **חָכָם** שֶׁבאה לפניו שאלה בענייני טומאה וטהרה **וּטִימֵּא, אֵין חֲבֵירוֹ** [–חכם אחר] **רַשַּׁאי לְטַהֵר** באותה שאלה, וכן חכם שבאה לפניו שאלה בענייני איסור והיתר **וְאָסַר, אֵין חֲבֵירוֹ רַשַּׁאי לְהַתִּיר**. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָכָא דְּרַב לֹא אָסַר מֵיסַר** את הבהמה, שאמנם רצה לבודקה ברוב עוביה ולאוסרה, אולם אחר ששאלוהו תלמידיו על כך, נמנע מלאוסרה, ועל כן מותר היה לרבה להתירה.

הגמרא דנה בענין מה שקנה ממנה רבה ואכלה. שואלת הגמרא: **וְכֵיוָן דְּבהמה זו נולד בה ספק טרפות וְאוֹרֵי** [–והורה] **בָּהּ הָכָם** [רבה] להתירה, **הֵיכִי אָכַל מִינָּהּ, וְהָא כְּתִיב** (יחזקאל ד יד) **'וָאמַר אֲהָהּ ה' אֱלֹהִים הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מִטַּמְּאָה וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי וְעַד עָתָּה וְלֹא בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל**', ויש לפרש את הפסוק, 'הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מִטַּמְּאָה', שֶׁלֹּא הִרְהַרְתִּי הרהור עבירה **בְּיוֹם לֶכֶא** על ידו לִידֵי **טוּמְּאָה** של קרי **בַּלַּיְלָה. 'וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא אָכַלְתִּי'**, שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי **בְּשַׂר 'כּוֹם כּוֹם'** [–'שחוט שחוט'] **מֵעוֹלָם**, והכוונה לבשר בהמה המסוכנת למות שאומרים עליה מהר ושחוט אותה קודם שתמות. **'וְלֹא בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל'**, שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי מִבְּהֵמָה שֶׁהתעוררה בה שאלת טרפות והוֹרָה **בָּהּ חָכָם** להיתר. **מִשּׁוּם** רַבִּי **נָתָן אָמְרוּ**, 'ולא בא בפי בשר פיגול' היינו שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ **מַתְּנוֹתֶיהָ** שהן הזרוע הלחיים והקבה, ואף שהיה כהן ומותר היה לו לאוכלה בלא הרמה זו. וגמצא שאין לאכול מבהמה שהורה בה חכם, ואיך אכל ממנה רבה. מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** כאשר היתרו של החכם היה **מִילְּתָא דְּתַלְיָא בִּסְבָרָא** – בסברת הלב ובשיקול הדעת שאז יש להסתפק שמא נפלה טעות בדבר, ואילו במקרה זה **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אַגְּמָרֵיהּ** [–על קבלתו מרבו] **סָמֵךְ** להתירה, שכן קיבל מרבו שאין פסוקת הגרגרת אלא ברוב חללה, ושאין שייכת טעות בדבר, ולכך אין להמנע מאכילתה.

שואלת הגמרא: **וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם חֲשָׁדָא** – והלא גם בלא האמור לעיל היה לו לרבה שלא לקנות מבהמה זו ולאוכלה, משום שיחשדוהו שקיבלה בזול כשכר על הוראתו, **דְּתַנְיָא** בברייתא, חכם שדָּן **אֶת** הַדִּין בין אדם לאדם שנתדיינו על קרקע או מטלטלין של מי הם, **וְזִיכָּה** את האחד והורה שהם שלו **וְחִיֵּיב** את האחר והורה שאינם שלו, וכן חכם שבאה לפניו שאלה בענייני טומאה וטהרה **וּטִימֵּא וְטִיהֵר** [–או טיהר], או שהיתה השאלה בענייני איסור והיתר **וְאָסַר וְהִתִּיר** [–או התיר], **וְכֵן הָעֵדִים** שֶׁהֵעִידוּ על קרקע או מטלטלין שהם של פלוני, **כּוּלָּן רַשָּׁאִין לִיקַּח** [–לקנות] חפץ זה שדנו עליו או הורו עליו או העידו עליו, ואין חוששים שמא אם יהיה מותר להם לקנותו יורו או יעידו דין שאינו אמת על מנת שלאחר מכן ימכרו להם בזול, **אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים** לדיין ולעד, אף על פי שאין לחשוש להטיית הדין ולהוראה ולעדות שאינן אמת, בכל זאת **הַרְחֵק מִן הַכִּיעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לוֹ**, שיש לחשוש שמא יחשדו בך ויאמרו שהורת או העדת בכדי לקבלו לאחר מכן בזול, ועל כן יש לך להמנע מקנייה זו. מעתה קשה מדוע לא נמנע רבה מלקנות בשר זה שהורה שהוא מותר. מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** בִּמְיָדֵי **דְּמַזְּבֵּן** (משומא) [בְּשׁוּמָא] – דבר הנמכר בהערכה, שבזה עשויים לחשוד את החכם שמכרוהו לו בזול ועבור זאת התירו מתחילה, אולם **הָכָא** בבשר זה, הנמכר במשקל, **מַתְקְלָא מוֹכַח** – המשקל מוכיח שלא קיבלו בזול, ואף לאחרים הוא נמכר במחיר זה, ואין עשויים לחשוד בו כלל.

מביאה הגמרא: **כִּי הָא** [–כמעשה זה] (דרבה) [דְּרַבָּא] **שָׁרָא טְרִפְתָּא וְזָבַן מִינָּהּ בִּישְׁרָא** – התיר טריפה וקנה ממנה בשר, **אָמְרָה לֵיהּ בַּת רַב חִסְדָּא** אשתו, **אַבָּא** [רב חסדא] **שָׁרֵי בּוּכְרָא וְלֹא זָבַן מִינֵּיהּ בִּישְׁרָא** – כאשר הביא כהן לפניו בכור בהמה טהורה לראות אם נפל בו מום, והתירו, לא קנה מבשרו לאכילה, וכיצד קנית מבשר הבהמה שהתרת. **אָמַר לָהּ** רבא, **הָנֵי מִילֵּי בּוּכְרָא דְּאַשּׁוּמָא מִזְדַּבֵּן** – הנהגה זו שנהג אינה שייכת אלא בבכור, שנמכר בשומא, ועשויים לחשוד את החכם המתיר שקיבלו במחיר זול יותר ושעל כן התירו, אולם **הָכָא** בבשר הנמכר במשקל, **מַתְקְלָא מוֹכַח** – המשקל מוכיח שלא היתה במחירו כל הוזלה, ואף לאחרים הוא נמכר במחיר זה, ואין מקום לחשד. **מַאי אִיכָּא** – במה יכולים לחשדני, **מִשּׁוּם אוּמְצָא מְעַלְּיֵיתָא** – משום ששקל לי את הבשר המעולה יותר, ושמא יחשדוני שעבור זאת התרתי את הבהמה. אין לחשוש שיחשדוני בכך, משום שכָּל **יוֹמָא אוּמְצָא מְעַלְּיֵיתָא זַבְנוּ לִי** – תמיד חולקים לי כבוד ושוקלים לי את הבשר המעולה יותר, אף לא מבהמה שבאה לפני והתרתיה.

הגמרא מביאה דברים בענין הוראה בבהמה במקום נגיעת ממון: **אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם, זֶה הָרוֹאֶה טְרֵפָה לְעַצְמוֹ** והוא רואה בו טריפה לעצמו, כל שכן שאינו חומד ממון של אחרים לגנובו ולגוזלו, אלא הוא אוכל יגיע כפיו, ועל כן אשריו וטוב לו. **רַב זְבִיד אָמַר, זוֹכֶה וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא**, שנאמר עליו 'אשריך וטוב לך', ויש לדרוש, **'אַשְׁרֶיךָ' בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'וְטוֹב לָךְ' לָעוֹלָם הַבָּא.**

רַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ מִבֵּי נְשִׂיאָה מִידֵּי – כאשר שלחו לו מתנות מבית הנשיא, **לֹא שָׁקִיל** – לא היה לוקחן, **וְכִי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ** לסעוד אצלם, **לֹא אָזִיל** – לא היה הולך. **וְאָמַר** לנשיא לבאר את הנהגתו זו, **לֹא קָא בָּעֵי מַר דְּאִיחִי** – האם אין אדוני חפץ שאחיה, **דִּכְתִיב 'וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה'**, ועל כן איני רוצה לקבל מתנות. **רַבִּי זֵירָא כִּי מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ** – כאשר שלחו לו מתנות, **לֹא שָׁקִיל** – לא היה לוקחן, אולם **כִּי הֲווּ מְזַמְּנִין לֵיהּ** – כאשר זימנוהו לסעוד עמם, **אָזִיל** – היה הולך, ולא נמנע. **וְאָמַר** לבאר את הנהגתו זו,

---

על־ידי־זה שפעל התחלת העניין, סלל את הדרך לפנינו, שמכאן ולהבא נוכל להמשיך בעניינים שהתחיל, מתוך הרחבה ומתוך הרווחה.

משיחת מוצאי-שבת קודש, פרשת בא, יו"ד שבט, ה'תש"ל

אִתְּיַיקּוּרֵי הוּא דְּמִתְּיַיקְּרוּ בִּי – מתכבדים הם בי במה שאני סועד אצלם, והנאתם היא ואינה נחשבת מתנה.

הגמרא שבה לדון בדיני פסוקת הגרגרת: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נִיקְּבָה הגרגרת בהיקפה בנקבים דקים כְּנִקבי הַנָּפָה, מִצְטָרְפִים הנקבים לְשִׁיעוּר רוּבָּא [–רוב], שאם יש בכל חיתוכי הנקבים יחד שיעור של רוב היקף הגרגרת, טריפה. כלומר, טרפות 'פסוקת הגרגרת' ששנינו במשנה (מב.), שהבהמה נעשית טריפה כאשר נחתכה רובה, כאמור לעיל (מד.), אינה רק כאשר נחתכה בחיתוך אחד, אלא גם בצירוף כמה וכמה חיתוכים.

הגמרא דנה בדברי רב: מָתִיב [–מקשה] רַב יִרְמְיָה, שנינו באהלות (פ"ב מ"ג) אודות גולגולת של מת שהיא מטמאת באוהל, שאם ניקבה וחסר ממנה, אינה מטמאת, ונאמר שם מהו שיעור החסרון, 'בית שמאי אומרים כמלוא מקדח, ובית הלל אומרים כדי שינטל מן החי וימות', וביארו בגמרא (בכורות לח.) ששיעור נקב 'כדי שינטל מן החי וימות' הוא כמלוא מקדח של רופאים, ובאה הברייתא לפרש דין נקבים שאינם עגולים כמקדח, וּבְגוּלְגֹּלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶקֶב אֶחָד אָרוֹךְ, או אֲפִילּוּ יֵשׁ בָּהּ נְקָבִים הַרְבֵּה והם קטנים, מִצְטָרְפִים לְמִלֹּא מַקְדֵּחַ, שבנקב הארוך משערים אילו שטחו היה בעיגול, אם היה בו מלוא מקדח, ובנקבים הקטנים משערים את שטחם אם יש בכולם יחד שיעור מלא מקדח. אַלְמָא [–מוכח] דְּכֵיוָן דְּשִׁיעוּרָהּ של גולגולת שחסרה הוא בְּמִלֹּא מַקְדֵּחַ, על כן גם נקבים רבים לְמִלֹּא מַקְדֵּחַ מִצְטָרְפִין, ואין נותנים להם שיעור אחר, הָכִי נַמִּי – כך היה ראוי להיות גם כאן, דְּכֵיוָן דְּשִׁיעוּרֵיהּ של נקב בגרגרת הוא בְּכְאִיסָּר, כאמור במשנה להלן (נד.), ראוי היה שהנקבים לְכְאִיסָּר מִצְטָרְפִין, כאילו נקב אחד הם, שאם יש בכולם יחד שיעור איסר תטרף בכך, אף שאין בהם שיעור היקף רוב הגרגרת, והיאך תלה רב את דינם בשיעור רוב בלבד.

דוחה הגמרא: אִשְׁתְּמִיטְתֵּיהּ [–נשמט לו] לרב ירמיה, הָא – דברים אלו דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, נְקָבִים בגרגרת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן, מִצְטָרְפִין לְכְאִיסָּר, שאם יש בשטח כולם יחד, אילו היו נקב אחד גדול, שיעור שטח איסר, טריפה, וְשֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן, אלא הם חיתוכים בלבד, מִצְטָרְפִין לְרוּבָּא, שאם יש בכל החיתוכים יחד, אילו היה חיתוך אחד ארוך, שיעור היקף רוב הגרגרת, טריפה. רב שאמר 'ניקבה כנפה מצטרפים לרובא', דיבר בנקבים שאין בהם חסרון, ועל כן שיערם ברוב בלבד.

דברים נוספים בענין נקבים בגרגרת: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נִיטְּלָה [–נחתכה] הֵימֶנָּה [–מן הגרגרת] רְצוּעָה, מִצְטָרֶפֶת לְכְאִיסָּר, שאם שטח החסרון שבגרגרת, כאשר נעגלנו, יהיה כשטח איסר, טריפה.

בָּעָא מִינֵּיהּ [–שאל הימנו] רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נִיקְּבָה הגרגרת כְּנָפָה, מַהוּ דִּינָהּ, האם נטרפת בכך או לא. אָמַר לֵיהּ [–לו], חֲרֵי אֲמִרוּ, נְקָבִים בגרגרת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן, מִצְטָרְפִין לְכְאִיסָּר, וְשֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן, מִצְטָרְפִין לְרוּבָּא, וכפי שנתבאר לעיל.

הגמרא מבארת את דין נקבים בגרגרת של עוף. מבררת הגמרא: ניקבה הגרגרת נקבים קטנים בְּעוֹפָא [–בעוף], שמרוב קוטנו אין לומר ששיעור הנקבים כאיסר, מַאי – מהו השיעור להטריף בהם. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, לְדִידִי מְפַרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – שמעתי את פירוש הדברים מרבי אלעזר, שמסר לי את השיעור בזה, מָקְפְּלוּ למקום זה שבו הנקבים, וּמַנִּיחוּ עַל פִּי הַקָּנֶה, ועושה כן על ידי שחותך למטה מהנקבים ובצידיהם עד שיוכל לקפל ולהניח על פי הקנה, ובודק, אִם שטח זה שבו הנקבים, כולל גם מה שביניהם, חוֹפֶה [–עוטף, כלומר סותם] אֶת רוֹב פתחו של הַקָּנֶה, טְרֵפָה, ואף שבנקבים לבדם אין שיעור רוב, מצטרף גם השטח שביניהם לשיעור זה, ובאופן שהם סמוכים זה לזה כנקבי הנפה. וְאִם לָאו, שאינו חופה את רוב פי הקנה, כָּשֵׁרָה.

הגמרא מביאה סימן לשיעור זה: אָמַר רַב פָּפָא, וְסִימָנֵיךְ – וסימן זה יהיה בידך שלא תשכח ותאמר שהשיעור הוא כשיעור הנאמר בבהמה שהוא על ידי צירוף לכאיסר או לרוב, נַפְיָא – כעשיית הנפה, שנוטלים היקף כעיגול ומניחים על פיו יריעה העשויה מזנב הסוס, כן גם כאן משערים על ידי שנוטלים את המקום שבו נמצאים נקבים אלו ומניחים אותם על פי הקנה. וזהו הסימן שבידך, ששאלת ניקבה כנפה מהו [בעוף], והשיבוך שמשערים בו במעשה הנפה.

הגמרא מביאה את דינם של חיתוכים שונים בגרגרת. מבררת הגמרא: נִפְחֲתָה הגרגרת כְּדֵלֶת, דהיינו שנחתכה הימנה חתיכה אולם לא נתלשה, שהחתיכה מחוברת לגרגרת מן הצד ועומדת בה כדלת העומדת בפתח ומחוברת לו בצידה, [ראה איור ג] מהו שיעורה להטריף. מבארת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, שיעורה להטריף הוא אם יש בחיתוכה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אִיסָּר לְרֶחְבּוֹ.

מבררת הגמרא: נִסְדְּקָה הגרגרת לאורכה, האם נטרפת בכך. אָמַר רַב, אֲפִילּוּ הסדק ארוך ביותר, וּלֹא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ [–בגרגרת] שלא נסדקה אֶלָּא חוּלְיָא אַחַת לְמַעְלָה וְחוּלְיָא אַחַת לְמַטָּה, כְּשֵׁרָה. חוליא היא שלש טבעות. ונמצא שאם נסדקה כל הגרגרת ונותרו בה שלש טבעות למעלה ושלש טבעות למטה שלא נסדקו, כשרה.

הגמרא מביאה דעה חולקת בענין דין 'נסדקה'. אומרת הגמרא: אֲמָרוּהָ להלכה זו שאמר רב, קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר רבי יוחנן, מַה חוּלְיָא וּמַה חוּלְיָא דְּקָאָמַר [–שאמר] רַב, כאומר מה הן אותן חוליות שאמר ולמה לכם חוליות אלו, שאין הדין תלוי בהן כלל. אֶלָּא אֵימָא [–כך אומר], שזהו השיעור, שֶׁאֲפִילּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ שלא נסדק אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה, גם כן כָּשֵׁרָה, ואין צורך שתשתייר חוליא שלימה בכל צד. אֲמָרוּהָ להלכה זו שאמר רבי יוחנן, שגם אם נותר משהו בכל צד כשרה, קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשְּׁמֵיהּ [–בשמו] דְּרַבִּי יוֹנָתָן הָכִי – שכך גם אמר רבי יונתן, שהדבר תלוי במשהו בלבד, אָמַר לְהוּ [–להם, לאלו שאמרו לו זאת] בהתפעלות, וכי יָדְעִין חַבְרִין בְּבַלָּאֵי לְפָרוּשֵׁי כִּי הַאי טַעְמָא – יודעים הם חברינו הבבליים לפרש כן כפי שאמרתי, שאין צורך שתשאר חוליא שלימה אלא נסדקה, ודי שישאר משהו מכל צד.

הגמרא דנה עד היכן הוא מקום שחיטה בגרגרת: תָּנָא [–שנה] רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף ברייתא קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַצַּוָּאר כּוּלּוֹ כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, שבכל מקום שבו יכול לשוחטה, מִטַּבַּעַת הַגְּדוֹלָה שבצידו האחד של הקנה לכיוון ראש הבהמה, עַד כַּנְפֵי [–אונות] הַרֵּיאָה הַתַּחְתּוֹנָה.

הגמרא מפרשת למה הכוונה בכנפי ריאה התחתונה: אָמַר רָבָא, כוונת הברייתא ב'כנפי ריאה התחתונה' לכנפי הריאה הַתַּחְתּוֹנָה כאשר תולה הטבח את הבהמה ורגליה האחוריות למעלה, שאז הריאה למעלה והקנה משתלשל ממנה כלפי למטה, שֶׁהִיא ריאה עֶלְיוֹנָה כאשר אוחזים בקנה ואז הריאה התלויה בה משתלשלת כלפי מטה. כלומר, שסוף מקום שחיטה בקנה בצד שהריאה בו, הוא עד כנגד תחילת אונות הריאה, אף שהקנה ממשיך ביניהן עד שהוא מתחבר לריאה. שלא תאמר שמה שאומרת הברייתא 'תחתונה', היינו כאשר אוחזים בקנה והריאה כלפי מטה, שאז תתפרש כוונתה שמקום שחיטה הוא עד אחרי הריאה [ראה איור ה]. ומה שאמרתי כן, לפי שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שמקום שחיטה הוא כָּל שֶׁפּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ וְרוֹעָהּ במרעה, זהו הצואר הכשר לשחיטה ולא יותר, אולם חלק הקנה שבין אונות הריאה שאף כאשר היא רועה אינו יוצא מביניהן, חלק זה אינו כשר לשחיטה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּאָנֵס [–שלא תוכרח] לפשוט צוארה על ידי שמשכו אדם, שחלק הריאה שיוצא מבין אונות הריאה כאשר אדם מושך את צוארה, ולא על ידי שמותחת את צוארה בעצמה, אינו כשר לשחיטה.

הגמרא מביאה ספק בענין זה: בָּעֵי [–נסתפק] רַב חֲנִינָא וְאִיתֵּימָא [–ויש שאמרו את הספק בשמו של] רַב חֲנַנְיָה, אָנְסָהּ [–הכריחה] עַצְמָהּ לפשוט צוארה מאד בשעת שחיטה, מַהוּ הדין בזה, האם חלק הקנה שיצא על ידי כך מבין כנגד כנפי ריאה, כשר לשחיטה. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד בעיא זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה דברים נוספים בזה: יָתִיב [–ישבו] רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נָפַק מֵילְתָא מִבֵּינֵיהוּ – יצא דבר מביניהם, אָנַס את

המשך בעמוד ע

רש"י

אתייקורי מתייקרי בי — נבבדין הם במה שאני סועד אצלם, והנאתם היא, ואין זו מתנה. **כנפה** — הגרגרת סביב סביב להיקפה נקבים דקים כנפה. **מצטרפין הנקבים לרובא** — אילו היו כולן מחוברים יחד היה רובא נפסק — טרפה. **וכגולגולת** — לגבי אהל המת תניא (אהלות פרק שני משנה ג) בההיא דכמה חסרון בשדרה, קתני סיפא: וכגולגולת כדי שינטל מן החי וימות הוי חסרון ולא מטמא. ואמרינן בבבורות (לח,א): כמה ינטל מן החי וימות — כמלא מקדח של רופאים. ותני עלה, דאם יש בו נקב אחד ארוך שאין עגול — רואים אותו, אם יתנו ארכו לעגלו והוי כמלא מקדח — הוי חסרון, או אפילו יש בו נקבים קטנים הרבה — כולן מצטרפין לכמלא מקדח. **אלמא** — כיון דשיעור חסרון גולגולת כמלא מקדח הוא — מצטרפין נקבים הקטנים לכמלא מקדח כאילו הוי חד נקב, ולא יהבינן בהו שיעורא אחרינא. **והכא נמי** — אף על גב דבפסוקות שיעורא לרובא, גבי נקובה תנן במתניתין (חולין נד,א): עד כמה תחסר — עד כאיסר האיטלקי, אלמא נקב הקנה טריפתו בכאיסר, וגבי נקבים קטנים בעי כאיסר לשעורינהו! **אישתמיטתיה** — להאי מקשה. **מצטרפין לרובא** — דהוו כפסיקה בעלמא דלא מיחסרא, וניקבה כנפה נמי — בדליכא חסרון. **ניטלה הימנה רצועה** — לארכה, דאיכא חסרון. **מצטרפת לכאיסר** — אי כי מעגלת לה הויא איסר — טרפה. **בעופא** — נקבים דחסרון בעוף, דליכא למימר בגרגרת דידיה כאיסר, בכמה הוי שיעוריה? **מקפלו** — חותך למטה מן הנקבים ובצדיהם עד שיוכל לקפל הרצועה שהן בה כלפי פי הקנה, ומניחו למקום הנקבים על פי הקנה. **אם חופה** — בין הנקבים והשלם שבין נקב לנקב את רוב הקנה, אף על גב דבנקבים גרידי ליכא רובא. **טריפה** — הואיל ויש בהן חסרון. ושיעור סמיכת נקבים זה לזה כנפה, דהא אניקבה כנפה קיימינן. **וסימניך** — שלא תשכח שמועה זו, ולא תימא כאיסר או מצטרפין לרובא. **נפיא** — כעין שעושין הנפה, שמניחין שם יריעות זנב הסוס על פי העוגל. וזה סימן יהא לך: נקבה כנפה שאלת — ומעשה נפה השיבוך. **נפחתה כמין דלת** — ולא נטל הפחת, אלא תלוי ועומד זקוף שם כעין דלת במזוזתו. **כדי שיכנס איסר לרחבו** — ושיעור גדול הוא זה מאיסר, דהכא בעינן נכנס ויוצא, משום דאין כאן חסרון, והדלת סותם את הנקב. **נסדקה** — לארכה, וקילא מבולהו. דהיכא דנפסק לרחבה ברובא, מתוך שהריאה מושכת למטה והצואר מושך למעלה — ניתק והולך לגמרי, ולא הדר חלים, *שולדר"א בלעז. אבל לארכה, כל כמה שהצואר נמשך — הסדק סוגר והולך, הלכך הדר חלים. **חוליא** — טבעת שמעתי. ובעיני נראה שהן שלש טבעות, כדאמרינן במנחות (לט,א): כדי שיכרוך וישנה וישלש הויא חוליא לגבי ציצית. **מה חוליא ומה חוליא** — למה לכם החוליות הללו דקאמר רב? **הכי גרסינן: אמרוה קמיה דרבי יוחנן משמיה דרבי יונתן הכי** — ולא גרסינן "איכא דאמרי". **הכי** — כדקאמר רבי יוחנן משהו למעלה ומשהו למטה, אמרוה קמיה משמיה דרבי יונתן. **חברין בבלאי** — רבי יונתן מבבל סליק. **כי האי טעמא** — לשבח קאמר. **מטבעת הגדולה** — כרבי יוסי ברבי יהודה ומחלוקתו בפרק קמא (חולין יח,א) נקט לה. מידהו, אנן קיימא לן כרבי חנינא בן אנטיגנוס דמשפוי כובע ולמטה כשרה, דהיינו למעלה מן הטבעת. **כנפי ריאה** — אוני ריאה. **התחתונה** — כדמפרש רבא: תחתונה כשהבהמה תלויה, דהיינו אונות קטנות, שהיא עליונה כשאוחזין בקנה והריאה תלויה למטה. **כנפי** — כמות שהן נמתחין ופורשין כנפים למעלה, אף על פי שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורן. **שאני אומר כל שפושטת צוארה ורועה** — ולא יותר. לכך אני מפרש תחתונה שהיא עליונה, שלא תאמר: תחתונה כשאוחזין הקנה, דהיינו כנגד כל הריאה. **שלא תאנס** — למשוך הסימנים חוץ לחזה בידי אדם. **אנסה עצמה** — לפשוט מאד צוארה בשעת שחיטה, מהו? **תיקו** — ולחומרא, וכן הלכה. **למטה מן החזה** — למקום שאין ראוי לשחיטה. **נידון כריאה** — בנקב משהו, ולא ברוב כגרגרת. **תנו רבנן איזהו חזה** — לגבי חזה ושוק של שלמים הניתן לכהנים. **הרואה את הקרקע** — אינו משבר מן הצלעות בגובה הצדדין כלום, אלא השומן התחתון כמות שהוא בחסחוס שבראשי הצלעות. **למעלה עד הכרס וכו'** — ושיעור ארכו למעלה עד הכרס. כשהבהמה תלויה להפשיט היו נוטלים אותו. וחותך שתי צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה ונקראין *פורציל"א. **קרמא עילאה** — המחובר לגולגולת מבפנים. **ואף על גב דלא אינקיב תתאה** — הקרום הרך שהמוח מונח בתוכו. **חייתא** — שק, כמו (בבא מציעא יד,ב) חייתא דקיטרי. **דמתנה ביה מוחא** — שהמוח מונח בתוכו. **כנגדו בביצים ניכר** — בביצי זכר אתה יכול להכיר רביצת המוח. שגם להן יש שני קרומים לבד הכיס, והאחד חיצון ואחד שהביצים מונחים בו. ומתוך שקרום התחתון של מוח דק מאד ואין ניכר לגמרי ונראה כמוח עצמו, הוא נותן לו סימן בביצים. **כל מה שבקדרה** — בגולגולת, עד שלא התחיל לצאת מן הקדרה לעשות חוט, שהרי חוט השדרה מן המוח הוא בא. **נידון כמוח** — בנקב משהו. **לימשך** — לצאת מן הקדרה לצד החוט. **נידון כחוט** — בפסיקת הרוב.

תוספות

מצטרפין לכמלא מקדח — לאו משום דבעו למיסתם כבית שמאי, אלא משום דבית שמאי פירשו שיעור נקט שיעורא דבית שמאי. **אישתמיטתיה** הא דאמר בו' — סלקא דעתיה דרב ירמיה דאפילו בנקבים שיש בהם חסרון קאמר דמצטרפין לרובה, מדנקט כנפה, דמשמע: כנקבי נפה שיש בהם חסרון איירי. ומסיק דבשאין בהן חסרון איירי, ולא נקט נפה אלא לומר דמלאה נקבים כנפה. ולשון "אישתמיטתיה" קשה. **ניטלה** ממנה רצועה מצטרפת לכאיסר — תימה: לישמועינן ניקבה וכל שכן רצועה! **כדי** שיכנס איסר לרחבו — פירוש: לרחבו של איסר, שיושיבהו שם על רחבו ויכנס, לאפוקי דרך עוביו. **אנסה** עצמה — שפשטה ראשה יותר מדאי ליטול ירק בבור. **חותך** שתי צלעות מכאן ומכאן — פירש רבינו חננאל: שתים מכאן ושתים מכאן. והאי חזה לא הוי כההוא דמסכת תמיד (לא,א) שלא היו שם שום צלעות, כדתנן בפרק "לא היו כופתין" [שם].

מר

אִתְיַיקּוּרֵי הוּא דְּמִתְיַיקְּרוּ בִּי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבָּה: נִיקְּבָה כִּנְפָה - מִצְטָרְפִים לְרוּבָא. מְתִיב רַב יִרְמְיָה: וּכְגוּלְגֹּלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נָקֵב אֶחָד אָרוֹךְ, אֲפִילּוּ יֵשׁ בָּהּ נְקָבִים הַרְבֵּה - מִצְטָרְפִים לִמְלֹא מַקְדֵּחַ; אַלְמָא, כֵּיוָן דְּשִׁיעוּרָהּ מְלֹא מַקְדֵּחַ - לִמְלֹא מַקְדֵּחַ מִצְטָרְפִין; הָכָא נַמִי, כֵּיוָן דְּשִׁעוּרֵיהּ כְּאִיסָּר - לְכְאִיסָּר מִצְטָרְפִין! אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב חַמָּא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכְאִיסָּר, וְשֶׁאֵין בָּהֶן חֶסְרוֹן - מִצְטָרְפִין לְרוּבָא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִיטְּלָה הֵימֶנָּה רְצוּעָה - מִצְטָרֶפֶת לְכְאִיסָּר. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִיקְּבָה כִּנְפָה מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ: נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכְאִיסָּר, וְשֶׁאֵין בָּהֶן חֶסְרוֹן - מִצְטָרְפִין לְרוּבָא. בְּעוֹפָא מַאי? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי: לְדִידִי מִפָּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מְקַפְּלוֹ וּמַנִּיחוֹ עַל פִּי הַקָּנֶה, אִם חוֹפֶה אֶת רוֹב הַקָּנֶה - טְרֵפָה, וְאִם לָאו - כְּשֵׁרָה. אָמַר רַב פַּפָּא: וְסִימָנֵיךְ - נְפִיָּא. נִפְחֲתָה כְּדֶלֶת - אֲמַר רַב נַחְמָן: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אִיסָּר לְרָחְבּוֹ. נִסְדְּקָה - אֲמַר רַב: אֲפִילּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ אֶלָּא חוּלְיָא אַחַת לְמַעְלָה, וְחוּלְיָא אַחַת לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה. אֲמַרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר: מַה חוּלְיָא וּמַה חוּלְיָא דְּקָאָמַר רַב? אֶלָּא אֵימָא: אֲפִילּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה. אֲמַרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן הָכִי, אָמַר לְהוּ: יָדְעִין חַבְרִין בַּבְלָאֵי לְפָרוּשֵׁי כִּי הַאי טַעְמָא? תְּנָא רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַצָּוָאר כּוּלּוֹ כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, מִטִּבַּעַת הַגְּדוֹלָה עַד כְּנָפֵי רֵיאָה הַתַּחְתּוֹנָה. אָמַר רָבָא: תַּחְתּוֹנָה שֶׁהִיא עֶלְיוֹנָה, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כָּל שֶׁפּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ וְרוֹעָהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵאָנֵס. בְּעֵי רַב חֲנִינָא, וְאִיתֵּימָא רַב חֲנַנְיָה: אָנְסָה עַצְמָהּ, מַהוּ? תֵּיקוּ. יְתֵיב רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נְפַק מֵילְתָא מִבֵּינַיְיהוּ: אָנַס בְּסִימָנִים וְשָׁחַט - פְּסוּלָה, נִיקַּב הַקָּנֶה לְמַטָּה מִן הַחֲזֶה - נִידּוֹן כָּרֵיאָה. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ חָזֶה - זֶה הָרוֹאֶה אֶת הַקַּרְקַע; לְמַטָּה - עַד הַצַּוָּאר, לְמַעְלָה - עַד הַכֶּרֶס. חוֹתֵךְ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִשְּׁתֵּי דְּפָנוֹת אֵילֶךָ וְאֵילֶךָ, וְזֶהוּ חָזֶה הַנִּיתָּן לַכֹּהֲנִים. "נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ". רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: קְרָמָא עִילָּאָה, אַף עַל גַּב דְּלָא אִינְקִיב תַּתָּאָה. וְאָמְרִי לָהּ: עַד דְּאִינְקִיב תַּתָּאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, וְסִימָנֵיךְ: חַיְיתָא דְּמִתְּנָה בֵּיהּ מוֹחָא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כֻּלָּנְהוּ בַּבֵּיצִים נִיכָּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מוֹחַ - כָּל מַה שֶּׁבַּקְּדֵירָה נִדּוֹן כַּמּוֹחַ, הִתְחִיל לִמְשׁוֹךְ - נִדּוֹן כְּחוּט הַשִּׁדְרָה. וּמֵהֵיכָן מַתְחִיל לִימָּשֵׁךְ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּמִין שְׁנֵי

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף מה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

מר בר חייא מתני איפכא — פירש בקונטרס דמסתברא כלישנא קמא, דקים ליה רבי יוחנן בשיטתיה לעיל, דאמר: ניקב הקנה למטה מן החזה נידון כריאה. ונראה דאזלינן בכולהו לחומרא, מדלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, וגם רבי יוחנן דאמר: ניקב הקנה למטה מן החזה, משמע: בין דריאה בין דבבדא נדון כריאה. וכן רבינו חננאל פסק לחומרא דשלשתן נקובתן במשהו, בין דבבד בין דלב בין דריאה.

מאן דאמר רוב עורו רוב מוחו מאי — דדלמא הוא הדין ברוב מוחו לבד — טרפה, ונקט רוב עורו לאשמועינן דאפילו עורו בעי רוב. ורבינו תם מפרש: דמבעי ליה אי בעי נמי רוב מוחו. ועורו דנקט — מפני שהוא עיקר, ומכל מקום בלא מוחו נמי אינה טריפה.

נתמזמז מוחיה דדין — תימה לרבנו יצחק בן מאיר, דמייתי ראיה ממוח דראש דשיעורו בנקב משהו, למוח חוט השדרה דשיעורו ברובו.

עד

פולין = *גלנ"ץ. **על פי** הקדרה — למקום חבור הצואר והגולגולת. **ופולין עצמן** — מוח שבנגד הפולין. חלל גדול — חלל האמצעי. חלל **קטן** — הרבה חדרים קטנים יש לו סביב. **סמפון גדול** — אמצעי שבאומה. **התם לבית הסמפונות קתני** — ולא תני "לבית הסמפון", אבל הכא לא תני "לבית החללים" אלא "לבית חללו". **קנה הלב** — לקמן מפרש. **במשהו** — אם ניקב. כל חלב מקרי "חלב", בין טמא בין טהור, ו"שומן" אינו אלא לשון חכמים, כגון גבי שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן [חולין מג,ב], דעל כרחך קרי ליה שומן משום דגבי חלב תנייה. **על גבי דפנות** — היורד על הצלעות מן השדרה. **על גבי דפנות סלקא דעתך** — ומאי חיותא תליא ביה? **שעל גבי דופני ריאה** — קנה שומן שיורד בין שתי ערוגות הריאה ודבוק בשדרה, ומחובר לחלל הלב. **תלתא קני הוו** — לאחר שהקנה נכנס לחזה מתפצל לשלשה. **חד פריש לריאה** — ומתחלק בתוכה, והן הן סמפונות. **דריאה כי ריאה** — בנקב משהו. **דכבדא כי כבדא** — עד שינטל כולו, כדתנן (חולין מב,א) גבי כבד: ולא נשתייר ממנה כלום. **דליבא פליגי** — רב ושמואל לעיל. **מתני איפכא** — דריאה עד שינטל כבבדא, ודכבדא כי ריאה במשהו, ודליבא פליגי רב ושמואל. ובלישנא קמא מסתברא, דהא קם ליה רבי יוחנן כוותיה, דאמר לעיל [עמוד א]: ניקב למטה מן החזה נידון כריאה. **אמרה לשמעתא דרב** — דאמר במשהו, קמיה דשמואל. ואכתי לא הוה שמיע ליה, דרב בסורא הוה ראש ישיבה, והתם הוה אמר שמעתתיה, ושמואל הוה בנהרדעא. **אבא** — רב הכי הוה קרי ליה שמואל, דרב הוה עדיף מיניה. אני שמעתי: "אבא", ואית דגרסי "אבא חברי". **הורה רבי** — שבא מעשה לידו והורה להחמיר, ולא סמך על דבריו. **רוב עורו** — אם נחתך רוב היקף עורו סביב, אף על פי שהמוח לא נפרד כלום — טרפה. **ואמרי לה רוב מוחו** — דכיון שנפסק ונפרד המוח מבפנים, אף על גב שהעור כולו קיים — טרפה. **כל שכן רוב עורו** — שהרי רוב העור מחזיקו, וכיון שנפסק העור — סוף המוח לפרד ולצאת. **גיולי** — שם חכם. **כדיק ברוב עורו** — ואשכח דלא איפסיק רוביה, והדר בעי למיבדק ברוב מוחו דניהוי נמי קיים. **נתמרך פסול נתמסמס פסול** — גרסינן, ואחוט השדרה קאי. אף על גב דהמסמסה קילא מהמרכה כדמפרש ואזיל, אפילו הכי תנא תרווייהו, דאי תנא המסמסה לחודה הוה מפרשינן דהיינו נשפך כקיתון. המרכה

פוֹלִין יֵשׁ מוּנָּחִין עַל פִּי הַקְּדֻרָה; מִן הַפּוֹלִין וְלִפְנִים - כְּלִפְנִים, מִן הַפּוֹלִין וְלַחוּץ - כְּלַחוּץ, וּפוֹלִין עַצְמָן אֵינִי יוֹדֵעַ, וּמִסְתַּבְּרָא כְּלִפְנִים. רַבִּי יִרְמְיָה בְּדַק בְּעוֹפָא וְאַשְׁכַּח כְּמִין שְׁנֵי פוֹלִין מוּנָּחִין עַל פִּי הַקְּדֻרָה. "נִיקַּב הַחֵלֶב לְבֵית חֲלָלוֹ". בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: לְבֵית חָלָל קָטָן אוֹ לְבֵית חָלָל גָּדוֹל? אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאי תִּיבְּעֵי לָךְ? מִי לָא תְּנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּנָּקֵב לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת; וְאָמַר רַבָּה בַּר תַּחֲלִיפָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: עַד שֶׁתִּנָּקֵב לְסִמְפּוֹן גָּדוֹל? - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם "לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת" קָתָנֵי - לְהֵיכָא דְּשָׁפְכִי סִמְפּוֹנוֹת כּוּלְּהוּ, וְהָכָא - "לְבֵית חֲלָלוֹ" קָתָנֵי, מַה לִּי חָלָל גָּדוֹל מַה לִּי חָלָל קָטָן! קָנֶה הַחֵלֶב - רַב אָמַר: בְּמַשֶּׁהוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּרוּבוֹ. הֵי נִיהוּ קָנֶה הַחֵלֶב? אָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב: חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי דְּפָנוֹת. - דְּפָנוֹת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא: שֶׁעַל גַּבֵּי דּוֹפְנֵי רֵיאָה. אָמַר אַמֵּימָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: תְּלָתָא קָנֵי הָווּ, חַד פְּרֵישׁ לְלֵיבָא, וְחַד פְּרֵישׁ לְרֵיאָה, וְחַד פְּרֵישׁ לְכִבְדָּא; דְּרֵיאָה - כְּרֵיאָה, דְּכִבְדָּא - כְּכִבְדָּא, דְּלִיבָּא - כְּלִיגִי. מַר בַּר חִיָּיא מַתְנֵי אִיפְּכָא: דְּרֵיאָה - כְּכִבְדָּא, דְּכִבְדָּא - כְּרֵיאָה, דְּלִיבָּא - כְּלִיגִי. אֲזַל רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתָּא דְּרַב קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי אֲמַר אַבָּא, לָא יָדַע בִּטְרֵפוֹת וְלָא כְּלוּם. "נִשְׁבַּר הַשִּׁדְרָה". תָּנוּ רַבָּנַן: חוּט הַשִּׁדְרָה שֶׁנִּפְסַק - בְּרוּבוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִיקַּב. הוֹרָה רַבִּי בְּרַבִּי יַעֲקֹב. אָמַר רַב הוּנָא: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יַעֲקֹב. וְכַמָּה רוּבוֹ? רַב אָמַר: רוֹב עוֹרוֹ, וְאָמְרִי לָהּ: רוֹב מוֹחוֹ. מַאן דְּאָמַר רוֹב מוֹחוֹ - כָּל שֶׁכֵּן רוֹב עוֹרוֹ; לְמַאן דְּאָמַר רוֹב עוֹרוֹ, רוֹב מוֹחוֹ מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר נַיּוֹלִי אָמַר רַב הוּנָא: רוּבוֹ שֶׁאָמְרוּ - רוֹב עוֹרוֹ, מוֹחַ זֶה - לֹא מַעֲלֶה וְלֹא מוֹרִיד. רַב נָתָן בַּר אָבִין הָוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב; בְּדַק בְּרוֹב עוֹרוֹ, וְקָא בָּדֵיק בְּרוֹב מוֹחוֹ, אֲמַר לֵיהּ: אִם רוֹב עוֹרוֹ קַיָּים, מוֹחַ זֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה וְאֵינוֹ מוֹרִיד. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִתְמָרֵךְ - פָּסוּל, נִתְמַסְמֵס - פָּסוּל. אֵיזוֹהִי הַמַּרְכָּה, וְאֵיזוֹהִי הַמַּסְמֶסֶת? הַמַּרְכָּה - כָּל שֶׁנִּשְׁפַּךְ כְּקִיתוֹן, מַסְמֶסֶת - כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי כָּבְדוֹ, מַאי? תֵּיקוּ. בֵּי רַב אַמְרִי: נִתְמַסְמֵס - פָּסוּל, נִתְמַזְמֵז - כָּשֵׁר. מֵיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּהֵמָה שֶׁנִּתְמַזְמֵז מוֹחָהּ - טְרֵפָה! - הַהִיא "נִתְמַסְמֵס" אִיתְּמַר. - אִינִי? וְהָא לֵוִי הָוָה יָתֵיב בֵּי מַסּוּתָא, חַזְיֵיא לְהַהוּא גַּבְרָא דְּטַרְיֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, אֲמַר: "נִתְמַזְמֵז מוֹחֵיהּ דְּדִין", לָאו דְּלָא חַיֵּי? אֲמַר אַבַּיֵי: לָא, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד. עַד הֵיכָן חוּט הַשִּׁדְרָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: עַד בֵּין הַפָּרָשׁוֹת. רַב דִּימִי בַּר יִצְחָק הָוָה קָא בָּעֵי לְמֵיזַל לְבֵי חוֹזָאי, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה, אֲמַר לֵיהּ: לִיחְוֵי לִי מָר בֵּין הַפָּרָשׁוֹת הֵיכָא? אֲמַר לֵיהּ: זִיל אַיְיתֵי לִי גְּדִי וְאַחְוֵי לָךְ. אַיְיתֵי לֵיהּ גְּדִי שַׁמִּינָה, אֲמַר לֵיהּ: בְּלִיעָה טְפֵי וְלָא יְדִיעַ. אַיְיתֵי לֵיהּ כָּחוּשׁ, אֲמַר לֵיהּ: בְּלִיטָן טְפֵי וְלָא יְדִיעַ. אֲמַר לֵיהּ: תָּא אַגְּמִרְךָ גְּמָרָא, הָכִי אֲמַר שְׁמוּאֵל: עַד אַחַת - טְרֵפָה, שְׁלִישִׁית - כְּשֵׁרָה, שְׁנִיָּה - אֵינִי יוֹדֵעַ. בָּעֵי רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:

עד

— לשון מורך, שנתרככה ונעשית המוח בתוך הקרום כמים, ונשפך מראשו לסופו ומסופו לראשו, ואם היו נוקבין אותו היה יוצא דרך הנקב. **ואינו יכול לעמוד** — מפני שנעשה צלול, אבל לא כל כך שיהיה נשפך כקיתון של מים, אבל כשאוחזין אותו ומניח קצתו למעלה מידו הוא נכפף ונופל. **מפני כבדו** — שהוא עב וכבד אבל לא נתרכך מבפנים, מהו? חולי הוא זה שמכבידו, או לא? וכל הני נתמרך ונתמסמס בכלל נפסק החוט הן, דקים להו לרבנן שמתוך ליקוי זה עתיד לינקב וליפסק. אי נמי — אין פיסוק גדול מזה. אף על גב דאמרן: מוח זה לא מעלה ולא מוריד — הני מילי בהפרדה, אבל בהמרכה לא. **תיקו** — וכל תיקו דאיסורא לחומרא. **נתמסמס פסול** — כדקאמרת. **נתמזמז כשר** — ולהכי הדר נקט נתמסמס פסול, דלא תימא נתמזמז ונתמסמס חדא הוא ולאיפלוגי עליה אתא. **נתמזמז** — נתרוקן מהמוח מקצתו מאליו. **טרייה** — *מינצייי"ר בלעז. **נתמזמז מוחיה דדין** — דואג היה עליו, ואומר: אוי לו לזה שנתמזמז מוחו. **שאינו מוליד** — תולדות האיש מן המוח היא באה, שגיד הנשה של ירך וגיד הגרייה כולן מחוברין לחוט השדרה, שהוא מתפצל ויוצא מתחת השדרה ונעשה גיד אצל הירכים ונבנס לתוכו. **עד היכן חוט השדרה** — עד היכן כחו של חוט להיות בהמה טרפה בפסיקתו? החוט יוצא מן המוח והולך על פני כל השדרה והאליה עד סוף הזנב. **עד בין הפרשות** — עד מקום שהוא מתפרש ומתפצל פצולין. כנגד הירכים הוא מתחיל ליפצל, ויוצא ראש אחד לירך זו ואחד לזו, והאמצעי יורד לזנב. ולמטה מאותן פיצולין כנגד שתי אצבעות הוא חוזר ומתפצל עוד לשלשה, ולמטה מהם עוד מתפצל, וכן בהרבה מקומות עד סופו. ואם נפסק מן המוח ועד בין הפרשות הללו, כל מקום שנפסק שם רובו — טרפה. ואם למטה מבין הפרשות נפסק — כבר תשש כחו, והיריכים מעמידין את שדרתו, ואינה מתה בכך. **אייתי ליה גדי שמן** — שחוט ומופשט. ולא היה לו שהות לעבב עד שיקרענו ויראה לו הפיצולין מבפנים, והיה מראה לו מבחוץ, שהחוט לבן הוא ונפרד מבחוץ כשנבנס בבשר האליה לכאן ולכאן מתחת לעצם. **ולא ידיע** — החוט מבחוץ. והוא צריך לכוון עד מלא חוט השערה, שאם נפסק לכאן — טרפה, ואם נפסק לכאן — כשרה. **בליטן טפי** — והעצם של בוקא דאטמא דוחק הבשר ומדובק ודוחק בו את מוח החוט הנפצל עליו עד שנעשה דק ואינו ניכר. **עד אחת** — כל מקום שיפסק מן הצואר עד בין הפרשה ראשונה — טרפה. נפסק בין הפרשה שלישית — כשרה, שניה — איני יודע.

עד

פּוֹלִין [–בלוטות] יֵשׁ שם המוּנָחִין עַל פִּי הַקְּדָרָה, וכל הנמצא מִן הַפּוֹלִין וְלִפְנִים לכיוון תוך הקדירה, נידון כְּלִפְנִים, כלומר במוח, ונטרף בנקב, וכל הנמצא מִן הַפּוֹלִין וְלַחוּץ לכיוון חוט השדרה, נידון כְּלַחוּץ, כלומר כחוט השדרה, ונטרפת רק אם נפסק רובו, וּפוֹלִין עַצְמָן, כלומר המוח שכנגדם, אֵינִי יוֹדֵעַ כמי הוא נידון, וּמִסְתַּבְּרָא שהוא נידון כְּלִפְנִים, ואם ניקב נטרפת הבהמה.

הגמרא מספרת היכן ניתן לראותם בבירור: רַבִּי יִרְמְיָה בָּדַק בְּמוּחוֹ של עוֹפָא [–בעוף], וְאַשְׁכַּח [–ומצא] שם כְּמִין שְׁנֵי פּוֹלִין מוּנָּחִין עַל פִּי הַקְּדָרָה, כדברי רבי יצחק בר נחמני. והיינו שבעוף קל להבחין בהם מאשר בבהמה.

שנינו במשנה (מב.) בדברים המטריפים את הבהמה, נִיקַּב הַלֵּב לְבֵית חֲלָלוֹ.

הגמרא מבררת איזהו החלל שנקיבתו מטריפה: בָּעֵי [–נסתפק] רַבִּי זֵירָא, האם כוונת המשנה שניקב הלב לְבֵית חָלָל קָטָן שבו אוֹ שהכוונה שניקב לְבֵית חָלָל גָּדוֹל שבו בלבד. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבי זירא, מַאי תִּיבְּעֵי לָךְ – מדוע נסתפקת בכך, מִי לֹא תְּנַן – האם לא שנינו במשנה (לעיל מב.) אודות נקב שבריאה המטריף את הבהמה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אין הנקב מטריף עַד שֶׁתִּנָּקֵב הריאה לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת שבה, וְאָמַר רַבָּה בַּר תַּחְלִיפָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, הכוונה היא עַד שֶׁתִּנָּקֵב לְסִמְפּוֹן גָּדוֹל שבה, שהוא הקנה האמצעי שבאומא, וכשם ש'בית הסמפונות' האמור בריאה הוא כינוי לסמפון הגדול שבה, כמו כן יש לפרש ש'בית חללו' האמור בלב הוא החלל הגדול שבו. דוחה הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה שיש לומר כן, הלא חילוק רב יש בין כאן לשם, הָתָם – שם, בטרפות הריאה, 'עד שתנקב לְבֵית הַסִּמְפּוֹנוֹת' קָתָנֵי [–שנינו], בלשון רבים, והכוונה היא לְהֵיכָא דְּשָׁפְכֵי סִמְפּוֹנוֹת כּוּלְּהוּ – למקום ששופכים כל הסמפונות, ולכך מפרשים שהכוונה לסמפון הגדול, ולא מפני שסתם סמפון הוא הגדול כפי שסברת לומר, וְאִילּוּ הָכָא – כאן, בטרפות הלב, הלא 'ניקב הלב לְבֵית חֲלָלוֹ' קָתָנֵי [–שנינו], בלשון יחיד, מַה לִּי חָלָל גָּדוֹל מַה לִּי חָלָל קָטָן, שאין לומר שהכוונה לחלל הגדול דווקא, שאם כן היה התנא שונה במשנה 'לבית החללים', אלא הכוונה היא לכל חלל וחלל שבו, קטן כגדול, שכל שניקב לו נטרפת.

הגמרא מבארת את דינו של קנה הלב. אומרת הגמרא: קְנֵה הַלֵּב, ולקמן יתבאר מדוע, נחלקו בו רב ושמואל, רַב אָמַר שיעור נקב בו המטריף את הבהמה הוא בְּמַשֶּׁהוּ, שאם ניקב בנקב כלשהו נטרפה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שיעורו בְּרוּבוֹ, שרק אם נפסק ברובו נטרפת.

הגמרא מבארת מדוע קנה הלב. מבררת הגמרא: הֵי נִיהוּ [–מדוע] קְנֵה הַלֵּב שנחלקו בו רב ושמואל, אָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, מדובר בחֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי דְּפָנוֹת, שאם ניקב במשהו לרב או ברובו לשמואל, נטרפה.

הגמרא מבינה שהכוונה לדפנות הגוף, והחלב האמור הוא החלב היורד על הצלעות מן השדרה. שואלת הגמרא: דְּפָנוֹת סַלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי עולה בדעתך לומר שתטרף בנקב שבדפנות אלו, הרי אין שום חיות תלויה בהן. מבארת הגמרא: אֶלָּא כוונת רב היתה לקנה העטוף בחלב שֶׁנִּמְצָא עַל גַּבֵּי דּוֹפְנֵי הַרֵּיאָה, שבו נחלקו הוא ושמואל אם טריפתו במשהו או ברוב.

הגמרא מביאה דברים נוספים אודות הקנים שבאותו מקום: אָמַר אֲמֵימַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, תְּלָתָא קָנֵי הֲווּ – שלושה קנים מתפצלים מהגרגרת אחר שמגיעה לחזה, חַד מהם פָּרֵישׁ לְלֵיבָא – פורש ומגיע אל הלב, וְחַד אחר פָּרֵישׁ [–פורש] לְרֵיאָה ומתחלק בתוכה לסמפונות, וְחַד נוסף פָּרֵישׁ לְכַבְדָּא – פורש ומגיע לכבד. ודין הטרפות בקנים אלו הוא זה, דְּהקנה של הַרֵּיאָה הוא כְּרֵיאָה, שכשם שנטרפת הבהמה כאשר ניקבה במשהו, כך גם נטרפת בנקב שבקנה כאשר ניקב במשהו. וכן הקנה דְּכַבְדָּא [–של הכבד] דינו כְּכַבְדָּא [–כבכבד], שאינה נטרפת אלא כאשר ניטל כולו. ואילו בקנה דְּלֵיבָא [–של הלב] פְּלִיגֵי [–נחלקו] רב ושמואל, אם שיעורו במשהו או ברוב, וכדלעיל.

הגמרא מביאה לשון אחרת: מַר בַּר חִיָּיא מַתְנֵי אִיפְּכָא [–שנה להיפך], הקנה דְּרֵיאָה דינו כְּכַבְדָּא [–כבכבד], שאין הבהמה נטרפת על ידו אלא כאשר ניטל רובו, וכן אינה נטרפת על ידי קנה הריאה אלא אם ניטל רובו, והקנה דְּכַבְדָּא [–של הכבד] דינו הוא כְּרֵיאָה, שכשם שנטרפת כאשר ניקבה הריאה במשהו, כך גם נטרפת כאשר ניקב הקנה היורד לכבד, במשהו. ואילו בקנה דְּלֵיבָא [–של הלב] פְּלִיגֵי [–נחלקו] רב ושמואל, אם שיעורו במשהו או ברוב, וכדלעיל.

הגמרא מספרת מה אמר שמואל למשמע דעתו של רב: אָזַל [–הלך] רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף וַאֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתָּא [–לדינו] דְּרַב, שנקב משהו בקנה הלב מטריף את הבהמה, קַמֵּיהּ [–לפניו] דִּשְׁמוּאֵל. אָמַר לֵיהּ שמואל לרבי חייא בר יוסף, אִי הָכִי אָמַר אַבָּא – אם כך אמר רב, מוכח שלֹא יָדַע בִּטְרֵפוּת וְלֹא כְּלוּם. ואמר זאת לפי שלא ידע את דעת רב, שהוא היה בנהרדעא ורב היה בסורא.

עוד שנינו במשנה (מב.) בדברים המטריפים את הבהמה, נִשְׁבַּר הַשִּׁדְרָה ונפסק החוט שלה.

הגמרא מביאה בריייתא אודות שיעור פסיקת החוט: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, חוּט הַשִּׁדְרָה שֶׁנִּפְסַק בְּרוּבוֹ מטריף את הבהמה, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲפִילּוּ רק נִיקַּב, מטריף. הוֹרָה רַבִּי במעשה שבא לידו והחמיר כְּרַבִּי יַעֲקֹב שהטריף בהמה שניקב חוט השדרה שלה, ולא סמך על הוראתו להקל עד שיפסק ברובו.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת זו: אָמַר רַב הוּנָא, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יַעֲקֹב, ואין חוט השדרה מטריף את הבהמה אלא אם כן נפסק ברובו.

הגמרא מבארת מהו 'רובו'. מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא רוּבוֹ של החוט שאמר רבי שאם נפסק מטריף. נחלקו בדבר, רַב אָמַר, היינו שנפסק רוֹב היקף עוֹרוֹ של החוט, ואף שלא נפסק מן המוח הפנימי ולא כלום [איורים ח–ט], וְאָמְרֵי לֵהּ – ויש שאמרו שהרוב הוא רוֹב מוֹחוֹ, שאם נפסק מבפנים, טריפה, ואף שלא נפסק העור כלל והוא קיים.

הגמרא מבארת את המחלוקת בין הלשונות. אומרת הגמרא: מַאן דְּאָמַר שרובו שאמר רבי שהיא נטרפת בפסיקתו הוא רוֹב מוֹחוֹ, כָּל שֶׁכֵּן שנטרפת כאשר נפסק רוֹב היקף עוֹרוֹ, שהעור הוא המחזיק את המוח מלצאת, וכיון שנפסק רוב עורו, סוף המוח לצאת, ובאילו נפסק רוב מוחו. אמנם לְמַאן דְּאָמַר שרובו שאמר רבי הוא רוֹב היקף עוֹרוֹ, יש להסתפק, רוֹב מוֹחוֹ שנפסק, מַאי [–מהו], האם נטרפת בכך או שאינה נטרפת אלא בפסיקת העור בלבד.

הגמרא פושטת את הספק: תָּא שְׁמַע ראיה לדבר, דְּאָמַר נִיוְלִי אָמַר רַב הוּנָא, רוּבוֹ של חוט השדרה, שֶׁאָמְרוּ שאם נפסק טריפה, הוא רוֹב עוֹרוֹ, ואילו מוֹחַ זֶה לֹא מַעֲלֶה וְלֹא מוֹרִיד, ואינה נטרפת בו.

הגמרא מביאה מעשה שבו הורה רב כיוצא בזה: רַב נָתָן בַּר אָבִין הֲוָה יָתִיב [–היה יושב] קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַב, והגיע לפניהם חוט שנפסק, וּבָדַק בְּרוֹב עוֹרוֹ ומצאו שלא נפסק אלא מיעוטו, וְשׁוּב קָא בָּדִיק [–היה בודק] בְּרוֹב מוֹחוֹ שמא הוא נפסק ברובו ויטריפנה. אָמַר לֵיהּ רב, אִם רוֹב עוֹרוֹ קַיָּים, מוֹחַ זֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה וְאֵינוֹ מוֹרִיד, שאפילו נפסק רובו, כשירה, ואינך צריך לבודקו.

הגמרא מביאה אופנים נוספים של טרפות בחוט השדרה: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נִתְמָרֵךְ המוח שבתוך החוט פָּסוּל, וכן אם נִתְמַסְמֵס פָּסוּל. וּאֵיזוֹהִי הַמְרָכָה וְאֵיזוֹהִי הַמַּסְמָסָה, הַמְרָכָה היא כָּל שֶׁנִּשְׁפַּךְ המוח שבחוט כְּקִיתּוֹן של מים, שנתרכך המוח ונעשה כמים ונשפך בחוט מצד לצד עד שאם היה החוט ננקב היה נשפך דרך נקב זה, שבאופן זה טריפה, מַסְמָסָה היא כָּל שנתרכך המוח ונעשה צלול בשיעור כזה שֶׁאֵינוֹ [–שאין החוט] יָכוֹל לַעֲמוֹד אם יחזיק אותו בידו כשחלק ממנו בולט מעל היד, שאותו חלק יהיה נכפף ונופל, ואף שלא נתרכך עד שנעשה כמים ואילו היה נקוב לא היה המוח יוצא, בכל זאת טריפה היא.

טרפויות אלו הן בכלל 'נפסק החוט', משום שידוע היה לחכמים שמתוך המרכה ומסמסה זו עתיד החוט להנקב ולהפסק.

ספק בדין זה: בָּעֵי [–נסתפק] רַבִּי יִרְמְיָה, נתבאר לעיל שאם נתמסמס עד שאינו יכול לעמוד טריפה, ויש להסתפק באופן שאֵינוֹ

המשך בעמוד סח

האם מה שאמר שמואל 'עד אחת טריפה', כוונתו **לעַד וְעַד בִּכְלָל**, שגם החוט של בין הפרשות הראשון הוא ככל החוט שמן הצואר ואילך, שנטרפת אם נפסק, **אוֹ דִּלְמָא** [–שמא] כוונתו **לעַד וְלֹא עַד בִּכְלָל**, שאינה טריפה בודאי אלא אם נפסק החוט שקודם בין הפרשות הראשון, ואילו אם נפסק בבין הפרשות הראשון עצמו הרי זה בכלל הספק על בין הפרשות השני שאמר עליו 'איני יודע'.

ספק נוסף: **בָּעֵי** [–נסתפק] **רַב פַּפָּא, אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** בספיקו של רב הונא בריה דרב יהושע ש'עד אחת' שאמר שמואל כוונתו **לעַד וְלֹא עַד בִּכְלָל**, והחוט שבבין הפרשות הראשון הוא בכלל ספיקו של שמואל ואם נפסק אינו ודאי טריפה, מעתה יש להסתפק אם נפסק החוט שב**פִּי פָּרָשָׁה**, והוא המקום בחוט ממנו יוצא הפיצול הראשון לכאן ולכאן [שמיד אחריו מתחיל בין הפרשות הראשון], **מַהוּ** דינו, האם כבין הפרשות הראשון שלאחריו, והיא ספק טריפה, או שכחוט שלפניו והיא ודאי טריפה. יסוד הספק הוא, האם מה שאמר שמואל ש'עד בין הפרשות' [ולא עד בכלל] טריפה בודאי, הוא בדווקא, שכל החוט שעד בין הפרשות ממש הוא בכלל ודאי טריפה, ופי הפרשה [מקום הפיצול] שהוא קודם לבין הפרשות [שהוא אחר מקום הפיצול], בכלל, או שאין כוונתו לבין הפרשות דווקא, אלא גם מקום הפיצול שלפניו בכלל בין הפרשות, ואם נפסק בו החוט אינה ודאי טריפה.

ספק זה אינו שייך אלא אם מה שאמר שמואל 'עד בין הפרשות', הכוונה 'עד ולא עד בכלל', שאילו כוונתו היתה 'עד ועד בכלל', ואפילו אם נפסק החוט שבין הפרשות הראשון טריפה, כל שכן שנטרפת אם נפסק החוט שבפי הפרשה, שהוא קודם לו.

ספק נוסף: **בָּעֵי** [–נסתפק] **רַבִּי יִרְמְיָה, אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** בספיקו של רב הונא בריה דרב יהושע ש'עד אחת' שאמר שמואל כוונתו **לעַד וְעַד בִּכְלָל**, ואם נפסק החוט שבבין הפרשות הראשון [אחר הפיצול הראשון] היא ודאי טריפה, **פָּרָשָׁה עַצְמָהּ** שנפסקה מהחוט, כלומר החוטים המתפצלים לצדדים שנפסקו במקום חיבורם לחוט השדרה, **מַהוּ** הדין בזה, האם נטרפת בכך.

הגמרא דנה אם אפשר לפשוט את הספק האחרון: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה לדבר, ששנינו ברייתא, **הַפָּרָשָׁה** [–החוט המתפצל מחוט השדרה] שנפסקה במקום חיבורה לחוט השדרה, **תִּידוֹן כְּבָשָׂר** שנפסק, שאין זה כלום ואינה נטרפת. אומרת הגמרא: **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה **לפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה** – לחוט המתפצל בפיצול הראשון ובפיצול השני, שאף שאם נפסק חוט השדרה עצמו בין הפיצול הראשון לפיצול השני טריפה, ואם נפסק במקום שבין השני לשלישי ספק, בכל זאת אם נפסקה ה'פרשה' עצמה, כלומר החוט המתפצל שנחתך מחוט השדרה הן בפיצול השני ואפילו בראשון, אינה נטרפת, ונפשט ספיקו של רבי ירמיה. דוחה הגמרא: **לֹא** תוכיח משם דבר, שניתן להעמיד את דברי הברייתא בפרשה **שְׁלִישִׁית**, שאם נפסק החוט המתפצל בפיצול השלישי, שאינה נטרפת, כיון שגם אם נפסק החוט עצמו שכנגדו אינה טריפה.

הגמרא מבארת היכן הוא המקום בעוף. אומרת הגמרא: **בְּעוֹפָא** [–בעוף] היכן הוא סיום מקומו של חוט השדרה, שאם נפסק משם ואילך אינה טריפה, **רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר**, מקום זה הוא **לְמַטָּה מִן** מקום **הָאֲנַפַּיִם** [–הכנפיים] לגוף, שעד שם הוא כח החוט להחזיק את הגוף, ועל כן אם נפסק עומדת למות וטריפה, ואילו משם ואילך אין בפסיקתו דבר. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר**, אינה נטרפת אם נפסק חוט השדרה אלא **עַד** כנגד **בֵּין הָאֲנַפַּיִם** [–הכנפיים], ואילו במקום שנגד האגפיים עצמם אין פסיקת החוט מטריפה כלל.

הגמרא מביאה מעשה אודות מחלוקת זו: **אָמַר עוּלָּא, הָיָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ** [–הייתי עומד לפניו] **דְּחִכּם בשם בָּן פַּזִּי, וְאַיְיתִינְהוּ לְקַמֵּיהּ עוֹפָא** – והביאו לפניו עוף לבדוק את חוט השדרה שבו אם הוא שלם או שנפסק, **וּבָדַק** בו מתחילתו **עַד** כנגד **בֵּין הָאֲנַפַּיִם**, **וְכשהגיע** בבדיקה לאותו מקום **שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי נְשִׁיאָה וְקָם וְאָזַל** – שלחו לו מן הנשיא לבוא לפי שהיו צריכים לו, ולא המשיך את הבדיקה, אלא קם והלך מיד. **וְלֹא יָדַעְנָא** – ואיני יודע מדוע לא המשיך לבדוק גם את המשך החוט שאחר בין האגפיים, **אִי מִשּׁוּם דְּלֹא צָרִיךְ לְמִבְדַּק טָפֵי** – האם בגלל שאין צורך לבדוק יותר, וכדעת ריש לקיש, **אִי מִשּׁוּם כְּבוֹד נְשִׂיאָה** – או משום כבוד הנשיא, שלא חפץ להתעכב מלבוא אליו, ואילולי זאת היה ממשיך בבדיקתו, וכדעת רבי ינאי.

שנינו במשנה (מב.) בדברים המטריפים את הבהמה, **נִיטְּלָה הַכָּבֵד וְכוּ'** ולא נשתייר הימנה כלום.

הגמרא מבארת סתירה בין המשניות לגבי טרפות בכבד. מקשה הגמרא: במשנתנו נאמר שכאשר ניטל הכבד נטרפת הבהמה ובלבד שלא נשתייר ממנו דבר, ויש ללמוד מדברי המשנה, **הָא** [–אבל] **נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כְּלוּם** [–משהו], **כְּשֵׁרָה, אַף עַל גַּב** דְּשיור זה **לֹא הָוֵי** [–אינו] בגודל **כַּזַּיִת, וְהָתְנַן** במשנה להלן (נד.) בין החבלות והחלאים שאינם מטריפים את הבהמה, **נִיטַּל הַכָּבֵד וְנִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כַּזַּיִת כְּשֵׁרָה**, ומשמע שאילו לא נשתייר הימנה כזית, טריפה, והרי המשניות סותרות זו את זו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – האמור במשנה להלן שכבד שלא נשתייר ממנה כזית טריפה, כדעת **רַבִּי חִיָּיא** היא, **הָא** – משנתינו שממנה יש ללמוד שכבד שנשתייר ממנה פחות מכזית כשירה, כדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי** היא, **כִּי הָא** – כמעשים אלו, **דְּרַבִּי חִיָּיא זָרִיק לָהּ** לבהמה שלא נשאר מכבדה כזית, לפי שלדעתו טריפה היא, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי מַטְבִּיל לָהּ** לבשר בהמה זו בחומץ או בחרוסת ואוכל, לפי שלדעתו כשירה היא. **וְסִימָנֵיךְ** שלא תחליף בין השמות, 'עֲשִׂירִין מְקַמְּצִין', שרבי שמעון בר רבי שהיה עשיר, היה מקמץ ואוכל ואינו זורק בשר זה. מחלוקת רבי חייא ורבי שמעון בר רבי, אם בכבד שלא נשתייר ממנו כזית טריפה או כשירה, היא המחלוקת בין משנתינו והמשנה דלהלן.

הגמרא מביאה מעשה ממנו יש ללמוד דין לגבי מקומו של הכזית: **הַהוּא פּוּלְמוּסָא** – אותו חיל השלטון **דְּאָתָא** [–שבא] **לְפוּמְבְּדִיתָא, עָרְקוּ** [–ברחו] מפניו **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף. פָּגַע בְּהוּ** [–פגש בהם] **רַבִּי זֵירָא, אָמַר לְהוּ** [–להם], **עָרוֹקָאֵי** [–בורחים], לימדו ממני דין זה **שכַּזַּיִת כבד שֶׁאָמְרוּ** שהוא שיור לכבד, שאם נשאר ממנו בשיעור זה אין הבהמה טריפה, אין זאת אלא כאשר נותר כן **בִּמְקוֹם מָרָה**, כלומר, במקום בו תלויה המרה בכבד ומחוברת בו.

הגמרא מביאה דעה חולקת: **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר**, כזית שאמרו צריך שישאר **בִּמְקוֹם שֶׁהִיא** [–שהכבד] **חַיָּה** משם, כלומר, המקום בו הכבד תלוי דבוק ומעורה בגוף הבהמה, והוא תחת הכליות.

הכרעת ההלכה: **אָמַר רַב פַּפָּא**, כיון שנחלקו בדבר, **הִלְכָּךְ** בכדי להכשיר בהמה שניטל חלק מכבדה, **בְּעֵינָן** [–צריך] שישאר **כַּזַּיִת בִּמְקוֹם מָרָה, וְכן בְּעֵינָן** [–צריך] שישאר **כַּזַּיִת בִּמְקוֹם שֶׁהִיא חַיָּה**.

הגמרא מביאה כמה ספקות בענין הכזית האמור: **בָּעֵי** [–נסתפק] **רַבִּי יִרְמְיָה**, אם כזית זה אינו נמצא במקום אחד אלא הוא **מִתְלַקֵּט** [–נאסף] מכמה מקומות, חצי כזית ממקום אחד וחצי כזית ממקום אחר, **מַהוּ** הדין בזה, האם נחשב שיור או שאינו נחשב שיור. ועוד יש להסתפק אם כזית זה אינו כגוש שלם אלא צורתו **כִּרְצוּעָה** ארוכה וצרה, **מַהוּ** הדין בזה, האם גם באופן זה הוא נחשב שיור.

בָּעֵי [–נסתפק] **רַב אַשִׁי**, אם נאמר שגם כזית כרצועה נחשב שיור, **כַּזַּיִת מְרוּדָּד** [–מרוקע] **מַהוּ**, האם אף הוא נחשב שיור, או לא.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו בעיות אלו בספק, שלא נפשטו.

ספק אודות חולי אחר שבכבד: **בָּעָא מִינֵּיהּ** – שאל ממנו **רַבִּי זְרִיקָא מֵרַבִּי אַמִּי, נִדְלְדְּלָה כָּבֵד** ונעקרה מהרבה ממקומות אחיזתה בגוף הבהמה, **וְאוּלַם** עדיין הוא **מְעוֹרֶה** [–מחובר] **בְּמִרְפְּשֵׁיהּ** – בטרפשו, כאן מעט וכאן מעט, **מַהוּ** הדין בזה, האם כיון שהוא שלם יש להכשיר את הבהמה, או שטריפה היא.

אָמַר לֵיהּ רבי אמרי לרבי זריקא, **דִּלְדּוּל זֶה** שאמרת, שאינה מחוברת לגמרי שנדלדלה, **אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ** מעלה או מוריד בענין זה, שאין לו שום משמעות, וודאי כשרה היא, שהרי **אִי** [–אם] **לְמַאן דְּאָמַר** שצריך שתשאר כזית **בִּמְקוֹם מָרָה, הָא אִיכָּא** – הלא אכן נשארה, שהרי כולה קיימת, וכן **אִי** [–אם] **לְמַאן דְּאָמַר** שצריך שתשאר כזית **בִּמְקוֹם שֶׁהִיא חַיָּה, הָא אִיכָּא** – הלא אכן נשארה, וכאמור.

המשך בעמוד קט

רש"י

עד ועד בכלל — והכי קאמר: מן הראש ועד בין הפרשה ראשונה, וכל אותו "בין" בכלל — טרפה. או דלמא הכי קאמר: עד ולא עד בכלל — טרפה, שלישית — בשרה, שניה איני יודע — הוא הדין לראשונה דמסופקא ליה, וממילא משתמע, ולא אצטריך לפרושי "ראשונה ושניה איני יודע", דכיון דאמר ודאי טרפה עד אחת ולא היא בכלל — מכלל דמכאן ועד שלישית מספקא ליה. וחדא מינייהו הוא דנקט, דלא תימא שניה בשלישית לקולא. **אם תמצי לומר עד ולא עד בכלל פי פרשה מהו** — נפסק החוט הגדול כנגד פי הפצולין הראשונים במקום פיצול, מהו? בכלל טרפה הוא, או בכלל "איני יודע" הוא? מי אמרינן עד בין דוקא, ופי הפרשה טרפה, או לאו דוקא? **ואם תמצי לומר עד ועד בכלל** — ליכא למיבעי בפי הפרשה מידי, דודאי טרפה, דאפילו חוט שכנגד הפסק שבין שני הפיצולים טרפה, וכל שכן פי פיצול הראשון. אלא הכי קא מיבעיא ליה: נפסק הפיצול עצמו מן החוט מהו? ובפרשה ראשונה קאי. **תידון כבשר** — שאם נפסק הפיצול — בשרה. הכי גרסינן: **מאי לאו ראשונה ושניה לא שלישית** — מאי לאו פיצול ראשון, ואף על גב דחוט של אחריה עדיין בכלל טרפות, או בכלל ספק הוא? וכן שני. לשון מורי. לשון אחר: "בין הפרשות" הן צלעות קטנות של אליה, "פרשות" הוא בשר המפריש בין צלע לצלע, (בין) [פי] הפרשות — צלעות שבין פרשה לפרשה. **גדי שמן** — חי. **בליעה טפי** — הצלעות נבלעין ואין ניכרין כשהוא חי. **בליטי טפי** — ונפשט הבשר והכל דומה לצלעות. וכל לשון זה אינו נראה לי, ומפי גאון שמעתיו. **עד אחת** — עד בין הפרשה ראשונה, דהיינו צלע ראשונה של אליה. **טרפה** — אם נפסק החוט. **בעי רב הונא עד ועד בכלל** — שאם נפסק החוט כנגד צלע הראשון — טרפה, דאיהו נמי קאי בין שתי פרשות, שיש הפרש בינו לצלעות הגדולות. **ולא עד בכלל** — ובכלל "איני יודע" הוא. **פי פרשה** — נפסק החוט אצל תחלת העצם ולא כנגדו ממש, מאי? בהדי עצם חשיב ואיני יודע, או בהדי פרשה קמייתא חשיב וטרפה? ולא נהירא, דהא ודאי מן הפרשה היא, ולא מבין הפרשה! **פרשה עצמה** — נפסק החוט כנגד פרשה שניה, בשר שבין צלע ראשון לשני, מהו? בהדי ראשון שדינן ליה וטרפה, או בתר צלע שני שדינן ליה ואיני יודע? **תידון כבשר** — אם נפסק החוט כנגדו. ולהאי לישנא גרס: "מאי לאו פרשה שניה". ומפי גאון אחר שמעתי: פרשה עצמו — נשבר הצלע עצמו. ולשון מורי הראשון הגון, וסייג מצאתי לו בהלכות גדולות והוא עיקר. **עד למטה** — מכנפיו הוי כח חוט השדרה דילידה. **ולריש לקיש עד כנגד בין אגפים** — ותו לא. **ושלחו ליה דבי נשיאה** — שלחו בשבילו שילך אצלם. **והא אנן תנן** — גבי אלו כשרות במתניתין (חולין נד,א). **זריק לה** — לבהמה שלא נשתייר בה כזית מן הכבד, דקסבר טרפה. **מטביל לה** — אוכלה, וכל מאכלם על ידי טיבול חומץ או חרוסת. כך שמעתי, אבל נראה בעיני דבאיסור והיתר טריף ומכשר הוה שייך למיתני, וזריק ומטביל לא שייך ביה. ומסתברא דהכי קאמר: רבי חייא זריק לה לכבד של כל בהמה, ולא היה אוכלו, דלא הוה חשיב ליה. ורבי שמעון מטביל ליה, דאף על גב דלאו בשר הוא — קאביל ליה משום בריאותא, דקסבר נשמה תלויה בו, כדקיימא לן (ברכות מד,ב): כל נפש משיב נפש, וכדאמרינן (חולין לג,א): הרוצה שיבריא — חותך כזית בשר קודם שתצא נפשה. הילכך, אם לא נשתייר כזית להעלות ארוכה שיחזור וירפא — טרפה. ולרבי חייא לא בעי כדי להעלות ארוכה, אלא שיורא פורתא מקום תליא דמרה, דשיורא במקום מרה בעינן כדלקמן. **עשירין מקמצין** — רבי שמעון בן רבי בנו של נשיא היה, ו"מקמץ" לשון עצרן. **פולמוסא** — חיל השלטון. **ערוקאי** — גמירו מינאי דא מילתא: כזית שאמרו במקום מרה יהא. **במקום שהיא חיה** — שהכבד חיה משם, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה דבוקה תחת הכליות. זה נראה לי ומצאתיו. לישנא אחרינא: ביותרת הכבד, *איבר"ש בלעז, והן טרפשין. **מתלקט מהו** — כזית מתלקט ולא במקום אחד, אלא חצי כזית כאן וחצי כזית כאן. **מרודד** — מרוקע **טינב"א בלעז, וגרע מכרצועה. **נדלדלה** — נעקרה במקומות הרבה. **ומעורה בטרפשיה** — כאן מעט וכאן מעט, וכולה קיימת. **הא איכא** — הרי בולה קיימת. **רב נחמן** — קרמא תתאה סבירא ליה. **כיתונא דורדא** — מלבוש אדום שהריאה מונחת בו. ורדא — על שם שקרום תחתון אדום הוא, כדאמרינן לקמן (עמוד ב): באהינא סומקא. **דאגליד** — שניטל קרום העליון והופשט, כמו גלודה דמתניתין (חולין נד,א).

כאהינא

עד - וְעַד בִּכְלָל, אוֹ דִּלְמָא עַד - וְלֹא עַד בִּכְלָל? בָּעֵי רַב פַּפָּא: אִם תִּמְצֵי לוֹמַר עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל, פִּי פָּרָשָׁה מַהוּ? בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אִם תִּמְצֵי לוֹמַר עַד וְעַד בִּכְלָל, פָּרָשָׁה עַצְמָה מַהוּ? תָּא שְׁמַע: הַפָּרָשָׁה תִּידּוֹן כְּבָשָׂר; מַאי לָאו, פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה? - לָא, שְׁלִישִׁית. בְּעוֹפָא - רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: לְמַטָּה מִן הָאֲגַפַּיִם, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: עַד בֵּין אֲגַפַּיִם. אָמַר עוּלָּא: הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּבֶן פָּזִי, וְאַיְיתוּ לְקַמֵּיהּ עוֹפָא וּבְדַק עַד בֵּין אֲגַפַּיִם, וּשְׁלַח לֵיהּ דְּבֵי נְשִׂיאָה וְקָם וְאָזַל; וְלָא יָדַעְנָא, אִי מִשּׁוּם דְּלָא צְרִיךְ לְמִבְדָּק טְפֵי, אִי מִשּׁוּם כְּבוֹד נְשִׂיאָה. "נִיטְלָה הַכָּבֵד" וכו'. הָא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כְּלוּם - כְּשָׁרָה, אַף עַל גַּב דְּלָא הָוֵי כַּזַּיִת? וְהָתְנַן: נִיטַּל הַכָּבֵד וְנִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כַּזַּיִת - כְּשֵׁרָה! אֲמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, הָא - רַבִּי חִיָּיא, הָא - רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי; כִּי הָא דְּרַבִּי חִיָּיא זָרִיק לֵהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי מַטְבִּיל לֵהּ. וְסִימָנֵיךְ: עֲשִׁירִין מְקַמְּצִין. הַהוּא פּוּלְמוּסָא דַּאֲתָא לְפוּמְבְּדִיתָא, עֲרָקוּ רַבָּה וְרַב יוֹסֵף; פְּגַע בְּהוּ רַבִּי זֵירָא, אֲמַר לְהוּ: עֲרוֹקָאֵי, כַּזַּיִת שֶׁאָמְרוּ - בְּמְקוֹם מָרָה. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: בְּמְקוֹם שֶׁהִיא חַיָּה. אֲמַר רַב פַּפָּא: הִלְכָּךְ, בָּעֵינַן כַּזַּיִת בְּמְקוֹם מָרָה, וּבָעֵינַן כַּזַּיִת בְּמְקוֹם שֶׁהִיא חַיָּה. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מִתְלַקֵּט, מַהוּ? כְּרִצּוּעָה, מַהוּ? בָּעֵי רַב אַשִׁי: כַּזַּיִת מְרוּדָּד, מַהוּ? תֵּיקוּ. בָּעָא מִינַּיהּ רַבִּי זְרִיקָא מֵרַבִּי אַמִּי: נִדְלְדְּלָה כָּבֵד וּמְעוֹרָה בְּטַרְפָּשֶׁיהָ, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: דִּלְדּוּל זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ; אִי לְמַאן דְּאָמַר בְּמְקוֹם מָרָה - הָא אִיכָּא, אִי לְמַאן דְּאָמַר בְּמְקוֹם שֶׁהִיא חַיָּה - הָא אִיכָּא. "הָרִיאָה שֶׁנִּיקְּבָה". רַב וּשְׁמוּאֵל וְרַב אַסִי דְּאָמְרִי: קְרָמָא עֵילָּאָה, וְאָמְרִי לֵהּ: קְרָמָא תַּתָּאָה. אֲמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, וְסִימָנֵיךְ: כִּיתוֹנָא דְּוַרְדָּא דְּמַנְּחָא בֵּיהּ רֵיאָה. פְּשִׁיטָא: אִי אִינְּקִיב עֵילָּאָה וְלָא אִינְּקִיב תַּתָּאָה - תַּתָּאָה מָגֵין, כִּדְרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה: הַאי רֵיאָה דְּאִגְּלִיד

כאהינא

עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל — מדאמר בפירקין (חולין נה,א): כל שיעורא דשיערו חכמים להחמיר — ליכא למפשט מידי, דהני מילי במשנה או בברייתא, אבל הכא מימרא היא. **ואם** תימצי לומר עד ולא עד בכלל פי פרשה מהו — אף על פי שאמר שמואל עד בין הפרשות, מכל מקום מספקא ליה, דדלמא מתחלת עובי פיצול ראשון עד פיצול שני שלמטה הימנו קרוי בין הפרשות ראשון, ועד ולא עד בכלל, ואיני יודע. או שמא מסוף עובי פיצול קרוי בין הפרשות, שזהו בין הפרשות ממש, אבל מה שהוא כנגד עובי החוט המתפצל לא מיקרי בין הפרשות, וטרפה. אי נמי: משום הכי מספקא ליה, שמא פי פרשות עצמן, דהיינו עובי פיצול ראשון, הוי "בין הפרשות" דקאמר שמואל, לפי שהוא בין חוט המתפצל לשמאל לחוט המתפצל לימין. והא דנקט שמואל "עד בין הפרשות", ולא נקט "עד הפרשות" — לפי שהאחד מתחיל לצאת ולהתפצל קודם לחבירו. ודוקא אם עד ולא עד בכלל איבעיא ליה בפי פרשה ראשונה, אבל אם עד ועד בכלל — לא מצי למיבעי: פי פרשה שניה מהו? דממה נפשך הוי בכלל "איני יודע" כמו בין הפרשות שני, דהא עד בין הפרשות ראשון קאמר דטרפה ותו לא. ואם איתא דפי פרשה אינו קרוי "בין הפרשות" — הרי לא אמרינן שיהא טרפה אלא עד בין הפרשות, ואין זה בין הפרשות. ואם הוא קרוי בין הפרשות — האמר: שניה איני יודע, ובכלל שניה יש לו להיות.

ואם תימצי לומר עד ועד בכלל פרשה עצמה מהו — פירש בקונטרס: נפסק הפיצול עצמה מן החוט מהו? ונראה, דאפילו דאם תימצי לומר דעד ולא עד בכלל הוה מצי למיבעי בפרשה עצמה, אם תמצי לומר דפי פרשה טרפה. אבל אי פי פרשה בשרה — אז ודאי ליכא למבעי, דכל שכן פרשה עצמה. ועוד יש לומר, דמבעיא ליה אם נפסק הפיצול ברחוק ממקום חיבורו, כנגד חוט השדרה שבין פיצול ראשון לפיצול שני, שהוא בין הפרשות ראשון. והשתא לא מצי למבעי אלא אם תמצי לומר עד ועד בכלל. **מאי** לאו ראשונה ושניה — הא דנקט שניה, משום דאי הויא טרפה — הוה שייך למבעי כל הנך בעיות בשניה כמו בראשונה. **למטה** מן האגפים — יש להסתפק אם למטה ממקום חיבורו בגוף קאמר, אם למטה ממקום ששוכבות על העוף, דהיינו למטה מסוף עצם של כנף המחובר בגוף. **ערוקאי** — רבי זירא לא היה צריך לברורה, דאביו גבאי של מלך היה, דנהג בגבואתא תליסר שנין, כדאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כה,ב) דכי הוה אתי ריש נהרא למתא כי הוה חזי רבנן אמר להו "לך עמי בא בחדריך". **הלכך** בעינן כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא חיה — הכי קיימא לן, כדפסקינן לעיל (מג,א): הלכה כדברי האומר בכזית. **ואמרי** לה קרמא תתאה — כלומר, עם עילאה, דאי תתאה גרידא — הא פסקינן בסמוך דבעינן תרוייהו, ואם כן לא הוה ליה לא כרב ולא כשמואל.

אינקיב

אינקיב תתאה ולא אינקיב עילאה מאי — לעיל (חולין מה,א) גבי קרום של מוח לא בעי הכי, דפשיטא דעילאה מגין, שהוא עב וחזק.

והלכתא מגין כדרב יוסף כו' — בכל דוכתי (חולין צג,ב) קיימא לן כרבינא לקולא, ולא הוצרך לפסוק כאן אלא משום דבעי לאתויי דרב יוסף. **אלא** לא שנא — פירש רבינו חננאל: לא שנא, וטרפה. ולפירושו, הא דאמר לקמן (מז,ב) אדומה כשרה מדרבי נתן — צריך לומר היינו כשמתלבנת על ידי נפיחה, וכן משמע מתוך הלכות טרפות דרבינו גרשום ובהלכות גדולות של רבינו תם. ובקונטרס פירש: לא שנא, וכשרה כדלקמן. וכן פסק בהלכות גדולות ורב אלפס, ורבינו יעקב בר רבי אבין היה מודה. **אוכמי** אוכמי — פירש בקונטרס: טיי"ש, שיש בה מראות שחורות. והא דאמרינן בסמוך: כדיותא טרפה — יש לפרש דהיינו כשרובה כך. ומעשה בא לפני רבינו תם והכשיר כשלא היתה רובה שחורה. אבל תימה: דכיון דאמר לקמן (חולין מז,ב) דטרפה משום דשחור אדום הוא אלא שלקה, אם כן מה לי רובה מה לי מקצתה? כיון דעל ידי לקותא היא! ונראה לפרש, דאוכמא דהכא היינו כי כוחלא, דאמר לקמן (שם) דכשרה. וכן פירש בהלכות גדולות של רבינו תם. **אין** מקיפין בבועי — כשניקבה היכא דלא ממשמשא ידא דטבחא כדפירש בקונטרס. דאי לא ניקבה — כשרה, בר מהיכא דאיכא תרי בועי דסמיכי להדדי, כדבסמוך [מז,א].

אבל בסדרן היינו רביתייהו — נראה לי: בסדרן — דוקא באותו ענין כמו שהן שוכבות זו אצל זו. אבל אם הם שוכבות זו על זו, אף על פי שהם סמוכות זו לזו — טרפה, דאין זה בסדרן. ועוד כתוב בערוך [ערך אן ג'] בשם רבינו חננאל: בסדרן — קבלה רב מפי רב, אפילו סריכן תרי אוני באמצע ועיקרן מפרקי מהדדי — טרפה. וכל שכן אם דבוקות זו על גבי זו, הראשונה עם השניה או השניה עם השלישית, דודאי טרפה. ורבותינו הגאונים כתבו: כיון דחדא סירכא על גבי חברתה — היא רביתא, ולא איכפת לן בההיא סירכא. והרבה תמיה רבינו יהודה על קבלת רבינו חננאל, וכתב שלא מצא בכל הלכות טרפות של רבותינו שראה שום חילוק בין מיפרקי מעיקרן ללא מיפרקי.

היינו רביתייהו — על פירוש הקונטרס, דפירש דהסירכא מחמת נקב היא באה, קשה לרבינו יצחק: דאמאי בסדרן בשרה? נהי דאינה נמשכת לכאן ולכאן — לא יהא אלא קרום שעלה מחמת מכה בריאה שאינו קרום, אף על פי שאין הקרום דבוק למקום אחר. ואי הוה אמרינן הא דכסדרן

כְּאַהֲינָא סוּמְקָא - כְּשֵׁרָה. אִינְקִיב תַּתָּאָה וְלָא אִינְקִיב עֲיִלָּאָה - מָגִין, אוֹ לָא מָגִין? פְּלִיגִי בַּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר: לָא מָגִין, וְחַד אָמַר: מָגִין. וְהִלְכְתָא: מָגִין, כִּדְרַב יוֹסֵף. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף: הַאי רֵיאָה דְּאָוְוּשָׁא, אִי יָדְעִינַן הֵיכָא אָוְוּשָׁא - מוֹתְבִינַן עָלָהּ גַּדְפָּא, אוֹ רוּקָא, אוֹ גֵילָא, אִי מְבַצְבְּצָא - טְרֵפָה, וְאִי לָא - כְּשֵׁרָה. וְאִי לָא יָדְעִינַן הֵיכָא אָוְוּשָׁא - מַיְיתִינַן מְתִיכְלְתָא דְּמַיָּא פְּשׁוּרֵי, וּמוֹתְבִינַן לָהּ בְּגַוָּהּ; בַּחֲמִימֵי לָא - דְּבָרוּצִי, בִּקְרִירֵי לָא - דְּמִטְרְשִׁי; אֶלָּא מוֹתְבִינַן בִּפְשׁוּרֵי, וְנָפְחִינָא לָהּ, אִי מְבַצְבְּצָא - טְרֵפָה, וְאִי לָא - כְּשֵׁרָה; תַּתָּאָה אִינְקִיב, עֲיִלָּאָה לָא אִינְקִיב, וְהַאי דְּאָוְוּשָׁא - זִקָּא דְּבֵינֵי בֵּינֵי הוּא. (אהיני סומקא דיבש גילדי, סימן) גּוּפָא, אָמַר רָבָא: הַאי רֵיאָה דְּאִיגְּלִיד כְּאַהֲינָא סוּמְקָא - כְּשֵׁרָה. וְאָמַר רָבָא: רֵיאָה שֶׁהֲאֵדִימָה מִקְצָתָהּ - כְּשֵׁרָה, כּוּלָּהּ - טְרֵפָה. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: מִקְצָתָהּ מַאי טַעְמָא - דְּהָדְרָא בְּרִיא, כּוּלָּהּ נַמִּי - הָדְרָא בְּרִיא! מִי לָא תַּנְיָא: וּשְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים - עַד שֶׁיֵּצֵא מֵהֶם דָּם? וְכִי תֵּימָא: לִשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים מְדַמְּינַן לָהּ, דְּתַנְיָא: נִצְרַר הַדָּם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא; אִי הָכִי, אֲפִילּוּ מִקְצָתָהּ נַמִּי! אֶלָּא, לָא שְׁנָא. וְאָמַר רָבָא: רֵיאָה שֶׁיָּבְשָׁה מִקְצָתָהּ - טְרֵפָה. וְכַמָּה? אָמַר רַב פַּפִּי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: כְּדֵי שֶׁתִּפְּרֵךְ בְּצִפּוֹרֶן. כְּמַאן, כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשֻׁלָּם? דְּתַנְיָא, אֵיזוֹ הִיא יְבֵשָׁה - שֶׁאִם תִּינָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם; רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשֻׁלָּם אוֹמֵר: יְבֵשָׁה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת בְּצִפּוֹרֶן? - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן; גַּבֵּי אוֹזֶן בְּכוֹר, דְּקָא שַׁלִּיט בֵּיהּ זִיקָא - לָא הָדְרָא בְּרִיא, אֲבָל רֵיאָה דְּלָא קָא שַׁלִּיט בֵּיהּ אֲוִירָא - הָדְרָא בְּרִיא. וְאָמַר רָבָא: הַאי רֵיאָה דְּקַיְּימָא גִּילְדֵּי גִּילְדֵּי, אוּכְמֵי אוּכְמֵי, חָזוּתָא חֲזוּתָא - כְּשֵׁרָה. אָמַר אַמֵּימָר מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: אֵין מְקִיפִין בְּבוּעֵי. וְאָמַר רָבָא: הָנֵי תַּרְתֵּי אוּנֵי דְּסִרִיכְן לַהֲדָדֵי - לֵית לְהוּ בְּדִיקָה. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן, אֲבָל כְּסִדְרָן - הַיְינוּ רְבִיתַיְיהוּ.

ואמר לגבי מומי בכור קאי. **רבי יוסי בן המשולם אומר** — ואף על פי שאין מוציאה דם אין זו יבשה עד שתיבש כל כך שתהא נפרכת בצפורן. רוח ואויר מבאיש ומקלקל את המכה. הכי גרסינן: **הכא כיון דלא שליט בה אוירא הדרא בריא.** גילדי גילדי — קליפות קליפות *1קרושט"ת בלעז כעין מכות *2מלנז"ש. **אוכמי אוכמי** — *3טיי"ש בלעז, שחורות. **חזותא חזותא** — גוונים גוונים. ודוקא הנך גוונים דלא מיטרפא בהו, כגון אדומה ירוקה והנך דלקמן בהלכות. **אין מקיפין בבועי** — בועה שניקבה בריאה היכא דלא ממשמשא ידא דטבחא, דליכא למיתלייה בטבחא, ואין ידוע אם קודם שחיטה אם לאחר שחיטה אין מביאין בועה אחרת להקיף ולקרב אצלה ולנוקבה ולראות אם מראה הנקבים שוים, כדאמרינן לקמן בפירקין (חולין נ,א): מקיפין בריאה. דהני מילי ריאה, אבל כיון שנעשית בה בועה אין מראה ניכר בה, שעשוי להשתנות כל שעה, ושמא מראה אחר היה לו ונשתנה. לשון מקיפין מקרבין זו לזו, כמו "אין מקיפין שתי חביות" דמסכת ביצה (לב,ב). **לית להו בדיקותא** — שסירכא זו מחמת נקב היא באה. שמתוך שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה כמין *4גלייר"א ויוצא מעט מעט דרך הנקב, נקפה ונעשה קרום. כך מצאתי בתשובת הגאונים. ואף על פי שהוא סותם הנקב ואין מוציא רוח — הא אמרן [חולין מז,ב]: קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום, שסופו ליסחר. **שלא כסדרן** — כגון שתים החיצונות נדבקו בסירכא ממעל לאמצעית או מתחתיה. **היינו רביתייהו** — זו מגינה על זו והדרא בריא, שמתוך ששוכבות זו על זו אינן מתפרקות, והקרום הולך וחזק. אבל כשהן שלא בסדרן — זו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן, והקרום מתפרק ונסחר. וכן הלכה, דליכא מאן דפליג עליה. ואונה הסרוכה באומא והיא אצלה, מעשה בא לידי ושאלתי את פי רבינו יעקב בר רבי יקר והתירה לי לאכול, ויש שאוסרין. והוא אמר לי טעמו וטעמם. האוסרין אומרים: הרי נקב יש, ולא מצאנו שהותר אלא באוני, כדאמר רבא: אבל בסדרן היינו רביתייהו, אבל אומי לא קאמר. וטעמא דאוני משום שעומדין במיצר החזה ומתחממות, והדרא בריא. ותדע, שהרי בריאה הסמוכה לדופן, באוני בשרה ובאומא טרפה, כדלקמן (חולין מח). וטעם מורה: לא מצינו אומא בגמרא. ורבא לא אמר טעמו משום חום, דהא בכל הריאה אמרן לעיל דלא שלט בה אוירא. ורבא פירש טעמו משום דהיינו רביתייהו, כלומר כך הן גדילות זו עם זו ואין מתפרקות זו מזו, הלכך לא שנא אוני ולא שנא אומא. ורבא דנקט אוני משום דעיקר מילתיה דאורי לן דשלא כסדרן טרפה. ואף על גב דאי הויא סריכי אוני בדופן הוי כשרה, כדאמרינן לקמן (חולין מח,א), אשמעינן רבא דהתם היינו טעמא, דכיון שהחלל צר הן שוכבות תמיד אצל הדופן ואינן מתפרקות ממנו זו מזו, אבל דשלא כסדרן — מתפרקות הן, שהרי אמצעית מפרקתן, ולא תימא דוחק הדופן מעמידן שלא יתפרקו זו מזו. אבל באונא ואומא שלא כסדרן לא איצטריכא לן לאורויי, דכיון דברוחב החלל הן עומדות מי יחזיק בה שלא יתפרקו? וסייג מצאתי לדבריו בתשובת הגאונים, וניכרים דברי אמת. ועינוניתא דוורדא, כל היכא דסבכא טריפה, דכולהי לגבה דידה שלא כסדרן נינהו.

כאהינא סומקא — שנשארת בקרום התחתון, והיא כתמרה אדומה. **דאווּשא** — כשנופחין אותה משמעת קול כאילו רוח יוצא ממנה. הכי גרסינן: **אי ידעינן מהיכא אווּשא מותבינן עלה גדפא או גילא או רוקא** — מושיבין על אותו מקום בנף, *1פלומ"ה בלעז. **גילא** = קש. **אי מבצבצא** — ההיא רוקא מחמת הנפיחה — בידוע שיש שם נקב שהרוח יוצא משם. **טרפה** — משום ריאה שנקבה. **ואי לא** — ידעינן מהיכא אוושא, פעמים שאין יכול להבחין לשמיעת האוזן מהיכן קול זה נשמע. **מייתינן משיכלתא** — *2קוניי"א בלעז. **דמיא פשורי ומותבינן** — לכולה ריאה לתוכה, שכל מקום שיש בה נקב יבצבצו המים. **דכווצן לה** — והנקב נסתם ואין זו בדיקה יפה. **דמטרשי לה** — מקשין אותה כאבן. ואם אין שם נקב בקרום העליון ויש נקב בתחתון — מתקרע העליון מחמת שהוא קלוש, ומים הקרים מותחין אותה כשמתקשה שקורין *3דייר"ש. **תתאה אינקיב** — והרוח יוצא מבפנים דרך הנקב, ואינו יכול לצאת חוץ מפני קרום העליון שמגין, ונכנס הרוח לבין שני הקרומים, לפיכך היא משמעת קול. **שהאדימה** — *4שנקוטרד"א. **מי לא תניא ושאר שקצים ורמשים** — קטנים, כגון צפרדעים ודומה להם שעורן רך, חוץ משמונה שרצים שעורן קשה אינו חייב עליהן בשבת משום חובל עד שתצא מהם טיפת דם. ואף על פי שנצרר הדם והאדים עורן מבחוץ אין זה לקותא, דמתוך שעורן רך הוא ממהר להאדים. והכא נמי ממהר להאדים, ואמאי חשבת ליה נקב? **וכי תימא לשמונה שרצים מדמינן לה** — דתנא בהו בפרק "שמונה שרצים" (שבת קז,ב). **נצרר הדם** — ונאסף במקום אחד, דהיינו האדים העור מבחוץ אף על פי שלא יצא. וקרי ליה התם חבורה שאינה חוזרת, דכיון שהאדים העור מבחוץ בידוע שנקרע העור מפנים וסופו לינקב ולצאת. והכא נמי, להאי קרום דריאה חשבת ליה כעור גמור. והכי מפרש התם, דבהנך דאית להו עור הויא חבלה, ובהנך דלית להו עור לא חשיבא חבלה הך צרירת דם. והך מתניתא קמייתא לא ידענא היכא תניא. **אלא לא שנא** — דבין כולה ובין מקצתה — כשירה, כדאמר לקמן (חולין מז,ב): אדומה כשרה מדרבי נתן. הכא נמי לא שנא — לא גרסינן. איזו היא יבשה — את המכה. הכי גרסינן: **הכא כיון דלא שליט בה אוירא הדרא בריא.** גילדי גילדי — קליפות קליפות *1קרושט"ת בלעז כעין מכות *2מלנז"ש. **אוכמי אוכמי** — *3טיי"ש בלעז, שחורות. **חזותא חזותא** — גוונים גוונים. ודוקא הנך גוונים דלא מיטרפא בהו, כגון אדומה ירוקה והנך דלקמן בהלכות. **אין מקיפין בבועי** — בועה שניקבה בריאה היכא דלא ממשמשא ידא דטבחא, דליכא למיתלייה בטבחא, ואין ידוע אם קודם שחיטה אם לאחר שחיטה אין מביאין בועה אחרת להקיף ולקרב אצלה ולנוקבה ולראות אם מראה הנקבים שוים, כדאמרינן לקמן בפירקין (חולין נ,א): מקיפין בריאה. דהני מילי ריאה, אבל כיון שנעשית בה בועה אין מראה ניכר בה, שעשוי להשתנות כל שעה, ושמא מראה אחר היה לו ונשתנה. לשון מקיפין מקרבין זו לזו, כמו "אין מקיפין שתי חביות" דמסכת ביצה (לב,ב). **לית להו בדיקותא** — שסירכא זו מחמת נקב היא באה. שמתוך שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה כמין *4גלייר"א ויוצא מעט מעט דרך הנקב, נקפה ונעשה קרום. כך מצאתי בתשובת הגאונים. ואף על פי שהוא סותם הנקב ואין מוציא רוח — הא אמרן [חולין מז,ב]: קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום, שסופו ליסחר. **שלא כסדרן** — כגון שתים החיצונות נדבקו בסירכא ממעל לאמצעית או מתחתיה. **היינו רביתייהו** — זו מגינה על זו והדרא בריא, שמתוך ששוכבות זו על זו אינן מתפרקות, והקרום הולך וחזק. אבל כשהן שלא בסדרן — זו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן, והקרום מתפרק ונסחר. וכן הלכה, דליכא מאן דפליג עליה. ואונה הסרוכה באומא והיא אצלה, מעשה בא לידי ושאלתי את פי רבינו יעקב בר רבי יקר והתירה לי לאכול, ויש שאוסרין. והוא אמר לי טעמו וטעמם. האוסרין אומרים: הרי נקב יש, ולא מצאנו שהותר אלא באוני, כדאמר רבא: אבל בסדרן היינו רביתייהו, אבל אומי לא קאמר. וטעמא דאוני משום שעומדין במיצר החזה ומתחממות, והדרא בריא. ותדע, שהרי בריאה הסמוכה לדופן, באוני בשרה ובאומא טרפה, כדלקמן (חולין מח). וטעם מורה: לא מצינו אומא בגמרא. ורבא לא אמר טעמו משום חום, דהא בכל הריאה אמרן לעיל דלא שלט בה אוירא. ורבא פירש טעמו משום דהיינו רביתייהו, כלומר כך הן גדילות זו עם זו ואין מתפרקות זו מזו, הלכך לא שנא אוני ולא שנא אומא. ורבא דנקט אוני משום דעיקר מילתיה דאורי לן דשלא כסדרן טרפה. ואף על גב דאי הויא סריכי אוני בדופן הוי כשרה, כדאמרינן לקמן (חולין מח,א), אשמעינן רבא דהתם היינו טעמא, דכיון שהחלל צר הן שוכבות תמיד אצל הדופן ואינן מתפרקות ממנו זו מזו, אבל דשלא כסדרן — מתפרקות הן, שהרי אמצעית מפרקתן, ולא תימא דוחק הדופן מעמידן שלא יתפרקו זו מזו. אבל באונא ואומא שלא כסדרן לא איצטריכא לן לאורויי, דכיון דברוחב החלל הן עומדות מי יחזיק בה שלא יתפרקו? וסייג מצאתי לדבריו בתשובת הגאונים, וניכרים דברי אמת. ועינוניתא דוורדא, כל היכא דסבכא טריפה, דכולהי לגבה דידה שלא כסדרן נינהו.

ונראית **כַּאֲחִינָא סוּמְקָא** – כתמרה אדומה, מפני הקרום התחתון שעדיין קיים, **כְּשֵׁרָה**. אמנם יש לברר אם **אִינְקִיב תַּתָּאָה וְלֹא אִינְקִיב עִילָּאָה** – ניקב הקרום התחתון ולא ניקב הקרום העליון, האם הקרום העליון לבדו **מַגִּין** על הריאה שלא יצא האויר ממנה, והרי היא כשלימה ואינה טריפה, **אוֹ** שמא הקרום העליון לבדו **לֹא מַגִּין** עליה, והיא טריפה.

הגמרא מביאה מחלוקת בדבר. אומרת הגמרא: **פְּלִיגֵי בָּהּ** – נחלקו בדבר **רַב אַחָא וְרַבִינָא**, אם הקרום העליון לבדו יכול להגין על הריאה או שאין די בו, **חַד** מהם **אָמַר לֹא מַגִּין, וְחַד** מהם **אָמַר מַגִּין**. הגמרא מכריעה במחלוקת זו: **וְהִלְכְתָּא** [–ההלכה היא] שגם הקרום העליון לבדו **מַגִּין** על הריאה, **כְּדְרַב יוֹסֵף** שאמר כן וכמובא בסמוך, ועל כן אין הבהמה נטרפת בניקבו קרומי הריאה אם ניקב העליון לבדו או התחתון לבדו, עד שינקבו שניהם.

הגמרא מביאה את דברי רב יוסף מהם יש ללמוד שאין הבהמה נטרפת עד שינקבו שני הקרומים: **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, הַאי** [–זו] **הַרִיאָה דְּאַוּוּשָׁא** – שבעת שנופחים בה היא משמיעה קול רחש כשל יציאת אויר, **אִי יַדְעִינָן הֵיכָא אַוּוּשָׁא** – אם יודעים אנו מהיכן יוצא קול האויר, **מוֹתְבִינָן עֲלָהּ** – מניחים אנו על מקום זה **גְּדָפָא** [–נוצת כנף] **אוֹ רוּקָא** [–רוק] **אוֹ גִילָא** [–קש], ונופחים בה, **אִי מְכַצְבְּצָא** – אם אחד מאלו מבצבץ ומתנדנד, אות הוא שיש נקב באותו מקום בשני הקרומים, והאויר היוצא דרך הנקב דוחה אותו, ועל כן היא **טְרֵפָה**, משום 'ריאה שניקבה', **וְאִי** [–ואם] **לֹא** בצבץ, אות הוא שאין שם נקב **וּכְשֵׁרָה. וְאִי לֹא יַדְעִינָן הֵיכָא אַוּוּשָׁא** – ואם איננו יודעים מהיכן יוצא קול האויר, **מַיְיתִינַן מִתִּיכְלְתָא דְּמַיָּא פְּשׁוֹרֵי** – אנו מביאים גיגית ובה מים פושרים, **וּמוֹתְבִינָן לָהּ בְּנוּהָ** – ומניחים אנו את הריאה בתוכה, ובודקים אותה בדלהלן.

רב יוסף מבאר מדוע מים פושרים: ומה טעם על המים להיות פושרים דווקא ולא חמים או קרים, **בַּחֲמִימֵי לֹא** – לא יהיו המים חמים, משום **דְּכַוּוּצֵי** – שהם גורמים לריאה להצטמק, ועל ידי כך יכול הנקב להסתם והבדיקה לא תעלה יפה, וכן **בְּקָרִירֵי לֹא** – לא יהיו המים קרים, משום **דְּמִטְרְשֵׁי** – שהם גורמים לריאה להתקשות כאבן, ואף אם הנקב אינו אלא בקרום התחתון לבדו, הרי שעל ידי התקשות זו נקרע גם הקרום העליון במשמוש היד, מפני היותו דק וקלוש.

אופן הבדיקה: **אֶלָּא מוֹתְבִינָן בְּפָשׁוֹרֵי** – מניחים אנו את הריאה בגיגית שבה מים פושרים, **וְנַפְחִינָא לָהּ** – ונופחים בה, **אִי מְכַצְבְּצָא** – אם ניכרת במים יציאת אויר מהריאה, **טְרֵפָה**, לפי שהיא נקובה בשני הקרומים, **וְאִי לֹא** ניכרת במים יציאת אויר מהריאה, **כְּשֵׁרָה**, לפי שמוכח שרק **תַּתָּאָה אִינְקִיב עִילָּאָה לֹא אִינְקִיב** – הקרום התחתון לבדו ניקב, אך לא העליון, **וְהַאי דְּאַוּוּשָׁא** – ומה שעולה קול רחש מהריאה בעת נפיחתה, **זִיקָא דְּבֵינֵי בֵּינֵי הוּא** – האויר היוצא מהנקב שבקרום התחתון ונדחף לבין הקרומים הוא המעלה קול זה, ואינה נטרפת לפי שלא ניקבו שניהם.

(הגמרא מביאה ארבע מימרות של רבא בענייני טרפות הריאה, 'אַחֵינֵי סוּמְקָא דְּיֵבֵשׁ גִּילְדֵּי' הם סִימָן למימרות אלו).

גּוּפָא – נשוב לעסוק בדברי רבא שהובאו לעיל, ובשאר דבריו בזה. **אָמַר רָבָא, הַאי רֵיאָה דְּאִגְּלִיד** – שניטל קרום העליון שלה ונראית **כַּאֲחִינָא סוּמְקָא** – כתמרה אדומה, מפני הקרום התחתון שעדיין קיים, **כְּשֵׁרָה**, לפי שאינה נטרפת עד שינטלו שני קרומיה.

דין נוסף: **וְאָמַר רָבָא, רֵיאָה שֶׁהֶאֱדִימָה** על ידי חבלה שאירעה בה שמחמתה נצרר הדם בתוכה, אם אירע כן **בִּמְקָצָתָהּ** של הריאה, **כְּשֵׁרָה**, ואילו אם אירע כן **בְּכוּלָּהּ, טְרֵפָה**.

הגמרא מביאה משא ומתן בדין זה: **אָמַר לֵיהּ** [–לו] **רָבִינָא לְרָבָא, מה** שאמרת שאם האדימה **מִקְצָתָהּ** כשירה, **מַאי טַעְמָא** – מהו טעם הדבר, משום **דְּהַדְרָא בָּרְיָא** – שתחזור ותבריא, ואינה נטרפת בכך, הלא אם האדימה **כּוּלָּהּ נַמִּי** [–גם כן] **הַדְרָא בָּרְיָא** – תחזור ותבריא, **מִי** [–האם] **לֹא תַּנְיָא** בברייתא, שמונה שרצים שבתורה החובל בהם בשבת חייב אף אם לא יצא דמם אלא נצרר תחת עורם, **וּשְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים** קטנים, כצפרדעים וכדומה, שעורם רך, אין החובל בהם חייב **עַד שֶׁיֵּצֵא מֵהֶם דָּם**, שאף שנצרר הדם תחת עורם והאדים העור, אין זו לקות שיש בהם, אלא שהעור ממהר להאדים. וכיוצא בדבר יש לומר בריאה, שמה שהאדימה אינו כלום, לפי שעורה ממהר להאדים, ואין להטריפה בכך. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר **שֶׁלְּשִׁמּוֹנָה שְׁרָצִים מְדַמְּיָנַן לָהּ** [–מדמים אנו את הריאה], שבהם האדמת העור נחשבת חבלה, **דְּתַנְיָא** בברייתא (שבת קז:), 'הצד אחד משמונה שרצים האמורים בתורה והחובל בהן חייב, בשרצים שיש להן עורות, ואיזו היא חבורה שאינה חוזרת, **נִצְרַר** [–נאסף ונתקבץ] **הַדָּם** תחת העור **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא**, שכיון שהאדים העור מבחוץ, בידוע שנקרע העור מבפנים וסופו של הדם לנקוב בעור ולצאת, שחבורה כגון זו אינה חוזרת. אם תאמר שלכך אתה מדמה ריאה שהאדימה, מפני שאתה מחשיב את הקרום שלה כעור גמור, **אִי הָכִי** [–אם כך] **אֲפִילּוּ** האדימה רק **מִקְצָתָהּ נַמִּי** [–גם כן] עליך להטריפה. מסיק רבינא: **אֶלָּא לֹא שְׁנָא** – אין חילוק בין כולה למקצתה, ולעולם מה שהאדימה אינו מטריף.

דין נוסף: **וְאָמַר רָבָא, רֵיאָה שֶׁיִּבְּשָׁה מִקְצָתָהּ, טְרֵפָה**. מבארת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעור יובש, **אָמַר רַב פַּפַּי מִשְּׁמֵיהּ** [–בשמו] **דְּרָבָא, כְּדֵי** [–בשיעור] **שֶׁתִּפְּרֵךְ** [–שתתפורר] כאשר ימשמשו בה **בְּצִפּוֹרֶן**.

הגמרא דנה אם השיעור האמור שנוי במחלוקת תנאים. אומרת הגמרא: דברים אלו, ששיעור היבשות בריאה הוא כדי שתפרך בציפורן, **כְּמַאן** – כפי מי נאמרו, האם הם דווקא **כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם, דְּתַנְיָא** אודות מומים המתירים לשחוט את הבכור בכל מקום, וביניהם אוזנו שיבשה, ומבארת המשנה, **אֵיזוֹ הִיא יְבֵשָׁה**, כל **שֶׁאִם תִּינָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם** מרוב יבשותה, **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם אוֹמֵר**, אין די בכך שאין מוציאה דם, אלא **יְבֵשָׁה** היא **כְּדֵי** [–בשיעור] **שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת** [–מתפוררת] כאשר ימשמשו בה **בְּצִפּוֹרֶן**. לכאורה המחלוקת בבכורות אודות שיעור יבשות אוזן הבכור, תהא גם בעניינו לגבי טריפות הריאה, שלתנא קמא כל שתתייבש עד שלא תוציא דם טריפה, ורק לרבי יוסי בן המשולם לא תהא טריפה עד שתתייבש בשיעור שתתפורר במשמוש היד, ודברי רב פפי בשם רבא הם בשיטת רבי יוסי בן המשולם.

דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** [–תאמר] שמשנתינו היא גם לפי **רַבָּנַן** הסוברים בבכור שדי בכך שאם תינקב אינה מוציאה דם, **לְגַבֵּי אוֹזֶן בְּכוֹר דְּקָא שָׁלִיט בֵּיהּ זִיקָא** – שהיא אבר שמבחוץ ושולטת בה הרוח, **לֹא הַדְרָא בָּרְיָא** – אינה חוזרת ומבריאה אם יבשה בשיעור זה, **אֲבָל רֵיאָה** שהיא אבר שמבפנים, **דְּלֵא קָא שָׁלִיט בֵּיהּ אַוִּירָא** – שאין שולטת בה הרוח, בשיעור יבשות זו **הַדְרָא בָּרְיָא** – חוזרת ומבריאה, ועל כן אף לדעתם אינה נטרפת אלא אם יבשה עד שתהא נפרכת בציפורן.

דין נוסף: **וְאָמַר רָבָא, הַאי רֵיאָה דְּקַיְּימָא** [–שיש בה] **גִּילְדֵּי גִּילְדֵּי** [–גלדים גלדים, שנקלפה בכמה מקומות ומראה הקילוף כגלדי המכה], **אוּכְּמֵי אוּכְּמֵי** [–כתמים שחורים], **חֲזוּתָא חֲזוּתָא** [–גוונים שונים], **כְּשֵׁרָה**.

מימרות נוספות של רבא בענייני טריפות הריאה: **אָמַר אֲמֵימַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, אֵין מַקִּיפִין בְּבוּעֵי** – אין מקרבים בועה אצל בועה ללמוד מזו על זו. כלומר, כאשר ישנה בועה נקובה בריאה, ואין ידוע אם קודם שחיטה ניקבה וטריפה או לאחר שחיטה ניקבה וכשירה, אין מביאים בועה אחרת שבה ונוקבים אותה ומשווים ביניהן שאם יהיה מראה הנקבים שוה ילמדו הימנו שאף היא ניקבה אחר שחיטה. ואף שמקיפים בריאה עצמה, לבדוק את נקביה אימתי נעשו על ידי השוואתם לנקבים שנעשו אחר שחיטה, כאמור להלן (נ.), אף על פי כן אין מקיפים בבועותיה, משום שמראה הבועות עשוי להשתנות, ואפשר שקודם לכן היה לה מראה אחר שאינו דומה למראה נקב זה שנעשה אחר שחיטה בבועה האחרת.

דין נוסף, אודות סירכא בריאה: **וְאָמַר רָבָא, הָנֵי תְּרֵתֵי אוּנֵי** – אלו שתי האונות, **דְּסָרִיכָן לְהָדְדֵי** – שהן דבוקות זו לזו [כלומר שיש סירכא ביניהן], **לֵית לְהוּ** [–אין להן] **בְּרִיקָה** לברר אם היה שם נקב

המשך בעמוד לד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **נו.** הַמְּלַבֵּן[רלה] אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֵן[רלו] מִמַּה שֶׁדַּרְכָּן לְהִתְלַבֵּן חַיָּב וְהוּא מֵאָבוֹת
2 מְלָאכוֹת שֶׁכֵּן בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ מְלַבְּנִים הַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתִּים הָעֲשׂוּיִים לִמְלָאכוֹת הַמִּשְׁכָּן וְהַמְּכַבֵּס בְּגָדִים[רלז] הֲרֵי
3 הוּא תּוֹלְדַת מְלַבֵּן וְחַיָּב וְהַסּוֹחֵט אֶת הַבֶּגֶד עַד שֶׁיּוֹצִיא הַמַּיִם שֶׁבּוֹ הֲרֵי זֶה כִּמְכַבֵּס בְּגָדִים[רלח] וְחַיָּב מִשּׁוּם
4 מְלַבֵּן[442].
5 לְפִיכָךְ אָסוּר לֵילֵךְ בְּשַׁבָּת[רלט] בְּמָקוֹם שֶׁיָּכֹל לְהַחְלִיק וְלִפֹּל בַּמַּיִם[רמ] שֶׁמָּא יַשְׁרוּ בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְיִשְׁכַּח וְיִסְחוֹט[446]

ביאורי הלכה

רלה] המלבן - היינו טיהור וניקוי הצמר לאחר גזיזתו לצורך הכשרתו לאריגה[438].

רלו] כיוצא בהן - איסור ליבון מן התורה רק בבגד העשוי מסיבים וחוטים טבעיים (כמו צמר, משי, פשתן וכותנה), אך בגד מסיבים מלאכותיים (סינטטיים כמו פוליאסטר, אקרילן וכיוצא בזה) שאינם סופגים מים לתוכם (אף אם המים נאגרים בנקבים שבבגד), אין בו משום סחיטה וליבון מן התורה כי אם מדברי סופרים[439].

רלז] והמכבס בגדים - אב המלאכה הוא טיהור החומר והכשרתו לאריגה, והתולדה היא כיבוס שמטרתו הסרת לכלוך מהבגד[440].

רלח] כמכבס בגדים - הסחיטה מצרכי הכיבוס כמו שהגסה מצרכי הבישול[441].

רלט] לילך בשבת - אין לילך לשם בשבת, כשהולך לשם לטייל וכיוצא־בזה, אבל אם דרכו עוברת שם - רשאי ללכת[443].

רמ] וליפול במים - לדבר מצוה כמו תפילה בציבור, לימוד תורה, כיבוד אב ואם וכיוצא־בזה מותר לעבור בבגדיו אפילו בתוך אמת המים[444].

ולכך המקפידים על טבילת עזרא, ונמצאים במקום שאין אפשרות לטבול בו ללא בגד־ים (כגון במקום הנראה לרבים) - יכולים לטבול בו בבגד ים. וטוב שיהיה עשוי ניילון שאין בו חשש סחיטה. והוא הדין כשצריך לטבול ויש עליו תחבושת וכיוצא בזה.

אמנם, היתר זה בטובל משום קריו, אך הטובל משום תוספת טהרה יש לומר דאין בזה מצוה ממש[445].

ציונים והוספות

438) על ידי מים או כל פעולה הנעשית לטיהור הצמר והפשתן והכשרתם לאריגה. וראה סי' רנב ס"ב: אבל מותר לתת אונין (פי' מטוה) של פשתן לתוך התנור מבעוד יום כדי שיתלבנו שם. וראה צמח צדק שבת פ"א משנה ו אם הוא משום מלבן או מבשל.

439) כפי שיבואר בסי' שב סכ"א, ולשרות במים בגדים אלו - מותר אפילו מדרבנן,

בגד העשוי מיריעת ניילון או גומי (מעיל גשם, סינר פלסטיק, נעלי גומי וכיוצא בזה) אין בו משום סחיטה כלל (אם אין שזורים בו חוטים טבעיים, אבל אם שזור בו אפילו חוט אחד - יש בו משום סחיטה).

ולעניין ניקויים מלכלוך, סחיטה בנייר, וכן לעניין מלבן בבגדי עור ראה סי' שב סי"ט.

440) כמה וכמה פירושים נאמרו בחילוק בין מלבן שנחשב לאב המלאכה, לבין מכבס הנחשב לתולדה, ויש שאף תלו בזה מחלוקות ראשונים, ומהם: יש שתלו החילוק בחומר אותו מנקים (צמר ופשתן או בגדים שכבר ארוגים (כדעת האבני נזר דלהלן)), יש שחילקו על פי הפעולה אותה עושים (עשיית בריה חדשה או החזרת הבגד לברייתו הקודמת), אך פשט שוע"ר הוא שליבון וכיבוס אינם אותה פעולה (ליבון הוא טיהור הבגד מהלכלוך הטבעי שזו פעולה חזקה הנעשית באופנים שונים מאשר הכיבוס), וממילא ישנו חילוק גם בחומר, שאין דרך ללבן בגדים רגילים, וכן כיבוס רגיל אינו יעיל לטיהור צמר טבעי.

441) רמב"ם פ"ט הי"א.

להלן סי' שב סכ"א נתבארו שלושה שלבים נוספים בכיבוס הבגד, שריה במים, שכשוך במים, ושפשוף צדי הבגד זה בזה. הסחיטה היא השלב הרביעי והאחרון (אבל השטיחה אינה משום כיבוס).

וראה שו"ת אבני נזר סי' קנט אות כג, שביאר שהמים הנמצאים בבגד הם כלכלוך שהוצאתו היא ליבון הבגד, ולא שעל ידי סחיטת המים יצא לכלוך נוסף מהבגד, וכן משמע קצת בקו"א סי' שב סק"א שאסור לסחוט הבגד אף בדרך לכלוך.

442) היינו כשאינו צריך למים אבל אם צריך למים חייב גם משום איסור דש כדלהלן סי' שכ, ולאידך במשקים שאינם מלבנים חייב או אסור מדברי סופרים רק משום דש.

443) ערוך השלחן ס"ק קכא, ובס' חוט השני פרק לג כתב שרשאי ללכת לבית כנסת אחד, אפילו יש לו בית כנסת אחר סמוך אלא שנוח לו להתפלל בבית הכנסת השני.

444) החששות שבהליכה במים הן: איסור כיבוס, איסור סחיטה ואיסור טלטול, אמנם, כשהוא בגד נקי אין בהכנסתו למים משום כיבוס (כדלעיל מסי' תריג ס"ח), ומשום שמא יסחוט לא חוששים כשהוא לדבר מצוה (כמובא לעיל על ההשלמה לס"א ראה שם הפרטים בזה, וכן אם יש להעדיף עיקוף השלולית), וכן לא חוששים משום טלטול המים.

445) שו"ת ויען דוד ח"ד סי' מ"א.

446) ראה להלן סי' שכ סעיף כא חשש מעין זה, שלכך אין לפרוס סודר על פי חבית של מים.

1 וְאִם הָלַךְ וְנָפַל וְנָשְׁרוּ בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְכֵן מִי שֶׁנָּשְׁרוּ בְּגָדָיו בִּגְשָׁמִים הַרְבֵּה שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם אֵינוֹ צָרִיךְ לְפוֹשְׁטָן
2 מִיָּד אֶלָּא יָכֹל לְהַלֵּךְ בָּהֶן 447 (כָּל הַיּוֹם רמא) וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיִסְחַטֵם בְּהִילוּכוֹ (בָּהֶם רמב) אֲבָל לֹא
3 יְנַעֲרֵם מִן הַמַּיִם כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"ב 450.
4 וּכְשֶׁפּוֹשְׁטָן מֵעָלָיו לֹא יִשְׁטְחֵם לְנֶגְבָּם רמג בְּשַׁבָּת רמד־רמה מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן שֶׁהָרוֹאֶה אוֹתָם שְׁטוּחִים לְנֶגֶב יֹאמַר
5 שֶׁכִּבְּסָן בְּשַׁבָּת רמו וַאֲפִלּוּ לְשַׁטְחָם בְּחֶדֶר שֶׁאֵין שָׁם רוֹאֶה אָסוּר שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן

ביאורי הלכה

רמא] כל היום - יכול להשאר בבגדיו - אפילו הגיע כבר למקום שיכול להחליף בגדיו[448].

רמב] בהילוכו בהם - רשאי להמשיך ללכת גם בגרביים או נעליים שנרטבו, אף אם נסחטים מהם מים בכל פסיעה[449].

רמג] לנגבם - היינו ליבשם.

רמד] בשבת - לצורך גדול או לצורך שבת, מותר לשטוח בבין השמשות בגדים על מנת שייבשו[451].

רמה] בשבת - משמע שמותר לנגבם שלא על ידי שטיחה[452], וכן מותר לשוטחם שלא למטרת ניגוב[453], אמנם אין לשוטחם בכוונה ליבשם אפילו אינם רטובים ביותר[454], ואפילו אם רוב הבגד נותר יבש, ונרטב בחלקו הקטן בלבד[455].

רמו] שכבסן בשבת - משמע שאסור לשטוח את הבגד, אפילו במקום שאין דרך לשטוח שם בגדים מכובסים (כגון: משענת כסא, מעקה, ושאר חפצים שבבית), אמנם, בגד שרגילים לשוטחו מעט בכל פעם שפושטים אותו, כמו חליפה על גבי הקולב - מותר להניחו כך בשבת, אף אם הוא רטוב ובכוונתו שייתייבש, וכשאינו שוטחו כדרך שעושה עם בגדים מכובסים, אלא מניחו

ציונים והוספות

וכל זה בבגדים נקיים אבל בגד שהיה מלוכלך, שרייתו במים זהו כיבוסו - אע"פ שאינו סוחטו (סי' תריג ס"ח).

447) בס' פסקי תשובות ביאר דברי השו"ע "הולך בהם" היינו ברשות הרבים ולא חוששים להוצאה, אמנם מלבד הדוחק לפרש כן השו"ע שלא הזכיר זאת כלל, הרי בשוע"ר מוכח לגמרי שלא מטעם חשש טלטול אתינן עלה, אלא מחשש סחיטה, הן מהלשון, והן מכך שבא לאחר ההקדמה על איסור סחיטה,

ומה שביאר בפסקי תשובות סדר הענינים בסימן זה, שאגב איסור הוצאה נגעו באיסור סחיטה, יש לבאר בפשטות שהרי סימן זה אינו עוסק באיסור הוצאה אלא בעניני "אם תשיב משבת רגלך" ובכללם, כיצד יוצאים, עם איזה בגדים, ולאן נמנעים מהליכה מחשש הוצאה או סחיטה והמסתעף בעניני בגדים ותכשיטים, (ומודגש בכך שדיני יציאה בשעת הגשם העביר בשוע"ר מסי' שכו העוסק ברחיצה לסי' שא העוסק ביציאה),

אמנם, לדינא אין חוששים לטלטול במי שנפל למים כמו שאין חוששים להולך בגשמים, כפי שיתבאר בסי' שכו.

448) ע"פ קו"א סי' רסו סק"ט, וכן משמעות הלשון כאן במוסגר.

וראה על סעיף נט הדין במי שכבר פשט את בגדיו הרטובים ואין לו אחרים.

449) מנחת שבת סי' פ ס"ק קלא, וראה שם הטעם לזה, ועוד כתב שכן משמע מסתימת הפוסקים שלא חילקו בין אנפילאות לשאר הבגדים, אלא שבשיורי המנחה שם הוסיף שבמקום האפשר יחמיר לכתחילה,

ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' רלו) הסיק שהוא הדין שמותר לדרוך על שטיח הספוג במים (כמו שמצוי לפעמים בכניסה לבתים, או במקוואות) אף אם גורמים בזה לסחיטת מים.

450) סעיף ב: אם ירדו גשמים (הרבה) על שום בגד... וכל שכן אם נפל במים הואיל ונבלעו בו מים אסור לנערו מפני שדרך כל בגד בלוע ממים כשמנערין אותו נסחטין ממנו מים.

וראה שם אם יש חילוק בין בגד חדש לישן.

451) משנ"ב ס"ק קסו, על פי המבואר בסי' שמב, ובמקום הפסד או צורך מצוה מותר גם לומר לנכרי לשוטחם בשבת עצמה, ונכרי ששטח הבגדים מעצמו (או על ידי רמז) אין צריך לסלקם, ומותר ליהנות מהם (הן משום שאין בזה הנאת הגוף, והן משום שלא גרע מבגד שהיה שטוח מערב השבת), אך לכתחילה יש למנוע ממנו לשטוח הבגדים בבית הישראל.

452) כדלהלן סעיף נח.

453) לדוגמה, מותר לשטוח מגבות על מוט המיועד לכך לנוחות השימוש, כפי שרגילים בכמה מקומות.

454) כדמשמע קצת בסעיף נז (ראה מג"א ס"ק נה),

ולהעיר שכמות הרטיבות אינה תלויה בגזירת 'שמא יסחוט' או איסור השרייה (שהם רק במרובים (ראה תהל"ד ס"ק מב)) ואף לא בגדר כיבוס (אפילו מועטים), ולכך אסור לשטוח גם בגדים מכובסים שבזמננו, שלאחר סחיטת המכונה אין הכבסים רטובים 'טופח על מנת להטפיח', (ובשו"ת אור לציון ח"ב פכ"ד סעי' ט' כותב שאין איסור שטיחה רק ברטוב טופח על מנת להטפיח, וצ"ע).

עוד יש ולהעיר שאם הבגדים רטובים ביותר הרי הם מוקצה, ובכל עניין אין לטלטלם, אלא אם כן הם עדיין בידו לאחר שפשטם מעליו.

455) בערוך השלחן סקי"ט כתב שאיסור השטיחה במעט מים הוא כשנתפשטה רטיבותם בכל הבגד, ואז אסור אפילו ברטיבות מועטת, אמנם בשוע"ר משמע שהכל תלוי בכוונתו, שאם שוטחן כדי שיתייבשו אסור אפילו בדבר מועט, אך בדרך כלל בגד שנרטב במקום מועט אין צורך לשוטחו כולו, ודי להניח את המקום הרטוב כלפי חוץ.

שֶׁלֹּא יַחֲשִׁדוּהוּ שֶׁעָשָׂה אִסּוּר שֶׁל תּוֹרָה[457] אָסוּר אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יְאֻרַע פַּעַם אַחַת שֶׁבָּא אֶחָד פִּתְאֹם לְשָׁם וְיִרְאֶהוּ וַיַּחֲשְׁדֶהוּ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה לְפִיכָךְ לֹא רָצוּ לְחַלֵּק בְּגִזְרָתָם וְאָסְרוּ בְּכָל עִנְיָן אַף אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְכָךְ רמז:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף נו

ביאורי הלכה

מעט מקופל, מותר להניחו בכל מקום ואפילו על גבי חבלי הכביסה[456].

רמז] לחוש לכך - איסור חכמים הוא גם במקום שאין לחוש אפילו שמא יארע ויבוא לשם אדם[458].

ציונים והוספות

456) ע"פ שש"כ (פט"ו הערה קכ"ד), ובלבד שלא יניחו במקום שיתחמם עד שהיד סולדת בו.

457) אבל בחשד איסור של דברי סופרים - לא החמירו כל כך לאסור אף במקום שאין רואים (סי' שה סי"ד), ועפי"ז גם בגד עור או בגד מבד סינטטי אסורים בשטיחה בשבת, כיון שאף שאין אסורים בשרייה במים מן התורה, מכל מקום אסורים בכיבוס (כדלהלן סי' שב), אמנם בבגד העשוי יריעת ניילון או גומי אין משום איסור כיבוס כלל (כדלעיל), ומותר לשוטחו.

מה שהתירו באחרונים לשטוח בגדים שהרואים יכולים לתלות שלא כיבסו אלא שראו במים (ראה שש"כ פט"ו הערה לז) יתבאר להלן על סעיף נז.

458) במחצית־השקל סי' תרמ משמע שהם ב' טעמים שונים, והאיסור חל אפילו בחדרי חדרים או משום לא פלוג, או משום שמא יארע שיבוא אדם ויראהו.

אמנם בשוע"ר משמע שסובר כב' הטעמים, והביאור הוא שמהחשש שמא יזדמן לשם אדם תיקנו חכמים לאסור גם לעושה בחדרי חדרים, וכיון שתיקנו לאסור גם בחדרי חדרים שוב לא חילקו בין מקום שישנו חשש שמא יארע ויבוא אדם למקום שאין חשש זה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות השכמת הבוקר – לפי לוח "רב יומי"

ד לעולם יקדים אדם ימינו על שמאלו בכל דבר לפי שהימין היא חשובה בכל התורה כולה לענין עבודה ובהן יד ובהן רגל במלואים ובמצורע וכן בחליצה לכך יש לאדם גם כן לחלוק כבוד לימינו לעולם ולכן כשינעול מנעליו ינעול של ימין תחילה וכשחולץ חולץ של שמאל תחילה שזהו כבודה של ימין ומנעלים שיש בהם קשירה ינעול של ימין ולא יקשרנו ואח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו ואח"כ יקשור של ימין מפני שלקשירה יש לחלוק כבוד לשמאל שהיא חשובה בתורה לענין קשירת תפילין אך מנעלים שאין בהם קשירה ינעול של ימין תחילה וכן כשלובש חלוקו ושאר מלבושיו ילבש יד ימין תחילה וכן במכנסיים ואנפלאות רגל ימין תחילה ואם יש בהם קשירה יקשור של שמאל תחלה וכן כשרוחץ או סך ירחוץ או יסוך יד ימין תחילה וכשרוחץ כל גופו במרחץ ירחוץ ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל האיברים:

ה ויקום וילך בכפיפת הראש מעט ולא בקומה זקופה וגרון נטוי כענין שנאמר ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים ואפילו פחות מד' אמות אסור וכל המהלך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה שנאמר מלא כל הארץ כבודו ושיעור הזקיפה כל שלא יוכלו עיניו לראות למטה בסמוך לרגליו וצריך מחמת זה לילך בנחת שלא יכשל בהליכתו ומכל מקום לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי אלא במידה בינונית בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו (בלי שיזקיף עיניו למעלה יותר מדאי):

*

ו ומדת חסידות שלא לילך ד' אמות בגילוי הראש גם בימיהם שרוב העם היו רגילים לילך לפעמים הרבה בגילוי הראש מפני החום בימים ההם ועכשיו בזמן הזה שכולם דרכם לכסות ראשם לעולם אסור לילך או אפילו לישב בגילוי הראש משום צניעות שהרי זה כמגלה בשרו המכוסה וגם הקטנים נכון לכסות ראשם וכ"ש במדינות אלו שהנכרים נהגו לגלות ראשם וישראלים קדושים נזהרים בזה משום צניעות א"כ ההולך או אפילו היושב בגילוי הראש כמו הנכרי הרי זה עובר בלאו דובחוקותיהם לא תלכו אך אם משים ידו על ראשו לכסותו די בכך להיכר רק שלא יזכיר שם שמים כמו שיתבאר בסימן צ"א:

ב דין לבישת בגדים:

א וגם כשיכנס לבית הכסא יהא צנוע ולא יגלה בשרו אלא כמה שצריך ובעת הצורך ולא קודם לכן אפילו רגע ולכן לא יגלה עצמו עד שישב ולא יגלה מלאחוריו כי אם טפח ומלפניו טפחיים משום קילוח מי רגלים הניתז למרחוק ויש גורסים בהפך ובאשה מלפניה ולא כלום ומלאחריה טפח או טפחיים לפי חילוף הגרסאות ולענין מעשה יש לצמצם כל מה שאפשר:

ב ולא יכנסו שני אנשים יחד אלא ישב יחידי ויסגור הדלת בעדו שלא יכנס אחר לשם ואם מפחד לישב יחידי יניח אחר ידו על ראשו דרך חלון אך לא יספר עמו שאין מספרים בבית הכסא משום צניעות ולכך אם אי אפשר לסגור הדלת ואיש אחר רוצה ליכנס ינחרו זה לזה ולא

ידברו רק הנשים כשהולכות לבית הכסא הקבוע לרבים כמו בית הכסא שבשדה בימיהם או בחצר בית הכנסת במדינות אלו תיקנו חכמים להיות נכנסות שתים יחד או אפילו יותר ולהיות מספרות זו עם זו שם כדי שישמע קולן מבחוץ ולא יכנס איש לשם ויתייחד עמהן:

*

ג וכשנפנה במקום מגולה כמו בשדה צריך להתרחק עד שלא יוכל חבירו לראות את פירועו מה שמגלה מבשרו מלפניו או מלאחריו וא"צ להתרחק יותר עד שלא יראנו אלא אע"פ שרואהו מרחוק אין בכך כלום ואחורי הגדר נפנה מיד וכן בחצר אחורי כותל הבית ואע"פ שחבירו שומע קול עיטושו שלמטה אין בכך כלום שבהשמעת קול עיטוש שלמטה אין בו איסור כלל משום צניעות (אלא שהיא חרפה ובושה לרוב בני אדם ומי שאינו מקפיד אינו מקפיד וכן בימי חכמי התלמוד [עיין סי' ק"ג ובתרומת הדשן סימן ט"ז] לא היו מקפידין על זה):

ד ובכל הלכות צניעות של בית הכסא צריך ליזהר בלילה כמו ביום לבד מריחוק מקום בשדה וכיוצא בה שבלילה א"צ להתרחק כלל ויוכל ליפנות אפילו ברחוב העיר ואם יש שם איזו קרן זוית יפנה שם והוא כשאין שם אדם אבל כשיש שם אדם אפילו נכרי אסור ליפנות בפניו כל שהוא בסמוך לו עד שיוכל לראותו אפילו אינו יכול לראות את פירועו כי מאחר שרואהו מקרוב אין זו צניעות:

ה וכל זה ליפנות אבל להטיל מים התירו אפילו בפני רבים וביום משום חשש סכנה שלא יהא עקר ולכן אסור לו לנהוג צניעות ולהמתין אם צריך לכך ומכל מקום יש לו להסתלק לצדדים ואפי' אשה מבנה הקטן:

ו הנפנה במקום מגולה שאין בו מחיצות צריך לכוין פניו לדרום ואחוריו לצפון או להפך אבל לא יפנה באחוריו למערב ולא למזרח מפני כבוד השכינה שהשכינה במערב ופני השכינה למזרח ולכך נקרא מזרח קדם ומערב אחור כמ"ש אחור וקדם צרתני ודרום נקרא ימין ותימן ואם נפנה ואחוריו לקרן מערבית דרומית או צפונית או לקרן מזרחית דרומית או צפונית אם משוכה כלפי צפון או דרום יותר מכלפי מזרח או מערב מותר ואם לאו אסור ובמקום שאפשר טוב ליזהר שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון ולא להפך כדי שלא ליפנות נגד ירושלים והמקדש ברוב מדינות אלו שהן משוכות ונטויות לצפון ירושלים יותר מלמערבה וכל שכן במדינות המכוונות לצפון ירושלים ממש:

*

ז וכל זה במקום מגולה אבל במקום שיש בו מחיצות ואפילו אין שם רק מחיצה אחת במערב יושב בצד המחיצה בסמוך להונפנה ואחוריו למערב כלפי המחיצה ואם היא במזרח יושב בצדה ואחוריו למזרח ועל כן אין להקפיד כלל בבתי כסאות הבנוים בבתים או בחצרות ואפילו אין מחיצה אחרת חוץ לבית הכסא רק כותל בית הכסא עצמו נדון משום מחיצה ויש אומרים שאין שום מחיצה מועלת לזה וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה במקום שאפשר שלא לבנות בית הכסא תחילה לפנות שם למערב או למזרח אלא לצפון וכל זה לפנות אבל להטיל מים מותר בכל ענין אפילו למערב ומזרח במקום מגולה:

ח לא ישב ויפנה במהרה ובחוזק לפי שנפתח הנקב בחזקה וניתקין שיני הכרכשתא ויוצאת וכן מטעם זה לא יאנוס לדחוק את עצמו יותר מדאי וכן כשמקנח לא יקנח בחתיכת חרס שאינה חלקה וכיוצא בזה פן ינתק או ינקב הכרכשתא ומטעם זה התירו לטלטל בשבת צרורות שהם אבנים דקים וחלקים לקנח בהם אע"פ שהם מוקצים גם אם יש לפניו חתיכת חרס שאינה מוקצה והתירו להכניס לבית הכסא אבנים דקים הרבה עד כמלא היד לקנח בהן בזה אחר זה עד שיצא האחרון נקי ושוב אסור לקנח בהם יותר בשבת וכן בחול א"צ לקנח יותר כי זהו סימן שאין עוד ממשות צואה בפי הטבעת במקום שיכולה להיות נראית כשהוא יושב מאחר שהוא מקנח עצמו ג"כ בעודו יושב והקינוח יצא נקי אך מדת חסידות לרחוץ פי הטבעת במים:

ט ומי שאינו איסטניס ומקנח באצבעותיו ממש לא יקנח ביד ימין אלא בשמאל מפני שבאצבעות ימינו קושר תפילין על שמאלו וטוב ליזהר מלקנח באצבע אמצעית מפני שכורך עליה הרצועה ואיטר שמניח תפילין על ימין וקושרן עליה בשמאל של כל אדם יקנח בימין של כל אדם וכל זה לקנח אבל לשפשף נצוצות של מי רגלים מותר גם בימין וכן להרוג כנה:

*

י המטיל מים מעומד ואם לא יגביה האמה יפלו נצוצות מי רגלים הרבה על רגליו מותר לו לסייע בבצים מלמטה להגביהו ואם נפלו על רגליו צריך לשפשפם בידיו מיד ולא ילך כך בין הבריות אבל לא יאחז באמה להגביהו שכל האוחז באמה כאלו מביא מבול לעולם פן יתחמם ויוציא זרע לבטלה אם לא שאוחז מעטרה ולמטה לצד הארץ ששם אינו מביא לידי חימום או שאוחז במטלית עבה שאינה מחממת ומי שהוא נשוי ואשתו עמו בעיר והיא טהורה מן הדין מותר לו לאחוז גם מעטרה ולמעלה כי מאחר שיש לו פת בסלו אינו בא לידי הרהור וחימום אך מדת חסידות להחמיר וגם מן הדין לא התירו לנשוי לאחוז אלא להשתין כדי שלא יפלו נצוצות על רגליו אבל לא להתחכך אם לא במטלית עבה שאינה מחממת כלל:

יא המשהה את נקביו בין גדולים בין קטנים עובר מדברי סופרים משום אל תשקצו את נפשותיכם אך לא העמידו חכמים דבריהם במקום כבוד הבריות כגון עד שימצא מקום צנוע וכן במקום הפסק בתפלה ואפילו בברכות קריאת שמע כמו שיתבאר בהלכות קריאת שמע ותפלה ויש אומרים שבקטנים אין בהם משום בל תשקצו אלא שאסרו משום סכנה וגם שלא יהא עקר וכל שיכול להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בקטנים בין בגדולים לדברי הכל ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה מכשיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו כל זמן שאינו נצרך ומתאוה הרבה (בענין שאילו לא היה מעמיד עצמו בכח ומגביר כח המחזיק על כח הדוחה היה כח הדוחה גובר מאליו על כח המחזיק ועושה צרכיו בלי

שום סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו כלל אפילו מעט מזעיר אבל אם כח הדוחה לא היה גובר כל כך על כח המחזיק בלי סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו מעט נמצא כשמעמיד על עצמו ומונע מלדחוק אינו נקרא משהה נקביו כי אינו אלא שב ואל תעשה ואין בו משום בל תשקצו):

ג הנהגת בית הכסא:

*

א תקנו חכמים ליטול ידיו במים בכל שחר ולברך על נטילת ידים והטעם יש מפרשים משום קריאת שמע ותפלה של שחרית לפי שהידים עסקניות הן ומן הסתם משמשו בשינה במקומות המטונפים שבגופו כמו שיתבאר וסמך לנטילה זו שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' לשמיע בקול תודה וגו' ואף שכשאין לו מים יכול לנקות ידיו בכל דבר שמנקה שהרי לא נאמר ארחץ במים אלא בנקיון וכמו שיתבאר בסי' צ"ב מכל מקום מצוה לחזר אחר מים עד מיל ואפילו הולך בדרך יחזור לאחוריו עד מיל כמו שיתבאר שם ומברכים על מצוה זו כדרך שמברכין על כל מצות של דבריהם אבל לתלמוד תורה ולהזכרת השם בשאר ברכות חוץ מקריאת שמע ותפלה א"צ לחזר אחר מים אלא די לנקות ידיו בכל דבר שמנקה ולפיכך גם כשנוטל במים לא יברך אבל לתפלת מנחה או ערבית צריך לחזר אחר מים עד מיל כמו לתפלת השחר לסברא זו ולסברא זו צריך לברך ג"כ על נטילת ידים למנחה או לערבית אם אין ידיו נקיות וצריך ליטול אבל אין המנהג כן עכשיו בכל ישראל אלא אין מברכין על נטילת ידים רק בשחר לבד כי כך היתה תקנת חכמים ליטול ידיו במים בכל שחר לבד ולא בשביל נקיון כפים לתפלה אלא מהטעם המפורש בזוהר (פ' וישב) ומוזכר ג"כ בגמ' כדי להעביר רוח הטומאה השורה על הידים מפני הסתלקות קדושת הנשמה בלילה מגוף האדם כשישן ולהתקדש בקדושתו של מקום ברוך הוא ע"י זריקת מים טהורים מן הכלי ככהן המקדש ידיו מן הכיור ולכך תקנו לברך אשר קדשנו כו' ומכל מקום ראוי לחוש גם לסברא הראשונה למעשה לחזר אחר מים גם לתפלת מנחה וערבית עד מיל אבל לא לברך שספק ברכות להקל אך אין צריך ליטול מן הכלי אלא יכול לשכשך בתוכו ואפילו אינו שלם ואפילו במים שבקרקע ואפילו אין בהם רביעית ואפילו מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה כי מאחר שנטילת ידים לתפלה אינה אלא משום נקיון אין צריך כלי ולא כח נותן ולא מים כשרים ולא שאר דברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה אך צריך ליטול עד הפרק כמו לסעודה דהיינו עד חיבור האצבעות לכף היד לסברא הראשונה שבסוף סימן קס"א וכדי לצאת גם לסברא האחרונה שם יקח עוד מעט מים בכפו וישפשף כפות הידים זו בזו לנקות לקיים ארחץ בנקיון כפי:

*

ב וגם בתלמוד הזהירו על רוח הטומאה זו ששורה על הידים ואמרו שאינה עוברת לגמרי עד שיטול ג' פעמים בסרוגין וגם הזהירו מאד שלא ליגע ביד קודם נטילה לא לעין ולא לאזן ולא לחוטם ולא לפה ולא לפי הטבעת ולא למקום הקזת דם ולא לאמה כגון מעטרה ולמטה או לצורך זיווג ולא למים שבגיגית המוכנים לנטילת ידים לכל בני ביתו שלא יטמאם בידיו וכן יזהר מאד בשעת נטילת ידיו מהכלי שלא יגע במים תוך הכלי ויטמאם כי אין המים מטהרים הידים אלא בשפיכה וכל שכן שצריך ליזהר מאד שלא ליגע קודם נטילה בשום מאכל או משקה שלא לטמאם וצריך להזהיר הנשים על זה ביותר כי רוב תיקון המאכלים הוא על ידן אבל לנגיעת הנכרים אין לחוש כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא בכלי של קדש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד ומטעם זה נהגו להקל בנגיעת הקטנים שלא הגיעו לחינוך לפי שגמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים ויום א' לזכר וי"ב לנקבה שלכן נתחייבו אז במצות מן התורה ונעשו בני עונשים ותחלת כניסת נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך (גם במצות מילה ולכן הנזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו):

ד דיני נטילת ידים:

'תורה אור' פרשת בא – הפרשה החסידית

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה וְגו'[1]

"**שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה.** יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, א־ב):

הִנֵּה נוֹדַע שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא חָתָן וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִקְרָא בְּשֵׁם כַּלָּה, וְהַיְינוּ עַל שֵׁם הַמְשָׁכַת וְהַשְׁפָעַת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וּכְמַאֲמָר רַז"ל: "בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ" – "זֶה מַתַּן תּוֹרָה"[2]. וְלָכֵן הַמְשַׁמֵּחַ אֶת הֶחָתָן

1. (נֶאֱמַר בְּלֵאדִי בְּיוֹם ה', שִׁשָּׁה יָמִים בְּחוֹדֶשׁ שְׁבָט תקע"א, עַל חֲתוּנַּת הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל מִצְּעַרְקָאס עִם הָרַבָּנִית דְּבוֹרָה לֵאָה בַּת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי).

2. (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא. תַּעֲנִית כו, ב)

"זוֹכֶה לְתוֹרָה שֶׁנִּיתְּנָה בָּהּ' קוֹלוֹת" – בְּפֶרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת (ו, ב), כִּי חָתָן – "חוּת דַּרְגָּא"[3], דְּהַיְינוּ יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה. וּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל הִיא מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן כָּל נִיצוֹץ וְנִיצוֹץ מִיִּשְׂרָאֵל בִּפְרָט, הוּא בִּבְחִינַת כַּלָּה.

וְהִנֵּה כַּלָּה יֵשׁ בּוֹ ב' פֵּירוּשִׁים:

הָא' – מִלְּשׁוֹן כִּלָּיוֹן, שֶׁמְּכַלֶּה וּמְבַלֶּה הַכֹּל, מִלְּשׁוֹן כָּלָה[4]. כִּי מִלַּת כַּלָּה הִיא שֵׁם דָּבָר הַמּוֹרֶה עַל הַפְּעוּלָּה, כְּמוֹ רַכָּה, זַכָּה, דַּקָּה. וְנִקְרָא כַּלָּה עַל שֵׁם שֶׁמְּכַלֶּה כו'. וְכֵן אִיתָא בְּרַבּוֹת[5]: "שֶׁנִּתְכַּלּוּ".

וְהַב' – מִלְּשׁוֹן "כָּלְתָה נַפְשִׁי כו'" (תְּהִלִּים פ"דן, ג), וְהַיְינוּ תְּשׁוּקַת הַנֶּפֶשׁ לִידַבֵּק וְלִיכָּלֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ[6].

וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה בִּקְרִיאַת־שְׁמַע יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת מְסִירַת־נֶפֶשׁ: הָא' – לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד"[7]. וְהַב' – "וְאָהַבְתָּ" [..] בְּכָל נַפְשְׁךָ[8], "אֲפִילּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ כו'"[9]. וּלְהָבִין עִנְיָנָם וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּינֵיהֶם.

וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין: אֵיךְ שַׁיָּךְ "וְאָהַבְתָּ [..] בְּכָל לְבָבְךָ" (שָׁם) אַחַר בְּחִינַת מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּ"אֶחָד"; שֶׁהֲרֵי בְּ"אַהֲבָה" כְּתִיב סוֹף פָּרָשַׁת נִצָּבִים (נִצָּבִים ל, כ): "לְאַהֲבָה כו', כִּי הוּא חַיֶּיךָ", אֲבָל הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ הוּא לְהַשְׁלִיךְ חַיָּיו מִנֶּגֶד, שֶׁהוּא בִּיטּוּל בְּמְצִיאוּת לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ[10], וְאִם כֵּן, אֵיךְ אַחַר מַעֲלַת וּמַדְרֵגַת הַבִּיטּוּל דְּמְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּ"אֶחָד" יִהְיֶה שַׁיָּךְ בְּחִינַת "וְאָהַבְתָּ" – "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב"?

וְהָעִנְיָן:

כִּי הִנֵּה הַבְּחִינָה הָא' לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד" הוּא מֵחֲמַת "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'". כִּי "שְׁמַע" – מִלְּשׁוֹן הֲבָנָה[11], שֶׁהִיא הִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁהוּא אֶחָד כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): אֲנִי הֲוָיָה לֹא שָׁנִיתִי כו'"; "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא כו'"; "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי **אֵין אֱלֹקִים**" (יְשַׁעְיָה מד, ו) – פֵּירוּשׁ "אֱלֹקִים" – הַמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר כו'. כִּי לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ אֵין שׁוּם הֶעְלֵם מַעֲלִים וּמַסְתִּיר בְּלָל, כִּי "כּוֹלָא קַמֵּיהּ – כְּלָא חָשִׁיב"[12] כו'.

וְאִי לָזֹאת "וְלֹא **תְּחַלְּלוּ** אֶת שֵׁם קָדְשִׁי כו'" (אֱמוֹר כב, לב) – שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת **מְקוֹם חָלָל** כו', לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ חַס וְשָׁלוֹם. וּמִמֵּילָא בְּטֵלִים כָּל הַתַּאֲווֹת וְהַיֵּשׁוּת, וּלְגַרְמֵיהּ כו'. וְזֶהוּ לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן – שֶׁמְּכַלֶּה לְגַרְמֵיהּ כו', שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ כָּל רְצוֹנוֹתָיו, וְלֹא יִשָּׁאֵר שׁוּם רָצוֹן רַק אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ[13].

וְהַבְּחִינָה הַב' הִיא מִלְּשׁוֹן "כָּלְתָה נַפְשִׁי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּשׁוּקָה וְאַהֲבָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ. דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא יֵשׁ וְדָבָר (וְלֹא כִּלָּיוֹן הַיֵּשׁ לְגַמְרֵי כְּמוֹ בִּבְחִינָה הָא') אֶלָּא שֶׁמְּבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ, שֶׁרוֹצֶה לִיכָּלֵל וְלִיבָּטֵל כו'.

וְלָכֵן מַפְסִיקִים בֵּין ב' בְּחִינוֹת מְסִירַת־נֶפֶשׁ הַנַּ"ל בְּ"בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – בְּחִינַת יִחוּדָא־תַּתָּאָה:

שֶׁמִּבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ נִתְהַוּוּ כָּל הַנִּבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ, לְפִי שֶׁ"אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם"[14], זֶהוּ מְקוֹר קִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַנִّבְרָאִים. וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה מד, ו): "**וּמִבַּלְעָדַי** אֵין אֱלֹקִים", "מִבַּלְעָדַי" דַּוְקָא, דְּהַיְינוּ חוּץ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ חַס־וְשָׁלוֹם. אֲבָל "הַוַיָ"ה" בְּעַצְמוֹ הוּא "אֱלֹקִים" – "**אֲנִי** הֲוָיָה אֱלֹקֵיכֶם" (וָאֵרָא ו, ז) – אֲנִי בְּעַצְמִי כו', שֶׁמְּצַמְּצֵם וּמַסְתִּיר

---

3. (רַד דַּרְגָּה. רְאֵה יְבָמוֹת סג, א).

4. (וּכְמוֹ "כָּלָה שְׁאֵרִי" (בְּתְהִלִּים ע"גו, כו) דְּתִרְגֵּם יוֹנָתָן: "אִשְׁתֵּיצָא גּוּשְׁמִי", דְּהַיְינוּ לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן. וְכֵן (בְּיֹשַׁעְיָה ט"ד, ד'). וְכָךְ גַּם כֵּן בְּכָלָה בְּפִתָּח יֵשׁ לוֹמַר הַפֵּירוּשׁ גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה. וְכֵן הוּא בְּזֹהַר פָּרָשַׁת אַחֲרֵי (דף ע"ב) עַל פָּסוּק (וַיֵּשֶׁב לח, טז) "כִּי כַלָּתוֹ הִיא" – "שֵׁצַיְיתָא כו'").

5. (בְּמִדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יג, ב: "בָּאתִי לְגָנִי אֲחֹתִי כַלָּה וגו'" . . כַּלָּה שֶׁנִּתְכַּלּוּ בַּגָּלוּת).

6. (וּכְמוֹ דְּתִרְגֵּם יוֹנָתָן שָׁם: "תְּאֵיבַת נַפְשִׁי" שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּשׁוּקָה, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית ג, טז): "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ", וְתַרְגּוּמוֹ: "תֵּיאוּבְתִּיךְ").

7. (רְאֵה שו"ת הָרַשְׁבָּ"א חֵלֶק ה תְּשׁוּבָה נה. בַּ"ח טור אוֹרַח חַיִּים סִימָן סא. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַקְרִיאַת שְׁמַע פֶּרֶק יב)

8. וְאָתְחַנַּן ו, ה).

9. (בְּרָכוֹת נד, א (בְּמִשְׁנָה). הוּבָא בַּסִּפְרֵי וּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק).

10. (וְעַיֵּן בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַאֲמַר רַז"ל עַל פָּסוּק כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ" (תּוֹרָה אוֹר נג, א). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חַיָּיב אִינַשׁ לְבָסוּמֵי בְּפוּרְיָא" (תּוֹרָה אוֹר צט, ב)).

11. (כְּמוֹ "דִּבַּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ" (שְׁמוּאֵל א ג, י) – מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ג חֵלֶק ב עַמּוּד תרעז וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת. וּרְאֵה רַשִׁ"י מִקֵּץ מא, סו: "תִּשְׁמַע לְשׁוֹן הֲבָנָה וְהַאֲזָנָה". רַשִׁ"י תְּבוֹא כח, מט. וְעוֹד. וּבַזֹּהַר אִידְּרָא רַבָּה חֵלֶק ג קלח, ב: "שְׁמַע לְשׁוֹן הָבֵן". וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית א, א. לִקּוּטֵי תּוֹרָה נָשׂא כ, ד. פִּינְחָס פ, א. וְאָתְחַנַּן יא, ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

12. (זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה יא, ב. עַל פִּי דָּנִיאֵל ד, לב).

13. (וְזֶהוּ עִנְיָן "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי" – כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "אִשְׁתֵּיצָא גּוּשְׁמִי". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת אַחֲרֵי הַנַּ"ל: "שֵׁצַיְיתָא דְּעָלְמָא", הִיא כִּלָּיוֹן כָּל הָרְצוֹנוֹת.

וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "כִּי תֵצֵא" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה לו, ב): "לִהְיוֹת נְקוּדַּת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב עוֹלֶה וְנִכְלָל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלֹא מֵהָעוֹלָם־הַזֶּה לְבַד כו', אֲלָא אֲפִילּוּ מִגַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְהָעֶלְיוֹן. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: 'מִי לִי בַּשָּׁמַיִם כו', כָּלָה שְׁאֵרִי כו'").

14. (סֵפֶר הַחַיִּים, סֵפֶר הַגְּאוּלָּה פֶּרֶק ב. בַּחַיֵּי וַיֵּשֶׁב לח, ל. עֵמֶק הַמֶּלֶךְ שַׁעַר שַׁעֲשׁוּעֵי הַמֶּלֶךְ רֵישׁ פֶּרֶק א)

אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַבִּלְתִּי בַּעַל גְּבוּל לִהְיוֹת גִּילוּי בְּחִינַת נִבְרָאִים בִּבְחִינַת יֵשׁ, וּ"כְּהָדֵין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינַּיהּ וּבֵיהּ"[15].

וּמִבְּחִינָה זוֹ שֶׁל "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "וְאָהַבְתָּ", בִּבְחִינַת "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב כו'". מַה שֶׁאֵין כֵּן יְחוּדָא־עִילָּאָה, הוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל מַמָּשׁ בְּמִסִּירַת־נֶפֶשׁ[16].

וּב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ נִקְרָא בִּלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה: שְׁכִינְתָּא־עִילָּאָה וּשְׁכִינְתָּא־תַּתָּאָה[17] כו'. וְהֵן הֵם ב' בְּחִינוֹת כַּלָּה שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים. שֶׁכָּל שִׁיר הַשִּׁירִים מְדַבֵּר עַל ב' בְּחִינוֹת כַּלָּה הַנַּ"ל כַּיָּדוּעַ, כִּי ב' פְּעָמִים נֶאֱמַר וְנִשְׁנָה בְּשִׁיר הַשִּׁירִים הַחִיבּוּב שֶׁבֵּין חָתָן וְכַלָּה, וְרוֹמֵז עַל ב' בְּחִינוֹת כַּלָּה הַנַּ"ל[18]. :

ב. וְהִנֵּה, מִב' בְּחִינוֹת כַּלָּה הַנַּ"ל נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת ב' בְּחִינוֹת חֲתָנִים – בְּחִינַת "חוּת דַּרְגָּא". וְזֶהוּ "קוֹל מִצְהֲלוֹת **חֲתָנִים** מֵחוּפָּתָם"[19], "חֲתָנִים" תְּרֵי מַשְׁמַע.

וְהָעִנְיָן יוּבָן בַּמַּאֲמָר[20]: "מֶלֶךְ מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר עֲדֵי עַד **שְׁמוֹ הַגָּדוֹל**". וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מַהוּ שֵׁם גָּדוֹל וְקָטָן?

וְכֵן צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[21]: "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא **וּשְׁמוֹ** בִּלְבָד", אֵיךְ שַׁיָּךְ בְּחִינַת "שֵׁם" "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם" – שֶׁעֲדַיִּין לֹא הָיָה מִי שֶׁיִּקְרָאֵנוּ בִּשְׁמוֹ?

וְיוּבָן עַל פִּי מַה שֶׁנּוֹדַע, שֶׁהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא בַּגְּמָרָא וּבַמִּדְרָשִׁים בְּשֵׁם "**הַקָּדוֹשׁ** בָּרוּךְ־הוּא"[22], שֶׁבְּחָרוּ בְּשֵׁם זֶה וְלֹא בְּשֵׁמוֹת וְכִינּוּיִים אֲחֵרִים כְּמוֹ רַחוּם וְחַנּוּן, לְפִי שֶׁהוּא מוֹרֶה שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כו'[23], וְאֵין עֲרוּךְ הַמְּשָׁכוֹת וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּרֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֶלָּא כִּטְפָּה מִיָּם אוֹקְיָינוֹס.

וְזֶהוּ מַאֲמָר רַז"ל[24]: "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא **יוֹשֵׁב** וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כו'", פֵּירוּשׁ: עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, אֶלָּא שֶׁ"יּוֹשֵׁב" וּמַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת מִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה, כְּאָדָם הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ. וְהֶאָרָה זוֹ נִקְרָא בְּחִינַת "שֵׁם" – שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה.

(וְעִנְיָן "קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבָד", הַיְינוּ הַמָּקוֹר וְהַשֹּׁרֶשׁ וְהַיְכוֹלֶת שֶׁיֵּשׁ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת גִּילוּי בְּחִינַת זִיו וְהֶאָרָה שֶׁיִּהְיֶה מְמֻנֶּה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת שֶׁיַּעֲלֶה בְּחֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ.

וּכְמוֹ זִיו הַשֶּׁמֶשׁ הַכָּלוּל בְּמָאוֹר שֶׁהוּא הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמָהּ. אֶלָּא שֶׁבְּנִמְשָׁל הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר אֵין קֵץ, שֶׁהֲרֵי הַשֶּׁמֶשׁ מְאִירָה הַזִּיו שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְמַעְלָה, מֵהַמְשָׁכַת וְגִילוּי הַזִּיו עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַיְינוּ "כְּשֶׁעָלָה בִּ**רְצוֹנוֹ**" כו'", אִם כֵּן הַזִּיו הַכָּלוּל בּוֹ הַיְינוּ מַה שֶׁיֵּשׁ בִּיכוֹלֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהָאִיר בְּחִינַת זִיו וְהֶאָרָה כו', אֲשֶׁר יְכוֹלֶת וְכֹחַ זֶה נִקְרָא "שְׁמוֹ".

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב: "**כֹּחַ** אַדְנָי" (שֹׁלַח יד, יז), "**בְּכֹחֲךָ** הַגָּדֹל" (עֵקֶב ט, כט), וְהַיְינוּ לְפִי כִּי מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ אֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשִּׁפְעָה וְהַמְשָׁכָה כְּלָל[25]. וְלָכֵן כֹּחַ וּמְקוֹר הַהַמְשָׁכָה נִקְרָא "שְׁמוֹ". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים"[26], שֶׁגַּם בְּחִינַת "**מְקוֹר** חַיִּים" הוּא נִקְרָא "עִמְּךָ", שֶׁהוּא בְּחִינַת הַטִּפָּל וּכְלָא חָשִׁיב כו').

וְזֶהוּ עִנְיָן "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּ"שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" הַזֶּה הוּא "מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר **עֲדֵי עַד**" –

15. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה כא, ה).

16. (וּבָזֶה מִתּוֹרָץ אֵיךְ שַׁיָּךְ "וְאָהַבְתָּ" אַחַר הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ בְּ"אֶחָד" – דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁמַּפְסִיקִים בְּ"בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן זֶה בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלָו" (תּוֹרָה אוֹר כט, ב) בְּאוֹפֶן אַחֵר קְצָת. וְהַמֵּבִין יָבִין שֶׁעוֹלֶה בְּקָנֶה אֶחָד).

17. (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן לח. תִּקּוּנֵי זֹהַר חָדָשׁ ק, ד. זֹהַר חֵלֶק א כו, א. וְעוֹד).

18. (וְעַיֵּין בַּ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר ח' פֶּרֶק י"ג, מֵעִנְיָן שְׁכִינְתָּא־עִילָּאָה וּשְׁכִינְתָּא־תַּתָּאָה. וּבְ"זֹהַר הָרָקִיעַ" רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, גַּבֵּי מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם בַּזֹּהַר: "מַה שׁוֹשַׁנָּה כו' אוּף כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כו'".

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֵירוּשׁ "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל", לְקַמָּן (לט, ג) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת" בְּשֵׁם הַ"מִּשְׁנַת חֲסִידִים". וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" כו' (תּוֹרָה אוֹר פד, ב). וְעַיֵּין בְּסֵפֶר "הַדְּרַת מֶלֶךְ" סִימָן קנ"ו.

וְהַמְּכֻוָּן הַכֹּל אֶחָד – שֶׁהוּא עִנְיָן שְׁנֵי הַמַּדְרֵגּוֹת דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיָן ב' בְּחִינוֹת כַּלָּה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַרְשְׁתִּיךְ לִי", (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ח, ב) בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר. וְאָפְשָׁר הוּא עִנְיָן אַחֵר קְצָת. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַתָּה נֵרִי" (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ מא, א), בְּעִנְיָן דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים וְדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים).

19. (נִסַּח שֶׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל נִישׂוּאִין).

20. (בִּרְכַּת בָּרוּךְ שֶׁאָמַר).

21. (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג).

22. (רְאֵה לְעֵיל תַּזְרִיעַ כב, ג. בְּהַעֲלוֹתְךָ לד, ג).

23. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת מִקֵּץ, בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים" (תּוֹרָה אוֹר לה, ג). וּלְקַמָּן בַּדִּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁעַל פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" (דף כא, ב)).

24. (תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה רֵישׁ פֶּרֶק יח, עֲבוֹדָה זָרָה ג, ב. ד, ב).

25. עַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵתֶם נִצָּבִים" (לְעֵיל שָׁם מד, ג).

26. (תְּהִלִּים לו, י. רְאֵה לְעֵיל וַיִּקְרָא נא, ד).

בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף. וְזֶהוּ כִּי הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ יָחִיד וּמְיוּחָד, וְעִיקָּר "חֵי הָעוֹלָמִים" הוּא רַק בְּחִינַת "מֶלֶךְ כו'".

כִּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ דֶּרֶךְ עִילָּה וְעָלוּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים, שֶׁאִם כֵּן הָיָה בְּחִינַת שִׁינּוּי כִּבְיָכוֹל. כִּי בְּעִילָּה וְעָלוּל יֵשׁ שִׁינּוּי בְּהָעִילָּה עַל יְדֵי הַהַשְׁפָּעָה.

כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּשָׁעָה שֶׁהָרַב מַשְׁפִּיעַ לְתַלְמִידוֹ, בְּהֶכְרֵחַ מֵשִׂים עִיּוּנוֹ בְּהַהַשְׁפָּעָה וְאֵין שִׂכְלוֹ פָּנוּי לְעַיֵּין בְּעִנְיָנִים וְשִׂכְלִיִּים כְּמוֹ שֶׁהָיָה פָּנוּי קוֹדֶם הַהַשְׁפָּעָה. אֲבָל בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי "אַתָּה הוּא קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וּמִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי חַס וְשָׁלוֹם. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁמִּקּוֹר חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ לְבָד – בְּחִינַת מַלְכוּת[27].

וּבֶאֱמֶת "כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ" (תְּהִלִּים קמח, יג), וְאֵין הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת שְׁמוֹ עַל יְדֵי עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַכֹּל בְּחִינַת אֵין־סוֹף, אֶלָּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי צִמְצוּם וְדִילּוּג, עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק בְּחִינַת "קַו וְחוּט" מִמַּלְכוּת דְּאֵין־סוֹף, וְעוֹד כַּמָּה צִמְצוּמִים וְהַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר[28], עַד שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל. וְכַיָּדוּעַ עִנְיָן 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' וּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' כו'.

וְהִנֵּה, הִתְלַבְּשׁוּת וְהַמְשָׁכָה זוֹ מ"שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה – "יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה"[29], הֵיא בְּחִינַת "רְנָנָה דְּאוֹרַיְיתָא". כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה **נָפְקַת**"[30], "נָפְקַת" דַּיְיקָא, הַיְינוּ, בְּחִינַת **גִּילּוּי** שֶׁל הַתּוֹרָה הִיא מֵחָכְמָה, אֲבָל הֶאָרָה הָעֲלִיּוֹנָה לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּחָכְמָה־עִילָּאָה, "חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא"[31], הֵיא בְּחִינַת טַעֲמֵי הַתּוֹרָה וּ"רְנָנָה דְּאוֹרַיְיתָא"[32] – זַרְקָא, מַקַּף, שׁוֹפָר כו'.

(כִּי הַנֵּה הַטְּעָמִים הֵם גַּם כֵּן כְּמוֹ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת – שֶׁהֵיא עִנְיָן הַמְשָׁכוֹת, וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן טנת"א[33]. אַךְ כִּי הֵם אוֹתִיּוֹת וְהַמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת תַּעֲנוּג עֶלְיוֹן, בְּחִינַת "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים" (תְּהִלִּים לו, י), מַה שֶּׁלְּמַעְלָה אֲפִילּוּ מִבְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים מִן הַחָכְמָה.

וְהָעִנְיָן: דִּכְמוֹ שֶׁיֵּשׁ אוֹתִיּוֹת־הַדִּבּוּר וְיֵשׁ אוֹתִיּוֹת־הַמַּחְשָׁבָה, כַּךְ יֵשׁ אוֹתִיּוֹת הַכְּלוּלִים בְּשֵׂכֶל וְגַם בִּלְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְזֶהוּ עִנְיָן הַטְּעָמִים.

וְ'טַעַם' גַּם כֵּן לְשׁוֹן "טוּב טַעַם" (תְּהִלִּים קיט, סו) וּמִתִּיקוּת. וְהַיְינוּ שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת וְהַמְשָׁכוֹת תַּעֲנוּג עֶלְיוֹן, מִבְּחִינַת "שֶׁעֲשׁוּעַ הַמֶּלֶךְ בְּעִצְמוּתוֹ"[34], וּכְדִכְתִיב (מִשְׁלֵי ח, ל): "וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ [..] שַׁעֲשֻׁעִים", וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה־עִילָּאָה, וְזֶהוּ "אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי" (תְּהִלִּים קיט, ע), וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן" כו'[35].

וּבְמָקוֹם אַחֵר נִתְבָּאֵר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּרֵכָה לג, ה): "וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ", כִּי "יְשׁוּרוּן" יֵשׁ לוֹמַר גַּם כֵּן לְשׁוֹן שִׁיר. וְגַם כְּמוֹ שֶׁהַשִּׁיר[36] הוּא עָגוֹל, כַּךְ בְּהַנִּיגּוּן נָעוּץ סוֹפוֹ בִּתְחִלָּתוֹ, שֶׁכְּשֶׁמְּסַיֵּים הַנִּיגּוּן יוּמְשָׁךְ הַתְּחָלָה שֶׁלּוֹ כו'. וְכָךְ לְמַעְלָה, הַנְּגִינוֹת וּטְעָמִים הֵם הַמְשָׁכַת בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' מַמָּשׁ. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא בִּבְחִינַת "מֶלֶךְ", כְּמַאֲמָר: "בָּרוּךְ אַתָּה הַוַיָ"ה אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִיָּוָנוּ"). :

ג. וְזֶהוּ "שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה": כִּי שִׁיר הוּא עִנְיָן הַהִתְכַּלְּלוּת בְּרָצוֹא וָשׁוֹב, וּלְמַעְלָה הוּא בְּחִינַת "מָטֵי וְלֹא מָטֵי" כו'[37].

וְזֶהוּ "שִׁיר הַשִּׁירִים" – פֵּירוּשׁ: שִׁיר שֶׁמִּמֶּנּוּ מְקַבְּלִים הַשִּׁירִים שֶׁלְּמַטָּה. שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה בְּחִינַת שִׁיר מִמַּטָּה־לְמַעְלָה. כִּי מְקוֹר הַנִּבְרָאִים הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ (שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת־דְּאֲצִילוּת), הִיא הָעוֹלָה וּמִתְכַּלֶּלֶת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל בְּמַאֲצִילָה בָּרוּךְ־הוּא בִּבְחִינַת שִׁיר – בְּרָצוֹא וָשׁוֹב.

וְגַם אַחֲרֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּבִי"עַ, הִנֵּה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁעוֹלִים וּמִתְכַּלְּלִים כו' נִקְרָא בְּחִינַת שִׁיר, כְּמוֹ הַנִּגּוּן בְּנִגּוּן הַמְנַגֵּן, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קוֹלוֹת עוֹלִים וְיוֹרְדִים בְּמַעֲלוֹת וּמוֹרָדוֹת,

---

27. (וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן **"שְׁמוֹ הַגָּדוֹל"**: בְּפָרָשַׁת שְׁלַח, עַל פָּסוּק "אֲנִי כו' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (לְעֵיל שְׁלַח מח, ג). וּבְפָרָשַׁת פִּינְחָס, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו'" (לְעֵיל פִּנְחָס עז, ג), מֵעִנְיָן **שְׁמוֹ גִּימַטְרִיָּא רָצוֹן** (פְּרֵי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַקְרִיאַת שְׁמַע סוֹף פֶּרֶק כח). וְעַל פָּסוּק "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת כו'" (תּוֹרָה אוֹר מט, ד)).

28. (עַיֵּין בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" חֵלֶק ב' פֶּרֶק ט' בַּהַגָּהָה).

29. (עֲבוֹדָה זָרָה גּ, ב).

30. (זֹהַר חֵלֶק ב מִשְׁפָּטִים קכא, א. וּרְאֵה שָׁם יִתְרוֹ פה, א).

31. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, פְּתַח אַלִּיָּהוּ).

32. (רְאֵה זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ח, א).

33. (= טְעָמִים, נְקוּדוֹת, תָּגִין, אוֹתִיּוֹת).

34. (סֵפֶר עֵמֶק הַמֶּלֶךְ שַׁעַר א).

35. וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן **רְנָנָא וּטְעָמִים שֶׁבַּתּוֹרָה**: עַל פָּסוּק "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים". וּבְפָרָשַׁת אֱמוֹר, עַל פָּסוּק "וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אוֹתָם". וּבְפָרָשָׁה וְזֹאת הַבְּרָכָה, עַל פָּסוּק "תּוֹרָה צִוָּה כו'".

36. (מִשְׁנָה שַׁבָּת ה, א: "וְכָל בַּעֲלֵי הַשִּׁיר יוֹצְאִים בְּשִׁיר וּנִמְשָׁכִים בְּשִׁיר". וּבְרַבִּי עוֹבַדְיָה בַּרְטְנוּרָא: "כְּמִין אֶצְעָדָה סָבִיב צַוָּארוֹ וְטַבַּעַת קְבוּעָה בּוֹ, וּמַכְנִיסִין בַּטַּבַּעַת חֶבֶל וּמוֹשְׁכִין הַבְּהֵמָה").

37. (וְעַיֵּין בְּ"עֵץ חַיִּים" (שַׁעַר אוֹן חֹטֶם פֶּה רֵישׁ פֶּרֶק ב דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְדַע". וְשָׁם רֵישׁ שַׁעַר עֲקוּדִים), דֶּבְּחִינַת "מָטֵי וְלֹא מָטֵי" נִמְשָׁךְ מִפֶּה דְּאַ"ק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹרוֹת הַטְּעָמִים דְּאַ"ק כו'. וְזֶהוּ "שִׁיר כו', מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ".

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיָן הַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת "מָטֵי וְלֹא מָטֵי", בְּבֵיאוּר עִנְיָן "מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם כו'" (לְעֵיל מַסְעֵי צה, ג) עַיֵּין שָׁם).

וְיֵשׁ כַּמָּה מִינֵי עֲלִיּוֹת עַד אֵין קֵץ וְשִׁיעוּר, וְהַכֹּל בִּבְחִינַת שִׁיר. וְזֶהוּ "כָּל בַּעֲלֵי הַשִּׁיר יוֹצְאִים בְּשִׁיר וְנִמְשָׁכִים בְּשִׁיר כו'"[38].

וְהִנֵּה, כָּל הַשִּׁירִים הַלָּלוּ שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה נִקְרָא "שִׁירָה" בְּ־ה' – לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח טו, א): "הַשִּׁירָה **הַזֹּאת**" – בְּחִינַת כַּלָּה. וּמִבְּחִינַת כַּלָּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת שִׂמְחַת חָתָן מֵהֶעְלֵם לְגִילוּי – "מְשַׂמֵּחַ חָתָן **עִם** הַכַּלָּה" – פֵּירוּשׁ: עַל יְדֵי יְדֵי הַכַּלָּה. שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת הַשִּׁירָה בָּהּ', בְּחִינַת כַּלָּה, נִמְשָׁךְ שִׁיר הָעֶלְיוֹן, בְּחִינַת דְּכַר[39], הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל", טַעֲמֵי הַתּוֹרָה וּרְנָנָה דְּאוֹרַיְיתָא, בְּחִינַת עֹנֶג הָעֶלְיוֹן – לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה[40].

(וְאֶפְשָׁר לוֹמַר פֵּירוּשׁ "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" – "**שִׁיר־אֵל**"[41]: כִּי בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ מִבְּחִינַת "שִׁיר" וּמִבְּחִינַת "הַשִּׁירִים"[42]). :

"**אֲשֶׁר** לִשְׁלֹמֹה" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, א):

כְּעִנְיָן "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם **בִּמְרוֹמָיו**" (אִיּוֹב כה, ב) – "מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל מַיִם וְגַבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ" – ב' הֲפָכִים כו'[43], כָּךְ לִהְיוֹת הִתְחַבְּרוּת וְהִתְכַּלְלוּת שְׁנֵי הֲפָכִים, מִמַּטָּה־לְמַעְלָה וּמִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל וְאֵין עֲרוֹךְ כו', וּכְטִפָּה מַיִם אוֹקְיָנוֹס כו'; וְהָעוֹלָמוֹת הֵם בְּחִינַת יֵשׁ וְנִפְרָד; וּכְדֵי לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּטִפָּה זוֹ, שֶׁאֵין עֲרוֹךְ מַמָּשׁ וְכו', מוּכְרָח לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת עוֹנֶג־עֶלְיוֹן שֶׁיִּתְעַנֵּג בְּהַמְשָׁכַת הַטִּפָּה כו'.

וְעוֹנֶג זֶה הוּא עִנְיָן הַשִּׁיר, שֶׁמִּזֶּה נַעֲשָׂה הַשָּׁלוֹם – הִתְקַשְּׁרוּת הַמַּשְׁפִּיעַ בַּמְּקַבֵּל כו', וְיִהְיֶה "אֲשֶׁר **לִשְׁלֹמֹה**": כִּי בְּתֵיבַת "לִשְׁלֹמֹה" נִכְלָל בְּחִינַת דְּכַר וְנוּקְבָא גַּם יָחַד. כִּי שְׁ**לֹמֹ**ה בְּחוֹלָ"ם – "מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ"[44] – הוּא הַמְשָׁכַת טִפַּת דְּכַר; וְגַם שְׁ**לֹמֹ**ה בָּהּ' מוֹרֶה עַל לְשׁוֹן נְקֵבָה, הִיא בְּחִינַת הַהֲעָלָאָה שֶׁמִּלְּמַטָּה־לְמַעְלָה – שֶׁבְּהִתְחַבְּרוּת שְׁנֵיהֶם נַעֲשָׂה יִחוּד עֶלְיוֹן וְנִמְשָׁךְ "שִׁיר" לְ"הַשִּׁירִים"[45].

וְהַגּוֹרֵם כָּל זֶה הוּא מַה שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב): "**יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ**":

כִּי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" בִּבְחִינַת שִׁיר וּטְעָמִים נִקְרָא בְּחִינַת "נְשִׁיקִין", גִּילוּי אַהֲבָה פְּנִימִית, כְּאַהֲבַת הָאָב לִבְנוֹ יְחִידוֹ, שֶׁמֵּרוֹב הָאַהֲבָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר "תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה"[46] כְּאִישׁ בּוֹעֲרָה, אֵינָהּ יְכוֹלָה לָצֵאת מִכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל בְּגִילוּי כִּי אִם בִּבְחִינַת צִמְצוּם גָּדוֹל שֶׁמִּתְצַמְצֶמֶת בְּהֶבֶל הַפֶּה וְרוּחַ פִּיו. וְאַף שֶׁזֶּהוּ מַעֲשֵׂה גַּשְׁמִיּוּת, אַף עַל פִּי כֵן, בָּזֶה דַּוְקָא מִתְגַּלֶּה פְּנִימִית הָאַהֲבָה, מַה שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּשׁוּם כְּלִי אַחֵר – לֹא בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר כו'[47].

כַּךְ הַתְּשׁוּקָה הַזֹּאת, וְהָעוֹנֶג־עֶלְיוֹן הַזֶּה, לִהְיוֹת הִתְגַּלּוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת הַטִּפָּה וְהַהַשְׁפָּעָה שֶׁבַּתּוֹרָה, הִיא בִּבְחִינַת דִּילּוּג וּקְפִיצָה שֶׁלֹּא בִּבְחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּי אִם בִּבְחִינַת צִמְצוּם גָּדוֹל – "יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כו'", "מְשׁוּבָּח וּמְפוֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל".

וְזֶהוּ "**יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ, וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי**" (תְּהִלִּים מב, ט):

שֶׁ"**יּוֹמָם**" עַל יְדֵי **יִשְׂרָאֵל** הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ חֶסֶד־עֶלְיוֹן בְּכָל יוֹם, בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה. וּכְמַאֲמָר רַז"ל (עֲבוֹדָה זָרָה) פָּרָק "לִפְנֵי אֵידֵיהֶן" (דַּף ג', עַמּוּד ב'): "שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת – הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שְׁנִיּוֹת – יוֹשֵׁב וְדָן, שְׁלִישִׁית – יוֹשֵׁב וְזָן וְכו'", שֶׁהוּא עִנְיָן הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּהַשְׁפָּעָה.

(פֵּירוּשׁ: "יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה" הַיְינוּ הַמְשָׁכַת מוֹחִין חַבַּ"ד, וּבַ"שְׁנִיּוֹת יוֹשֵׁב וְדָן" הַיְינוּ בְּחִינַת חַגַ"ת, וּבְשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת – "שְׁלִישִׁית יוֹשֵׁב וְזָן" – הַיְינוּ בְּחִינַת נֶהֶ"י, כַּנּוֹדָע שֶׁנֶּצַח וְהוֹד נִקְרָא "לַחֲמוּ בְלַחֲמִי" (מִשְׁלֵי ט, ה)[48]).

אֲבָל "**בַּלַּיְלָה שִׁירָה** עִמִּי", הוּא שִׁיר **הַמַּלְאָכִים** מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, שֶׁהוּא אַחַר הַמְשָׁכוֹת יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם – "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ כו'". וְ"שִׁירָה" כְּתִיב, "שִׁירוֹ" קְרִי –

38. (שַׁבָּת נא, ב). (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנוּכַּת הַבַּיִת" (רְאֵה לְעִיל בְּפָרָשַׁת בְּרָכָה צט, ג. סִידּוּר עִם דַּא"ח שַׁעַר חֲנוּכָּה רעה, ד וְאֵילַךְ). וְעַל פָּסוּק "וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל" (תּוֹרָה אוֹר ז, ג).

39. (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ, דַּף רפ"ד, עַמּוּד ב'. וְרפ"ה, עַמּוּד א').

40. (וְעַיֵּין מַעֲנָיָן "שִׁיר הַשִּׁירִים": בְּרֵבוֹת סוֹף פָּסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים". זֹהַר חֵלֶק ג': מ"ח, ב'. קל"ב, א'. קמ"ג, א"ב. קמ"ד, א"ב. קמ"ה, ב'. חֵלֶק ג': ע"ד, ב'. רפ"ד, ב').

41. (רְאֵה הַקְדָּמַת תִּקּוּנֵי זֹהַר, ג, סוֹף עַמּוּד א. שָׁם רֵישׁ תִּקּוּן י כה, א).

42. עַיֵּין לְקַמָּן בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה". וּבַזֹּהַר חֵלֶק א', וַיְחִי (דַּף רמ"ה). (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל מַעֲנָיָן יְשׁוּרוּן (לְעִיל נצ"ב מה, א). וּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בָּלָק (עב, א. עב, ד), עַל פָּסוּק "וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל כו'".

43. (בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יב, ח. רְאֵה לְעִיל בַּמִּדְבָּר י, א וְשָׁם נִסְמָן).

44. (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א, א (יא)).

45. וְעַיֵּין מַעֲנָיָן "**שְׁלֹמֹה**" בְּהָרַמַ"ז (דַּף קע"ו, עַמּוּד ב').

46. (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, י).

47. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי כו' אֶשָּׁקְךָ כו'" (תּוֹרָה אוֹר פ, ד)).

48. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פִּנְחָס (דַּף רי"ז, ב'), בְּעִנְיָן "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד" (תְּהִלִּים קד, טו): "הַהוּא לֶחֶם דְּאָזִילוּ שְׁחָקִים כו'" – שֶׁהֵם נֶצַח וְהוֹד. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ", (סִימָן טו) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה".

הוא עִנְיָן יִחוּד זו"נ כַּנַּ"ל. וְלָכֵן כְּתִיב "פִּיהוּ" וְלֹא "פִּיו" – בְּתוֹסֶפֶת ה', בְּחִינַת דְּכַר וְנוּקְבָא. :

ד. וְהִנֵּה, כָּל זֶה הוּא בְּחִינַת חָתָן הָא', חוּת דַּרְגָּא, הַמִּשְׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה – חָכְמָה־עִילָּאָה, "חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא וְכוּ'".

וּבְחִינַת חָתָן הַב' הוּא, כְּשֶׁכְּבָר נִמְשָׁךְ וְנִתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה, שֶׁיְּהֵא נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה בְּבִי"עַ – "וַיָּקֶם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל"[49] (תְּהִלִּים עח, ה), לִהְיוֹת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, וְיִהֵא נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה עוֹנֶג־הָעֶלְיוֹן בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת דְּבִי"עַ.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[50]: "אַלְפַּיִם שָׁנָה קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם קָדְמָה הַתּוֹרָה" – פֵּירוּשׁ: "אַלְפַּיִם" הַיְינוּ "אֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה", אֲאַלֶּפְךָ בִּינָה"[51], שֶׁמִּתְחִלָּה, הַמִּשְׁכָּה רִאשׁוֹנָה דְּתוֹרָה הִיא מִ"שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" בְּחָכְמָה וּבִינָה, וְזֶהוּ בְּחִינַת חָתָן־חוּת – **א'.**

וְאַחַר כַּךְ בְּחִינַת חָתָן **ב'** הוּא, מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הַתּוֹרָה מִב' אַלְפִּין הַנַּ"ל בָּעוֹלָם, הוּא בְּחִינַת הַמִּדּוֹת דְּזָ"א[52], דְּהַיְינוּ מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הַתּוֹרָה לְמַטָּה בְּבִי"עַ.

וְזֶהוּ **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו"**: "אֲשֶׁר" הוּא עוֹנֶג־הָעֶלְיוֹן נִמְשָׁךְ "בְּמִצְוֹתָיו" וּבַתּוֹרָה. כִּי הַתּוֹרָה אֵינָהּ – רַק פֵּירוּשׁ וּבֵיאוּר הַמִּצְוֹת.

וְהִנֵּה בַּמִּצְוֹת נֶאֱמַר (אַחֲרֵי יח, ה): **"אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם"**, פֵּירוּשׁ: שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָם לִהְיוֹת מִצְוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (קְדוֹשִׁים יט, לז): "וַעֲשִׂיתֶם **אֹתָם**" – אֲתֶם כְּתִיב[53], וְאַחַר כַּךְ **"וָחַי בָּהֶם"** – שֶׁמְּקַבֵּל מֵהֶם חַיּוּת, שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הָאָדָם.

דְּהִנֵּה כָּל הַמִּצְוֹת הֵם מִדְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים: אֶתְרוֹג, סוּכָּה, צִיצִית, וְקָרְבְּנוֹת – מִן הַבְּהֵמָה, מִן הַבָּקָר וְצֹאן[54], שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַבְּהֵמָה הִיא מִבְּחִינַת הַתּוֹהוּ – **"לִפְנֵי** מִלְּךָ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כּוּ'" (וַיִּשְׁלַח לו, לא), לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם. וּכְמַאֲמָר רַז"ל: אֲפִילּוּ "יַתּוּשׁ קִדְּמָךְ"[55]. אֶלָּא שֶׁנָּפַל לְמַטָּה בַּשְּׁבִירָה. וּמַה שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהִתְבָּרֵר וְלִיכָּלֵל בַּקְּדוּשָׁה נִתְהַוּוּ מַלְאָכִים – מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל כּוּ', וּמַה שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהִתְבָּרֵר נָפַל לְמַטָּה מַטָּה, עַד שֶׁבָּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה נִתְהַוּוּ בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת גַּשְׁמִיִּים, וְ"כָל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ"[56].

וְעַל יְדֵי **הָאָדָם** (־ שֵׁם מ"ה, בְּחִינַת הַתִּיקּוּן, בְּחִינַת חָכְמָה) שֶׁמַּעֲלֶה וּמַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, הִנֵּה "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה"[57], הִיא הָעוֹלָה לְמִקּוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ שֶׁבָּעוֹלָם הַתֹּהוּ, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם, עַד שֶׁהָאָדָם הוּא מְקַבֵּל חַיּוּת מֵהֶם – "וָחַי בָּהֶם כּוּ'".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת: שֶׁצִּיצִית הוּא מִצֶּמֶר גַּשְׁמִי, וּתְפִילִין מִקֶּלֶף כּוּ', הוּא גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה. שֶׁלְּמַטָּה, הִנֵּה הָאָדָם הוּא הָעוֹשֶׂה אוֹתָם לִהְיוֹת מִצְוָה שֶׁיּוּמְשַׁךְ בָּהֶם הַמִּשְׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף. אֲבָל לְמַעְלָה, הִנֵּה מַעֲלַת הַמִּצְוֹת הַגְּבֹהָה וּמְאֹד נַעֲלָה. כִּי **תֵּרֵי"ג** מִצְוֹת דְּאוֹרַיְיתָא **וְשִׁבְעָה** דְּרַבָּנָן – **תֵּר"ך** עַמּוּדִים[58], כְּמוֹ הָעַמּוּד שֶׁמְּחַבֵּר מַעְלָה וּמַטָּה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קלט, ה): "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי כּוּ'".

וְהִנֵּה, הַמִּשְׁכַּת ב' חֲתָנִים הַנַּ"ל לִהְיוֹת חוּת־דַּרְגָּא, הוּא עַל יְדֵי ב' בְּחִינוֹת כַּלָּה – "מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה"[59]:

כִּי מִבְּחִינַת כַּלָּה הָא' – בְּחִינַת מְסִירַת־נֶפֶשׁ **וְכִלְיוֹן**, גּוֹרֵם אִתְעֲרוּתָא־דְּלְעֵילָא – הַמִּשְׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף, "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל", לְהִתְלַבֵּשׁ **בַּתּוֹרָה חָכְמָה־עִילָּאָה**, "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן כּוּ'" (אִיּוֹב כח, יב).

וּמִבְּחִינַת הַכַּלָּה **הַב'** – "בְּלִתָּה נַפְשִׁי כּוּ'" (תְּהִלִּים פד, ג), בְּחִינַת "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב כּוּ'" כַּנַּ"ל, נִמְשָׁךְ הַמִּשְׁכַּת חָכְמָה־עִילָּאָה לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם **בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת דְּבִי"עַ**[60].

וְלָכֵן אַחַר "וְאָהַבְתָּ [..] בְּכָל נַפְשְׁךָ" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה) כְּתִיב (שָׁם, ו־ז): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי" כּוּ' – "מִי שֶׁאָנֹכִי – "מְצַוְּךָ כּוּ', וְדִבַּרְתָּ בָּם". וּכְעִנְיָן "אֲנִי הַמִּשְׁנָה הַמְדַבֶּרֶת בְּפִיךָ"[61] כּוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נא, טז): "וָאָשִׂים **דְּבָרַי** בְּפִיךָ" – דְּבָרַי מַמָּשׁ.

---

49. (וְעַיֵּן בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהָאַרִיז"ל) בְּתְהִלִּים סִימָן ע"ח עַל פָּסוּק זֶה).

50. (רְאֵה מִדְרַשׁ תְּהִלִּים צ, ד. בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ח, ב. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה יט, א. תַּנְחוּמָא וַיֵּשֶׁב ד. זֹהַר חֵלֶק ב בְּשַׁלַּח מט, א. תִּרוּמָה קסא, א. חֵלֶק ג נָשֹׂא קכח, א. שְׁלַח קנט, א).

51. ("אֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה" אִיּוֹב לג, לג. רְאֵה שַׁבָּת קד, א).

52. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי". וּבַבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר. וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כּוּ'" בְּפָרָשַׁת צַו. וּבַבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ", גַּבֵּי "כָּחְתָּן יְכַהֵן פְּאֵר").

53. (וַיִּקְרָא כו, ג. זֹהַר חֵלֶק ג בְּחֻקֹּתַי קיג, א).

54. (וַיִּקְרָא א, ב: "מִן הַבְּהֵמָה, מִן הַבָּקָר, וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם").

55. (סַנְהֶדְרִין לח, א).

56. (לְשׁוֹן הַכָּתוּב קֹהֶלֶת ט, ג).

57. (שְׁמִינִי יא, מו: זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ". צַו ו, ב).

58. (רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר ח, שַׁעַר מַהוּת וְהִנְהָגָה, פֶּרֶק ג).

59. (סִיּוּם בִּרְכוֹת נִישׂוּאִין).

60. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְבַבְתָּנִי אֲחוֹתִי כַּלָּה").

61. (מַגִּיד מֵישָׁרִים פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, וּבְבֶמֶה מְקוֹמוֹת)

וְזֶהוּ "**מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן** כו'" (תְּהִלִּים פט, א) – פֵּירוּשׁ: "אֵיתָן" – אֵתָנִים הֵם תַּנָּאִים[62], שֶׁבִּלִּימוּד הַתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ בְּחִינַת "מַשְׂכִּיל", שֶׁהוּא חָכְמָה־עִילָּאָה, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ לְמַטָּה לָעוֹלָם עַל יְדֵי בְּחִינַת חֶסֶד.

וְזֶהוּ "חַסְדֵי ה' עוֹלָם אָשִׁירָה" (תְּהִלִּים פט, ב), שֶׁנִּמְשָׁךְ לָעוֹלָם בְּחִינַת שִׁיר וְתַעֲנוּג, "רָנָּא דְאוֹרַיְיתָא". וְזֶהוּ "דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים".

וְהִנֵּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת חָתָן צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת חוּפָּה וּמַקִּיף, הַמְשָׁכַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין', וְאַחַר כַּךְ נִמְשָׁךְ הַהִתְגַּלּוּת בִּבְחִינַת פְּנִימִית חָתָן.

וְזֶהוּ "וּבְצַל יָדִי **כִּסִּיתִיךְ**" (יְשַׁעְיָה נא, טז), הוּא בְּחִינַת **חוּפָּה**, וּ"מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים" הוּא "**מַחוּפָּתָם**" – מִבְּחִינַת **מַקִּיף** כו'[63]. :

"**כִּי** טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב):

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל:

"עַיִן לֹא רָאָתָה" (יְשַׁעְיָה סד, ג) – "זֶה יַיִן הַמְּשׁוּמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית[64].

וּכְתִ[י]ב (שׁוֹפְטִים ט, יג): "תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים כו'", מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן כו'[65].

וְהָעִנְיָן: כִּי הַיַּיִן בַּעֲנָבִים מִבְלָע בְּלִיעֵי[66], וְיוֹצֵא מִן הַהֶעְלֵם לְגִילּוּי. וְלָכֵן "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד"[67] כו', "יַיִן יְשַׁמַּח כו'" (תְּהִלִּים קד, טו) – לְהוֹצִיא מִן הַהֶעְלֵם לְגִילּוּי. וְכָל דָּבָר שֶׁהָיָה בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר בְּיוֹתֵר, הִנֵּה הַגִּילּוּי שֶׁאַחַר כַּךְ בְּיֶתֶר שְׂאֵת.

וְאֵין לְךָ דָּבָר בְּגִילּוּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּהֶעְלֵם תְּחִלָּה. וּכְמוֹ הַוָּלָד שֶׁהָיָה טָמוּן בְּבֶטֶן הָאֵם וְכו'. וְכֵן הַזְּרִיעָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַגַּרְעִין טָמוּן וּמְכוּסֶה וְנִרְקָב בָּעָפָר. וְכָל מַה שֶׁטָּמוּן וּמִתְרַקֵּב בָּאָרֶץ יוֹתֵר, גְּדֵילָה הַתְּבוּאָה אַחַר כַּךְ בְּתוֹסֶפֶת וְרִיבּוּי הַבְּרָכָה בְּיוֹתֵר.

וְכֵן כָּל הַגָּלְיוֹת הֵם בְּחִינַת הֶעְלֵם – "אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ כו'" (תְּהִלִּים עד, ט). וּלְפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי "פָּנִים בְּפָנִים"[68] בְּמַתַּן־תּוֹרָה לְקַבֵּל הַתּוֹרָה **נִגְלִית**, הָיָה דֵּי בְּהֶעְלֵם וְגָלוּת רד"ו שָׁנָה[69] תְּחִלָּה. וְכָעֵת אֲרִיכוּת הַגָּלוּת הוּא לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִתְגַּלֶּה **פְּנִימִיּוּת** וְטַעֲמֵי הַתּוֹרָה[70]. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "זוֹרֵעַ צְדָקוֹת, מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת"[71], שֶׁעַל יְדֵי הַצְּדָקָה "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים"[72] בְּכֶסֶף וְזָהָב גַּשְׁמִיִּים, "מַצְמִיחַ **יְשׁוּעוֹת**" – לְשׁוֹן "**וַיּוֹשַׁע** ה' כו'" (בְּרֵאשִׁית ד, ד) – גִּילּוּי **ש"ע** נְהוֹרִין.

וְזֶהוּ עִנְיָן יַיִן "הַמְשַׂמֵּחַ **אֱלֹקִים**": כִּי "אֱלֹקִים" הוּא בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פד, יב): "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹקִים", שֶׁבְּחִינַת שֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת "מָגֵן" וְנִרְתָּק לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר, לִהְיוֹת נִרְאֶה לְיֵשׁ וְדָבָר. וּכְשֶׁיּוֹצֵא מֵהֶעְלֵם לְגִילּוּי אָז תִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה גְּדוֹלָה לֶאֱלֹקִים דַּוְקָא.

וְזֶהוּ "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד" כו' – "סוֹד הַוָּיָה לִירֵאָיו כו'" (תְּהִלִּים כה, יד).

ו"יַיִן **הַמְּשׁוּמָּר** בַּעֲנָבָיו" הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהַגִּילּוּי שֶׁיִּהְיֶה לְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף – "עַיִן לֹא רָאָתָה כו'"[73].

אַךְ הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הֶעְלֵם וְגִילּוּי, בְּחִינַת יַיִן כו'. אֲבָל "**דּוֹדֶיךָ**" שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת סוֹבֵב וּמְמַלֵּא, כִּי אֵין עֲרוֹךְ כו', קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, וְקַמֵּיהּ "כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָהּ" (תְּהִלִּים קלט, יב).

פֵּירוּשׁ: כִּי כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הַהֶעְלֵם לִידֵי גִּילּוּי הֲרֵי זֶהוּ נֶחְשָׁב לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁיּוֹצְאִים מֵאֲפֵילָה לְאוֹרָהּ. שֶׁמִּתְּחִלָּה כְּשֶׁהָיָה הָאוֹר בִּבְחִינַת הֶעְלֵם –"הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה"[74], וְעַל יְדֵי הַגִּילּוּי הִנֵּה "רָאוּ אוֹר גָּדוֹל"[75], וְתִהְיֶה הַשִּׂמְחָה גְּדוֹלָה לֵאלֹקִים. אֲבָל "קַמֵּיהּ" – עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה אוֹר וְגִילּוּי זֶה שָׁוֶה

62. (זֹהַר חֵלֶק ב בְּהַר קִי, ב)

63. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיָן **חוּפָּה**: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חוּפָּה". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תּוֹרָה צִוָּה כו'". וְעַל פָּסוּק "לְסוּסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עֵינַי כֹּל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ").

64. (בְּרָכוֹת לד, ב. סַנְהֶדְרִין צט, א).

65. (בְּרָכוֹת לה, א וְרַשׁ"י. עֲרָכִין יא, א: מַנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחֱדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ, אֱלֹהִים בְּמָה מְשַׂמֵּחַ? מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים [הַלְּוִיִּם שִׁיר של קָרְבָּן בְּמִקְדָּשׁ אֶלָּא עַל הַיַּיִן, כְּשֶׁמְּנַסְּכִין נִסְכֵּי מִזְבֵּחַ] שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן").

66. ("מִבְּלִיעֵי": לְשׁוֹן הַשֵּׁ"ס עֵירוּבִין מה, ב: "מַיָּא בְּעִיבָא מִיבְּלַע בְּלִיעֵי", "וּכְמַאן דְּלִיתַנְהוּ דְּמוּ". – רַשׁ"י. פְּסָחִים לג, ב: "מִשְׁקִין מִיבְּלַע בְּלִיעֵי". "בְּאוֹכֶל הֵן בְּלוּעִין". – רַשׁ"י).

67. (עֵירוּבִין סה, א. סַנְהֶדְרִין לח, א. זֹהַר חֵלֶק ג שְׁמִינִי לט, א).

68. (וְאָתְחַנַּן ה, ד).

69. (בְּמִדְבַּר רַבָּה פָּרָשָׁה יג, כ).

70. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה").

71. (בְּרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע).

72. (יְשַׁעְיָה נז, טו).

73. וְעַיֵּן מַעְנְיָן "**יַיִן הַמְּשׁוּמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית**", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיָן בְּרָכַת הַזִּימּוּן" בְּסוֹפוֹ (סִידּוּר עִם דא"ח שַׁעַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן).

74. (יְשַׁעְיָה ס, ב).

75. ("הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל". יְשַׁעְיָה ט, א).

עִם הַחֹשֶׁךְ. שֶׁמִּתְחִלָּה "דְּכָל נְהוֹרָאן מִתְחַשְׁכָּאן קַמֵּיהּ"[76], וְ"כֶתֶר עֶלְיוֹן אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח אוֹר מְצוּחְצָח – אוּכְּמָא אִיהוּ כו'"[77].

וְזֶהוּ "כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ": הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּחִינַת "שִׁיר הַשִּׁירִים" כו', הִתְגַּלּוּת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" כו' – הֵנָּה טוֹבִים "מִיָּיִן" כו'[78]. :

76. ("כָּל נְהוֹרִין מְצוּחְצָחִין מִתְחַשְׁכָּאן קַמֵּיהּ". תִּקּוּנֵי זֹהַר, תִּקּוּן שִׁבְעִים).

77. (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע קָרוֹב לְסוֹפוֹ דַּף קלה, ב).

78. [וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַצָּה זוֹ כו'", וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן", בְּעִנְיָן **"עֲרַבִים עָלַי דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה"**.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה" (תּוֹרָה אוֹר סג, א), בְּפֵירוּשׁ **"אָדוֹן הַנִּפְלָאוֹת"**, וּבְפֵירוּשׁ **"כִּי גָאֹה גָּאָה כו'"**.

וּמַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עַד דְּלָא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי" (תּוֹרָה אוֹר צח, ב), בְּפֵירוּשׁ וְעִנְיָן **"מִשֶּׁל הַקַּדְמוֹנִי – קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כו'"**.

וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן **"כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ"** בְּרַבּוֹת: בְּשִׁיר הַשִּׁירִים. וּבְפָרָשַׁת נָשֹׂא, פָּרָשָׁה י"ד, בְּעִנְיָן "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא".

(זֹהַר חֵלֶק ב': י"ב, ב'. צ"ד, ב'. צ"ה, א'. ק"נ, א'.

וּמֵעִנְיָן **"יִשָּׁקֵנִי"** – בְּרַבּוֹת: בְּשִׁיר הַשִּׁירִים. וּבְפָרָשָׁה כִּי תִשָּׂא, פָּרָשָׁה מ"א. זֹהַר חֵלֶק א': מ"ד, ב'. ע', א'. קל"ז, א'. חֵלֶק ב': קכ"ד, ב'. ק"כ, ב'. קמ"ז, ב'. רנ"ו, ב'. חֵלֶק ג': רפ"ז, א')]

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כד) **אבל** מעתה יש להבין מ"ש בצלם אלקי' הל"ל בדמות אלקים כנ"ל אך הענין הוא דאלקי' נק' דמות לגבי הוי' ע"ש פעולתו לבד אבל מצד עצמו הרי הוא בבחי' צלם וצורה עצמית כמו בחי' הוי' עצמו כנ"ל וז"ש ויברא אלקי' בחי' אותיות דגליף גליפו כו' את האדם דבריאה בחי' א"ק כו' בצלמו בצלמו העצמי' בחי' הויה שבאותיו' דעצמות אא"ס כנ"ל ואח"כ אמר בצלם אלקי' דאותו בחי' אלקי' עצמו שבראו בצלמו דאלקי' שהוא בחי' הוי' כו' בצלם אלקי' ג"כ ברא אותו שהוא בחי' צורה של אלקים כשבאין ונמשכים למטה ואף ע"פ שנוקבא בחי' דמות היינו ע"ש פעולתו שזהו כאשר נמשך הפעולה למטה אבל בעודנו למעלה רק שבכחו מוכן להשפיע למטה נק' צלם אלקים כלומר בחי' צורתו העצמית גם שנק' דמות לגבי בחי' הוי' שאינו בא למטה לעולם כו' וד"ל. וז"ש בצלם אלקים ברא אותו בבחי' בריאה כשהוא במקורו באלקי' עצמו משא"כ כשנמשך למטה ע"ז א' בדמות אלקים עשה אותו ולא ברא כו' וד"ל. והנה באמת מ"ש נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וכן מ"ש ויברא אלקי' את האדם בצלמו בצל' אלקי' כו' קאי גם על בחי' אדם דבריאה גם שהוא בא בבחי' בריאה יש מאין ונק' בחי' דמות ממש בדבר נבדל שזהו מ"ש ועל הכסא דמות כמראה אדם כנ"ל באריכות מ"מ הרי בפי' אמר ויברא אלקים את האדם שהוא בחי' אדם דבריא' ממש בצלמו בצלם אלקים דהיינו בבחי' צלם דאדם שהוא ז"א דאצילו' (גם שנק' אדם דעשי' לגבי העצמות כו') וכן מ"ש נעשה אדם בצלמנו כדמותנו קאי ג"כ על בחי' אדם דבריאה ויצירה שהן בחי' מט"ט וסנד"ל שנק' אנשים כמ"ש כי שרית עם אלקים ועם אנשי' כו' והענין הוא לפי שגם בבחי' דמות הבא בדבר נבדל מן העצמות ממש כמשל האותיות שבחות' שחקוקי' בשעוה וכה"ג שנק' אתוון אתגליפו כנ"ל הנה גם בהן יש בחי' צלם ודמות בחי' צלם הוא בחי' צורתם העצמי כאשר הן חקוקי' בשעוה אף ע"פ שנחקקו מצורת החותם כו' ובחי' דמות הוא אשר מצורתן העצמי נחקק עוד בדבר נבדל הימנו וכן בדבר הנבדל הימנו שנחקק בו האותיות שבשעוה יש בו ב' מדריגות הללו דצלם ודמות לגבי הדבר הנחקק הימנו שהוא בחי' אור וכלי כנ"ל וד"ל וא"כ כמו שבקבלת הדבר הנבדל מן השעוה שייך לומר שנחקק בבחי' צלם ודמות שבאותיו' החקוקי' בשעוה כך ממש שייך לומר באותיו' שבשעוה שנחקקו בצלם ודמות שבאותיות החות' אע"פ שגם השעוה דבר נבדל מן החותם וענין ב' מדריגות דצלם ודמות מבואר למעלה שעצמו' החקיקה נקרא צלם ומה שפועלין פעולת החקיקה בדבר זולתו היא בחי' הדמות של עצם ציורן כו'. ועפ"י משל זה יובן ג"כ בבחי' חקיקת האותיות שבאדם דאצילות שהוא בחי' ז"א דאצילות שבחי'

צלם שלהן הוא בחי' עצם ציורן ונקרא צלם אלקים
כנ"ל שהוא בחי' עצם הצורה דאלקים שבז"א בעודנו
למעלה רק שיש בכחו להביא השפע למטה ע"י
חקיקתן בדבר נבדל כנ"ל והוא בחי' למ"ד כלים דז"א
כמו שהן למעל' עדין כו' אבל בחי' דמות שלהן היינו
כאשר נחקק מאותיות דאלקים שבז"א בדבר נבדל
שהוא בבחי' הבריאה שנבדל מן האצילות על ידי
המסך שנפסק שם הארת הקו ונקרא הארה דהארה
כנ"ל ונמצא שגם דב' מדריגות הללו דצלם ודמות
דז"א דאצילות שנקרא חיוהי וגרמוהי חד בבחינת א"ס
עדיין כנ"ל באריכות ואשר כבר נחקק בבריאה
מאותיות דאלקים דז"א הוא בבחי' בריאה נבדלת כו'
מ"מ שייך לומר שבחי' אדם דבריאה זה שנקרא מט"ט
וסנד"ל בצלם אלקים דז"א נברא דהיינו כמו שצורתן
דאותיות אלקים דז"א הן בעצם וכן בדמותן נעשה אדם
שהוא כאשר באו פעולת חקיקתן למטה וכמ"ש בדמות
אלקים עשה אותו כנ"ל וא"כ הרי גם על בחי' אדם זה
דבריאה יש מאין כו' אמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו
שהוא בחי' צלם ודמות דז"א אדם דאצי' בכלל וכן
מ"ש ויברא אלקים את האדם בצלמו שהוא צלם
דהוי"ה דאורות דז"א ובצלם אלקים בחי' הכלים דז"א
כמו שהן בעצם ובדמותן כשבאין למטה כו' קאי הכל
על בחי' מט"ט דבריאה ג"כ שהרי נאמר הנני שולח
מלאכי כו' כי שמי בקרבו ששמו כשם רבו שהוא גם
בבחי' דמות נדמה לבחי' דמות דז"א וכמ"ש כדמותנו
לפי שיכול להיות שיהיה דומה בצלם ולא בדמות או
בדמות ולא בצלם כנ"ל וד"ל. והנה ידוע דבחי' זו"נ
כמו שהן בבחי' האצי' הן בחי' ב' שמות דהוי"ה
ואלקים ובחי' הוי"ה הוא בחי' צלם שהוא בדכורא
ובחי' אלקים דז"א הוא בחי' נוקבא בחי' דמות שהוא
בנוקבא כנ"ל ונק' מראה דמות כבוד הוי"ה כו' ומ"ש
ועל הכסא דמות כמראה אדם היינו בחי' ז"א דבריאה
שהוא דמות כמראה אדם דאצילות דומה כצורה
וכמראה עצמו דאלקים דז"א שנקרא שכינה עילאה
והוא בחי' צלם אלקים כנ"ל וגם בדמות אלקים כנ"ל
ונמצא שהוא בבחי' דמות דדמות מראה כבוד הוי"ה
כו' וד"ל וזהו שבחי' מט"ט וסנד"ל נקר' אנשים
שמקבלים מבחינת אלקים דאצילות בחי' המל' בכלל
ונקראו לגבי בחי' אלקים זה בשם נעל וסנדל כידוע
דמט"ט דבריאה הוא בחי' נע"ל דשכינה כמ"ש של
נעלך כו' וכן מ"ש מה יפו פעמיך בנעלים כו' ובחי'
מט"ט דיצירה הוא בחי' סנד"ל זה של עור וזה של עץ
אבל שניהם ציורן רק כפי אופן ציור הרגל לבד לא
יוסיף ולא יגרע כו' עד"מ נעל וסנדל גשמי ציורם עשוי
כפי ציור הרגל וכפי מדתו באורך ורוחב ועומק ואם
לאו או יפול מן הרגל או לא יהיה לרגל לבחי' לבוש
כו' ועצם הנעל והסנדל הוא של עור ועץ בחי' דבר
נבדל ונפרד לגמרי מן העצמות של הרגל ואינם
נחשבים כלל מגופו ומהותו של רגל שכאשר יחתוך
בנעל לא ירגיש הרגל כו' רק שמלבישים את הרגל
ומסתירים ומעלימים אותו כו' כך עד"מ הארת אור
האצי' שבבריאה גם שהוא בבחי' היותר אחרונה שבו
שהוא רק בחי' ל' כלים דזו"נ בחי' אור הנמשך
מאותיות דאלקים למטה שזהו מבחי' נה"י כו' אבל
עדיין נחשב מגופו ומהותו של נה"י דנוקבא שזהו בחי'
אלקים כו' משא"כ כאשר בא ונחקק ונתקבל בבריאה
שהוא בחי' נפרד ונבדל יש מאין כו' ה"ז כמו הרגל
שנתלבש בנעל וסנדל כו' כך ו"ק דבריאה ויצירה
מט"ט וסנד"ל נקרא נעל וסנדל להעלים ולהסתיר עצם
אור האלקי כו' ונקרא רק דמות דדמות כבוד הוי"ה
שהוא בחי' דמות דצלם אלקים דאצי' כנ"ל וז"ש ועל
הכסא דמות כמראה אדם בחי' דמות של בחי' מראה
וצלם אדם שהיא השכינה בחי' אלקים כו' כנ"ל וד"ל.
ועכ"ז גם בחי' הלבושים האלה דנעל וסנדל הרי הן
נעשים בבחי' צלם ודמות דאדם דאצי' שנקרא אדם
דעשיה דאצי' כו' ואדם דעשי' דאצי' שהוא בחי' ז"א
דאצי' הוא בדוגמא לצלם ודמות דאדם דיצירה דאצי'
שהוא בחי' א"א וע"י כו' שע"ז אמר נעשה אדם
בצלמנו כו' וכן אדם דיצירה שהוא בחי' א"א וע"י כו'
הוא בצלם ודמות דא"ק שנקרא אדם דבריאה וכמ"ש
לכבודי בראתיו יצרתיו כו' וכבודי זה הוא בחי' מל'
דא"ס עצמו שלמעלה מבחי' אדם בציור קוין כמ"ש כי
לא אדם הוא וכמ"ש ולאו מכל אינון מדות כלל רק
שמ"מ נק' א"ק אדם דבריאה יש מאין הרי עליו נאמר
ויברא אלקים את האדם שהוא בחי' מל' דא"ס גליף
גליפו בטהירו עילאה כו' שנק' אלקי' שבעצמו' אא"ס
בצלמו בצלם אלקי' ע"ד הנ"ל באדם דאצי' בבריא' כו'
וד"ל. וז"ש אדם אדמה לעליון ממש כו' וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם גו' המול לכם כל זכר, (בראשית י"ז י') ואומר (ויקרא י"ב ג') וביום השמיני ימול בשר ערלתו, הנה שרש ענין המילה, עפמ"ש באוצ"ח בדרוש האונאה ובטעמי מצות פ' לך לך, וז"ל טרם שיתפשטו החסדים בו"ק דז"א אז הערלה שהיא קליפת נוגה חופפת ונאחזת ביסוד שלו סביב וזהו ונוגה לו סביב כו' (יחזקאל א' ד') ובהיות ערלה זו חופפת על היסוד אין החסדים יורדים בכל מקום המגולה שהוא מחזה דז"א ולמטה ונשארים למעלה בדעת שלו וכשנמול וכורתים הערלה ומסתלקת משם קליפת נוגה הנז' ואז יורדים החסדים הנז' ומתפשטים בב' שלישי ת"ת ונו"ה דז"א וכל חסד גימ' הוי' כ"ו וב' חסדים וב' שליש הם ע' והם ע' אורות דחסדים המגולים מ"ל דחשמל וע"י הפריעה מתגלה גם חסד דשליש העליון דת"ת דז"א ויורדים ביסוד ז"א כו' ע"ש וכי זהו ג"כ ענין האונאה כו' שנצטוינו ע"ז פ' בהר ע"ש:

והנה הדברים האלה אשר דבר האור האלקי האריז"ל אשר רוח ה' דבר בו הם כספר החתום מאנשים פשוטים כמונו, ולקרב הדבר אל השכל להבין כי כל ענין זה הוא בעבודת ה' בבחי' גילוי אלקותו ית' בעליונים ובתחתונים ע"י ישראל עם סגולתו וע"ד שכתב הרב בעל החינוך שרצה הש"י לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו אות קבוע בגופם להבדילם משאר העמים בצורת גופם כמו שהיו מובדלים מהם בצורת נפשותם אשר מוצאם ומובאם איננו שוה ונקבע ההבדל בגולת הזהב כו' ע"ש, ועם כי כתב דברים אלה עפ"י פשוט אבל באמת אורייתא סתים וגליא וגם הגליא הוא כפי הסתים כגוף לנפש ויש כמה פנים לפנים עד אין קץ ותכלית וכמ"ש הכל יודוך סלה כו' בלי קץ ותכלית. והנה המצוה הזאת יתחלק בביאור לב' חלקים הא' ביאור ענין העברת הערלה, הב' ביאור ענין התגלות הה"ח שנמשכים אח"כ:

מצות מילה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ד) **והנה** כדוגמת כל הנ"ל בבחי' מל' דאצי' שהיא בחי' ממוצע בין אצי' לבי"ע כנ"ל, יובן כמו"כ עוד למעלה מעלה בבחי' כתר עליון ממש שהוא ג"כ בחי' ממוצע בין המאציל לנאצלים, להיות ידוע שבחי' א"ס הנמשך מבחי' המאציל העליון הוא בבחי' א"ס הפשוט בתכלית הפשיטות ואינו בערך כלל לגבי בחי' הי"ס דנאצלים שהן בבחי' נאצלים פרטים, ונק' מוגבלים ממש לגבי ערך בחי' אוא"ס הפשוט כנ"ל, ע"כ א"א שתרד השפע אליהם אם לא ע"י הממוצע ביניהם, והיינו בחי' כתר עליון שבו מתעלם הארת א"ס הפשוט ממש, כנודע שבחי' פנימי' הכתר הוא מבחי' מל' דא"ס שהוא בחי' התחתונה שבמאציל ממש, וע"י שמתעלם השפע בבחי' כתר בפנימיותה ע"י דוקא נעשה אח"כ בחי' שרש ומקור לנאצלים כו', ונמצא שג"כ כלולה היא משניהם כו', כנודע שבחי' פנימי' הכתר עדיין מבחי' התחתונה שבמאציל ממש להיות שבו מתעלם ומתלבש הארת אא"ס הפשוט שמבחי' מל' דא"ס ממש כנ"ל, משא"כ בחי' החיצוני' שבה שהוא מבחי' חכ' שבכתר ולמטה שנחשב בבחי' מקור וראש לנאצלים. ונמצא מובן מזה שג"כ ב' בחי' אלו נק' ג"כ ים וארץ שהם בחי' העלם וגילוי, ונק' ג"כ הוי' ואלקי' וסובב וממלא, דהיינו שבחי' פנימי' שמעלים לבחי' הארת אוא"ס הפשוט ממש כנ"ל נק' בחי' ים שהוא בחי' ההעלם, ונק' סוף להיות סוף מדריגה התחתונה שבמאציל כנ"ל, ונק' הוי' שהוא בחי' סוכ"ע להיותו למעלה מהשתל' הנאצלים כו' כנ"ל, משא"כ בחי' חיצוני' הכתר שמתלבש ממש בבחי' הנאצלים בבחי' הגילוי ממש נק' בחי' ארץ ובחי' אלקי' שהוא בחי' ממלא בבחי' הגילוי בהשתל' מדריגות כו' כנ"ל. וכמו"כ הנה יובן עוד למעלה מעלה בבחי' מל' דא"ס עצמו שנק' ג"כ בחי' ממוצע בין בחי' עצמיות המאציל ממש (שנק' יש האמיתי) ובין הנאצלים, שג"כ כלולה היא מב' בחי' ים וארץ, העלם וגילוי, סובב וממלא, הוי' ואלקים, וכנודע שע"י בחי' הצמצום ומקו"פ דוקא

שהוא בחי' העלם העצמי ממש אח"כ דוקא נמשך בחי' הארת הקו והחוט שממנו מקור ושרש כל ההשתל', ולגבי כללות ההשתל' מעצמות המאציל ממש נק' בחי' הארת הקו"ח בבחי' ממכ"ע שהוא בחי' הגילוי, וע"כ נק' בחי' זו ארץ ובחי' אלקי', משא"כ בחי' העלם הצמצום ומק"פ שהוא בחי' העלם העצמי להעלים לבחי' אוא"ס הממלא את כל החלל נק' בכללות ההשתל' בבחי' סוכ"ע שמובדל מהשתל', וע"כ נק' ים

סוף שהוא בחי' העלם ונק' הוי' שהוא סובב כו'.

והנה כל הנ"ל בבחי' ים וארץ למעלה מעלה עד רום

המעלות, כ"ז הוא כשנמשך האור מעצמות המאציל לנאצלים ומנאצלים לנבראים כדרך ההשתל' דוקא, שאז א"א כ"א ע"י ממוצע שמתעלם השפע בו בתחלה כו' כנ"ל שלזאת נק' ים וארץ. אמנם בליל ז' של פסח שהוא מאיר אז בבחי' עצמיות המאציל ממש (והיינו יש האמיתי) שלמעלה מעלה מלהיות מקור ושרש להשתל', ושם מעלה ומטה העלם וגילוי שהם בחי' ים וארץ שוים ממש כי גם חשך לא יחשיך כו', וכמ"ש וה' הולך לפניהם ברוח קדים עזה כל הלילה פי' ברוח קדים שהוא מבחי' קדמונו של עולם שלמעלה מבחי' הצמצום ומקו"פ שממנו נמשך הקו"ח שנק' עולם בכלל כנ"ל, ואזי ממילא ויבקעו המים ונצבו כמו נד ממש ונהפך הים ליבשה ממש, דהיינו שמבחי' העלם נעשה גילוי ממש, הן בבחי' השפע שממאציל לנאצלים, הן מבחי' נאצלים לבי"ע שבכולם נהפך הים עצמו ליבשה שלא ע"י ממוצע כלל, והיינו מטעם הנ"ל להיות שבחי' העלם העצמי נתגלה אז, ולכן נק' קרי"ס דהיינו שנקרע הים דהיינו בחי' סילוק הפרסא לגמרי שהוא בחי' הממוצע שמעלים לבחי' שפע של המשפיע ממש.

בס"ד, שש"פ, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

(במאמר המוסגר דן הרבי נ"ע, כלפי איזו דרגה ניתן לומר על הכלים של אצילות שהם גילוי ההעלם: **והיינו לגבי בחינת הכלים דאדם** קדמון **שעל זה שייך לומר גם בהכלים דאצילות בחינת אדם אדמה לעליון כו'** - הספירות של אצילות הם בבחינת 'אדם' ושם 'אדם' הוא מלשון הפסוק "אדמה לעליון"[189], והיינו, שהכלים של אצילות מתדמים לדרגה גבוהה יותר הנקראת "עליון", והיא הדרגה של אדם קדמון. וכיון שהכלים של אצילות הם גם כן אלוקות, הם יכולים להיקרא מציאות של 'גילוי ההעלם' לגבי דרגת אדם קדמון, **וכמו שנתבאר במקום אחר**, שאף שבעולם אדם קדמון כלל לא מורגשים הכלים, ובאצילות יש כבר גילוי של אורות בכלים, בכל זאת, הכלים של אצילות מגלים בעצם את השורש של הדרגה האלוקית כפי שהיא באדם קדמון, ולכן הם נקראים לגביה בשם 'גילוי ההעלם' ולא 'יש מאין'.

ממשיך הרבי נ"ע ומחדש יותר, שלא רק לגבי הכלים של אדם קדמון נחשבים הכלים של אצילות גילוי ההעלם ולא יש מאין, אלא אף לגבי דרגה גבוהה יותר: **ולגבי שרשן** של הכלים **באור אין סוף שלפני הצמצום** - גם לגבי השורש הראשון של הכלים שעוד לפני הצמצום, בבחינת כוח הגבול שבאין סוף שהיה בהעלם לפני הצמצום ונתגלה על ידי הצמצום, נקראים הכלים 'גילוי ההעלם'.

דהיינו בחינת אותיות הרשימו כו', - כוח הגבול נקרא בשם 'אותיות הרשימו', והכלים של אצילות, יכולים להיקרא בשם גילוי ההעלם אף לגבי שורשם לפני הצמצום.

על הנחה זו שואל הרבי נ"ע: **הגם שנתבאר לעיל** במאמר השלישי (**דבור המתחיל ויחן**) **דיש לומר שהכלים** של אצילות **הן באין ערוך לגמרי כו'**, כלומר, במאמר השלישי נתבאר באריכות, שיש הבדל מהותי בין אופן המשכת הכלים לבין אופן המשכת האורות: המשכת האור היא באופן של קירוב ודביקות במקורו, כיון שזהו עניינו של האור, להאיר ולגלות את המקור שלו, ולכן נמשך על ידי דביקות במקורו. לעומת זאת הכלים שעניינם הוא הסתר והגבלה, המשכתם ממקורם - כוח הרשימו - היא לא באופן של גילוי וקירבה כי אם באופן של העלם, ולכן נקראים הכלים 'אין ערוך' לגבי מקורם, כיון שנמשכו באופן של ריחוק. ואם כן, כיצד ניתן לומר שהכלים של אצילות הן בבחינת גילוי ההעלם לגבי שורשן ומקורן באותיות

189. ישעי' יד, יד.

הרשימו שלפני הצמצום?

מתרץ הרבי נ"ע: **מכל מקום הרי כתב בעץ חיים שער א עמוד ב בהג"ה וסוף ענף ג דעל ידי הצמצום נתגלה ונתהווה מציאות הכלים כו'**, כלומר, שהתהוות הכלים אינה באופן של חידוש ממש, שהרי גם לפני הצמצום היו הכלים, אלא שהיו אז בהעלם מוחלט ועל ידי הצמצום התגלו.

והיינו דעם היות שהן באין ערוך לפי שנעשו בבחינת מציאות דבר, כפי שנתבאר במאמר הנ"ל, **מכל מקום אין זה כמו אין ערוך דבריאה יצירה עשיה שהם כבר בחינה של נבראים ממש, שהרי הכלים הן אלקות ממש והן בחינת אצילות כו'** - כלומר, הכלים הם אמנם בחינה של גבול, אך לא גבול של נבראים אלא ביטוי וגילוי של הכוח הגבול של הבורא, שהיה קיים בהעלם אף לפני הצמצום,

ומה שאומרים שהכלים הם באין ערוך ובמרחק, אין זה חס ושלום לגבי המהות האלוקית, שהרי גם הכלים הם אלוקות, אלא זה לגבי בחינת הבלי גבול של הבורא. כלומר, כשמעריכים את הכלים מול כוחו הבלתי מוגבל של הבורא, הם באין ערוך, אבל זה לא בגלל שהם לא אלוקות אלא בגלל שהם מבטאים צד אחר בבורא - את כוחו בהגבלה.

צהר תנעשה לתיבה

שבת פרשת נח, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ב"ה ח"י שבט, ת"ר צדיק.

אל ידידינו אנ"ש די בכל אתר ואתר ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

ישנם ב"ה עשרות אלפי חסידים, כן ירבו, בנים ובני בנים לחסידים יחיו, שבהיותם בבית הישן היו פחות או יותר קשורים למנהגים חסידיים, ספוגים ברגשות חסידיים ומלאים בחמימות חסידית.

בבואם לעולם הרחב, לאחר שחוו מאורעות שונים, הזמן וצרכי החיים עייפו אותם, ולאט לאט גרמו להם לשכוח את מה שראו ושמעו ואת מה שחשו כילדים חסידיים, בהיותם בבית הישן.

לכל אחד מכל אלה יקר מאד זיכרון ימי הנעורים וזיכרון הוריו ובכל אחד ישנו אוצר גדול של חינוך חסידי שהיה לו בבית הישן.

המעיין הטהור, הרגש הפנימי של מידות טובות חסידיות, אהבת רעים וחיבת הקודש, שלם אצל כל אחד, אבל הוא נדחק תחת הלחץ של חיי החולין היום יומיים.

במהלך כמה החדשים שאני כאן, פגשתי ב"ה מאות רבות - כן ירבו - של חסידים, ילדי חסידים שהעיניים שלהם מבטאות - ללא מילים - את הרגשות הלבביים הפנימיים שלהם, ברגעים מסויימים הם כמו נהיו יותר צעירים בעשרות שנים, הם חווים שוב את העבר, את חיי הנעורים היסודיים, ונוצרים אצלם געגועים עמוקים למה שהם ראו וחשו בעבר אצלם בבית, וברחמנות אבהית הם מביטים על הבנים ובני הבנים שלהם יחיו, שמעולם לא ראו וחשו זאת.

לא כאן המקום ולא כעת הוא הזמן לגלות ולפרסם את ההשקפות שלי על יהודים יחיו באמריקה בכלל וחסידים וגזע החסידים בפרט, וכן את הרשמים שעשו עלי אלפי היהודים יחיו בכלל וחסידים וגזע החסידים בפרט, שפגשתי, ברוך־השם, עד עתה.

רק בכמה מילים קצרות ברצוני לומר שמצאתי ברוך־השם את המצב הרבה יותר טוב ויותר נאה מכפי שתיארתי על־פי דיווחים שונים שהייתי רגיל לקבל.

ללא כל ספק, בעזרת־השם־יתברך תחיינה העצמות. העצמות - המעיין טהור שכל אחד הביא מהבית הישן, שזו היא העצמות שלו, האני האמיתי שלו, הירושה שלו מאבותיו ואבות אבותיו, האני היהודי שנשאר בירושה אצל בנים ובני בנים, היחוס אבות שנשאר לזכרון נצחי, העצמות הללו - בעזרת־השם בקרוב מאד יחיו ויצרו את הבית הישן החדש.

כאמור, אין כאן המקום ולא עתה הזמן לדבר בזה באריכות, כראוי לגודל מעלת העניין, אבל קשה לי להשתיק את מה שמונח בליבי וברצוני להביע זאת בכמה מילים קצרות.

במהלך הזמן הקצר ביקרו אותי הרבה מאות - כן

ירבו - אברכים צעירים יחיו, חלק גדול ילידי המדינה, חלקם היו נציגים ומנהיגים של ארגוני צעירים שונים, של אנשים ונשים, ה' עליהם יחיו.

היתה לי התעניינות עמוקה מאד לדעת את המצב של הנוער היהודי. ומצאתי שמונחים בהם אוצרות גדולים של עושר יהודי מוסרי שעדיין איננו מעובד. ובשמחה גדולה הנני אומר ומגלה כי לנוער היהודי האמריקאי יש, בעזרת־השם־יתברך, עתיד גדול בעולם היהודי.

הנוער יכול, צריך ומוכרח ליטול עמדה ידועה לבניין בית ישראל בארצות הברית על היסודות הנכונים והבריאים של תורה ויראת אלוקים, והם ירשמו בעזרת־השם־יתברך פרקים חדשים ונאים בדברי ימי ישראל בגולה.

הסכת ושמע ישראל! הקשיבו, חסידים ובנים ובני בנים של חסידים, ה' עליהם יחיו.

באה העת של הכתוב "הביטו אל צור חוצבתם" - הביטו אל האבן שממנה נחצבתם. כלומר, תיזכרו בשורש שלכם, היחוס שלכם, ההורים שלכם, מהיכן אתם באים.

על כל אחד לדעת את חובתו להביא, בעזרת־השם־יתברך, בבית החדש את הרגש הישן ה'היימיש' הטוב ואת החמימות החסידית באהבת התורה וחיבת הקודש.

אצל כל בני ישראל 'יזכור' הוא מאד מקודש. הרגע של "יזכור אלוקים את נשמות אבותינו ואבות אבותינו נשמתם־עדן יקר מאד אצל כל יהודי. ביום ב' ניסן ת"ר צדיק, היארצייט העשירי של הוד כ"ק אדוני־אבי־מורי־ורבי הרב־הקדוש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אלפי יהודים חסידים ומחבבי תורה ומצווה בכל הארצות בוודאי יקדשו את היום בלימוד, תפילה ונתינת צדקה לכל מוסדות התורה - תומכי תמימים, הנמצאים בארצות שונות, וגם תורת אמת בארץ ישראל תיבנה־ותיכונן־במהרה־בימינו־אמן - שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע יסד. ומבקש בצוואתו הקדושה לתמוך בהם וגם לייסד ישיבות חדשות לפי דוגמת ההנהגה שמתנהלת ברוך־השם בישיבות תומכי תמימים.

ביום שזכות הצדיק יסוד עולם היא בגלוי, צריך ומוכרח כל יהודי חסידי, כל מי שבא מגזע חסידי, להחשיב כחוב שלו, חוב קדוש, להוריו ואבות אבותיו נשמתם־עדן, לקחת חלק בבניין הרוח החסידית המיוסדת על החזקת מוסדות התורה, אהבת וחיבת התורה ולמלא את הבית החדש עם הרגש של הבית הישן.

על כל אחד לרשום את שמו בספר החסידים לזיכרון נצחי ולרצות לסייע באגודת החסידים הכללית.

בזה הנני שולח שני מאמרי חסידות, "אני ישנה ולבי ער" [המאמר הופיע באידיש, נדפס בספר המאמרים קונטרסים חלק א דף צא ואילך ומופיע להלן בתרגום חופשי ללשון־הקודש] ו"שימני כחותם" [הופיע בלשון־הקודש - נדפס בספר המאמרים קונטרסים חלק א עמ' 291 ואילך] ללמוד בהם ביום היארצייט, ב' ניסן ת"ר צדיק, בכל בתי הכנסת החסידיים וכל אחד שייטול חלק בלימוד ובעזרת הצדקה למען הישיבות, כפי שנאמר בצוואה הקדושה, יוכל לומר "זכותו יגן עלינו".

הנני מברך אתכם בברכה המשולשת בבני חיי ומזוני רוויחא בגשמיות וברוחניות.

והנני ידידכם עוז הדורש שלומכם, טובכם והצלחתכם בגשמיות־ורוחניות

יוסף יצחק

הקדמה למאמר 'אני ישנה ולבי ער', ב' ניסן, תר"צ

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

שיחה ב

הגאון החסיד המפורסם ר' ברוך מרדכי נ"ע היה רב בבוברויסק במשך עשרות שנים והיה לו שם טוב בכל הסביבה. גם לגדולי גאוני המתנגדים בשקלוב, מינסק וסלוצק היתה הדרת כבוד הגדולה ביותר בפני הגאון ר' ברוך מרדכי.

החסיד ר' ברוך מרדכי נולד בישוב החדש שליד העיר שווינציאן, פלך וילנה. הישוב הקטן החדש התפתח במשך הזמן, וכעבור כמה שנים הוכתר בשם "שווינציאן החדשה".

ר' ברוך מרדכי היה מיוחס גדול מצד אמו. היא היתה בתו של ר' חיים יהודה ליב, אחד מגאוני לבוב והראב"ד שלה. אודות אביו ידע ר' ברוך מרדכי, שעבר מלבוב לסביבות וילנה והתיישב בישוב הקטן ליד שווינציאן. בשנים מאוחרות יותר, כשנודע לר' ברוך מרדכי מהנהגות הצדיקים הנסתרים[12], הבין, לאור

12) ראה שיחת ח"י אלול תש"א, שיחת ח"י אלול תש"ג.

זכרונותיו מאביו, שגם הוא היה אחד מהם. בהיותו בעל כשרון גדול הצליח מאד בלימודים. כשנעשה בר מצוה עזב את בית הוריו והלך ללמוד בוילנה. בדרכו לשם, בבואו לשווינציאן, נפגש עם אברך גאון גדול ונשאר זמן מסויים ללמוד אתו בשווינציאן. בהיותו בשווינציאן נפטר אביו והוא נשאר יתום.

במשך שנתיים - סיפר ר' ברוך מרדכי - למדתי אצל רבי ר' מיכל - מפורסם בין חסידים בשם ר' מיכעלע אפאצקער[13] - מבלי לדעת שהוא חסיד של הרבי - כ"ק אדמו"ר הזקן - רק בשנה השלישית גילה לי תחת עשרה מנעולים את סודו שהוא אחד מתלמידי הרבי מליאזנא ואשר בשוויציאן נמצאים כמה מחסידי הרבי, ובמשך חצי שנה למד אתי ר' מיכעלע חסידות ויעץ לי לנסוע ללמוד בוילנה.

ש"ק פרשת שמות, כ"א טבת ה'תש"ב

13) ראה אודותיו "התמים" חוברת א. עמוד עד.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט תרצ"ב
ריגא

כבוד ידידי עוז ש"ב הרה"ג המפורסם לשם תהלה ותפארת, גזע תרשישים, וו"ח אי"א מוה"ר שלמה יהודא ליב שליט"א

שלום וברכה!

את הפרטי כל מאספת שולה"נ מי"ב כסלו בדבר הקמת ועד לעניני הבחירות קבלתי, ומתפלא אנכי אשר מאז ועד עכשיו לא קבלתי מהם שום דבר מהנעשה בזה, אם לא דנו עדיין ע"ד התקנות הנוגעות להבחירות או דנו ולא כתבו, והנני חפץ לדעת מזה.

הנני מצרף בזה תשובה על מכתב שולה"נ מי"ד טבת.

הנני מתפלא אשר עדיין לא נתמלאה בקשתי בדבר הרשימות שבקשתי.

שבוע העברה שלחתי ע"י פריז ע"ש הכולל סך 501 דאללאר, זהו על חשבון הנאסף מריגא.

והנני ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד טבת, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחר הפסק ארוך נתקבל מכתבו מי"ז טבת.

ומובן שמעונין אני בהפרטים אודותם כותב, שהרי האדם וחייו מצטרפים מפרטים כאלו ואפילו הענינים הכי עיקרים, וכמו שנצטוינו על ענין האחדות כפשוטו, כך על האדם להשתדל שיהיו כל עניניו מאוחדים ועד ליחוד גמור ובסגנון חז"ל [אשר כללו כללים גדולים בפתגם קצר, איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוים בה] בכל דרכיך דעהו (ברכות ס"ג א) ועיין הביאור בזה בהלכות דיעות להמורה הגדול הוא הרמב"ם פס"ד הלכה בשו"ע או"ח סי' רל"א.

כמובן ביחוד נעם לי לקרות במכתבו ע"ד רצונו הטוב גם חזק לעלות במסילה העולה בית א-ל לימוד תורתנו הק' והנהגה מתאימה לזה, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

במענה לשאלותיו מבוארות הן בפסקי הדינים אשר בשלחן ערוך.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ה טבת, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

לכבוד נשיא הקהילה ברצלונה יצ״ו

שלום וברכה!

מכתב כ׳ מיום י״ח כסלו נתקבל בעתו. בינתים ביקר כאן הרה״ג והרה״ח וו״ח אי״א עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר מיכאל שי׳ ליפסקר ודברנו אתו בתוכן מכתב כ׳, וכבר חזר לאירופא ואחרי שיעשה שם איזה זמן יבקר במחנם בדרכו למקנס, ואולי כבר ביקר במחנם לעת קבלת מכתב זה.

ובהזדמנות זו, בעמדנו ערב ש״ק ר״ח שבט, אתאפק לא אוכל מלהזכיר יום ההילולא של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, בעשירי בשבט, אשר כל היודע פרק בדברי ימי עמנו במדינת רוסיא, ובפרט אלה שעלו משם, הרי יום זה מעורר אצלם זכרונות וחוויות נפשיים מתקופת המלחמה בעד קיום התורה והמצוות ומוסדות הדת תחת דגלו של בעל ההילולא אשר חרף נפשו בפועל ממש לשמור על ערכי עמנו וצורת חייו, במסירות נפש ממש יום יום. ובודאי ידועה לכ׳ פרשה מזהירה זו, על כל פנים בקוים כלליים. והרי כל ענין של זכרון בחיי היהודי תכליתו הוא שיביא הוספה במעשה, ובנידון דידן הוספה במעשה בהתאם להשקפת עולמו ומשאת נפשו של בעל ההילולא, זי״ע.

בכבוד ובברכה לכל בני קהילתו שי׳.

ב״ה, כ״ח טבת, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מו״ה יוסף, המכונה ד״ר קמנצקי, שי׳

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בצירוף הפ״נ שנקרא על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר.

נתעכב המענה שלי עד שאתפנה לעבור עכ״פ בסקירה על החומר ששלח בצירוף למכתבו.

ואשר להשתתפות ארגוני הפ. ט. א. של מוסדותינו, תקותי שהענין יתקדם, ואפשר אשר מפני כמה טעמים תבוא ההשתתפות באופן ישר מהמוסדות אחד אחד.

נהניתי לקרוא במכתבו שכבר היו תוצאות טובות וממשיות בהתאם לשיחתנו, ובודאי יהיו עוד שיפורים בכל שטח עבודתו בקדש בחינוך על טהרת הקדש, ולא ימנע הטוב מלהודיע, ות״ח מראש.

ובעמדנו ערש״ק ר״ח שבט, אתאפק לא אוכל מלהזכיר יום ההילולא של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, בעשירי בשבט, אשר כל היודע פרק בדברי ימי עמנו במדינת רוסיא, ובפרט אלה שעלו משם, הרי יום זה מעורר אצלם זכרונות וחוויות נפשיים מתקופת המלחמה בעד קיום התורה והמצוות ומוסדות הקדש תחת דגלו של בעל ההילולא, אשר חרף נפשו בפועל ממש לשמור על ערכי עמנו וצורת חייו, במסירות נפש ממש יום יום. ובודאי ידוע לכ׳ פרשה מזהירה זו, על כל פנים בקוים כלליים. והרי אחת הנקודות הכי חשובות במלחמתו ופעולותיו בתקופה ההיא ומשך כל ימי חייו היא בשטח החינוך על טהרת הקדש, אשר פירותי׳ ופירי פירותי׳ עדין ניכרים שם בעת הזאת כיובל שנים מאז.

מובן שכל ענין של זכרון בחיי היהודי הוא שיביא הוספה במעשה בשטח שלו, ובנידון דידן הוספה במעשה בהתאם להשקפת עולמו ומשאת נפשו של בעל ההילולא, זי״ע.

בכבוד ובברכה ובפ״ש הרב דוב בער שי׳ לוי.

פרשת בא

י א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי
בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי
מָאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (לוי) ד כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר
אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ: ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה
הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה: (ישראל)
ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם: ח וַיּוּשַׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים:
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ
וּבִבְנֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:
י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד
פְּנֵיכֶם: יא לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם
מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ב ענ׳ שלב)

לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה׳ (י, יא)

זוהי ׳שיטת פַּרְעֹה׳. אַךְ ׳שיטת מֹשֶׁה׳ (וְאִתְפַּשְׁטוּתֵיהּ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא) הִיא, אֲשֶׁר בִּנְעָרֵינוּ, בְּשָׁנִים אוֹ בְּחָכְמָה, וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ, בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ - וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה חַג ה׳ לָנוּ. וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר עַל הַפָּסוּק ״נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ״: ׳בַּעְלָהּ׳ דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, ״דְּאִיהוּ אִתְיְדַע . . לְכָל חַד וְחַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ, לְפוּם מַה דְּמִשַּׁעֵר בְּלִבֵּיהּ״. וְהַיְנוּ, שֶׁכֻּלָּם צְרִיכִים לָדַעַת אֶת ה׳, כָּל אֶחָד לְפִי שִׁעוּרוֹ.

שני יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
הַבָּרָד: יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיהוָה נָהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא
וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה: יד וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:
טו וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר
הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: טו וַיְמַהֵר פַּרְעֹה
לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ
הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק
אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה: יח וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר
אֶל־יהוה: יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סוּף לֹא
נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם: כ וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ
חֹשֶׁךְ: כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 2)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת, וּמֵתוּ בִּשְׁלִשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה (רש"י י, כב)

וְאִלּוּ בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, שֶׁהִיא אַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, יִגָּאֲלוּ גַּם אוֹתָם הָרְשָׁעִים שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁחֲרֵי אָז הַקָּבָּ"ה "אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ אִישׁ אִישׁ . . תְּלֵקְטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (רַשִּׁ"י נִצָּבִים ל, ג). וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתַּנְיָא: כָּל יְהוּדִי "בְּוַדַּאי סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה . . כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח". זֶהוּ "אִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל" – מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאַף הוּא יִגָּאֵל.

שלישי כד וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם
יֵלֵךְ עִמָּכֶם: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן
בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ
לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:
כז וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלֵּחָם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלַי הִשָּׁמֶר
לְךָ אַל־תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי
תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד
רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ **יא** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם
אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ
יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ב דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם
וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ
כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב: ג וַיִּתֶּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם
בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם | הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
הָעָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ . . כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב (יא, ב)

יֵשׁ לִשְׁאוֹל: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתָרוּ עַל בִּזַּת מִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת ט, ב) "אָמְרוּ לוֹ, וּלְוַאי שֶׁנְּצָא בְּעַצְמֵנוּ. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ בְּנֵי אָדָם, מוֹצִיאִין אוֹתְךָ מָחָר . . וְנוֹתְנִין לְךָ מָמוֹן הַרְבֵּה, וְאוֹמֵר לָהֶם . . הוֹצִיאוּנִי הַיּוֹם וְאֵינִי מְבַקֵּשׁ כְּלוּם". מַדּוּעַ, אִם כֵּן, לֹא וִתֵּר הַקָּבָּ"ה עָלֶיהָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַתַּכְלִית שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה כְּדֵי לְהוֹצִיא וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, כּוֹלֵל גַּם נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב שֶׁל בִּזַּת מִצְרַיִם. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁמְּדֻבָּר בְּעִנְיָן עִקָּרִי שֶׁאֵין לְוַתֵּר עָלָיו.

רביעי ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר
בְּהֵמָה: ו וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף:
ז וּלְכֹל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ח וְיָרְדוּ כָל־
עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה
וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא
מֵעִם־פַּרְעֹה בֶּהָרִי־אָף: ס ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת
מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: ס **יב** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם
רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת
שֶׂה לַבָּיִת: ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה
וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה: ה שֶׂה
תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים
וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל

קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: ז וְלָקְחוּ מִן־
הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל
הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָהֶם: ח וְאָכְלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים
יֹאכְלֻהוּ: ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל
בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־
קִרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם
בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחְגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה
לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: יט שִׁבְעַת יָמִים
שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר

וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כד עמ׳ קה)

רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)

לְפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה סוּגִים שֶׁל ׳עֲבוֹדָה זָרָה׳, שֶׁיֵּשׁ ׳לִשְׂרֹף׳ וּלְבַטֵּל לַגְּמָרֵי. רֹאשׁוֹ – הַשֵּׂכֶל הַמַּגְבִּיל הוֹפֵךְ לְסַמְכוּת עֶלְיוֹנָה. כְּרָעָיו – תַּאֲוַת הַשִּׁלְטוֹן וְהַכֹּחַ מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לִרְמֹס בְּרַגְלָיו אֶת כָּל הַסּוֹבֵב אוֹתוֹ. קִרְבּוֹ – מְזוֹנוֹ שֶׁל אָדָם וּפַרְנָסָתוֹ הוֹפְכִים לֶ׳אֱלִיל׳ וְכָל הָאֶמְצָעִים כְּשֵׁרִים כְּדֵי לְהַשִּׂיגָם.

חמישי כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם
וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח: כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם
בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־
שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא
תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: כג וְעָבַר יְהוָה
לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף
וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא
יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף:
כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ
עַד־עוֹלָם: כה וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: כו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כז וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח
הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל
וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: כח וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ׳ 666)

מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן . . וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח (יב, כא)

מִשְׁכוּ יֶדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה . . וְשַׁחֲטוּ לֵאלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם (מְכִילְתָּא)

עֲבוֹדָה זָרָה - הַיְינוּ עֲבוֹדָה שֶׁהִיא זָרָה לִיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא אַךְ וְרַק לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ. **שַׁחֲטוּ לֵאלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם** – שֶׁל כָּל הַסְּבִיבָה, שֶׁהִיא מֻגְבֶּלֶת וּמְדוּדָה בְּמִצָּרִים וּגְבוּלִים שֶׁל הַחֹמֶר

וְהַנֶּפֶשׁ. וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת בִּבְחִינַת פֶּסַח וְ׳דִלּוּג׳, לֹא רַק בַּעֲלִיָּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה; צְרִיכִים לַהֲפֹךְ אֶת הַחֹשֶׁךְ שֶׁל הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְאוֹר וְלִקְדֻשָּׁה.

ששי כט וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר
בְּהֵמָה: ל וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו
וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין
בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת: לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי
גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
כְּדַבֶּרְכֶם: לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי: לג וַתֶּחֱזַק
מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים: לד וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ
טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־
שִׁכְמָם: לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת:
לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: פ לז וַיִּסְעוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: לח וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה
אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: לט וַיֹּאפוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת
כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ
לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: מ וּמוֹשַׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ
כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: מב לֵיל שִׁמֻּרִים
הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה
הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ
מג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מד וְכָל־עֶבֶד
אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ:
מה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מו בְּבַיִת אֶחָד
יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה
וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ: מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ: מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה
הִמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מט תּוֹרָה אַחַת
יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
כֵּן עָשׂוּ: ס נא וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כו עמ׳ שסא)

הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ (יב, מח)

מִילַת בָּנָיו הַקְּטַנִּים . . מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ (רַמְבַּ״ם הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח ה, ה)

מִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה עַל גֹּדֶל חֲשִׁיבוּת הַחִינּוּךְ: אַבָּא שֶׁלֹּא מִלֵּא אֶת חוֹבָתוֹ כְּלַפֵּי בְּנוֹ וְלֹא הִכְנִיסוֹ לִבְרִית, פּוֹגֵעַ לֹא רַק בְּטוֹבַת בְּנוֹ, אֶלָּא גַּם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁלּוֹ עַצְמוֹ. שֶׁכֵּן, הוּא מָנוּעַ מִלְּהַקְרִיב קָרְבַּן פֶּסַח וְהוּא מַפְסִיד אַף אֶת הַבְּרָכָה הַנּוֹבַעַת מִקִּיּוּם מִצְוָה זוֹ – פִּגְעֵי הָעוֹלָם פּוֹסְחִים עָלָיו וְלֹא מַזִּיקִים לוֹ.

שביעי יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב קַדֶּשׁ־
לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל חָמֵץ: ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:
ה וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ו שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: ז מַצּוֹת
יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ: ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ

בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ
וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה
בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:
י וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים
יָמִימָה: פ יא וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ:
יב וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר |
שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה:
יג וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: יד וְהָיָה
כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג
יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־
פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה:
טו וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם : ססס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יֵהָא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ד עמ׳ רסז)

הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב (יג, ד)

בִּתְקוּפַת הַחֹרֶף נִרְאָה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם חָדַל מִלְּצָמֹחַ וּלְהִתְקַדֵּם, וּלְפֶתַע, בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, הָאִילָנוֹת מְלַבְלְבִים וְהַשָּׂדוֹת עֲטוּפִים יָרָק. כָּךְ מִתְגַּלֶּה לְעַיִן כֹּל, שֶׁיְּמוֹת הַחֹרֶף הָיוּ יָמִים שֶׁל אֲגִירַת כֹּחוֹת לִקְרַאת לִבְלוּב וּפְרִיחַת הָאָבִיב. וְאַף בְּחַג הַפֶּסַח כֵּן: בְּגָלוּת מִצְרַיִם שָׁקְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּמ״ט שַׁעֲרֵי טֻמְאָה, אַךְ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן מוּעָט, חֲמִשִּׁים יוֹם, זָכוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִפִּי הַקָּבָ״ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ! כָּךְ הִתְגַּלָּה לְעַיִן כֹּל, שֶׁיְּמוֹת הַגָּלוּת הָיוּ יָמִים שֶׁל זִכּוּךְ וַהֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה.

מפטיר יד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־
זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי
אֶפְדֶּה: טו וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין
עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם : ססס

ק״ה פסוקים, ימנ״ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בירמיה פרק מו

מו יג הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ
בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד הַגִּידוּ
בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ
בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן
לְךָ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מַדּוּעַ
נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ:
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי
חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר
הַמּוֹעֵד: יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר
בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת
בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֶגְלָה

שי למורא

יג) לָבוֹא, שֶׁיָּבוֹא. לְהַכּוֹת אֶת מִצְרָיִם, זוֹ מַכָּה שֶׁנִּיָּה שֶׁהֶחֱרִיב נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת מִצְרַיִם, בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ. יד) אִמְרוּ, אַתֶּם הַמַּשְׁמִיעִים קוֹל, אִמְרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הִתְיַצֵּב, הִזָּדְרוּ. וְהָכֵן לָךְ, הָכֵן לְךָ כָּל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. טו) נִסְחַף, נִשְׁטַף וְנִגְרַף. אַבִּירֶיךָ, כָּל אֶחָד מִגִּבּוֹרֶיךָ. טז) הִרְבָּה כּוֹשֵׁל, ה' הֵדְפוֹ וְהִרְבָּה בָּהֶם כּוֹשְׁלִים. נָפַל אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הִתְקַבְּצוּ לִשְׁכֹּן אִישׁ אֵצֶל רֵעֵהוּ. חֶרֶב הַיּוֹנָה, חֶרֶב נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁבְּהוֹנָאָה (בְּמִרְמָה) עוֹשֶׂקֶת הָאֲנָשִׁים עִם רְכוּשָׁם. יז) קָרְאוּ שָׁם, בְּמַעֲרֶכֶת צְבָא כַּשְׂדִּים הִכְרִיזוּ לוֹמַר. פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שָׁאוֹן, שֶׁפַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַמַּרִים קוֹל שָׁאוֹן בְּנַאֲוָה. הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד, לֹא בָּא לְהִלָּחֵם נֶגְדָּם בְּיוֹם הַמּוֹעֵד הַקָּבוּעַ, מִפַּחַד לְבָבוֹ. יח) כִּי כְתָבוֹר וגו', כִּי כְּפִי שֶׁדָּבָר אֱמֶת הוּא שֶׁתָּבוֹר קָבוּעַ בֶּהָרִים, וְהַר הַכַּרְמֶל עַל הַיָּם, כֵּן בֶּאֱמֶת יָבוֹא הַדָּבָר הַזֶּה עַל מִצְרַיִם. יט) וְנִצָּתָה, לְשׁוֹן צִיָּה. כ) עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרָיִם, מִצְרַיִם שֶׁהָיְתָה מַלְכוּת יָפָה בְּעֶגְלָה יָפָה. קֶרֶץ, חִתּוּךְ

עטרת מרים

יג הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא טֶרֶם בּוֹאוֹ שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד תְּחִלָּה הַגִּידוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנְּבוּכַדְנֶצַּר בָּא עָלָיו וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס שֶׁהֵם עָרֵי מִבְצָר בְּמִצְרַיִם אִמְרוּ הִתְיַצֵּב שֶׁיִּתְיַצְּבוּ בְּמִבְצְרֵיהֶם וְלֹא יֵצְאוּ לִקְרַאת הָאוֹיֵב וְהָכֵן לְךָ שֵׁם כְּלֵי נֶשֶׁק כִּי כְּבָר אֲכָלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מַדּוּעַ נִסְחַף וְהֵחֵלִיקוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן אַבִּירֶיךָ גִּבּוֹרֶיךָ לֹא עָמַד לֹא מַצְלִיחַ לַעֲמוֹד בְּעַצְמוֹ כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ וַה' נִלְחָם בּוֹ: טז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִרְבָּה כּוֹשֵׁל וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גַּם־נָפַל הַגּוֹיִם הַבָּאִים לְעֶזְרַת מִצְרַיִם, וְהֵם הִתְחַבְּרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ זֶה לָזֶה קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה הִיא חֶרֶב שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁמַּלְכֵי אַשּׁוּר וּבָבֶל הָיָה לָהֶם צוּרַת יוֹנָה עַל דִּגְלָם: יז תְּחִלָּה קָרְאוּ וּפִרְסְמוּ שֵׁם בְּמִצְרַיִם, כִּי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בָּא בְּשָׁאוֹן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גָּדוֹל וְעָם רַב לְהִתְהַלֵּל בְּחֵילוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ קָרְאוּ כִּי פַּרְעֹה הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד קָבַע מוֹעֵד אַחֵר לְמֶלֶךְ בָּבֶל לְצֵאת לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי בָּא מוֹרָךְ בִּלְבָבוֹ: יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר קָבוּעַ בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל עוֹמֵד בַּיָּם עַל יַד הַיָּם, כֵּן יָבוֹא נְבוּכַדְנֶצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ לִשְׁאֹל וְלֶאֱכוֹל יוֹשֶׁבֶת לְבֶטַח בַּת־מִצְרָיִם כִּי תִגְלוּ מִמְّנָּה כִּי־נֹף שֶׁהִיְתָה עִיר מַמְלָכָה לְשַׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה וְתִהְיֶה שְׁמָמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה יָפָה בְּיוֹתֵר הָיוּ

יפֵה־פִיָּה מִצְרַיִם עֶגְלָה יָפָה מִצָּפוֹן בָּא בָּא׃
כא גַּם־שְׂכִירֶיהָ בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־
גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּו לֹא עָמָדוּ כִּי
יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃
כב קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ
וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃
כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר
כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃
כד הֹבִישָׁה בַת־מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־
צָפוֹן׃ כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־
פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־
מְלָכֶיהָ וְעַל פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃
כו וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו
וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃
כז וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־
תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק
וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקוֹב
וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃ כח אַתָּה

עטרת מרים

בוֹחֲרִים לַעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם קֶרֶץ רִמִּיָּה הָיוּ לָהֶם עַל יְדֵי מְנַחֲשִׁים כִּי מִצָּפוֹן מִבָּבֶל שֶׁהִיא צְפוֹנִית מִמִּצְרַיִם בָּא בָא יְבוֹא עָלֶיהָ נְבוּכַדְנֶצַּר: כא גַּם־שְׂכִירֶיהָ שֶׁרֶיהָ אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ יוּבְלוּ לַטֶּבַח כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק מִפּוּטָּמִים כִּי־גַם־הֵמָּה הַשָּׂרִים הִפְנוּ עוֹרֵף מִן הַמִּלְחָמָה לָלֶכֶת לְאַרְצָם נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמְדוּ עַל עָמְדָם וְלֶזֶה כַּאֲשֶׁר הִשִּׂיגָם הָאוֹיֵב נָפְלוּ בַּנּוֹפְלִים כִּי יוֹם אֵידָם עֵת רָעָתָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם פְּקִידַת כָּל חֵי לְמוּת: כב קוֹלָהּ שֶׁל מִצְרַיִם כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ (כְּשֶׁקָּטַע הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת רַגְלֵי הַנָּחָשׁ (בראשית ג יד) הָלַךְ קוֹלוֹ שֶׁל נָחָשׁ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ) כִּי בְחַיִל יֵלֵכוּ בְּחַיִל רַב יֵלְכוּ עֲלֵיהֶם וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים שֶׁקּוֹצְצִים בְּקַרְדּוּמוֹת: כג אַתֶּם בְּנֵי כַשְׂדִּים כָּרְתוּ יַעְרָהּ חָרְגוּ כָּל אַנְשֵׁי מִצְרַיִם נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר מִסְפַּר אַנְשֵׁי כַשְׂדִּים כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר: כד הֹבִישָׁה הִכְלִמוּ בַּת עֲדַת מִצְרַיִם כִּי נִתְּנָה נִמְסְרָה בְּיַד עַם־צָפוֹן הֵם כַּשְׂדִּים: כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אַשְׁגִּיחַ לְהָבִיא פּוּרְעָנִיּוֹת אֶל־אָמוֹן מִנֹּא מֵעִיר נֹא שֶׁהִיא אַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ שֶׁל מַמְלְכוֹת רַבּוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁאֶפְקוֹד וְעַל פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ כֵּן אֶפְקוֹד עַל הַגּוֹיִם הַבּוֹטְחִים בּוֹ: הַפּוּרְעָנוּת הַבָּאָה לְמִצְרַיִם הוּא לְעוֹנֶשׁ שֶׁהֵרַע לְיִשְׂרָאֵל בִּינֵיהֶם שִׁשֵּׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְכֵן פַּרְעֹה נְכֹה שֶׁהֵמִית יֹאשִׁיָּהוּ כו וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם בְּלִי גָּלוּת נְאֻם־יְהוָה: בָּא לְנַחֵם הַגּוֹלִים לְבָבֶל לְבַל יִתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאוּלָּה בִּרְאוֹתָם שֶׁמִּצְרַיִם גָּלוּ וְחָזְרוּ מֵהֵר וְהֵם גָּלוּ וַעֲדַיִן לֹא שָׁבוּ כז וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב כִּי לֹא תִּשָּׁאֵר בַּגּוֹלָה וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל פֵּן יִשְׁתַּקְּעוּ שָׁמָּה בְּבָבֶל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק מִמְּקוֹם שֶׁאַתָּה שָׁם וְאֶת־זַרְעֲךָ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וּמֵאֹז וְהָלְאָה וְשָׁב יַעֲקוֹב יַשֵּׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט בְּמְנוּחָה וְשַׁאֲנַן בְּשַׁלְוָה וְאֵין מַחֲרִיד וְלֹא יִמְצָא עוֹד מִי יַחֲרִידוּ: כח הַגַּם שֶׁבְּעֵת שֶׁכָּבַשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת מִצְרַיִם נֶחֱרְגוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, בְּכָל זֹאת, אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אֲנִי אַף כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה עִם כִּי

שי למורא

וּכְרִיתָה. מִצָּפוֹן, מִבָּבֶל. בָּא בָא, כֶּפֶל הַמִּלָּה לְחַזֵּק וְלוֹמַר שֶׁבְּוַדַּאי יָבוֹא. כא) שְׂכִירֶיהָ, שָׂרֶיהָ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "שְׂכִירֶיהָ", גְּיוֹסוֹת שֶׁשָּׁכְרוּ לְעָזְרָה. כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק, יוּבְלוּ לַטֶּבַח כַּעֲגָלִים מְפֻטָּמִים בַּמַּרְבֵּק (=בְּרֶפֶת). גַּם הֵמָּה, גַּם הַשָּׂרִים, (וְגַם הַשִּׂכִירִים). הִפְנוּ, הִפְנוּ עָרְפָּם לְנוּס. אֵידָם, לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְאָסוֹן. עֵת פְּקֻדָּתָם, זְמַן מִיתָתָם. כב) קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ, כְּמוֹ הַנָּחָשׁ שֶׁנִּקְצְצוּ רַגְלָיו, כֵּן מִצְרַיִם יְקֻצְצוּ רַגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לָלֶכֶת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁל חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחַיִל יֵלֵכוּ, הַכַּשְׂדִּים יֵלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחַיִל רַב. וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ, יָבוֹאוּ עָלֶיהָ לְכָרְתָהּ בְּקַרְדֻּמּוֹת. כְּחֹטְבֵי עֵצִים, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִמְנֹעַ מֵעַצְמָם אֶת חֶרֶב הַכַּשְׂדִּים, כְּמוֹ הָעֵצִים. כג) כָּרְתוּ יַעְרָהּ, כֹּחַ יֵשׁ בָּהֶם לִכְרֹת כָּל יַעְרָהּ. כִּי לֹא יֵחָקֵר, לֹא יֵחָקֵר מִסְפַּר צְבָא הַכַּשְׂדִּים. כד) הֹבִישָׁה, הִתְבַּיְּשָׁה. כה) אָמוֹן מִנֹּא, כְּמוֹ הָמוֹן. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "אָמוֹן", שֵׁם שַׂר הָעִיר "נֹא". "מִנֹּא", מֵהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה". כו) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּימֵי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּשֶׁקֶט בְּאַרְצָם. כז) וְאַתָּה אַל תִּירָא, צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹךְ מִצְרַיִם, שֶׁהֻגְלוּ לְשֵׁם בַּעַל בְּרִחָם. כח) וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט, אִיסַּר אוֹתְךָ בְּמִשְׁפָּט וּבְאֹפֶן שֶׁתּוּכַל לִסְבֹּל, מְעַט מְעַט. וְנַקֹּה לֹא אֲנַקֶּךָּ, וְלֹא אֲנַקֶּה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעַמְדוּ בְּאַרְצָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. אִשָּׁה לַפִּידוֹת, שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת לַמִּקְדָּשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה חַיִל וּזְרִיזָה בְּמַעֲשֶׂיהָ כְּלַפִּיד אֵשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁשֵּׁם בַּעֲלָהּ הָיָה בָּרָק בֵּן אֲבִינֹעַם, וְנִקְרָא "לַפִּידוֹת" שֶׁהוּא עִנְיָן קָרוֹב לְ"בָּרָק". שִׁפְטָה, הָיְתָה רְגִילָה לִשְׁפֹּט. תֹּמֶר, אִילָן תָּמָר. וּבִשְׁבִיל שֶׁלֹּא תִּתְיַחֵד עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, קְבָעָה יְשִׁיבָתָהּ שָׁם. מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי, מִקֶּדֶשׁ אֲשֶׁר בְּנַחֲלַת שֵׁבֶט נַפְתָּלִי. וּמִשַּׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר, מִשּׁוּךְ לִבּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִתּוּחָם לְבוֹא

שי למורא

עִמְּךָ בְּהַר תָּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מְאֹד פָּחֲדוּ מֵחֵילוֹ הָרַב. וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל נַחַל קִישׁוֹן, אֵתֵן בְּלִבּוֹ לָלֶכֶת אֶל נַחַל קִישׁוֹן.

אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ:

עטרת מרים

תִּהְיֶה בְּאַרְצָם וְיִסַּרְתִּיךָ אֲנַסֵּר אוֹתְךָ לַמִּשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּט כְּפִי עֲוֹנְךָ אֲבָל וַנַּקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ מִן הָעוֹלָם, כְּלוֹמַר: לֹא אַכְרִיתְךָ מִן הָעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יג יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה: יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: כא וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ (לוי)

יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין
מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַחוֹ תַּחֲנוּ
עַל־הַיָּם: ג וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם
בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־
פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־
חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל)

ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב
פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ
כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ: ו וַיֶּאְסֹר אֶת־
רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת
רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ:
ח וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

מרת רחל תחי׳

ברכה ושלום!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבה ממוצש״ק כ״ד טבת ראשי פרקים מהפעולות במשך הזמן מאז כתבה לאחרונה.

ומובן שביחוד נעם לי לקרות על הצלחת הגן ותקותי חזקה שעושים ג״כ בנוגע להוספה של ילדים-ות והרי בטח גם בשכונת הגן מתוספים דיירים מבין העולים החדשים וכיו״ב.

ומסיימים בטוב לסיום מכתבה ע״ד השיעור לפני נשים מעדות המזרח, אשר דבר גדול הוא ביותר וביותר שהרי בעיא מיוחדת בנוגע לנשים אלו, שקודם בואם לאה״ק ת״ו הי׳ סדר חייהם מיוסד על מילוי פקודת האב ולאחרי כן הבעל בלי כל היסוס וסברא ע״ד אפשרית לא לשמוע, ולפתע פתאום העתקה לאוירה וכו׳ שלא לשמוע וכו׳ וצריכים להיות עצמאיות, לא רק בנוגע לאב ובעל גשמי אלא גם וכו׳ ולכן ההקדם להעמידן על האמת, אשר גם במקומם עתה התורה והמצוה בתקפם עומדים ואדרבה נמצאות בארץ אשר עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה ונמצאות בפלטרין של מלך, ולכן העצמאות צריכה להתבטא בהוספה בעיני יהדות וערכי יהדות ועד כדי להשפיע על הבעל והילדים וכל עמדת הבית בכיון האמור.

מובן שהאותיות צריכות להשתוות בהתאם לרמת הבנתן והידיעות של חוגים שונים מנשים הנ״ל, אבל כנראה שהתוכן מוכרח בכל החוגים, הן מהאדוקים ביותר והן וכו׳ ואשרי חלקו של כל אחד שיפעול בהאמור, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

בברכה לבשו״ט בהאמור וגם בעניני׳ הפרטים.

הפ״נ ליו״ד שבט נתקבל.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:40	6:40	8:35	8:37	9:11	9:13	10:05	10:06	12:17	12:19	16:53	16:58	17:21	17:26	16:37	17:37
חיפה (ח)	6:43	6:43	8:36	8:37	9:12	9:14	10:05	10:07	12:16	12:18	16:52	16:57	17:17	17:22	16:26	17:33
ירושלים (ח)	6:40	6:40	8:34	8:35	9:10	9:12	10:03	10:05	12:15	12:17	16:55	17:00	17:18	17:23	16:19	17:34
תל אביב (ח)	6:42	6:42	8:36	8:37	9:13	9:14	10:05	10:07	12:17	12:19	16:51	16:56	17:20	17:24	16:35	17:35
אוסטריה, וינה (ח)	7:45	7:42	9:02	9:03	9:51	9:51	10:35	10:36	12:30	12:33	16:16	16:23	16:54	17:01	16:04	17:16
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:05	6:11	8:57	9:02	9:43	9:48	10:59	11:02	14:02	14:05	20:47	20:46	21:19	21:18	20:28	21:31
אוקראינה, אודסה (ח)	7:41	7:39	9:03	9:04	9:50	9:50	10:35	10:36	12:33	12:35	16:25	16:32	17:02	17:09	16:13	17:22
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:18	7:16	8:36	8:37	9:24	9:24	10:09	10:10	12:04	12:07	15:51	15:58	16:29	16:36	15:39	16:50
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:31	7:29	8:48	8:48	9:36	9:36	10:21	10:22	12:16	12:18	16:00	16:08	16:39	16:46	15:48	17:00
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:04	8:01	9:15	9:15	10:06	10:06	10:49	10:50	12:41	12:44	16:18	16:26	16:59	17:06	16:07	17:21
אוקראינה, קייב (ח)	7:58	7:55	9:07	9:08	9:59	9:59	10:42	10:42	12:34	12:36	16:10	16:18	16:51	16:58	15:58	17:13
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:01	9:28	9:29	10:14	10:14	11:00	11:01	12:59	13:01	16:58	17:05	17:31	17:38	16:46	17:51
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:18	8:45	8:48	9:16	9:18	10:18	10:21	12:50	12:53	18:24	18:26	18:48	18:50	18:08	18:59
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:48	5:54	8:39	8:43	9:22	9:26	10:36	10:39	13:35	13:38	20:11	20:11	20:41	20:41	19:53	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:21	6:27	9:12	9:18	10:04	10:08	11:21	11:25	14:29	14:31	21:21	21:19	21:56	21:54	21:02	22:09
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:26	9:07	9:08	9:47	9:48	10:37	10:38	12:42	12:45	16:58	17:04	17:30	17:36	16:45	17:48
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:19	8:57	8:58	9:39	9:39	10:28	10:29	12:32	12:34	16:44	16:50	17:16	17:22	16:31	17:34
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:19	8:58	8:59	9:39	9:40	10:28	10:30	12:32	12:35	16:44	16:50	17:17	17:22	16:31	17:35
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	8:00	9:35	9:36	10:18	10:18	11:06	11:07	13:08	13:10	17:15	17:21	17:49	17:55	17:02	18:07
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:18	7:18	9:15	9:16	9:51	9:52	10:44	10:46	12:57	13:00	17:38	17:43	18:05	18:09	17:24	18:20
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:57	8:48	8:50	9:26	9:27	10:18	10:19	12:28	12:30	16:58	17:03	17:27	17:32	16:44	17:44
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:12	9:13	9:46	9:47	10:41	10:43	12:57	12:59	17:45	17:49	18:11	18:16	17:31	18:26
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:18	7:16	8:54	8:55	9:36	9:36	10:24	10:26	12:27	12:30	16:38	16:44	17:10	17:16	16:25	17:29
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:42	9:21	9:22	10:03	10:03	10:52	10:53	12:56	12:58	17:08	17:15	17:41	17:47	16:55	17:59
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:17	8:53	8:54	9:35	9:36	10:24	10:25	12:26	12:29	16:35	16:41	17:08	17:14	16:22	17:26
בוליביה, לה-פס (ח)	6:06	6:10	8:47	8:50	9:20	9:23	10:28	10:30	13:11	13:13	19:10	19:12	19:36	19:37	18:53	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:46	8:43	9:53	9:53	10:45	10:45	11:27	11:28	13:18	13:21	16:51	16:59	17:32	17:40	16:39	17:55
בלגיה, בריסל (ח)	8:44	8:41	9:52	9:53	10:44	10:44	11:27	11:28	13:18	13:21	16:53	17:01	17:34	17:41	16:41	17:56
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:27	5:31	8:11	8:15	8:47	8:51	9:57	10:00	12:46	12:49	19:03	19:04	19:25	19:25	18:45	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:16	5:20	8:01	8:04	8:36	8:40	9:46	9:49	12:34	12:37	18:45	18:45	19:11	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:05	8:02	9:11	9:11	10:04	10:03	10:46	10:46	12:36	12:39	16:09	16:18	16:50	16:57	16:01	17:12
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:24	8:20	9:21	9:21	10:17	10:17	10:58	10:58	12:45	12:47	16:06	16:15	16:51	16:59	15:58	17:15
גרמניה, ברלין (ח)	8:16	8:13	9:18	9:18	10:12	10:12	10:54	10:54	12:42	12:45	16:10	16:19	16:52	17:00	15:59	17:16
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:24	8:21	9:35	9:35	10:25	10:25	11:09	11:09	13:01	13:04	16:39	16:47	17:19	17:26	16:27	17:41
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:21	5:26	8:08	8:12	8:45	8:49	9:56	9:59	12:47	12:50	19:12	19:12	19:32	19:32	18:54	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:13	7:14	9:24	9:26	9:57	9:59	10:54	10:56	13:14	13:17	18:15	18:19	18:40	18:44	18:00	18:54
הודו, פונה (ח)	7:08	7:09	9:20	9:22	9:52	9:54	10:50	10:52	13:10	13:13	18:12	18:16	18:37	18:41	17:57	18:51
הונגריה, בודפשט (ח)	7:31	7:29	8:51	8:51	9:38	9:38	10:23	10:24	12:19	12:22	16:08	16:15	16:46	16:52	15:56	17:06
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:24	9:02	9:03	9:44	9:45	10:33	10:34	12:36	12:39	16:47	16:53	17:20	17:25	16:34	17:38
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:41	9:24	9:26	10:04	10:05	10:54	10:56	13:01	13:03	17:20	17:26	17:51	17:57	17:07	18:09
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:48	9:11	9:12	9:58	9:58	10:44	10:45	12:40	12:43	16:31	16:38	17:08	17:15	16:19	17:29

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:11	7:12	9:22	9:24	9:54	9:56	10:52	10:54	13:12	13:14	18:12	18:16	18:37	18:41	17:57	18:51
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:49	4:56	7:38	7:45	8:40	8:44	9:59	10:03	13:14	13:16	20:21	20:19	21:01	20:58	20:01	21:14
נפאל, קטמנדו (ח)	6:55	6:56	8:56	8:57	9:30	9:32	10:25	10:27	12:39	12:42	17:23	17:28	17:50	17:55	17:09	18:05
סין, בייג'ין (ח)	7:36	7:35	9:15	9:16	9:56	9:57	10:45	10:47	12:50	12:52	17:04	17:10	17:36	17:41	16:49	17:54
סינגפור, סינגפור (ח)	7:09	7:11	9:36	9:39	10:07	10:10	11:10	11:12	13:40	13:43	19:12	19:14	19:36	19:38	18:56	19:47
פולין, ורשא (ח)	7:44	7:41	8:47	8:47	9:41	9:41	10:23	10:23	12:12	12:14	15:39	15:48	16:22	16:30	15:28	16:46
פרו, לימה (ח)	5:50	5:53	8:28	8:31	9:00	9:03	10:06	10:09	12:46	12:48	18:38	18:40	19:03	19:04	18:21	19:14
צרפת, ליאון (ח)	8:21	8:20	9:46	9:47	10:32	10:32	11:18	11:19	13:16	13:19	17:12	17:18	17:48	17:54	16:59	18:08
צרפת, פריז (ח)	8:43	8:41	9:59	9:59	10:48	10:48	11:32	11:33	13:26	13:29	17:11	17:19	17:49	17:56	17:00	18:10
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:06	6:09	8:31	8:34	9:02	9:05	10:04	10:06	12:32	12:35	17:58	18:01	18:22	18:25	17:42	18:34
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:49	9:21	9:22	10:05	10:06	10:53	10:54	12:53	12:56	16:59	17:05	17:30	17:37	16:46	17:50
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:32	8:59	9:00	9:45	9:45	10:31	10:33	12:30	12:33	16:28	16:34	17:02	17:09	16:15	17:22
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:54	8:43	8:44	9:21	9:22	10:12	10:14	12:21	12:24	16:49	16:54	17:18	17:23	16:35	17:35
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:18	9:14	10:10	10:10	11:08	11:07	11:47	11:48	13:32	13:34	16:46	16:55	17:33	17:41	16:35	17:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:57	8:53	9:44	9:44	10:44	10:43	11:23	11:23	13:05	13:08	16:18	16:27	17:02	17:11	16:07	17:28
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:07	8:05	9:28	9:28	10:15	10:15	11:00	11:01	12:57	12:59	16:46	16:54	17:24	17:31	16:34	17:45
שוויץ, ציריך (ח)	8:13	8:10	9:33	9:33	10:20	10:20	11:05	11:06	13:02	13:04	16:56	17:03	17:28	17:35	16:44	17:49
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:43	6:45	9:00	9:02	9:32	9:34	10:30	10:32	12:54	12:56	18:04	18:08	18:29	18:32	17:49	18:42

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00662
06/01/2019

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים